

SAMI MYLLYNIEMI (TOIM.)

MONIPOLVINEN HYVINVOINTI

Nuorisobarometri 2012

NUORISOBAROMETRI

SAMI MYLLYNIEMI (TOIM.)

MONIPOLVINEN HYVINVOINTI

Nuorisobarometri 2012

OPETUS- JA KULTTUURIMINISTERIÖ

NUORISOTUTKIMUSVERKOSTO

NUORISOASIAIN NEUVOTTELUKUNTA

Nuorisotutkimusverkosto/Nuorisotutkimusseura, julkaisuja 127, verkkojulkaisuja 53
Hybridit
Nuorisoasiain neuvottelukunta, julkaisuja 46

Ulkoasun suunnittelu: Vesa Pesonen
Kustannustoimitus: Vappu Helmisaari
Kannen kuva: Amanda Vähämäki
Taitto: Ari Korhonen
Tiivistelmien käännökset: Hanni Mäkiö (ruots.), Don McCracken (engl.)

ISBN 978-952-5994-16-2
ISBN (PDF) 978-952-5994-17-9
ISSN 1458-8110

Hakapaino, Helsinki 2012

SISÄLLYSLUETTELO

JOHDANTO	8
TILASTO-OSIO	13
<i>Sami Myllyniemi</i>	
KYSELYN TOTEUTUS JA TAUSTAMUUTTUJAT	14
KOHDERYHMÄ, OTOS JA TIEDONKERUU	14
KÄSITTEITÄ JA TAUSTAMUUTTUIJA	14
 OSA I VAPAAEHTOISTOIMINTA JA POLITIIKKA	 18
VAPAAEHTOISTOIMINTA	18
Mielikuvat vapaaehtoistoinnasta	18
Vapaaehtoistointaan osallistuminen	18
Vapaaehtoistoinnin muodot ja kasautuminen	22
Vapaaehtoistoinnin motiivit	24
Vapaaehtoistoinnin esteet	24
POLITIIKKA	26
Kiinnostus politiikkaa kohtaan	26
Politiikkakiinnostuksen muutos	28
Vasemmisto–oikeisto	29
Nuorten ja heidän vanhempinsa poliittiset näkemykset	32
 OSA II YHTEISÖLLISYYS JA LUOTTAMUS	 34
YHTEENKUULUVUUS	34
YSTÄVIEN JA SUKULAISTEN TAPAAMINEN	34
LUOTTAMUS INSTITUUTIOIHIN	38
SOSIAALINEN LUOTTAMUS JA EPÄLUOTTAMUS	40
Ajallinen muutos	41
Sosiaalinen epäluottamus taustamuuttujittain	41
Luottamus ja lapsuudenkodin perintö	46
 OSA III YLISUKUPOLVINEN HYVINVOINTI	 47
LAPSUUDENKODIN EVÄÄT	47
HYVINVOINTI, ELINTAVAT, TERVEYS	47
LAPSUUDENKODIN IKÄRAJAUS	48
LAPSUUDENKODIN TOIMEENTULO	49

LIIKUNTA	52
Arki- ja kuntoliikunta	52
Kilpaurheilu	52
Lapsuudenkodin liikunnallinen tausta	55
Liikunnan kokonaismäärä	57
KASVISSYÖNTI	60
Kasvissyönnin harvinaisuus	60
Kasvisten suosimisen syyt	60
PÄIHTEET	65
Päihteidenkäyttö	65
Päihteet, lapsuudenkoti ja vanhemmat	66
Päihdeasenteet	68
LAPSUUDENKODIN ILMAPIIRI	71
LAPSUUDENKODIN ARKI	74
LAPSUUDENKODIN KASVATUSKÄYTÄNNÖT	80
SUKUPOLVIEN ARVIOT TOISTENSA MIELIPITEISTÄ	86
 OSA IV TYYTYVÄISYYS	 91
 TYYTYVÄISYYDEN MUUTOS	 91
TALOUDELLINEN TILANNE	92
FYYSINEN KUNTO	93
VAPAA-AIKA	96
ULKONÄKÖ	96
TERVEYDENTILA	101
IHMISUHTEET	101
TYYTYVÄISYYS ELÄMÄÄN KOKONAISUUTENA	103
ERI ELÄMÄNALUEISIIN TYYTYVÄISYYDEN VÄLISIÄ YHTEYKSIÄ	107
 ARTIKKELIT	 127
 <i>Tuukka Tomperi</i>	
NUORTEN PERHETAUSTA JA POLITISOITUMINEN NUORISOBAROMETRIN VALOSSA	128
Perhe, politisoituminen ja poliittinen kiinnostus	128
Tutkimuksellisia näkökulmia perhevaikutuksen kartoittamiseen	131
Havaintoja barometrin aineistosta	133
Mitkä perhetekijät vaikuttavat vahvimmin politisoitumiseen	143

JOHDANTO

Nuorisobarometrit ovat alusta saakka keränneet perinteisen seurantatehtävänsä ohella tietoa ajankohtaisesta tai muuten tärkeäksi koetusta aiheesta. Vuoden 2012 Nuorisobarometrin teemana ovat sukupolvisuhteet. Nuorisobarometri toteutettiin uudella tavalla siten, että nuorten lisäksi mukaan otettiin nuorten vanhemmista koostuva otos. Näin sukupolvien välisen vuorovaikutuksen tutkimiseen avautuu mahdollisuus nimenomaan perhesuhteiden kautta, ja hyvinvoinnin rakentumista päästään tarkastelemaan ylisukupolvisuuden, tässä nimenomaan hyvinvoinnin monimutkaisen periytymisen, näkökulmista.

Nyt kerätty aineisto tuo tarkasteluun lapsuudenkodin taustojen yhteyksiä nuorten arkeen ja elämäntapaan. Ylisukupolvisuuden teemassa on vahvasti läsnä niin tutkimuksellinen kuin yhteiskunnallinen näkökulma, sillä se liikkuu paitsi monitieteisen nuorisotutkimuksen, myös nuoriso-, perhe- ja yhteiskuntapolitiikan kentillä.

Tutkimuskohteena sukupolvet on ikiaikainen, mutta nyt teemana myös poliittisesti monin tavoin pinnalla. Sukupolvipolitiikasta saa ja pitää tänä päivänä puhua, mikä ei aina ole suomalaisessa poliittisessa keskustelussa ollut itsestään selvää. Kun Nuorisotutkimusverkosto julkaisi vuonna 2007 yhteistyössä Nuorisoasiain neuvottelukunnan kanssa nuoria ja eduskuntavaaleja koskevan tutkimuksen otsikolla ”Sukupolvipolitiikka”, sai kirjan otsikointia perustella, usein monisanaisestikin. Myös Euroopan unionin poliittisessa valokeilassa ovat sukupolvet, onhan vuosi 2012

EU:n aktiivisen ikääntymisen ja sukupolvien välisen solidaarisuuden teemavuosi.

Nuorisotutkimusverkostolla on parhaillaan meneillään *Nuoret ja sukupolvet* -tutkimusohjelma 2011–2013, jonka tutkijat myös hyödyntävät nyt kerättyä aineistoa omissa töissään. Suomen Akatemian rahoittamassa Nuorisotutkimusverkoston *Sukupolvien väliset neuvottelut, sosiaalinen kontrolli ja sukupuolistettu seksuaalisuus* -tutkimushankkeessa 2012–2016 kunniaan liittyvä väkivalta asetetaan osaksi laajempaa monikulttuuristen yhteisöjen sukupolvien välisen suhteiden kokonaisuutta. Muualla käynnissä on muun muassa Vanhustyön kolmivuotinen *Elämänkulku ja ikäpolvet* -tutkimus- ja kehittämishanke, ja Helsingin yliopiston sosiaalitieteiden laitoksen sukupolvien välisestä vuorovaikutuksesta viiden vuoden välein toteutettavalla seurantatutkimuksella tietoa keräävän *Sukupolvien ketju* -tutkimushankkeen toinen vaihe 2011–2015.

2012 Nuorisobarometrin toteuttaminen poikkeaa aiemmista barometreistä myös siinä, että kyselyn suunnittelusta aineiston analyysiin on tehty tiivistä yhteistyötä ylisukupolvista hyvinvointia tutkivan *Health-related lifestyles – A Cross-Generational Life-Course Approach* -Akademia-hankkeen kanssa. Tutkimushanke hyödyntää nyt kerättyä aineistoa omassa julkaisussaan, joka ilmestyy keväällä 2013.

Nuorisobarometreissa on toki aiempina vuosina lähestytty monin tavoin sukupolvi-teemaa. Nuorilta on kysytty heidän sukupolvi-tietoisuudestaan (Wilska 2004) ja käsityksistään siitä, miten oman ikäluokan taloudellinen ja poliittinen vaikutusvalta kehittyvät verrattuna vanhempiin (Myllyniemi 2007). Myös sukupolvien välisiä eroja on selvitetty ja havaittu reilun kolmanneksen nuorista tuntevan vanhempien ja nuorempien polvien välillä olevan suuren sukupolvien välisen kuilun (mt. 90). Sen selvittämiseksi, missä sukupolvien väliset erot tarkemmin ottaen ovat, on pyydytty arvioida siitä, kuinka samanlaisiksi tai erilaisiksi he arvioivat vanhempiensa sukupolven mielipiteet

verrattuna omiinsa (Myllyniemi 2009a, 140–146).

Tutkimalla vain nuoria jää kuva nuoresta sukupolvesta itsestään osin vajaaksi. Aiemmissa Nuorisobarometreissa on nuorten ohella haastateltu heidän vanhempiansa ikäryhmää edustava otos 50–55-vuotiaita, jolloin on saatu tietoa esimerkiksi näkemyseroista sukupolvien välillä, tai sukupolvien näkemyksistä toisistaan. Tällöin kyse on kuitenkin ollut satunnaisotannasta, eikä tutkimusasetelma ole mahdollistanut sen tarkastelua, mikä siirtyy vanhemmilta sukupolvilta nuoremmille, miten ja millaisin ehdoin ja seurauksin. Siksi tämänvuotisessa barometrissa ei ole tyydytty vanhemman sukupolven satunnaisesti valittuihin edustajiin, vaan on haettu vastaajiksi haastateltujen nuorten omat vanhemmat. Aineistossa nuorten ja vanhempien vastaukset on yhdistetty toisiinsa. Tämä mahdollistaa uudella tavalla arvojen ja elämäntapojen sosiaalisen tai kulttuurisen periytyminen selvittämisen, toisin sanoen ylisukupolvisen hyvinvoinnin tarkastelun.

Koska tätä Nuorisobarometriä varten haastatelluilta vanhemmilta kysyttiin myös heidän omasta lapsuudenkodistaan, kurkottaa aineisto jo nyt kolmen sukupolven yli. Sekä nuorten että heidän vanhempiansa yhteystiedot on talletettu Yhteiskunnalliseen tietoarkeistoon, ja ne ovat sieltä haettavissa tulevia tutkimuskierroksia varten. Näin sukupolviulottuvuus laajenee entisestään, kun tulevat tutkijapolvet voivat palata samojen henkilöiden haastatteluihin pidemminkin ajan kuluttua. Tämän vuoden Nuorisobarometri voi toimia myös pitkittäistutkimuksen alkuna, kun samat henkilöt on mahdollista tavoittaa myöhemmin uutta tutkimusta varten. Pätevää seuranta- ja pitkittäistutkimusta on tehty ja tekeillä paljon¹, mutta sisällöllisesti ja tiedonkeruumenetelmällisesti tutkimusasetelma on ainakin Suomen mittakaavassa uusi.

Eri-ikäisiä vertaamalla voidaan tehdä ikäkohorttien vertailututkimusta, mutta tällöin ei ole selvää, johtuvatko havaitut muutokset iästä vai esimerkiksi historiallisen yhteiskunnallisen

tilanteen muuttumisesta. Tästäkin syystä on tärkeää, että nyt haastateltujen nuorten henkilötiedot on tallennettu jatkokäyttöä varten. Samoja henkilöitä seuraamalla saadaan erilaista tietoa ajan mittaan tapahtuvista muutoksista kuin aiempien barometrien satunnaisotantaan perustuvalla seurannalla. Tulevan haastattelukierroksen aikaan nyt haastatellut nuoret ovat mahdollisesti itse vanhempia, ja vuorostaan välittämässä omia arvojaan, tapojaan ja kasvatuskäytäntöjään seuraavalle nuorelle sukupolvelle.

Sukupolvi on käsitteenä laajempi kuin kohortti, joka viittaa vain joukkoon samaan aikaan syntyneitä ihmisiä. Sukupolven käsite, kuten eri sukupolville annetut nimityksetkin kuvaavat sitä, että jokin tietty kohortti elää eri sosiaalisessa todellisuudessa kuin edeltävä kohortti, ja todennäköisesti myös erilaisessa kuin seuraava. Nyt tutkitulle sukupolvelle tyypilliset kokemukset vaikuttavat heidän elämäänsä sittenkin, kun se ei enää ole nuori sukupolvi. Y-sukupolvi on aina Y-sukupolvi, aivan kuten suuret ikäluokat pysyvät suurina ikäluokkina. (Vrt. Wyn & Woodman 2006, 496.) Sukupolven käsitteen voi nähdä ottavan etäisyyttä näkemykseen nuoruudesta siirtymävaiheena, jonkinlaisena välitulana matkalla lapsuudesta aikuisuuteen tai koulusta työelämään. Sukupolven käsite onkin löytänyt tiensä paitsi nuorisopoliittisiin keskusteluihin, myös nuorisotutkimuksen kansainvälisten debattien keskiöön (ks. mm. Wyn & Woodman 2006; Roberts 2007; Wyn & Woodman 2007).

Sisällöllisesti vuoden 2012 Nuorisobarometrin kärki on moniteräinen. Perheiden arkeen ja kasvatukseen liittyvien teemojen ohella barometri pureutuu elintapoihin terveyden näkökulmasta. Kyselyssä on mukana sekä terveyttä edistävää että sitä kuluttavaa elämäntapaa mittaavia muuttujia, kuten tupakointi, päihteet, liikunta ja ruokailutottumukset. Näiden ohella barometrissa tarkastellaan hyvinvointia tai terveyttä laajemmasta näkökulmasta sisällyttäen siihen lisäksi tyytyväisyyden elämään ja sen eri osa-alueisiin. Vaikka sosiaalisen pääoman käsitettä ei tässä korosteta, mahtuvat

sen alle väljästi ymmärrettyinä kyselyn aiheista niin vapaaehtoistoiminta ja muu osallisuus, sosiaalinen luottamus, luottamus instituutioihin, sosiaaliset verkostot kuin yhteenkuuluvuuden tunteetkin.

Yhtenä Nuorisobarometrin kärkiteemana painottuu vapaaehtoistoiminta, jatkona 2011 vietetylle EU:n vapaaehtoistoiminnan teemavuodelle. Kyselyssä vapaaehtoisuutta tarkastellaan paitsi varsinaisen toiminnan, myös nuorten sille antamien merkitysten sekä toimimisen motiivien ja esteiden näkökulmista. Vapaaehtoistoiminta – niin organisoituna järjestötoimintana kuin omaehtoisempana toimintana – asettuu suhteeseen aiemmissa barometreissä esiin tulleen, nuorten murtumassa olevan koulutususkon sekä muuttuvien työasenteiden ja työmarkkinoiden kanssa. Vapaaehtoistoiminta on osa arjen sosiaalisia suhteita ja yhteisöllisyyden rakentumista. Toisaalta myös yhteiskunnallinen vaikuttaminen on vapaaehtoistyön keskeinen elementti. Kyselyn mukaan nuorten kiinnostus niin politiikkaa kuin vapaaehtoistoimintaa kohtaan on voimistumassa. Samaan aikaan järjestöissä mukana oleminen on laskussa, eikä nuorten kasvava politiikkakiinnostus näytä myöskään kanavoituvan äänestämiseen. Eri trendien ristivalotus herättää nuorisopoliittisesti kiinnostavan kysymyksen siitä, miksi vapaaehtoistoiminta puhuttelee enemmän kuin järjestötoiminta: onko kyse käsitteiden saamista erilaisista merkityksistä vai viittaako tulos johonkin toiminnallisempaan eroon. Sosiaalinen vahvistaminen on nuorisopoliitiikan kovaa ydintä, ja siltäkin kannalta nuorten vapaaehtoistoiminnalle antamat merkitykset ovat tärkeää tietoa.

Tämän Nuorisobarometrin artikkeleissa Elina Kuusisto ja Anne Birgitta Pessi sekä Pia Lundbom ja Teppo Eskelinen käsittelevät vapaaehtoistoimintaa, etenkin siihen liitettyjä merkityksiä ja tekemisen motiiveja. Tuukka Tomperin artikkeli puolestaan pureutuu nuorten perheen ja politisoitumisen välisiin yhteyksiin. Matti Kortteinen ja Marko Elovainio tutkivat

huono-osaisuuden periytymistä ja oppimista erityisesti sosiaalisen luottamuksen ja yhteisöllisen ankuroitumisen näkökulmista. Antti Häkkisen, Anni Ojajärven, Anne Puurosen ja Mikko Salasuon yhteisartikkeli tarkastelee sukupolvien välisiä suhteita nuorten terveystottumusten suuntaajina. Sukupolvinäkökulman täydentää vielä lopuksi Jussi Simpuran pohdinta nuorten ja vanhempien sukupolvista ja näiden keskinäisistä käsityksistä toistensa mielipiteistä.

Temaattisesti barometri siis pureutuu hyvinvoinnin rakentumisen sekä sitä koskevien arvojen ja asenteiden kokonaisuuteen sukupolvi-suhteiden näkökulmista. Tuomalla perinteisiin perhepoliittisiin kehyksiin vahvan nuorisonäkökulman Nuorisosaian neuvottelukunta ja Nuorisotutkimusverkosto osallistuvat kiinnostavan aineiston avulla nuoriso- ja perhepolitiikan risteyskohdissa oleviin keskusteluihin sekä keskusteluihin lapsi-, perhe- ja nuorisopoliittisesta koordinaatiosta ja ohjauksesta. Tällaisia ylisukupolvisia kyselytutkimuksia on tehty vain vähän nuorisotutkimuksen kentällä, ja ehkä osin siksi myös poliittinen keskustelu on jäänyt tältä osin suhteellisen ohueksi. Barometri tuo tärkeää, kiistanalaistakin tietoa hyvinvointia koskevien arvojen ja kokemusten ylisukupolvisista siirtymistä ja/tai sukupolvien välisen vuoropuhelun ja jatkumoiden katkoksista.

Tämä ja muut Nuorisobarometrit ovat ilmaiseksi luettavissa Nuorisosaian neuvottelukunnan sivuilla osoitteessa: www.minedu.fi/nuora

Nuorisobarometrien kaikki aineistot vuodesta 1995 alkaen ovat maksutta tilattavissa tutkimuskäyttöön Yhteiskunnallisesta tietovarastosta www.fsd.uta.fi

Niiden tätä Nuorisobarometriä varten haastateltujen nuorten henkilötiedot, jotka ovat antaneet luvan jatkotutkimukseen, on tallennettu Tampereen yhteiskunnalliseen

tietoarkistoon. Tiedot säilytetään erillään haastatteluvastauksista. Henkilötiedot voidaan tutkimussuunnitelmaa vastaan luovuttaa tutkimuskäyttöön.

Kiitos kirjoittajille, kustannustoimittajalle, taittajalle, kansitaiteilijalle, kääntäjille ja kaikille muille eri vaiheissa barometrin valmisteluun osallistuneille!

Helsingissä 15.8.2012

Sami Myllyniemi
Tilastotutkija
Nuorisotutkimusverkosto

Leena Suurpää
Tutkimusjohtaja
Nuorisotutkimusverkosto

Satu Tuomikorpi
Pääsihteeri
Valtion nuorisoasiain neuvottelukunta

VIITTEET

- 1 Jyväskylän yliopiston psykologian laitoksessa Lea Pulkkinen vuonna 1968 aloittamassa Lapsesta aikuiseksi -tutkimuksessa (JYLS) on seurattu 12 koululuokan oppilaita 8-vuotiaasta (viimeisin tutkimuskierron tehtiin tutkittavien ollessa 42-vuotiaita). Toinen vanhempi laajamittainen nuoruusiän kehitystä selvittänyt tutkimus on Maija-Liisa Rauste-von Wrightin (1973–1982) johtama nuorison ihmis- ja maailmankuvaa koskeva pitkittäistutkimus. Kari Jusi (2010) on tehnyt 15 vuoden mittaisen seuranta-tutkimuksen vuosien 1984–85 abiturienttien ammatilliseen koulutukseen ja työelämään sijoittumisesta. Helena Helven pitkittäistutkimushanke liittyy nuorten asenteisiin ja arvoihin (Helve 2002). Uudempaa pitkittäistutkimusta edustaa Finnish Educational Transitions (FinEdu) Studies, joka on Jyväskylän yliopiston ja Helsingin yliopiston tutkijakollegiumin 2004 aloittama tutkimushanke, jonka tavoitteena on tutkia nuorten koulutuksellisia siirtymiä seuraamalla nuoria peruskoulusta työelämään tai jatkokoulutukseen. Jaana Salmela (2000; 2006) on tehnyt barometrin teemaan liittyvän psykologian ja liikunnan alueita koskevan kuusivuotisen pitkittäistutkimuksen, jossa selvitettiin barometrissa niin ikään tärkeää sosiaalisen tuen merkitystä nuoruusiän liikuntaan. Pertti Huotarin (2012) tuore väitöskirja ”Fyysinen kunto ja liikunta-aktiivisuus nuoruudessa ja aikuisuudessa” perustui 25 vuoden seuranta-tutkimusaineistoon. Terveys 2011 on pitkän aikavälin tutkimus, jossa seurataan useita vuosia laajaa joukkoa satunnaisesti valittuja tutkittavia sisältäen laajan ja monipuolisen terveystarkastuksen, haastatteluita ja kyselylomakkeita. Se on jatkoa kymmenen vuotta sitten toteutetulle Terveys 2000 -tutkimukselle.

KYSELYN TOTEUTUS JA TAUSTAMUUTTUJAT

Nuorisobarometri pohjautuu keväällä 2012 kerättyyn kyselyaineistoon. Julkaisu jakautuu kahteen osaan: tilasto-osiossa esitetään keskeisimmät tulokset tukeutuen ennen kaikkea kuvioihin, joiden avulla esimerkiksi trendien havaitseminen on helppoa. Alun tilastopakettin jälkeen eri alojen asiantuntijat pureutuvat viidessä artikkelissa eri aihepiireihin syventäen kyselytulosten yleisesittelystä saatua kuvaa.

Ellei toisin mainita, vertailuaineistona ovat aiempien vuosien Nuorisobarometrit. Kuvioita ja taulukoita aukaistaan lukijalle ja myös jossain määrin kerrotaan havainnoista ja niiden taustoista, mutta ote on kuitenkin ennen kaikkea kuvaileva. Tuloksia aukaistaan tekstissä myös joidenkin keskeisten taustamuuttujien mukaisen erojen selittämiseksi, esimerkiksi sen, onko jokin tietty asenne tyypillisempi nuorille naisille vai miehille. Tilastollisia testejä ei yleensä raportoida, mutta usein mainitaan kuitenkin, ovatko havaitut erot vastaajaryhmien välillä tilastollisesti merkitseviä.¹

KOHDERYHMÄ, OTOS JA TIEDONKERUU

Nuorisobarometrin perusjoukkona ovat 15–29-vuotiaat nuoret koko maassa Ahvenanmaata lukuun ottamatta. Yhteensä haastateltiin 1902 nuorta, joista 1792 oli suomenkielistä nuorta, 105 ruotsinkielistä ja 5 äidinkieltään muun kuin suomen- tai ruotsinkielistä nuorta.

Haastattelut toteutti IRO Research Oy 21.01.2012 ja 18.02.2012 välisenä aikana.

Yhteydenottoja tehtiin 17994 henkilölle. Soittoja oli yhteensä 29753 kappaletta. Kieltäytyneitä oli 4961 kpl ja keskeytyneitä haastatteluja 46 kpl. Haastattelun keskimääräinen kesto oli noin 34 minuuttia.

Haastattelun lopuksi nuorelta kysyttiin lupaa vanhemman haastatteluun². Yhteensä haastateltiin 597 vanhempaa. Nuorista 387:lla vanhempien haastatteluun vastasi vain toinen vanhemmista, 105 nuorella molemmat. Yhteydenottoja tehtiin 1338 vanhemmalle. Soittoja tehtiin 1988 kappaletta. Haastattelusta kieltäytyi 91 henkilöä, ja yksi haastattelu keskeytyi. Vanhempien haastattelun keskimääräinen kesto oli noin 30 minuuttia.

Koko aineisto tunnistemuuttujineen lähetettiin tiedonkeruuyrityksestä sen valmistuttua Tampereen yhteiskunnalliseen tietoarkeistoon talletettavaksi. Tutkijoille toimitettiin ainoastaan data, joka ei sisällä tunnistemuuttujia. Tietoarkeistossa tunnistetut sisältävät muuttujat säilytetään tietoturvasyistä erillään jatkotutkimuksiin tai muuhun tutkimuskäyttöön luovutettavasta datasta. Haastatelluilta pyydettiin lupa henkilötunnisteiden tallentamiseen (ks. haastattelulomake liitteet 2 ja 3).

KÄSITTEITÄ JA TAUSTAMUUTTUJIA

Nuorisobarometrin taustamuuttujat ovat ikää, äidinkieltä ja asuinkuntaa lukuun ottamatta vastaajilta itseltään saatuja. Niitä ei siis ole haettu rekisteristä, vaan ne kertovat tutkimusta varten haastatellun nuoren oman käsityksen asiasta. Niinpä esimerkiksi pääasiallinen toiminta ei välttämättä ole sama kuin viranomaisen pape-reissa. Nuori, joka käy työssä ja opiskelee, saattaa sanoa pääasialliseksi toiminnakseen kumman hyvänsä. Sama pätee kesätyössä olevaan opiskelijaan, joka voi kokea itsensä ensisijaisesti opiskelijaksi, vaikkei juuri haastatteluhetkellä sitä olisikaan. Sitä, että Nuorisobarometrin taustatiedot on pääsääntöisesti saatu kysymällä, ei tarvitse pitää virhelähteenä, mutta on hyvä pitää mielessä, että ne kertovat ensisijaisesti nuoren omasta kokemuksesta tilanteestaan.

Vanhempien taustatietoihin pätee sama kuin nuorten, eli ne on saatu kysymällä. Jos sama taustamuuttuja, kuten vanhemman koulutustaso, on kysytty sekä nuorilta että vanhemmilta itseltään, on taustamuuttujana käytetty nuoren antamaa tietoa, sillä näin vastaajien määrä on suurempi.

Tässä esitellään lyhyesti joitain keskeisimpiä taustamuuttujia. Lisäksi liitteessä 1 on yhteenvedo kyselyyn vastanneista erilaisten taustatekijöiden mukaan.

Sukupuoli

Sukupuoli, kuten monet muutkin taustamuuttujat ovat – hyvästä syystä – alttiita kritiikille vallitsevien luokitusten ylläpitämisestä. Yleistävien normatiivisten luokitusten käytön puolustukseksi on vakiintuneiden käytäntöjen ohella varsin tylsiä argumentteja: aika ja raha³. Kyselyitä tehdään karkein vedoin tavoitteena väestötason yleistyksen, eikä kaikkia vähemmistöjä ole helppo huomioda. Toisaalta, vaikka sukupuolen saisi rekisteritiedoista, se on tässä kyselyssä kysytty vastaajilta itseltään, sillä nuorille on haluttu antaa mahdollisuus itse kertoa, kuinka he sukupuolensa kokevat. Naisen ja miehen ohella vastaajilla oli mahdollisuus valita avoin ”muu, mikä?” -vaihtoehto, joita ei osunut otokseen yhtäkään.

Ikä

Nuorisobarometrissa nuorella tarkoitetaan 15–29-vuotiaita. Tämän ikäisiä on Suomessa noin miljoona, joten kyse ei ole mitenkään pienestä joukosta vaan lähes 20 prosentista koko väestöstä.

Taustamuuttujana ikää käytetään siten, että vastaajat on ryhmitelty kolmeen ikäluokkaan: 15–19-vuotiaisiin, 20–24-vuotiaisiin ja 25–29-vuotiaisiin.

Haastattelujen vanhempien iät vaihtelevat 34 vuodesta 77 vuoteen mediaanin ollessa 52, aritmeettisen keskiarvon 53 ja moodin ollessa 55 vuotta. Vanhempien ikä haastatellun lapsen syntyessä on ollut nuorimmillaan 17,

vanhimmillaan 55 vuotta. Alle 20-vuotiaana lapsen saaneita oli liian vähän teinivanhempien tutkimiseksi omana ryhmänään. Iän keskiarvo haastatellun lapsen syntyessä oli 30,6 vuotta. Lapsen isä on yleensä vanhempi kuin äiti, niin myös barometrin aineistossa. Äidin ikien keskiarvo haastatellun lapsen syntyessä oli 30,1 vuotta, isien 31,5 vuotta. Vaikka vanhempien ikää lapsen syntyessä on käytetty selittäjänä useissa lapsuudenkotia koskeissa analyyseissa, raportissa näitä tuloksia esitellään harvoin, sillä useimmissa kysymyksissä vanhemman ikä ei osoittautunut merkitseväksi muuttujaksi.

Äidinkieli

Kaikkiaan haastateltiin 1792 äidinkieleltään suomenkielistä, 105 äidinkieleltään ruotsinkielistä ja 5 muun kielistä nuorta⁴. Haastattelut tehtiin vastaajan äidinkielellä suomeksi tai ruotsiksi. Ruotsinkielisten haastattelujen osuus oli 5 prosenttia, mikä vastaa ruotsinkielisten osuutta Suomen 15–29-vuotiaista. Noin 5 prosentilla 15–29-vuotiaista äidinkieli on jokin muu kuin suomi tai ruotsi. Käytännössä perusjoukkona ovat siis suomen- ja ruotsinkieliset nuoret, sillä haastattelukieli on karsinut muut pois otoksesta.

Vanhempien haastateluista 568 (95 prosenttia) toteutettiin suomenkielellä, 27 (5 prosenttia) ruotsinkielellä.⁵

Aluemuuttujat

Tärkeimpänä aluemuuttujana käytetään Tilastokeskuksen kunnan asutusrakennetta kuvaavaa kuntaryhmäluokitusta, jonka avulla vastaajat on kotikunnan perusteella luokiteltu neljään luokkaan: pääkaupunkiseudulla, kaupunkimaisissa kunnissa, taajaan asutuissa kunnissa ja maaseutumaisissa kunnissa asuviin. Kuntatason erotteluun ei vastaajien määrä yleensä ole riittävä. Joissain kysymyksissä verrataan kuntatyyppin sijaan suuralueita tai maakuntia keskenään.

Koulutus

Koulutustasoa suoraan mittaavia muuttujia kyselyssä oli kaksi: korkein suoritettu tutkinto

ja haastatteluhetken opiskelupaikka. Näiden lisäksi selvitettiin peruskoulun päättötodistuksen keskiarvo (peruskoululaisilta viimeisimmän todistuksen keskiarvo), sekä vanhempien koulutustaso. Koulutustaso on nuorten ikäryhmässä haasteellinen muuttuja, sillä se on jatkuvassa muutoksessa ja mittaa usein suunnilleen samaa asiaa kuin ikä. Koska valtaosalla nuorista koulutus on yhä kesken, tutkintomuuttujaa käytettäessä suuri osa tapauksista hukataan, mikäli kaikki opiskelijat jätetään analyysistä pois. Kattavampi koulutusmuuttuja saadaankin yhdistämällä tiedot suoritetuista tutkinnoista ja opiskelupaikasta. Näin luodun muuttujan luokat ovat *yliopistotutkinto tai sitä suorittamassa* (n=373), *ammattikorkeakoulututkinto tai sitä suorittamassa* (n=372), *toisen asteen ammatillinen tutkinto tai sitä suorittamassa* (n=558), *ylioppilas tai lukiossa* (n=452) sekä *ei tutkintoja, ei opiskele* (n=79). Tällä tavalla saadaan suurempi osa aineistosta mukaan, mutta samalla eittämättä menetetään muuttujan tarkkuutta. Esimerkiksi ensimmäisen vuoden yliopisto-opiskelija olisi ehkä koulutustasoltaan rinnastettavissa ennemmin ylioppilas- kuin yliopistotutkinnon suorittaneisiin. Myöskään opintonsa keskeyttäjät eivät ole erotettavissa muista. Aineiston 28 ammatillisessa oppilaitoksessa opiskelevaa ylioppilasta on luokiteltu toisen asteen ammatillisen tutkinnon luokkaan ja 9 lukiossa opiskelevaa toisen asteen ammatillisen tutkinnon jo suorittanutta puolestaan ylioppilaiden ja lukio-opiskelijoiden luokkaan. Peruskoululaiset on jätetty pois, sillä siinä vaiheessa eri koulutuspolut eivät vielä ole eriytyneet.

Korkeinta suoritettua tutkintoa nykyisen opiskelupaikan taustatietona käyttämällä saadaan lisätietoa erilaisista opintopoluista. Ammatillista perustutkintoa suorittavista 11 prosenttia on ylioppilaita, enemmistöllä ei ole suoritettuja tutkintoja, eli he ilmeisesti ovat peruskoulupohjaisilla linjoilla. Lukiolaisista vain 3 prosentilla on taustalla jokin ammatillinen perustutkinto. Ammattikorkeakoulu-opiskelijoista noin puolet on ylioppilaita,

amatillinen perustutkinto on selvästi harvemmalla. Yliopisto-opiskelijoista 2 prosentilla on ammatillinen perustutkinto, 6 prosentilla ammattikorkeakoulututkinto, enemmistöllä ylioppilastutkinto.

Vanhempien koulutusta kysyttäessä vaihtoehtona oli myös sittemmin lakkautettu opistotaso. Suoritettuja tutkintoja kysyttiin myös vanhemmilta itseltään. Enimmäkseen nuoret ovat tienneet vanhempiensa koulutustason hyvin. Erityisen hyvin nuorten arviot vastaavat heidän vanhempiensa omia vastauksia, mikäli vanhempi on suorittanut yliopistotutkinnon. Eniten epäselvyyttä on opistotason ja ammattikorkeakoulutason välillä, jonkin verran myös opistotason ja ammatillisen perustutkinnon välillä. Taustamuuttujana tilastokuvioissa käytetään nuorten antamaa vastausta vanhempiensa koulutustasosta, sillä näin tapausten määrä on suurempi.

Vanhemmat, huoltajat ja lapsuudenkodin perhemuodot

Pyydettyä haastatelluilta nuorilta lupaa vanhempien haastattelemiseen perhemuotojen moninaisuus huomioitiin pyytämällä nuorta nimeämään ”kaksi lapsuudessasi merkityksellistä vanhempaa tai muuta huoltajaa”. Haastattelijoita ohjeistettiin selvittämään isä ja äiti, ottovanhemmat, uusperheen vanhemmat tai muut, jotka ovat osallistuneet kasvatukseen peruskouluiässä.

Lapsuudenkodin perhemuotojen selvittäminen on hyvä esimerkki siitä, kuinka kyselyn tekeminen on tasapainoilua tarkkuuden ja yleistettävyyden välillä. Kun teemana on ylisukupolvinen hyvinvointi, on tärkeää, että erilaiset perhemuodot tulevat kyllin hyvin huomioituiksi. Kyselyissä on usein vahvana oletuksena perhe, jossa on äiti ja isä, joten lapsuudenkodista puhuttaessa yksinhuoltajat, rekisteröidyt parisuhteet, ottovanhempien luona asuvat, huostaanotetut ja muut vastaavat variantit eivät välttämättä tule kyllin hyvin huomioituiksi. Väestötasolla lähes kaksi kolmesta lapsiperheestä

on avioparin perheitä, viidennes avoparin ja noin joka kuudes yhden vanhemman perheitä. Kovin suuresta joukosta ei siis ole kyse, mutta pienikin joukko voi olla erityishuomion arvoisen. Toisaalta, jos esimerkiksi ”rekisteröidyn parisuhteen” mainitsee vaihtoehtona joka kerta ”avio- tai avoliiton” yhteydessä, kuuluu rajallista haastatteluaikaa, ja käytännössä tapauksia tulisi niin vähän, ettei niille tilastollisessa mielessä olisi käyttöä.⁶

Tässäkin tapauksessa erilaisten perhemuotojen mainituksi tuleminen on kuitenkin itsessään kannanotto, ja vanhempien kyselyssä uusperhe ja sateenkaariperhe on lisätty omiksi vaihtoehtoisiksi. Selvitettäessä peruskouluiän perhemuotoa nuorilta kysyttiin, asuiko hän pääasiassa molempien vanhempiensa, vuorotellen molempien vanhempien kanssa vai ainoastaan toisen vanhemman kanssa. Lisäksi oli avoin vastausmahdollisuus ”jokin muu järjestely, mikä?”. Tämän ohella selvitettiin keitä kuului kotitalouteen, jossa vastaaja pääasiassa asui vaihtoehtojen ollessa äiti, muu naispuolinen huoltaja, isä, muu miespuolinen huoltaja, sisarusten tai sisarpuolten lukumäärät ja iät sekä avoin vaihtoehto muu, kuka. Tarvittaessa kotitalouden

määriteltiin tarkoittavan henkilöitä, jotka asuvat ja ruokailevat yhdessä tai jotka muuten käyttävät tulojaan yhdessä. Mikäli vastaajalla oli useampia perheitä, häntä ohjeistettiin vastaamaan sen mukaan, mikä niistä hänen mielestään oli lapsuudessa merkityksellisin.

Lapsuudenkodin toimeentulo

Lapsuudenperheen toimeentuloa pyydettiin arvioimaan asteikolla yhdestä kymmeneen siten, että 1 = heikosti toimeentuleva, 5 = keskituloinen ja 10 = hyvin toimeentuleva. Taustamuuttujana käytettäessä kymmenportainen asteikko on jaettu kolmeen siten, että arvot 1–4 = heikosti toimeentuleva (12 prosenttia), 5–8 = keskituloinen (76 prosenttia) ja 9–10 = hyvin toimeentuleva (12 prosenttia). Vanhempien perheen toimeentuloa kysyttiin samalla tavalla, ja myös kolmeen luokkaan jako on tehty samoin kriteerein. Rajaamalla ääripäät suhteellisen tiukasti vain kaikkein heikoiten tai parhaiten toimeentuleviin pyritään saamaan tuloerojen mahdolliset vaikutukset paremmin näkyviin. (Ks. myös luku lapsuudenkodin toimeentulosta sivulla 49.)

Osa I

VAPAAEHTOISTOIMINTA JA POLITIikka

VAPAAEHTOISTOIMINTA

Tässä käsitellään vapaaehtoistoiminnassa tapahtuneita muutoksia, aktiivisuuden kasautumista, toiminnan saamia muotoja, motiiveja ja esteitä. Vapaaehtoistoimintaan osallistumista käytetään myös kautta barometrin taustamuuttujana sen ja muiden elämänalueiden välisten yhteyksien selvittämiseksi.

Vapaaehtoistoiminta on osa arjen sosiaalisia suhteita ja yhteisöllisyyden rakentumista; samalla vapaaehtoistyön keskeinen elementti on yhteiskunnallinen vaikuttaminen. Vapaaehtoistoiminnan merkitystä paitsi yksilön elämänlaadulle myös väestötason hyvinvoinnille kuvastaa sen sisällyttäminen niin sanottuun aidon kehityksen indikaattoriin (GPI).⁷ Tuoreen tutkimuksen mukaan vapaaehtoistyö on julkisella sektorilla tehtävää palkkatyötä tehokkaampaa, ja tuo yhteiskunnalle merkittäviä säästöjä⁸ (Laasanen 2011). Vapaaehtoistyön rahallista arvoa on kuitenkin vaikea arvioida, sillä kaikkea vapaaehtoistyötä ei tilastoida, eikä sitä aina voi myöskään verrata palkkatyöhön sen erilaisen luonteen vuoksi.

Vapaaehtoistoiminnan ja palkkatyön dynamiikka on muutoksessa. Nuorisobarometrin havaintoja vapaaehtoistoiminnasta – niin organisoituna järjestötoimintana kuin omatoimiseppana toimintana – voikin lukea suhteessa aiemmissa barometreissä esiin tulleen, nuorten murtumassa olevan koulutususkon sekä muuttuvien työasenteiden ja työmarkkinoiden kanssa. Toinen kiinnostava peilauspinta

on nuorten Vapaa-aikatutkimuksessa havaittu heikkenemässä oleva järjestökiinnittyneisyys, sillä kontrastina sille näyttää nuorten vapaaehtoistoimintaan osallistuminen olevan pikemminkin voimistumassa.

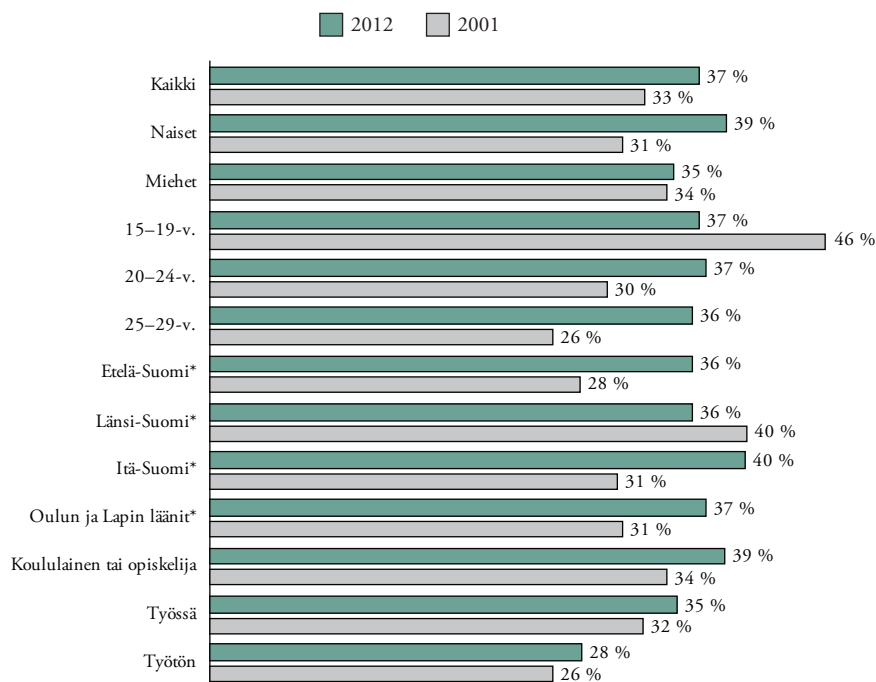
MIELIKUVAT VAPAAEHTOISTOIMINNASTA

Kyselyssä vapaaehtoistoimintaa ei määritelty mitenkään, vaan vastaajien omat mielikuvat siitä olivat yksi tutkimuskohteista⁹. Vapaaehtoistoimintaa käsittelevän haastatteluosion aluksi pyydettiin nuoria omin sanoin kertomaan, mitä heille tulee mieleen sanasta vapaaehtoistoiminta. Vasta tämän avoimen kysymyksen jälkeen nuorilta kysyttiin ovatko he itse mukana jossain vapaaehtoistoiminnassa. Näin saadaan aktiivisuustason lisäksi tietoa vapaaehtoistoimintaan liittyvistä mielikuvista, mikä on tärkeää, sillä rajanveto esimerkiksi vapaaehtoistyöhön tai kansalaistoimintaan ei ole selvää. Avoimia vastauksia analysoivat artikkelissaan Kuusisto & Pessi sekä Lundbom & Eskelinen.

VAPAAEHTOISTOIMINTAAN OSALLISTUMINEN

Haastattelun malli ja sanamuodot lainattiin Vapaaehtoistoiminta osana kansalaisyhteiskuntaa -tutkimuksesta (Yeung 2002), mikä mahdollistaa vapaaehtoistoimintaan osallistumisen muutosten seurannan. Kuviosta 1 nähdään, että osallistuminen on kasvanut reilun kymmenen vuoden takaisesta 33 prosentista 37 prosenttiin¹⁰. Kasvu on ollut suurempaa nuorilla naisilla, ja nyt heistä hieman useampi (39 prosenttia) kuin nuorista miehistä (35 prosenttia), sanoo tänä tai viime vuonna olleensa mukana jossain vapaaehtoistoiminnassa. Ikäryhmittäiset muutokset ovat suhteellisen suuria. Aktivitoimista on tapahtunut etenkin yli 20-vuotiaissa. Alle 20-vuotiaiden vapaaehtoistoimintaan osallistuminen sen sijaan on laskusuunnassa¹¹. Vanhojen läänirajojen mukaisessa vertailussa vapaaehtoistoiminta näyttää lisääntyneen etenkin Etelä- ja Itä-Suomessa.

KUVIO 1. “Oletko ollut parin viime vuoden aikana mukana jossain vapaaehtoistoiminnassa?” Vertailu 2001 ja 2012. (Kyllä-vastausten %-osuudet.)

Vuoden 2001 tiedot YTY ry, Vapaaehtoistoiminta osana kansalaisyhteiskuntaa -kysely, 15–29-vuotiaiden n=301.

* Vuoden 2001 läänirajat.

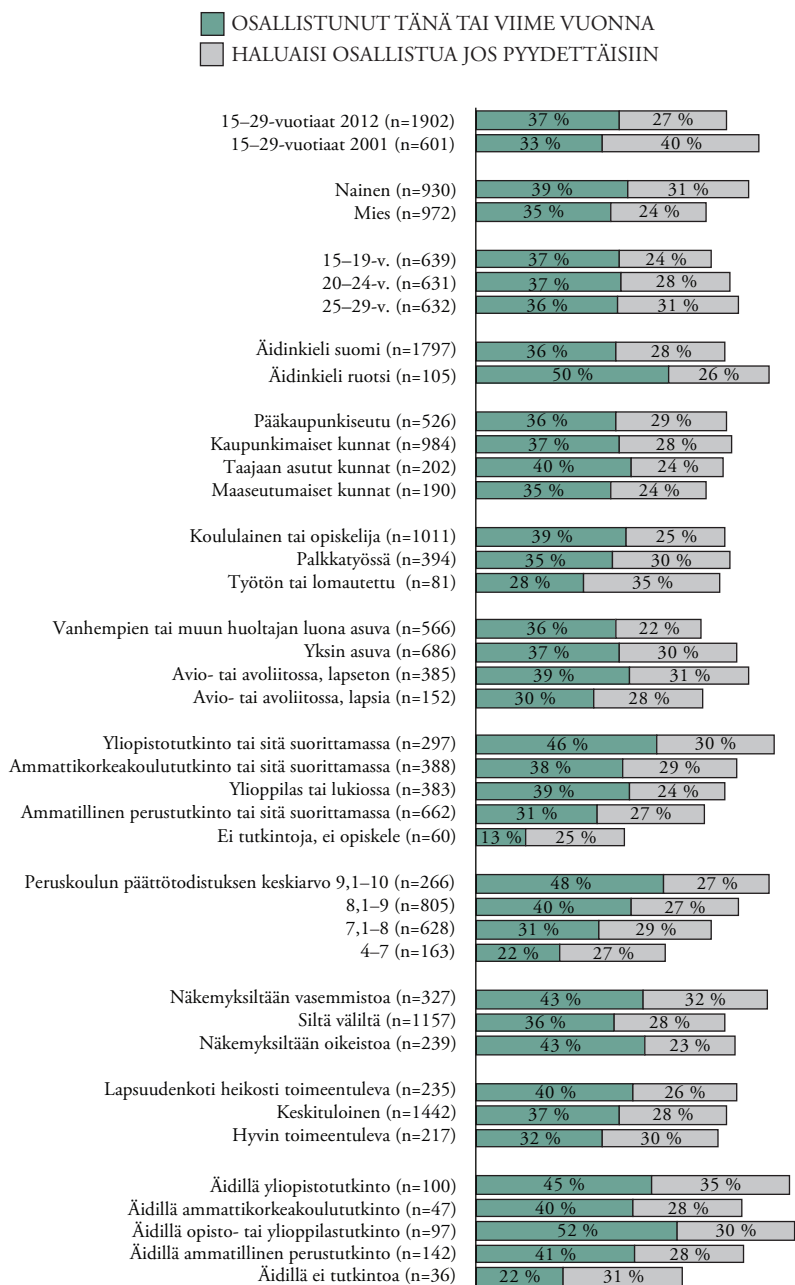
Kokonaisuutena tarkastellen nuorten vapaaehtoistoimintaan osallistuminen on siis kasvusuunnassa. Nuorten vapaa-aikatutkimus 2009 kertoo, että samaan aikaan järjestöissä mukana oleminen on laskussa (Myllyniemi 2009b). Tulosten yhdessä antama ristivalotus herättää nuorisopolitiittisesti kiinnostavan kysymyksen siitä, miksi vapaaehtoistoiminta puhuttelee nuoria enemmän kuin järjestötoiminta. Vapaa-aikatutkimuksessa 2009 havaittiin nimenomaan järjestäytymättömän tekemisen ja järjestöjen ulkopuolella tapahtuvan vapaa-ajan toiminnan olevan yhteydessä nuorten suurempaan tyytyväisyyteen vapaa-aikaansa. Järjestötoimintaan osallistumisella ei vastaavaa yhteyttä vapaa-aikaan tai ihmissuhteisiin tyytyväisyyteen havaittu. Sen

sijaan nyt tehdyssä kyselyssä vapaaehtoistoimintaan osallistuvat ovat muita tyytyväisempiä niin ihmissuhteisiinsa kuin elämäänsä kaiken kaikkiaan. Kysyttäessä vapaaehtoistoiminnan motiiveja korostuvat auttamishalu ohella ystävät ja yhdessä tekeminen (ks. kuvio 5). Sosiaalinen vahvistaminen on monella tapaa nuorisopolitiikan keskiössä, ja siltäkin kannalta nuorten vapaaehtoistoiminnalle antamat merkitykset ovat tärkeitä tuloksia. (Lisää vapaaehtoistoiminnan merkityksistä ja motiiveista Lundbomin & Eskelisen sekä Kuusiston & Pessin artikkeleissa.)

Osallistuminen ja halu osallistua

Vapaaehtoistoimintaan osallistuvien 37 prosentin lisäksi 27 prosenttia nuorista haluaisi

KUVIO 2. Osallistuminen ja halu osallistua vapaaehtoistoimintaan. (%)

KUVIO 3. “Mihin seuraavista vapaaehtoistoiminnan alueista olet osallistunut?”
(Kyllä-vastausten %-osuus.)

osallistua vapaaehtoistoimintaan, jos pyydetäisiin. Hyvin karkeasti hahmoteltuna nuoriso jakautuu siis kolmeen osaan: reilu kolmannes on mukana vapaaehtoistoiminnassa, vajaa kolmannes haluaisi olla mukana, ja reilu kolmannes ei toimi eikä haluakaan toimia. Verrattuna vuoden 2001 kyselyyn on halukkaiden osuus pienentynyt samalla kun mukana olevien osuus on kasvanut. Kysyntä ja tarjonta tavallaan kohtaavat aiempaa paremmin, kun käyttämätöntä potentiaalia on entistä vähemmän.

Tyttöjen osallistuminen on aktiivisempaa, mutta myös halu olla mukana on yleisempää kuin pojilla. Iän myötä osallistumisessa ei tapahdu sanottavia muutoksia, mutta halukkuus sen sijaan kasvaa. Kuntatyyppin mukaiset erot eivät tue käsityksiä auttamisen normien vahvuudesta pienemmillä paikkakunnilla. Kuntatyyppi ei tosin ole riittävän tarkka muuttuja erottelemaan varsinaisia asuinyhteisöjä, sillä suuressakin kaupungissa voi olla pienempiä tiiviini yhteisöllisyyden alueita. Myöskään toimintamahdollisuudet eivät tule tässä yhteydessä tarkastelluiksi. Kysyttäessä osallistumisen esteistä korostuu tarjonnan puute maaseudulla (22 prosenttia) verrattuna

kaupunkeihin (16 prosenttia) ja etenkin pääkaupunkiseutuun (9 prosenttia).

Hyvä koulumenestys ja korkea koulutustaso ennustavat vapaaehtoistoimintaan osallistumista.¹² Vasemmistolaisesta ajattelevilla halukkuus osallistua on muita suurempaa, mutta varsinaisen osallistuminen on yhtä yleistä oikeistoon samastuvilla. Kiinnostavasti köyhemmistä lapsuudenkodeista tulleet nuoret ovat vauraampien perheiden jälkeläisiä aktiivisemmin mukana vapaaehtoistoiminnassa.

Kuviossa 5 esiteltyjen vapaaehtoistoiminnan motiivien, kuten Pessin & Kuusiston ja Lundbomin & Eskelisen artikkeleissa analysoitujen avovastaustenkin perusteella, liittyy vapaaehtoistoiminta nuorten mielessä ennen kaikkea auttamiseen. Barometrissa selvitetty yhteenkuuluvuuden tunteet (kuvio 11) liittyvät vuorovaikutukseen, empatiaan ja ihmiskuvaan liittyviin elementteihin, joiden oletetaan myönteisesti vaikuttavan auttamisen asenteisiin. Haastatteluaineiston mukaan vapaaehtoistoiminnassa mukana olevat nuoret tuntevat muita enemmän yhteenkuuluvuutta yhdistyksiin, seuroihin tai kansalaisjärjestöihin,

samoin uskonnollisiin yhteisöihin, mikä onkin luonnollista, sillä vapaaehtoistoiminta kanavoituu usein erilaisten organisaatioiden kautta. Yhteenkuuluvuudessa perheeseen, sukuun tai ystäväpiiriin ei ole eroja, mutta kiinnostavasti vapaaehtoistoimijat tuntevat muita kiinteämpää kuuluvuutta suomalaiseen yhteiskuntaan. Yksilön mielentilaan liittyvistä tekijöistä barometriaineiston avulla voidaan testata väitettä, jonka mukaan onnellisemmat ihmiset haluavat auttaa todennäköisemmin. Onnellisuutta ei suoraan kysytty, mutta vapaaehtoistoiminnassa mukana olevat nuoret ovat muita tyytyväisempiä elämänsä¹³ (kuvio 48). Yhteydellä voi olla kaksi vaikutuksen suuntaa: tyytyväiset auttavat mieluummin, ja auttaminen lisää tyytyväisyyttä.

VAPAAEHTOISTOIMINNAN MUODOT JA KASAUTUMINEN

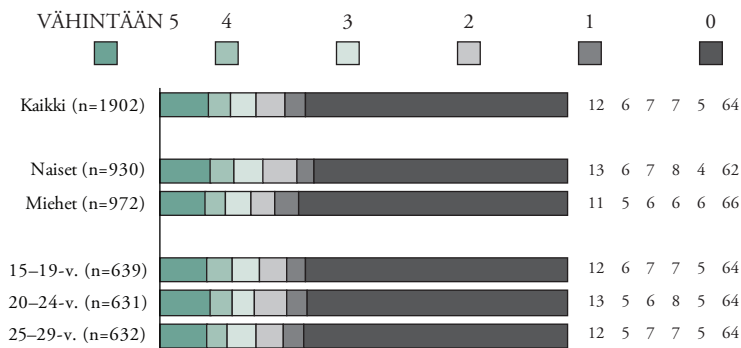
Suosituimmista vapaaehtoistoiminnan alueista nousee ylitse muiden kolme toimintamuotoa: lasten tai nuorten kasvatus, urheilu ja liikunta sekä oppilaskunta- tai tukioppilastoiminta. Näistä kussakin on mukana yli kymmenen prosenttia nuorista muiden kuviossa 3 esitetyistä osuuksista ollessa selvästi pienempiä.¹⁴

Kuvio 3 esittelee erilaisten yksittäisten toimintamuotojen yleisyyttä. Näin ei kuitenkaan saada tietoa siitä, kuinka paljon luovat harrasteet

kasautuvat samoille nuorille. Tämän selvittämiseksi on kuvioon 4 laskettu yhteen edellä tarkastellut 17 vapaaehtoistoiminnan muotoa.¹⁵ Nähdään, että ainoastaan 5 prosentilla nuorista on yksi ainoa vapaaehtoistoiminnan muoto, 31 prosentilla on niitä vähintään kaksi, 24 prosentilla vähintään kolme, 17 prosentilla vähintään neljä ja 12 prosenttia kuuluu varsinaisiin moniottelijoihin vähintään viidellä eri vapaaehtoistoiminnan muodolla. Koko väestöön suhteutettuna tämä tarkoittaa yli 100 000 nuoren kokoista hyvin aktiivista vapaaehtoistoimijoiden joukkoa.

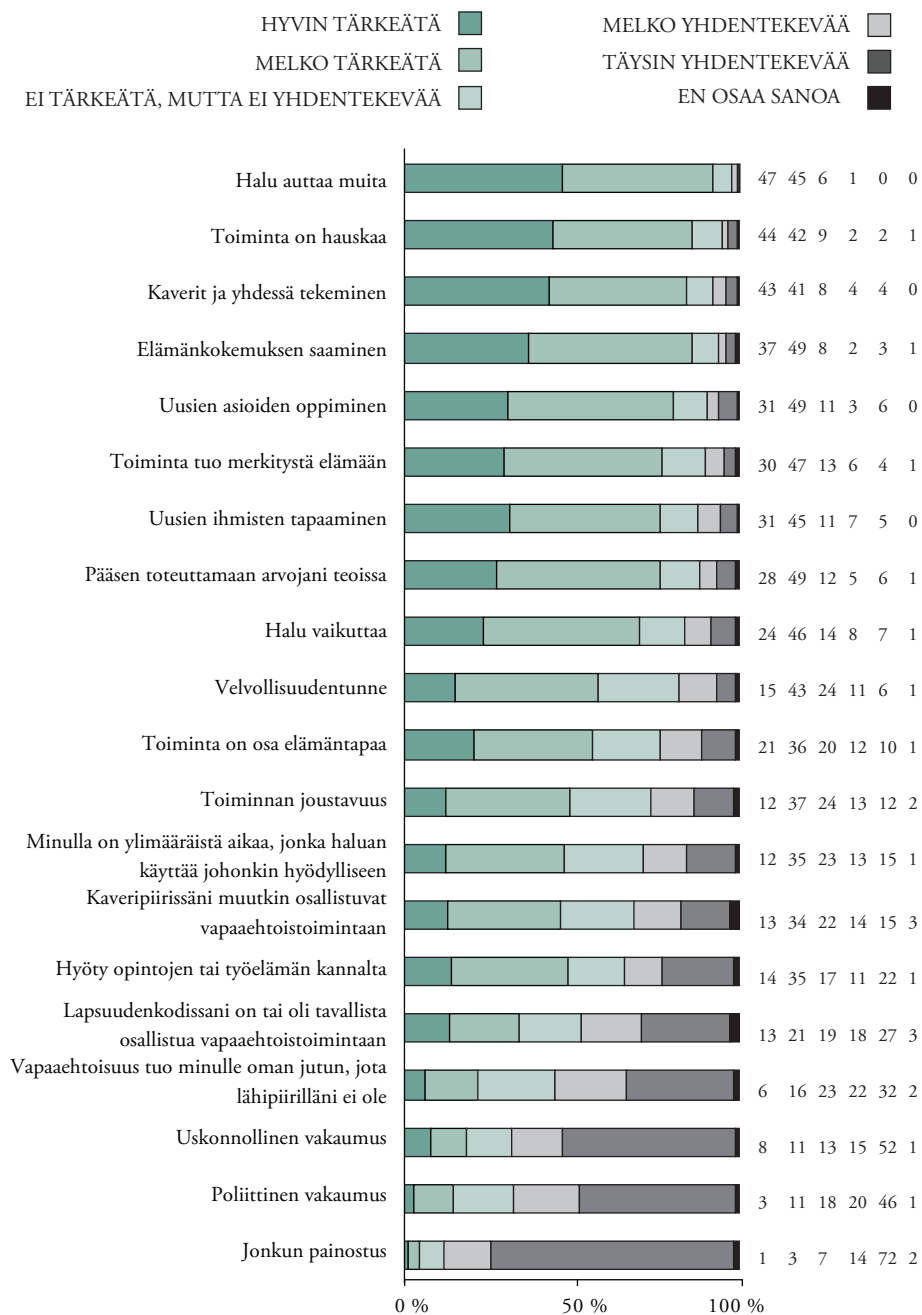
Toimintamuotojen mukaan tarkasteltuna monipuolisimmin vapaaehtoistoiminnassa mukana olevia nuoria on etenkin perinteisten yleishyödyllisten kansalaisjärjestöjen toimintakentillä kuten luonnonsuojelussa, ympäristönsuojelussa sekä ihmisoikeuksiin ja monikulttuurisuuteen liittyvissä toiminnoissa. Näissä mukanaolo on siis nähtävä laaja-alaisen vapaaehtoisaktiivisuuden osoituksena. Vähemmän kasautuvaa toimintaa puolestaan on koulujen oppilaskunta- tai tukioppilastoimintaan sekä urheiluun ja liikuntaan osallistuvilla, joissa keskimääräistä useammilla kyseinen aktiviteetti on samalla ainoa vapaaehtoistoiminnan muoto.¹⁶ On tosin huomautettava, että tämä tarkastelu ei vielä kerro mitään osallistumisen laadusta,

KUVIO 4. Vapaaehtoistoiminnan muotojen* kokonaismäärä. (%)

* Vapaaehtoistoiminnan muodoilla tarkoitetaan kuvion 3 luetteloa eri toiminta-alueista.

KUVIO 5. Vapaaehtoistoiminnan syiden tärkeys. (%)

määrästä tai motiiveista, joihin pureudutaan seuraavassa. (Nuorten avovastaukset muihin vapaaehtoistoiminnan muotoihin liitteessä 8.)

VAPAAEHTOISTOIMINNAN MOTIIVIT

Niille nuorille, jotka ovat olleet mukana vapaaehtoistoiminnassa, esitettiin jatkokysymyksiä eri motiivien tärkeydestä heidän mukanaololleen. Osa esitetyistä syistä oli välineellisempiä, kuten hyöty opintojen tai työelämän kannalta, osa puolestaan liittyi suoraan auttamisen haluun ja siihen liittyvään arvopohjaan.

Nuorten vapaaehtoistoiminnan motiiveissa korostuvat auttamisenhalu ja sosiaalisuus. Halu auttaa muita on kaikista syistä tärkein, mutta toiminnan hauskuus, kaverit ja yhdessä tekeminen sekä uusien ihmisten tapaaminen ovat lähes yhtä vahvoja syitä mukanaololle (kuvio 5).

Myös aiemmissa tutkimuksissa auttamisen halu on ollut nuorten tärkein vapaaehtoistoimintaan osallistumisen motiivi¹⁷ (Yeung 2002). Kansainvälisessä vertailussa suomalaisena erityispiirteenä on ollut juuri se, että useimmat ovat määritelleet auttamishalun vahvaksi motiivikseen (Pessi & Saari 2008, 22). Nyt auttamisen rinnalle on noussut – osaltaan muutetun kyselyn ansiosta¹⁸ – toisentyypisiä syitä kuten ystävät, uusien asioiden oppiminen, hauskanpito. Näitä voi ensisilmäyksellä pitää vähemmän altruistisina, jopa itsekkäinä tai hedonistisina motiiveina. Altruismi ja egoismi nähdään usein jatkumon ääripäinä, mutta altruistinen toiminta voi lisätä sekä antajan että vastaanottajan hyvinvointia ja onnellisuutta, ja oma hyöty voi olla altruismin motivaationa (ks. Kahneman ym. 1999; Pessi 2008; Ojanen 2007). Jaana Lähteenmaa (1997, 203) on tutkimuksessaan nuorista vapaaehtoisista käyttänyt käsitettä hedonistinen altruismi, joka tiivistää sen, kuinka hedonismi ja altruismi voivat olla samanaikaisesti läsnä.

Puhtaan pyyteettömän altruismin ohella on siis muitakin selityksiä sille, mikä saa ihmiset toimimaan epäitsekkäästi, antamaan aikaansa ja muita resurssejaan toisten hyväksi.¹⁹ Vapaaehtoistoimintaan mahdollisesti sisältyviä erilaisia

oman hyödyn ulottuvuuksia on monenlaisia, joista kuviossa 3 korostuvat sosiaaliset tekijät ja toiminnan hauskuus. Vähemmän tärkeitä ovat suoraan resursseihin liittyvät syyt, kuten hyöty työn tai opintojen kannalta.

Nuorisobarometrin aineistossa halu auttaa muita on erityisen vahvaa niillä, joilla on vapaaehtoistoiminnan motiivina myös uskonnollinen vakaumus, halu toteuttaa arvojaan teoissa, käyttää aikaansa johonkin hyödylliseen, tai jolle vapaaehtoistointi on osa elämäntapaa. Kuitenkin niistäkin nuorista, joille keskeistä on hauskanpito ja kaverit tai jokin välineellisempi päämäärä kuten hyöty opintojen ja työn kannalta, lähes puolelle myös halu auttaa muita on hyvin tärkeää. Heikointa auttamismotiivi on niillä, joille tärkeä syy olla mukana on jonkun painostus, eli motiivi on tullut itsen ulkopuolelta.

Sille, miksi toinen auttaa ja toinen ei, on paljon selitysmalleja, joista esimerkiksi biologiasta, yhteiskunnan rakenteesta tai historiasta lähtevät selitykset ovat pitkälti kyselytutkimuksen ulottumattomissa (ks. Pessi & Saari 2008, 55). Barometrin tulosten pohjalta ei kuitenkaan ole liioittelua väittää, että riippumatta siitä, miten vapaaehtoistoimijat mahdollisesti itse hyötyvät, sisältyy vapaaehtoistoimintaan vahva auttamisen tai altruismin ajatus. Tämä korostuu myös nuorten avovastauksissa esittämissä käsityksissä vapaaehtoistoiminnan sisällöistä. (Ks. lisää aiheesta Kuusiston & Pessin sekä Lundbomin & Eskelisen artikkelissa.)

VAPAAEHTOISTOIMINNAN ESTEET

Niiltä nuorilta, jotka eivät itse ole osallistuneet vapaaehtoistoimintaan tänä tai viime vuonna selvitettiin, mitkä olivat syitä heidän osallistumattomuudelleen. Kuvion 6 esteiden yleisyyttä kuvaavat osuudet on kuitenkin laskettu suhteessa kaikkiin nuoriin. Osuudet suhteessa niihin, jotka eivät osallistu, ovat luonnollisesti suurempia, esimerkiksi ajanpuutetta pitää esteenä 59 prosenttia toimintaan osallistumattomista nuorista.

KUVIO 6. “Mitkä seuraavista syistä ovat vaikuttaneet siihen, ettet ole osallistunut vapaaehtoistoimintaan?” (Prosenttiosuus kaikista nuorista.)

Kaikista nuorista 38 prosenttia pitää ajanpuutetta esteenä vapaaehtoistoimintaan osallistumiselle. Sitä, ettei ole pyydetty mukaan toimintaan, pitää esteenä 24 prosenttia. Nämä kaksi olivat tärkeimmät osallistumisen esteet myös vuoden 2001 kyselyssä (Yeung 2002).²⁰ Myös kiinnostuksen puutteeseen viittaavat saamattomuus sekä se, ettei ole tullut ajatelleeksi koko asiaa, ovat varsin suosittuja selityksiä (kummankin valitsee 20 prosenttia). Näkökulmakysymys onkin sitten se, tulkitseeko tämän lannistavaksi tulokseksi nuorten välinpitämättömyydestä, vai mahdollisuudeksi ja haasteeksi vapaaehtoistoimintaan rekrytoinnin kannalta. Ajattelemattomuus tai saamattomuus eivät ainakaan ole niin ehdottomia perusteluita kuin varsin pienelle vähemmistölle tärkeät poliittiset tai aatteelliset syyt (3 prosenttia) tai uskonpuute

koko asiaan (6 prosenttia).

Varsinaisen vapaaehtoistoimintaan osallistumisen lisäksi kyselyssä selvitettiin halukkuutta osallistua, jos pyydettäisiin mukaan (ks. kuvio 2). Niillä nuorilla, joilla löytyisi halukkuutta, on osallistumattomuuden syynä muita useammin tarjonnan, varojen tai sopivan seuran puute sekä se, etteivät he tiedä, miten päästä mukaan. Nämä tuntuvatkin varsin uskottavilta esteiltä periaatteessa myönteisesti suhtautuville. Niillä nuorilla, jotka eivät edes haluaisi osallistua vaikka pyydettäisiin, puolestaan korostuvat uskonpuute koko asiaan, sekä se, ettei toiminta ole houkuttelevaa tai ettei siitä ole itselle hyötyä. Taustalla ei aina välttämättä ole lähtökohtaisen kielteinen asenne, sillä myös aiemmat huonot kokemukset näyttävät vieneen suurimmalta osalta halun osallistua vaikka pyydettäisiin.

POLITIikka

KIINNOSTUS POLITIikkaa KOHTAAN

Politiikkakiinnostuksen taustamuuttajat

Kysyttäessä nuorten kiinnostusta politiikkaa kohtaan enemmistö (61 prosenttia) on ainakin jonkin verran kiinnostuneita, vajaa kolmannes vain vähän kiinnostuneita ja noin yksi kymmenestä ei ole lainkaan kiinnostuneita (kuvio 7). Siihen vastaamiseksi, onko tämä kiinnostuksen taso korkea vai matala, tarvitaan jokin vertailukohta. Vanhempia politiikka kiinnostaa hieman nuoria enemmän, mutta erot ovat hyvin pieniä. Kansainvälisessä tarkastelussa suomalaisnuoret jäävät kiinnostuksessa vertailun hännille (Suoninen ym. 2010, 31–34). Ajallisessa vertailussa suomalaisnuorten politiikkakiinnostus on kuitenkin kasvusuunnassa (kuvio 8).

Kysymys politiikan kiinnostavuudesta sisältää kaksi tulkinnanvaraista osaa: politiikan ja kiinnostuksen. Poliitiikkaa ei kyselyssä määriteltä, mikä antaa tulkintatilaa paitsi vastaajille, myös tuloksen tulkitsijoille. Koska jokainen vastaaja on ymmärtänyt ”politiikan” omalla tavallaan, jää avoimeksi, minkälaisen painoarvon vastauksissa saa konventionaalinen politiikkakäsitys puolueineen ja vaaleineen, ja minkälaisen puolestaan uusi ei-institutionaalinen politiikkakäsitys. Tulosta voi myös pohtia kysymällä mitä tarkoittaa, jos joku sanoo olevansa ”kiinnostunut”. Kiinnostuksen määrästä ei voi päätellä sen laatua tai intensiteettiä, saati sitä, voisiko se kanavoitua poliittiseksi toiminnaksi.

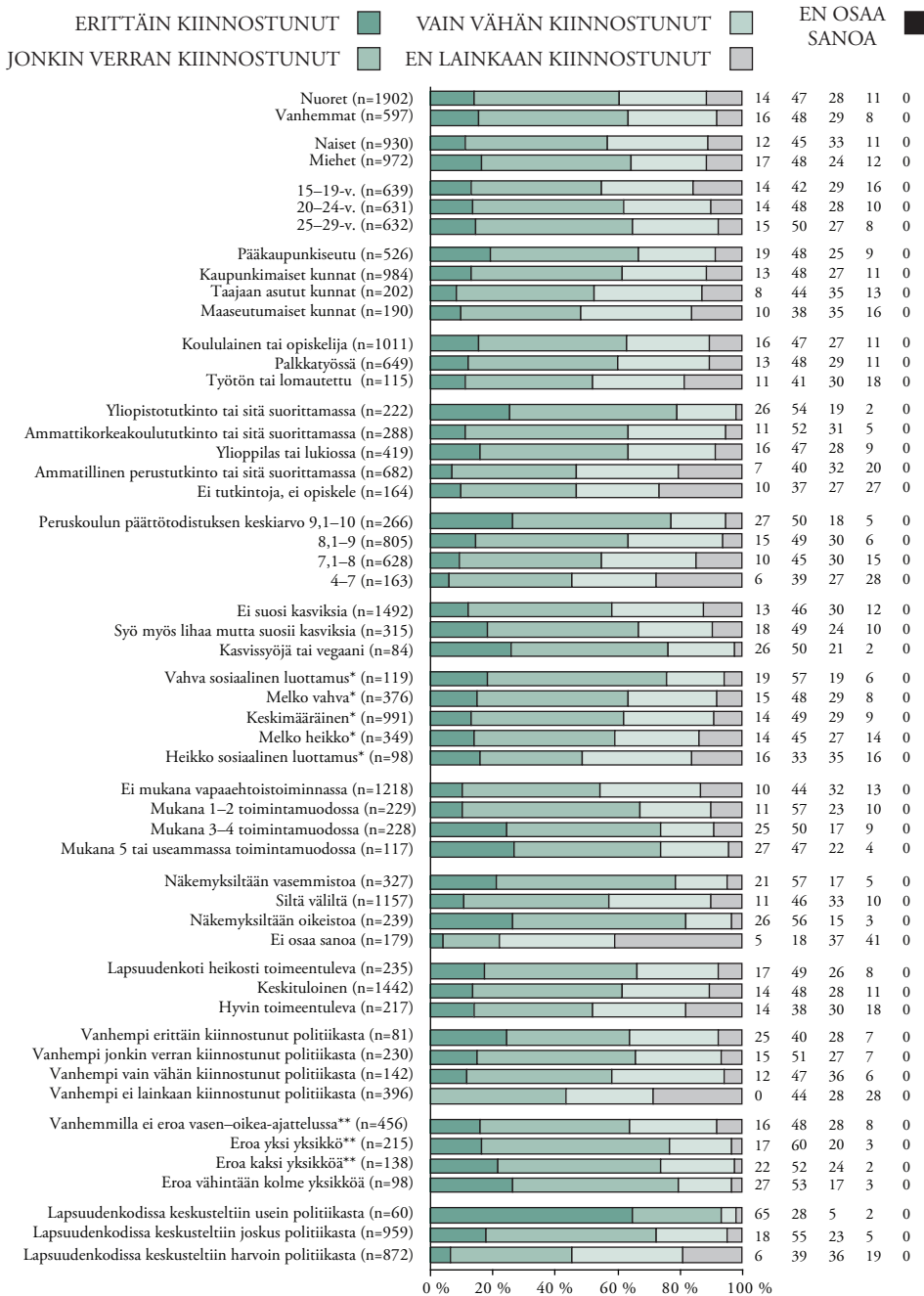
Aiempien tutkimusten perusteella politiikasta kiinnostuminen kulkee edelleen pitkälti käsi kädessä äänestysaktiivisuuden²¹ kanssa, minkä voi tulkita enemmistön politiikkakäsityksen perinteisyydeksi (Myllyniemi 2010, 102). Toisaalta politiikasta kiinnostuneet ja äänestävät nuoret ovat muita aktiivisempia myös ulkoparlamentaarisessa kansalaisaktiivisissa (Hellsten

2003; Paakkunainen & Myllyniemi 2004; Pelto 2007). Kiinnostuksen politiikkaa kohtaan voi siis tulkita osoittimeksi paitsi asenteesta, myös toiminnallisesta aktiivisuudesta.

Myös kuviossa 7 havaitaan politiikasta kiinnostumisen vahva yhteys vapaaehtoistoimintaan osallistumiseen, mikä on linjassa sen kanssa, mitä aiemmassa tutkimuksessa on havaittu erityyppisten vaikuttamismuotojen kasautumisesta samoille nuorille. Vapaaehtoiskentillä toimimisella on yhteiskunnalliset ulottuvuutensa, ja politiikka puolestaan vaikuttaa kaikkiin näihin toimintakenttiin. Asiaan antaa lisävalaistusta erilaisiin vapaaehtoistoiminnan muotoihin osallistuvien (vrt. kuvio 3) väliset erot politiikkakiinnostuksessa. Poliitiikkaorientoituneimpia ovat ne nuoret, joiden vapaaehtoistoiminta liittyy ihmisoikeuksiin, kansainvälisyyteen tai kulttuuriin ja taiteeseen. Suhteellisesti vähemmän politiikasta innostuneita sen sijaan ovat eläintensuojeluun, pelastustoimintaan, maanpuolustukseen, kasvatuksen tai urheiluun ja liikuntaan liittyvään vapaaehtoistoimintaan osallistuvat. Toisaalta kuvio 7 näyttää myös sen, että politiikasta kiinnostuminen on yhteydessä etenkin monipuoliseen moniin eri vapaaehtoistoiminnan muotoihin osallistumiseen.

Nuoret miehet ovat hieman kiinnostuneempia politiikasta kuin nuoret naiset. Iän myötä kiinnostuneisuus kasvaa jonkin verran. Alueuuttujista kiinnittää huomion maaseudun nuorten matalampi politiikkakiinnostus verrattuna kaupunkilaisnuoriin ja etenkin pääkaupunkiseudulla asuviin. Koulutustason yhteys on erittäin vahva, ja se näkyy paitsi tutkintojen ja opiskelupaikkojen, myös peruskoulun koulumenestyksen kohdalla. Muista taustamuuttajista kasvisten rooli ruokavaliossa on selvästi yhteydessä politiikkakiinnostukseen, mikä antaa tukea tulkinnalle ruokatottumuksista tärkeänä arjessa vaikuttamisen keinona. Motiivien mukaisessa vertailussa etenkin ekologisista syistä kasviksia suosivat ovat politiikasta kiinnostuneempia kuin hyvää oloa tai terveyttä painottavat.

KUVIO 7. “Kuinka kiinnostunut olet politiikasta?” (%)

* Sosiaalisen luottamuksen luokat muodostettu kuvion 16 kahdeksasta kysymyksestä (liitteen 2 K8) muodostetusta summamuuttujasta siten, että vahva luottamus > 32, melko vahva 29–32, keskimääräinen 23–28, melko heikko 18–22, heikko < 18.

Kuviosta 7 näkyy itsensä vasemmistolaiseksi tai varsinkin oikeistolaiseksi kokevien suurempi kiinnostus politiikkaa kohtaan verrattuna niihin, jotka ovat vasemmisto-oikeisto-ulottuvuuden keskivaiheilla. Jo se, että kykenee sijoittamaan itsensä jatkumon jompaankumpaan päähän, kertoo jonkinasteisesta politiikkakiinnostuksesta. Kääntäen tulkiten on mahdollista, että osa vastaajista arvioi skaalan keskikohdan olevan vasemmiston ja oikeiston väliin kuuluva neutraali ”ei-poliittinen” vaihtoehto (vrt. Elo & Rapeli 2008, 82). Niistä nuorista, jotka eivät ole ollenkaan osanneet sijoittaa itseään vasemmisto-oikeisto-akselille, peräti 41 prosenttia ei ole lainkaan politiikasta kiinnostuneita.

Hieman yllättäen politiikasta kiinnostuneimpia ovat ne nuoret, jotka arvioivat lapsuudenkodin taloudellisen tilanteen olleen heikko. Lapsuudenkodin tausta näkyy vahvana siinä, että lapsuudenkodissa politiikasta keskusteleminen on erittäin voimakkaassa yhteydessä nuorten politiikkakiinnostuksen kanssa. Usein politiikasta keskustelleista nuorista peräti kaksi kolmesta on erittäin kiinnostuneita politiikasta. Myös uutisista ja ajankohtaisista asioista lapsuudenkodissaan keskustelleiden nuorten kiinnostus on paljon muita suurempaa. Sosiaalinen

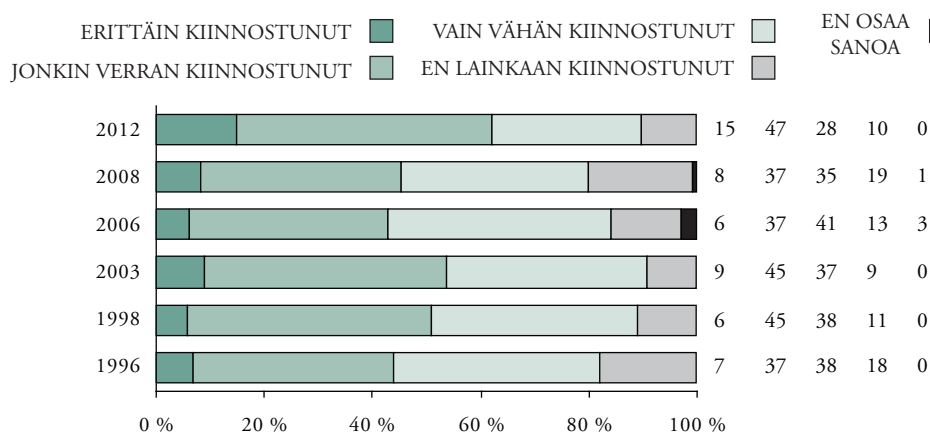
periytyminen on voimakasta myös verrattaessa nuorten ja heidän vanhempinsa politiikasta kiinnostumisen määrää. Nuoret, jotka arvioivat isänsä ja äitinsä poliittiset kannat kauemmas toisistaan ovat keskimääräistä kiinnostuneempia politiikasta.²² (Lisää tulkintaa luvussa vanhempien poliittisista näkemyksistä s. 32–33. Ks. myös Tomperin artikkeli.)

POLITIKKAKIINNOSTUKSEN MUUTOS

Nuorten kiinnostusta politiikkaa kohtaan on selvitetty samalla asteikolla vuodesta 1996 lähtien. Koska varhaisemmissa kyselyissä ikäryhmä alkoi 18-vuotiaista, tätä nuoremmat on vertailun vuoksi poistettu myös tuoreimmista luvuista. Kuviosta 8 hahmottuu näiden 16 vuoden ajalta melko selvä muutostrendi: 18–29-vuotiaiden politiikkakiinnostus kasvoi 1990-luvulta 2000-luvun alkuvuosiin saakka, ja pienen notkahduksen jälkeen se on jälleen kääntynyt melko voimakkaaseen kasvuun. Nyt, vuoden 2012 kyselyssä, nuoret ovat kiinnostuneempia politiikasta kuin kertaakaan aiemmin koko seuranta-aikana.

Kuva muutoksen luonteesta tarkentuu vertailemalla tarkemmin vastausten jakaumia.

KUVIO 8. ”Kuinka kiinnostunut olet politiikasta?” Vertailu 1996–2012. (18–29-vuotiaat, %)

Lähteet: Borg 1996; Nurmela 1998; Nurmela & Pehkonen 2003; Paakkunainen & Myllyniemi 2006; Nuorisobarometrit 2008 ja 2012.

Suhteellisesti suurimmat viimeaikaiset muutokset ovat tapahtuneet toisaalta politiikasta hyvin kiinnostuneiden, ja toisaalta ei lainkaan kiinnostuneiden osuuksissa. Aiemmin vakaana pysynyt hyvin kiinnostuneiden osuus on aivan viime vuosina kasvanut alle 10 prosentista 15 prosenttiin. Samaan aikaan politiikasta ”ei lainkaan kiinnostuneiden” osuus on vuodesta 2008 lähes puolittunut 19 prosentista 10 prosenttiin.

Politiikkakiinnostuksen viime vuosien muutosta voi tulkita samaan aikaan niin sisä- kuin ulkopoliitikassa tapahtunutta poikkeuksellista kuohuntaa vasten. Ajassa voi nähdä ilmiöitä, jotka toisaalta lisäävät kiinnostusta politiikkaa kohtaan, toisaalta voivat saada yhä useamman kääntämään sille selkensä. Suomessa on nähty puoluepoliittista järjestelmää ravistellut vaalirahakohu, ja puoluekannatuksessa on tapahtunut suurin mullistus vuosikymmeniin. Ehkä näitäkin merkittävämpi ajankohtaan liittyvä selitys kiinnostuksen kasvulle on juuri barometrin haastattelujen aikaan kuumimmillaan olleet presidentinvaalit. Maailmantalouden vuonna 2008 alkaneet myrskyt ja euroalueen kriisi ovat heijastuneet kotimaahan. Poliitiikan sisältöihin ja henkilöihin liittyvät kysymykset ovat olleet poikkeuksellisen värikkäitä. Avoin kysymys on kuitenkin se, missä määrin nuorten politiikkakiinnostuksen muutokset ovat sidoksissa päivänpoliittisiin tilanteisiin. Muutokset politiikkakiinnostuksessa ovat siinä määrin tasaisia ja trendinomaisia, että ne eivät vaikuttaisi niinkään olevan päivänpolitiikan heiluteltavissa kuin oire jostain syvemmästä.

Politiikkakiinnostuksen muutokset on huomionarvoinen trendi järjestelmän legitimitetin kannalta. Erityisesti relevanssia on sillä, jos nuoret ikäluokat pettyvät politiikkaan, sillä vaikutuksen voi odottaa kumuloituvan tulevaisuudessa. Esimerkiksi yhdysvaltalaisen Mark Franklinin (2004) tutkimusten mukaan se, äänestäkö nuori aivan ensimmäisissä vaaleissa, joissa on äänioikeutettu, on paras äänestysaktiivisuuden ennustaja vielä vuosikymmenten kuluttua. Jos sama yhteys pätee Suomessa, voisi

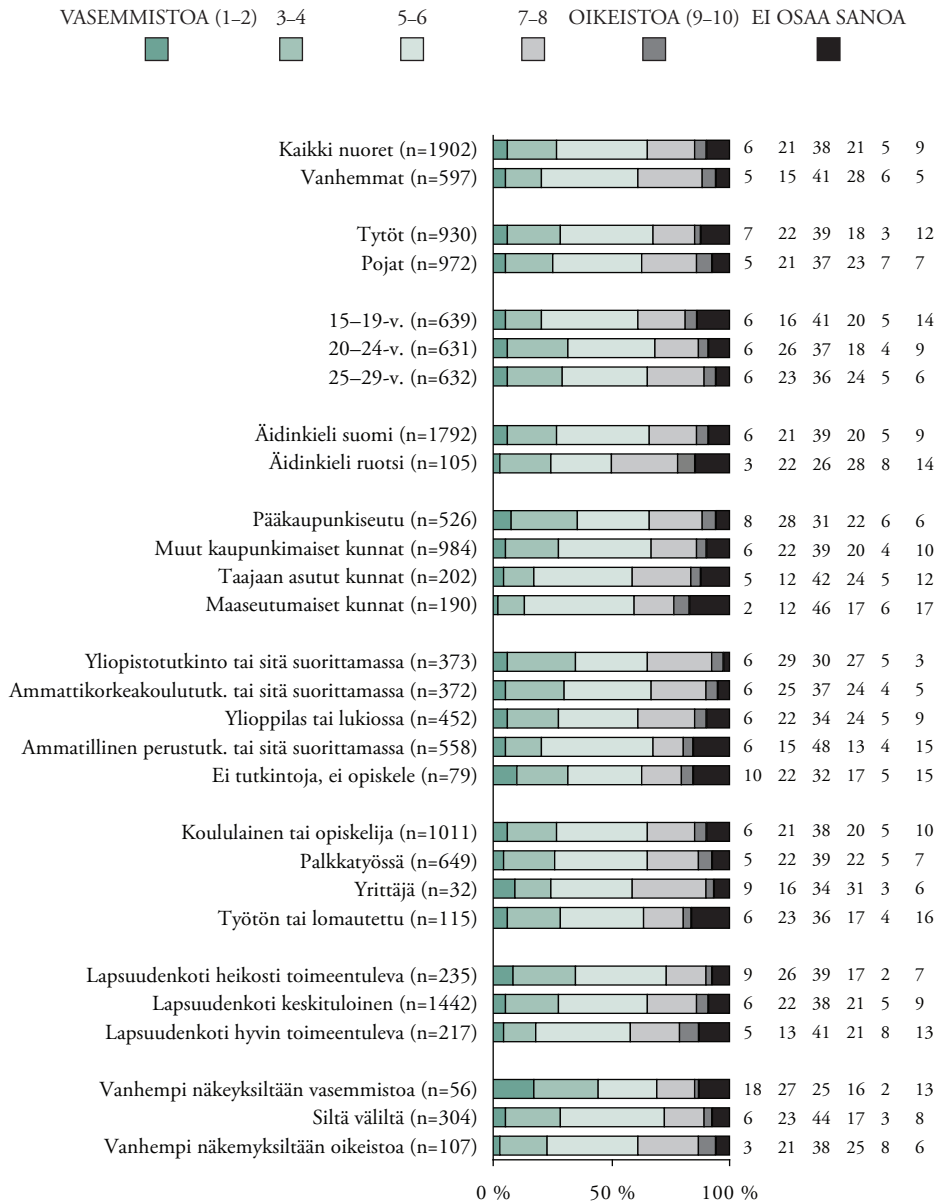
äänestysaktiivisuuden ennustaa jatkavan laskuaan.²³ Mistään kohtalosta ei tietenkään ole kyse, mistä osoituksena koko väestön äänestysaktiivisuus nousi 2011 eduskuntavaaleissa edellisiin verrattuna. Myös monet nuorison poliittiseen järjestelmään kiinnittymistä kuvaavat osoittimet näyttävät itse asiassa vahvistuvaa trendiä: vaikuttaminen oman asuinalueen suunnitteluun ja palveluihin on lisääntymässä (Myllyniemi 2008, 53), entistä useampi haluaisi itse olla mukana politiikassa (Myllyniemi 2007, 86), usko demokratian toimivuuteen Suomessa on kasvussa (mt. 66), luottamus poliittisiin instituutioihin kuten puolueisiin ja eduskuntaan on vahvistumassa (kuvio 14 tässä julkaisussa). Yksioikoiset puheet legitimitettkriisistä tai politiikan arvostuksen romahtamisesta eivät siis Nuorisobarometrin tietojen valossa vaikuta uskottavilta. Kuitenkin on kiinnostavaa, että nuorten kiinnostus politiikkaa kohtaan ei ensisijaisesti kanavoidu äänestämiseen tai poliittiseen järjestötoimintaan, vaan johonkin muuhun.

VASEMMISTO–OIKEISTO

Nuorten sijoittuminen vasemmisto–oikeistoulottuvuudelle muistuttaa hyvin paljon normaalijakaumaa. Asteikon ollessa 1=vasemmisto, 10=oikeisto, olisi täysin symmetrisen jakauman tapauksessa keskiarvo 5,5, ja tässä se on 5,3, eli hieman vasemmalle kallellaan. Kuvioon 9 alun perin 10-portainen asteikko on selkeyden vuoksi tiivistetty 5-portaiseksi. Lisäksi kuvioon on otettu mukaan en osaa sanoa -vastaukset, sillä nekin ovat tässä yhteydessä tärkeää tietoa. Vanhemmilla en osaa sanoa -vastauksia on vähemmän (5 prosenttia) kuin nuorilla (9 prosenttia). Vanhemmat sijoittavat itsensä nuoria useammin oikeistoon.

Tytöt ovat hieman poikia enemmän vasemmalla. Iän mukaiset siirtymät vasen–oikeaskaalalla eivät Nuorisobarometrin 15–29-vuotiaiden ikäryhmissä ole yksisuuntaisia²⁴. Keskimäärin samastuminen vasemmalle yleistyy 20 ikävuoden kieppeillä, oikealle puolestaan noin 25-vuotiaana. Huomattavampi iän myötä

KUVIO 9. “Mihin kohtaan sijoittaisit oman poliittisen kantasi asteikolla yhdestä kymmeneen?” (%)

tapahtuva muutos on kuitenkin en osaa sanoa -vastausten osuuden selvä pieneneminen. Alle 20-vuotiaista 14 prosenttia, mutta 25–29-vuotiaista enää 6 prosenttia ei osaa tai halua sijoittaa itseään vasen–oikea-ulottuvuudelle. Aluevertailussa kaupunkien nuoret, etenkin pääkaupunkiseudulla asuvat, ovat maaseudun nuoria vasemmistolaisempia.

Koulutustaso on erittäin vahvasti yhteydessä nuorten sijoittautumiseen vasemmisto–oikeisto-akselille, mutta yhteys ei tulisi esiin pelkästään keskiarvoja tarkastelemalla. Korkeasti koulutetut nuoret nimittäin sijoittavat muita useammin itsensä sekä oikealle että vasemmalle. Matalaan koulutustasoon puolestaan liittyy useammin itsensä sijoittaminen asteikon keskivaiheille tai kyvyttömyys lainkaan asemoitua vasen–oikea-ulottuvuudella. Sijoittautuminen asteikon keskikohdan paikoille voi kertoa paitsi todellisesta poliittisesta kannasta, myös käsityksestä siitä oikeiston ja vasemmiston välissä olevana epäpoliittisena vaihtoehtona. Tulos on linjassa vähemmän koulutautuneiden nuorten politiikasta kiinnostumisen vähyyden kanssa (kuvio 7). Aiempien tutkimusten mukaan vähemmän koulutetut nuoret jäävät poliittiseen paitsioon paitsi kiinnostuksessa myös politiikkatietämyksessä ja

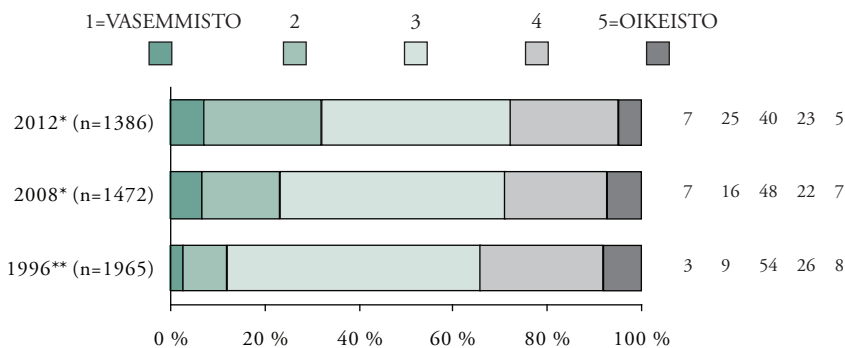
osallistumisaktiivisuudessa (Elo & Rapeli 2008, 116; Myllyniemi 2008, 47, 55, 62; Myllyniemi 2010, 102).

Vasemmisto–oikeisto-ajattelun muutos

Ajallisen vertailun tietyistä epävarmuustekijöistä²⁵ huolimatta voi nuorten vasemmisto–oikeisto-ajattelun kehityksessä erottaa jopa varsin vahva trendin. Kuviosta 10 nähdään pitkään jatkunut näkemysten vasemmistolaistuminen. 2011 eduskuntavaalien tuloksen valossa trendi vaikuttaa erikoiselta, sillä vaalien suurimmat voittajat olivat kokoomus ja perussuomalaiset. Siihen, kuinka paljon tai vähän vasemmistolainen ajattelu näkyy puoluekannatuksessa, vaikuttaa luonnollisesti nuorten muita ikäryhmiä matalampi äänestysaktiivisuus. Lisäksi samastuminen poliittiselle ulottuvuudelle voi sisältää paljon muutakin kuin puoluepolitiikkaa. Ajankohtaisista asioista tässäkin kysymyksessä mahdollisesti näkyy Pekka Haaviston presidentinvaalinoste kyselyhetkellä. Vihreät ja toinen nuorten parissa suosittu puolue, perussuomalaiset, eivät tosin kovin helposti asetu vasen–oikea-ulottuvuudelle (nuorten puoluekannatuksista ks. Myllyniemi 2010, 104; Borg 2012).

KUVIO 10. Nuorten sijoittuminen vasemmisto–oikeisto-akselille.

18–29-vuotiaiden vertailu 1996–2011. (%)

Vertailukelpoisuutta heikentää se, että vuonna 2012 luokitus oli kymmenportainen, vuosina 1996 ja 2008 viisiportainen.

Lisäksi poistettujen "en osaa sanoa" -vastausten osuudet vaihtelevat.

* Lähde: Nuorisobarometrit.

** Lähde: Kuntaliitto. Kuntalaiskysely 1996.

NUORTEN JA HEIDÄN VANHEMPIENSA POLIITTISET NÄKEMYKSET

Vanhempien poliittiset näkemykset ja nuorten arvot niistä

Nuoria pyydettiin arvioimaan sekä isänsä että äitinsä sijoittuminen vasemmisto–oikeistoluottuvuudella. Sama kysymys esitettiin myös haastatetuille vanhemmille itselleen. Näin päästään vertaamaan nuorten arvioita vanhempien todellisiin poliittisiin kantoihin, samoin nuorten ja heidän vanhempiansa poliittisten kantojen yhteyksiä.

Nuorten arvot äitiensä ja isänsä poliittisista kannoista ovat lähellä toisiaan (korrelaatiokerroin 0,68). Huomattavin ero on siinä, että nuoret arvioivat isänsä poliittisen kannan hiekan enemmän oikealle kuin äitiensä (keskiarvo isillä 5,79, äideillä 5,41). Peräti puolet nuorista sijoittaa isänsä ja äitinsä täsmälleen samaan kohtaan vasemmisto–oikeisto-akselilla, kolmella neljästä on eroa korkeintaan yksi yksikkö. Joka kolmas arvioi isänsä oikeistolaisemmaksi kuin äitinsä, vain yksi kuudesta puolestaan äitinsä oikeistolaisemmaksi kuin isänsä. Vanhempien suureksi arvioidut näkemyserot ovat kiinnostavasti yhteydessä nuoren suurempaan kiinnostukseen politiikkaa kohtaan (ks. kuvio 7). Aiemmin vastaava havainto on tehty äänestysaktiivisuudesta (Myllyniemi 2009b, 68). Yhteys voi liittyä siihen, että politiikasta

kiinnostuneet nuoret ovat muita valppaampia havaitsemaan vanhempiansa näkemyseroja. Toinen mahdollinen selitys lähtee päinvastaisesta vaikutussuunnasta, eli siitä, että vanhempien ideologiset erot edesauttavat nuorten kiinnostumista politiikasta.

Edellä esitetyissä luvuissa ei ole mukana en osaa sanoa -vastauksia, joita on suunnilleen yhtä paljon äitien (26 prosenttia) kuin isien (25 prosenttia) kohdalla. Osuuksien suuruus herättää kysymyksen siitä, kuinka hyvin nuoret ovat olleet perillä vanhempiansa poliittisesta sijoittumisesta vasen–oikea-akselilla. Aineisto mahdollistaa tämän tarkastelun vertaamalla nuorten tekemiä arvioita vanhempien omiin näkemyksiin.

Taulukosta 1 nähdään, että nuorten arvot vanhempiansa poliittisesta sijoittumisesta korreloivat vahvasti vanhempien omien kantojen kanssa (äitien kohdalla korrelaatiokerroin oli 0,48, isien 0,43). 10-portaisella asteikolla täsmälleen saman arvion kuin äiti itse antoi 26 prosenttia nuorista, korkeintaan yhdellä yksiköllä erehtyi 55 prosenttia ja korkeintaan kahdella 79 prosenttia. (Isien kohdalla vastaavat prosentit olivat 25, 50 ja 75 prosenttia.)²⁶ Suuri osa nuorista (45 prosenttia) arvioi äitinsä tämän itsensä arviota vasemmistolaisemmaksi (45 prosenttia). Myös isät arvioitiin usein (49 prosenttia) vasemmistolaisemmiksi kuin nämä ovatkaan. Kaiken kaikkiaan tietämys vanhemman sukupolven poliittisesta ajattelusta vaikuttaa kuitenkin

TAULUKKO 1. Korrelaatiot nuorten ja vanhempien omien poliittisten kantojen ja nuorten vanhemmistaan tekemien poliittisten kantojen arviointien välillä. (Spearmanin rho.)

	Nuoren oma poliittinen kanta	Nuoren arvio äidin poliittisesta kannasta	Nuoren arvio isän poliittisesta kannasta	Äidin oma poliittinen kanta	Isän oma poliittinen kanta
Nuoren oma poliittinen kanta	1				
Nuoren arvio äidin poliittisesta kannasta	0,59	1			
Nuoren arvio isän poliittisesta kannasta	0,53	0,68	1		
Äidin oma poliittinen kanta	0,29	0,48	0,57	1	
Isän oma poliittinen kanta	0,23	0,56	0,43	0,66	1

suhteellisen hyvältä. Näistä havainnoista voi lukea myös sen, että vasemmiston ja oikeiston käsitteet ovat edelleen merkityksellisiä, eivätkä niiden merkityserot sukupolvien välillä vaikuta ylitsepääsemättömän suurilta.

Tiedolla vanhempien puoluekannasta tai sillä, kuinka usein lapsuudenkodissa keskusteltiin politiikasta, ei yllättäen ole yhteyttä siihen, kuinka hyvin nuori on osannut arvioida vanhempansa sijoittumisen vasen–oikea-ulottuvuudelle. Myöskään nuoren oma kiinnostus politiikkaa kohtaan ei ole yhteydessä vanhemman poliittisen kannan arvioinnin osumatarkkuuden kanssa. Sen sijaan uutisista ja ajankohtaisista asioista lapsuudenkodissa useammin keskustelleet ovat keskimäärin muita hieman tarkempia arvioissaan. Jo se, että ylipäättään on vastannut kysymykseen vanhempien vasemmistolaisuudesta tai oikeistolaisuudesta, lisää selvästi tietämystä vanhemman kannattamasta puolueesta.

Nuorten ja heidän vanhempiansa vasemmisto–oikeisto-ajattelun yhteydet

Taulukkoon 1 on koottu korrelaatiot nuoren itsensä ja haastateltujen vanhempien poliittisten näkemysten sekä nuorten vanhempiansa poliittisista kannoista antamien arvioiden välillä. Kaikki yhteydet ovat positiivisia ja tilastollisesti merkitseviä. Huomiota kiinnittää se, että nuoren arvioilla oman isän tai äidin vasemmisto–oikeisto-ajattelusta on vahva yhteys omaan poliittiseen kantaan, mutta vanhemman oman

poliittisen kannan yhteys nuoren näkemyksiin on heikompi. Tätä selittää se, että itse vasemmalle kallistuvat nuoret arvioivat vanhempansa, etenkin äitinsä, muita enemmän liikaa vasemmalle, oikeistolaisesti ajattelevat nuoret puolestaan arvioivat vanhempansa oikeistolaisemmaksi kuin nämä itse.

Nuoren ja tämän vanhemman arviot omasta itsestään ovat siis usein lähellä toisiaan, mikä kertoo arvojen sosiaalisesta periytymisestä. Karkeasti ottaen noin neljänneksessä tapauksista nuori ja tämän vanhempi ovat täsmälleen samassa kohdassa vasemmisto–oikeisto-akselia, neljänneksessä ero on yhden yksikön suuruisen, neljänneksessä kahden yksikön suuruisen ja neljänneksessä vähintään kolmen yksikön suuruisen. Yhteys tulee tämän ja taulukon 1 korrelaatioiden ohella hyvin selville kuviosta 9, jossa vanhemman poliittinen kanta esittää nuoren kannan taustamuuttujana. Mitä lähempänä toisiaan nuori ja tämän vanhempi vasemmisto–oikeisto-akselilla sijaitsevat, sitä samanlaisemmiksi he näyttäisivät arvioivan toistensa politiikkanäkemykset omiinsa verrattuna (vrt. kuvio 38). Erot ovat kuitenkin pieniä, eikä yhteys ole edes tilastollisesti merkitsevä. Tämä kertoo siitä, että vaikka vasen–oikea-jako sinänsä vaikuttaakin yhä toimivalta ja merkitykselliseltä, se ei tosiaankaan kykene tyhjentävästi selittämään politiikkakäsityksiä. (Poliittisesta sosialisatiosta ks. lisää Tomperin artikkeli tässä julkaisussa.)

OSA II YHTEISÖLLISYYS JA LUOTTAMUS

YHTEENKUULUVUUS

Kuvio 11 kertoo sekä nuorison yhteenkuuluvuudentunteiden muutoksesta että eri sosiaalisten yksiköiden muutoksen eritahtisuudesta. Edellisen kerran asiaa mitattaessa vuonna 2008 havaittiin yhteenkuuluvuudentunteen olevan nopeasti heikkenemässä. Nyt heikkenemistrendi näyttää pääosin kääntyneen kohti kiinteämpää yhteenkuuluvuutta.²⁷ Erityisen paljon on vahvistunut yhteenkuuluvuus vastaajan eniten käyttämään nettiyhteisöön. Vain kolme vuotta sitten yhteenkuuluvuuden nettiyhteisöön koki kiinteäksi yksi viidestä, nyt jo lähes joka toinen nuori. Muutos selittyy etenkin sosiaalisen median nopealla kehityksellä: Facebook, Twitter ja muut yhteisö sivustot ovat yleistyneet ällistytävällä vauhdilla ja nopeasti muuttuneet osaksi arkea. Ainakin viime aikoihin saakka on myös nuorten internetin käyttö ajassa mitattuna lisääntynyt, mutta ajankäytön määrälliset rajat ovat tässä suhteessa tulossa pian vastaan.

Perhe on edelleen mittauksen ykkönen, ja vaikka yhteenkuuluvuus on hieman heikentynyt, löyhää se ei edelleenkään ole, sillä yli 90 prosenttia kokee kuuluvansa ainakin melko kiinteästi perheeseen. Kysymys yhteenkuuluvuudesta perheeseen kertoo tiivistetysti jotain sidoksen voimakkuudesta, mutta jättää kiintymyssuhteen laadun koskemattomaksi.²⁸ Verrattaessa yhteenkuuluvuuden voimakkuutta nuorten lapsuudenkodin ilmapiiristä antamiin kuvauksiin (vrt. kuvio 31), havaitaan yhteenkuuluvuuden olevan kiinteintä kannustavissa, sopuisissa ja rakastavissa kodeissa kasvaneilla nuorilla. Toisessa ääripäässä ovat ne, jotka kuvaavat lapsuudenkotiansa riitaisaksi tai välinpitämättömäksi. Sillä, kuinka kiireiseksi lapsuudenkoti koettiin, ei ole yhteyttä yhteenkuuluvuudentunteeseen.

Perheen yhdessä tekeminen liittyy vahvasti yhteenkuuluvuuden kiinteyteen. Kaikki kuviossa 33 esitetyt lapsuudenkodin yhteiset aktiviteetit lukuun ottamatta tietokonepelaamista ja ulkomailla matkustelua ovat merkitsevästi yhteydessä nuoren kokemaan yhteenkuuluvuuteen. Etenkin yhteinen kotitöiden tekeminen on tässä katsannossa erityisen merkityksellistä.

Lapsuudenkodin kasvatuskäytännöistä erityisen vahvasti yhteenkuuluvuuden kiinteyteen liittyy lapsena saatu myönteinen palaute: se, että vanhemmat kertoivat kuinka rakas ja tärkeä lapsi on. Samoin ne, jotka puhuivat vanhempiensa kanssa iloistaan ja suruistaan, tuntevat vahvaa yhteenkuuluvuutta perheeseen. Muiden kuviossa 36 esiteltyjen asioiden yhteys on heikompaa. Negatiivinen yhteys on sillä, jos kurinpitotapana oli kovaääninen sanominen tai fyysinen puuttuminen.

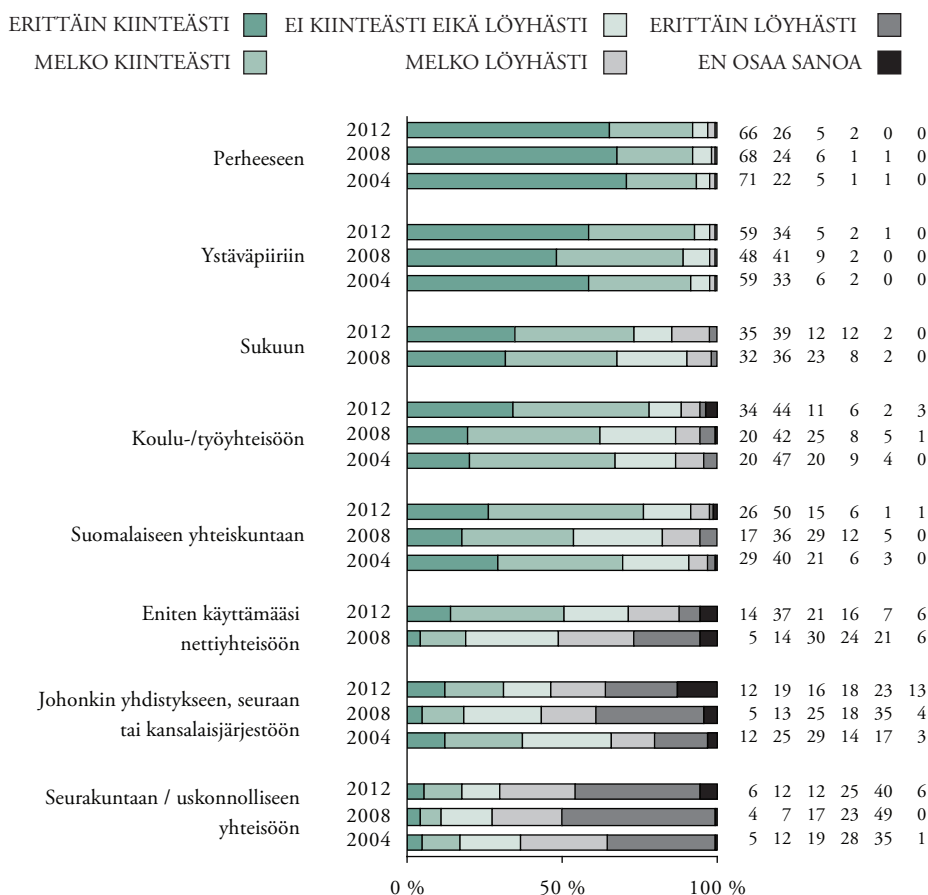
Kysymyksessä ei eroteltu sitä, tarkoitetaan ko perheellä tässä lapsuudenperhettä vai nuoren mahdollista omaa perhettä. Perhemuodon mukainen tarkastelu ei asiaa ratkaise, sillä yhteenkuuluvuus on kiinteintä toisaalta lapsuudenkodissa asuvilla, toisaalta oman perheen perustaneilla, joilla on omia lapsia – ja heikointa puolestaan yksinhuoltajilla, kimpapakämpässä tai yksin asuvilla. Lapsuudenkodista saadut eväät ovat kuitenkin niin selvästi yhteydessä yhteenkuuluvuuteen, että voinee päätellä suuren osan haastatelluista nuorista ajatelleen perheellä nimenomaan lapsuudenkotiaan. Toinen tulkinta tuloksille on se, että tiivis yhteys lapsuudenkotiin on luonut niin vankan pohjan jatkuvuudelle, että se ilmenee nuoren omaan perheeseen kohdistamana yhteenkuuluvuutena.

YSTÄVIEN JA SUKULAISTEN TAPAAMINEN

Nuorten sosiaalista aktiivisuutta selvitettiin kysymällä kuinka usein he tapaavat ystäviään ja sukulaisiaan. Isän, äidin ja sisaruksen tapaamista selvitettiin vain lapsuudenkodista jo pois muuttaneilta. Haastatelluilla oli aina myös mahdollisuus valita vaihtoehto ”ei koske

KUVIO 11. "Kuinka kiinteästi tunnet kuuluvasi seuraaviin?"

Vertailu 2004, 2008 ja 2012. (%)

* 2004 ja 2008 kysyttiin "yhteenkuulumista muuhun vapaa-ajan yhdistykseen kuin harrasteseuraan."

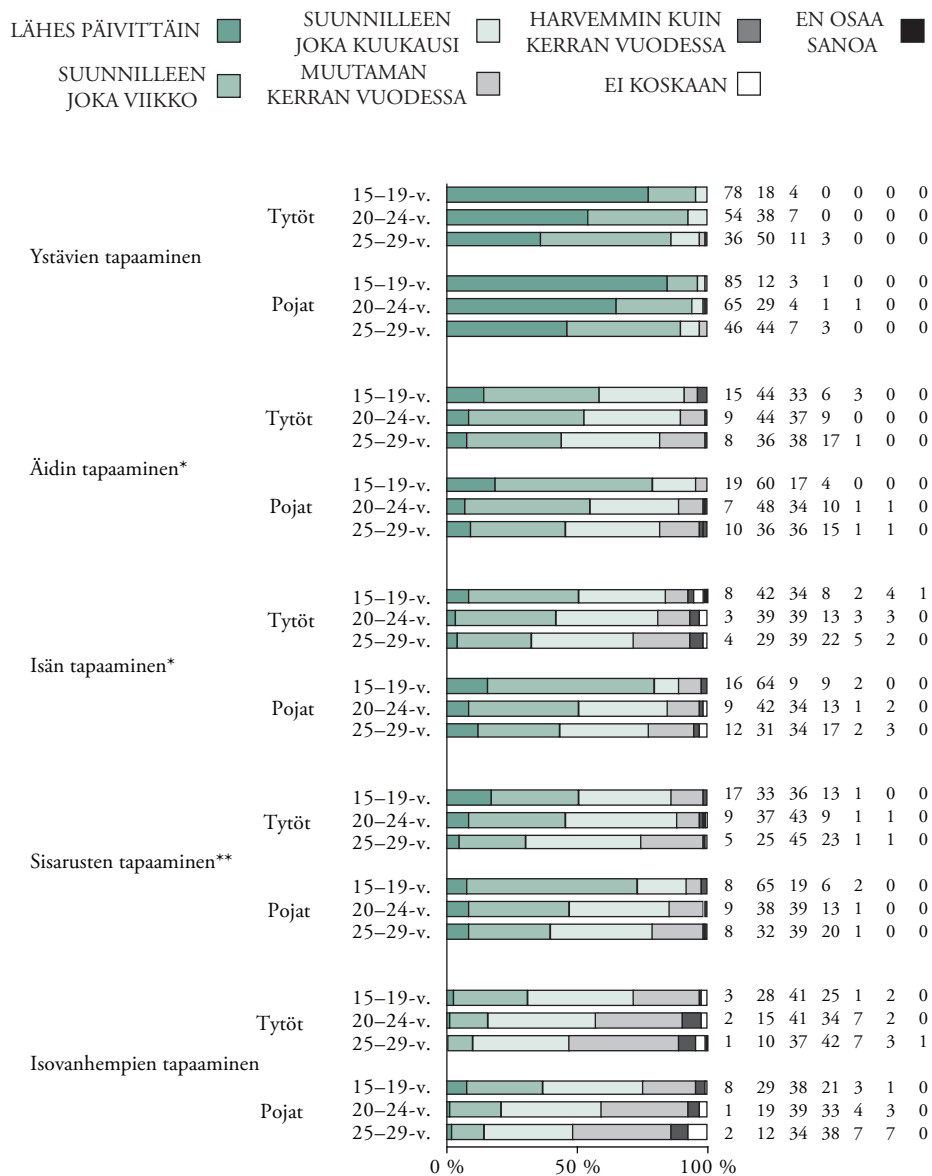
minua", esimerkiksi silloin jos hänellä ei enää ole elossa olevia isovanhempia.²⁹ Nämä tapaukset on poistettu kuviosta 12.

Ystäviään tapaa päivittäin noin kaksi kolmesta nuoresta, viikoittain lähes kaikki. Vanhempien tapaaminen on epäsäännöllisempää, sillä noin yksi kymmenestä kotoa muuttaneesta tapaa äitiään päivittäin, ainakin viikoittain noin puolet. Isän tapaaminen on harvinaisempaa, seitsemällä prosentilla tapaaminen on päivittäistä, 40 prosentilla viikoittaista. Sisarusien tapaamistiheys on samalla tasolla kuin isän.

Isovanhempien tapaaminen onkin jo selvästi harvempaa noin viidenneksen tavatessa viikoittain, ja noin puolen kuukausittain.³⁰

Kuviosta 12 nähdään, että niin ystävien kuin sukulaistenkin tapaamistahti harvenee iän myötä jyrkästi. Etenkin ystävien tapaamistiheyden laskua selittää peruskoulu ja toisen asteen opiskelu, jotka sisältävät säännöllisesti rytmitettyä sosiaalista elämää. Sukupuolittaisessa vertailussa pojat tapaavat niin ystäviään kuin sukulaisiaankin hieman tyttöjä tiheämmin. Poikkeuksena on vain äidin tapaaminen, jossa ei poikien ja

KUVIO 12. Ystävien ja sukulaisten tapaaminen. Ikäryhmän ja sukupuolen mukainen vertailu. (%)

* Vain lapsuudenkodista muuttaneet.

** Vain lapsuudenkodista muuttaneet, joilla on sisaruksia.

tyttörieni välillä ole eroa. On tosin muistettava, että tässä selvitetty tapaamisfrekvenssi jättää piiloon sosiaalisuuden luonteen ja intensiteetin. WHO:n koululaiskyselyn perusteella poikien sosiaalisuus perustuu enemmän tekemiseen, tyttöjen puolestaan kommunikaatioon (Currie ym. 2012, 211). Nuorten vapaa-aikatutkimuksen mukaan tytöt kääntyvät vaikeiden asioiden kanssa poikia useammin seurustelukumppaninsa tai sisarustensa puoleen, pojat puolestaan nettituttujensa tai harrastuskavereidensa puoleen (Myllyniemi 2009b, 62). Jos tarkastellaan tapaamistiheyden sijaan ystävien määriä, ei tyttöjen ja poikien välillä ole eroja (mt. 78).

Ystävien säännöllisellä tapaamisella on yhteys suurempaan sosiaaliseen luottamukseen määrään (vrt. kuvio 16), mutta vain 20–24-vuotiaiden ikäryhmässä. Tätä nuoremmilla tai vanhemmilla eroja ei havaita. Kiinnostavasti vanhempien tapaamisen yhteys sosiaaliseen luottamukseen on käänteinen: säännöllisesti viikoittain ja etenkin

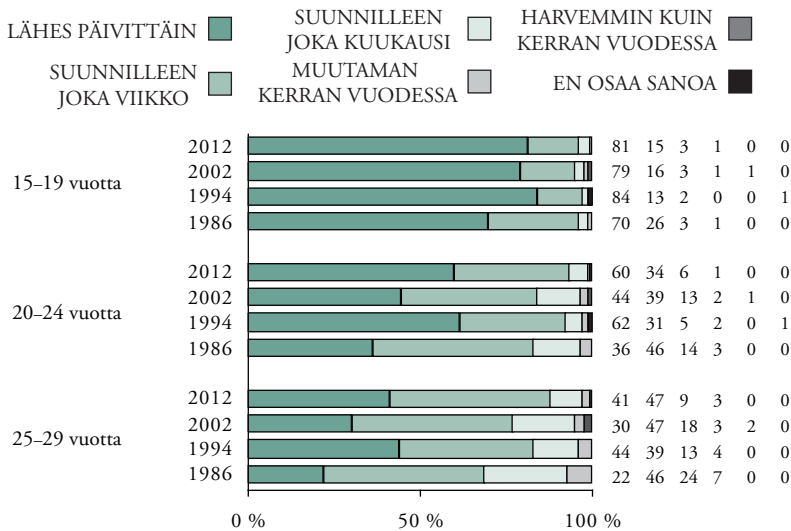
päivittäin isäänsä tai äitiään tapaavien sosiaalinen luottamus on muita matalammalla tasolla. Yhteys on niin isien kuin äitienkin tapaamisen suhteen voimakkaampi tytöillä kuin pojilla.

Tapaamistahdin ajallinen muutos

Kyselyaineistoissa³¹ vuosilta 1986, 1994 ja 2002 käytettiin samaa tapaa selvittää ystävien tapaamistiheyttä, mikä antaa mahdollisuuden tapaamistahdin muutosten tarkasteluun³². Kuvion 13 ikäryhmittäinen vertailu paljastaa eräänlaista aaltoliikettä vuosikymmenestä toiseen. Ystävien päivittäinen tapaaminen on ollut harvempaa 1980-luvulla ja 2000-luvun ensivuosikymmenenä, tiheämpää 1990-luvulla ja nyt 2010-luvulla. Muutokset ovat suuria etenkin yli 20-vuotiaiden ikäryhmissä, mikä selittyy sillä, että tätä nuoremmat tapaavat ystäviään säännöllisesti koulussa.

Viimeisten kymmenen vuoden aikana tapahtunut ystävien tapaamisen kasvu on

KUVIO 13. “Kuinka usein tapaavat ystäviäsi?” Vertailu ikäryhmittäin 1986, 1994, 2002 ja 2012. (%)

Lähde 1986 ja 1994: Pohjoismainen elinolotutkimus. 15–29-vuotiaiden n=1764 (v. 1986) ja n=1397 (v. 1994).

Lähde 2002: Tilastokeskuksen vapaa-aikatutkimus. 15–29-vuotiaiden n=582.

Lähde 2012: Nuorisobarometri 2012, n=1902.

tapahtunut samaan aikaan, kun internet ja sosiaalinen media ovat lyöneet läpi etenkin nuorten ikäluokissa. Muutoksen varsinaiset syvemmät syyt ovat kyselytutkimusten ulottumattomissa, mutta kiinnostava yksityiskohta on, että Nuorten vapaa-aikatutkimuksessa 2009 havaittiin netin kautta ystäviinsä aktiivisesti yhteydessä olevien tapaavan myös kasvokkain ystäviään useammin kuin muut³³ (Myllyniemi 2009b).

LUOTTAMUS INSTITUUTIOIHIN

Nuorten luottamusta instituutioiden toimintaan on mitattu vuodesta 1996 alkaen. Kuvioon 14 kootun seurannan perusteella luottamus yhteiskunnallisiin instituutioihin on kokonaisuutena tarkasteltuna vahvistumaan päin. Eriytyisen paljon on kasvanut luottamus poliisiin, virkamiehiin, kunnanvaltuustoon, eduskuntaan ja poliittisiin puolueisiin. Eriytyisen selvää laskevaa trendiä ei ole havaittavissa missään.

Instituutioiden erilaisuuden huomioon ottaen ei niihin luottamisen muutosten keskinäinen vertailu välttämättä ole mielekkäin lukutapa. Kuvion 14 trenditiedoista ei saa kovin paljon irti kiinnittämällä huomiota yksittäisten instituutioiden keskinäisen järjestyksen vaihtumiseen, vaanärkevintä lienee tarkastella kunkin instituution luotettavuuden kehitystä lähinnä suhteessa itseensä.

Kyselyajankohtaan liittyvät tekijät vaikuttavat eri instituutioihin eri tavoin. Esimerkiksi 1990-luvun heikko luottamus pankkeihin liittyy vahvasti lamaanakaiseen pankkikriisiin. Toisentyypinen esimerkki tilannesidonaisuuden vaikutuksesta on siinä, että luottamus kirkkoon tai poliisiin ei todennäköisesti henkilöidy samalla tavalla kuin luottamus tasavallan presidenttiin

tai hallitukseen. Varmuudella ei tosin voi tietää, missä määrin vastauksissa painottuu luottamus hallitus- tai presidentti-instituutioon, missä määrin istuvaan pääministeriin tai presidenttiin.

Yksi huomionarvoinen trendi on kuitenkin vahvistuva luottamus nimenomaan poliittisiin instituutioihin. Kasvussa ovat niin luottamus tasavallan presidenttiin, eduskuntaan, poliittisiin puolueisiin kuin kunnanvaltuustoonkin. Myös valtion ja kuntien virkamiehet nauttivat kyselykyselyltä enemmän nuorten luottamusta.

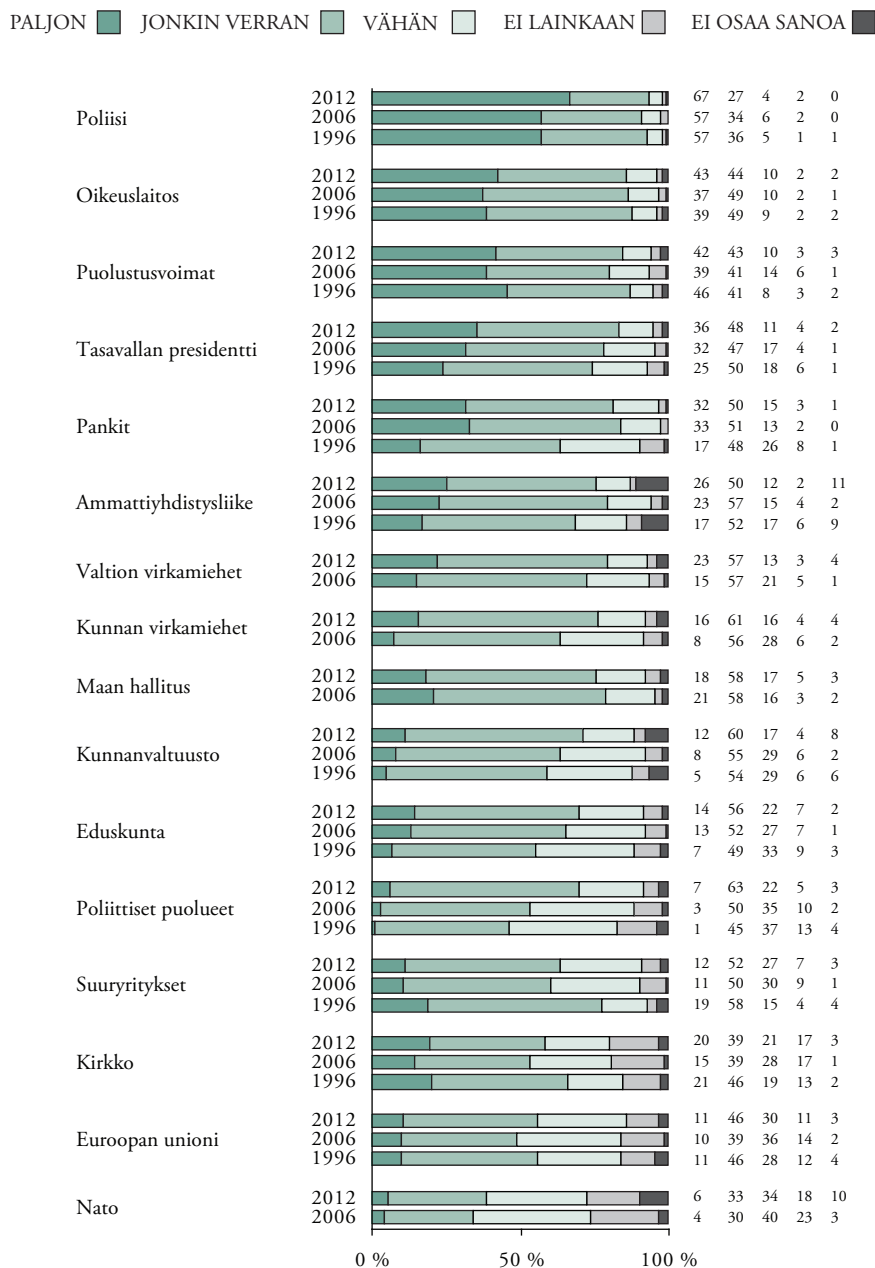
Luottamus instituutioihin taustamuuttujittain

Kuviossa 15 esitellään luottamusta instituutioihin taustamuuttujittain. Mittarina käytetään kuvion 14 kuudestatoista kysymyksestä muodostettua summamuuttujaa,³⁴ jonka arvot on jaettu viiteen luokkaan.

Keskimäärin nuorten ja heidän vanhempiensa luottamuksessa instituutioihin ei ole suurta eroa, joskin vanhemmissa on hieman enemmän epäluottamusta. Yksittäisten instituutioiden tasolla tarkasteltuna vanhempien luottamus on suurempaa etenkin suhteessa oikeuslaitokseen, tasavallan presidenttiin, puolustusvoimiin ja kirkkoon – siis perinteistäkin perinteisempiin instituutioihin. Nuorten luottamus puolestaan on suurempaa suhteessa Euroopan unioniin, pankkeihin ja yllättäen suuryrityksiin sekä poliittisiin puolueisiin.

Luottavaisimpia ovat kaikkein nuorimmat, alle 20-vuotiaat vastaajat. Luottamus on heikointa työttömillä ja niillä nuorilla, joilla ei ole ammatillisia tutkintoja ja jotka eivät opiskele. Nuoren sijoittuminen poliittiselta ajattelultaan vasemmisto-oikeisto-akselille määrittää luottamusta instituutioihin siten, että oikealla olevien luottamus on selvästi suurempaa.

KUVIO 14. Kuinka paljon luotat seuraavien instituutioiden toimintaan?
Vertailu 1996, 2006 ja 2012. (%)

SOSIAALINEN LUOTTAMUS JA EPÄLUOTTAMUS

Barometrin toisen kattoteeman, sosiaalisen pääoman kannalta luottamus on keskeinen näkökulma. Luottamus on tärkeää yksilön pärjäämiselle, mutta myös koko yhteiskunnan toiminta perustuu luottamukseen muita toimijoita kohtaan. Yhteisöllisen moraalin ydin on luottamus toisiin, ja talouselämä perustuu yhä enemmän luottamukseen, jonka voi suorastaan nostaa neljänneksi tuotannon tekijäksi työn, pääoman ja informaation rinnalle.

Edellä jo käsiteltiin luottamusta yhteiskunnallisiin instituutioihin (kuvio 14), kun taas tässä sosiaalisella luottamuksella tarkoitetaan luottamusta ennalta tuntemattomaan vieraaseen ihmiseen. Asennekyselyissä tätä niin sanottua yleistettyä luottamusta on mitattu Yhdysvalloissa jo 1950-luvulla (Rosenberg 1956). Luottamus on lähtökohtaisesti vaikeasti mitattava ilmiö, varsinkin kun sitä usein ajatellaan mustavalkoisesti siten, että luottamusta joko on tai ei ole. Tässä käytetty kahdeksan kysymyksen sarja on laajalle levinnyt ja toimivaksi osoittautunut yritys tehdä sosiaalista luottamusta määrällisesti mitattavaksi. Vaikka tarkkaan ottaen vain yksi muuttujista ilmentää luottamusta kirjaimellisesti, kaikkien kysymysten voi tulkita sisältävän vastavuoroiseen luottamukseen liittyviä ulottuvuuksia (ks. Kouvo & Kankainen 2009). Kysymykset on muotoiltu niin, että luottamuksen sijaan pitäisi oikeastaan puhua epäluottamuksesta – puhutaan myös esimerkiksi hostiilista kyynisyydestä, yhteisöllisestä disintegraatiosta tai heikosta sosiaalisesta resilienssistä. Syntynyt on kokonainen empiiristen tutkimusten aalto, jossa erilaisten aineistojen avulla on tutkittu muuttujan taustaa ja kausaalista merkitystä. Laajan empiirisen tutkimusaineiston perusteella on havaittu, että luottamuksensa menettäneet ihmiset ovat monin tavoin hauraampia ja

haavoittuvampia kuin muut, etenkin vastoinikäymisten edessä. (Vrt. Kortteisen & Elovainion artikkeli.)

Kansainvälisissä vertailuissa luottamus kanssaihmiin on korkeinta Pohjoismaissa (Ruuskanen 2002, 21). Vahvan hyvinvointivaltion yhteys korkeaan sosiaaliseen pääomaan johtaa kysymään onko hyvinvointivaltio enemmän luottamuksen syy vai seuraus – vai ovatko nämä toisistaan riippumattomia. Kansainvälisissä vertailuissa ilmiöiden väliset syy- ja seuraussuhteet on havaittu kehämäisiksi: sosiaalinen pääoma lisää yleistä hyvinvointia, jonka seurauksena kansalaiset antavat tukensa hyvinvointivaltiolle, hyvinvointipanos vähentää eriarvoisuutta ja eriarvoisuuden väheneminen vahvistaa sosiaalista pääomaa.

Ruotsalaisissa tutkimuksissa luottamus on osoittautunut olevan yhteydessä universaaleihin hyvinvointipalveluihin, kun taas tarveharkintaan perustuvat tuet sen sijaan näyttävät rapauttavan kohteena olevan luottamusta muihin kansalaisiin (Rothstein 2003; Rothstein & Stolle 2003; Kumlin & Rothstein 2005). Kouvo ja Kankainen (2009) testaavat suomalaisella aineistolla tätä ajatusta, joka saakin analyysistä varovaista tukea. Kansainvälisissä vertailututkimuksissa on havaittu sekkin, että mitä suuremmat ovat ihmisten väliset tuloerot, sitä vähemmän he luottavat toisiinsa ja uskovat, että tilaisuuden tullen toiset käyttävät heitä hyväkseen. (Kawachi ym. 1997; Wilkinson 2005.) Näyttää siis siltä, että harjoitetun politiikan oikeudenmukaisuudella on yhteys ihmisten kokemaan sosiaaliseen luottamukseen, ja hyvinvointipolitiikalla voidaan joko rakentaa tai rapauttaa luottamusta.

Nuorisobarometri tuo tähän laajaan tutkimuskenttään lisävalaistusta nostamalla kohderyhmäksi suomalaiset nuoret. Muualta ei saada tuoretta vertailutietoa heidän luottamuksensa kehityssuunnista. Kysely antaa myös tietoja lapsuudenkodin olosuhteiden vaikutuksesta. Kyselyasetelma, jossa haastatellaan nuorten lisäksi heidän vanhempiaan, on tiettävästi kansainvälisestikin ainutlaatuinen ja

mahdollistaa sosiaalisen luottamuksen sosiaalisen periytymisen tutkimisen. (Ks. Kortteisen & Elovainion artikkeli.)

AJALLINEN MUUTOS

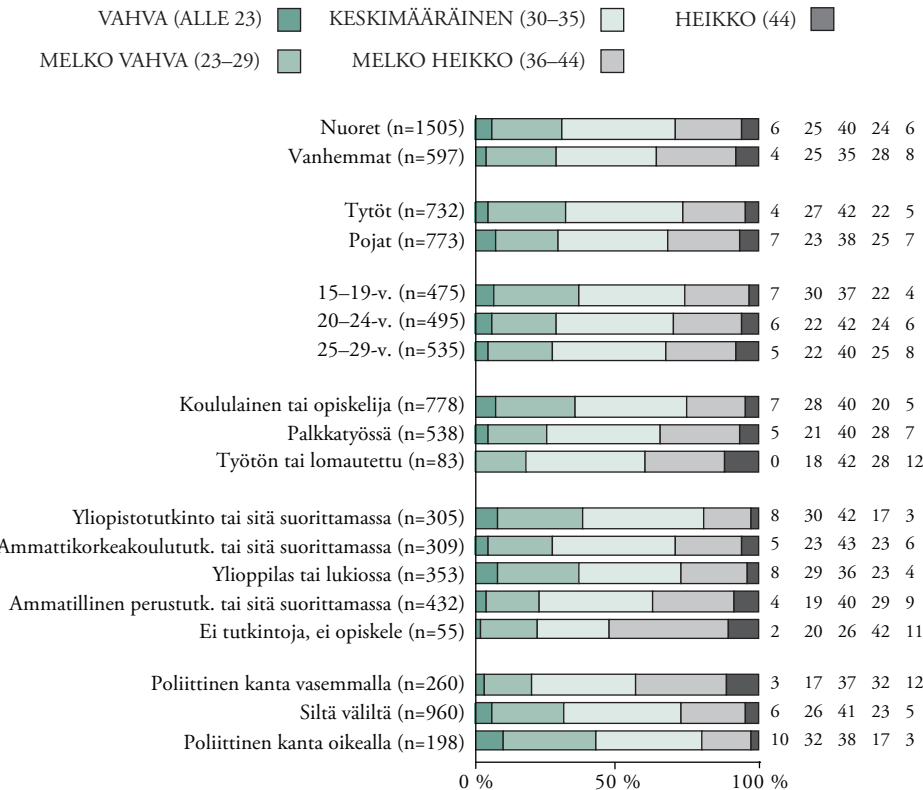
Sosiaalista epäluottamusta mitattiin Nuorisobarometrissa ensimmäistä kertaa vuonna 2009, joten nyt saadaan siis ensimmäistä kertaa tietoa siitä, mihin suuntaan nuorten luottamus on kehittymässä. Kuviota 16 tulkitessa on tärkeää huomata väitteiden muotoilu siten, että niiden kanssa yhtä mieltä oleminen tarkoittaa epäluottamusta. Koska samaa mieltä olevien osuus on lisääntynyt, on kehitys lähes jokaisessa kysymyksessä kohti heikompaa luottamusta. Kolme

vuotta sitten 64 prosenttia nuorista hyväksyi väitteen siitä, että useimmat ihmiset ovat valmiita valehtelemaan oman etunsa vuoksi, mutta nyt tätä mieltä on jo 81 prosenttia. Siihen, että useimmat ovat rehellisiä vain kiinnijoutumisen pelosta, uskoi 43 prosenttia nuorista vuonna 2009, nyt jo 56 prosenttia. Luottamuksen heikkeneminen on siis suhteellisen nopeaa, sillä kolme vuotta on lyhyt aika kysymyksissä, jotka eivät juuri ole sidottuja ajankohtaisuuksiin.

SOSIAALINEN EPÄLUOTTAMUS TAUSTAMUUTTUITAIN

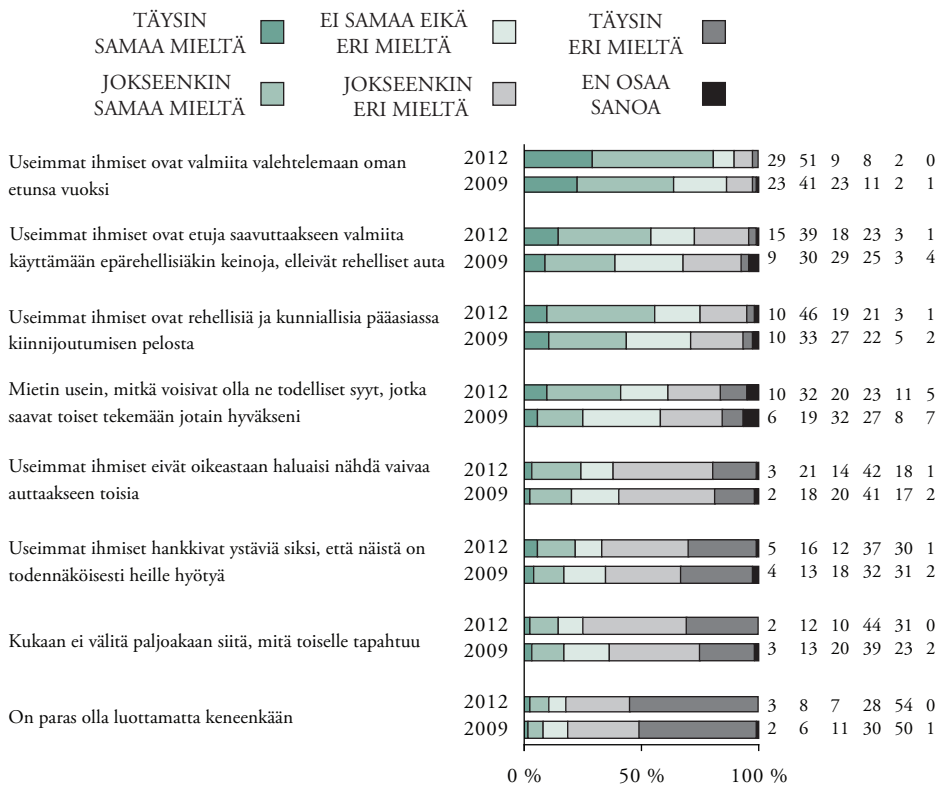
Kuviossa 17 sosiaalista epäluottamusta esitellään eri taustamuuttujien luokissa. Mittarina

KUVIO 15. Luottamus instituutioihin taustamuuttujittain.* (%)

* Luokat on muodostettu kuvion 14 kuudentoista kysymyksen summamuuttujasta.

KUVIO 16. Sosiaalinen epäluottamus. Vertailu 2009 ja 2012 (%)

ovat kuvion 16 kahdeksasta kysymyksestä muodostetun summamuuttujan³⁵ arvot, jotka on jaettu viiteen luokkaan: erittäin vahva, melko vahva, keskimääräinen, melko heikko ja erittäin heikko sosiaalinen luottamus. Kuvion tulkinnassa on tärkeää huomata, että se mittaa nimenomaan epäluottamusta, ei luottamusta. Näin on toimittu paitsi vakiintuneen käytännön takia myös siksi, että oltaisiin yhdenmukaisia summamuuttujan taustalla olevien kuvion 16 väitteiden kanssa, jotka on muotoiltu siten, että niiden kanssa yhtä mieltä oleminen tarkoittaa epäluottamusta.

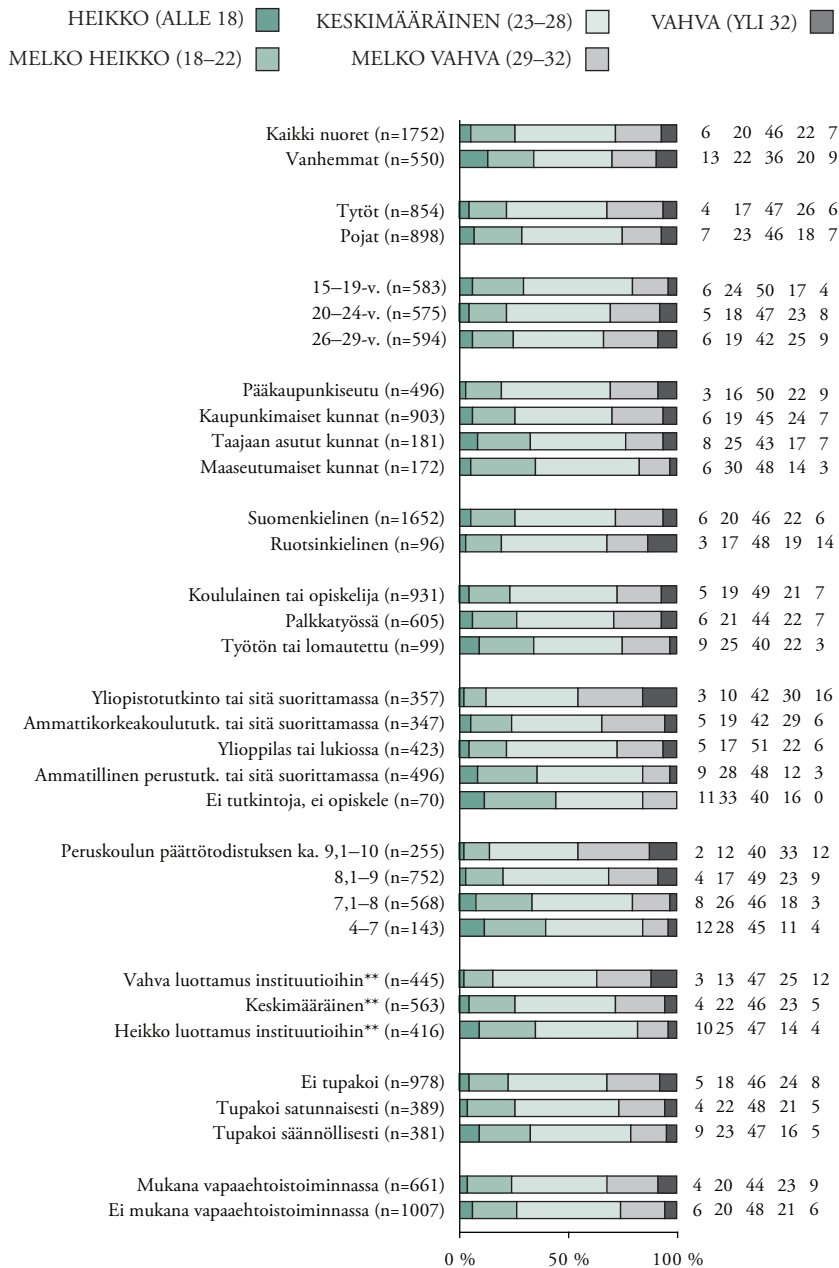
Nuorten miesten luottamus on hieman heikompaa kuin nuorten naisten. Alle 20-vuotiaissa on selvästi enemmän kyynisyyttä ja vähemmän luottamusta kuin yli 20-vuotiaissa nuorissa.

Vieläkin yleisempää epäluottamus on nuorten vanhemmilla. Lukuun ottamatta teini-ikäisiä barometrin aineisto tukee aiemmassa tutkimuksessa tehtyä havaintoa luottamuksen väheneemisestä iän myötä. (Kortteinen & Tuomikoski 1998, 52–62.)

Nuorten koulutustasolla ja pääasiallisella toiminnalla on vahva yhteys sosiaaliseen luottamukseen. Kaikkein heikointa luottamus on työttömillä ja vailla ammatillisia tutkintoja olevilla. Luottamus on sitä vahvempaa, mitä korkeampi on koulutustaso, ja mitä parempi on peruskoulutodistuksen keskiarvo.

Liikunta-aktiivisuuden yhteys sosiaaliseen luottamukseen ei ole suoraviivainen. Niin arki- kuin kuntoliikunnankin kohdalla sekä eniten että vähiten liikkuvien luottamus on heikompaa

KUVIO 17. Sosiaalinen epäluottamus taustamuuttujittain.* (%)

* Luokat on muodostettu kuvion 16 kahdeksan kysymyksen summamuuttujasta.

** Luokat muodostettu kuvion 14 väitteistä muodostetusta summamuuttujasta siten, että arvot alle 30 = vahva, 30–44 = keskimääräinen, 45 tai yli = heikko.

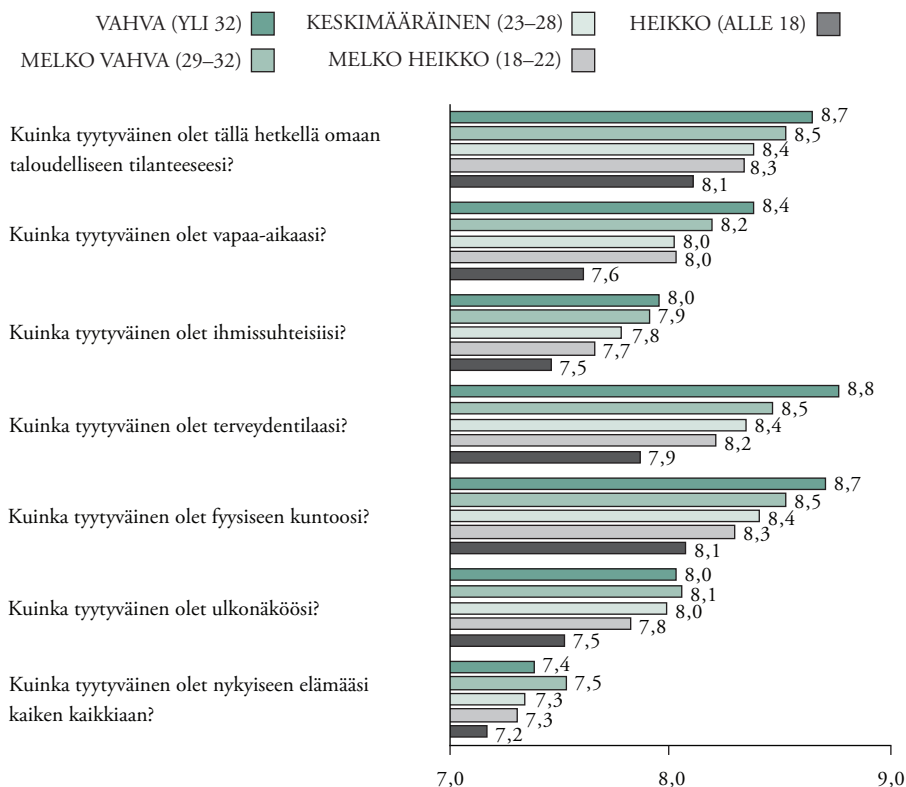
kuin on muutaman kerran viikossa liikkuvilla. Kilpaurheilulla ei ole yhteyttä luottamukseen. Liikunnalla itsellään on vaikea nähdä yhteyttä luottamuksen kanssa, vaan ennemminkin täytyy tulkita tässä havaitun yhteyden johtuvan monista muista henkilöhistoriaan ja elämäntapoihin liittyvistä tekijöistä.

Vastaavasti kuviosta 17 nähdään, että säännöllisesti tupakoivien luottamus muihin on keskimääräistä selvästi vähäisempää, vaikka tupakalla aineena ei asian kanssa olisikaan mitään tekemistä. Nautintoaineista ja päihteistä nuuskan ja laittomien huumeiden yhteys sosiaaliseen luottamukseen on vielä vahvempi kuin tupakalla, joka sen yleisyyden takia kuitenkin

valittiin esimerkiksi kuvioon 17. Kiinnostavaa sinänsä, nuoren omalla humalajuomisella ei näy yhteyttä sosiaaliseen luottamukseen, mutta myönteinen asenne nuorten humalajuomista kohtaan on yhteydessä heikompaan sosiaaliseen luottamukseen. Myös niillä nuorilla, joiden lapsuudenkodissa on juotu liikaa, sosiaalinen luottamus on muita heikompaa.

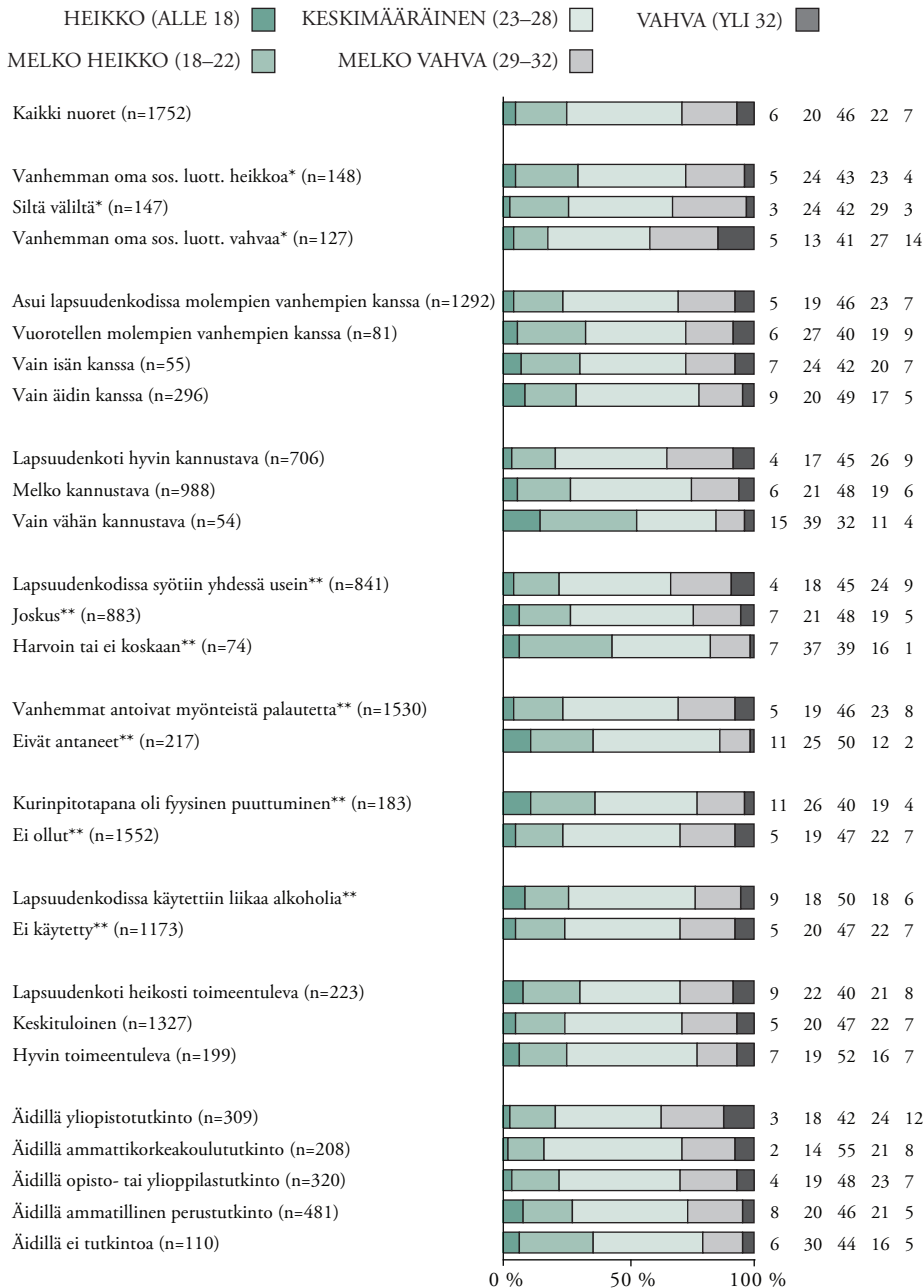
Luottamus tuntemattomia kohtaan on hyvin vahvasti yhteydessä kuviossa 14 esiteltyyn luottamukseen yhteiskunnan instituutioita kohtaan. Yhteys on merkitsevä kaikkein muiden instituutioiden paitsi pankkien kohdalla. Kuviossa 17 tätä yhteyttä esitellään instituutioihin luottamista kuvaavan summamuuttujan luokissa.

KUVIO 18. Tyytyväisyys elämän eri osa-alueisiin sosiaalisen luottamuksen mukaan* (kouluarvosanat 4–10, keskiarvot)

* Luokat on muodostettu kuvion 16 kahdeksan kysymyksen summamuuttujasta.

KUVIO 19. Sosiaalinen epäluottamus vanhempiin ja lapsuudenkotiin liittyvien taustamuuttujien mukaan.* (%)

* Luokat on muodostettu kuvion 8 kahdeksan kysymyksen summamuuttujasta.

** Viisiluokkaiset asteikot muutettu kolmeluokkaisiksi, neljaluokkaiset kaksiluokkaisiksi.

Myös vapaaehtoistoiminnassa mukana oleminen liittyy vahvempaan yleistettyyn sosiaaliseen luottamukseen, joskin erot ovat varsin pieniä.

Luottamus ja tyytyväisyys elämään

Kuviosta 18 nähdään myös, että mitä enemmän nuorella on luottamusta tuntemattomia kohtaan, sitä tyytyväisempi hän on elämäänsä ja sen osa-alueisiin. Erityisen suoraviivainen ja vahva on luottamuksen yhteys ihmissuhteisiin ja terveyteen tyytyväisyyteen. Vaikka kuviossa 18 luottamus esiintyy taustamuuttujana, vaikutussuhteiden suunnat voivat hyvin olla kaksisuuntaisia: luottamus parantaa ihmissuhteita, ja hyvät ihmissuhteet lisäävät luottamusta. Joka tapauksessa voi kuvioiden 17–19 perusteella todeta sosiaalisen luottamuksen linkittyvän hyvin kokonaisvaltaisesti nuoren hyvinvoinnin eri ulottuvuuksiin.

LUOTTAMUS JA LAPSUUDENKODIN PERINTÖ

Kuvioon 19 kootuista vanhempiin ja lapsuudenkotiin liittyvistä taustatiedoista voi löytää varsin odotusten mukaisia yhteyksiä. Lapsuudenkodin ilmapiirillä sekä kasvatus- ja muilla käytännöillä on selvä vaikutus nuorten kokemaan luottamuksen määrään. Luottavaisiksi

kasvaneiden nuorten lapsuudessa on annettu enemmän myönteistä palautetta, ja he ovat kokeneet lapsuudenkotinsa kannustavampana ja rakastavampana. Luottavaiset nuoret ovat muita useammin kodista, jossa on keskusteltu niin politiikasta ja ajankohtaisista aiheista kuin iloista ja suruistakin. Lähes kaikki perheen yhteinen tekeminen (vrt. kuvio 33) on positiivisessa yhteydessä luottamukseen, ja kuvioon 19 tätä yhteyttä kuvittamaan on otettu yhdessä syöminen (ks. myös taulukko 5 ja sen tulkin-ta). Luottamuksen sosiaalisesta periytymisestä kertoo, että vanhemmilla, joilla itsellään on vahva sosiaalinen luottamus, on myös muita luottavaisempia jälkeläisiä.

Nuorilla, jotka lapsuudessaan asuivat molempien vanhempiensa kanssa, on hieman muita vahvempi sosiaalinen luottamus kanssaihmiin. Lapsuuskodin liiallisen alkoholinkäytön yhteys heikompaan sosiaaliseen luottamukseen on tilastollisesti merkitsevä, muttei kovin vahva. Myös lapsuudenkodin toimeentulon yhteys nuorten kokemaan sosiaaliseen luottamukseen on suhteellisen heikko. Sosioekonomisista taustatekijöistä taloudellista toimeentuloa selvästi tärkeämpi on vanhempien koulutus. (Lisää aiheesta ks. Kortteisen & Elovainion artikkeli.)

OSA III YLISUKUPOLVINEN HYVINVOINTI

LAPSUUDENKODIN EVÄÄT

HYVINVOINTI, ELINTAVAT, TERVEYS

Kyselyssä selvitettiin lapsuudenkodin kasvatuskäytäntöjä ja arkea, kodista saatuja vaikutteita, kannustusta ja perhedynamiikkaa. Uusi kyselyasetelma, vanhempien haastattelut samoista aiheista, mahdollistaa myös toisen näkökulman samaan kysymykseen, eräänlaisen kaksoisvalituksen. Näin voidaan tarkastella paitsi perhe- taustojen yhteyksiä nuorten elämäntapoihin, myös vanhempien ja heidän lastensa näkemysten yhdenmukaisuutta samoista aiheista. Haastattelemalla sekä vanhemmat että lapset saadaan analyysiin eräänlaista ajallista syvyyttä. Kiinnostuksen kohteena ovat siis ylisukupolviset suhteet ja elämäntapojen sosiaalinen periytyminen. Varsinainen tutkimusasetelma esitellään tarkemmin sivuilla 14–17.

Perinteisesti yrityksiä mitata hyvinvointia ovat hallinneet objektiivisuuteen pyrkivät indikaattorit. Erityisesti hyvinvointia on lähestytty aineellisten, ja muiden elinoloihin liittyvien resurssien näkökulmasta. Viime aikoina on entistä paremmin alettu ymmärtää, että elin- olot eivät takaa hyvinvointia, ja että elinolojen muuntuminen hyvinvoinniksi vaatii erityyppisiä resursseja, joiden ymmärtämiseen myös tarvitaan erilaisia mittareita. Perinteisten osoittimien riittämättömyys näkyy paitsi yksilöllisen myös yhteiskunnan hyvinvoinnin mittaamistyössä.³⁶

Terveyden tilastoinnin kovaa ydintä ovat sairauksien ja terveyspalvelujen kuvaaminen. Nuorisobarometrin kaltaisin kyselytutkimuksin puolestaan saadaan parhaiten tietoa terveyteen liittyvistä elintavoista ja subjektiivisesta terveyden kokemisesta. Usein terveyden indikaattorit

mittaavat sen puutetta, sairautta ja oireita, mutta positiivinen terveyskäsitteys tarkoittaa myös kokonaisvaltaista hyvinvoinnin tilaa, ei vain taudin puuttumista.³⁷

Terveyden ja hyvinvoinnin keskinäinen yhteys on tavallaan itsestään selvä, samoin elintapojen merkitys terveydelle. Molemmista yhteyksistä on tutkimuksellista näyttöä, samoin elintapojen yhteiskunnallisista ja kulttuurisista taustatekijöistä. Sosioekonomisen aseman ulottuvuuksien, kuten koulutuksen, tulojen ja ammattiaseman, tiedetään olevan eri tavoin yhteydessä terveyteen vaikuttaviin elintapoihin, kuten tupakointiin, alkoholinkäyttöön, ruokotottumuksiin ja liikuntaan. Nuorisobarometrin ei tarvitse myöskään tutkia esimerkiksi liikunnan hyvinvointia ja terveyttä edistäviä vaikutuksia, sillä ne tunnetaan erittäin hyvin. (Ks. Prättälä 2011.)

Terveysnäkökulma on nuorten ikäryhmässä erityinen, sillä vaikka terveyskäyttäytyminen muotoutuu nuoruudessa, varhaisen ympäristön vaikutukset tulevat usein esiin vasta myöhemmin yhdistyessään myöhempien elinympäristöjen ja käyttäytymisen vaikutuksiin. Kuitenkin jo nuorten ikäryhmissä terveyttä haittaavat elintavat kasautuvat niille, joilla menee muutenkin huonommin: hyvässä sosioekonomisessa asemassa olevat nuoret tupakoivat vähemmän, juovat itsensä harvemmin humalaan, heidän ruokotottumuksensa ovat lähempänä suosituksia kuin muiden, ja he harrastavat huonommassa asemassa olevia enemmän vapaa-ajan liikuntaa. Erityisesti pelkän perusasteen koulutuksen saaneiden ryhmään kasautuu runsaasti terveysongelmia. Toimeentulo-ongelmista raportoivilla nuorilla on muita enemmän psykososiaalisia ja terveydellisiä ongelmia. Hyvinvoinnin vajeet siis näyttävät kasautuvan jo nuorten ikäryhmässä. (Kauppinen & Karvonen 2008, 80–81; Martelin ym. 2005.)

Elintavat eivät synny tyhjästä, vaan niillä on yhteiskunnallinen ja kulttuurinen kasvualustansa. Huono- tai hyväosaisuuden kasautuminen voidaan nähdä prosessiluonteisena

tapahtumaketjuna, jossa on monia eri vaiheita, tekijöitä ja ulottuvuuksia. Prosessi on ylisukupolvinen, sillä kodin sosiaalinen perintö välittyy nuoren omaan elämään. Sosiaalisen periytymisen vakavasti ottaminen tarkoittaa sitä, ettei nuorten huono-osaisuuden tarkastelua ole syytä rajoittaa vain nuoruusiän jo saavuttaneisiin.

Aiemman tutkimuksen mukaan perheen sosioekonomisella asemalla, perherakenteella sekä erilaisilla taloudellisilla, terveydellisillä ja sosiaalisilla ongelmilla on yhteys lasten hyvinvointiin, terveyteen ja elintapoihin. Niin nuorten kuin nuorten aikuisten terveys on sitä parempi, mitä korkeampi vanhempien sosiaalili- tai koulutusryhmä on ja mitä parempi oma koulumenestys. Vähemmän opiskelleiden lapset ovat useammin ylipainoisia, syövät vähemmän kasviksia ja pesevät harvemmin hampaansa. Vähän koulutettujen äitien lapset käyttävät myös pyöräilykypärää hyvin koulutettujen äitien lapsia vähemmän. Sosiaalinen periytyminen näkyy myös esimerkiksi siinä, että vanhempien päihiteidenkäyttö ennustaa heidän lastensa päihiteidenkäyttöä nuoruudessa ja aikuisuudessa. Työntekijäperheiden lapsilla esiintyy enemmän psykosomaattisia oireita, ja nuoruusiässä todetut vanhempien ammattiaseman mukaiset erot psyykkisessä terveydessä säilyivät aikuisuuteen saakka. Viime aikojen tutkimustulosten mukaan tilanne näyttää pahenevan ja epäterveellisten elintapojen aiheuttamat haitat keskittyvän entistä enemmän heikossa sosioekonomisessa asemassa oleville (Huurte & Aro 2007; Kaikkonen ym. 2012; Kestilä ym. 2006; Koivusilta ym. 2006; Prättälä 2011).

Lisäarvo, jota Nuorisobarometri voi tuoda laajaan tutkimuskenttään, liittyy osin kyselyasetelmaan, jossa nuorten vastaukset kytketään heidän vanhempiensa vastauksiin. Tämä mahdollistaa tiedon, jota ei saa rekistereistä. Toisaalta myös temaattisesti pyritään tuomaan lisävaloa muun tutkimuksen katvealueisiin, kuten nuorten ja heidän vanhempiensa näkemyksiin ja näkemyseroihin lapsuudenkodin ilmapiiristä, kasvatuskäytännöistä ja elintavoista.

LAPSUUDENKODIN IKÄRAJAUS

Tärkeä kysymys sukupolvitematiikan kannalta on se ikä, johon liittyviä kokemuksia nuorilta on syytä kysyä. Tutkimusteeman kannalta sen tulisi olla ikä, jolloin lapsi voimakkaimmin omaksuu nimenomaan vanhemmiltaan malleja omaan käyttäytymiseensä. Tämä vaihe on silloin kun lapsi myös konkreettisesti viettää paljon aikaa vanhempiensa kanssa, ennen omien harrastusten ja kaveripiirin painoarvon kasvua – ja ennen murrosikää (Ciairano ym. 2007). Noin 11 ikävuoden jälkeen vertaisryhmän vaikutus kasvaa ja voi olla ratkaisevan tärkeä vaikkapa ensimmäisten tupakka- ja alkoholikokeiluiden kannalta.

Vanhemman oma esimerkki elämäntapaa, terveyttä ja hyvinvointia koskevista asioista – miten vanhemmat liikkuvat, syövät, kuinka paljon katsovat tv:tä, pitävät nukketheateriin menemistä tärkeänä – välittyy lapselle perhedynamiikassa varsin varhain. Jotain perustavia jäsenyyksiä on jo tapahtunut, kun lapsi tulee alakouluikänsä. Esimerkiksi edellä mainittu Pulkkinen ym. (1996, 40) pitkittäistutkimushanke osoitti, että jo noin kahdeksaan ikävuoteen mennessä lapsen vuorovaikutustyyli muiden kanssa ovat muotoutuneet sellaisiksi, että ne ennustavat kehitystä eteenpäin varsin luotettavasti. Pohdintaa voidaan jatkaa pidemmälle, aina vauvaikään tai kohtukokemuksiin.³⁸ Varhaislapsuuden merkitys tiedetään suureksi, mutta Nuorisobarometrin kaltainen tiedonkeruu ei ole omiaan sen selvittämiseen.

Niinpä vaikka vanhempien vaikutuksen pitäminen ohjenuorana puolustaisi ikärajauksen tekemistä varhaiseen lapsuuteen, kysymykset lapsuudenkodin kasvatuskäytännöistä, vuorovaikutuksesta ja muista vaikutteista muotoiltiin koskemaan peruskouluikää, siis ikää noin seitsemästä noin kuuteentoista vuoteen. Näin toimittiin, vaikka se on vastaajan kannalta laaja alue työstää, ja vaikka nuorimmat 15–29-vuotiaista haastatelluista ovat yhä peruskoululaisia. Peruskouluikä on kuitenkin kaikille tuttu rajaus ja kattaa nuoruuden ja perhedynamiikan

kannalta tärkeitä vaiheita, myös yläkoulun luokat 7–9, joka on monessa suhteessa varsinainen drop out -ikä.³⁹ Käytännössä myös muistikuvat ajalta ennen kouluun menoa voisivat olla vaikeita puhelinhaastatteluin selvitettäviksi.

Kasvatuskäytäntöihin ja perhedynamiikkaan liittyvien kysymysten kohdentamisessa peruskouluikään on myös suomalaisten perheiden erityispiirteisiin liittyvää mielenkiintoa. Vuonna 2002 kerätyn pohjoismaisen Eriarvoinen lapsuus -tutkimushankkeen aineiston mukaan suomalaislapset alkavat tehdä eroa vanhempiinsa jo noin 11-vuotiaina. Tässä iässä lapset eivät koe enää saavansa yhtä paljon tukea vanhemmiltaan, eikä heihin luoteta entiseen malliin. Jaana Salmelan kuusivuotisen seurantatutkimuksen tulokset tukevat näitä tuloksia: sekä tytöt että pojat kokivat vanhempien tuen vähenevän siirryttyä lapsuusiästä nuoruusikään (Salmela 2006). Ikävuosi ikävuodelta suomalaiset lapset puhuvat vähemmän elämänsä iloista ja suruista vanhempiensa kanssa. Suomalaiset lapset myös kertovat lopettavansa leikkimisen noin 11 ikävuodesta alkaen.⁴⁰ Mikä merkittävintä, samanikäisillä norjalaisilla ja ruotsalaisilla lapsilla ei tapahdu vastaavaa kehitystä yhtä dramaattisesti jos lainkaan. WHO:n koululaistutkimuksen kansainvälinen vertailu osoittaa myös, että suomalaisnuorten fyysinen liikkuminen vähenee 11 ja 15 ikävuoden välillä selvästi enemmän kuin muissa maissa (Currie ym. 2012, 130–131).

Atte Oksanen (2008) tulkitsee 11–13-vuotiaiden olevan Suomessa eräänlaisessa tyhjiössä, jossa he eivät tunne saavansa aikuisilta tukea, mutta nuoruusikäkään ei ole oikein vielä alkanut. Palvelujärjestelmän näkökulmasta voidaan vastaavasti pohtia, kohtaavatko palveluiden kysyntä ja tarjonta tässä ikäryhmässä. 10–14-vuotiaat ovat pääosin liian nuoria kunnallisen nuorisotyön palveluiden käyttäjiksi, kun taas joidenkin harrastusten kannalta jo 13-vuotias voi olla liian vanha aloittamaan – ainakin jos tarkoituksena on leipoa alansa huippuja. Kuvaan sopii, että osallistuminen järjestöihin, seuroihin tai vastaaviin on jyrkässä

laskussa alle 15-vuotiaiden ikäryhmässä. Tämän ikäiset osallistuvat vanhempia nuoria vähemmän ylipäätään mihinkään järjestettyyn tai vapaa-muotoiseen harrastukseen tai vapaa-ajanryhmään. Alle 15-vuotiaiden ikäryhmä on myös kriittisintä asuinpaikallaan järjestettyä nuorten toimintaa kohtaan. (Myllyniemi 2009b, 36, 54.) Monet osoittimet näyttävät siis kertovan, että lapsuuden ja teini-ikään välissä on todellinen väliinputoajaikäryhmä.

LAPSUUDENKODIN TOIMEENTULO

Nuoruuden voi nähdä elämänvaiheena, jolloin sosiaaliseen taustaan liittyvät tekijät valikoivat ihmisiä sosiaalisiin asemiin johtaville reiteille. Erilaisia mahdollisuuksia ja perusteita ryhmitellä nuorten ja heidän lapsuudenperheidensä yhteiskunnallista asemaa on lukuisia. Sosioekonominen asema (kuten työntekijä, alempi toimihenkilö, ylempi toimihenkilö) tiivistää periaatteessa paljon tietoa, mutta puhelinhaastattelu ei ole siihen sopivin tiedonkeruutapa.⁴¹ Nuorten itsensä ollessa tutkimuksen kohteena sosioekonominen asema ei muutenkaan ole paras vaihtoehto, sillä nuorten työ- ja koulutusura on vielä alkuvaiheessa, jolloin koululaisten ja opiskelijoiden osuus on niin suuri, että luokittelun erottelukyky ei ole parhaimmillaan. Yhteiskuntaluokka on monitulkintainen ja monille vieras luokitus. Yksittäisiin luokkiin liittyy myös nimeämisvaikeuksia, sillä esimerkiksi ”alaluokka” ja ”yläluokka” tai ”työväenluokka” ja ”keskiluokka” ovat vahvasti värittyneitä ja historiallisesti latautuneita käsitteitä.⁴² Nuorten ikäryhmässä myös ammatin selvittäminen kyselyn keinoin on osoittautunut haasteelliseksi⁴³ (Myllyniemi 2004).

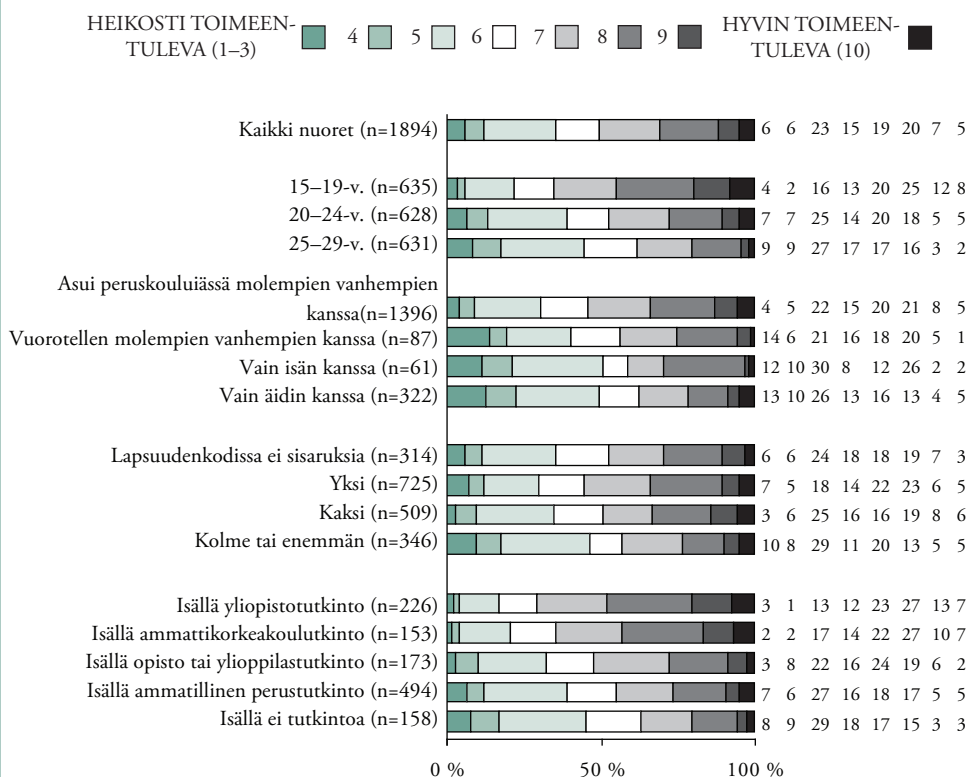
Niinpä nuorten ja heidän lapsuudenkotiansa toimeentuloa ja yhteiskunnallista asemaa mitattiin kysymällä oma ja vanhempien koulutustaso, pääasiallinen toiminta sekä taloudellinen toimeentulo. Lapsuudenperheen toimeentuloa pyydettiin arvioimaan asteikolla yhdestä kymmeneen siten, että 1 = heikosti toimeentuleva, 5 = keskituloinen ja 10 = hyvin toimeentuleva.

Tulojen arviointi euroina (saati markkoina) olisi liian vaikeaa, joten kysymys kohdistuu koettuun suhteelliseen toimeentuloon⁴⁴. Kaikkien arvioiden keskiarvon tulisi siis periaatteessa olla suunnitteen keskimääräistä tasoa, mutta vastausten keskiarvo oli kuitenkin 6,4, joten haastatellut nuoret arvioivat lapsuusperheensä keskimääräistä paremmin toimeentuleviksi. Tämän voi ajatella johtuvan vaikeudesta arvioida taloudellista tilannettaan suhteessa muihin.⁴⁵ Vertailukohta on merkityksellinen, arviot lapsuuskodin suhteellisesta toimeentulotasosta kun riippuvat siitä, suhteuttaako vastaaja tilannettaan tuon ajan muihin perheisiin, nykyiseen elintasoonsa, nykyiseen yleiseen elintasaan tai jopa odotettavissa

olevaan elintasoonsa.⁴⁶ Voi myös olla, että koska yleensä lapsia pyritään suojelemaan toimeentulohuolilta ja köyhyyden vaikutuksilta, he eivät usein tiedä tai muista lapsuudenkotinsa toimeentulo-ongelmia. (Moisio & Karvonen 2007, 145.) Havaittu vaikeus arvioida, mihin kohtaan tulojakaumaa itse sijoittuu, voi myös kertoa kyselytutkimuksille tyypillisestä taipumuksesta kaunistella vastauksia. Voi toki olla niinkin, että arviot ovat kohdallisia, mutta otos on vino siten, että paremmin toimeentulevien perheiden lasten todennäköisyys osallistua haastatteluun on suurempi.

Kuvion 20 ikäryhmittäisessä vertailussa näkyy selvästi, kuinka kyselyn vanhimmat

KUVIO 20. “Millainen oli perheesi toimeentulo lapsuudessasi?” (1=heikosti toimeentuleva, 10=hyvin toimeentuleva, %)

vastaajat pitivät lapsuudenkotinsa toimeentuloa heikompana kuin nuoremmat. Tämä on yllättävää, sillä vanhempiensa kodista pois muuttaneiden nuorten pienituloisuusaste on erittäin korkea, joten voisi ajatella, että monien omilleen muuttaneiden näkökulmasta lapsuudenkoti saattaa vaikuttaa hyvinkin vauraalta verrattuna nykyiseen tilanteeseen. Kuitenkin kyselytuloksissa nimenomaan kotona yhä asuvat näkevät lapsuudenkotinsa vauraana, pois muuttaneet puolestaan heikotuloisena, etenkin jos vastaajalla on jo oma perhe ja lapsia. Myöskään lapsiperheiden tulonjakotilastot eivät selitä tätä trendiä, sillä viimeisten viidentoista vuoden aikana lapsiperheiden taloudellinen asema on heikentynyt ja lapsiköyhyys kolminkertaistunut (Sauli ym. 2011, 535). Osan ilmiöstä voi selittää barometrin vanhimman ikäryhmän retrospektiivisissä arvioissa näkyvä niin sanottu periodivaikutus: pian kolmekymppiset elivät lapsuuttaan 1990-luvun laman aikaan, jolloin puutetta todella esiintyi enemmän (vrt. Moisio

& Karvonen 2007).

Sukupuolten välillä ei ole eroja arvioissa lapsuudenkodin taloudellisesta tilanteesta. Alueiden mukainen vertailu ei ole tässä yhteydessä mielekäästä, sillä kaikki selvitetty paikkamuuttajat liittyvät haastatteluhetkeen, ei lapsuudenkotiin. Kuviossa 20, jossa esitellään lapsuudenkodin toimeentuloa taustamuuttujittain, nähdään selvästi, kuinka isän korkea koulutustaso ennustaa parempaa toimeentuloa. Peruskouluiässä vain isän tai äidin kanssa, tai vuorotellen isän ja äidin kanssa asuneet, siis todennäköisesti vanhempien eron kokeneet, kokivat toimeentulonsa heikommaksi kuin molempien vanhempien kanssa asuneet. Tämä ei ole yllättävää, sillä tulonjakotilastossa etenkin yksinhuoltajaperheiden köyhyysriski on koholla. Toinen odotusten mukainen havainto kuviossa 20 on sisarusten suuren määrän yhteys heikommaksi koettuun toimeentulotasoon, sillä monilapsiset perheet ovat tilastoissa usein suhteellisen köyhyysrajan alapuolella.

LIIKUNTA

ARKI- JA KUNTOLIIKUNTA

Kyselyssä kunnon ja liikunnan eri osa-alueita hahmoteltiin erottamalla toisistaan arkiliikunta (kuvio 21), kuntoliikunta (kuvio 22) ja kilpaurheilu (kuvio 23). Lisäksi vastaajia pyydettiin arvioimaan oma terveydentilansa ja fyysinen kuntonsa. Samat kysymykset esitettiin myös nuorten vanhemmille, samoin kysymykset lapsuudenperheen yhdessä liikkumisesta, vanhempien liikuntaharrastuksiin kannustamisesta ja harrastustoiminnan tukemisesta. Vaikka kyselytutkimus ei tiedonkeruutapana olekaan riittävä todellisen fyysisen aktiivisuuden ja kunnon selvittämiseen, voi tätä pitää Nuorisobarometrin tarpeisiin riittävän monipuolisena seurantapohjana⁴⁷.

Arkiliikunnasta haastateltaville esitettiin esimerkkeinä työ- tai koulumatkan käveleminen, pyöräily ja pihatyöt, joten se lähestyy merkitykseltään hyötyliikuntaa. Kuntoliikunta-termiä puolestaan ei käytetty, vaan tiedusteltiin sellaisen liikunnan yleisyyttä, joka kestää vähintään puoli tuntia ja aiheuttaa kevyesti hengästymistä ja hikoilua. Vastaaja on itse saanut päättää mihin kategoriaan tai kategorioihin hänen oman elämänsä liikkumismuodot parhaiten sopivat, eikä kyselyllä muuten voisiakaan selvittää, milloin esimerkiksi tanssi, skeittaus, snoukkaus, breikkaus tai parkour täyttävät kuntoliikunnan tai vaikka kilpaurheilun kriteerit.

Arkiliikuntaa sanoo harrastavansa päivittäin kolmannes nuorista, yli puolet vähintään viidesti viikossa ja yhdeksän nuorta kymmenestä vähintään kahdesti viikossa. Vaikka nuorten arkiliikkumisen vähenemisestä ollaan huolestuneita, se on kyselytulosten mukaan jopa hieman vanhempia säännöllisempää.⁴⁸

Kuntoliikunta on arkista liikkumista selvästi epäsäännöllisempää. Kuitenkin neljä viidestä nuoresta kertoo kuntoilevansa vähintään kahdesti viikossa, vajaa neljännes vähintään

viidesti viikossa ja joka kymmenes päivittäin. Vanhempien ja nuorten kuntoliikkuminen on osapuulleen yhtä säännöllistä.

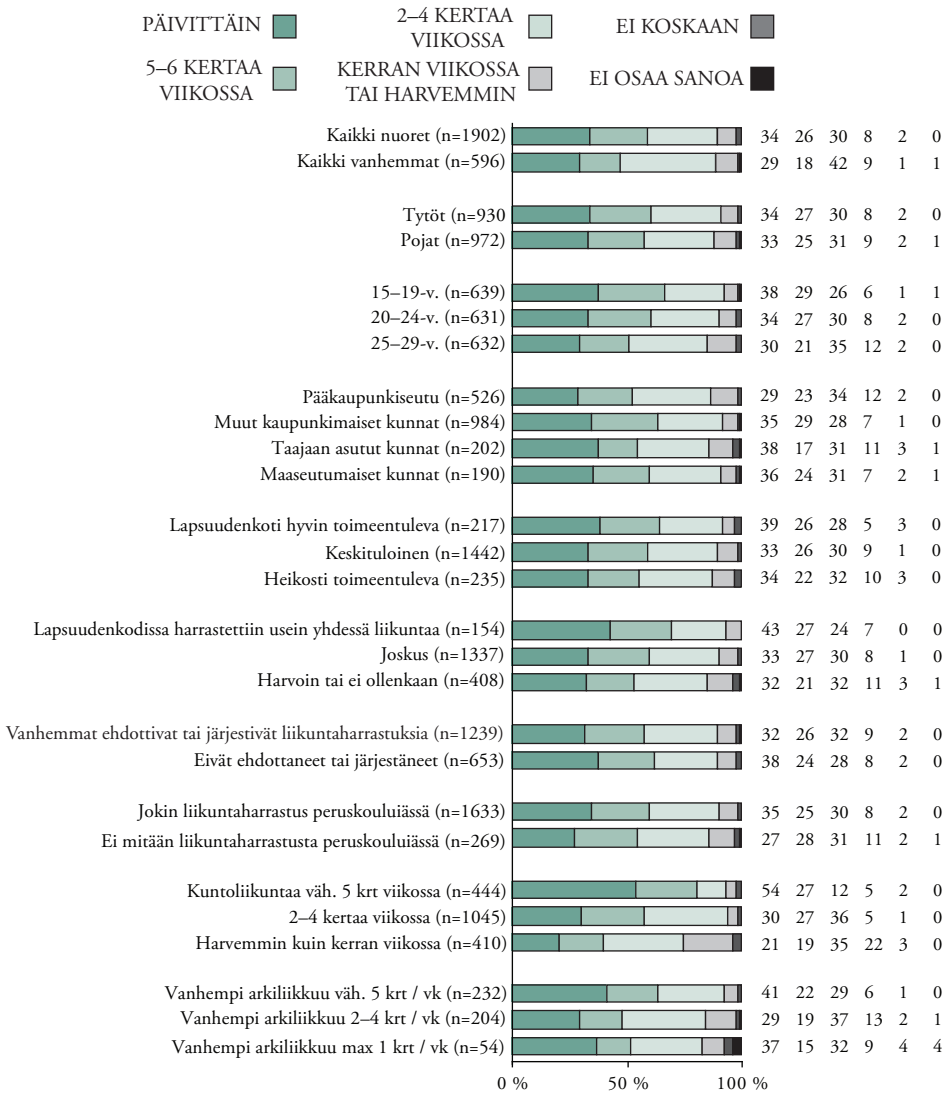
Nuoret pojat ovat aktiivisempia kuntoliikkuja, mutta arkiliikunnassa eroja sukupuolten välillä ei ole. Arkiliikunta hieman harvinaistuu iän myötä, kuntoliikunnassa iän mukaiset erot ovat selvästi pienempiä. Iän myötä tapahtuvat muutokset ovat muutenkin tässä ikäryhmässä pieniä verrattuna barometrin perusjoukkoa nuoremmassa 10–18-vuotiaiden ikäryhmissä havaittuun liikunnan määrän laskuun.⁴⁹ Jo edellä mainittiin noin 12-vuotiaat yhtenä erityisen haasteellisenä ikäryhmänä (ks. s. 49), jolla samanaikaisesti vähenee radikaalisti sekä osallistuminen seuratoimintaan että vapaa-ajan liikkuminen. Tämä drop-out-ilmiö on poikkeuksellisen vahvaa Suomessa (Siivonen 2011, 5). Parikymppisillä ja sitä vanhemmilla puolestaan elämän ruuhkavuodet paikkakunnan vaihdoksineen, opintoineen, perheenperustamisineen ja muine kiireineen voivat selittää arkiliikkumisen ja urheiluharrastusten vähentymistä. Nuorisobarometrin haastattelut tukevat tulkintaa siinä, että perheellistyneillä ja lapsia saaneilla nuorilla sekä arki- että kuntoliikunta on muita vähäisempää. Liikunnan merkityksellisyydestä saadut tulokset osoittavat, että nuoruusiässä liikuntaa ei pidetä kovin tärkeänä asiana, vaan mielenkiinto suuntautuu enemmän työhön, seurusteluun ja ystävyyssuhteisiin (Salmela 2006, 14).

Pääkaupunkiseudun nuoret ovat muita epäsäännöllisempiä sekä arkiliikunnan että kuntourheilun suhteen. Nuorten kuntoliikunta on yleisempää maaseutumaisissa kunnissa kuin kaupungeissa. Maantieteellisesti vertaillen etenkin arkiliikunta on säännöllisintä Pohjois-Suomessa.

KILPAURHEILU

Nuorisobarometrin kyselyssä 12 prosenttia nuorista sanoi harrastavansa kilpaurheilua. Sukupuolierot ovat suuret, sillä pojilla osuus on 16 prosenttia ja tytöillä 8 prosenttia. Kilpaa

KUVIO 21. “Kuinka usein harrastat arkiliikuntaa, kuten työ- tai koulumatkojen kävelyä, pyöräilyä, pihatöitä tai muuta vastaavaa?” (%)

urheilevien nuorten osuus vähenee nopeasti ennen 20 ikävuotta.

Nuorten vanhemmille kysymyksen muotoilu oli nuorten kyselystä poikkeava ”Harrastatko tai oletko joskus harrastanut kilpaurheilua?”, sillä varsinainen kilpaurheilu-ura lienee suu-
rella osalla näistä keskimäärin yli 50-vuotiaista

jo takanapäin. Kilpaurheilua ainakin joskus harrastaneiden vanhempien osuus oli kuitenkin peräti 30 prosenttia. Kilpaurheilijoiksi itsensä kokevien nuorten matala osuus saattaa osin heijastaa kysymyksen muotoilua, sillä on epäselvää, kokeeko esimerkiksi jalkapallo-otteluun tai juoksutapahtumaan osallistuva

nuori harrastavansa kilpaurheilua.⁵⁰ En osaa sanoa -vastausten osuus on kuitenkin hyvin pieni (n=7).

Kaupunkien ja maaseudun nuorten välillä ei tässä ole eroa, mutta Itä-Suomessa kilpaurheilu on harvinaisempaa kuin muualla maassa. Nuoren koulumenestyksellä tai koulutustasolla ei ole yhteyttä kilpaurheilun yleisyyteen (kun ikämuuttuja vakioidaan). Opintojen suuntautumisella tosin näyttäisi oleva lievä yhteys kilpaurheilun yleisyyden kanssa siten, että lukioon ja yliopistoon suuntautuneiden kilpaurheilu on harvinaisempaa kuin ammattikouluun tai ammattikorkeakouluun suuntautuneilla.⁵¹

Kilpaurheilijoiden kuntourheilun määrä on luonnollisesti muita suurempaa, mutta myös arkiliikunta on heillä jonkin verran muita aktiivisempaa. Tosin myös kilpaurheilijoista joka kymmenes sanoo arkiliikkuvansa korkeintaan kerran viikossa. Erityistä lisäarvoa Nuorisobarometrin kyselyasetelmalla ja haastateltujen nuorten henkilötietojen tallentamisella on siinä, että se mahdollistaa myöhemmin nuorten kilpaurheilun ja myöhemmän liikunta-aktiivisuuden yhteyden tutkimisen. Vanhempien haastateluissa kilpaurheilutaustan yhteys myöhempään liikunnallisuuteen on kyllä positiivinen, mutta ei kovin vahva.

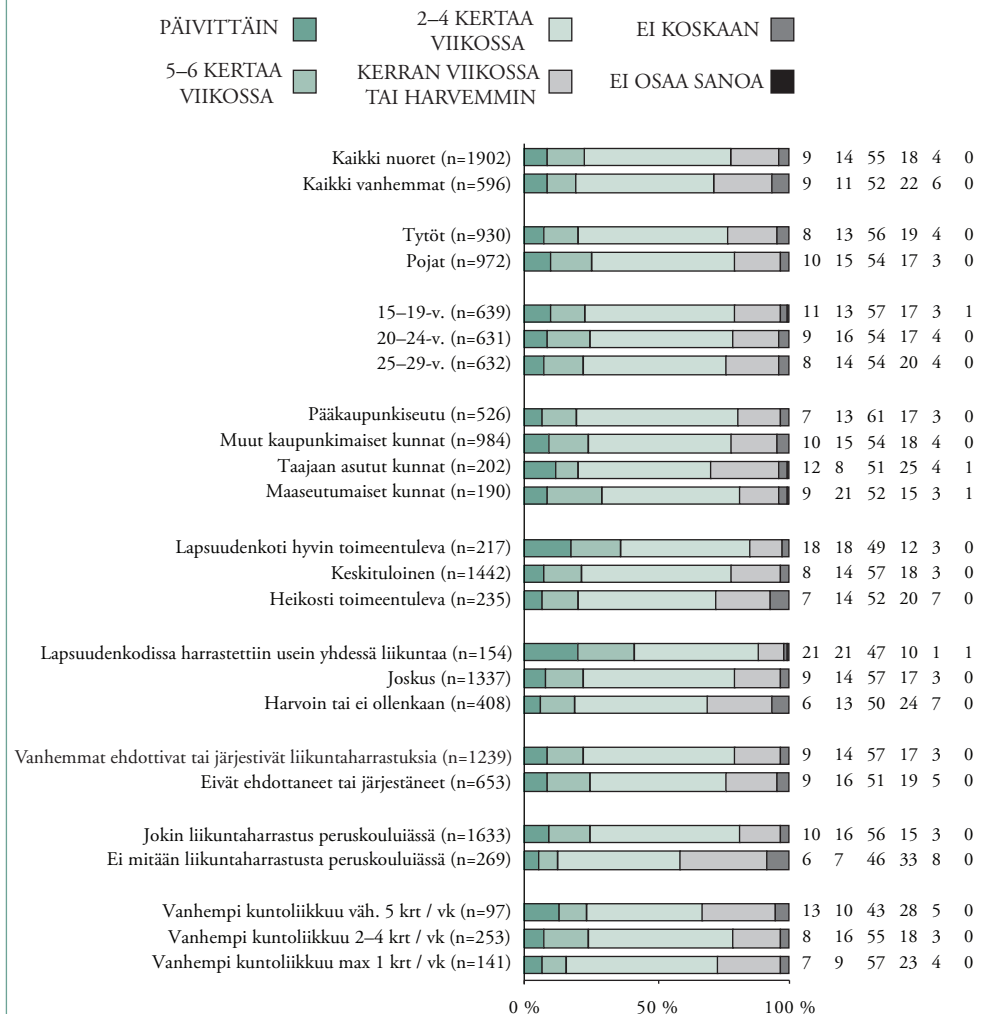
Suuremman liikunta-aktiivisuuden lisäksi kilpaurheilijat erottuvat terveemmällä elämäntavoilla siinä, että heidän tupakointinsa on harvinaisempaa (13 prosenttia polttaa säännöllisesti, muista 24 prosenttia). Kasvissyönnissä tai alkoholin humalajuomisen tiheydessä ei kilpaurheilijoiden ja muiden välillä ole eroja. Vähäisemmän tupakoinnin vastapainoksi kilpaurheilua harrastavat nuoret erottuvat muista nuuskankäytön yleisyydessä: peräti 13 prosenttia heistä nuuskaa säännöllisesti, ja toiset 13 prosenttia satunnaisesti. Muilla vastaavat osuudet ovat 3 ja 9 prosenttia.

Kun kilpaurheilun yleisyyttä tarkastellaan sen valossa, mitä kysely kertoo lapsuudenkodin antamasta mallista, havaitaan jopa 23 prosentin niistä nuorista, joiden lapsuudenkodissa

liikuttiin usein yhdessä, harrastavan kilpaurheilua. Niistä, joille vanhemmat ovat järjestäneet tai ehdottaneet liikuntaharrastuksia, 16 prosenttia kilpaurheilee. Nuorista, joiden vanhemmat ovat peruskouluiässä tukeneet liikuntaharrastuksia esimerkiksi maksamalla ne tai kuljettamalla niihin, 14 prosenttia harrastaa kilpaurheilua. Sillä, ovatko vanhemmat harrastaneet itse kilpaurheilua, on vain vähän tai ei ollenkaan vaikutusta nuorten kilpaurheilun yleisyyteen. Kysymyksessä kilpaurheilusta toistuu sama tulos kuin kysymyksessä liikunta-aktiivisuudesta yleisesti: yhdessä tekeminen on vaikuttavampaa kuin kannustaminen tai edes vanhemman itsensä antama esimerkki (vrt. kuvio 22 ja Häkkisen ym. artikkeli s. 186–200).

Muista lapsuudenkotiin liittyvistä taustatekijöistä kiinnittää huomiota taloudellisen tilanteen suuri vaikutus. Hyvin toimeentulevien perheiden jälkikasvusta 20 prosenttia, mutta heikosti toimeentulevien perheiden lapsista vain 6 prosenttia on mukana kilpaurheilussa. Eriarvoisuus voi johtua paitsi lapsuudenkodin antamista toimintamalleista, myös aivan suoraan kilpaurheilun lisenssimaksujen, varusteiden, kisamatkojen ja muiden vastaavien kalleudesta. Lapsuudenkodin ilmapiiriä mittaavista kysymyksistä (ks. kuvio 31) ainoastaan kiireisyys on yhteydessä kilpaurheiluun, ja nimenomaan niin päin, että kiireiseksi ilmapiiriin kokeneet harrastavat muita enemmän kilpaurheilua. Paitsi raha, myös aika on varsinkin lapsiperheessä niukka hyödyke, ja kilpaurheilua harrastava lapsi vaikuttaa varmasti perheen kiireisiin. Perhebarometrissa 2001 haastateltiin vanhempia, joiden lapset olivat tuolloin 5-, 8- ja 11-vuotiaita ja jotka siis nyt ovat Nuorisobarometrin kohderyhmää. Tuolloin yleisimmät harrastukset olivat – etenkin pojilla – juuri liikuntaharrastuksia, ja huoltajat kokivat lastensa harrastusten merkittävimpinä haittatekijöinä nimenomaan sen, että lapsen harrastus vie paljon myös vanhempien aikaa ja rahaa (Paajanen 2001, 47–51).

KUVIO 22. “Kuinka usein harrastat sellaista liikuntaa, joka kestää vähintään puoli tuntia ja aiheuttaa kevyesti hengästymistä ja hikoilua?” (%)

LAPSUUDENKODIN LIIKUNNALLINEN TAUSTA

Kuvioihin 22 ja 23 on koottu tietoa nuorten liikkumisesta pitäen silmällä erityisesti sitä, mitä kyselyn avulla on saatu tietää lapsuudenkodin taustoista ja vanhempien liikkumisesta. Kysymykset lapsuudenkodin liikuntaharrastuksista

esitettiin osana laajempaa peruskouluikää koskevaa kysymyssarjaa (kuvio 33). Peruskouluikässä lähes kolmella neljästä oli ainakin jossain vaiheessa peruskouluikää ollut jokin liikuntaharrastus⁵². Suhteutettuna nuorten nykyisen kuntoliikunnan määrään (vrt. kuvio 22) osuus on suuri ja vastaa tutkimustuloksia, joiden

mukaan liikunnan määrä vähenee 12 ikävuodesta eteenpäin selvästi (Husu & Suni 2011, ks. myös kuvio 23 kilpaurheilijoiden osuuden nopeasta laskusta teini-iässä).

Kahdelle kolmesta nuoresta vanhemmat järjestivät tai ehdottivat liikuntaharrastuksia. Niistä nuorista, joilla oli peruskouluiässä liikuntaharrastus, yli 80 prosenttia kertoo vanhempiensa tukeneen sitä esimerkiksi maksamalla tai kuljettamalla. Kaikki liikuntaharrastukset eivät lähtökohtaisesti ole maksullisia tai vaadi kuljetusta, mutta vanhempien roolin tärkeys vain korostuu lasten ja nuorten liikkumisen painopisteen siirtyessä arki liikunnasta yhä enemmän urheiluseuroissa tapahtuvaan eri lajien harrastamiseen.

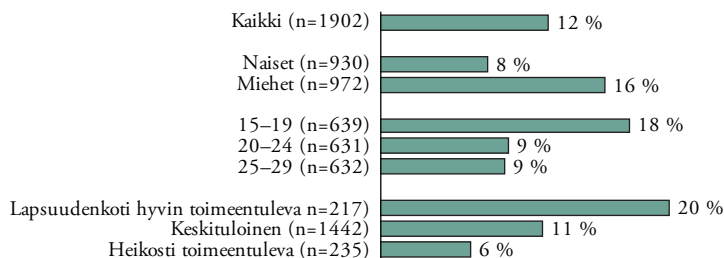
Liikuntaharrastusten maksullisuus korostaa kodin merkitystä, mikä näkyy aiemman tutkimuksen perusteella siinä, että seuraliikuntaan osallistuvat yleisimmin ylempien sosiaaliryhmien perheet (Laakso ym. 2006). Kotitaloudet kokevat lasten ja nuorten liikuntaharrastamisen hinnan kasvaneen merkittävästi, jolloin perheiden taloudellinen liikkumavara määrää yhä enemmän lasten ja nuorten liikuntaharrastuksista päätettäessä (Puronaho 2006). Kotitausta vaikuttaa myös lasten liikunnan lajivalikoimaan siten, että muodikkaimpia lajeja harrastavat varakkaimpien perheiden lapset (Kantomaa ym. 2007). Vanhempien korkea koulutus- ja tulotaso ovat yhteydessä nuorten aktiiviliikunnan määrään (Leino 2007), ja niiden on havaittu vaikuttavan myös myöhempiin liikuntatottumuksiin⁵³

(Mäkinen 2010). WHO:n laajassa koululais- tutkimuksessa perheen varakkuuden yhteys lasten liikunta-aktiivisuuteen oli Suomessa toiseksi vahvinta kaikista tutkimuksen 35 maasta – vain Armeniassa se oli vielä vahvempaa⁵⁴ (Currie ym. 2012, 129).

Myös Nuorisobarometrissa nuoret, jotka arvioivat lapsuudenkotinsa taloudellisen toimeentulon paremmaksi, liikkuvat enemmän ja monipuolisemmin kuin heikommin toimeentulevat. On syytä muistaa, että haastatteluissa kysymykset lapsuudenkodista oli kiinnitetty peruskouluikään. Koska kohderyhmänä olivat 15–29-vuotiaat, on haastateltujen enemmistöllä peruskouluikästä kulunut jo useita vuosia, mikä tukee käsitystä liikuntatottumusten pysyvyydestä. Myös aiemmasta seurantalutkimuksesta saadaan tukea: tulokset osoittavat nuoruusiän liikunta-aktiivisuuden olevan yhteydessä aikuisiän liikunta-aktiivisuuteen⁵⁵. Vähän liikkuvat nuoret kokivat aikuisena kuntonsa heikommaksi ja liikkuivat vähemmän kuin liikunnallisesti aktiiviset nuoret. (Huotari 2012.) Lasten ja nuorten liikunta-aktiivisuuteen vaikuttavat tekijät ovat tätäkin taustaa vasten hyvin tärkeää tietoa liikuntaa koskevan päätöksenteon ja liikumista lisäävien resurssien ja toimenpiteiden kohdentamisen kannalta. (Ks. aiheesta enemmän Häkkisen ym. artikkelista s. 186–200.)

Nuorisobarometrin tulosten perusteella aktiivisesti liikkuvien vanhempien lapset liikkuvat itsekin muita aktiivisemmin. Sillä, kuinka aktiivisesti lapsuudenkodissa kannustettiin

KUVIO 23. Kilpaurheilun harrastaminen. (%)

liikuntaharrastuksiin, ei ole vastaavaa yhteyttä. Sen sijaan lapsuudenperheen yhteiset liikuntaharrastukset ennustavat hyvin vahvasti nuoren myöhempiä liikuntamääriä. Tilanne on erityisen selvä kuntoliikunnan kohdalla: nuoret, jotka tulevat perheistä, joissa on harrastettu yhdessä liikuntaa, kuntoilevat edelleen selvästi muita aktiivisemmin (kuvio 22). Vanhempien kannustusta suurempi merkitys on omalla esimerkillä, etenkin jos liikuntaa on harrastettu yhdessä. Näin Nuorisobarometri vahvistaa osaltaan aiemman tutkimuksen tulokset, joiden mukaan perheen yhteinen liikunta vaikuttaa myöhempään liikunta-aktiivisuuteen enemmän kuin aikuisen oma liikuntaharrastus yksinään (Hasari 1990).

Tulokset siis puhuvat voimakkaasti yhdessä liikkumisen kulttuuriin kannustamisen puolesta. Kuvio 33 kertoo, että vain vajaa kymmenesosa nuorista kokee, että perheessä liikuttiin hyvin usein yhdessä. Puolet koki yhteisen liikkumisen harvinaiseksi, ja joka kymmenennessä tapauksessa yhdessä ei liikuttu koskaan. Suomessa ei näyttäisi olevan vahvaa perheen yhteisen liikkumisen kulttuuria. Tähän viittaavat

myös tutkimustulokset, joiden mukaan ainakin esikouluikäisten lasten fyysinen aktiivisuus vähenee viikonloppuisin, kun vanhempien aktiivisuus puolestaan kasvaa (Cantell ym. 2011; Siivonen 2011).

LIIKUNNAN KOKONAISMÄÄRÄ

Eri liikkumisen tavat ovat barometrin kyselyssä vahvasti yhteydessä toisiinsa siten, että säännölliset kuntourheilijat myös arkiliikkuvat muita säännöllisemmin, ja arjen aktiiviset liikkujat vastaavasti kuntoliikkuvat keskimääräistä enemmän. On kuitenkin huomioitava sekin, että osa aktiivisista kuntoliikkujista on arkiliikunnallisesti passiivisia, ja kuntoliikuntaa harrastamattomissa puolestaan on jonkin verran säännöllisiä arkiliikkujia. Arki- ja kuntoliikuntaa onkin tarkasteltava yhdessä kokonaiskuvan saamiseksi nuorten liikunnan määrästä.

Riittävän liikunnan tasosta on erilaisia suosituksia, joita käyttämällä saadaan hyvin erilaisia tuloksia riittävästi liikkuvien määristä.⁵⁶ Riittävästi liikkuvien osuuden arviointi on herkkä käytettävän kriteerin suhteen, eikä

TAULUKKO 2. Liikunnan kokonaismäärän luokittelu arkiliikunnan ja kuntoliikunnan määrien perusteella. (n)

		Vähintään puoli tuntia kestävää hengästymistä ja hikoilua aiheuttavaa liikuntaa									
		Päivittäin	6 krt / vko	5 krt / vko	4 krt / vko	3 krt / vko	2 krt / vko	n. 1 krt / vko	Harvemmin	En koskaan	Yhteensä
Arki- liikuntaa	Päivittäin	131	34	74	110	129	78	44	27	15	642
	6 krt / vko	9	12	18	22	34	21	11	4	4	135
	5 krt / vko	12	16	54	45	82	82	36	19	4	350
	4 krt / vko	0	3	17	58	52	47	22	8	10	217
	3 krt / vko	6	4	11	28	80	51	38	8	7	233
	2 krt / vko	7	2	4	6	20	37	33	11	5	125
	n. 1 krt / vko	1	6	6	10	9	10	33	10	8	93
	Harvemmin	3	0	5	4	11	5	7	25	7	67
	En koskaan	3	2	3	3	8	0	2	2	9	32
	Yhteensä	172	79	192	286	425	331	226	114	69	1894

Erittäin runsas liikunta, 10 % (n=186) Melko vähäinen liikunta, 15 % (n=284)
 Melko runsas liikunta, 23 % (n=429) Erittäin vähäinen liikunta, 8 % (n=152)
 Keskimääräinen liikunta, 45 % (n=843)

barometrin ole tarpeen ottaa kantaa siihen. Sen sijaan Nuorisobarometrin aineistosta on tehty taulukossa 2 esitelty luokittelu liikunnan kokonaismäärän karkeaksi hahmottamiseksi. Luokituksessa arki- ja kuntoliikuntaa käsitellään samanarvoisina siten, että liikunta katsotaan runsaaksi, jos molempia on vähintään neljä kertaa viikossa (32 prosenttia kaikista nuorista). Vähäiseksi liikunta puolestaan on luokiteltu, mikäli niin arki- kuin kuntoliikuntaakin on korkeintaan kolmesti viikossa (23 prosenttia). Loput 45 prosenttia on luokiteltu keskimääräisesti liikkuviksi. Tämän kolmijaon lisäksi taulukossa 2 erotetaan vielä erittäin paljon (10 prosenttia) ja erittäin vähän liikkuvat (8 prosenttia). Erittäin runsaaksi liikuntamäärä on luokiteltu, jos sekä arki- että kuntoliikuntaa on vähintään kuusi kertaa viikossa. Erittäin vähän liikkuviksi puolestaan on katsottu ne, jotka kuntoliikkuvat enintään kerran viikossa ja arkiliikkuvat enintään kaksi kertaa viikossa. Näin luotuja luokituksia käytetään paitsi taulukossa 2, myös taustamuuttujana kuviossa 24.

Tästä liikunnan kokonaismäärän luokittelusta jää puuttumaan tieto siitä, painottuuko liikkumisessa enemmän arki- vai kuntoliikunta. Tämän tarkastelemiseksi taulukossa 3 nuoret luokitellaan neljään luokkaan heidän liikuntaprofiilinsa mukaan. Taulukossa arkiliikunnan runsauden kriteeriksi on asetettu suhteellisen vaativa vähintään viisi kertaa viikossa,

kuntoliikunnalle neljä kertaa viikossa. Ainoastaan arkiliikunnan osalta kriteerin täyttää 31 prosenttia nuorista, ja ainoastaan kuntoliikunnan osalta 10 prosenttia. Molempia, sekä arki- että kuntoliikuntaa runsaasti harjoittavia nuoria on 28 prosenttia, ja 31 prosenttia nuorista ei täytä kumpaakaan kriteereistä.

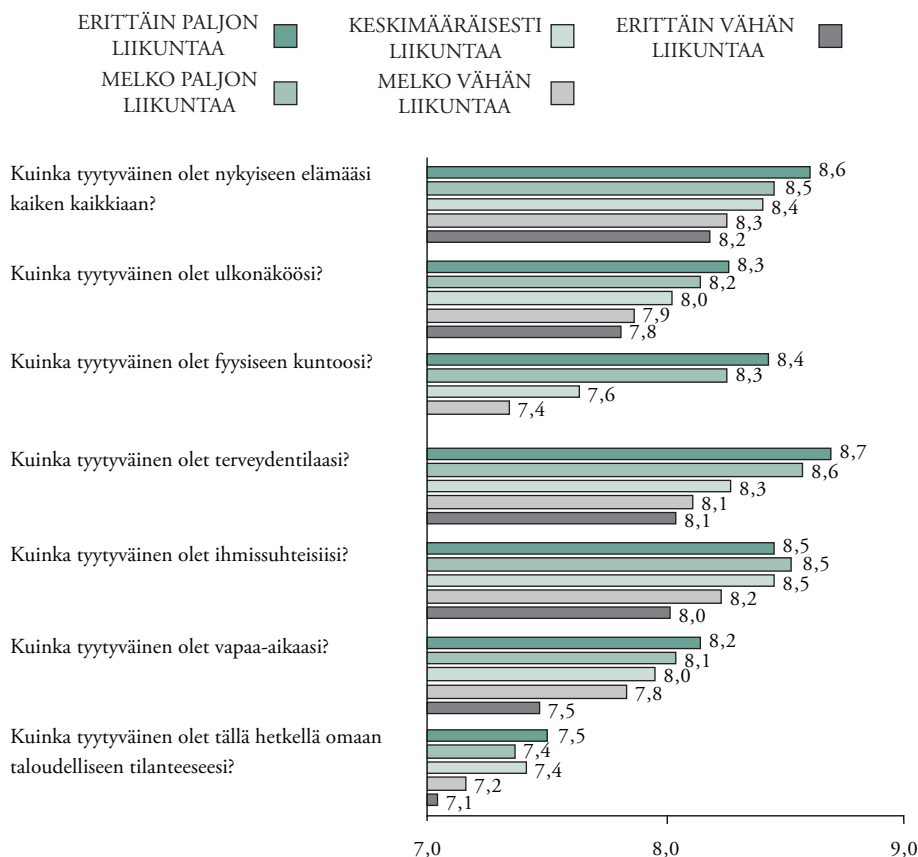
Taulukon 3 ryhmittelyn mukaisesti muodostettujen neljän liikkumisprofiilin nuorten tyytyväisyydessä (mitattuna kouluarvosanojen keskiarvoin, vrt. kuvio 46) omaan terveyteensä on merkitseviä eroja. Odotusten mukaisesti kaikkein tyytyväisimpiä ovat monipuoliset liikkujat (keskiarvo 8,6), tyytymättömmimpiä puolestaan vähemmän liikkuvat (8,1). Ehkä kiinnostavampi vertailu onkin kuntoliikkujien ja arkiliikkujien välillä. Kouluarvosanojen keskiarvoin mitattuna kuntoliikkujat ovat terveyteensä tyytyväisempiä (8,5) kuin arkiliikkujat (8,3). Vielä suuremmat erot nähdään vertailtaessa eri tavoin liikkuvien nuorten tyytyväisyyttä fyysiseen kuntoonsa (monipuoliset liikkujat 8,4; kuntoliikkujat 8,1; arkiliikkujat 7,6; vähemmän liikkuvat 7,3).

Kuviossa 24 esitellään nuorten tyytyväisyys elämään ja sen eri osa-alueisiin liikunnan kokonaismäärien mukaan (liikunnan kokonaismäärien luokittelu kuten taulukossa 2). Yhteys on erittäin vahva tyytyväisyydessä fyysiseen kuntoon, mutta enemmän liikkuvat ovat tyytyväisempiä myös kaikkiin muihin

TAULUKKO 3. Arki- ja kuntoliikunnan nelikenttä.

		KUNTOLIIKUNTAA VÄHINTÄÄN 5 KERTAA VIIKOSSA		
		Ei	Kyllä	
ARKILIIKUNTAA VÄHINTÄÄN 5 KERTAA VIIKOSSA	Ei	Vähemmän liikkuvat 31 % (n=580)	Kuntoliikkujat 10 % (n=192)	41 % (n=772)
	Kyllä	Arkiliikkujat 31 % (n=590)	Monipuoliset liikkujat 28 % (n=537)	59 % (n=1127)
		62 % (n=1170)	38 % (n=729)	100 % (n=1899)

KUVIO 24. Tyytyväisyys elämän eri osa-alueisiin liikunnan kokonaismäärän mukaan (kouluarvosanat 4–10, keskiarvot)

elämän osa-alueisiin ja elämään kokonaisuudessaan. Näyttää siltä, että nuoren runsas ja monipuolinen liikkuminen on varsin kokonaisvaltaisessa yhteydessä hyvinvoinnin kanssa. Tässäkin törmäämme tosin kysymykseen vaikutussuhteiden suunnasta: ovatko nuoret tyytyväisempiä siksi, että liikkuvat enemmän, vai liikkuvatko tyytyväiset nuoret muita enemmän?

Edellä nähtiin lapsuudenkodin taloudellisella tilanteella ja perheen yhdessä liikkumisella olevan vahva yhteys nuoren liikunnallisuuteen vielä vuosia myöhemminkin. Lapsuudenkodin antamilla eväillä näyttäisi olevan varsin kauaskantoisia ja laajoja seurauksia nuorten terveyskäyttäytymiselle, ja sitä kautta koko väestön terveydelle ja hyvinvoinnille.

KASVISSYÖNTI

Nuorten kasvisyönnin yleisyyttä selvitettiin pyytämällä haastateltuja valitsemaan sopivin viidestä kasvien roolia ruokavaliossa kuvaavasta vaihtoehdosta (kuvio 25). Esitetyt vaihtoehdot muodostavat eräänlaisen jatkumon, jonka ääripäinä ovat toisaalta vain kasvikunnan tuotteita syövät vegaanit, toisaalta ne, jotka eivät syö kasviksia lainkaan⁵⁷.

KASVISSYÖNNIN HARVINAISUUS

Vegaaniruokavalio osoittautui hyvin harvinaiseksi, sillä kokonaan eläinkunnasta peräisin olevia tuotteita vailla eläviä nuoria on aineistossa ainoastaan kahdeksan, eli noin puoli prosenttia. Myös kasvisyöjiä, jotka syövät kasvien lisäksi maitotuotteita, on niin ikään varsin vähän, noin neljä prosenttia nuorista. Ylipäättään kasvispainotteinen ruokavalio näyttää yllättävän harvinaiselta, sillä 17 prosenttia nuorista valitsi vaihtoehdon ”syön myös lihaa, mutta suosin kasviksia”. Kasviksia vain liha- tai kalaruoan ohella tai lisukkeena sanoo syövänsä peräti 77 prosenttia nuorista. Lisäksi kahden prosentin verran vastaajista sanoo, ettei syö kasviksia lainkaan. (Kuvio 25.) Tulokset ovat jotakuinkin linjassa aiempien selvitysten kanssa.⁵⁸ Erilaiset tulokset kasvisyönnin yleisyydessä voivat osin selittyä käsite-eroilla, ainakin sillä, että suuremmissa kasvisyöjien osuuksissa on mukana myös sellaisia, jotka syövät satunnaisesti lihaa, tai ainakin kalaa ja kananmunaa⁵⁹. Barometrin kyselyssä haluttiin pitää kasvisyönnin kriteeri tiukkana puhumalla liha- tai kalaruoista erotuksena kasvisravinnolle (ks. liitteen 6 kyselylomakkeen K25).⁶⁰

Kysymys kasvien roolista ruokavaliossa esitettiin myös nuorten vanhemmille. Näiden parissa varsinainen kasvisyönti on harvinaisempaa kuin nuorilla (2 prosenttia, vegaaneja ei lainkaan), mutta kasvispainotteinen ravinto muuten yleisempää. Nuorten vastauksissa siis painottuvat vanhempia enemmän kyselyn

skaalan ääripäät⁶¹.

Sillä, mikä on kasvien rooli vanhempien ruokavaliossa, on suuri merkitys nuorten kasvien suosimisen kannalta. Kasviksia suosivien⁶² vanhempien lapsista 12 prosenttia on kasvisyöjiä tai vegaaneita, muista vain 3 prosenttia. Myös muilla lapsuudenkodin taustoilla on vaikutusta, esimerkiksi vanhempien koulutuksella on yhteys kasvispainotteisen ruokavalion kanssa (kuviossa 25 äidin koulutus). Yhteys ei liity suoraan koulutustasoon, vaan paremminkin sen suuntautumiseen siten, että yliopistotutkinnon tai lukion suorittaneiden lapset suosivat kasviksia ammatillisemmin suuntautuneiden jälkeläisiä hiukan enemmän.

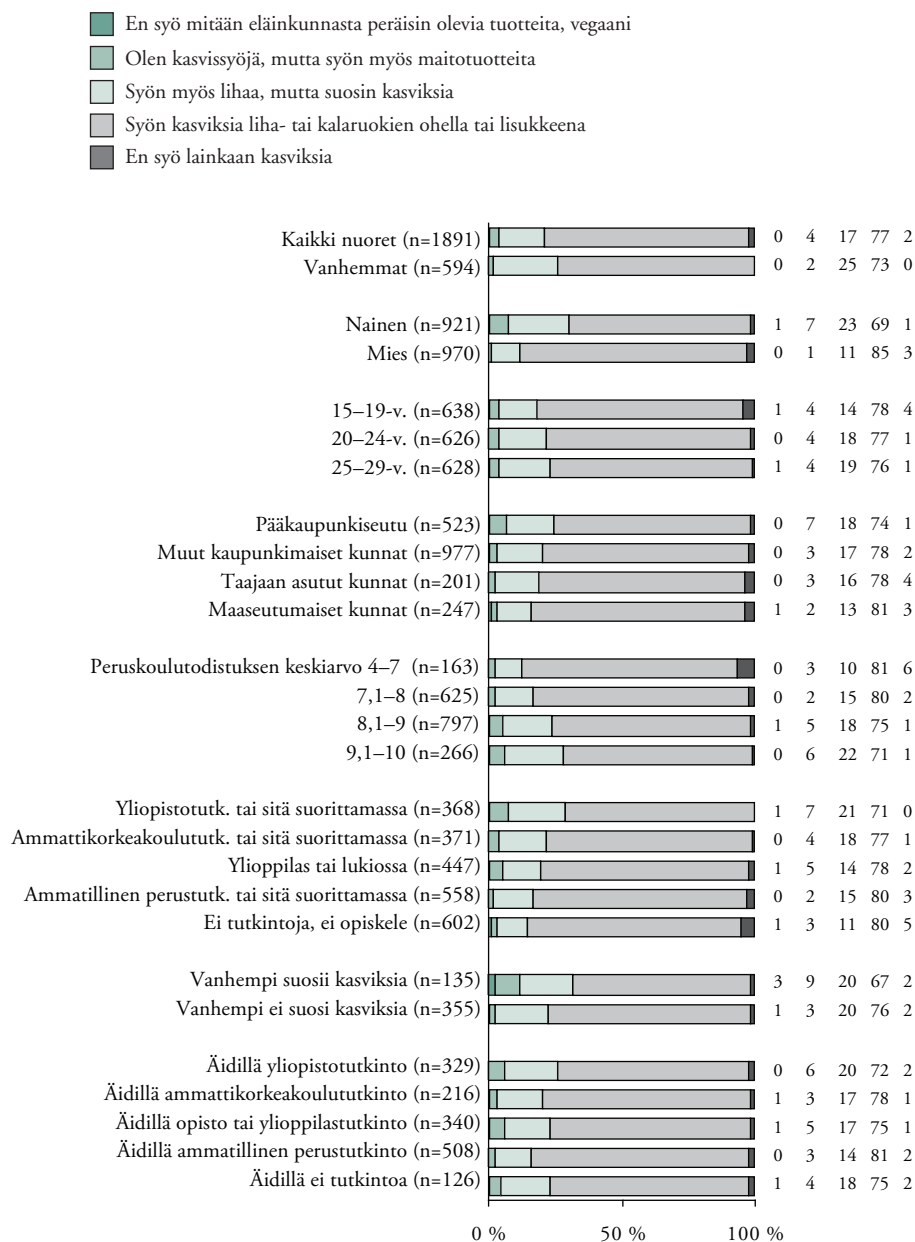
Tytöistä kasvisyöjiä tai vegaaneja on 8 prosenttia, pojista vain 2 prosenttia. Sukupuolten suuri ero näkyy myös väljemmin määritellyn kasvien suosimisen eroissa: kasviksia ruokavaliossaan suosivia tyttöjä on 30 prosenttia, poikia vain 12 prosenttia⁶³. Muista taustamuuttujista kiinnittää huomiota kuntatyyppi, sillä kasvien rooli on sitä pienempi, mitä harvemmin asuttujen kuntien nuoria tarkastellaan. Pääkaupunkiseudun tytöistä kasvisyöjiä on jo yli 10 prosenttia.

Mitä korkeammin koulutettu nuori, sitä suurempi osuus heistä on kasvisyöjiä, ja sitä suurempi kasvien rooli ruokavaliossa ylipäättään. Jo peruskoulun hyvällä koulumenestyksellä on suoraviivainen yhteys kasvien suurempaan rooliin ruokavaliossa. Kasvisyöjät ja vegaanit arkiliikkuvat muita enemmän, mutta kuntoliikkuvat ja kilpaurheilavat vähemmän. Kokonaisliikuntamäärältään (taulukko 2) suurimpia ovat ne, jotka suosivat kasviksia, mutta syövät myös lihaa. Myös fyysiseen kuntoonsa tyytyväisimpiä ovat kasviksia suosivat sekaravinnolla elävät. Yksittäinen vaikeammin tulkittava havainto on kasvisyöjien ja vegaanien muita matalampi tyytyväisyys ihmissuhteisiinsa.

KASVISTEN SUOSIMISEN SYYT

Kysymys kasvien suosimisen syistä ruokavaliossa esitettiin niin varsinaisille kasvisyöjille

KUVIO 25. “Mikä seuraavista kuvaa parhaiten kasvisten roolia ruokavaliossasi?” (%)

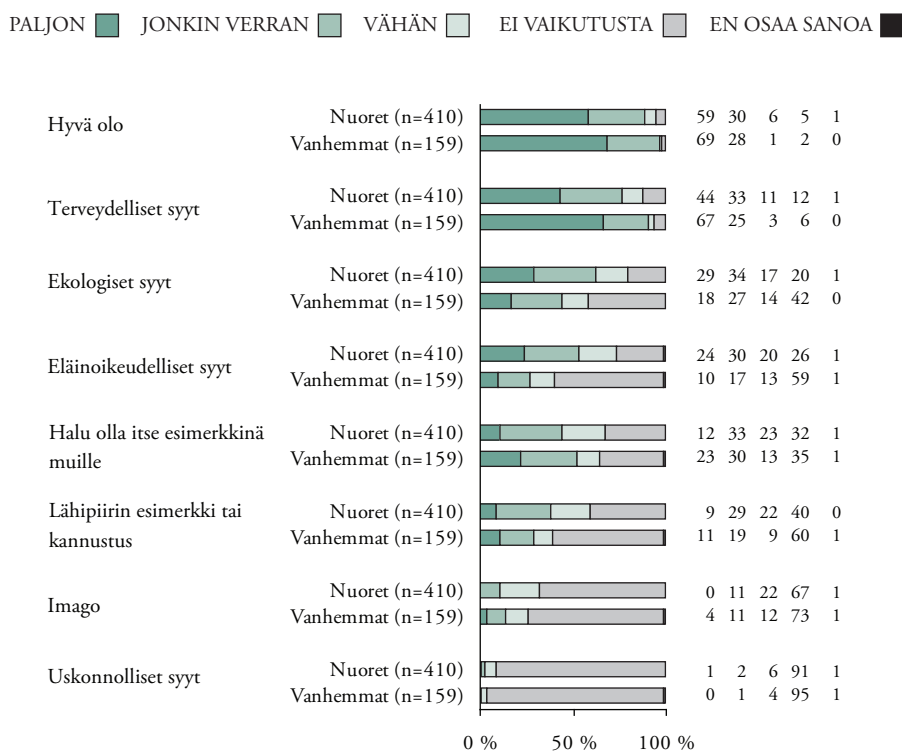
kuin kasviksia suosiville sekaravinnon syöjillekin. Kyselyssä esitettiin kahdeksan mahdollista syytä⁶⁴, josta kunkin tärkeyttä arvioitiin neljäportaisella asteikolla (kuvio 26). Valmiiksi annetut motiivit eivät voi olla kattavia, mistä syystä valmiiksi strukturoitujen vaihtoehtojen lisäksi vastaajalla oli mahdollisuus nimetä mikä tahansa muu itselleen painava syy. Enemmistölle valmiit vaihtoehdot olivat riittäviä, mutta mahdollisuus avovastaukseen tuotti myös arvokasta tietoa, joka on koottu liitteeseen 8.

Kaikkein tärkeimmät syyt liittyvät hyvään oloon ja terveyteen, jotka ovat vaikuttaneet ainakin jonkin verran melkein kaikilla vastaajilla. Myös ekologiset ja eläinoikeudelliset syyt ovat

vaikuttavia perusteita enemmistölle nuorista. Sosiaalisista syistä lähipiirin esimerkki tai halu olla itse esimerkkinä ovat molemmat vaikuttaneet noin joka toisen kasviksia suosivan nuoren päätökseen. Kaksi kolmesta nuoresta sen sijaan ei tunnista imagokysymysten vaikutusta lainkaan, ja uskonnolliset syyt ovat vielä harvemman perusteena kasvisravinnon suosimiselle.

Kuvioon 26 on vertailun vuoksi koottu myös vanhempien syyt kasvien suosimiseen ruokavaliossa. Terveydellisyys ja hyvä olo korostuvat vanhemmilla nuoria enemmän, samoin halu olla itse esimerkkinä muille. Sen sijaan ekologiset ja eläinoikeudelliset syyt ovat selvästi tärkeämpiä motiiveja nuorille kuin vanhemmille.

KUVIO 26. “Kuinka paljon seuraavilla asioilla on ollut vaikutusta siihen, että suosit ruokavaliossasi kasviksia?” Nuorten ja vanhempien vertailu. (Kysytty vain kasviksia suosivilta, %)

Nuorisobarometrin havainnot ovat pitkälti linjassa aiempien selvitysten kanssa. Kuluttajatutkimuskeskuksen ja Maa- ja elintarviketalouden tutkimuskeskuksen 2010 tekemässä kyselyssä lihankulutuksen vähentämisen syyt liittyivät useimmiten terveyteen tai painonhallintaan, harvemmin ympäristöön tai eläinten hyvinvointiin. (Niva & Mäkelä 2011.) Hyvinvointibarometri 2011 -kyselyn mukaan maku pohdituttaa ihmisiä enemmän kuin esimerkiksi ruoan ravintosisältö, eettisyys tai sen terveellisyys. Kun näihin tietoihin yhdistetään havainto Nuorisobarometrin avovastauksista, joissa nuorista maun syyksi suosia kasviksia on maininnut vain 49 vastaajaa, nähdään maun voivan olla niin lihansyönnin kuin kasvissyönninkin syy.

Kaikkia selvitettyjä kasvien suosimisen motiiveja ei tässä käsitellä eri taustamuuttujien mukaan erikseen, vaan sen sijaan tiivistetään tietoa rajaamalla muuttujien määrää faktorianalyysin⁶⁵ avulla (taulukko 4), ja tehdään

joitain huomioita taustamuuttujien mukaisista eroista.

Faktorianalyysi tuottaa kolmen faktorin ratkaisun, jonka sisältö on varsin mielekkäästi tulkittavissa. (Tulokset on esitetty tarkemmin liitetaulukossa 6.) Lisäksi analyysia on jatkettu laskemalla niin sanotut faktoripisteet, ja tarkastelemalla eri vastaajaryhmien sijoittumista niiden suhteen. Taulukossa 4 kerrotaan, minkä taustamuuttujien luokissa lataukset ovat merkittävästi vahvempia tai heikompia.

Ensimmäisen faktorin kuvaama kasvien suosimisen motivaatio pohjaa vahvasti ekologiaan ja eläinoikeuksiin. Tämä on tyypillinen etenkin tytöille, pääkaupunkiseudulla asuville, yliopistolaisille – ja vegaaneille. Kysymys syistähän esitettiin ainoastaan niille, jotka suosivat kasviksia tai ovat vegaaneja tai kasvissyöjiä, ja näiden eri kasvisravintoa painottavien ryhmien syyt poikkeavat toisistaan selvästi. Niillä, jotka suosivat kasviksia, mutta syövät myös lihaa,

TAULUKKO 4. Kasvissyönnin syyt. Faktorianalyysin ja faktoripisteiden keskiarvotarkastelun yleisesittely.*

Faktori 1. Ekologia ja eläinoikeudet	Faktori 2. Hyvä olo ja terveys	Faktori 3. Sosiaaliset syyt
Eläinoikeudelliset syyt Ekologiset syyt	Hyvä olo Terveydelliset syyt	Imago Halu olla itse esimerkkinä muille Lähipiirin esimerkki tai kannustus
Ominaisarvo 2,08	Ominaisarvo 1,50	Ominaisarvo 1,17
Kumulatiivinen selitysaste 29,68	Kumulatiivinen selitysaste 51,14	Kumulatiivinen selitysaste 67,96
Kenelle tärkeitä syitä:	Kenelle tärkeitä syitä:	Kenelle tärkeitä syitä:
Tytöt Pääkaupunkiseudulla asuvat Yliopistotutkinto tai sitä suorittamassa Kasvissyöjiä tai vegaani	Tytöt Ruotsinkieliset Suosii kasviksia, mutta syö myös lihaa	
Kenelle vähemmän tärkeitä syitä:	Kenelle vähemmän tärkeitä syitä:	Kenelle vähemmän tärkeitä syitä:
Pojat Ammatillinen perustutkinto tai sitä suorittamassa Suosii kasviksia, mutta syö myös lihaa	Pojat Kasvissyöjiä tai vegaani	

* Muuttujien lataukset eri faktoreille liitetaulukossa 6.

korostuvat terveydelliset syyt ja hyvä olo. Kasvis-syöjät ja vegaanit puolestaan painottavat sekaravinnolla eläviä selvästi enemmän ekologisista ja eläinoikeudellisista syistä.

Toinen asenneulottuvuus perustelee kasvis-ten suosimista hyvällä ololla ja terveydellisillä syillä. Myös tämä motiivi on tyypillisempi ty-töille, mutta erot poikiin eivät ole niin suuret kuin ykkösfaktorilla.

Kolmas faktori on nimetty sosiaalisiksi syik-si, sillä sille latautuvat voimakkaasti imago, halu olla itse esimerkkinä muille sekä lähipiiriin esimerkki tai kannustus. Tällä asenneulottuvuu-della ei löytynyt tilastollisesti merkitseviä eroja minkään tutkitun taustamuuttujan luokkien välillä. Tosin yksittäisistä muuttujista havaitaan, että kasvisyöjillä ja vegaaneilla on muita

vahvempi halu olla itse esimerkkinä muille. Toisaalta avoimissa kommenteissa havaitaan sen tyyppisiä perusteluja kasvisien syönnille, joiden voi tulkita kuuluvan luokkaan ”lähipiiriin esi-merkki tai kannustus”. Osa niistä on kuitenkin kielteisävytteisesti värittyneitä (”vaimo pakot-ti”), eikä lähipiiriin painostusta ja kannustusta välttämättä mielletä saman ilmiön osaksi. Jos ajatusta jatkaa hieman pidemmälle, voi pohtia kasvisyönnin harvinaisuuden roolia lähipiiriin antaman esimerkin tunnistamisessa. Jos jokin asia on hyvin tavallinen, kuten tässä lihansyönti, sitä ei havaitse yhtä herkästi. Yksi osoitus tästä on jo siinä, että kyselytutkimuksessa selvitetään syitä nimenomaan kasvisruokavalion valitse-miselle eikä lihan ja sekaravinnon syömiselle.

PÄIHTEET

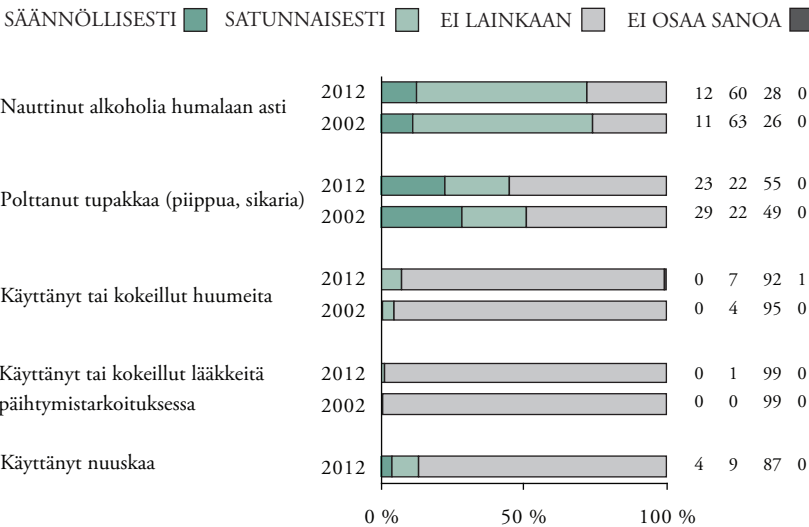
PÄIHTEIDENKÄYTTÖ

Nuorten päihteidenkäytön seurantaan on lukuisia kotimaisia ja kansainvälisiä tutkimuksia, kuten THL:n kouluterveyskysely, Nuorten terveystapatutkimus, koululaiskysely Espad⁶⁶, WHO:n koululaistutkimus HBSC. Ikärajat ja määritelmät eri tutkimuksissa vaihtelevat, mutta trendi on 2000-luvun alussa ainakin tupakoinnin ja humalajuomisen suhteen ollut laskeva. Tulokset ovat olleet yhdenmukaisia myös siinä, että erityisesti murrosikäiset nuoret näyttävät olevan päihdekokeiluille alttiita; kokeilut ja käyttö yleistyvät voimakkaasti 11–15-vuotiaina. Tieto on arkisten havaintojen mukainen, ja varsinkin ehkäisevän päihdetyön kannalta huomion arvoinen, sillä esimerkiksi varhainen alkoholin käytön aloittaminen on yhteydessä ongelmakäyttöön aikuisiässä (Pitkänen 2006, 76).

Alkoholi

Niin säännöllisen kuin satunnaisenkin humalajuomisen määrä on pysynyt suunnilleen samana verrattuna kymmenen vuoden takaiseen tilanteeseen. Muiden kyselytutkimusten mukaan raittiiden nuorten osuus kasvoi 2000-luvun alussa, mutta aivan viime vuosina kasvu näyttää taantuneen. Nuorisobarometrissa ei selvitetty täysraittiiden osuuksia, mutta niiden osuus, jotka eivät viimeisen puolen vuoden aikana ole juoneet itseään humalaan, on pysynyt vuodesta 2002 käytännössä samalla tasolla, muutos 26:sta 28 prosenttiin ei ole tilastollisesti merkitsevä (kuvio 27). Sukupuolitain tarkasteltuna havaitaan, että muutos on tapahtunut nuorilla miehillä, 21:stä 24 prosenttiin, kun taas naisilla osuus on pysynyt 32 prosentissa. Näin mitattuna nuoret naiset ovat siis yhä hieman raittiimpia kuin nuoret miehet, mutta erot ovat ehkä hieman tasoittuneet. Muut seurantatiedot osoittavat samansuuntaista kehitystä.⁶⁷ Kiinnostava yksittäinen havainto on, että keskiarvolla mitattuna paremmin koulussa pärjäävät ovat useammin raittiita ja juovat itsensä harvemmin

KUVIO 27. “Oletko viimeksi kuluneiden 6 kk aikana tehnyt jotakin seuraavista?” (%)

humalaan⁶⁸. Koulumenestyksen mukaiset erot ja niiden muutos ovat huomion arvoisia, sillä ne voivat ennustaa tulevaa luokkapolarisaatiota (Raitasalo & Simonen 2011).

Tupakka ja nuuska

Nuorisobarometrin mukaan nuorten säännöllinen tupakointi on kymmenessä vuodessa vähentynyt selvästi 29:stä 23 prosenttiin. Nuorisobarometrin kyselyssä ei säännöllisyyttä tai satunnaisuutta määritelty, vaan ne jäivät vastaajan itsensä harkittavaksi. Esimerkiksi kouluterveyskyselyn tapa kysyä päivittäistä tupakointia tuottaa tulokseksi niin ikään laskevan trendin. Barometrissa kokonaan savuttomien osuus on samassa ajassa lisääntynyt 49:stä 55 prosenttiin. Satunnaistupakointi on pysynyt samalla 22 prosentin tasolla ja on nyt yhtä yleistä kuin säännöllinen tupakointi. Kuten vuoden 2002 kyselyssä, on säännöllisesti polttavia poikia edelleen selvästi enemmän kuin tyttöjä. Säännöllisesti tupakoivien poikien osuus on pudonnut 33:sta 27 prosenttiin, tyttöjen 24:stä 18 prosenttiin.⁶⁹

Säännöllisesti nuuskaavia on 4 prosenttia, satunnaisemmin 9 prosenttia (kuvio 27). Nuuskankäyttöä ei barometreissa aiemmin ole selvitetty, joten seurantatietoa ei vielä ole. Nuorten terveystapatutkimus 2011 kuitenkin kertoo etenkin 16- ja 18-vuotiaiden poikien nuuskaamisen yleistyneen viime vuosina (Raisamo ym. 2011).

Huumeet ja lääkkeet

Alkoholien humalajuomisen ja tupakoinnin laskevien trendien rinnalla on ehkä tapahtumassa huumeidenkäytön ja lääkkeiden väärinkäytön lievää lisääntymistä. Vuodesta 2002 vuoteen 2012 on huumeita viimeisten 6 kuukauden aikana käyttäneiden osuus noussut 5:stä 7:ään, ja lääkkeitä päihtymistarkoituksessa käyttäneiden tai kokeilleiden osuus on noussut puolesta prosentista yhteen prosenttiin. Muutokset ovat niin pieniä, että ne voivat johtua myös sattumasta. Säännöllinen käyttö on edelleen hyvin

harvinaista, mutta huumeiden mahdolliselle satunnaiskäytön yleistymiselle näkyy vastine asenneilmastossa, sillä viimeisten kymmenen vuoden aikana huumeisiin hyväksyvästi suhtautuvien nuorten osuus on kasvanut (kuvio 28).

PÄIHTEET, LAPSUUDENKOTI JA VANHEMMAT

Kaikki selvitetty päihteenkäytön muodot ovat selvästi harvinaisempia vanhempien kuin nuorten parissa. Nuorten ja heidän vanhempiensa päihteenkäyttö ovat yhteydessä toisiinsa. Kuten aiemmassakin tutkimuksessa (Winter 2004) raittiiden vanhempien lapset ovat muita useammin raittiita. Säännöllisesti tupakoivien vanhempien lapsista peräti 45 prosenttia tupakoi säännöllisesti. Tupakoivien vanhempien lapsilla myös humalajuominen ja huumeekokeilut ovat muita yleisempiä.

Sosiaalisen taustan yhteys päihteen käyttöön ja niihin liittyviin asenteisiin vaihtelee eri aikoina, eri väestöryhmissä ja sen mukaan, mistä päihteenkäytöstä on kyse. Nuorisobarometrin aineistossa lapsuudenkodin perhemuodolla ei ole mainittavaa yhteyttä nykyiseen alkoholinkäyttöön, mutta yksinhuoltajaperheissä kasvaneiden tupakointi on yleisempää⁷⁰. Lapsuudenkodin toimeentulolla ei ole vaikutusta mihinkään selvitetystä päihteenkäytön muodosta, mutta etenkin äidin matala koulutustaso on vahvasti yhteydessä nuorten yleisemmän tupakoinnin kanssa.

Myös kysymys lapsuudenkodin alkoholinkäytöstä on vahvasti yhteydessä nuorten nykyiseen humalajuomiseen. Nuorista, joiden lapsuudenkodissa ei käytetty alkoholia lainkaan, 44 prosenttia ei ole puolen vuoden aikana juonut itseään humalaan asti, kun osuus muuten on vain noin neljännes. Raittiissa kodeissa kasvaneista nuorista 9 prosenttia sanoo juovansa säännöllisesti humalaan, mutta jos lapsuudenkodissa alkoholia käytettiin paljon, säännöllisesti humalassa on jo 17 prosenttia nuorista.

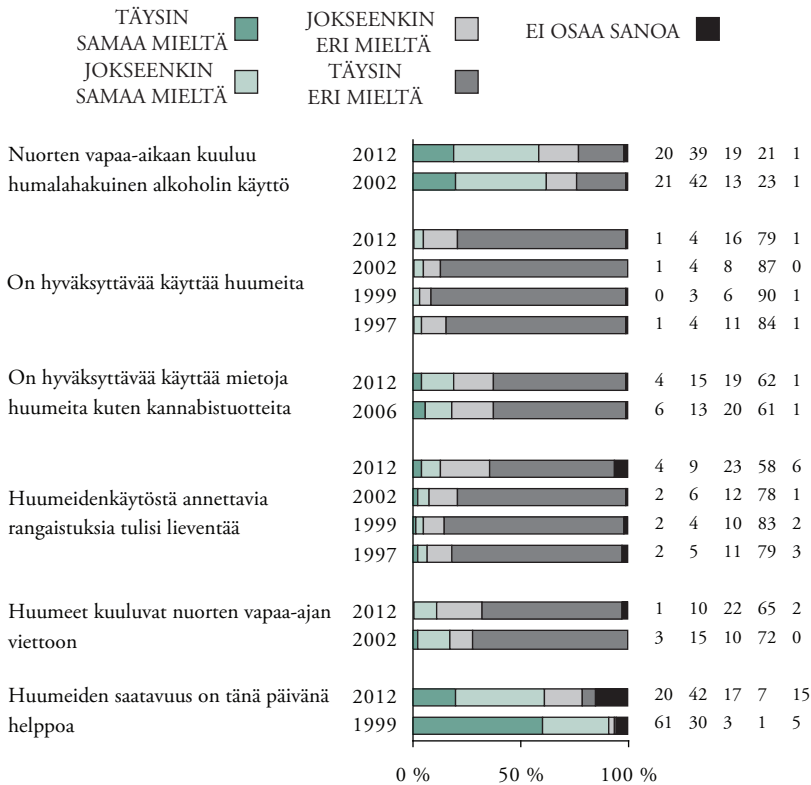
Tulosten tulkinnan kannalta tärkeä Lapsesta aikuiseksi -pitkittäistutkimushankkeessa

tehty havainto siitä, että lapsuuden perheeseen liittyvät tekijät sekä tutkittavan oma käyttäytyminen lapsena ja nuorena olivat voimakkaammin yhteydessä hänen juomiskäyttäytymiseensä 42-vuotiaana kuin varhaisaikuisuudessa (Pitkänen 2006). Tämän perusteella voi varovaisesti ennustaa Nuorisobarometrin 15–29-vuotiaiden ikäryhmässä havaittujen lapsuudenkotiin liittyvien yhteyksien entisestään vahvistuvan tutkittavien varttuessa.

Lapsuudenkodin alkoholinkäyttöä tiedusteltiin myös nuorten vanhemmilta. Kysymys kohdentui siis aikaan, jolloin nykyiset vanhemmat olivat itse lapsia, ei nyt haastateltujen nuorten lapsuuteen. Vaikka ajallinen etäisyys on suurempi, havaitaan lapsuudenkodin alkoholinkäytön

vahva yhteys nykyisten vanhempien humalajuomisen määrään. Raittiissa kodeissa aikanaan kasvaneista aikuisista peräti 77 prosenttia ei ole viimeisen puolen vuoden aikana ollut humalassa. Raittiissa kodeissa kasvaneiden vanhempien omista perheistä jopa 40 prosenttia oli raittiita (nuorten vastausten mukaan), kun muuten raittiiden perheiden osuus oli vain yhden kymmenesosan luokkaa. Kiinnostavasti kuitenkin myös ne vanhemmista, joiden mielestä heidän omassa lapsuudenkodissaan käytettiin liikaa alkoholia, juovat itse muita vähemmän. Tämä antaa viitteitä siitä, miten juomisongelman sukupolvinen ketju voi katketa. Lapsiperheiden hyvinvointitutkimuksen mukaan vanhempien negatiiviset kokemukset omien vanhempien

KUVIO 28. Nuorten päihdeasenteiden muutos 1997–2012. (%)

alkoholinkäytöstä tiukentavat kasvatusasenteita ja kriittisyyttä nuorten alkoholinkäyttöä kohtaan (Holmila & Raitasalo 2008, 305).

PÄIHDEASENTEET

Kuvioon 28 on koottu kuusi Nuorisobarometrin seuraamaa päihdeasenteisiin liittyvää kysymystä. Niistä hahmottuu trendi, joka on huumeiden käytön ja siitä annettavien rangaistusten suhteen entistä sallivampi. Huumeiden käytön hyväksyvien osuus on pysynyt 5 prosentissa, mutta asennemuutos ilmenee siinä, että käytön täysin hyväksymättömien osuus on kymmenessä vuodessa vähentynyt 87:stä 79:ään. Sitä, että muutosta on tapahtunut nimenomaan täysin tuomitsevasti suhtautuvien osuudessa, voi tulkita eräänlaisen huumeisiin liittyvän ehdottomuuden vähentymisenä.

Niin sanottuihin mietoihin huumeisiin kuten kannabikseen hyväksyvästi suhtautuvien osuus on selvästi suurempi, 19 prosenttia. Vastaavasti pienempi osuus nuorista, 62 prosenttia, tyrmää täysin niiden käytön. Tämä kertoo mietojen ja kovien huumeiden erottelun olevan suhteellisen yleistä nuorten asenneilmastossa. Kysymyksen muotoilu ”on hyväksyttävää käyttää huumeita” antaa tosin tilaa tulkinnoille ja voi olla vaikea vastattava, vaikkei olisi millään tapaa huumemyönteinen. Kysymyksen kun voi ymmärtää koskevan vain omaa mielipidettä tai vaihtoehtoisesti yleistä yhteiskunnallista hyväksyvyyttä. On mahdollista, että itse jyrkästi huumeet tuomitseva vastaaja sanoo kysyttäessä käytön olevan hyväksyttävää. Hyväksymisen käsite itsessään on monitulkintainen, sillä sen voi ymmärtää tarkoittavan esimerkiksi laillista, sallittua, toivottavaa, suotavaa, suvaittavaa ja niin edelleen.

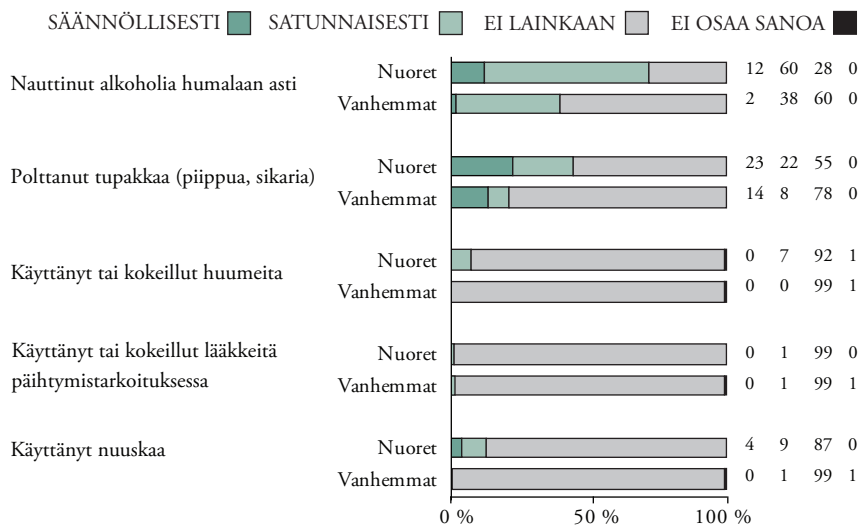
Nuorille esitettiin myös sellaisia päihteisiin liittyviä väitteitä, jotka kuvaavat ennemminkin nuorten havaintoja elinpiiristään kuin varsinaisia asenteita. Kuviosta 28 nähdään, että noin kaksi kolmesta kokee humalahakuisen alkoholinkäytön kuuluvan nuorten vapaa-aikaan, vastaavasti vain joka kymmenes katsoo huumeiden

kuuluvan nuorten vapaa-ajan viettoon. Humalahakuisuuden kohdalla ei ole tapahtunut sanottavaa muutosta kymmenen vuoden takaisesta kyselystä, mutta entistä harvempi arvioi huumeiden olevan osa nuorten vapaa-aikaa⁷¹. Tämä on yllättävää ottaen huomioon huumeiden väitetyn arkipäiväistymisen. Yllättävää on myös se, että huumeiden saatavuus näyttää vaikeutuneen. Nyt harvempi kuin kaksi kolmesta piti saatavuutta helppona, mutta vuoden 1999 barometrissa tätä mieltä oli peräti yhdeksän nuorta kymmenestä. Trendi on yllättävä myös siksi, että kannabiksen kotikasvatus on yleistynyt (Hakkarainen ym. 2011) ja sekä Nuorten terveystapatutkimus että Kouluterveyskysely ovat havainneet sosiaalisen altistumisen⁷² huumeille pikemmin yleistyneen kuin vähentyneen. Huumetarjontaa itse kohdanneiden nuorten osuus sen sijaan ei ole juuri muuttunut vuosituuhannen vaihteesta⁷³ (Raisamo ym. 2011). Vain pieni osa nuorista on vastannut saatavuuskysymykseen omien kokemusten perusteella, enemmistö puolestaan muuten syntyneiden mielikuvien perusteella. Siihen, että kyse on nimenomaan asennekysymyksestä, viittaa sekin, että vanhemmat, joiden omat huumekokeilut ovat hyvin harvinaisia ja jotka ovat jyrkän huumevastaisia, pitävät huumeiden saamista selvästi nuoria helpompana. Toisaalta myös ne vastaajat, joilla on omia huumekokeiluita, kokevat huumeiden roolin nuorten vapaa-ajassa suuremmaksi, ja pitävät huumeiden saamista selvästi helpompana kuin muut.

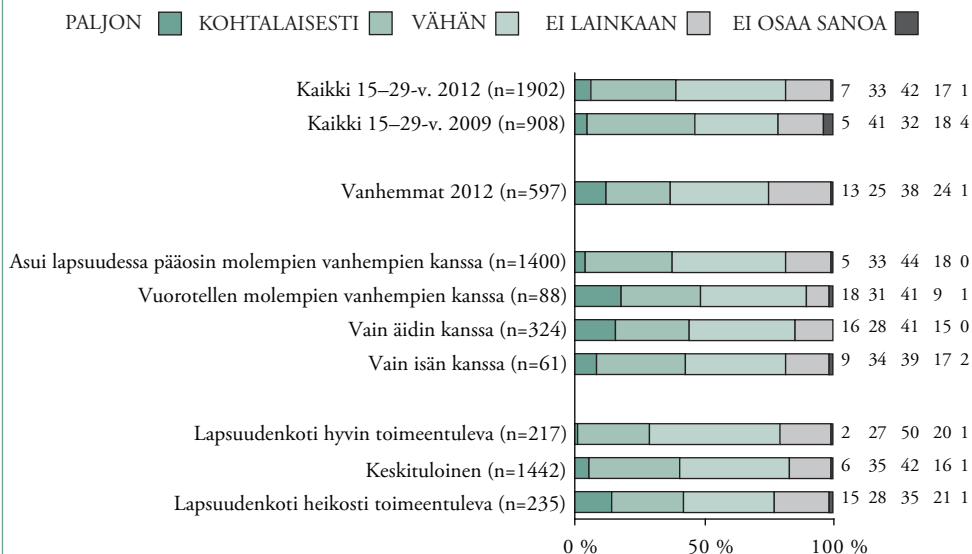
Kuvioissa 29 ja 30 verrataan nuorten ja heidän vanhempiansa päihteiden käyttöä sekä arvioita ja muistikuvia lapsuudenkodin alkoholinkäytöstä. Vanhemmilta kysyttiin niin ikään heidän omasta lapsuudenkodistaan, ja näin ollen kysymyksen kaari kantaa tavallaan kahden sukupolven yli, isovanhempien elämäntapaan.

Vertailun perusteella kokemus liiasta alkoholinkäytöstä perheissä on sukupolvesta vähentynyt selvästi. Kuviosta 30 kuitenkin nähdään, että kun kysymys koskee määriä,

KUVIO 29. “Oletko viimeksi kuluneiden 6 kk aikana tehnyt jotakin seuraavista?”
Nuorten ja heidän vanhempiansa vertailu. (%)

KUVIO 30. “Kuinka lapsuudenkodissasi käytettiin alkoholia?” (%)

muutos on pienempää, ja raittiiden perheiden osuus on itse asiassa vähentynyt. Kehitys kertoo suomalaisen juomakulttuurin muutoksesta ja alkoholinkäytön arkipäiväistymisestä. Tulokset ovat samansuuntaisia kuin Nuorten vapaa-aikatutkimuksen 2009 pitkän aikavälin vertailussa Allardtin ym. vuonna 1955 tekemään kyselyyn lapsuudenkodin alkoholinkäytöstä. Silloinkin havaittiin alkoholin käytön lapsuudenkodissa ylipäättään yleistyneen, mutta samaan aikaan entistä harvempi koki alkoholinkäytön vaikeutaneen lapsuuttaan (Myllyniemi 2009b, 113).

Kuvion 30 lapsuudenkodin perhemuotojen mukaisessa alkoholinkäytön vertailussa on jonkin verran eroja. Raittiiden tai vain vähän juovien perheiden osuudet eivät juuri poikkea toisistaan, mutta runsas käyttö on ollut harvinaisempaa molempien vanhempien kanssa asuneiden lapsuudenkodeissa. Myöskään vertailussa perheen taloudellisen toimeentulon mukaan ei raittiiden kotien osuuksissa ole sanottavia eroja, mutta runsas juominen on ollut harvinaisempaa paremman toimeentulon perheissä.

LAPSUUDENKODIN ILMAPIIRI

Yleiskuva nuorten lapsuudenkodin ilmapiiristä antamista arvioista on myönteinen (kuvio 31). Lähes yhdeksän kymmenestä kokee vähintään melko paljon lapsuudenkotia kuvaaviksi määreet rakastava, kannustava ja sopuisa. Kiireiseksi ilmapiiriä kuvaa noin 40 prosenttia, riittäväksi 15 ja välinpitämättömäksi vain muutama prosentti nuorista.

Vanhemmat näkevät kodin ilmapiiriin hieman nuoria sopuisampana, nuoret vastaavasti hieman riittävämpänä. Se, etteivät näkemykset yleisesti ottaen suuresti poikkeaa toisistaan, on siinä mielessä yllättävää, että vanhemmilta pyydettiin arvioita haastatteluhetken kodin, nuorilta puolestaan lapsuudenkodin ilmapiiristä. Tästä ei kuitenkaan voi tehdä yksittäisen kodin hengen jatkuvuutta koskevia päätelmiä lasten muutettua pois, sillä kyse on keskiarvoista. Tarkasteltaessa yksittäisen nuoren lapsuudenkodistaan ja tämän vanhemman nykyisestä kodistaan antamia arvioita havaitaan niiden korreloivan vahvasti vain riittäisyyden ja kiireisyyden kohdalla.

Vanhemman iällä lapsen syntyessä ei ole yhteyttä siihen, millaiseksi lapsi kodin ilmapiiriin on kokenut. Eri sukupuolten muistikuvat lapsuudenkodista poikkeavat toisistaan siten, että tytöt ovat kokeneet ilmapiiriin hieman riittävämpänä, pojat puolestaan sopuisampana. Ikäryhmittäisistä eroista merkitsevä on vain nuorimpien muita yleisempi kokemus lapsuudenkodista sopuisana mutta myös kiireisenä. Jälkimmäisen voi tulkita merkiksi ajallisesta muutoksesta kohti suurempaa kiirettä. Vaihdohteoisessa tulkinnassa aika on tältä osin kullannut niiden muistoja, joiden ajallinen etäisyys lapsuudenkotiin on suurempi.

Haastatteluissa ei varsinaisesti kysytty lapsuudenkodista poismuuttamisen ikää, mutta sen voi selvittää yhdistämällä tiedot iästä ja

perhemuodosta. Sillä, minkä ikäisenä nuori on muuttanut pois, ei näyttäisi olevan yhteyttä kokemuksiin lapsuudenkodin ilmapiiristä. Varhaiseen omaan kotiin muuttamiseen ei tämän valossa näyttäisi liittyvän kielteisiä kokemuksia lapsuudenkodin ilmapiiristä.⁷⁴ Kaikissa ikäryhmissä lapsuudenkodissa yhä asuvat nuoret kylläkin pitävät ilmapiiriä sopuisampana ja vähemmän riittävämpänä kuin pois muuttaneet, mutta 25–29-vuotiaiden ikäryhmästä enää prosentin verran asuu vanhempiensa kanssa.

Etelä-Suomessa on kokemus lapsuudenkodin kiireisyydestä selvästi yleisempi kuin muualla. Kuntatyyppin mukaisessa vertailussa pääkaupunkiseutu erottuu kaikkein kiireisimpänä, mutta ero on huomattava verrattuna muihin kaupunkeihin, ei niinkään maaseutumaisiin kuntiin. Vanhempien koulutustaso on selvästi yhteydessä lapsuudenkodin kiireiseen ilmapiiriin, ja nimenomaan niin päin, että korkeasti koulutettujen vanhempien lapsilla kokemus kiireestä on muita yleisempää. Samansuuntaiseen tulokseen päätyi THL:n tuore tutkimus, jossa korkeammin koulutetut kokivat muita yleisemmin ongelmia perheen yhteisen ajan riittävyudessa (Kaikkonen ym. 2012). Tämä heijastanee ainakin korkeasti koulutettujen kovia työelämän vaatimuksia, miksei myös aktiivisen vapaa-ajan luomia ajankäyttöpaineita.

FinEdu-tutkimuksen⁷⁵ tulosten mukaan vanhempien kiireisyys voi olla haaste nuoren omalle jaksamiselle, ja uupumus näyttää olevan perheessä jaettua. Tässä mielessä kiireisyyden yleisyys sosioekonomisesti hyvinvovissa perheissä on poikkeama hyvinvoinnin ja pahoinvoinnin kasautumistrendiin. Toisaalta paremmin koulutettujen keskimäärin parempi taloudellinen tilanne myös suojaa perheen uupumukselta, johon taloudellisten huolten on havaittu vaikuttavan. (Salmela-Aro 2011.) Nuorisobarometrin aineistossa lapsuudenkodin parempi taloudellinen toimeentulo vaikuttaa myönteisesti kaikkiin lapsuudenkodin ilmapiiriä kuvaaviin kysymyksiin. Ainoastaan kiireiseksi kokemisessa ei paremmin ja huonommin

toimeentulevien perheiden lasten vastauksissa ole eroa.

Kiireiseksi koetuissa perheissä syötiin muita perheitä harvemmin yhdessä kotona, katsottiin vähemmän yhdessä televisiota ja pelattiin yhdessä vähemmän lautapelejä tai korttia. Kuviossa 33 esitetyistä perheen yhteisistä tekemisistä ainoa asia, jota kiireisissä perheissä tehtiin hieman muita perheitä useammin on yhdessä ravintoloissa syöminen. Kiireen tunnolla sen sijaan ei ole yhteyttä perheen yhteiseen liikunnan harrastukseen, ulkoiluun, kotitöiden tekemiseen, kulttuuritapahtumissa käymiseen tai kyläilyyn. Tämä auttaa pohdittaessa havaittujen yhteyksien syy- ja seuraussuhteita. Näyttää ennemmin siltä, että perheen muista syistä johtuva kiireisyys vaikuttaa yhdessä harrastamisen vähyteen, kuin siltä, että perheen yhdessä tekemisen paljous lisäisi koettua kiireen tuntua.

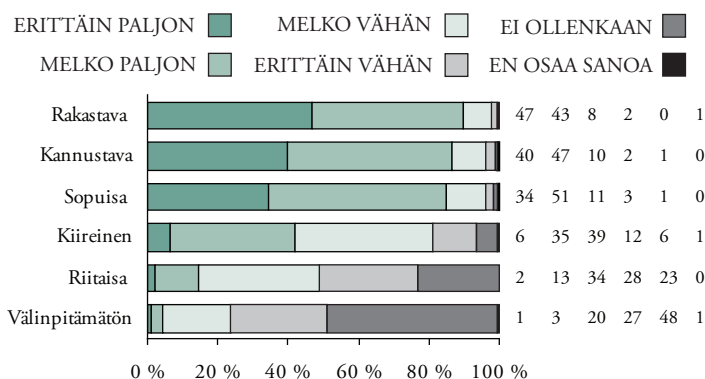
Kokemus lapsuudenperheen ilmapiiristä on yhteydessä nuoren sosiaalisen luottamuksen määrään (määriteltynä kuten kuviossa 17). Luottavaisemmat nuoret ovat kokeneet lapsuudenkodin rakastavampana, sopuisampana ja kannustavampana, vähemmän luottavaiset riitaisampana ja välinpitämättömämpänä. Ainoastaan kiireisyyden tuntuun ei luottamuksen määrä ole yhteydessä. Edellä nähtiin, että sosiaalinen luottamus periytyy vanhemmilta lapsille (kuvio 19 sivulla 45). Kuten Kortteinen ja Elovainio

artikkelissaan toteavat, näistä yhteyksistä ei kuitenkaan ole syytä kiirehtiä vetämään johtopäätöksiä siitä, millä tavoin luottamus perheessä periytyy. Perheen sisäinen elämä ja ilmapiiri ei välttämättä ole tässä se välittävä tekijä, vaan yhteys voi kulkea toisin päin, niin, että nuoren asenne selittää hänen muistikuviaan. Kuitenkin myös vanhempien sosiaalisen luottamuksen määrä ennustaa nuoren kokemusta perheen ilmapiiristä, minkä voi tulkita tukevan tulkin-taa, jonka mukaan luottamus tai epäluottamus periytyy vanhemmilta lapsille perheen sisäisen sosiaalisen elämän kautta. (Ks. Kortteinen ja Elovainio s. 161–163.)

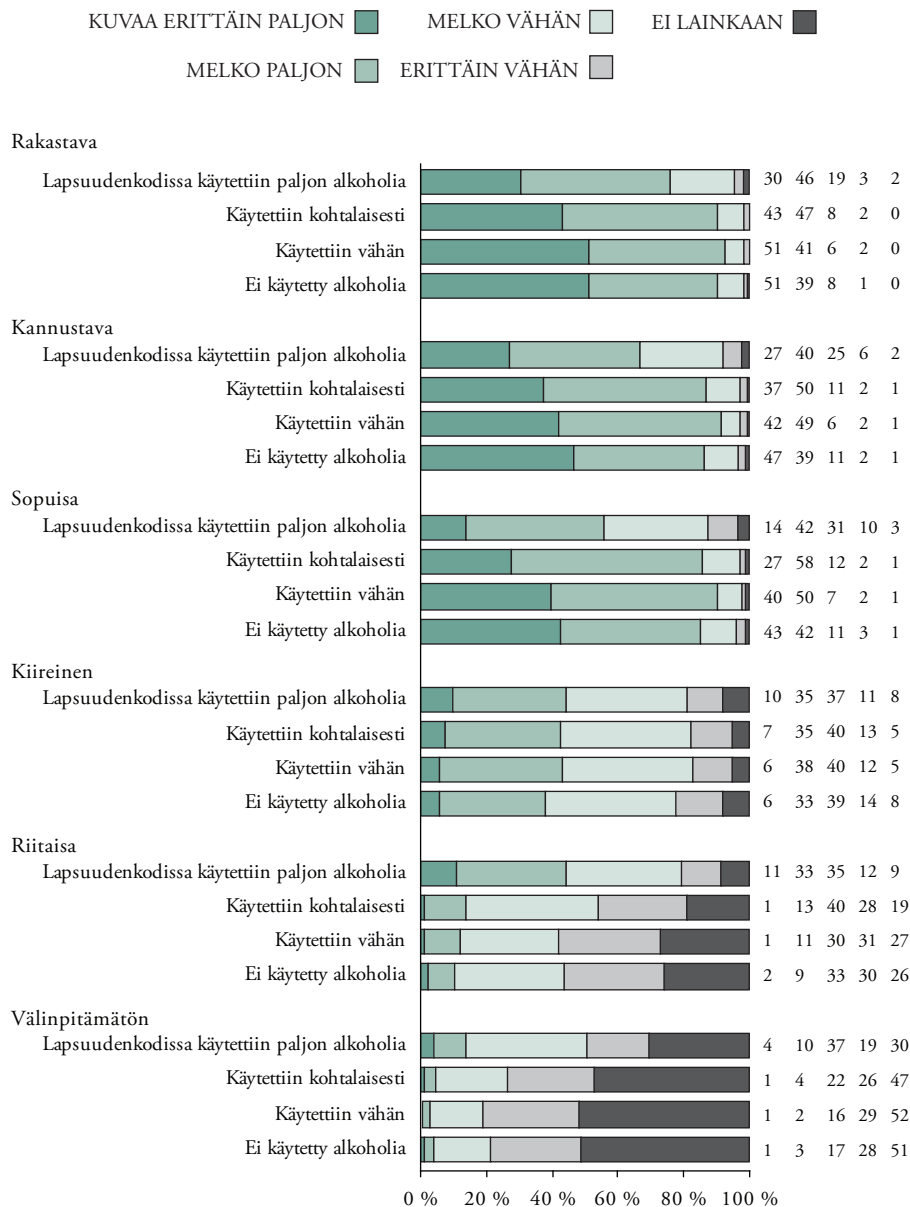
Lapsuudenkodin ilmapiiri ja alkoholi

Nuorten antamalla arviolla lapsuudenkodin alkoholinkäytöstä ja ilmapiiristä on selvä yhteys. Kuviossa 32 nähdään, että ilmapiirin kannalta ei juuri ole eroa, käytettiinkö perheessä alkoholia vähän vai ei lainkaan. Sen sijaan jo kohtalaiseksi arvioitu alkoholinkäyttö on yhteydessä sopuisan ilmapiirin selvään vähenemiseen. Suurin ero on kuitenkin paljon alkoholia käyttäneisiin perheisiin, joissa ilmapiiri on ollut kautta linjan heikompi: välinpitämättömämpi, riitaisampi, vähemmän kannustava ja vähemmän rakastava. Ainoastaan ilmapiirin kiireisyyteen ei alkoholinkäytöllä näytä olleen yhteyttä.

KUVIO 31. “Kuinka paljon seuraavat määreet kuvaavat lapsuudenkotisi ilmapiiriä?” (%)

KUVIO 32. “Kuinka paljon seuraavat määreet kuvaavat lapsuudenkotisi ilmapiiiriä?”
Ryhmittely lapsuudenkodin alkoholinkäytön mukaan. (%)

Nuorilta kysytyn lapsuudenkodin alkoholinkäytön luokat: ei käytetty n=328; käytettiin vähän n=801; käytettiin kohtalaisesti n= 624; käytettiin paljon n=126.

LAPSUUDENKODIN ARKI

Kuvaa lapsuudenkodin arjesta tarkennettiin esittämällä 14 kysymystä peruskouluiän perheen yhteisestä tekemisestä ja olemisesta. Kuviossa 33 esiteltujen nuorten vastausten mukaan selvästi yleisimpiä yhdessäolon muotoja olivat yhdessä syöminen ja television katsominen. Myös kotityöt ja tuttujen tai sukulaisten luona vierailut ovat olleet enemmistölle arkea. Harvinaisempia yhdessä tekemisen muotoja sen sijaan olivat tietokoneella pelaaminen sekä kulttuuritapahtumissa, ulkomailla tai ravintoloissa syömässä käyminen. Silti kaikkia listan asioita, myös tietokoneella pelaamista, on ainakin joskus perheessään yhdessä tehnyt useampi kuin kaksi vastaajaa kolmesta.

Kuvion 33 tulkinnaassa on hyvä huomioida, että kyse ei ole varsinaisesta ajankäyttötutkimuksesta, sillä kyselyssä ei määritelty sitä, mitä ”usein” tai ”harvoin” tarkoittavat. On ilmeistä, että esimerkiksi usein ulkomaille matkustaminen on eri asia kuin usein tv:n katsominen. Kysymykset esimerkiksi yhdessä tv:n katsoimisesta ovat eittämättä vaikeita vastattavaksi ilman tarkennusta siitä, pitääkö koko perheen olla yhdessä vai riittääkö yhdessä olemiseen joku perheenjäsenistä. Tai pitääkö tv:tä todella katsoa keskittyneesti, vai täyttääkö yhdessä sen ääressä oleilu kriteerit. Eri vastaajat ovat varmasti ymmärtäneet kysymykset hieman eri tavoin, mutta kuitenkin en osaa sanoa -vastausten osuus jää kaikissa kysymyksissä alle prosentin.⁷⁶

Nuorten vastausten perusteella puolessa kodeista syötiin hyvin usein yhdessä kotona, vähintään melko usein neljässä kodissa viidestä. Barometri ei ole aiemmin selvittänyt asiaa, mutta kouluterveyskyselyn mukaan yhteisen ilta-aterian syömisessä on vain pieniä muutoksia 2000-luvulla (Luopa ym. 2010). Aiempien tutkimusten mukaan perheen yhteinen ilta-ateria on yhteydessä äidin pidempään koulutukseen (Raulio ym. 2007), mutta nyt kysyttäessä yleisemmin yhdessä syömisestä ei vanhempien

koulutustason mukaisia eroja ole. Sen sijaan tarkasteltaessa lapsuudenkodin taloudellista toimeentuloa havaitaan, että kotona yhdessä syöminen on ollut selvästi säännöllisempää hyvin toimeentulevissa perheissä. (Ks. Häkkisen ym. artikkelin taulukko 1). Ymmärrettävästi myös yhdessä ravintoloissa syöminen on vahvasti yhteydessä perheen toimeentuloon.

Kuvion 33 muuttujamäärän tiivistämiseksi tehtiin faktorianalyysi⁷⁷, jonka yleistarkastelu on taulukossa 5 (muuttujien lataukset eri faktoreille esitellään liitetaulukossa 4). Nähdään, ettei yhdessä ulkona syöminen niinkään ole yhteydessä kotona syömiseen, vaan etenkin shoppailuun, kulttuuritapahtumissa käymiseen ja ulkomailla matkusteluun. Yhdessä kotona syöminen puolestaan liittyy vahvasti yhteiseen kotitöiden tekemiseen ja tv:n katselemiseen. Ensimmäinen kokonaisuus tulkitaan elämykselliseksi tai kulutuskeskeiseksi, jälkimmäinen perhekeskeiseksi tai kotiin suuntautuneeksi. Kaksi muuta faktoria on nimetty yhteiskunnallisesti keskustelevalaksi (koska sille latautuvat vahvimmin politiikasta sekä uutisista tai muusta ajankohtaisesta keskusteleminen) ja aktiiviseksi tai seuralliseksi (sille latautuvat yhteinen pelaaminen, kyläily, ulkoilu ja liikunta).

Alle kaksikymppisten vastauksissa lapsuudenkodin yhdessä tekemisestä painottuu muita enemmän kulutuskeskeinen elämyksellisyys, kolmeakymmentä ikävuotta lähestyvillä puolestaan keskustelevuus ja perhekeskeisyys. Eroissa voi olla kyse ajallisen etäisyyden tuomista mielikuvien muutoksista, mutta myös todellisesta muutoksesta yhdessäolon muodoissa. On uskottavaa, että ulkona syöminen, shoppailu ja matkailu perheen yhdessäolon muotoina olisivat kasvussa, ja siksi yleisempiä nuorimpien vastauksissa. Vastaavasti ikäryhmittäiset erot voivat kertoa siitä, kuinka yhdessä syömiseen, kotitöiden tekemiseen ja tv:n katsomiseen liittyvä perheyhteisyys ovat heikkenemässä (yhdessä syömisestä osalta ks. Häkkisen ym. artikkeli s. 186–200). Edes televisio, jota aiemmin pidettiin vahvasti perhettä yhteen kokoavana välineenä, ei

KUVIO 33. “Kun olit peruskouluikäinen, kuinka usein perheessäsi tehtiin seuraavia asioita?”

välttämättä ole sitä enää. Televisioiden määrän lisääntymisen⁷⁸ on arveltu eriyttäneen katsomis-
tapoja ja vähentäneen perheyhteisyyttä, etenkin
kun useita televisioita on yleisimmin nimen-
omaan lapsiperheissä. (Liikkanen 2004, 88.)
Putnamin (2000, 283–284) mukaan runsaalla

passiivisella television viihdekäytöllä on pait-
si yksilön, myös koko yhteiskunnan kannalta
tuhoisia seurauksia, kuten yhteisöllisyyden ra-
pautuminen. Toisaalta Purhonen (2011) kritisoi
tätä näkemystä siitä, ettei se huomioi television-
katselun elämäntyyllisiä ulottuvuuksia. Runsa

TAULUKKO 5. Lapsuudenperheen arki. Faktorianalyysin ja faktoripisteiden keskiarvotarkastelun yleisesittely.*

Faktori 1. Elämyksellinen, kulutuskeskeinen	Faktori 2. Aktiivinen, seurallinen	Faktori 3. Yhteiskunnallisesti keskusteleva	Faktori 4. Perhekeskeinen, kotisuuntautunut
Käytiin yhdessä syömässä ravintoloissa Vietettiin aikaa yhdessä shoppaillen Käytiin yhdessä kulttuuri-tapahtumissa Matkailtiin yhdessä ulkomailla	Pelattiin yhdessä lautapelejä tai korttia Pelattiin yhdessä tietokonepelejä tai konsolipelejä Sienestettiin, marjastettiin tai retkeiltiin luonnossa Harrastettiin yhdessä liikuntaa Vierailtiin ystäväperheiden tai sukulaisten luona Suomessa	Keskusteltiin politiikasta Keskusteltiin uutisista tai muista ajankohtaisista asioista	Syötiin yhdessä kotona Tehtiin yhdessä kotitöitä Katsottiin yhdessä tv:tä
Ominaisarvo 3,54	Ominaisarvo 1,65	Ominaisarvo 1,32	Ominaisarvo 1,09
Kumulatiivinen selitysaste 25,26	Kumulatiivinen selitysaste 37,02	Kumulatiivinen selitysaste 46,44	Kumulatiivinen selitysaste 54,21
Kenen lapsuudenkotia kuvaa:	Kenen lapsuudenkotia kuvaa:	Kenen lapsuudenkotia kuvaa:	Kenen lapsuudenkotia kuvaa:
Tytöt Alle 20-vuotiaat Etelä-Suomi Lapsuudenkoti hyvin toimeentuleva	25–29-vuotiaat Tapaa vanhempiaan yhä vähintään viikoittain Vähintään yksi sisko tai veli	Pääkaupunkiseutu Äidinkieli ruotsi Poliittinen kanta oikealla (oma tai vanhemman) Kasvissyöjä tai vegaani Vanhemmat korkeasti koulutettuja	25–29-vuotiaat Vahva sosiaalinen luottamus Lapsuudenkoti hyvin toimeentuleva Asui lapsuudessa molempien vanhempien kanssa Tapaa vanhempiaan yhä vähintään viikoittain
Kenen lapsuudenkotia ei kuvaa:	Kenen lapsuudenkotia ei kuvaa:	Kenen lapsuudenkotia ei kuvaa:	Kenen lapsuudenkotia ei kuvaa:
Pojat Pohjois-Suomi Lapsuudenkoti heikosti toimeentuleva Vähintään kolme sisarusta	Alle 20-vuotiaat Ei tapaa vanhempiaan säännöllisesti Ei sisaruskia	Työtön tai lomautettu Heikko koulumenestys Äidillä ei ammatillista tutkintoa Lapsuudenkodissa juotiin liikaa alkoholia	Alle 20-vuotiaat Heikko sosiaalinen luottamus Lapsuudenkoti heikosti toimeentuleva Asui lapsuudessa vain toisen vanhemman kanssa Ei tapaa vanhempiaan säännöllisesti

* Muuttujien lataukset eri faktoreille liitetaulukossa 4.

televisionkatselu voi merkitä myös kotikeskeistä elämäntyyliä, jolloin sitä ei voi pitää yksioikoisena merkinä sosiaalisesta eksklusiosta. Nuorisobarometrin aineisto tavallaan tukee jälkimmäistä näkemystä, ainakin yhteisen televisionkatselun osalta, sillä liittyessään yhdessä syömiseen ja yhteiseen kotitöiden tekemiseen se vihjaa nimenomaan kotikeskeiseen elämäntyyliin. Tätä omalla tavallaan tukee Perhebarometrin tulos, jonka mukaan peruskouluikäisten lasten tv:n katsominen yhdessä vanhempien kanssa on paljon yleisempää kuin yksin katseleminen (Paajanen 2001, 36).

Nuorisobarometrin perusteella lapsuudenkokemukset ovat vahvasti yhteydessä nuorten nykyiseen vanhempien tapaamistahtiin. Mitä aktiivisemmin seuralliseksi ja toisaalta perhekeskeisemmäksi lapsuudenkoti koettiin, sitä säännöllisempää on vanhempien tapaaminen myös kotoa muuton jälkeen. Lapsuudenkodin taustoilla on merkitystä myös sosiaalisen luottamuksen määrälle (vrt. kuvio 19). Erityisesti lapsuuden perhekeskeinen yhdessä tekeminen, mutta myös keskusteleminen ovat yhteydessä nuoren vahvan sosiaalisen luottamuksen kanssa.

Liika alkoholinkäyttö on negatiivisessa yhteydessä kaikkiin taulukon 5 faktoreihin, mutta se on kuitenkin merkitty vain kolmanteen, keskustelemaa ilmapiiriä kuvastavaan ulottuvuuteen, johon yhteys on kaikkein vahvin. Nuorten kokemukset lapsuudenkodin ilmapiiristä ovat kauttaaltaan erittäin vahvasti yhteydessä perheen yhdessäolon aktiivisuuteen. Kaikki yhdessäolon muodot ovat yhteydessä myönteisten kokemusten kanssa (vrt. kuvio 31). Ne, jotka ovat kokeneet lapsuudenkotinsa sopuisana, rakastavana tai kannustavana, raportoivat myös yhteisen tekemisen olleen säännöllisempää. Vastaavasti lapsuuden riitaisana, välinpitämättömänä tai kiireisenä kokeneet kertovat myös muita vähäisemmästä yhdessä olemisesta ja tekemisestä. Erikoisemman poikkeuksen linjasta tekee oikeastaan vain se, että aktiivisesti yhteiskunnallisista asioista keskustelemaan perheen lapset ovat kokeneet lapsuudenkotinsa kiireisempänä.⁷⁹

Vanhemman ikä lapsen syntyessä on yhteydessä tähän siten, että yli kolmekymppisenä lapsen saaneiden vanhempien perheissä on keskusteltu nuorempia vanhempia aktiivisemmin politiikasta ja ajankohtaisista asioista. (Lapsuudenkodin arjesta lisää ks. Häkkisen ym. artikkeli s. 186–200.)

Lapsuudenkodin yhteinen tekeminen ja yhdessä oleminen linkittyy nuorten hyvinvointiin monin tavoin ja erittäin kokonaisvaltaisesti. Tämä tulee näkyviin myös kuviossa 34, johon on koottu nuorten tyytyväisyys elämään ja sen osa-alueisiin ryhmiteltynä lapsuudenperheen yhteisen tekemisen määrän mukaan mitattuna kuvion 33 väitteistä lasketun summamuuttujan⁸⁰ avulla. Lapsuudenkodin monipuolinen yhteinen tekeminen on vahvasti yhteydessä niin nuorten elämään kokonaisuutena kuin elämän yksittäisiin osa-alueisiin tyytyväisyyden kanssa. Haastattelussa lapsuudenkotiin liittyvät kysymykset oli kiinnitetty peruskouluikään, josta ajallinen etäisyys oli monilla jo varsin pitkä. Kiinnostavaa ja tärkeää on, että lapsuudenkodista saadut eväät näkyvät tälläkin tavoin vielä pitkään pois muuttamisen jälkeen. Vaikka kyselytutkimuksella ei päästä käsiksi siihen, millä tavoin hyvinvointi välittyy, tulokset kuitenkin puoltavat vahvasti käsitystä lapsuudenperheen yhteisen tekemisen ja yhdessä olemisen monipuolisesta ja kauaskantoisesta merkityksestä.

Nuorten ja heidän vanhempiensa näkemyserot lapsuudenkodin arjesta

Kuviossa 35 esitetään nuorten ja heidän vanhempiensa vastaukset siitä, kuinka usein perheessä tehtiin yhdessä eri asioita nuoren ollessa peruskouluiässä. Luvuissa ovat mukana vain ne nuoret, joiden oma vanhempi tai omat vanhemmat ovat myös vastanneet kyselyyn. Näin päästään vertaamaan samojen perheiden sisäisiä kokemuksia. Vanhempien vastauksissa yhdessä tekeminen on kautta linjan yleisempää kuin nuorilla.

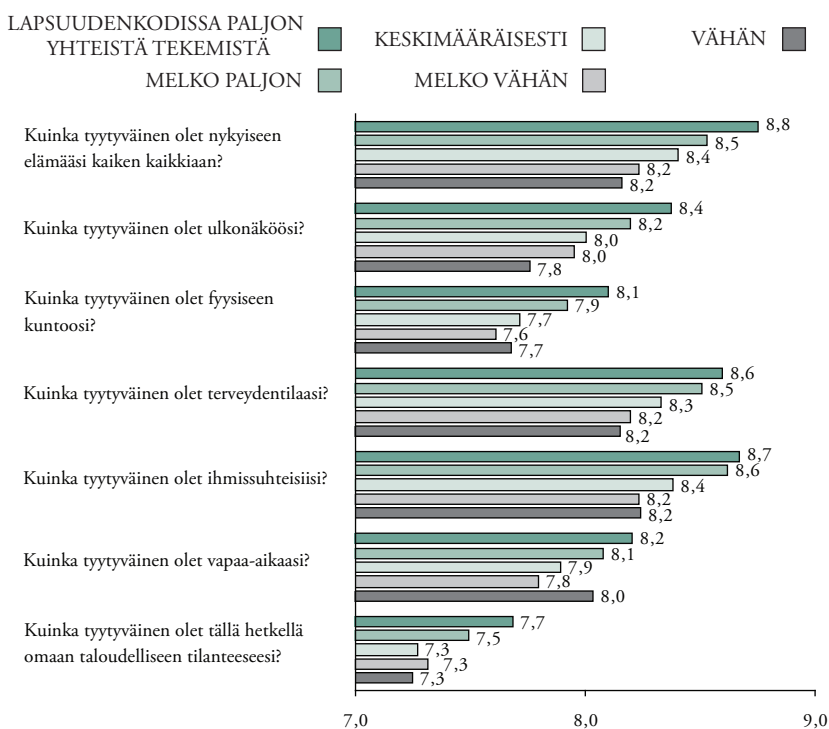
Sukupolvieroja on aiemmin havaittu myös esimerkiksi Tilastokeskuksen

vapaa-aikakyselyssä, jossa vanhempien ja lasten ilmoitukset yhteisten kulttuuri- tai liikuntaharrastusten määrästä poikkeavat toisistaan siten, että nuoret sanovat harrastavansa yhdessä vanhempien kanssa selvästi vähemmän kuin vanhemmat sanovat harrastavansa lastensa kanssa. Riitta Jallinoja (2009, 60) pohtii tämän tarkoittavan sitä, että nuoret ovat jo irtautumassa perheestä mutta vanhemmat pitävät heistä vielä kiinni. Selitysmalli ei suoraan sovellu Nuorisobarometriin, sillä tässä kysymys on kiinnitetty peruskouluikään, vapaa-aikakyselyssä puolestaan haastatteluhetkeen. Havaitut sukupolvierot eivät ehkä myöskään liity ensisijaisesti erilaisiin tapoihin muistaa, vaan myös erilaisiin

arvostuksiin – kyselytutkimuksissa kun vastajalla on taipumus vastata myönteisten odotusten mukaisesti. Sukupolvien välillä voi myös olla eroja tavoissa ymmärtää kysytty asia.

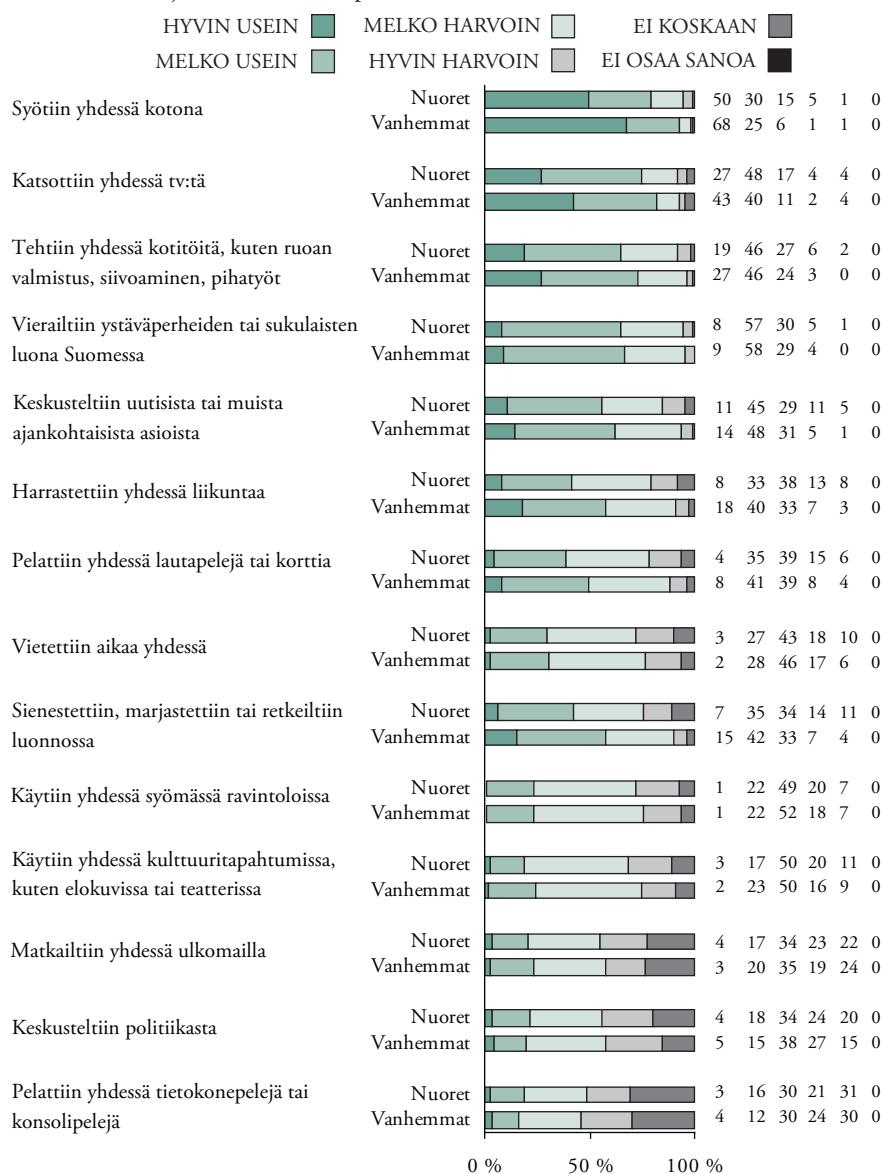
Suurimmat erot nuorten ja heidän vanhempiansa näkemyksissä liittyvät yhdessä liikkumiseen ja yhdessä luonnossa retkeilyyn. Vanhemmista 58 prosenttia mutta nuorista 41 prosenttia kokee, että perheessä liikuttiin yhdessä usein. Kilpaurheilua harrastaneista vanhemmista peräti yli 70 prosenttia sanoo yhteistä liikuntaa harrastetun usein. Myös kotiin konkreettisena paikkana liittyvät tekemisen muodot – tv:n katsominen, kotityöt, kotona syöminen – ovat sellaisia, joita vanhemmat

KUVIO 34. Tyytyväisyys elämän eri osa-alueisiin sosiaalisen lapsuudenkodin yhteisen tekemisen määrän mukaan* (kouluarvosanat 4–10, keskiarvot)

* K18:sta lukuunottamatta muuttujia i, j ja n tehty summamuuttujia, jossa "hyvin usein" ja "melko usein" saavat arvon 1, muut arvon 0. Summamuuttujasta on luokiteltu 5 luokkaa siten, että arvot 0,1 = vähän (7 %); 2, 3, = melko vähän (21 %); 4, 5, 6 = keskimääräisesti (47 %); 7, 8 = melko paljon (19 %); 9, 10, 11 = paljon (6 %).

KUVIO 35. “Kun olit peruskouluikäinen, kuinka usein perheessäsi tehtiin seuraavia asioita?” Nuorten* ja heidän vanhempiansa vertailu. (%)

*Vain nuoret, joiden omat vanhemmat haastateltiin (n=492)

muistavat tehdyn useammin kuin nuoret. Ehkä tämä tukee tulkintaa arvostuksista ja toiveista näkemyserojen syynä. Sukupolvien näkemyserot ovat selvästi pienempiä liittyen muistikuviiin

tietokonepelien pelaamisesta, samoin siitä, kuinka yleistä oli käydä shoppailemassa, kyläilemässä, kulttuuritapahtumissa tai ulkona syömässä.

LAPSUUDENKODIN KASVATUSKÄYTÄNNÖT

Edellä käsitellyn lapsuudenkodin arkisen tekemisen ohella selvitettiin suoremmin vanhempien toimintaan ja kasvatukseen liittyviä asioita. Yli 30 vuotta jatkuneessa seurantatutkimuksessa on havaittu, että moniin elämässä pärjäämisen kannalta keskeisiin asioihin, kuten sosiaaliseen käyttäytymiseen, sosiaaliluokkaa tärkeämpiä vaikuttajia ovat vanhempien kasvatuskäytännöt (Pulkkinen 1996, 39). Kuvioon 36 on koottu nuorten vastaukset näihin kaikkiaan 16 kysymykseen. Samat kysymykset esitettiin myös nuorten vanhemmille,⁸¹ näiden vertailu esitellään kuviossa 37.

Nuorten antamista vastauksista piirtyy varsin huolehtiva ja kannustava yleiskuva vanhemmista. Enemmistö nuorista on täysin vakuuttuneita siitä, että vanhemmat tiesivät missä he peruskouluissa viettivät vapaa-aikaansa ja kenen kanssa. Vähintään jokseenkin tätä mieltä on lähes yhdeksän nuorta kymmenestä. Kontrastina tälle tulokselle kertoo noin 40 prosenttia Kouluterveyskyselyyn vastanneista 8.- ja 9.-luokkalaisista, etteivät vanhemmat aina tiedä viikonloppuiltojen viettopaikkaa (THL 2011). Tuloksissa ei välttämättä ole ristiriitaa, sillä eroavaisuudet voivat liittyä erilaisiin muotoiluihin (kuten epävarmuuteen siitä, tietävätkö vanhemmat ”aina”) ja Nuorisobarometrin retrospektiiviseen, koko peruskouluikää koskevaan kysymyksenasetteluun.

Muutenkin nuoret vaikuttaisivat kokevan vanhempien huolenpidon, ohjaamisen ja rajojen asettamisen olleen suhteellisen vahvaa. 80 prosenttia nuorista on vähintään jokseenkin sitä mieltä, että vanhemmat pitivät kiinni säännöllisistä nukkumaanmenoajoista. Noin kaksi kolmesta nuoresta kertoo vanhempien seuranneen heidän tv:n ja tietokonepelin pelaamiseen käyttämänsä aikaa. Yli 70 prosenttia sanoo vanhempien kannustaneen terveellisempään

ruokavalioon, kaksi kolmesta liikuntaharrastuksiin. Niistä nuorista, joilla oli jokin liikuntaharrastus (eli ylivoimaisesti enemmistöstä), lähes kaikki kokivat vanhempiensa tukevan harrastustaan.

Lähes yhdeksän kymmenestä nuoresta kertoo vanhempien antaneen myönteistä palautetta sekä kertoneen, kuinka rakas ja tärkeä tämä on. Kolme neljästä on ainakin jollain tasolla puhunut vanhempiensa kanssa iloistaan ja suruistaan. Toisaalta hieman alle puolet kertoo kokeneensa kurinpitotapana kovaäänistä sanomista tai huutamista, fyysistä puuttumistakin noin yksi kymmenestä.

Faktorianalyysi

Kuvion 36 informaatiopaljoutta tiivistettiin faktorianalyysillä, jonka päätulokset esitetään taulukossa⁸² 6. Neljälle faktorille löytyy suhteellisen selvät tulkinnat. Ensimmäinen faktori kuvaa avointa, keskustelevaa lapsuudenkotia, koska sille latautuvat voimakkaimmin väitteet, jotka kuvaavat vanhempien kanssa omista iloista ja suruista puhumista sekä vanhempien antamaa kannustavaa palautetta. Tämä on tyypillisintä kaikkein nuorimmille, alle 20-vuotiaille vastaisille, mikä voisi antaa vihjeen tällaisen kommunikoivan perheyhteisöllisyyden yleistymisestä.

Äidin kanssa puhumista ja sen helppoutta käytetään yleisesti perheen sisäisen kommunikaation mittarina. Isät ovat keskimäärin ehkä lastensa kanssa vähemmän henkilökohtaisia ja enemmän tavoitteellisiin ja taidollisiin asioihin keskittyviä. (Shearer ym. 2005.) WHO:n koululaistutkimuksen mukaan niin suomalaisten kuin muidenkin nuorten on helpompi keskustella vaikeista asioista äidin kuin isän kanssa. Isän kanssa poikien on hieman tyttöjä helpompi keskustella. Kansainvälisesti vertaillen suomalaisnuoret kokevat vanhempiensa kanssa keskustelun suhteellisen helpoksi, mutta varsinkin tyttöjen keskustelun helpous vähenee iän myötä varsin jyrkästi 11 ja 15 ikävuoden välillä. Suomalaislasten keskustelu vaikeutuu nopeammin kuin muualla.⁸³ (Currie ym. 2012,

KUVIO 36. “Miten hyvin seuraavat peruskouluikäsi koskevat väitteet pitävät paikkaansa?”

* Kysytty vain niiltä, joilla oli jokin liikuntaharrastus.

TAULUKKO 6. Lapsuudenkodin kasvatuskäytäntöjä. Faktorianalyysin ja faktoripisteiden keskiarvotarkastelun yleisesittely.*

Faktori 1. Avoin, keskustelevala	Faktori 2. Huolehtiva, rajoja asettava	Faktori 3. Kannustava, aktivoiva	Faktori 3. Autoritaarinen, kurittava
Puhuit vanhempiesi kanssa iloistasi ja suruistasi Vanhempasi kertoivat, kuinka rakas ja tärkeä heille olet Vanhempasi antoivat sinulle myönteistä palautetta kasvamisestasi ja taitojesi kehittymisestä Puhuit vanhempiesi kanssa seksiin ja seksuaalisuuteen liittyvistä asioista	Vanhempasi pitivät kiinni säännöllisistä ruoka- ja nukkumaanmenoajoista Vanhempasi auttoivat sinua läksyjen tekemisessä Vanhempasi seurasivat television katseluun ja tietokonepelien pelaamiseen käyttämääsi aikaa Vanhempasi tiesivät, missä vietit vapaa-aikaasi ja kenen kanssa Vanhempasi osallistuivat koulun vanhempainiltoihin	Vanhempasi järjestivät tai ehdottivat sinulle liikunta-harrastuksia Vanhempasi kehittivät sinua syömään terveellisemmin Vanhempasi innostivat sinua liittymään yhdistys- tai järjestötoimintaan	Kurinpitotapana oli fyysinen puuttuminen Kurinpitotapana oli kovaääninen sanominen tai huutaminen
Ominaisarvo 3,72	Ominaisarvo 1,52	Ominaisarvo 1,10	Ominaisarvo 1,07
Kumulatiivinen selitysaste 26,57	Kumulatiivinen selitysaste 37,42	Kumulatiivinen selitysaste 45,24	Kumulatiivinen selitysaste 52,88
Kenen lapsuudenkotia kuvaa:	Kenen lapsuudenkotia kuvaa:	Kenen lapsuudenkotia kuvaa:	Kenen lapsuudenkotia kuvaa:
15–19-vuotiaat Vahva sosiaalinen luottamus Lapsuudenkoti hyvin toimeentuleva	Äidinkieli ruotsi Hyvä koulumenestys Vahva sosiaalinen luottamus Lapsuudenkoti hyvin toimeentuleva	15–19-vuotiaat Äidinkieli ruotsi Vanhemmat korkeasti koulutettuja	Pojat 25–29-vuotiaat Matala koulutustaso, heikko koulumenestys Työtön tai lomautettu Heikko sosiaalinen luottamus Lapsuudenkoti heikosti toimeentuleva Lapsuudenkodissa käytettiin paljon alkoholia Vanhemmat matalasti koulutettuja
Kenen lapsuudenkotia ei kuvaa:	Kenen lapsuudenkotia ei kuvaa:	Kenen lapsuudenkotia ei kuvaa:	Kenen lapsuudenkotia ei kuvaa:
25–29-vuotiaat Työtön tai lomautettu Matala koulutustaso Heikko sosiaalinen luottamus Lapsuudenkoti heikosti toimeentuleva Asui pääasiassa vain isän kanssa	Heikko koulumenestys Heikko sosiaalinen luottamus Lapsuudenkoti heikosti toimeentuleva Ei sisaruksia	25–29-vuotiaat Vanhemmat matalasti koulutettuja	Tytöt Vahva sosiaalinen luottamus Lapsuudenkoti hyvin toimeentuleva Vanhemmat korkeasti koulutettuja

* Muuttujien lataukset eri faktoreille liitetäulukossa 5.

20–25, 210.)

Nuorisobarometrissa isää ja äitiä ei eritelty, vaan kysyttiin yleensä vanhempien kanssa iloista ja suruista puhumisesta. Aiemmassa tutkimuksessa niin isän kuin äidinkin kanssa keskustelun helppoudella on havaittu olevan positiivinen yhteys muun muassa lapsen elämäntapoihin, ruumiinkuvaan, koettuun terveyteen ja elämään tyytyväisyyteen. Oletettavasti äidin ja isän kanssa puhumiseen liittyy pitkälti samoja tekijöitä, kuten perheen keskustelemisen ja kuuntelemisen taidot sekä keskinäinen luottamus (Tamara & Aldeis 2008). Nuorisobarometrin tulosten mukaan avoin, keskustelevala lapsuudenkoti on voimakkaassa yhteydessä nuoren vahvempaan sosiaaliseen luottamukseen. Nuoret, jotka ovat saaneet vanhemmiltaan myönteistä palautetta tai puhuneet vanhempiensa kanssa iloistaan ja suruistaan, ovat kautta linjan elämäänsä ja sen eri osa-alueisiin (jotka esitellään kuviossa 40) selvästi tyytyväisempiä kuin vähemmän keskustelemissä perheissä kasvaneet. Avoimesti keskustelevien kotien kasvateilla on nuoruusiässä myös muita harvemmin kuluttavia terveystapoja, humalajuomista ja liian vähäistä liikuntaa.

Toiselle faktorille latautuvat väitteet, jotka kuvaavat vanhempia, jotka seurasivat ruoka- ja nukkumaanmeno-aikoja, television ja tietokoneen käyttöä, läksyjen tekemistä ja jotka tiesivät, missä lapsi aikaansa vietti. Tämä huolehtivaksi ja rajoja asettavaksi nimetty ulottuvuus on tyypillisin ruotsinkielisille ja hyvin toimeentulleille perheille. Peruskoulun keskiarvolla mitaten koulumenestys on vahvasti yhteydessä huolehtivaan ja rajoja asettaneeseen lapsuudenkotiin. Myös opiskelupaikan ja suoritettujen tutkintojen mukaisessa vertailussa nämä jämäkän kasvatuksen alla varttuneet nuoret ovat menestyneet hyvin. Vaikka koko faktorilla sukupuolierot ovat pieniä, yksittäisistä kysymyksistä voi havaita vanhempien valvoneen tarkemmin tyttäriään kuin poikiaan siinä missä ja keiden kanssa nämä vapaa-aikaansa viettivät.⁸⁴

Kolmannelle, kannustavaksi ja aktivoivaksi

nimetylle faktorille latautuvat lapsiaan liikunta-harrastuksiin, järjestöihin ja terveellisempään ruokavalioon kehottavat vanhemmat. Tällainen innostavuus on tyypillisintä alle 20-vuotiaiden, ruotsinkielisten ja korkeasti koulutettujen vanhempien jälkeläisten vastauksissa. Kiinnostavaa sinänsä, että näin aktivoivaksi koetussa kodissa kasvaneiden koulumenestys on kuitenkin ollut keskimääräistä heikompa.

Neljäs faktori kuvaa autoritaarista kurikasvatusta, koska sille latautuvat vahvasti fyysinen puuttuminen ja kovaääninen sanominen tai huutaminen kurinpitotapana. Tällainen kuva lapsuudenkodista on tyypillisin pojille ja vähemmän koulutetuille. Se, että nuorimmilla ikäryhmillä tämän faktorin pisteet ovat matalia, kertoo omalla tavallaan vanhakantaisen kurikasvatuksen vähenemisestä, mikä on linjassa Lastensuojelun keskusliiton tutkimustulosten kanssa (Sariola 2012; ks. myös kuvio 37 ja sen tulkinta). Vanhemman iällä lapsen synnytyessä ei ole yhteyttä kurikasvatukseen, kuten ei muihinkaan taulukon 6 faktoreista. Huutoon tai fyysiseen kontaktiin turvautuvat perheet ovat barometriaineistossa tyypillisesti heikosti toimeentulevia, alkoholia paljon kuluttavia, ja tällaisten perheiden vanhempien koulutustaso on matala. Tärkeä tulos on se, että tällaisissa perheissä eläneistä lapsista kasvaa muihin ihmisiin vähemmän luottavia nuoria.

Nuorten ja vanhempien näkemykset lapsuudenkodista

Kuviossa 37 vertaillaan nuorten ja heidän omien vanhempiensa näkemyksiä lapsuudenkodin arjesta ja kasvatuskäytännöistä. Toisin kuin edellä, kuviossa 36 mukana ovat siis vain ne nuoret, joilta haastateltiin myös vanhempi tai vanhemmat (n=596). Kuviossa väitteiden kanssa samaa tai eri mieltä olemisen keskiarvojen erotukset on laitettu suuruusjärjestykseen. Nuoret siis allekirjoittavat ylipänsä olevan väitteen fyysisestä puuttumisesta kurinpitotapana useammin kuin heidän vanhempansa.⁸⁵ Nuorista 10 prosenttia, mutta heidän vanhemmistaan vain 4 prosenttia

sanoo fyysisen puuttumisen kuuluneen lapsuudenkodin kurinpitoon. Näkemyserojen syyt voivat olla paitsi muistikuvien eroavaisuuksissa tai vanhempien kaunistelemissa vastauksissa, myös sukupolvien tulkintaeroissa siitä, missä kulkee fyysisen puuttumisen raja. Lastensuojelun keskusliiton tuoreessa kyselyssä (Sariola 2012) lasten kanssa asuvista vastaajista ainoastaan 10 prosenttia hyväksyy nykyään ruumiillisen kurituksen, mutta silti esimerkiksi 36 prosenttia vanhemmista myönsi tukistaneensa

lasta ja 21 prosenttia näpäyttäneensä lasta sormille. Nähtävästi kaikki vanhemmat eivät aina miellä lievempää väkivaltaa väkivallaksi.⁸⁶

Kiinnostavasti kaikki muut väitteet sen sijaan ovat sellaisia, että vanhemmat pitävät niitä osuvampina kuvaamaan kotia, jossa haastateltu nuori varttui. Suurin osa kuvauksista on hengeltään myönteissävytteisiä, mikä saattaa viitata kyselytutkimuksissa havaittuun taipumukseen kaunistella vastauksia – valtaosa kysymyksistähän liittyy varsin suoraan

KUVIO 37. Nuorten ja heidän omien vanhempiensa lapsuudenkotia peruskouluiässä koskevien näkemysten vertailu. (Asteikkokeskiarvojen erotukset).

vanhempien tapaan toimia ja kasvattaa. Toki yhtä lailla tulosta voi tulkita niin päin, että itsenäistyvillä nuorilla on taipumus kriittisempään näkemykseen lapsuudestaan, esimerkiksi osana tarvetta ottaa etäisyyttä lapsuudenkotiinsa ja vanhempiinsa. Erilaisia voivat olla myös sukupolvien tavat muistaa tai ymmärtää esitetty kysymys. Se, että vanhemmat vilpittömästi kokevat keskustelleensa lapsensa kanssa jossain, tai innostaneensa häntä johonkin, ei takaa sitä, että lapsi olisi kokenut samoin. Näin myös barometrin aineiston perusteella näyttää

olevan. Samojen perheiden vanhemmista yli puolet on täysin samaa mieltä siitä, että puhui lapsensa kanssa tämän suruista ja iloista, lapsista vain kolmannes. Puolet vanhemmista on täysin samaa mieltä siitä, että on järjestänyt tai ehdottanut lapselle jotain liikuntaharrastusta. Heidän lapsistaan tätä mieltä on vajaa kolmannes.

Sukupolvien näkemyserot ovat tässä samankaltaisia kuin edellä kuviossa 35, jossa havaittiin perheen yhdessä tekeminen vanhempien vastauksissa kautta linjan yleisemmäksi kuin nuorten näkemyksissä.

SUKUPOLVIEN ARVIOT TOISTENSA MIELIPITEISTÄ

Kysymällä samoja kysymyksiä samalla tavalla sekä nuorilta että heidän vanhemmiltaan päästään vertailemaan sukupolvien mielipiteitä monilla eri aihealueilla. Sukupolvien arvostusten yhtäläisyyksiä ja eroja selvitettiin myös toisella tapaa: kysymällä sukupolvien käsityksiä toistensa käsityksistä. Nuorilta kysyttiin, kuinka samanlaisiksi he arvioivat omien vanhempiensa mielipiteet verrattuna omiinsa. Samat kysymykset esitettiin vanhemmille, ja pyydettiin kertomaan, kuinka samanlaisiksi tai erilaisiksi he arvioivat lastensa mielipiteet verrattuna omiinsa. Nuorten vastaukset esitetään kuviossa 38, ja nuorten ja vanhempien vertailu kuviossa 39.

Nuoret vanhempiensa mielipiteistä

Kaikkein samanlaisimpia vanhempien mielipiteiden arvellaan olevan liittyen huumeisiin, tasa-arvoon (niin sukupuolten kuin sukupolvienkin), suomalaisuuteen sekä koulutukseen ja työntekoon. Kaikissa näissä useampi kuin neljä viidestä arvioi vanhempiensa näkemykset vähintään jokseenkin samanlaisiksi. Sukupolvia yhdistävät tekijät ovat erilaisia keskenään: suomalaisuus, tasa-arvo, työnteko oletettavasti koetaan perinteisiksi yhdessä jaetuiksi arvoiksi, kun taas huumeet ovat pikemminkin suuren enemmistön yhdessä tuomitsemia.

Erilaisemmiksi vanhempien arvot nähdään, kun kyse on vapaa-ajanviettotavoista, taiteesta, alkoholista, politiikasta tai netin käytöstä. Ei liene yllättävää, että erot koetaan suhteellisen suuriksi nuorten omaan elämänpäiriin liittyvissä vapaa-ajan viettotavoissa tai toisaalta perinteiselle suomalaiselle kulttuurille vieraammassa tai uudemmissa ilmiöissä kuten netinkäytössä. Kuitenkin enemmistö kokee näihinkin liittyen vanhempien näkemykset vähintään jokseenkin samanlaisiksi kuin omansa. Elintapoihin liittyvistä kysymyksistä alkoholi kiinnittää huomiota,

sillä suomalaisissa juomatavoissa on perinteisesti nähty sukupolvista jatkuvuutta. (Nuorten ja vanhempien vastauksia päihdeasenteisiin liittyviin kysymyksiin vertaillaan kuviossa 29.)

En osaa sanoa -vastaus tässä yhteydessä saattaa viitata siihen, ettei kysytystä asiasta ole keskusteltu riittävästi kuvan muodostamiseksi vanhemman näkemyksistä. Jos näin on, voi kiinnittämällä huomiota kuvion 38 en osaa sanoa -vastauksiin siis saada kuvaa sukupolvien välisestä kommunikaatiosta. Suurimmassa osassa asioita en osaa sanoa -vastauksia on vain muutama prosentti, mutta taiteesta tai politiikasta vanhempiensa näkemyksiä ei osaa arvioida joka kymmenes nuori. Tässä katsannossa seksi on kuitenkin omaa luokkaansa, sillä peräti 17 prosenttia nuorista vastaa ettei osaa sanoa. Kuvioista 36 nähdään, että vain vähemmistö nuorista kertoo lapsuudenkodissaan puhuneensa vanhempien kanssa seksiin ja seksuaalisuuteen liittyvistä asioista. Niistä, jotka eivät osaa ottaa kantaa vanhempiensa seksiin liittyviin näkemyksiin, osuus on pienempi kuin yksi viidestä.

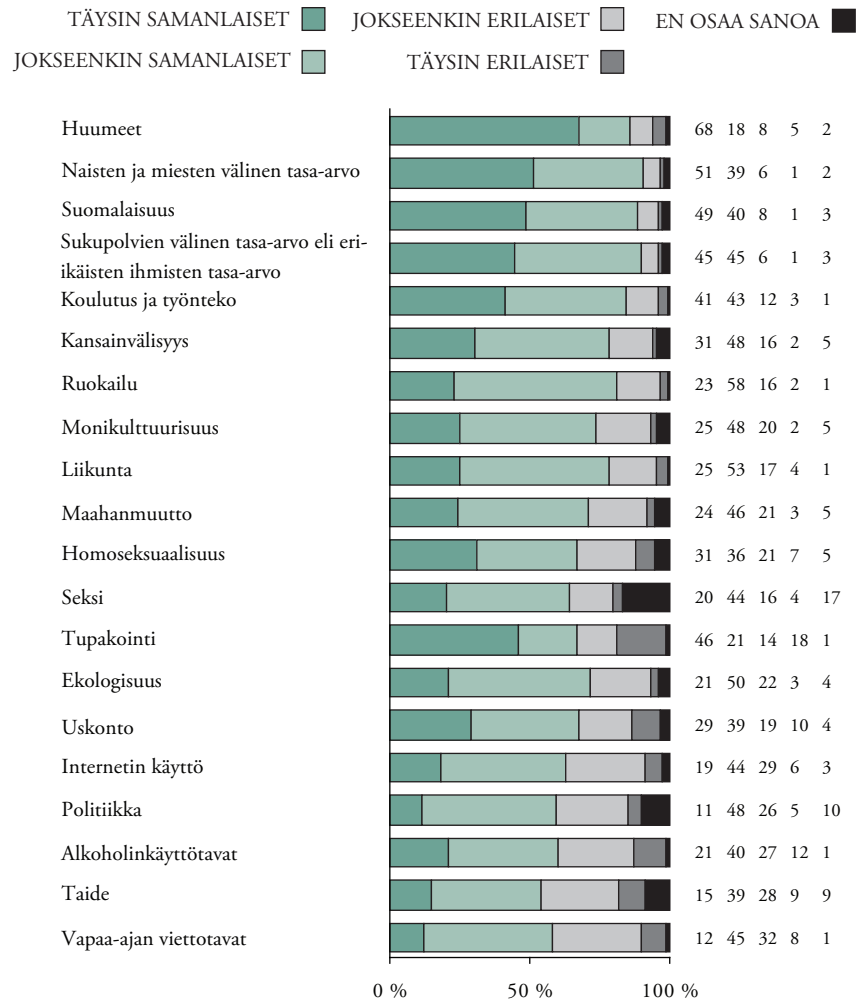
Tekemällä kaikista kuvion 20 väitteistä summamuuttujan saadaan mittari siitä, miten läheiseksi vanhempien mielipiteet ylipäättään koetaan.⁸⁷ Näin karkealla mittarilla miesten ja naisten välillä ei ole eroja. Mitä vanhemmasta vastaajasta on kyse, sitä erilaisemmiksi vanhempien näkemykset koetaan. Lapsuudenkodista muuttamisiällä ei tässä sanottavammin näytä olevan yhteyttä lukuun ottamatta lähelle 30 ikävuotta vanhempien luona asuvia, jotka kokevat vanhempien mielipiteet varsin omistaan poikkeaviksi. Suomalaiseen kulttuuriin kuuluu varhaisen itsenäistymisen normi, ja tässä ikäryhmästä suurin osa on muuttanut lapsuudenkodistaan. Ehkä vanhempiensa kanssa yhä asuvien itsenäistyminen näkyy näin asennetasolla erontekona heidän mielipiteisiinsä. Toisaalta nuoret, jotka elävät avio- tai avoliitossa, kokevat vanhempiensa mielipiteet keskimääräistä läheisemmiksi, etenkin jos heillä itsellään on jo lapsia. Perhemuodon mukaan tarkasteltuna kaikkien erilaisimmiksi vanhempiensa mielipiteet

kokevat yksin asuvat nuoret.

Mitä kiinteämmin nuori kokee kuuluvansa perheeseen (vrt. kuvio 11), sitä samanlaisemmiksi hän arvioi omien vanhempiansa mielipiteet. Kysymyksessä yhteenkuuluvuuden kiinteydestä ei tarkennettu tarkoitettiin perheellä lapsuudenperhettä vai uutta omaa perhettä, mutta yhteenkuuluvaisuuden kiinteyden ja

vanhempien mielipiteiden samanlaisena pitämisen välillä on samansuuntainen yhteys riippumatta vastaajan perhemuodosta. Vanhempien luona asuvien kohdalla tämä vaikuttaa luonnolliselta tulokselta, mutta muuten havainto ei ole niinkään itsestään selvä, sillä oletusarvoisesti perhe kai tarkoittaa nykyistä perhettä. Se, että vanhempien näkemysten läheisyys on kuitenkin

KUVIO 38. “Kuinka samanlaiseksi arvioit vanhempiesi mielipiteet verrattuna omiisi seuraavissa asioissa?” (%)

yhteydessä myös nuoren oman perheen kanssa koettuun yhteenkuuluvuuteen, voi viitata lapsuudenkodin perinnön siirtymisestä uuteen perheeseen.

Vertailemalla lapsuudenkodin taustoja nähdään molempien vanhempiensa kanssa asuneiden kokevan vanhempiensa mielipiteet samantyyppisiksi kuin vain toisen vanhemman kanssa asuneiden. Kaikkein erilaisimmiksi vanhempien näkemykset kokevat vuorotellen isän ja äidin kanssa asuneet. Sisarusten suurempi lukumäärä lapsuudenkodissa näyttäisi olevan yhteydessä vanhempien näkemysten kokemiseen samantyyppisinä, mutta erot eivät ole merkittäviä.

Nuoret ovat kokeneet lapsuudenkodin ilmapiirin (ks. kuvio 31) sitä rakastavammaksi, kannustavammaksi ja sopuisammaksi, mitä samankaltaisempina he pitivät vanhempiensa mielipiteitä. Vastaavasti mielipiteiden suureksi koetut erot ovat yhteydessä ilmapiiriin kokemiseen riittävinä ja välinpitämättöminä. Kuviossa 31 esitellyistä ilmapiiriin liittyvistä kysymyksistä ainoastaan kiireisyydellä ei ole mitään yhteyttä mielipiteiden samantyyppisyyden kokemiseen.

Kuviossa 33 esitetyt lapsuudenperheen yhdessä tekemistä kuvaavat kysymykset ovat vahvasti yhteydessä vanhempien mielipiteiden samantyyppisyyden kokemiseen. Yhteinen tekeminen ja yhteiset arvot näyttävät siis liittyvän kiinteästi toisiinsa.

Nuoret omien vanhempiensa ja heidän sukupolvensa mielipiteistä

Kolmen vuoden takaisessa Nuorisobarometrissa 2009 esitettiin sama kysymys sillä erotuksella, että silloin selvitettiin käsityksiä mielipiteistä suhteessa vanhempien sukupolven, ei omiin vanhempiin. Koska kolmessa vuodessa muutokset ovat oletettavasti varsin pieniä, voi näiden kahden kyselyn tuloksia vertaamalla saada käsitystä nuorten mielikuvaeroista omien vanhempien ja heidän sukupolvensa välillä. Erot voivat kertoa paitsi todellisista näkemyseroista, myös mahdollisista sukupolvien välisistä ennakko-oletuksista.

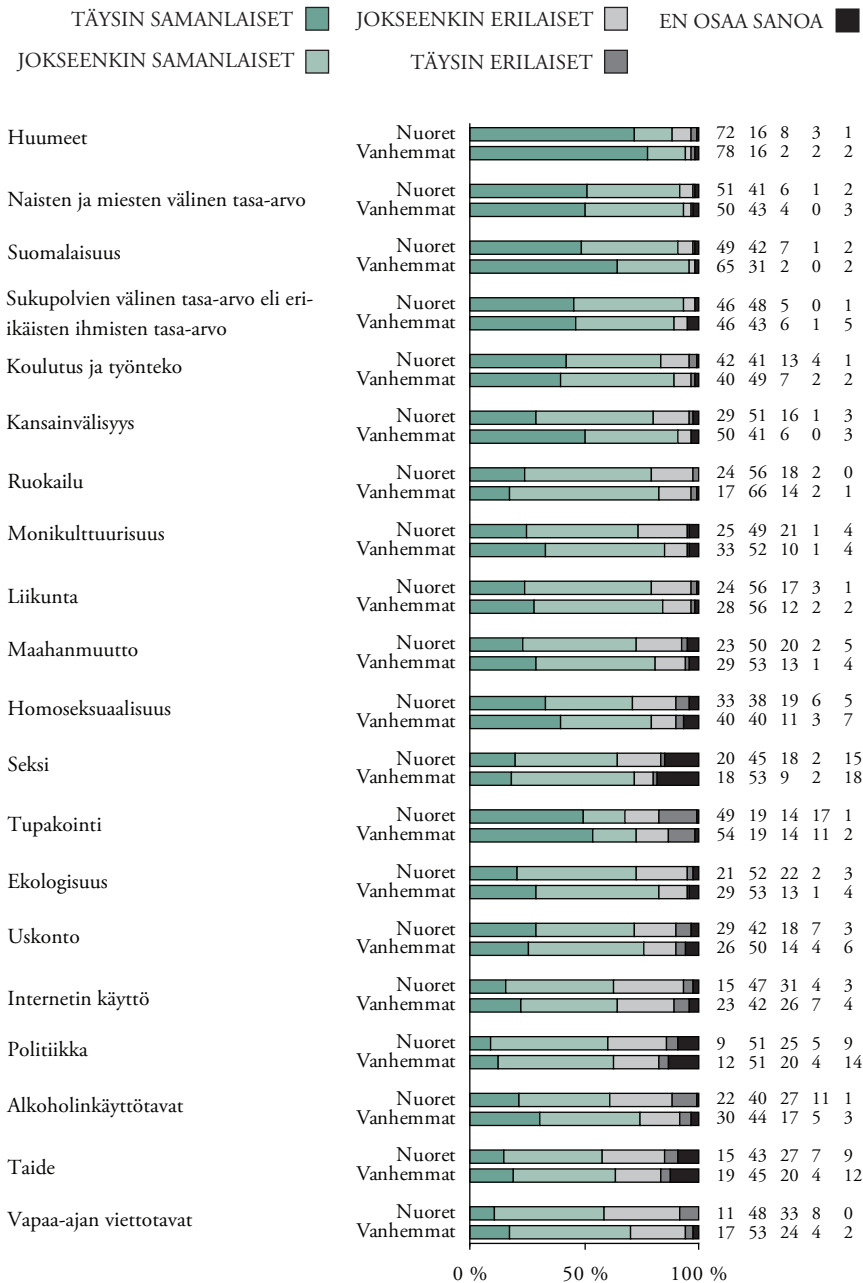
Omien vanhempien näkemysten nähdään kautta linjan olevan selvästi lähempänä omia kuin vanhempien sukupolven näkemysten yleensä. Sama pätee vanhempien antamiin arvioihin: omien lasten mielipiteet arvioidaan paljon läheisemmiksi kuin nuorten yleensä. Muuten siinä, missä asioissa näkemykset arvioidaan samantyyppisiksi, on paljon yhteistä riippumatta siitä, ovatko arviointikohteena omat vanhemmat vai vanhempien sukupolvi. Molemmissa tapauksissa suomalaisuutta, tasa-arvoa, koulutusta ja työntekoa koskevat näkemykset arvioidaan yleisesti samantyyppisiksi ja netinkäyttöä, taidetta ja vapaa-ajan viettotapoja koskevat mielipiteet puolestaan erilaisiksi omiin verrattuna. Suurin eroavaisuus löytyy siinä, että omien vanhempien huumeisiin liittyvät mielipiteet arvioidaan selvästi lähemmäs omia kuin vanhempien sukupolven näkemykset.

Sukupolvien keskinäiset arviot toistensa mielipiteistä

Kuviossa 39 verrataan nuorten ja heidän vanhempiensa näkemyksiä toistensa mielipiteistä. Jotta tiedettäisiin, että kyse on samojen perheiden jäsenistä, ovat luvuissa mukana vain ne nuoret, joiden vanhempia todella haastateltiin barometriin. Pääosin vanhemmat pitävät lastensa mielipiteitä omiinsa verrattuna samantyyppisinä kuin nuoret vanhempiensa mielipiteitä. Edellä nähtiin, että vanhemmat kokivat myös tehneensä enemmän yhdessä perheenä (kuvio 35), ja osallistuneensa aktiivisemmin lapsensa elämään (kuvio 37) kuin nuoret. Mielipiteiden keskinäisissä arvioissa erot ovat suurimmillaan liittyen kysymyksiin kansainvälisyydestä, alkoholinkäyttötavoista ja vapaa-ajanviettotavoista. Erojen sisältöä tai suuntaa ei tässä päästä tutkimaan. Alkoholinkäytöstä tosin tiedetään aiempien tutkimustulosten perusteella, että vanhemmat usein aliarvioivat oman lapsensa alkoholinkäytön määrää (Holmila & Raitasalo 2002; Aira ym. 2010).

Lapset ja heidän vanhempansa kokevat keskinäiset näkemyserot suunnilleen yhtä suuriksi

KUVIO 39. Arviot omien vanhempien / omien lasten mielipiteiden samanlaisuudesta verrattuna omiin.* (%)

* Mukana luvuissa vain ne nuoret, joiden oma vanhempi haastateltiin.

suhteessa ruokailuun, (niin sukupolvien kuin -puolien) tasa-arvoon, uskontoon, netinkäyttöön sekä koulutukseen ja työhön. Aiemman tutkimuksen perusteella tiedetään sukupolvelta toiselle siirtyvillä näkemyksillä työelämästä voidaan olla kauaskantoisia seurauksia, ei vain työn arvostuksen välittymisen, vaan konkreettisesti esimerkiksi ammatinvalinnan kautta⁸⁸. Vanhempien sosioekonomisen aseman ja perheen eheyden tiedetään ennustavan nuorten ammatillista asemaa (Jusi 2010). Tutkimuksen mukaan koulun ja harrastusten kuormittamat lukiolaiset eivät tunne riittävästi itseään ja yhteiskunnassa tarjoutuvia mahdollisuuksia voidakseen tehdä perusteltuja valintoja (Koistinen 2010). Ammatillinen itsetuntemus on tutkitusti parempi niillä yhdeksäsluokkalaisilla, jotka hakeutuivat vanhempansa ammattiin tai lähialalle, olivat nähneet äitiensä ja isiensä työskentelevän ja kokeilleet tehtäviä itsekkin (Lahti 2011).

Olisi kiinnostavaa tarkastella vanhempien näkemyksiä mielipide-eroista lapsen iän, sukupuolen ja muiden vastaavien mukaan. Koska tällaiseen vertailuun kelpaavat ainoastaan ne vanhemmat, joilla on vain yksi lapsi, on tapauksia kuitenkin liian vähän pätevien vertailujen tekemiseen⁸⁹.

Vuoden 2009 barometrissa kysyttäessä käsityksiä nuoren sukupolven mielipiteistä

keski-ikäiset arvioivat nuorison selvästi erilaisemmiksi kuin mikä oli nuorten arvio keski-ikäisistä. Nyt kun kysymyksen kohteena olivat omat lapset ja vanhemmat, ero on päinvastainen. Vanhemmat varmasti siirtävät omaa arvomaailmaansa jälkeläisilleen (ks. esim. taulukko 6 ja Tuukka Tomperin artikkeli), eikä tästä havainnosta välttämättä voi vetää yksioikoisia johtopäätöksiä.

Esimerkiksi suurista eroista verrattaessa keski-ikäisten näkemyksiä omien lasten tai nuoren sukupolven mielipiteistä käyvät käsitykset nuorten huumenäkemyksistä. Kuten kuviosta 39 nähdään, omien lasten huumenäkemyksiä pitää ainakin jokseenkin omiensa kaltaisina yli 90 prosenttia vanhemmista. Vuoden 2009 barometrissa niistä aikuisista, joilla ei ole omia lapsia, vastaava osuus liittyen nuorisoon ylipäätään oli vain 23 prosenttia. Toiseksi esimerkiksi voisi nostaa politiikan. Omien lasten politiikkanaäkemyksiä pitää jokseenkin omiensa kaltaisina yli 60 prosenttia vanhemmista. Lapsettomista keski-ikäisistä nuoren sukupolven politiikkaan liittyviä mielipiteitä puolestaan piti jokseenkin omiensa kaltaisina vain 14 prosenttia (Myllyniemi 2009a, 144). Ainakin lapsettomien aikuisten näkemyksiin nuorisosta näyttää siis liittyvän niin vahvoja käsityksiä näiden erilaisuudesta, että niitä voi pitää ennakkoluuloina.

OSA IV TYYTYVÄISYYS

Tyytyväisyyttä selvitettiin pyytämällä nuoria arvioimaan eri elämänalueita kouluarvosanalla neljästä kymmeneen. Kuvioon 40 on koottu vastausten keskiarvot paremmuusjärjestyksessä, myös tyytyväisyys elämään kaiken kaikkiaan. Tyytyväisimpiä nuoret ovat ihmissuhteisiinsa (8,4), terveydentilaansa (8,3) ja ulkonäkönsä (8,0), vähemmän tyytyväisiä vapaa-aikaansa (7,9) ja taloudelliseen tilanteeseensa (7,4).

Samat kysymykset hyvinvoinnin ulottuvuuksista esitettiin myös nuorten vanhemmille. Kuten kuvioista 40 nähdään, ovat nuorten ja vanhempien tyytyväisyyserot pääosin hyvin pieniä. Suurimmat erot löytyvät vanhempien heikommassa tyytyväisyydessä terveydentilaansa ja ulkonäkönsä.

Kun hyvinvointi ja palvelut -tutkimuksessa 2009 selvitettiin suomalaisten kokemaa elämänlaatua nuoruudesta vanhuuteen, havaittiin elämänlaadun eri ulottuvuuksien tärkeyden vaihtelevan eri ikävaiheissa. Nuorimmilla korostui elämän merkityksellisyys ja elämästä nauttiminen,

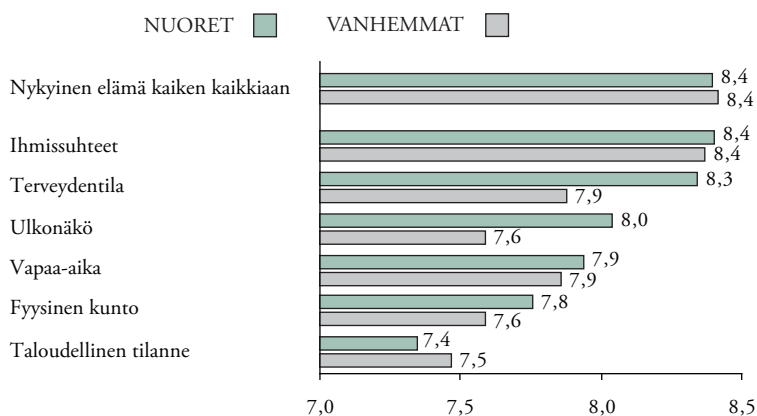
vanhemmissa ikäryhmissä mukaan kuvaan tulee erilaisia elämänlaatuun vaikuttavia asioita, kuten terveys, hyvä liikuntakyky, tyytyväisyys omaan itseen tai rahojen riittävyys (Vaarama ym. 2010). Tämän voisi arvella johtuvan siitä, että terveys on tyypillisesti asia, jota opitaan arvostamaan vasta kun se ei enää ole itsestäänselvyys.

TYYTYVÄISYYDEN MUUTOS

Tyytyväisyyttä elämään on selvitetty Nuori-sobarometreissa vuodesta 1997, joten siitä on seurantatietoa nyt 15 vuoden ajalta. Näin pitkään vertailuun ei elämän eri osa-alueilla päästä, sillä niitä on lisätty kyselyyn eritahtisesti, viimeisimpänä ulkonäkö tänä vuonna. Kuvioon 41 on koottu viimeisimpien vertailukelpoisten mittausten tiedot vuosilta 2007 ja 2009.

Viimeisimpään kyselyyn verrattuna tyytyväisyys elämään on vähentynyt hieman, kouluarvosanojen keskiarvona 8,6:sta 8,4:ään. Myös tyytyväisyys ihmissuhteisiin ja terveydentilaan on hieman laskenut. Koetussa terveydentilassa on tapahtunut tilastollisesti merkitsevää heikkenemistä kysely kyselyltä. Sen sijaan keskimääräinen tyytyväisyys vapaa-aikaan ja taloudelliseen tilanteeseen on kohentunut kahden vuoden takaisesta notkahduksesta. Tyytyväisyyden kasvua

KUVIO 40. Nuorten ja vanhempien tyytyväisyys eri elämänalueisiin.
(Kouluarvosanat 4–10, keskiarvot)

taloudelliseen tilanteeseen voivat osin selittää edellisen kyselyn aikaiset taloussuhdanteet, sillä silloin talous näytti niin Suomessa kuin muual- lakin olevan painumassa taantumaan tai lamaan.

Seuraavassa kutakin elämäalueista käsitel- lään lyhyesti kuvion 41 mukaisessa järjestyksessä alkaen taloudellisesta tilanteesta ja päättyen ihmissuhteisiin. Käsiteltyt taustamuuttujat vaih- televat alueittain siten, että esimerkiksi tervey- den ja fyysisen kunnon kohdalla painotetaan elintapoja ja terveystottumuksia, ihmissuhteiden kohdalla puolestaan ystävien tapaamista ja niin edelleen.

TALOUDELLINEN TILANNE

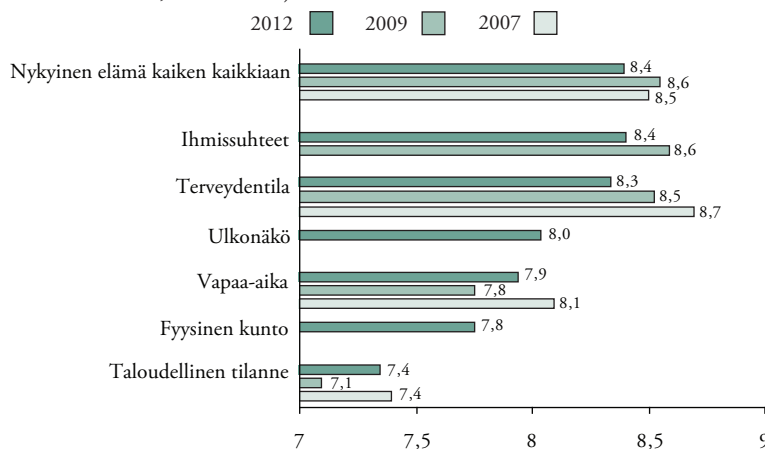
Kuten kysymyksessä lapsuudenkodin toimeen- tulosta, myöskään taloudellista tilannetta ei selvitetty kysymällä euromääräisiä rahasummia, sillä niiden muistaminen puhelinhaastatteluissa olisi vaikeaa ja tiedot epäluotettavia (vrt. Wilska 2005, 70). Sen sijaan kysyttiin yhdenmukai- sesti muidenkin elämän osa-alueiden kanssa omaa tyytyväisyyttä nykyiseen taloudelliseen tilanteeseen. Tyytyväisyys on kaikista selvite- tyistä alueista matalimmalla tasolla keskiarvon ollessa 7,4.

Kuten aiemmissakin kyselyissä, pojat ovat

hieman tyttöjä tyytyväisempiä talouteensa. Myös kuviossa 42 näkyvä taloudellisen tilan- teen notkahdus 20–24-vuotiaiden ikäryhmässä on tuttu aiemmista barometreista. Se selittyy ennen kaikkea lapsuudenkodista muutolla, joka tytöillä tapahtuu keskimäärin noin 19-vuotiaa- na, pojilla noin 20-vuotiaana⁹⁰. Tätä selitystä tukevat myös perhemuotojen mukaiset erot, sillä vanhempien luona asuvat ovat selvästi ta- louteensa tyytyväisimpiä. Kuntatyypeittäin erot ovat pieniä, samoin suuralueiden väliset erot. Maakuntatasolla taloudelliseen tilanteeseensa tyytyväisimmät nuoret ovat Pohjanmaalla (myös Etelä- ja Keski-Pohjanmaalla) ja Lapissa, tyyty- mättömimmät Päijät- ja Kanta-Hämeessä, Kes- ki-Suomessa sekä Etelä- ja Pohjois-Karjalassa.

Työttömien nuorten taloudelliselle tilan- teelleen antama keskiarvo on vain 6,4. Kou- lutustasolla tai opiskelupaikalla ei sinänsä ole suurta vaikutusta, mutta ammatillisesti orien- toituneet ovat hieman tyytymättömämpiä kuin lukioon tai yliopistoon suuntautuneet. Kaikkein tyytymättömimpänä erottuvat ne, joilla ei ole tutkintoja ja jotka eivät opiskele (6,8). Kaikkein tyytymättömiä talouteensa ovat ne, joilla yhdistyy useampi ulkopuolisuuden riskitekijä, eli vailla työtä, tutkintoja ja opiskelupaikkaa

KUVIO 41. Nuorten tyytyväisyys eri elämäalueisiin 2007, 2009 ja 2012.
(Kouluarvosanat 4–10, keskiarvot.)

olevat, joiden taloudelliseen tilanteeseensa tyytyväisyyden keskiarvo on 6,0.

Lapsuudenkodin toimeentulo on hyvin selvässä yhteydessä haastatteluhetken taloudelliseen tilanteeseen tyytyväisyyden kanssa.⁹¹ Yhteys on sitä vahvempi, mitä nuoremasta on kyse, eikä yli 25-vuotiailla yhteyttä ole lainkaan. Eriytyisen vahvasti perheen vauraus vaikuttaa niillä nuorilla, jotka asuvat yhä lapsuudenkodissaan, mikä vaikuttaakin loogiselta. Mutta hyvin toimeentulevien perheiden lapset ovat tyytyväisempiä nykyiseen taloudelliseen tilanteeseensa myös yksin asuessaan. Kiinnostavaa sinänsä, avo- tai avioliitossa elävien nuorten kohdalla yhteys lapsuudenkodin taloudelliseen tilanteeseen näkyy vain, jos heillä on jo lapsia. Ehkä tästä voi tehdä varovaisen päätelmän vanhempien auliimmasta taloudellisesta tuesta lapsiperheille.

Täytyy kuitenkin muistaa, että tässä kyselyssä ei suoraan selvitetty vanhempien antamaa taloudellista tukea. Asiaa edellisen kerran tutkittaessa vuoden 2005 Nuorisobarometrissa vanhempien taloudellisella tuella osoittautui olevan nuorten taloudessa suuri rooli, joka väheni nopeasti iän myötä. Iän ohella toinen taloudellisen tuen määrään vahvasti vaikuttava tekijä oli äidin korkea koulutustaso. Tuolloisessa kyselyssä ne nuoret, joita vanhemmat tukivat taloudellisesti, olivat kuitenkin muita tyytymättömämpiä omaan taloudelliseen tilanteeseensa. Tulosta voi tulkita siten, että tuki kohdistui tarpeeseen eli välttämättömiin elinkustannuksiin. Tätä päätelmää tukivat täsmennetyt kysymykset vanhempien taloudellisen tuen kohdentumisesta: tuki nuorille painottui välttämättömyyskoulutukseen eli vanhemmat paitsi antoivat rahaa, myös ostivat ruokaa ja vaatteita sekä maksoivat puhelinlaskuja. (Myllyniemi 2005; Wilska 2005.) Myös 2012 Nuorisobarometrissa löytyy epäsuoraa tukea sille, että vanhempien tuki tulee tarpeeseen. Lapsuudenkodin taloudellinen tilanne kun on yhteydessä nykyiseen taloudelliseen tilanteeseen etenkin opiskelijoilla ja työttömillä, palkkatyössä käyvillä se on jo paljon heikompaa. Epäsuorasti vanhempien taloudellisesta

tuesta voi kertoa sekin, että haastatteluhetkellä työttömien vanhempien lapset ovat omaan taloudelliseen tilanteeseensa keskimääräistä tyytymättömämpiä.

FYYSINEN KUNTO

Koetun fyysisen kunnon keskiarvo nuorten ikäryhmässä on 7,8. Muut kuntoon liittyvät kysymykset Nuorisobarometrissa liittyvät arki- ja kuntoliikunta-aktiivisuuteen, ruokailuun, uni-rytmiin ja päihteisiin liittyviin elämäntapoihin sekä tyytyväisyyteen omaan terveydentilaan. Fyysisestä kunnosta puhuttaessa on selvää, ettei kyselytutkimus voi tarjota kaikkea oleellista tietoa. Erityisesti fyysistä suorituskykyä koskevaa tuoretta väestötason tietoa ei ylipäättään kirjotushetkellä ollut tarjolla.⁹² Koetun ja mitatun kunnon välisiä yhteyksiä on aiemmin tutkittu väestöaineistoissa, ja vaikka niissä havaitaankin yhteyksiä, ei koettu kunto tulosten mukaan voi korvata kuntotestejä⁹³ (Husu & Suni 2011, 72). Puolustusvoimien kuntotestien perusteella tiedetään nuorten ikäryhmässä niin lihas- kuin kestävyyskunnan olleen jo pitkään laskusuunnassa (Santtila ym. 2006).

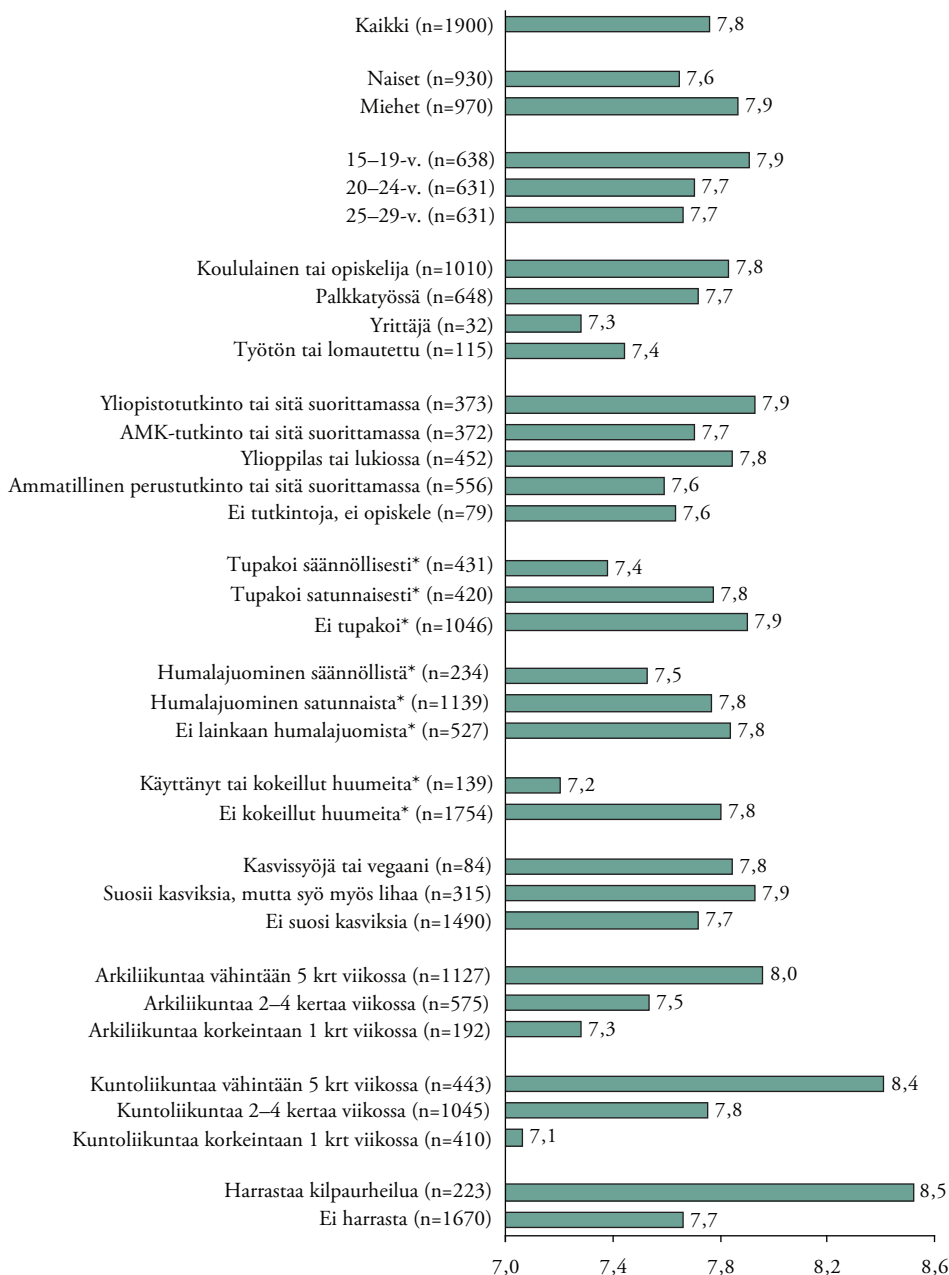
Kyselyssä pojat (keskiarvo 7,9) ovat vähän tyttöjä (7,7) tyytyväisempiä fyysiseen kuntoon. Iän myötä tyytyväisyys laskee, niin nuorten ikäryhmän sisällä kuin verrattuna vanhempiin. Ruokavalion mukaisessa tarkastelussa tyytyväisimpiä fyysiseen kuntoonsa ovat ne, jotka suosivat kasviksia, mutta syövät myös lihaa. Molemmissa ääripäissä kunto koetaan heikommaksi.

Jo satunnainenkin tupakointi vähentää selvästi tyytyväisyyttä fyysiseen kuntoon. Myös alkoholin humalajuominen ja laittomien huumaiden käyttö on yhteydessä heikompaan kuntoon. Poikkeustapaus on nuuska, jonka kohdalla yhteys on päinvastainen. Tämä johtunee nuuskaajien muita aktiivisemmasta kuntoliikunnasta: säännöllisesti nuuskaavista noin puolet kuntoliikkuu vähintään 5 kertaa viikossa, nuuskaamattomista vain noin viidenes. Säännöllisistä nuuskaajista kilpaurheilua

KUVIO 42. “Kuinka tyytyväinen olet omaan taloudelliseen tilanteeseesi kouluarvosanalla 4–10?” (Keskiarvot)

KUVIO 43. “Kuinka tyytyväinen olet fyysiseen kuntoosi kouluarvosanalla 4–10?” (Keskiarvot)

* Päihteiden käyttöä selvitettiin viimeksi kuluneiden 6 kuukauden aikana.

harrastaa 41 prosenttia, satunnaisuuskaajista 17 prosenttia ja muista 10 prosenttia. Arki-
liikunnalla sen sijaan ei ole yhteyttä nuuskaa-
misen kanssa. Kontrolloimalla kuntoliikunnan
määrän ja nuuskaamisen positiivinen yhteys
hyväksi koettuun fyysiseen kuntoon poistuu.
Ne säännöllisesti nuuskaavat nuoret, jotka kun-
toliikkuvat korkeintaan kerran viikossa, ovat
itse asiassa muita selvästi tyytymättömämpiä
fyysiseen kuntoonsa (keskiarvo 6,6). Sekä arki-
että etenkin kuntoliikunnalla on vahva yhteys
fyysiseen kuntoon tyytyväisyyden kanssa. Kilpa-
urheilua harrastavat nuoret ovat keskimäärin
fyysiseen kuntoonsa hyvin tyytyväisiä.

VAPAA-AIKA

Vapaa-ajalle annettujen kouluarvosanojen
keskiarvo on 7,9, eikä se juuri ole muuttunut
viime vuosina (kuvio 44). Pojat ovat vapaa-
aikaansa yleisesti hieman tyytöjä tyytyväisempiä.
Iän myötä tyytyväisyys vapaa-aikaan vähenee.
Niin oli myös Nuorten vapaa-aikatutkimuk-
sessa 2009, jonka kaikkein nuorin ikäryhmä,
10–14-vuotiaat, oli vapaa-aikaansa tyytyväisin.

Kaupunkien ja etenkin pääkaupunkiseudun
nuoret ovat maaseudulla asuvia tyytyväisempiä
vapaa-aikaansa. Erot ovat suuria alle 20-vuo-
tiailla, mutta vähenevät iän myötä siten, että
25-vuotiailla ja sitä vanhemmilla kuntatyytin
mukaisia eroja ei enää ole. Perhemuodoista
tyytyväisimpinä erottuvat vanhempiensa kanssa
asuvat, tyytymättöminä avio- tai avoliitossa
asuvat, joilla on lapsia. Muuten lapsiperheiden
nuoret vanhemmat ovat tyytyväisiä elämäänsä,
ja tässä tapauksessa tyytyväisyysvaje saattaa hy-
vinkin liittyä pikemmin vapaa-ajan määrään
kuin sen laatuun.

Suoritetuilla tutkinnoilla ei ole yhteyttä
vapaa-aikaan tyytyväisyyteen, mutta opiske-
lupaikan mukaisessa vertailussa tyytyväisimpiä
ovat peruskoululaiset ja lukiolaiset. Vapaa-aika
on ainoa tutkituista elämänalueista, johon
työttömät eivät ole muita tyytymättömämpiä.
Tämä pätee kuitenkin vain, jos työttömyys ei
ole pitkittynyttä: keston mukaisessa vertailussa

näky, kuinka yli puoli vuotta työttömänä olleet
nuoret ovat muita selvästi tyytymättömämpiä
vapaa-aikaansa. Työttömyyden pitkittyminen
vaikuttaa heikentävän tyytyväisyyttä kaikkiin
muihinkin kyselyssä selvitettyihin elämän-
alueisiin.

Ystäviään päivittäin tapaavat nuoret ovat
tyytyväisiä vapaa-aikaansa. Isän tai äidin tapaa-
misilla ei ole vastaavaa yhteyttä, ei myöskään
isovanhempien tai mahdollisten sisarusten ta-
paamisella. Liikuntaharrastuksilla ja vähäisem-
mässä määrin myös vapaaehtoistoiminnassa
mukana olemisella on kytkös vapaa-aikaan tyy-
tyväisyyteen. Sekä liikuntaharrastuksiin että
vapaaehtoistoimintaan liittyy myös ystävien
säännöllisempi tapaaminen, jonka vakioimi-
nen vähentääkin näiden aktiviteettien yhteyttä
vapaa-aikaan tyytyväisyyteen, muttei kokonaan
poista sitä.

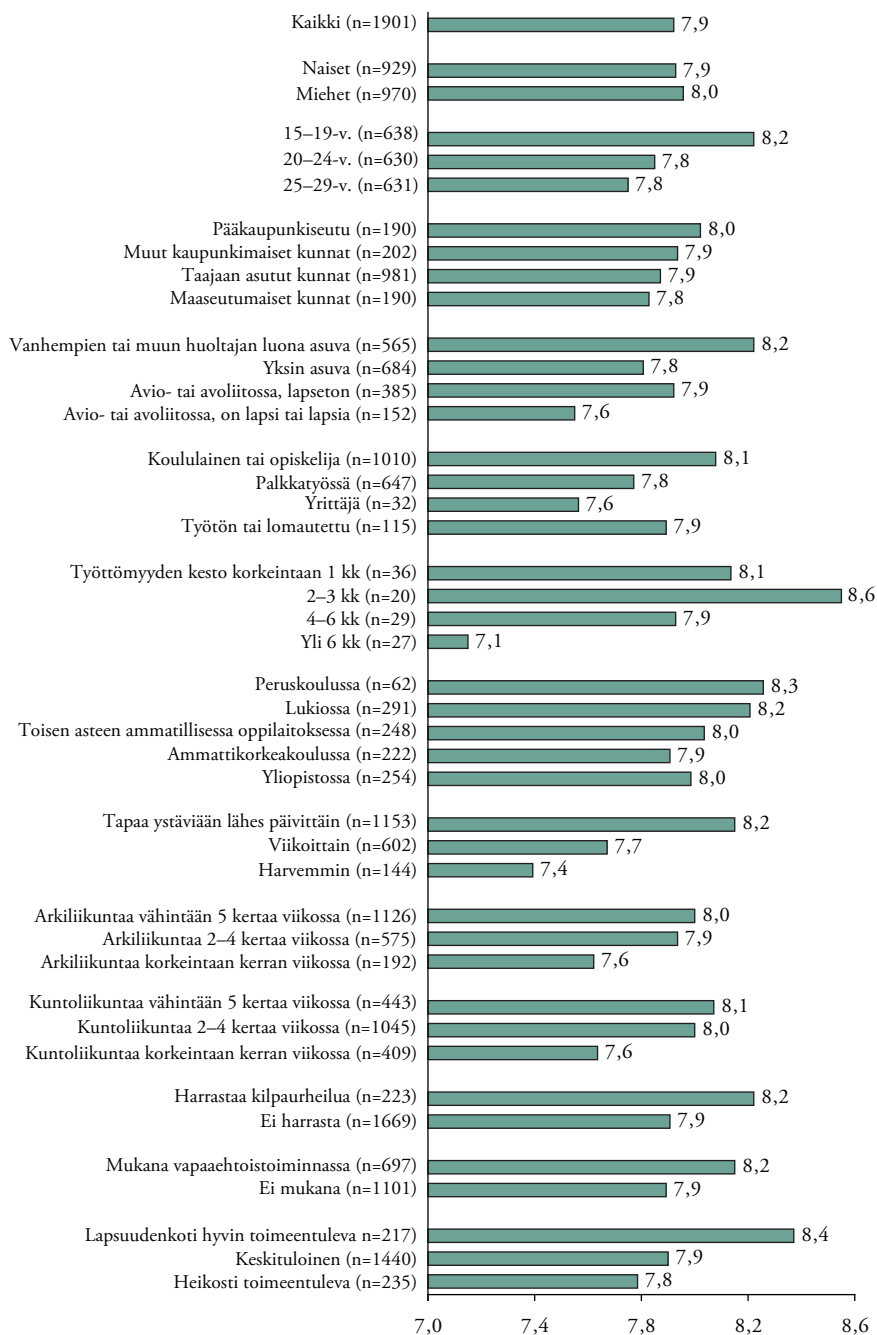
ULKONÄKÖ

Nuorten ulkonäköönsä tyytyväisyyden keskiar-
vo on 8,0 (kuvio 45). Asiaa ei ole Nuorisobaro-
metreissa aiemmin selvitetty, joten trenditietoa
ei vielä saada. Tyttöjen ja poikien välillä ei juuri
ole eroa, mutta iän myötä tyytyväisyys laskee,
mikä näkyy myös vanhempien kyselystä (ku-
vio 40). Tyytyväisimpiä ulkonäköönsä ovat alle
20-vuotiaat vastaajat (keskiarvo 8,1).

Kuviossa 45 nähdään, kuinka kunto-
liikunnan määrä on selvästi yhteydessä ulko-
näköön tyytyväisyyden kanssa. Taulukosta 9
nähdään lisäksi, että eri elämänalueista tyyty-
väisyys ulkonäköön korreloi voimakkaimmin
terveydentilan ja ennen kaikkea fyysisen kunnan
kanssa. Tässä Nuorisobarometrin ei selvitetty
liikkumisen motiiveja, mutta aiemman tut-
kimuksen perusteella vaikuttaisi siltä, etteivät
ulkonäkösyys ole vahva perusta pitkäaikaiselle
ja pysyväälle liikunnan harrastamiselle nuorilla,
vaikka liikunnan harrastaminen sinänsä yleensä
lisääkin kehotyytyväisyyttä sekä tytöillä että
pojilla (Ojala & Németh 2007; Ojala 2011).

Nuorisobarometrin kyselyssä ei täsmen-
netty ulkonäön merkityksiä sen enempää, ja

KUVIO 44. “Kuinka tyytyväinen olet vapaa-aikaasi kouluarvosanalla 4–10?” (Keskiarvot)

KUVIO 45. “Kuinka tyytyväinen olet ulkonäköösi kouluarvosanalla 4–10?” (Keskiarvot)

* Päihteiden käyttöä selvitettiin viimeksi kuluneiden 6 kuukauden aikana.

esimerkiksi kehonkuvan pohdinta jää muiden lähteiden varaan. WHO:n koululais-tutkimuksen mukaan peräti puolet suomalaisista 15-vuotiaista tytöistä ja 21 prosenttia pojista pitää itseään liian lihavana. 16 prosenttia samanikäisistä tytöistä ja 6 prosenttia pojista yritti haastatteluhetkellä pudottaa painoaan (Currie ym. 2012). Laihduttamiskäyttäytyminen on yleistynyt Suomessa 1990-luvusta lähtien niin tytöillä kuin pojilla⁹⁴ (Ojala 2011, 77). Tyttöjen laihduttaminen yleistyy 11 ja 15 ikävuoden välillä selvästi, pojilla ei.

Nuorten tyytyväisyys ulkonäköönsä vaikuttaa olevan hyvin kokonaisvaltaisesti yhteydessä moniin elämäntilanteisiin. Kysymys ulkonäöstä saattaakin kertoa enemmän kuin pintapuolisesti ajatellen voisi luulla. Ulkonäkö antaa paljon fyysisiä vihjeitä, jotka kertovat sukupuolesta, iästä, etnisestä taustasta, mutta se on myös monimuotoinen sosiokulttuurinen luomus. Se antaa keholle sosiaalisia merkityksiä: nuori vai vanha, kaunis vai ruma, hoikka vai lihava (Blinnikka & Uusitalo 1988, 7). Ulkonäköä käytetään ilmentämään minua ja statusta (Hamachek 1987, 195). Ihminen on sosiaalinen olento, ja erityisesti nuoruuteen katsotaan usein liittyvän paljon vertailua ja riippuvuutta muiden mielipiteistä. Ulkonäköä voi pitää malliesimerkkinä asiasta, jossa hyväksyttävyys, asema ja status ovat riippuvaisia muista ihmisistä (Gilbert 2002, 8–9). (Valtari 2005.)

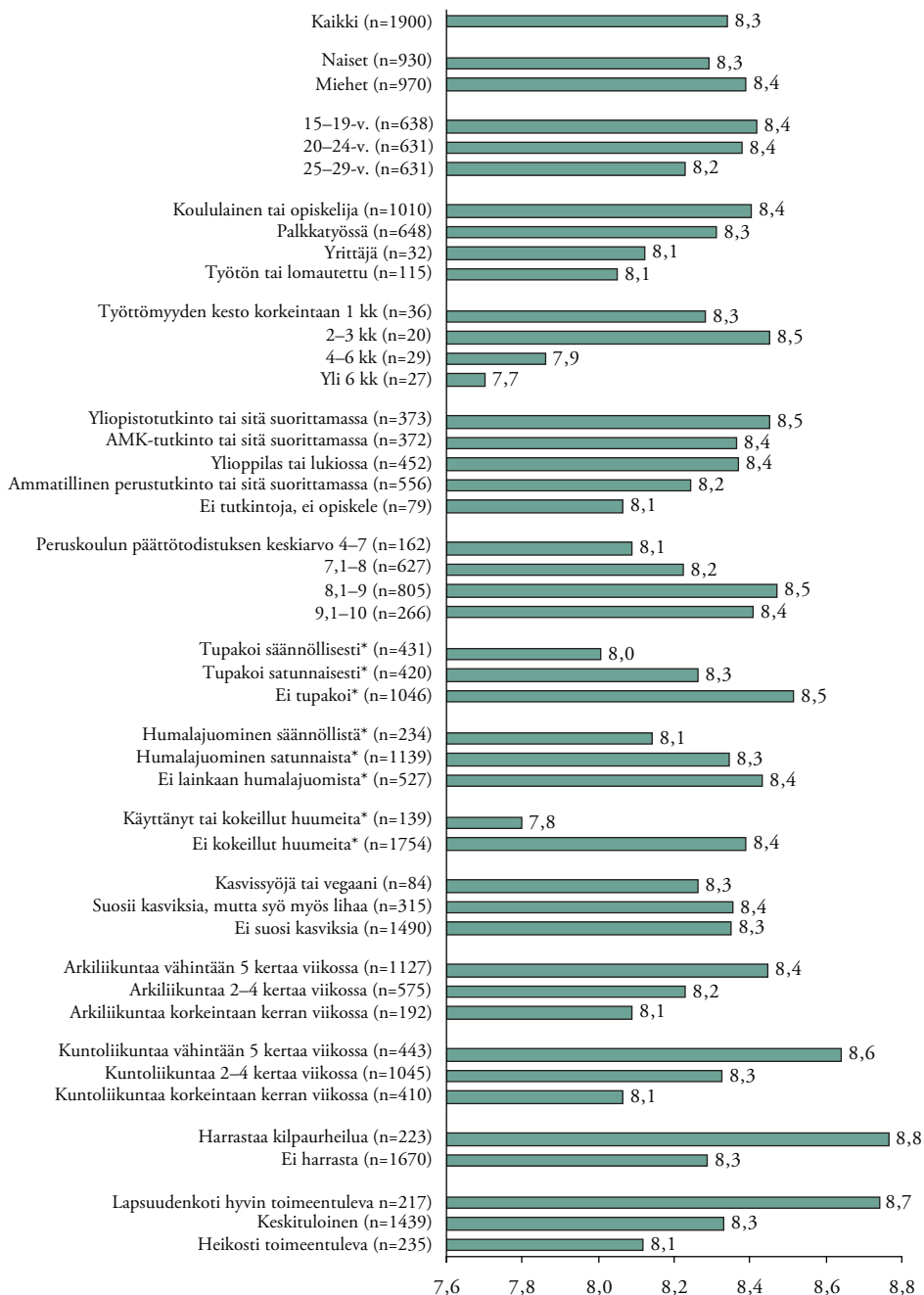
Tämä huomioiden on yllättävää, että kun vuoden 2005 Nuorisobarometreissa selvitettiin sitä, kuinka tärkeänä nuoret pitävät ulkonäköä, se oli tuolloin selvitetystä 25 elämäntilanteesta toiseksi vähiten tärkeä.⁹⁵ Tulos on kiinnostavassa ristiriidassa sen kanssa, kuinka vahvasti tyytyväisyys ulkonäköön korreloi elämään tyytyväisyyden kanssa 2012 aineistossa. Se, että muilla elämäntilanteilla paitsi ulkonäössä korrelaatiot ja tärkeyden kysyminen antavat samansuuntaisia tuloksia (ks. taulukko 9 sekä vuoden 2005 barometrin kuvat 21 ja 27), voi paljastaa jotain ulkonäön erityislaadusta. Vastaajilla kun on taipumus vastata kyselyihin siten, kuin he

uskovat muiden vastaavan, jolloin ulkonäön korostamista saatetaan pitää ei-suotavana, esimerkiksi pinnallisena, vaikka se jollain tasolla olisi hyvinkin tärkeää.

Edellä kuviosta 40 nähtiin, että barometriaineistossa nuoret (keskiarvo 8,0) ovat ulkonäköönsä tyytyväisempiä kuin vanhemmat (7,6). Kun kaikenikäistä väestöä edustavassa tutkimuksessa kysyttiin tyytyväisyyttä ulkonäköön, peräti puolet naisista toivoi olevansa paremman näköisiä. Ikävertailussa 18–29-vuotiaat erosivat huomattavasti tätä vanhemmista toivoessaan eniten olevansa paremman näköisiä. (Leijola 2001.) Jos näitä tuloksia luetaan rinnakkain, saattaa vaikuttaa ristiriitaiselta, että jo muutenkin hyvän näköisenä itseään pitävät toivovat muita enemmän olevansa vielä paremman näköisiä. Kuitenkin jos toiveen paremmasta ulkonäöstä tulkitsee kiinnostukseksi asiaa kohtaan, mitään ristiriitaa ei ole, sillä havainnot ovat johdonmukaisia tutkimuksen kanssa, jonka mukaan fyysisesti viehättävämmät ovat kiinnostuneempia omasta ulkonäöstään kuin vähemmän viehättävät (Hatfield & Sprecher 1986, 245). Sama tulos toistuu nuorten ikäryhmissä: kaikkein nuorimmat ovat sekä tyytyväisimpiä ulkonäköönsä (kuvi 45), että kiinnostuneimpia siitä (Valtari 2005).

Monet nuorten lapsuudenkodistaan antamat tiedot ovat yhteydessä ulkonäköön tyytyväisyyden kanssa. Mitä paremmaksi lapsuudenperheen ilmapiiri koettiin, sen tyytyväisempiä nuoret ovat ulkonäköönsä. Kuviossa 45 tästä annetaan esimerkiksi rakastava ilmapiiri, mutta yhteys on sama suhteessa ilmapiiriin kannustavuuteen ja sopuisuuteen – ja kääntäen suhteessa ilmapiiriin riitaisuuteen ja kiireisyyteen. Lähes kaikki lapsuudenkodin yhteisen tekemisen muodot (kysymys 18 liitteessä 2) ovat yhteydessä ulkonäkötyytyväisyyteen. Edellä kuviossa 34 nähdään lapsuudenkodin monipuolisen yhdessä olemisen ja tekemisen linkittyvän tiukasti elämään ja tyytyväisyyteen sen osa-alueisiin: tulos on sama riippumatta toiminnan saamista muodoista, tärkeintä näyttää olevan yhteinen

KUVIO 46. “Kuinka tyytyväinen olet terveydentilaasi kouluarvosanalla 4–10?” (Keskiarvot)

* Päihteiden käyttöä selvitettiin viimeksi kuluneiden 6 kuukauden aikana.

tekeminen. Ainoa poikkeus on tv:n katsominen, jolla ei ole yhteyttä ulkonäköön tyytyväisyyteen. Lapsuuskodin taustoihin liittyy kuviossa 45 myös vanhemmilta saatu myönteinen palaute, joka sekin on selvästi yhteydessä korkeampaan tyytyväisyyteen omaa ulkonäköä kohtaan. Myös muut kysymyksen K19 (ks. liite 2) väitteistä, jotka kertovat vanhempien aktiivisista ja avoimista kasvatuskäytännöistä, kuten iloista ja suruista keskustelemisesta, tai siitä, että vanhemmat ovat muistaneet kertoa rakastavansa lastaan, ovat yhteydessä nuoren parempaan kuvaan omasta ulkonäöstään.

Lapsuudenkotiin liittyvät taustatiedot osoittavat siis samaan suuntaan: perheen yhdessä oleminen ja tekeminen, myönteinen ilmapiiri ja kannustava kasvatusta ovat kaikki yhteydessä nuoren suurempaan tyytyväisyyteen omaan ulkonäkönsä. Koska ei ole järkeviä syitä olettaa minkään kysytystä asiasta vaikuttavan itse ulkonäköön, kyse lienee tekijöistä, jotka vaikuttavat esimerkiksi lapsen minäkuvaan ja itsetuntoon.

TERVEYDENTILA

Kuten aiemmissakin Nuorisobarometreissa, pojat kokevat terveytensä hieman tyttöjä paremmaksi. Esimerkiksi THL:n kouluterveyskyselyiden perusteella tiedetään, että tytöt myös raportoivat enemmän sairauksia ja oireita kuin pojat⁹⁶. Myös iän myötä tapahtuva koetun terveyden lasku on tuttu edellisistä tiedonkeruista. Koulutuksen mukaiset erot ovat varsin selviä: korkea koulutustaso on yhteydessä hyväksi koettuun terveyteen. Samoin vähintään 8 keskiarvo peruskoulun päättötodistuksessa näyttää liittyvän parempaan terveyteen.

Pääasiallisen toiminnan mukaisissa eroissa toistuu sama ilmiö kuin fyysisen kunnon kohdalla: työttömät ja yrittäjät arvioivat terveytensä heikommaksi kuin muut. Työttömien ryhmän sisällä on suurta vaihtelua. Nuorille tyypilliseen lyhytkestoiseen työttömyyteen ei liity huonommaksi koettua terveyttä, toisin kuin yli kolmen kuukauden, ja varsinkin yli puolen vuoden

mittaiseksi pitkittyneeseen työttömyyteen.

Kyselyssä selvitettiin niin terveyttä kuluttavia kuin terveyttä edistäviäkin elintapoja. Tupakointi, humalajuominen ja etenkin huumekeilut ovat selvästi yhteydessä heikommaksi koettuun terveyteen. Aktiivinen arki- ja varsinkin kuntoliikunta puolestaan liittyvät parempaan terveyteen. Myös kilpaurheilijat ovat terveyteensä tyytyväisiä. Taustatekijöistä lapsuudenkodin toimeentulon vahva yhteys terveyteen välittyy ainakin osin juuri sitä kautta, että paremmiin toimeentulevien perheiden lapsilla on muita paremmat mahdollisuudet liikkuu (vrt. kuvio 22 ja Häkkisen ym. artikkeli s. 186–200). Lukuisien pitkittäis- ja rekisteriaineistoihin perustuvien tutkimusten perusteella lapsuudenkodin elinolojen ja aikuistuneiden lasten terveyden välillä oleva yhteys on todellisuudessa vieläkin vahvempi kuin käytettäessä barometrin tapaan subjektiivista jälkikäteistä kysymystä lapsuudenkodin toimeentulosta (Moisio & Karvonen 2007, 150).

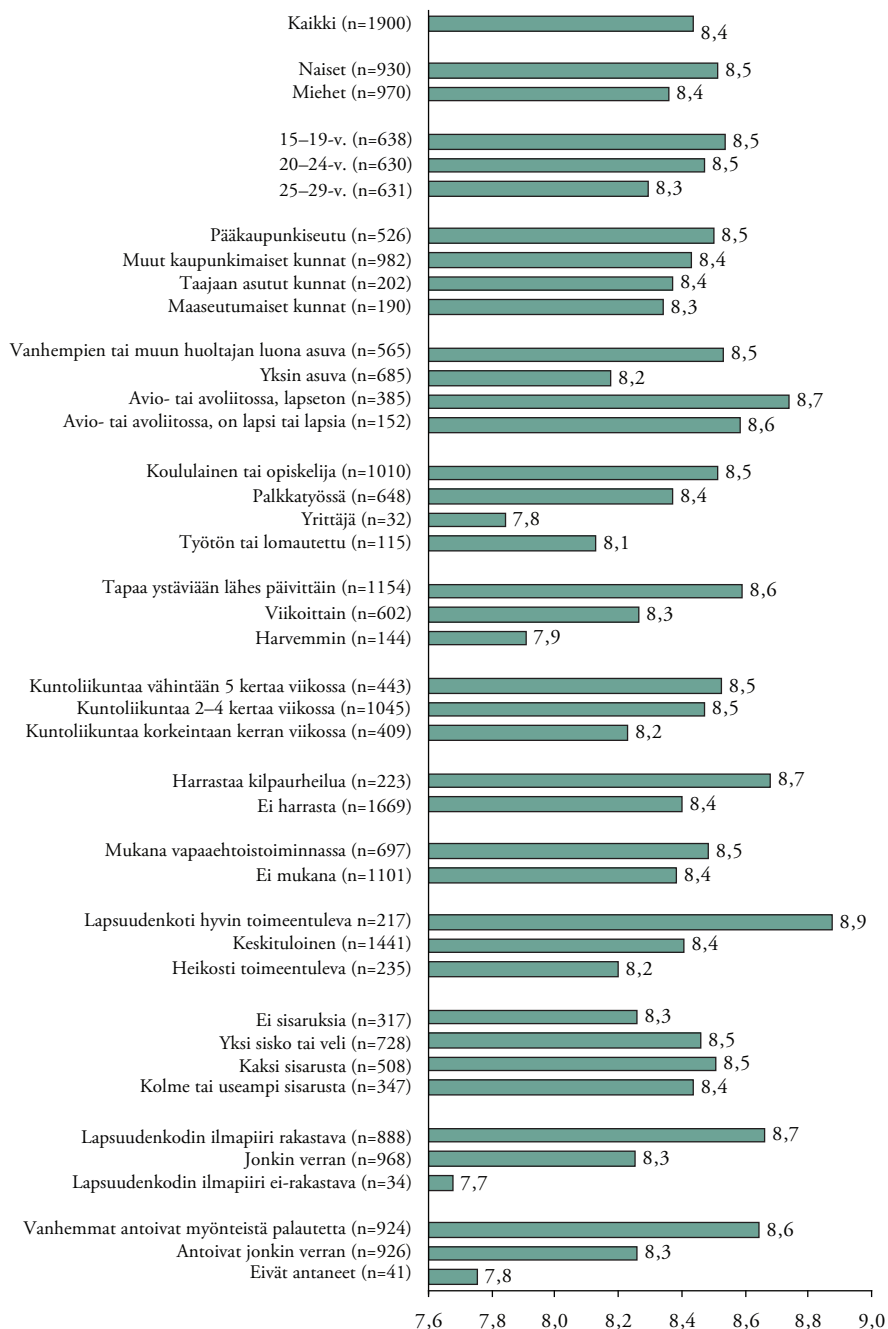
Tyytyväisyys terveyteen on hyvin vahvasti yhteydessä elämään tyytyväisyyden kanssa. Tässäkin vaikutus voi olla kaksisuuntaista, sillä tyytyväisyys lisää tutkitusti terveyttä (Hirvonen & Mangeloja 2006, 34).⁹⁷ On viitteitä siitäkin, että vaikutussuunta olisi ensisijaisesti nimenomaan tyytyväisyydestä terveyteen, ei niinkään toisin päin (Kinnunen ym. 2011).

IHMISUHTEET

Kaikista selvitetystä elämänalueista nuoret siis ovat tyytyväisimpiä ihmissuhteisiin. Keskiarvo on 8,4, mikä on hieman heikompi kuin asiaa edellisen kerran selvittäessä vuonna 2009. Nuorten ja heidän vanhempiansa välillä ei ole tässä eroa (vrt. kuvio 40). Tyytyväisyys ihmissuhteisiin on myös niin nuorilla kuin vanhemmillakin tutkituista elämän osa-alueista kaikkein voimakkaimmin yhteydessä elämään tyytyväisyyteen (taulukko 8).

Tytöt ovat hieman poikia tyytyväisempiä ihmissuhteisiinsa. Tämä on merkillepantavaa, sillä pojat tapaavat niin ystäviään kuin

KUVIO 47. “Kuinka tyytyväinen olet ihmissuhteisiisi kouluarvosanalla 4–10?” (Keskiarvot)

sukulaisiaankin tyttöjä tiheämmin (vrt. kuvio 12), ja koko aineiston tasolla ystävien tiheämpi tapaamistahti on selvästi yhteydessä suurempaan tyytyväisyyteen. Tässäkin sopii viitata tutkimukseen, jonka mukaan poikien sosiaalisuus perustuu enemmän tekemiseen, tyttöjen puolestaan kommunikaatioon (Currie ym. 2012, 211).

Nuorisobarometrin työttömät tapaavat ystäviään harvemmin kuin koululaiset, opiskelijat tai työssäkäyvät nuoret. Työttömät ovat myös hieman muita tyytymättömiä ihmisiä. Nuorisotyöttömyys on keskimäärin hyvin lyhytkestoista, minkä huomioden tämä on jopa hieman yllättävä tulos, vaikka väestötason Hyvinvointi ja palvelut -tutkimuksessa onkin havaittu, että työttömät ovat keskimäärin yksinäisempiä kuin työssäkäyvät. Yllättävää on myös se, että Nuorisobarometrin aineistossa työttömyyden kestolla ei havaita yhteyttä ihmisiin tyytyväisyyteen (tosin aineistossa on vain 112 työtöntä nuorta, ja heistäkin puolelta työttömyys on kestänyt korkeintaan kolme kuukautta).

Tyytyväisimpiä ihmisiin tyytyväisyyttä ovat nuoret, jotka tapaavat ystäviään lähes päivittäin, ja tyytymättömyys lisääntyy tapaamistahdin harvetessa. Vanhempien, isovanhempien tai sisarusten tapaamistiheydellä ei vastaavaa yhteyttä ole. Ystävien tapaaminen on yhteydessä harrastuksiin, mikä selittää osaltaan kuntoliikuntaa ja kilpaurheilua harrastavien suuremman tyytyväisyyden ihmisiin tyytyväisyyden kanssa, mutta ainoastaan niillä, jotka ovat mukana useammasa eri toimintamuodossa. Tulosta on hyvä peilata sitä Nuorten vapaa-aikatutkimuksen tulosta vasten, että toisin kuin vapaaehtoistoiminnalla, ei järjestöissä mukanaololla ole lainkaan yhteyttä ihmisiin tyytyväisyyteen (Myllyniemi 2009b, 122).

Vastaajat, joilla on sisarusia, ovat vähän mutta tilastollisesti merkitsevästi tyytyväisempiä ihmisiin tyytyväisyyttä kuin ne, jotka ovat ainoita lapsia. Sisarusten lukumäärällä ei ole vaikutusta.

Lapsuudenkodin merkitys kaiken kaikkiaan on tässäkin kysymyksessä hyvin suuri. Edellä kuviossa 34 nähtiin, kuinka lapsuudenperheen monipuolinen yhdessäolo linkittyy tiukasti koko elämään, myös ihmisiin tyytyväisyyteen. Myös lapsuudenkodin taloudellisella tilanteella, ilmapiirillä ja kasvatuskäytännöillä on vahva kytkös nuoren myöhempiin ihmisiin tyytyväisyyteen. Kuvioon 47 näitä lapsuudenperheen yhteyksiä kuvittamaan on valittu kokemus rakastavasta ilmapiiristä sekä vanhemmilta saatu myönteinen palaute, jotka molemmat ovat vahvasti kytköksissä ihmisiin tyytyväisyyteen.

TYTYVÄISYYS ELÄMÄÄN KOKONAISUUTENA

Nuorten kyselytutkimuksissa kertoma tyytyväisyys elämään kokonaisuutena on keskiarvona mitaten pysynyt lähes samana viimeiset 15 vuotta (taulukko 7). Yleisin arvosana elämälle on 9, ja kaikkein huonoimpia alle kuuden arvosanoja annetaan vain prosentit verran.

Kuviossa 48 näkyvä noin 20 ikävuoden paikkeilla tapahtuva notkahdus tyytyväisyydessä elämään on havaittu aiemmissakin kyselyissä. Nuorisobarometrin ikäryhmä 15 vuodesta ylöspäin ei tavoita tätä nuorempia nuoria, jotka muiden kyselyiden valossa näyttävät olevan elämäänsä selvästi tyytyväisempiä (Myllyniemi 2009b, 131; Nuorten paneeli 2011, 6).

Koulutuksen on edellä nähty olevan yhteydessä moniin yksittäisiin hyvinvoinnin ulottuvuuksiin, kuten terveyskäyttämiseen ja sosiaaliseen luottamukseen. Sidos on vahva myös elämään tyytyväisyyden kokonaisuudessaan, mitattiinpa koulutusta suoritettuina tutkimuksina tai koulutodistuksen keskiarvoin.⁹⁸ Yhteys ei kuitenkaan ole suoraviivainen, vaan eroja on lähinnä ainoastaan heikosti menestyneiden ja muiden, tai kokonaan opiskelun ulkopuolisten ja muiden välillä. Elämään tyytyväisyys on keskimääräistä heikompaa, jos peruskoulukeskiarvo on jäänyt alle seitsemän, mutta siitä korkeammilla keskiarvoilla tyytyväisyys ei oikeastaan nouse. Vailla tutkintoja ja opiskelupaikkaa

olevat ovat muita selvästi tyytymättömämpiä, mutta sillä millä tasolla opiskelee, ei juuri ole tekemistä elämään tyytyväisyyden kanssa.

Työttömyyden on havaittu olevan tuloja ja koulutustasoa johdonmukaisemmin yhteydessä työikäisten koetun hyvinvoinnin vajeisiin (Karvonen 2008). Yhteyden on tulkittu johtuvan siitä, että varsinkin pitkittyessään työttömyys voi aiheuttaa heikentyneen taloudellisen tilanteen lisäksi muita ongelmia, kuten muutoksia yhteisöllisissä verkostoissa tai fyysisessä ja psyykkisessä terveydessä (Kauppinen ym. 2010; Kortteinen & Tuomikoski 1998). Nuorisobarometrin aineistossa työttömiä on vain 112, ja heistäkin puolet on ollut työttömänä korkeintaan kolme kuukautta. Tästäkin vaatimattomasta otoksesta voi kuitenkin havaita työttömien poikkeavan selvästi muista. Työttömät nuoret ovat muita huomattavasti tyytymättömämpiä kaikkiin elämäntiloihin lukuun ottamatta vapaa-aikaa (tosin myös vapaa-aikaan tyytyväisyys on matalampaa niiden joukossa, jotka ovat olleet työttömänä yli puoli vuotta). Nuorilla, joiden työttömyys on pitkittynyt yli puolen vuoden, tyytyväisyys elämään kokonaisuudessaan on heikompaa.

Edellä todettiin lapsuudenkodin yhteisen tekemisen ja yhdessä olemisen yhteyden nuorten

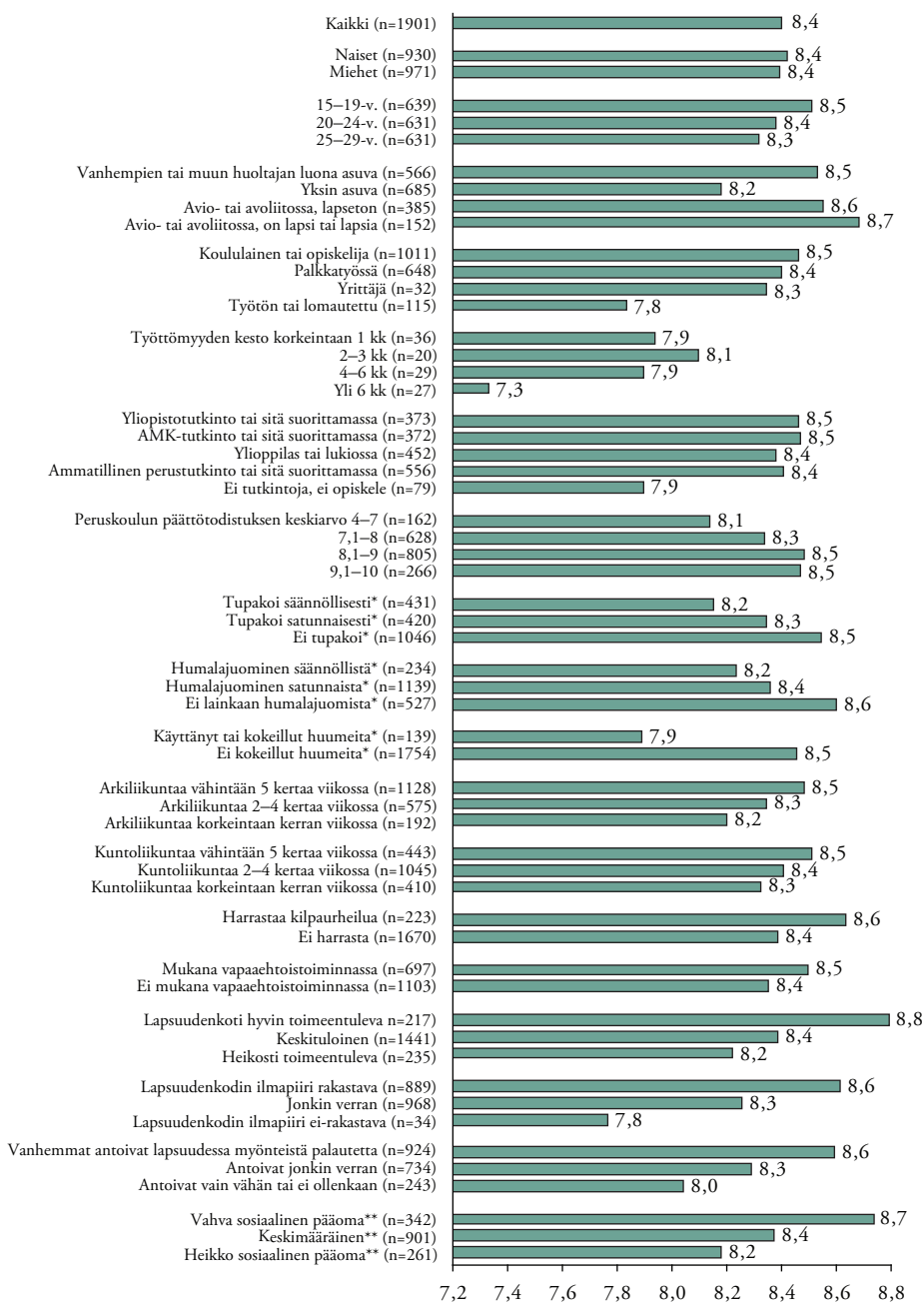
elämään tyytyväisyyteen olevan vahva (kuvio 34). Myös lapsuudenkodin ilmapiirillä on vahva kytkös nykyiseen elämänlaatuun. Vastaavasti nuoret, jotka kokevat lapsuuskodissaan saaneensa vanhemmiltaan myönteistä palautetta kasvamisestaan, ovat myöhemmässä elämänsä vaiheessa tyytyväisempiä elämäänsä kuin vähemmän palautetta saaneet. Yhteys on erittäin vahva suhteessa kaikkiin kyselyssä selvitettyihin yksittäisiin elämäntilanteisiin. Kuvioon 48 on valittu esimerkiksi kannustava palaute, mutta yhtä vahva yhteys on myös sillä, ovatko vanhemmat kertoneet lapselle rakastavansa tätä, ja sillä, onko vanhempien kanssa puhuttu lapsen iloista ja suruista. Aiemmassa tutkimuksessa on tehty havainto siitä, että vahva keskusteluyhteys vanhempiin ennustaa korkeampaa elämään tyytyväisyyttä (Currie ym. 2012). Nuorisobarometri vahvistaa ja täydentää näitä tuloksia havainnolla vaikutuksen tietyistä pysyvyydestä tai jatkuvuudesta, eli lapsuudenkodin keskusteleavuuden vahvasta yhteydestä myöhemmän nuoruusiän elämään tyytyväisyyden kanssa. Barometrin tutkimuskohteen ulkopuolelta aiempi tutkimus kertoo yhteyden ulottuvan myös parempaan itseluottamukseen ja vähäisempään fyysiseen ja psyykkiseen oireiluun. Huomion arvoinen

TAULUKKO 7. ”Kuinka tyytyväinen olet elämääsi tällä hetkellä?” Vertailu 1997–2012. (Kouluarvosana 4–10, osuus prosentteina.)

arvosana	1997	1998	2005	2006	2007	2009	2012
4	0	0	0	0	0	0	0
5	1	1	1	1	0	0	1
6	2	2	2	2	1	5	3
7	10	10	11	12	7	3	10
8	35	32	39	37	37	33	37
9	42	44	41	38	47	48	41
10	10	11	6	9	8	10	9
yhteensä	100	100	100	100	100	100	100
keskiarvo	8,4	8,5	8,4	8,4	8,5	8,6	8,4

Lähteet: 1997–2007 Nuorisobarometrit, 2009 Nuorten vapaa-aikatutkimus.

KUVIO 48. “Kuinka tyytyväinen olet elämääsi kouluarvosanalla 4–10?” (Keskiarvot)

* Päihteiden käyttöä selvitettiin viimeksi kuluneiden 6 kuukauden aikana.

** Seuraavista 6 kysymysarjasta muodostettiin summamuuttuja: osallistuminen vapaaehtoistoimintaan (kuvio 1), kiinnostus politiikkaan (kuvio 7), yhteenkuuluvuuden tunne (kuvio 11), ystävien tapaaminen (kuvio 12), luottamus yhteiskunnallisiin instituutioihin (kuvio 14) ja yleistetty sosiaalinen luottamus (kuvio 16). Näistä kukin on luokiteltu kolmiportaisesti siten, että vastaaja voi saada arvon 0, 1 tai 2. Summamuuttuja saa arvoja välillä 0–12, joista arvot 0–4 on luokiteltu matalaksi, 5–7 keskinkertaiseksi ja 8–12 vahvaksi sosiaalseksi pääomaksi.

on myös havainto, jonka mukaan hyväkään keskusteluyhteys vertaisryhmän kanssa ei paikkaa tilannetta, jos kommunikaatio vanhempien kanssa ei toimi (Moreno ym. 2009).

Kuviossa 48 tiivistetään vielä yhteenvedo- maisesti sosiaalisen pääoman avulla Nuoriso- barometrin niitä aihepiirejä, joita tutkijat ovat tähän käsitteeseen liittäneet.⁹⁹ Kaikessa monitulkintaisuudessaankin sosiaalisen pääoman käsite auttaa vetämään yhteen tässä käsiteltyjä verkostoihin, osallistumiseen ja luottamukseen liittyviä aihepiirejä. Tässä sosiaalinen pääoma on operationalisoitu seuraavista 6 kysymyksestä tai kysymyssarjasta muodostetuksi summamuut- tujaksi: osallistuminen vapaaehtoistoimintaan (kuvio 1), kiinnostus politiikkaan (kuvio 7), yhteenkuuluvuuden tunne (kuvio 11), ystävien tapaaminen (kuvio 12), luottamus yhteiskun- nallisiin instituutioihin (kuvio 14) ja yleistetty sosiaalinen luottamus (kuvio 16). Näistä kukin on luokiteltu kolmiportaisesti siten, että vastaaja voi saada arvon 0, 1 tai 2. Summamuuttuja saa arvoja välillä 0–12, joista arvot 0–4 on luoki- teltu matalaksi, 5–7 keskinkertaiseksi ja 8–12

vahvaksi sosiaaliseksi pääomaksi.¹⁰⁰

Näin määritelty sosiaalinen pääoma on vahvasti yhteydessä elämään tyytyväisyyteen, samoin kaikkiin muihin selvitettyihin elämän- alueisiin¹⁰¹. Vahva sosiaalinen pääoma linkittyy myös nuorten vähäisempään päihteidenkäyt- töön ja aktiivisempaan liikuntaan. Lapsuuden- kodista saadut tiedot ovat erittäin merkitykselli- siä: sosiaalinen pääoma on sitä vahvempaa, mitä myönteisempi oli lapsuudenkodin ilmapiiri (ks. kuvio 31), mitä monipuolisempaa oli lapsuu- denperheen yhdessä oleminen ja tekeminen (ks. kuvio 33), ja mitä kannustavampaa oli kasvatus (ks. kuvio 36). Vanhemmille vastaa- vaa sosiaalisen pääoman mittaria ei kyselyiden eroista johtuen voi rakentaa, mutta edellä on saatu vahvaa näyttöä monien tekijöiden sosi- aalisesta periytymisestä (ks. myös Kortteisen & Elovainion artikkeli). Näin barometrin kyselyn kattoteemat, osallistuminen, luottamus, sosiaa- liset verkostot, terveys, elintavat ja lapsuuden- kodin taustat punoutuvat erottamattomasti toisiinsa.

Edellä on käsitelty monin tavoin nuoren ja

TAULUKKO 8. Nuorten ja heidän vanhempiansa eri elämänalueisiin tyytyväisyyden väliset korrelaatiot. (Spearmanin rho.)

VANHEMMAT	NUORET						
	Taloudelli- nen tilanne	Vapaa-aika	Ihmis- suhteet	Terveysden- tila	Fyysinen kunto	Ulkonäkö	Elämä kaiken kaikkiaan
Taloudellinen tilanne	0,117**	0,008	-0,071	0,030	0,036	0,019	0,008
Vapaa-aika	0,008	0,071	0,028	0,080	0,076	0,068	0,054
Ihmissuhteet	0,051	0,033	0,111*	0,101*	0,065	0,067	0,139**
Terveystila	0,099*	0,118**	0,060	0,117**	0,147**	0,124**	0,131**
Fyysinen kunto	0,057	0,068	-0,047	0,029	0,068	0,071	-0,009
Ulkonäkö	0,092*	0,105*	0,038	0,074	0,075	0,072	0,093*
Elämä kaiken kaikkiaan	0,084	0,062	0,047	0,107*	0,025	0,044	0,120**

vanhempien suhdetta, mielipiteiden yhteyksiä ja lapsuudenkodin taustojen vaikutusta nuorten hyvinvointiin. Taulukossa 8 tiivistetään informaatiota esittämällä nuorten ja heidän omien vanhempiensa eri elämänaalueisiin tyytyväisyyksien väliset korrelaatiot. Voimakkaimmat yhteydet ovat taloudellisella tilanteella, terveydentilalla ja elämällä kokonaisuutena. Kiinnostavasti etenkin vanhemman tyytyväisyys omaan terveydentilaansa on voimakkaasti yhteydessä siihen, kuinka tyytyväinen lapsi on elämäänsä ja moniin sen osa-alueisiin.

ERI ELÄMÄNALUEISIIN TYYTYVÄISYYDEN VÄLISIÄ YHTEYKSIÄ

Taulukossa 9 esitetään nuorten elämän eri osa-alueisiin tyytyväisyyksien korrelaatiokertoimet. Tyytyväisyys mihin tahansa elämänaalueeseen korreloi voimakkaan positiivisesti ja tilastollisesti merkitsevästi kaikkien muiden elämäna-alueiden tyytyväisyyden kanssa. Kaikkein vahvimmat yhteydet löytyvät toisaalta vapaa-ajan ja ihmissuhteiden väliltä, toisaalta ulkonäön,

terveyden ja fyysisen kunnon väliltä.

Kaikki elämänaalueet¹⁰² ovat vahvasti yhteydessä myös tyytyväisyyteen elämään kokonaisuudessaan. Eri alueiden korrelaatioiden vertailu (taulukon alin rivi) kertoo, että ihmissuhteilla ja terveydentilalla on vahvimmat yhteydet elämään tyytyväisyyden kanssa. Tulos on sama kuin edellisen kerran asiaa vuoden 2007 Nuorisobarometrissa selvitettyä. Tuolloin ei tosin kysytty tyytyväisyyttä ulkonäköön, joka tämän vuoden aineistossa myös on erittäin vahvasti yhteydessä elämään tyytyväisyyden kanssa.

Vanhempien aineistossa tulokset ovat pitkälti samansuuntaisia kuin nuorilla: myös heillä tyytyväisyys mihin tahansa elämänaalueeseen ennustaa tyytyväisyyttä kaikkiin muihin, ja voimakkaimmin elämään tyytyväisyyden kanssa korreloivat ihmissuhteet. Huomattavin ero nuoriin löytyy siitä, että vanhemmilla taloudellinen tilanne on vahvemmin sidoksissa elämään tyytyväisyyteen kuin nuorilla.

Hyvinvointitutkimuksen klassikko *Hyvinvoinnin ulottuvuuksia* (Allardt 1976) käsittelee myös hyvinvoinnin osatekijöiden välisiä

TAULUKKO 9. Kuuteen eri elämänaalueeseen ja elämään kaiken kaikkiaan tyytyväisyyden väliset korrelaatiot. (Spearmanin rho.)

	1. Taloudellinen tilanne	2. Vapaa-aika	3. Ihmissuhteet	4. Terveystila	5. Fyysinen kunto	6. Ulkonäkö	7- Elämä kaiken kaikkiaan
1. Taloudellinen tilanne	1						
2. Vapaa-aika	0,142**	1					
3. Ihmissuhteet	0,142**	0,452**	1				
4. Terveystila	0,187**	0,301**	0,344**	1			
5. Fyysinen kunto	0,227**	0,248**	0,235**	0,548**	1		
6. Ulkonäkö	0,205**	0,304**	0,320**	0,366**	0,413**	1	
7. Elämä kaiken kaikkiaan	0,295**	0,389**	0,508**	0,404**	0,308**	0,407**	1

yhteyksiä.¹⁰³ Kuten Nuorisobarometrissa, selvästi vahvimmin elämään tyytyväisyyden (Allardtilla ”onnellisuuden”) kanssa korreloivat terveys ja ihmissuhteet (Allardtilla ”ystävyyssuhteet”). (Allardt 1976, 221.) Pulkkinen (1994, 106) tutkimuksessa yleisin nuorten aikuisten mainitsema asia elämään liittyvien toiveiden ja pelkojen yhteydessä oli terveys, toiseksi yleisin oli perhe. Myös Työterveyslaitoksen Nuoret ja työ 2006 -barometri vahvistaa tärkeysjärjestyksen nuorten elämässä: ensin terveys ja ystävät, vasta sitten työ (Sulander ym. 2007, 100). Vaikka käsitteiden operationalisoinnit poikkeavat

huomattavasti Nuorisobarometrin vastaavista, ovat hyvinvoinnin osatekijöiden yhteydet varsin samankaltaisia. Metodologiselta kannalta on mielenkiintoista myös verrata näin laskettuja tuloksia nuorilta itseltään kysyttyyn asioiden tärkeyteen. Edellisen kerran asiaa Nuorisobarometrissa selvitetessä nuoret pitivät itselleen tärkeimpinä asioina nimenomaan terveyttä sekä rakkautta ja ihmissuhteita (Myllyniemi 2005, 44). Hyvin erilaisilla lähestymistavoilla voidaan päästä keskenään sopusoinnussa oleviin tuloksiin ihmissuhteiden ja terveyden ensisijaisuudesta hyvinvoinnille.

LÄHTEET

- Aira, Tuula & Kannas, Lasse & Kokko, Sami & Villberg, Jari (2010) *Nuorten päihdekokeilut ja -asenteet muutoksessa*. Mannerheimin Lastensuojeluliiton ehkäisevän päihdetyön (EPT) hankkeen seurantatutkimus. Osa 2, loppukartoitus. Helsinki: Mannerheimin Lastensuojeluliitto.
- Allardt, Erik (1976) *Hyvinvoinnin ulottuvuuksia*. Helsinki: WSOY.
- Blinnikka, Leena-Maria & Uusitalo, Marja (1988) *Ruumiikuva aikuisiällä. Vertaileva tutkimus ammatin, sukupuolen ja iän mukaan*. Turku: Turun yliopisto.
- Borg, Sami (1996) *Nuoret, politiikka ja yhteiskunnallinen syrjäytyminen. Raportti nuorten osallistumisesta vuoden 1996 kunnallis- ja eurovaaleihin*. Helsinki: Nuorisosiain neuvottelukunta. http://www.minedu.fi/export/sites/default/OPM/Nuoriso/nuorisosiain_neuvottelukunta/julkaisut/nuor_tutkimukset/Nuoret_politiikka_ja_yhteiskunnallinen_syrjytyminen.pdf (Viitattu 3.7.2012.)
- Borg, Sami (2012) Nuorten äänestysvalinnat, puoluekiinnityminen ja edustautuminen. Teoksessa Jussi Ronkainen (toim.) *Nuoret ja ääni. Nuoret eduskuntavaaleissa 2011*. Helsinki: Opetus- ja kulttuuriministeriö & Nuorisotutkimusverkosto/Nuorisotutkimusseura & Nuorisosiain neuvottelukunta.
- Bourdieu, Pierre (1990) *Distinction. A Social Critique of the Judgement of Taste*. New York: Routledge & Kegan Paul.
- Bourdieu, Pierre (1999) Site Effects. Teoksessa Pierre Bourdieu (ed.) *The Weight of the World. Social Suffering in Contemporary Society*. Cambridge: Polity Press.
- Cantell, Marja & Crawford, Susan & Dewey, Daniele (2011) *Physical Activity Patterns in Preschool Aged Children and Their Parents*, luento ICEPA 2011 – International Congress on Enhancement of Physical Activity of Children and Youth, Vuokatti 7.–9.4.2011.
- Ciairano, Silvio & Rabaglietti, Emanuela & Roggero, Antonella & Bonino, Silvio & Beyers, Wim (2007) Patterns of adolescent friendships, psychological adjustment and antisocial behavior: the moderating role of family stress and friendship reciprocity. *International Journal of Behavioral Development*, 2007, 31(6), 539–548.
- Currie, Candace & Zanotti, Cara & Morgan, Antony & Currie, Dorothy & de Looze, Margaretha & Roberts, Chris & Samdal, Oddrun & Smith, Otto R.F. & Barnekowym, Vivian (eds) (2012) *Social determinants of health and well-being among young people. Health Behaviour in School-aged Children (HBSC) study: international report from the 2009/2010 survey*. Copenhagen: WHO Regional Office for Europe, 2012 (Health Policy for Children and Adolescents, No. 6) <http://www.euro.who.int/en/what-we-publish/abstracts/social-determinants-of-health-and-well-being-among-young-people.-health-behaviour-in-school-aged-children-hbsc-study> (Viitattu 7.4.2012.)
- Coleman, James (1988) Social Capital in Creation of Human Capital. *American Journal of Sociology* 94, 95–120.
- Coleman, James (1990) *Foundations of Social Theory*. Cambridge, MA: Harvard University Press.
- Eichler, Margrit & Reisman, Anna Lisa & Borins, Elaine Manace (1992) Gender bias in medical research. *Women & Therapy*, 1992, 12(4), 61–70.
- Elo, Kimmo & Rapeli, Lauri (2008) *Suomalaisten politiikkatietämys*. Helsinki: Oikeusministeriö. julkaisu 2008:6. <http://www.kansanvalta.fi/Satellite?blobtable=MungoBlobs&blobcol=urldata&SSURlaptype=BlobServer&SSURlcontainer=Default&SSURlsession=false&blobkey=id&blobheadervalue1=inline;%20filename=Suomalaisten%20politiikkatiet%E4mys.pdf&SSURlcontext=Satellite%20Server&blobwhere=1243790324526&blobheadername1=Content-Disposition&ssbinary=true&blobheader=application/pdf> (Viitattu 18.5.2012.)
- Fogelholm, Mikael & Paronen, Olavi & Miettinen, Mari (2007) *Liikunta – hyvinvointipoliittinen mahdollisuus. Suomalaisen terveysliikunnan tila ja kehittyminen 2006*. Helsinki: sosiaali- ja terveysministeriö & opetusministeriö & UKK-instituutti.
- Franklin, Mark (2004) *Voter Turnout and the Dynamics of Electoral Competition in Established Democracies since 1945*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Gilbert, Paul (2002) Body Shame: A Biopsychosocial Conceptualization and Overview with Treatment Implications. Teoksessa Paul Gilbert & Jeremy Miles (eds) *Body Shame. Conceptualization, Research and Treatment*. Hove: Brunner-Routledge, 3–54.
- Gissler, Mika & Puhakka, Tiina & Vuori, Mika & Karvonen, Sakari (2007) Poikien ja tyttöjen hyvinvointi ja terveys tilastoina. Teoksessa Sakari Karvonen (toim.) *Onko sukupuolella väliä? Hyvinvointi, terveys, pojat ja tytöt*. Helsinki: Nuorisotutkimusverkosto & Nuorisosiain neuvottelukunta & Stakes.
- Haake, Niina & Nikula, Tuuli (2011) *Osallisuus, luottamus ja elinympäristö*. Terveiden edistämisen kansallaiskysely. Terveiden edistämisen keskuksen julkaisuja 1/2011. http://www.tekry.fi/web/pdf/bulletins/2011/tekry_049.pdf (Viitattu 14.6.2011.)
- Hamachek, Don E. (1987) *Encounters with the Self*. New York: Holt, Rinehart and Winston.
- Hakkarainen, Pekka & Perälä, Jussi & Metso, Leena (2011) Kukka pukkaa – kannabiksen kotikasvatus Suomessa. *Yhteiskuntapolitiikka* 76:2, 148–168.
- Hampton, Keith & Goulet, Lauren Sessions & Rainie, Lee

- & Purcell, Kristen (2011) *Social networking sites and our lives. How people's trust, personal relationships, and civic and political involvement are connected to their use of social networking sites and other technologies*. <http://www.pewinternet.org/-/media/Files/Reports/2011/PIP%20-%20Social%20networking%20sites%20and%20our%20lives.pdf> (Viitattu 16.6.2011.)
- Hamunen, Eeva (2011) Hallitus haluaa kehittää hyvinvoinnin mittaamista. *Hyvinvointikatsaus* 1/2011.
- Hasari, Allan (1990) Varhaiskasvatuksen tavoitteet, sisällöt ja menetelmät. Teoksessa Annu Brotherus & Allan Hasari & Elina Helimäki: *Varhaiskasvatuksen pedagogiikka*. Rauma: Oy Länsi-Suomi.
- Hatfield, Elaine & Sprecher, Susan (1986) *Mirror, mirror... The Importance of Looks in Everyday Life*. Albany (N.Y.): State University of New York Press.
- Hellsten, Villiina (2003) Uusi politiikka ja poliittisen osallistumisen moninaistuminen: haaste edustukselliselle demokratialle. Teoksessa Kari Paakkunainen (toim.) *Kyllä politiikalle mutta... Nuoret ja eduskuntavaalit 2003*. Helsinki: opetusministeriö & Nuorisotutkimusverkosto & Nuorisosaian neuvottelukunta.
- Helve, Helena (2002) *Arvot, muutos ja nuoret*. Helsinki: Helsinki University Press.
- Hirvonen, Tatu & Mangeloja, Esa (2006) *Miksi kolmas hampurilainen ei tee onnelliseksi?* Jyväskylä: Atena-kustannus.
- Holmila, Marja & Raitasalo, Kirsimarja (2002) Vanhempien näkemykset nuorten päihteidenkäytöstä ja sen ohjaamisesta. Teoksessa Marja Holmila (toim.) *Asuinalue ja päihdehaitat. Arviointitutkimus ehkäisevästä paikallistoiminnasta Tikurilassa ja Myllypurossa*. Stakesin tutkimuksia 122. Helsinki: Stakes, 79–122.
- Holmila, Marja & Raitasalo, Kirsimarja (2008) Lapsuudenkodin alkoholin liikakäytön vaikutukset. Teoksessa Pasi Moisio & Sakari Karvonen & Jussi Simpura & Matti Heikkilä (toim.) *Suomalaisten hyvinvointi*. Helsinki: Stakes, 294–307.
- Huotari, Pertti (2012) *Physical fitness and leisure-time physical activity in adolescence and in adulthood – A 25-year secular trend and follow-up study*. Research Reports on Sport and Health 255. Jyväskylä: Liikunnan ja kansanterveyden edistämissäätiö LIKES.
- Husu, Pauliina & Suni, Jaana (2011) Teoksessa Pauliina Husu & Olavi Paronen & Jaana Suni & Tommi Vasankari (toim.) *Suomalaisten fyysinen aktiivisuus ja kunto 2010. Terveystä edistävän liikunnan nykytila ja muutokset*. Helsinki: Opetus- ja kulttuuriministeriön julkaisuja 2011:15.
- Huurre, Taina & Aro, Hillevi (2007) *Nuoruusiän hyvinvoinnin erot vaikuttavat aikuisikään asti. Kansanterveys*, 1, 14–15.
- Hyypä, Markku T. & Liikanen, Hanna-Liisa (2005) *Kulttuuri ja terveys*. Helsinki: Edita.
- Hyypä, Markku T. (2006) Talkoohengestä koituu hyvinvointia. *Liikunta & Tiede* 3/2006; 4–9.
- Ilmonen, Kaj (2002) Luottamus paikallisiin instituutioihin ja sosiaalisiin verkostoihin. Teoksessa Petri Ruuskanen (toim.) *Sosiaalinen pääoma ja hyvinvointi*. Jyväskylä: PS-kustannus.
- Jallinoja, Riitta (2009) Perhe yhdessä vapaa-aikana. Teoksessa Mirja Liikkanen (toim.) *Suomalainen vapaa-aika. Arjen ilot ja valinnat*. Helsinki: Gaudeamus.
- Jusi, Kari (2010) *Ammatillisen aseman rakentuminen. Seurattututkimus abiturienttien ammatilliseen koulutukseen ja työelämään sijoittumisesta*. Työ- ja elinkeinoministeriön julkaisuja. Työ ja yrittäjyys 14/2010. http://www.tem.fi/files/26786/TEM_14_2010_netti.pdf (Viitattu 2.6.2012.)
- Kahneman, Daniel & Diener, Ed & Schwartz, Norbert (eds) (1999) *Well-Being – The Foundation of Hedonic Psychology*. New York: Russell Sage Foundation.
- Kaikkonen, Risto & Mäki, Päivi & Hakulinen-Viitanen, Tuovi & Markkula, Jaana & Wikström, Katja & Ovas-kainen, Marja-Leena & Virtanen, Suvi & Laatikainen, Tiina (2012, toim.) *Lasten ja lapsiperheiden terveys ja hyvinvointierot*. Raportti 16/2012. Helsinki: Terveiden ja hyvinvoinnin laitos. <http://www.thl.fi/thl-client/pdfs/b79b33f7-e767-4a74-ab5d-40e9b60a1fe8> (Viitattu 24.4.2012.)
- Kajanoja, Jouko (2009) Sosiaalinen pääoma: yhteisöllisyyden paluuta vai henkistä väkivaltaa. *Yhteiskuntapolitiikka* 74 (2009):1, 72–79.
- Kantomaa, Marko & Tammelin, Tuija & Näyhä, Simo & Taanila, Anja (2007) Adolescent's physical activity in relation to family income and parents' education. *Preventive Medicine* 44:5, 410–415.
- Kartovaara, Leena (2007a) Lapsiperheiden kehitys. Teoksessa *Suomalainen lapsi 2007*. Helsinki: Tilastokeskus & Stakes, 31–45.
- Kartovaara, Leena (2007b) Lasten perheet. Teoksessa *Suomalainen lapsi 2007*. Helsinki: Tilastokeskus & Stakes, 47–70.
- Kartovaara, Leena (2007c) Lasten isovanhemmat. Teoksessa *Suomalainen lapsi 2007*. Helsinki: Tilastokeskus & Stakes, 73–90.
- Karvonen, Sakari (2008) Hyvinvointi työikäisten kokemana. Teoksessa Pasi Moisio & Sakari Karvonen & Jussi Simpura & Matti Heikkilä (toim.) *Suomalaisten hyvinvointi*. Helsinki: Stakes, 96–114.
- Karvonen, Sakari & Moisio, Pasi & Simpura, Jussi & Heikkilä, Matti (2008) Suomalaisten muuttuvat elinolot. Teoksessa Pasi Moisio & Sakari Karvonen & Jussi Simpura & Matti Heikkilä (2008, toim.) *Suomalaisten hyvinvointi*. Helsinki: Stakes, 28–37.
- Karvonen, Sakari & Moisio, Pasi & Simpura, Jussi (2009) Suomalaisten hyvinvointi ja elinolot 2000-luvulla. Teoksessa Johanna Lammi-Taskula & Sakari Karvonen

- & Salme Ahlström (2009, toim.) *Lapsiperheiden hyvinvointi*. Helsinki: Stakes, 20–34.
- Kauppinen, Timo & Karvonen, Sakari (2008) Nuorten aikuisten toimeentulo-ongelmat. Teoksessa Pasi Moisio & Sakari Karvonen & Jussi Simpura & Matti Heikkilä (toim.) (2008) *Suomalaisten hyvinvointi*. Helsinki: Stakes, 76–94.
- Kauppinen, Mika (2009) Kasvisruokavaliota noudattavan asiakkaan ohjaaminen terveydenhuollossa. Suuntalinjat terveydenhuollon ammattihenkilöille. Mikkelin ammattikorkeakoulu. Opinnäyte, hoitotyön koulutusohjelma.
- Kauppinen, Timo & Saikku, Peppi & Kokko, Riitta-Liisa (2010) Työttömyys ja huono-osaisuuden kasautuminen. Teoksessa Marja Vaarama & Pasi Moisio & Sakari Karvonen (toim.) *Suomalaisten hyvinvointi*. Helsinki: Terveyden ja hyvinvoinnin laitos.
- Kawachi, Ichiro & Kennedy, Bruce & Lochner, Kimberly & Prothrow-Stith, Deborah (1997) Social Capital, income equality and mortality. *American Journal of Public Health* 87, 490–498.
- Kestilä, Laura & Koskinen, Seppo & Martelin, Tuija & Rahkonen, Ossi & Pensola, Tiina & Aro, Hillevi & Aromaa, Arpo (2006) Determinants of health in early adulthood: what is the role of parental education, childhood adversities and own education? *European Journal on Public Health* 16 (3):306–15.
- Kestilä, Laura (2008) *Determinants of Health, Health Behaviour and Health Inequalities in Early Adulthood*. Kansanterveyslaitoksen julkaisuja A 23/2008. Helsinki: Kansanterveyslaitos.
- Kettunen, Nanna & Krats, Sari & Kinnunen, Ulla (1996) Parisuhde ja lasten kasvattaminen. Teoksessa Lea Pulkkinen (toim.) *Lapsesta aikuiseksi*. Jyväskylä: Atena Kustannus Oy.
- Khalil, Elias (2007) *Pure theory of altruism*. Chicago: University of Chicago, 2007.
- Kinnunen, Kirsi & Virtanen, Pekka & Valtonen, Hannu (2011) Koettu onnellisuus ja koettu terveys. Sairaus ei tee onnettomaksi, mutta onneton ei pysy terveenäkään. *Yhteiskuntapolitiikka* 4/2011, 387–396. <http://www.stakes.fi/yp/2011/4/kinnunen.pdf> (Viitattu 14.6.2012.)
- Koistinen, Matti (2010) *Nuorten hyvinvointi, opiskelu ja opinto-ohjaus erityisen koulutustehtävän saaneessa lukiossa*. Helsingin yliopisto, käyttätymistieteellinen tiedekunta, opettajankoulutuslaitos. Tutkimuksia 319. <https://helda.helsinki.fi/bitstream/handle/10138/20038/nuorten.pdf?sequence=2> (Viitattu 2.6.2012.)
- Koivusilta, Leena K. & Rimpelä, Arja H. & Kautiainen, Susanna M. (2006) Health inequality in adolescence. Does stratification occur by familial social background, family affluence, or personal social position? *BMC Public Health* 6: 110. <http://www.ncbi.nlm.nih.gov/pmc/articles/PMC1479325/?tool=pubmed> (Viitattu 3.7.2012.)
- Kortteinen, Matti & Tuomikoski, Hannu (1998) *Työtön. Tutkimus pitkäaikaistyöttömien selviytymisestä*. Helsinki: Kustannusosakeyhtiö Tammi.
- Kosonen, Helli & Rimpelä, Arja & Rauma, Anna-Liisa & Väisänen, Pertti & Pere, Lasse & Virtanen, Suvi & Rimpelä, Matti (2005) Consumption of special diet among Finnish adolescents in 1979–2001: repeated national cross-sectional surveys. *Soz Präventivmed* 2005:50, 142–150.
- Kouvo, Antti & Kankainen, Tomi (2009) Sosiaalista pääomaa rakentamassa vai purkamassa? Suomalaiset hyvinvointipalvelut ja yleistynyt luottamus. Terveyden ja hyvinvoinnin laitos. *Yhteiskuntapolitiikka* 6/2009, 585–603.
- Kumlin, Staffan & Rothstein, Bo (2005) Making and Breaking Social Capital. The Impact of Welfare-State Institutions. *Comparative Political Studies* 38, 339–365.
- Kupari, Tiina (2011, toim.) *Omaa kotia etsimässä. Nuorten asuminen 2010*. Suomen ympäristö 1 / 2011. Helsinki: ympäristöministeriö. <http://www.ymparisto.fi/download.asp?contentid=123925> (Viitattu 12.6.2012.)
- Laakso, Lauri & Nupponen, Heimo & Koivusilta, Leena & Rimpelä, Arja & Telama, Risto (2006) Liikkuvaksi nuoreksi kasvaminen on monen tekijän summa. *Liikunta & Tiede* 43:2, 4–11.
- Laasanen, Juhani (2011) *Vapaaehtoistyön kansantaloudelliset vaikutukset*. Helsingin yliopisto, Ruralia-instituutti, julkaisuja 70. <http://www.helsinki.fi/ruralia/julkaisut/pdf/Raportteja70.pdf> (Viitattu 30.6.2011.)
- Lahti, Raimo (2011) Tehokkaampaa tukea koulunsa keskeyttäneille. *Helsingin Sanomat* 10.6.2011, C8.
- Lallukka, Kirsi (2004) *Lapsuusikä ja ikä lapsuudessa. Tutkimus 6–12-vuotiaiden sosiokulttuurisesta ikätiedosta*. Jyväskylän yliopisto, Studies in Education Psychology and Social Research 215, Jyväskylä.
- Leijola, Maarit (2001) Suomalaisen naisten ulkonäkötyytyväisyys. Pro gradu -tutkielma. Helsingin yliopisto, sosiaalipsykologian laitos.
- Leino, Timo (2007) Nuoret ja työ -toimintaohjelma. Julkaisematon esitelmä Työterveyslaitoksen Nuoret ja työ -toimintaohjelman loppuseminaarissa, 27.9.2007.
- Liikkanen, Mirja (2004) Yleisönä – kodin ulkopuolella ja kotona. Teoksessa Mirja Liikkanen & Riitta Hanifi & Ulla Hannula (toim.) *Yksilöllisiä valintoja, kulttuurin pysyvyyttä. Vapaa-ajan muutokset 1981–2002*. Helsinki: Tilastokeskus.
- Luopa, Pauliina & Lommi, Anni & Kinnunen, Topi & Jokela, Jukka (2010) *Nuorten hyvinvointi Suomessa 2000-luvulla. Kouluterveyskysely 2000–2009*. THL:n Raportti 20/2010. Helsinki: Terveyden ja hyvinvoinnin laitos.
- Lähteenmaa, Jaana (1997) Nuoret vapaaehtoistyönteki-

- jät: Motiiveja ja moraalipohdintoja. Tapaustutkimus pääkaupunkiseudulta. Teoksessa Helena Helve & Tuija Päiväranta & Helena Saarikoski & Katja Päällysaho & Jaana Lähteenmaa & Petri Virtanen *Nuorten elämänpolkuja lama-Suomessa*. Nuorisotutkimusseura, tutkimuksia 3 / 1997. Helsinki: Nuorisotutkimusseura, 162–209.
- Martelin, Tuija & Koskinen, Seppo & Kestilä, Laura & Aromaa, Arpo (2005) Terveyden ja toimintakyvyn vaihtelu asuinalueen, koulutuksen ja perhetyypin mukaan. Teoksessa Seppo Koskinen & Laura Kestilä & Tuija Martelin & Arpo Aromaa (toim.) *Nuorten aikuisten terveys. Terveys 2000 -tutkimuksen perustulokset 18–29-vuotiaiden terveydestä ja siihen liittyvistä tekijöistä*. Helsinki: Kansanterveyslaitoksen julkaisu B7/2005, 134–148.
- Masche, J. Gower (2010) Explanation of normative declines in parents' knowledge about their adolescent children. *Journal of Adolescence*, 2010, 33(2), 271–284.
- Metso, Leena & Winter, Torsten & Hakkarainen, Pekka (2012) Suomalaisten huumeiden käyttö ja huumeasenteet – Huumeaiheiset väestökyselyt Suomessa 1992–2010. Terveyden ja hyvinvoinnin laitos. Raportti 17/2012. <http://www.thl.fi/thl-client/pdfs/056141f2-7af0-469a-98fe-36ab805a3f68> (Viitattu 22.3.2012.)
- Metsä-Pauri, Maija (2011) *Hyvinvoinnin mittaamisen monet kasvot*. Helsinki: Tilastokeskus. Tieto&trendit 2/2011; 25–28.
- Mikkonen, Juha & Tynkkynen, Lotta (2010) *Terve amis! Ammattiin opiskelevien terveyden taustatekijät: 50 toimenpide-ehdotusta terveyserojen kaventamiseksi*. Helsinki: Elämäntapaliitto.
- Moisio, Pasi & Karvonen, Sakari (2007) Mitä subjektiiviset kysymykset lapsuudenkodin toimeentulosta oikeastaan mittaavat? *Sosiaalilääketieteellinen aikakauslehti* 2007: 44, 144–152.
- Moreno, Carmen & Sánchez-Queija, Inmaculada & Muñoz-Tinoco, Victoria & Gaspar de Matos, Margarida & Dallago, Lorenza & Ter Bogt, Tom & Camacho, Inês & Rivera, Francisco & HBSC Peer Culture Focus Group (2009) Cross-national associations between parent and peer communication and psychological complaints. *International Journal of Public Health*, 2009, 54: 235–242. <http://www.springerlink.com/content/v087476080315560/fulltext.pdf> (Viitattu 4.6.2012.)
- Muuri, Anu & Manderbacka, Kristiina (2010) Hyvinvointivaltion kannatusperusta. Teoksessa Marja Vaarama & Pasi Moisio & Sakari Karvonen (toim.) *Suomalaisten hyvinvointi*. Helsinki: Terveyden ja hyvinvoinnin laitos.
- Myllyniemi, Sami (2004) Nuorisobarometri. Teoksessa Terhi-Anna Wilska (toim.) *Oman elämänsä yrittäjät. Nuorisobarometri 2004*. Helsinki: opetusministeriö & Nuorisotutkimusverkosto & Nuorisosaian neuvottelukunta.
- Myllyniemi, Sami (2005) Nuorisobarometri. Teoksessa Terhi-Anna Wilska (toim.) *Samanlaiset ja erilaiset. Nuorisobarometri 2005*. Helsinki: opetusministeriö & Nuorisotutkimusverkosto & Nuorisosaian neuvottelukunta.
- Myllyniemi, Sami & Gissler, Mika & Puhakka, Tiina (2005) Kuluttava nuoruus tilastoina. Teoksessa Minna Autio & Petri Paju (toim.) *Kuluttava nuoruus. Nuorten elinolo -vuosikirja 2005*. Helsinki: opetusministeriö & Nuorisotutkimusverkosto & Nuorisosaian neuvottelukunta.
- Myllyniemi, Sami (2006) Nuorisobarometri 2006. Teoksessa Terhi-Anna Wilska (toim.) *Uskon asia. Nuorisobarometri 2006*. Helsinki: opetusministeriö & Nuorisotutkimusverkosto & Nuorisosaian neuvottelukunta.
- Myllyniemi, Sami (2007) *Perusarvot puntarissa. Nuorisobarometri 2007*. Helsinki: opetusministeriö & Nuorisotutkimusverkosto & Nuorisosaian neuvottelukunta.
- Myllyniemi, Sami (2008) *Mitä kuuluu? Nuorisobarometri 2008*. Helsinki: opetusministeriö & Nuorisotutkimusverkosto & Nuorisosaian neuvottelukunta.
- Myllyniemi, Sami (2009a) *Taidekohtia. Nuorisobarometri 2009*. Helsinki: opetusministeriö & Nuorisotutkimusverkosto & Nuorisosaian neuvottelukunta.
- Myllyniemi, Sami (2009b) *Aika vapaalla. Nuorten vapaa-aikatu tutkimus 2009*. Helsinki: opetusministeriö & Nuorisotutkimusverkosto & Nuorisosaian neuvottelukunta.
- Myllyniemi, Sami (2010) *Puolustuskannalla. Nuorisobarometri 2010*. Helsinki: opetusministeriö & Nuorisotutkimusverkosto & Nuorisosaian neuvottelukunta.
- Mäkinen, Tomi (2010) *Trends and Explanations for Socio-economic Differences in Physical Activity*. Terveyden ja hyvinvoinnin laitos. Tutkimus 41. Helsinki: Terveyden ja hyvinvoinnin laitos.
- Mäkinen, Tomi (2011) Liikunnan sosioekonomisia eroja selittävät tekijät aikuisilla. Teoksessa Pauliina Husu & Olavi Paronen & Jaana Suni & Tommi Vasankari (toim.) *Suomalaisten fyysinen aktiivisuus ja kunto 2010. Terveystä edistävän liikunnan nykytila ja muutokset*. Helsinki: Opetus- ja kulttuuriministeriön julkaisuja 2011:15.
- Niva, Mari & Mäkelä, Johanna (2011) Yhä useampi pohtii lihansyönnin eettisyyttä. *Helsingin Sanomat* 1.8.2011, A2.
- Nuorten paneeli 2011. *Nuoret ovat nykypäivä ja tulevaisuus*. Stratebilily Oy & Valtion nuorisosaian neuvottelukunta & Suomen Nuorisoyhteistyö Allianssi ry.
- Nurmela, Sakari (1998) *Nuorten järjestökiinnittyneisyys*. Yhteenvetoraportti 1998. Helsinki: Nuorisosaian neuvottelukunta. http://www.minedu.fi/export/sites/default/OPM/Nuoriso/nuorisosaian_neuvottelukunta/julkaisut/muut_tutkimukset/Nuorten_osallistumisen_1998.pdf (Viitattu 3.7.2012.)
- Nurmela, Sakari & Pehkonen, Juhani (2003) Nuoret ja

- vuoden 2003 eduskuntavaalit. Teoksessa Kari Paakkunainen (toim.) *"Kyllä politiikalle, mutta". Nuoret ja eduskuntavaalit 2003*. Helsinki: Nuorisotutkimusverkosto/Nuorisotutkimusseura & Nuorisosiain neuvottelukunta, julkaisuja 27.
- Ojala, Kristiina (2011) *Nuorten painon kokeminen ja laihduttaminen*. Jyväskylän yliopisto, Liikunta- ja terveystieteiden tiedekunta. Studies in sport, physical education and health 167. <https://jyx.jyu.fi/dspace/bitstream/handle/123456789/26810/9789513942816.pdf?sequence=1> (Viitattu 5.6.2012.)
- Ojala, Kristiina & Németh, Agnes (2007) Relationships between Body Image Subscale (BIS) versus biological maturation, body mass index, weight control behavior and physical activity in Finnish and Hungarian adolescents. Abstract. Jyväskylä: Body and Mind symposium.
- Ojanen, Markku (2007) *Positiivinen psykologia*. Helsinki: Edita.
- Oksanen, Atte (2008) Lapsuus jättömaana: teknologisen bränditalouden paisteessa vai pimenossa? Teoksessa Anja Riitta Lahikainen & Raija-Leena Punamäki & Tuula Tamminen (toim.) *Kulttuuri lapsen kasvattajana*. Helsinki: WSOY.
- Paajanen, Pirjo (2001) *Lapsen vapaa-aika huoltajan silmin*. Perhebarometri 2001. Helsinki: Väestöliitto & Väestötutkimuslaitos E 12/2001.
- Paakkunainen, Kari & Myllyniemi, Sami (2004) Ohut kuntakansalaisuus ja uudet linkittäjät: nuoret kunnallisessa demokratiassa ja paikallisissa vaikuttajaryhmissä. Teoksessa Kari Paakkunainen (toim.) *Nuorten ääni ja kunnantalon heikko kaiku. Nuoret kunnallisessa demokratiassa ja paikallisissa vaikuttajaryhmissä*. Helsinki: opetusministeriö & Nuorisotutkimusverkosto & Nuorisosiain neuvottelukunta.
- Paakkunainen, Kari & Myllyniemi, Sami (2007) Tihentävä sukupolvipolitiikka ja aktiivisuuden kasautuminen. Teoksessa Kari Paakkunainen (toim.) *Sukupolvipolitiikka. Nuoret ja eduskuntavaalit 2007*. Helsinki: opetusministeriö & Nuorisotutkimusverkosto & Nuorisosiain neuvottelukunta.
- Paakkunainen, Kari & Myllyniemi, Sami (2007) Tihentävä sukupolvipolitiikka ja aktiivisuuden kasautuminen. Teoksessa Kari Paakkunainen (toim.) *Sukupolvipolitiikka. Nuoret ja eduskuntavaalit 2007*. Helsinki: opetusministeriö & Nuorisotutkimusverkosto & Nuorisosiain neuvottelukunta.
- Peltola, Marja (2007) Konventioita ja vaihtoehtoja – nuoret muuttuvan yhteiskunnan poliittisina toimijoina. Teoksessa Kari Paakkunainen (toim.) *Sukupolvipolitiikka. Nuoret ja eduskuntavaalit 2007*. Helsinki: opetusministeriö & Nuorisotutkimusverkosto & Nuorisosiain neuvottelukunta.
- Perusturvan riittävyyden arviointiraportti. Terveys- ja hyvinvoinnin laitos, Helsinki. Avauksia 4/2011 <http://www.thl.fi/thl-client/pdfs/d4f9b358-3440-4894-9004-0cdfea621efe> (Viitattu 18.7.2011.)
- Pessi, Anne Birgitta (2008) *Suomalaiset auttajina ja luottamus avun lähteisiin. RAY:n juhluvuoden kansalaiskeselyiden tulokset*. Helsinki: RAY.
- Pessi, Anne Birgitta & Saari, Juho (2008) *Hyvä tahto. Auttamisen asenteet ja rakenteet Suomessa*. Helsinki: Sosiaali- ja terveysturvan keskusliitto ry.
- Pietiläinen, Marjut & Helminen, Marja-Liisa & Lappalainen, Eevi (2011) Nuoret väestössä ja nuorten perheet. Teoksessa Marjut Pietiläinen (toim.) *Nuori tasa-arvo*. Helsinki: Tilastokeskus.
- Pitkänen, Tuuli (2006) *Alcohol Drinking Behavior and its Developmental Antecedents*. Väitöskirja, Jyväskylän yliopisto. Jyväskylä Studies in Education, Psychology and Social Research 293. <https://jyx.jyu.fi/dspace/bitstream/handle/123456789/13365/9513926613.pdf?sequence=1> (Viitattu 13.6.2011.)
- Prättälä, Ritva (2011) Terveyttä haittaavat elintavat kasautuvat niille, joilla menee muutenkin huonosti. *Tessö. Sosiaali- ja terveystieteiden aikakauslehti* 2/2011; 20–21.
- Pulkkinen, Lea (1996) Sosiaalinen kehitys lapsuudessa ja nuoruudessa. Teoksessa Lea Pulkkinen (toim.) *Lapsesta aikuiseksi*. Jyväskylä: Atena Kustannus Oy.
- Pulkkinen, Lea & Kokko, Katja (1996) Keskeiset elämänsisällöt aikuisiässä. Teoksessa Lea Pulkkinen (toim.) *Lapsesta aikuiseksi*. Jyväskylä: Atena Kustannus Oy.
- Purhonen, Semi (2011) Televisionkatselun sosiaalinen eriytyminen ja yhteiskunnalliset seuraukset nyky-Suomessa. *Yhteiskuntapolitiikka* 6/2011, 599–619.
- Puronaho, Kari (2006) *Liikuntaseurojen lasten ja nuorten liikunnan markkinointi. Tutkimus lasten ja nuorten liikunnan tuotantoprosessista, resurssista ja kustannuksista*. Jyväskylä: Jyväskylän yliopisto. <http://julkaisut.jyu.fi/?id=951-39-2558-7> (Viitattu 30.3.2008.)
- Putnam, Robert (2000) *Bowling Alone. The Collapse and Revival of American Community*. New York: Simon & Schuster.
- Raisamo, Susanna & Pere, Lasse & Lindfors, Pirjo & Tiirikainen, Mikko & Rimpelä, Arja (2011) *Nuorten terveystapatutkimus 2011. Nuorten tupakkatuotteiden ja pähteiden käyttö 1977–2011*. Helsinki: Sosiaali- ja terveystieteiden raportteja ja muistiot 2011:10. http://www.stm.fi/c/document_library/get_file?folderId=3320152&name=DLFE-16067.pdf (Viitattu 5.7.2011.)
- Raitasalo, Kirsimarja & Simonen, Jenni (2011) Alaikäiset juovat entistä vähemmän, mutta nuorten aikuisten juominen lisääntyy. Terveys- ja hyvinvoinnin laitos. *Yhteiskuntapolitiikka* 1/2011, 17–29.
- Raulio, Susanna & Pietikäinen, Minna & Prättälä, Ritva (2007) *Suomalaisnuorten kouluikäinen ateriointi*. Helsinki: Kansanterveyslaitoksen julkaisuja B26/2007.

- Rauste-von Wright, Maija-Liisa (1973–1982) *Nuorison ihmis- ja maailmankuvaa käsittelevä tutkimussarja 1973–1982*. Turun yliopisto. Psykologian tutkimuksia. Turku: Turun yliopisto.
- Ravens-Sieberer, Ulrike & Kökönyei, Gyöngyi & Thomas, Christiane (2004) School and health. Teoksessa Candace Currie & Chris Roberts & Antony Morgan & Rebecca Smith & Wolfgang Settertobulte & Oddrun Samdal & Vivian Barnekow Rasmussen (eds) *Young people's health in context. Health Behaviour in Schoolaged Children study: international report from the 2001/2002 survey*. Copenhagen, WHO Regional Office for Europe, 2004 (Health Policy for Children and Adolescents, No.4). http://www.euro.who.int/_data/assets/pdf_file/0008/110231/e82923.pdf (Viitattu 4.6.2012.)
- Ronkainen, Jussi (2012) *Nuoret ja ääni. Nuoret eduskuntavaaleissa 2011*. Helsinki: opetus- ja kulttuuriministeriö & Nuorisotutkimusverkosto & Nuorisosiain neuvottelukunta.
- Rosenberg, Morris (1956) Misanthropy and Political Ideology. *American Sociological Review* 21 (1956): 6, 690–695.
- Rothstein, Bo (2003) Social Capital, Economic Growth and Quality of Government: The Causal Mechanism. *New Political Economy* 8 (2003): 1, 49–71.
- Rothstein, Bo & Stolle, Dietlind (2003) Social Capital, Impartiality and the Welfare State: An Institutional Approach. Teoksessa Marc Hooghe & Dietlind Stolle (eds) *Generating Social Capital. Civil Society and Institutions in Comparative Perspective*. New York: Palgrave MacMillan.
- Rotko, Tuulia & Aho, Timo & Mustonen, Niina & Linnanmäki, Eila (2011) *Kapeneeko kiulu? Tilannekatsaus terveyserojen kaventamiseen Suomessa*. Helsinki: Terveyden ja hyvinvoinnin laitos.
- Ruiz-Cantero, María Teresa & Vives-Cases, Carmen & Artazcoz, Lucía & Delgado, Ana & Calvente, Maria del Mar García & Miqueo, Consuelo & Montero, Isabel & Ortiz, Rocío & Ronda, Elena & Ruiz, Isabel & Valls, Carme (2007) A framework to analyse gender bias in epidemiological research. *Journal of Epidemiological Community Health*, 2007, 61(Suppl. II):ii46–ii53. http://jech.bmj.com/content/61/Suppl_2/ii46.full.pdf+html (Viitattu 4.6.2012.)
- Ruuskanen, Petri (2002) Sosiaalinen pääoma hyvinvointipoliittisessa keskustelussa. Teoksessa Petri Ruuskanen (toim.) *Sosiaalinen pääoma ja hyvinvointi*. Jyväskylä: PS-kustannus.
- Salmela, Jaana (2000) Sosiaalisen tuen ja liikunnan merkityksen kokeminen myöhäislapsuudessa: Neljännessä kuudenteen luokkalaisten lasten kokemuksia oman elämänsä tärkeistä ihmisistä, koululiikunnasta ja vapaa-ajan liikunnasta. Jyväskylän yliopisto. Kasvatustieteen lisensiaatin tutkinto.
- Salmela, Jaana (2006) Sosiaalinen tuki, itsearvostus ja pätevyyden kokemukset heijastuvat nuoruusiän liikunnassa. *Liikunta & Tiede* 3/2006; 10–15.
- Salmela-Aro, Katariina (2011) Mikä nuoria liikuttaa? Uupumuksesta intoon. *Tieteessä tapahtuu* 4–5/2011, 3–6.
- Samdal, Oddrun & Tynjälä, Jorma & Roberts, Chris & Sallis, James F. & Villberg, Jari & Wold, Bente (2006) *Trends in vigorous physical activity and TV watching of adolescents from 1986 to 2002 in seven European Countries*. <http://eurpub.oxfordjournals.org/cgi/repint/17/3/242> (Viitattu 26.7.2011.)
- Santtila, Matti & Kyröläinen, Heikki & Vasankari, Tommi & Tiainen, Seppo & Palvalin, Kauko & Häkkinen, Arja & Häkkinen, Keijo (2006) Physical Fitness Profiles in Young Finnish Men during the Years 1975–2004. *Medicine & Science in Sports & Exercise*, Vol. 38. 2006, 1990–1994.
- Sariola Heikki (2012) *Kuritusväkivaltaa koskevat asenteet ja lapsiin kohdistuvan väkivallan kehitystrendejä Suomessa*. Helsinki: Lastensuojelun Keskusliitto. http://www.lskl.fi/files/1336/LSKL_Kuritusvakivaltaa_koskevat_asenteet_ja_lapsiin_kohdistuvan_vakivallan_kehitystrendejä_Suomessa.pdf (Viitattu 19.5.2012.)
- Sauli, Hannele (2011a) Koettu hyvinvointi osaksi elinolotutkimusta. Tilastokeskus. *Hyvinvointikatsaus* 1/2011.
- Sauli, Hannele (2011b) Mistä tietoa sosiaalisista terveyseroista? *Hyvinvointikatsaus* 2/2011.
- Sauli, Hannele & Salmi, Minna & Lammi-Taskula, Johanna (2011) Kriisistä kriisiin: lapsiperheiden toimeentulo 1995–2009. Terveyden ja hyvinvoinnin laitos. *Yhteiskuntapolitiikka* 5/2011, 535–543.
- Shearer C, Crouter A, McHale S. Parents' perceptions of changes in mother–child and father–child relationships during adolescence. *Journal of Adolescent Research*, 2005, 20(6):662–684.
- Siivonen, Riku (toim.) (2011) *10 teesiä ja 100 lupausta. Manifesti lasten ja nuorten liikkumisesta*. Helsinki: Nuori Suomi & Demos Helsinki.
- Simpson, Kelly & Janssen, Ian & Craig, Wendy M. & Pickett, William (2005) Multilevel analysis of associations between socioeconomic status and injury among Canadian adolescents. *Journal of Epidemiological Community Health* 2005; 59, 1072–1077.
- Sulander, Juhani & Viluksela, Marja & Elo, Aija-Riitta & Huuskonen, Matti S. & Leino, Timo (2007) *Nuoret ja työ 2006 -barometri*. Taulukkoraportti. Helsinki: Työterveyslaitos.
- Suoninen, Annikka & Kupari, Pekka & Törmäkangas, Kari (2010) *Nuorten yhteiskunnalliset tiedot, osallistuminen ja asenteet*. Kansainvälisen ICCS 2009 -tutkimuksen ensituloksia. Jyväskylän yliopisto. Koulutuksen tutkimuslaitos. http://ktl.jyu.fi/img/portal/17876/ICCS_2009_verkkoversio_v2.pdf (Viitattu 9.8.2011.)
- Tamara, Afifi & Aldeis, Desiree (2008) Why can't we

- just talk about it? Parents' and adolescents' conversations about sex. *Journal of Adolescent Research*, 2008, 23(6):689–721.
- Terveyden ja hyvinvoinnin laitos (2011) *Peruskoulun 8. ja 9. luokan oppilaiden hyvinvointi vuosina 2000/01–2010/11*. http://info.stakes.fi/kouluterveys/tulokset/ktkysely_kokomaa_200001_201011_pk.pdf (Viitattu 1.6.2012.)
- Tilannekatsaus terveyserojen kaventamiseen Suomessa 2007–2011*. Terveyden- ja hyvinvoinnin laitos, Helsinki. Raportti 8/2011. <http://www.thl.fi/thl-client/pdfs/9073dc45-9012-4b48-8110-d0f5160a23ef> (Viitattu 13.6.2011.)
- Toynbee, Polly & Walker, David (2008) *Unjust Rewards: Exposing Greed and Inequality in Britain Today*. Lontoo: Granta.
- Uschanoff, Tommi (2010) *Suuri kaalibuijaus. Kirjoituksia yhteiskunnallisesta tietämättömyydestä*. Helsinki: Teos.
- Vaarama, Marja & Siljander, Eero & Luoma, Minna-Liisa & Meriläinen, Satu (2010) Suomalaisen kokema elämänlaatu nuoruudesta vanhuuteen. Teoksessa Marja Vaarama & Pasi Moisio & Sakari Karvonen (toim.) *Suomalaisten hyvinvointi*. Helsinki: Terveyden ja hyvinvoinnin laitos.
- Valtari, Maarit (2005) Ulkonäön merkitys, elämän tavoitteet ja niiden yhteydet kulutukseen. Teoksessa Terhi-Anna Wilska (toim.) *Erilaiset ja samanlaiset. Nuorisobarometri 2005*. Helsinki: Nuorisoasiain neuvottelukunta & Nuorisotutkimusverkosto / Nuorisotutkimusseura & opetusministeriö, 82–97.
- Vinnari, Markus (2010) *The Past, Present and Future of Eating Meat in Finland*. Turku: Turku School of Economics. http://info.tse.fi/julkaisut/vk/Ae3_2010.pdf (Viitattu 11.5.2012.)
- Voima* (2009) Suomessa aika paljon kasvissyöjiä. [www-dokumentti http://fifi.voima.fi/uutinen/2009/tammikuu/suomessa-aika-paljon-kasvissyojia](http://fifi.voima.fi/uutinen/2009/tammikuu/suomessa-aika-paljon-kasvissyojia) (Viitattu 12.7.2011.)
- Volunteering in European Union (2010) *Educational, Audiovisual & Culture Executive Agency (EAC-EA)*. Directorate General Education and Culture (DG EAC). Final Report submitted by GHK. 17 February 2010. <http://ec.europa.eu/citizenship/eyv2011/doc/Volunteering%20in%20the%20EU%20Final%20Report.pdf> (Viitattu 30.6.2011.)
- Wilkinson, Richard (2005) *The Impact of Inequality. How to Make Sick Societies Healthier*. Lontoo & New York: Routledge.
- Wilska, Terhi-Anna (2004) Nuorten kollektiivinen sukupuolittietoisuus Nuorisobarometrin valossa. Teoksessa Terhi-Anna Wilska (toim.) *Oman elämänsä yrittäjät. Nuorisobarometri 2004*. Helsinki: opetusministeriö & Nuorisotutkimusverkosto & Nuorisoasiain neuvottelukunta.
- Wilska, Terhi-Anna (2005) Nuoret kuluttajat – samanlaisia vai erilaisia? Teoksessa Terhi-Anna Wilska (toim.) *Samanlaiset ja erilaiset. Nuorisobarometri 2005*. Helsinki: opetusministeriö & Nuorisotutkimusverkosto & Nuorisoasiain neuvottelukunta.
- Wilska, Terhi-Anna & Eresmaa, Ilppo (2003) Nuorten subjektiiviset kokemukset taloudellisesta asemastaan – tulevaisuuden heijastustako? Teoksessa Olli Kangas (toim.) *Laman varjo ja nousun huuma*. Helsinki: Kansaneläkelaitos. Sosiaali- ja terveysturvan tutkimuksia 72.
- Winter, Torsten (2004) *Nuorten raittius ja siihen vaikuttavat tekijät*. Kansanterveystieteen Julkaisuja M, 2004:182.
- Wyn, Johanna & Woodman, Dan (2006) Generation, Youth and Social Change. *Journal of Youth Studies* Vol. 9, No. 5, November 2006, 495–514.
- Yeung, Anne Birgitta (2002) *Vapaaehtoistoiminta osana kansalaisyhteiskuntaa – ihanteita vai todellisuutta? Tutkimus suomalaisten asennoitumisesta ja osallistumisesta vapaaehtoistoimintaan*. Helsinki: Sosiaali- ja terveysjärjestöjen yhteistyöyhdistys YTY ry.
- Älgars, Monica (2012) *Shapes and Sizes: Body Image, Body Dissatisfaction and Disordered Eating in Relation to Gender and Gender Identity*. Turku: Åbo Akademi.

MUUT KÄYTETYT, VIITATUT TAI LAINATUT AINEISTOT

Hyvinvointibarometri 2011. Terve.fi-sivustot selvitti 15/30

Research Oy:n kanssa suomalaisten hyvinvointia ja siihen asennoitumista Miten Suomi voi? – Kansallinen Hyvinvointibarometri 2011 -kyselytutkimuksen avulla. Kysely toteutettiin huhtikuun 2011 aikana eri verkkomedioissa, ja siihen vastasi kaikkiaan 6670 suomalaista.

Kansallinen liikuntatutkimus on Nuori Suomi ry:n, Suomen liikunnan ja urheilun, Suomen kuntoliikuntaliiton, Suomen olympiakomitean ja Helsingin kaupungin yhteistyössä opetusministeriön kanssa teettämä liikunnan harrastamisen trenditutkimus, jonka on toteuttanut Suomen Gallup Oy. 2009–2010 tutkimus toteutettiin puhelinhaastatteluina helmikuun 2009 ja tammikuun 2010 välisenä aikana siten, että joka kuukausi heinäkuuta lukuun ottamatta tehtiin 500 haastattelua. Yhteensä haastatteluja tehtiin 5 505. Tutkimusnäyte edustaa maan 3–18-vuotiaasta väestöstä Ahvenanmaa pois lukien.

Kouluterveyskyselyssä ovat mukana peruskoulun 8.- ja 9.-luokkalaiset, lukion 1.- ja 2.-luokkalaiset sekä vuodesta 2008 lähtien toisen asteen ammatillisessa oppilaitoksessa opiskelevat. Tämä THL:n (entisen Stakesin) kyselytutkimus on toistettu vuodesta 1995 lähtien. Parillisina vuosina kyselyyn osallistuvat Etelä-Suomen, Itä-Suomen ja Lapin läänien kunnat ja parrittomina vuosina Länsi-Suomen ja Oulun läänien

sekä Ahvenanmaan kunnat. Tiedot kerätään opettajan ohjaamalla luokkakyselyllä. Vuosittain kyselyyn vastaa noin 100 000 nuorta.

Lasten ja nuorten terveysseurannan kehittäminen (LATE) -hankkeen tiedonkeruu 2007–2009, josta osa kuului THL:n ja Työterveyslaitoksen väestöryhmien välisten terveyserojen kaventamiseen tähtäävään TEROKA-hankkeeseen. Perusjoukkona olivat kaikki tutkimuksen aikana lastenneuvoloihin tai kouluterveydenhuoltoon määrääkaikaiseen terveystarkastukseen tulleet puoli-, yksi-, kolme- ja viisivuotiaat lapset sekä ensimmäisen, viidennen ja kahdeksannen luokan oppilaat. Tutkimusaineisto sisältää eri puolilta Suomea koottun aineiston yhteensä 10 terveyskeskuksesta sekä Kainuun maakunnassa ja Turun kaupungissa tehdyt erillisotokset. Tutkimukseen osallistui yhteensä 6 509 lasta. Lastensuojelun Keskusliiton Taloustutkimuksella teettämä kyselytutkimus. Kyselyyn vastasi runsas tuhat 15–79-vuotiaista suomalaista.

Nuorten terveystapatutkimus 2011. Nuorten terveystapatutkimuksessa on seurattu valtakunnallisin postikyselyin 12–18-vuotiaiden nuorten terveyttä ja terveystottumuksia vertailukelpoisin menetelmin joka toinen vuosi vuodesta 1977 alkaen. Tuorein kysely tehtiin keväällä 2011. Kyselyyn vastasi 4566 nuorta (vastausprosentti oli 47).

Nuorten vapaa-aikatutkimus 2009. Valtion nuorisoihin neuvottelukunnan ja Nuorisotutkimusverkoston kyselytutkimuksen kohderyhmänä olivat 10–29-vuotiaat Suomessa asuvat lapset ja nuoret. Yhteensä haastateltiin puhelimitse 1141 suomenkielistä ja 60 ruotsinkielistä.

Perhebarometri 2001. Väestöliiton lomakekysely, jonka

otos koostui tuolloin 5-, 8- ja 11-vuotiaiden lasten huoltajista, jotka asuivat samassa osoitteessa lapsensa kanssa, n=2000.

Pohjoismainen elinolututkimus 1986 ja 1994. Lomakekysely, 15–29-vuotiaiden n=1764 vuonna 1986 ja n=1397 vuonna 1994.

Vapaa-aikatutkimus on Tilastokeskuksen toteuttama laaja haastattelututkimus suomalaisten vapaa-ajasta. Edellisen, vuonna 2002 toteutetun kyselyn otoskoko oli 3355.

Vapaaehtoistoiminta osana kansalaisyhteiskuntaa -tutkimus (Yeung 2001). Sosiaali- ja terveysjärjestöjen yhteistyöyhdistys YTY ry teetti Taloustutkimus Oy:llä kyselytutkimuksen kansalaisten asennoitumisesta ja osallistumisesta vapaaehtoistoimintaan. Yhteensä haastateltiin 1000 suomalaista, joista 15–29-vuotiaita oli 301.

WHO-Koululaistutkimus (Health Behaviour in School-aged Children, HBSC) on maailman terveysjärjestön koordinoima kansainvälinen pitkäkestoinen tutkimus, jossa tarkastellaan kouluikäisten lasten ja nuorten terveyskäyttäytymistä ja elämäntyylejä eri konteksteissa. Tuorein tutkimusaineisto kerättiin luokkakyselyinä vuosina 2009 ja 2010, ja siihen vastasi yhteensä noin 207 000 11-, 13- ja 15-vuotiaista koululaista lähes 40 maasta. Suomen osuudesta vastaa Jyväskylän yliopiston terveystieteiden laitoksen Terveiden edistämisen tutkimuskeskus. Suomesta tutkimukseen osallistui noin 6600 oppilasta.

Yhteiskuntatutkimus 2008 -kysely aineisto kerättiin keväällä 2008. Käyntihaastatteluun mitattiin edustavalta otokselta 18 vuotta täyttäneitä suomalaisia tietämystä politiikasta. Haastatteluja tehtiin 1020, ja ne toteutti Taloustutkimus Oy.

VIITTEET

- 1 Merkitsevyys tarkoittaa todennäköisyyttä sille, että erot johtuisivat sattumasta. Eroja pidetään merkitsevinä, jos todennäköisyys niiden saamiseksi sattumalta on pienempi kuin yksi sadasta. On myös tärkeää erottaa toisistaan käsitteet merkitsevä ja merkittävä. Näin suuressa aineistossa pienetkin erot ovat usein tilastollisesti merkitseviä, mutta se ei välttämättä tarkoita, että erot olisivat tutkittavan asian kannalta merkittäviä.
- 2 Nuoren ja hänen vanhempansa linkittäminen olisi ollut mahdollista käyttämällä rekisteritietoja, mutta tässä se tehtiin pyytämällä haastatelluilta nuorilta itseltään heidän vanhempiensa yhteystiedot, lupa näiden haastatteluun ja tietojen yhdistämiseen. Luonnollisesti samat luvat pyydettiin myös haastatelluilta vanhemmilta (ks. kyselylomakkeet, liitteet 2 ja 3).
- 3 Kyselyekonomisesti ei välttämättä aina vaikuta mielekkäältä esimerkiksi kysyä jokaiselta yli 2000 haastatellulta erikseen sukupuolta, kun oletusarvoisesti muita kuin itsensä ensisijaisesti mieheksi tai naiseksi kokevia on hyvin pieni osuus. Demografisena taustatietona tutkimus ei hyötyisi, vaikka löytyisi muutama ”muu mikä” -tapaus. Jos tutkimusaiheena olisivat sukupuoliset identiteetit, tilanne olisi tietenkin toinen.
- 4 Äidinkieltä kysyttäessä haastatelluille esitettiin suomen ja ruotsin lisäksi myös vaihtoehto ”muu, mikä”. Aineistossa oli kolme venäjää, yksi espanjaa ja yksi englantia äidinkielenään puhuvaa.
- 5 Lisäksi mukana oli yksi venäjää ja yksi viroa äidinkielenään puhuvaa vanhempaa.
- 6 Koko väestössä rekisteröityjä parisuhteita on alle prosentti suhteessa avioliittoihin, ja suhteutettuna barometrin 537 avio- tai avioliitossa elävään nuoreen tämä tarkoittaisi vain muutamaa tapausta. Lapsiperheistä osuus on vielä pienempi: vuoden 2010 perhetilastossa oli vain 264 rekisteröityä naisparia ja 3 miesparia, joiden perheessä oli alaikäisiä lapsia.
- 7 GPI (Genuine Progress Indicator) on yksi hyvinvoinnin tilastointiin kehitetyistä mittareista, joka pyrkii esimerkiksi kansantalouden tilinpitoon (kuten BKT) perustuvia osoittimia paremmin ottamaan huomioon olennaisia ihmisten hyvinvointiin liittyviä tekijöitä. GPI:ssä otetaan huomioon muun muassa turvallisuus (rikollisuuden aiheuttamat kustannukset) ja talouskasvun aiheuttamat ympäristövaikutukset. (Karvonen ym. 2009.)
- 8 OK-opintokeskuksen Helsingin yliopiston Ruralia-instituutilta tilaaman selvityksen mukaan neljän suuren suomalaisjärjestön vapaaehtoistyön rahallinen arvo kohoaa yli 130 miljoonaan euroon vuodessa. Tutkimuksen kohteena olivat Mannerheimin Lasten-
suojeluliitto, Suomen 4H-liitto, Suomen Pelastusalan Keskusjärjestö ja Suomen Punainen Risti. Näiden neljän järjestön vapaaehtoistyön määräksi muodostuu keskimäärin lähes 11 miljoonaa tuntia vuodessa, mikä vastaa 6700 henkilötyövuoden panosta, kun yhden henkilön työn tuntimääräksi lasketaan keskimäärin 1600 tuntia vuodessa. Vapaaehtoistyön arvo nousee Ruralia-instituutin tutkimuksen perusteella kuusinkertaiseksi siihen sijoitettuun summaan verrattuna. Vapaaehtoistyön alkuperäinen kustannettava tuntihinta liikkuu vajaan 2 eurossa, mutta lopullinen tuntihinta kohoaa noin 12,5 euroon tunnilta.
- 9 Yleensä vapaaehtoistoimintaan liitetään ainakin sen palkattomuus ja pakottomuus, usein myös sen yleishyödyllisyys. Mukaan määritelmään on usein otettu se, että vapaaehtoistoiminta on jonkun tahon ainakin väljästi organisoimaa. Erotukseksi esimerkiksi kotityöstä määritellään vapaaehtoistyön hyödyn koituvan välitöntä lähipiiriä laajemmalle.
- 10 Suomen Nuorisoyhteistyö – Allianssi ry:n 2011 Otantutkimuksella teettämän tutkimuksen mukaan useampi kuin joka kolmas suomalainen on ollut mukana vapaaehtoistoiminnassa viimeisten viiden vuoden aikana, nuorten 15–24-vuotiaiden osuuden ollessa peräti 43 prosenttia. Viimeisen vuoden aikana 15–24-vuotiaista oli ollut mukana 24 prosenttia. Kaksivaiheisen tutkimuksen puhelinhaastatteluihin osallistui yli tuhat 15–74-vuotiaasta vastaajaa ja nettipaneeliin 1 257. Pienen eron Nuorisobarometriin voi selittää se, että toisin kuin barometrissa, Allianssin kyselyssä esitettiin vapaaehtoistyön määritelmä: ”Vapaaehtoistoiminnalla tarkoitetaan toimintaa, josta ei makseta palkkaa, se tapahtuu omasta tahdosta, hyöty siitä kohdistuu perhe- ja ystäväpiiriin ulkopuolelle ja se on jonkin tahon organisoimaa. Esimerkkejä vapaaehtoistoiminnasta ovat lipaskerääjänä toimiminen, tukihenkilö- tai ystävätoiminta, kerhon ohjaaminen, toimiminen järjestäjänä liikuntatapahtumassa tai jonkin järjestön vapaaehtoisena taloudenhoitajana toimiminen ja niin edelleen.”
- 11 Kysymystä vapaaehtoistoiminnasta ei tällä kertaa esitetty vanhemmille vastaajille. Vuoden 2001 kyselyssä nuoret olivat keski-ikäisiä aktiivisempia vapaaehtois-toimijoita (Yeung 2002). Vuonna 2006 tehdyssä kyselyssä suomalaisten auttamisen asenteista suhde oli päinvastainen: nuorista 18–31-vuotiaista noin neljännes ja koko 18–70-vuotiaiden ikäryhmästä noin kolmannes toimi vapaaehtoisina (Pessi & Saari 2008, 73).
- 12 Koulutusmuuttujaa lukuun ottamatta kymmenen vuoden takaisessa kyselyssä taustamuuttujien mukaiset erot olivat varsin erilaisia kuin nyt Nuorisobarometrissa, sillä 2001 tutkimuksessa keskimääräistä aktiivisempia ryhmiä olivat miehet, maaseudulla asuvat ja työttömät. (Yeung 2001, 25.)

- 13 Elämän yksittäisillä osa-alueilla ero vapaaehtoistoiminnassa mukana olevien ja muiden välillä ovat merkitseviä ainoastaan siinä, että vapaaehtoiset ovat muita tyytyväisempiä ulkonäkönsä.
- 14 Kuvion 3 osuudet vaikuttavat pieniltä, sillä ne on laskettu suhteessa kaikkiin nuoriin, ei vain niihin, jotka ovat mukana jossain vapaaehtoistoiminnan muodoista. Vertailu vuoden 2001 kyselyyn ei ole mielekästä, sillä silloin selvitettiin pääasiallista osallistumisen muotoa, ei kaikkea aktiivisuutta, niin kuin nyt.
- 15 Vaihtoehto ”muu, mikä?” on jätetty tästä pois.
- 16 Tulokset osallistumisen kasautumisesta erityyppisissä vapaaehtoistoiminnan muodoissa ovat hyvin samansuuntaisia kuin Nuorten vapaa-aikatuutkimuksen tarkastelussa järjestökiinnittyneisyyden kasautumisesta (Myllyniemi 2009b, 41–43) ja 2007 vaalitutkimuksen vastaavassa tarkastelussa järjestöosallistumisesta (Paakkunainen & Myllyniemi 2007, 72–73; Peltola 2007, 82–102).
- 17 Vuoden 2001 kyselyssä vastaajia pyydettiin ainoastaan kertomaan tärkein syy olla mukana toiminnassa. Nyt kerätyssä aineistossa kunkin mahdollisen motiivin tärkeyttä kysyttiin erikseen. Kysymistapaa muutettiin, koska aiempi menetelmä hukkasi informaatiota, mutta toisaalta muutoksessa menetettiin ajallisia vertailumahdollisuuksia. Vuoden 2001 kyselyssä 15–29-vuotiaiden ikäryhmästä (n=301) yli 40 prosenttia mainitsi tärkeimmäksi motiivikseen halun auttaa muita: ”Haluan tehdä velvollisuuteni kansalaisena”. Seuraavaksi tärkeimmät motiivit olivat halu oppia uusia asioita ja taitoja/laajentaa omaa elämäkokemusta (15 prosenttia), lähteminen mukaan toimintaan koska kaveri/ystävä/tuttava pyysi (12 prosenttia) sekä se, että on vapaata aikaa/halu saada jotain säännöllistä ohjelmaa päivini/tehdä jotain hyödyllistä (8 prosenttia). (Vapaaehtoistoiminta osana kansalaisyhteiskuntaa -tutkimuksen aineisto, Yeung 2001.)
- 18 Ystävät, uusien asioiden oppiminen ja hauskanpito ovat varmasti ennenkin olleet tärkeitä vapaaehtoistyössä. ”Uusien” syiden nouseminen johtuu lomakkeen muodosta: 2001 piti valita yksi eli tärkein syy, ja nyt 2012 sai olla lukuisia syitä.
- 19 Taloustieteilijä Khalil (2007) on koonnut yhteen kuusi altruismitutkimuksen teoriaa, joita soveltamalla vapaaehtoistoimintaan mahdollisesti sisältyviä oman hyödyn eri ulottuvuuksia voi erottaa myös barometrin kyselyt ja kuvioista 5. 1) Egoistinen teoria: ihmiset auttavat saadakseen etuja (barometrissa tähän malliin sopivat ainakin ”hyöty opintojen tai työelämän kannalta”, ”uusien asioiden oppiminen”). 2) Egostrutinen teoria: avustettavan hyöty on myös auttajan hyöty (”toiminta on hauskaa”) 3) Alter-keskinen teoria: sosiaalisuus (”uusien ihmisten tapaaminen”, ”kaverit ja yhdessä tekeminen”, ”kaveripiirissäni muutkin osallistuvat vapaaehtoistoimintaan”). 4) Kantilaisen velvollisuusetikan teoria: kunnioitus moraalista kohtaan (”velvollisuuden tunne”). 5) Sosialisatioteoria: tietyt kulttuurit suosivat pyyteettömyyttä arvoissa, normeissa ja niihin kasvattamisessa (”lapsuudenkodissani oli tavallista osallistua vapaaehtoistoimintaan”). 6) Lämpimän hehkun teoria: pyyteettömyys tuo hyvää mieltä (”tuo merkitystä elämään”).
- 20 Vuoden 2001 kyselyssä esitettiin kysymys ”Mikä on mielestänne tärkein syy siihen, että ette ole itse osallistunut vapaaehtoistoimintaan?”, eli toisin kuin nyt, heitä pyydettiin mainitsemaan vain yksi syy. Siksi tulokset eivät varsinaisesti ole vertailukelpoisia, vaikka suuruusjärjestystä voidaankin suuntaa-antavasti tarkastella.
- 21 Tällä kertaa Nuorisobarometrissa ei ollut tarvetta selvittää äänestyskäyttäytymistä, sillä 2011 eduskunta-vaaleihin liittyen sitä tutkittiin muissa kyselyissä sekä ennen vaaleja että niiden jälkeen (ks. Ronkainen 2012). Itse asiassa äänestysaikaista selvitettiin jo Nuorisobarometrissa 2010. Tuolloin, noin vuosi ennen vaaleja reilu kolmannes aikoi äänestää varmasti, minkä lisäksi kolmannes sanoi luultavasti äänestävänsä. Vajaa kuukausi ennen vaaleja äänestysaikaet olivat Allianssin (2011) kyselytutkimuksen mukaan korkeammalla, sillä tuolloin kolme neljästä sanoi aikovansa äänestää.
- 22 Yhteys on samansuuntainen myös verrattaessa nuorten arvioiden sijaan vanhempien todellisia poliittisia eroavaisuuksia. Tässä luvun pohjana on kuitenkin käytetty nuorten arvioita, sillä vanhempien erot saadaan lasketuksi vain jos molempia vanhempia haastateltiin, ja molemmat myös vastasivat kysymykseen. Näitä tapauksia oli aineistossa ainoastaan 92.
- 23 Tuoreinta valtakunnallista tietoa ikäryhmittäisestä äänestysaktiivisuudesta on vuoden 1999 eduskunta-vaaleista. Sen jälkeisissä arvioissa on tyydyttävä kyselytuloksiin tai vaalipiirikohtaisiin selvityksiin.
- 24 Koko väestöä koskevassa Yhteiskuntatutkimus 2008 -kyselyssä ikä ei juuri erotellut suomalaisia vasemmisto-oikeisto-skaalalle sijoittumisen suhteen. Käytetty asteikko oli 11-portainen 0=vasemmisto, 10=oikeisto koko väestön keskiarvon ollessa 5,5, eli hieman keskiarvosta oikealle. (Elo & Rapeli 2008, 84.)
- 25 Vertailukelpoisuutta heikentää se, että vuosina 2009 ja 2011 luokitus oli kymmenportainen, vuosina 1996, 2008 ja 2010 puolestaan viisiportainen. Kuvioon 10 kymmenportainen asteikko on luokkia yhdistämällä tehty viisiportaiseksi, mikä periaatteessa antaa saman informaation, muttei kuitenkaan ole selvää, antaako vastaaminen eri asteikoilla saman tuloksen. Toinen vertailun luotettavuutta heikentävä tekijä on se, että kaikkina vuosina vastaajille ei annettu mahdollisuutta valita vaihtoehtoa ”en osaa sanoa”, mistä syystä kaikki ”en osaa sanoa”-vastaukset on poistettu. Myös niinä

- vuosina, kun tämä vaihtoehto on ollut olemassa, kantaa ottamattomien osuudet ovat vaihdelleet, mikä voi vaikuttaa tuloksiin, sillä emme voi tietää, vastaavatko vaihtoehdon "en osaa sanoa" valinneiden näkemykset kantansa ilmaiseiden näkemyksiä. Toisaalta Nuorten vapaa-aikatutkimuksessa 2009 asiaa selvitettiin 10-portaisella asteikolla, eikä vastaavalla luokkien yhdistelyillä silloin ollut eroja verrattuna 2008 Nuorisobarometriin. Vuoden 2009 Nuorten vapaa-aikatutkimuksessa keskiarvo oli 5,6, nyt 5,3, eli myös näin tarkasteltuna samastuminen vasemmistoon on hieman yleistynyt (Myllyniemi 2009b, 67).
- 26 Mukana näissä luvuissa ovat vain ne tapaukset, joissa sekä nuori että tämän vanhempi itse ovat osanneet sijoittaa vanhemman vasen–oikea-akselille. Äitien kohdalla näitä tapauksia on 209, isien 111.
 - 27 Muut kysymykset ovat pysyneet samana, mutta vuosien 2004 ja 2008 kyselyissä selvitettiin erikseen yhteenkuuluvuutta "harrastusseuraan" ja "johonkin muuhun vapaa-ajan yhdistykseen". Tästä erottelusta päätettiin nyt luopua, ja käyttää muotoilua "johonkin yhdistykseen, seuraan tai kansalaisjärjestöön". Suora vertailu aiempiin vuosiin ei siis yhdistysten kohdalla ole mahdollista.
 - 28 Bartholomew ja Horowitz ovat kehittäneet kiintymyssuhteille neljän kategorian jaottelun: (1) turvallinen, (2) takertuva, (3) piittaamaton ja (4) pelokas (Kettunen ym. 1996, 78). Jaottelu voi muihin Nuorisobarometrin kysymyksiin yhdistettyinä olla hyödyllinen, mutta se jää mahdollisten jatkotutkimusten tehtäväksi.
 - 29 Väestötilaston mukaan 15-vuotiaista noin 70 prosentilla on elossa ainakin yksi isovanhemmista, noin puolella ainakin kaksi, noin neljänneksellä ainakin kolme ja vajaalla kymmenellä prosentilla 15-vuotiaista on yhä kaikki neljä isovanhempaa (Kartovaara 2007c, 77).
 - 30 Väestötilastoista voidaan selvittää isovanhempien etäisyydet lastenlasten luokse. Vastasyntyneen matka mummolaan on keskimäärin noin 80 kilometriä. Kolmen kilometrin säteellä asuu noin joka neljäs, ja vaikka Suomessa etäisyydet voivat olla hyvinkin pitkiä, on yli 300 kilometrin matka mummolaan harvemmalla kuin joka kymmenennellä lapsella. Noin joka viidennessä tapauksista, joissa sekä ukki että mummi ovat elossa, nämä asuvat eri osoitteissa. Kiinnostava yksityiskohta on se, että mitä pienemmistä lapsista on kyse, sitä yleisemmin ukki ja mummit asuvat erillään. Maalaisjärjellä ajateltuna asian voisi ajatella olevan päinvastoin, mitä vanhempi lapsi, sitä vanhemmat isovanhemmat ja suurempi mahdollisuus päätyä eroon. Erillään asuminen yleistymisen liittyäkin perherakenteen jatkuvaan löystymiseen. (Kartovaara 2007c.)
 - 31 Pohjoismainen elinolututkimus 1986 ja 1994, Tilastokeskuksen vapaa-aikatutkimus 2002.
 - 32 Aiemmissa kyselyissä ei selvitetty isän ja äidin tapaamista erikseen, vaan kysyttiin yleensä vanhempien tapaamisesta. Niinpä varsinainen ajallisen muutoksen tarkastelu ei ole mahdollista. Jos kuitenkin otetaan suuntaa-antavaksi vertailukohdaksi äiti, jota tavataan isää tiheämmin, on päivittäin tapaaminen lähes puolittunut kymmenessä vuodessa 16 prosentista 9 prosenttiin. Viikoittaisessa tapaamisessa ei sen sijaan muutoksia juuri ole.
 - 33 Pew Research Centerin Internet and American Life -projektin teettämän kyselyn mukaan Facebookin käyttäjät ovat yleisesti luottavaisempia kuin muut internetin käyttäjät. Kun muut vaikuttavat tekijät on kontrolloitu, Facebookia käyttävillä ihmisillä on 9 prosenttia läheisempi suhde sosiaaliseen verkostoonsa kuin muilla internetin käyttäjillä. Heillä on raportin mukaan enemmän läheisiä ystäviä, ja heitä kannustetaan enemmän elämässä. Facebookin käyttäjät ovat myös kiinnostuneempia politiikasta kuin ihmiset, jotka ovat jättäytyneet yhteisön ulkopuolelle. Sosiaalista luottamusta mitattiin väitteellä "most people can be trusted", joka on oikeastaan käänteinen väite tässä käytetyllä "on paras olla luottamatta keneenkään". Kyselyyn osallistui 2255 aikuista.
 - 34 Summamuuuttujan luotettavuutta testataan usein niin sanotulla reliabiliteettikertoimella, jona toimii tässä yleisesti käytetty Cronbachin alfa. Se lasketaan muuttujien välisten keskimääräisten korrelaatioiden ja väittämien lukumäärän perusteella, ja se kuvaa siis tavallaan sitä, kuinka samankaltaisesti kukin vastaaja on vastannut kysymysjoukkoon. Mitään lukkoon lyötyä sääntöä riittävästä reliabeliusarvosta ei ole, mutta usein alle 0,60 jäävää alpha-kertoimen arvoa ei pidetä erityisen hyvänä, 0,70 pidetään keskinkertaisena, ja 0,80 hyvänä. Kuudentoista luottamusta instituutioihin mittaavan kysymyksen Cronbachin alfa on 0,870, eli hyvä.
 - 35 Kahdeksan yleistettyä luottamusta mittaavan kysymyksen Cronbachin alfa on 0,688, eli reliabiliteetin näkökulmasta summamuuuttuja on keskinkertainen mutta riittävä.
 - 36 Uusia indikaattoreita haetaan monella rintamalla ja monella tasolla, niin yksilöllisen kuin yhteiskuntien hyvinvoinnin mittaamiseen. 2007 Euroopan unioni, Rooman klubi, Maailman luonnonsäätiö ja OECD järjestivät "Beyond GDP"-konferenssin. Maailmankuulujen nobelistien kuten Joseph Stiglitzin ja Amartya Senin 2009 julkaisussa raportissa korostetaan, ettei ihmisten hyvinvointia voida kuvata yksillä tunnusluvuilla. Bruttokansantuotteen käytön kritisointi ei myöskään riitä, vaan on esitettävä useampia hyvinvoinnin ja elämänlaadun mittareita. Laaja-alaisen keskustelun käynnistymiseen on vaikuttanut myös huoli ympäristön kehityksestä ja ilmastomuutoksesta. Luonnon kestäväin käytön ottaminen mukaan

- hyvinvointimittareihin on edelleen ratkaisematon haaste. Kuitenkin useissa EU-maissa etsitään ja kehitetään hyvinvointimittareita. Suomessa valtioneuvoston kanslia perusti HYMY-työryhmän kartoittamaan hyvinvointi-indikaattoreita. Ryhmä lähtee liikkeelle Eurostatin perustamasta well-being-työryhmästä, jonka tarkoituksena on niin ikään tehdä ehdotuksia siitä, miten hyvinvointia voisi mitata. (Metsä-Pauri 2011; Hamunen 2011; Sauli 2011a/b.)
- 37 Terveystta on jäsennetty monin tavoin, esimerkiksi jakamalla se fyysiseen, psyykkiseen, emotionaaliseen, sosiaaliseen, seksuaaliseen, hengelliseen ja yhteiskunnalliseen osa-alueeseen (Mikkonen & Tynkkynen 2010).
 - 38 Suomen kansainvälisesti ainutlaatuisen neuvolakorttijärjestelmän perusteella tiedetään esimerkiksi, että syntymäpainolla on positiivinen yhteys myöhempään avoimistumistodennäköisyyteen. Mekanismit tämän yhteyden takana onkin vaikeammin tutkittavissa.
 - 39 Ikärajausten pohdinta Health-related lifestyles -tutkimushankkeen tutkijoiden sähköpostikirjeenvaihdosta tammikuussa 2011.
 - 40 Kirsi Lallukan (2004) lasten ikävaihemäärittelyitä koskevassa tutkimuksessa lapset käyttivät leikin lopettamista merkinä lapsuuden lopusta. Tämä tulkin-ta saa tukea, kun yhdistetään Eriarvoinen lapsuus -tutkimushankkeen tulokset leikkimisen lopettamis-iästä 11 ikävuodesta alkaen, ja Nuorten paneeli 2011 -tutkimuksen tulos siitä, että alle 13-vuotiaista vielä puolet, mutta 13–15-vuotiaista enää 2 prosenttia kokee olevansa lapsia.
 - 41 Sosioekonomisen aseman selvittäminen kysely-tutkimuksin on haastavaa, sillä lähtökohtaisesti sitä ei voi kysyä haastateltavilta suoraan. Tarkoituksena on muodostaa sosioekonomisia ryhmiä, joiden jäsenet elävät yhteiskunnan rakenteellisesti-toiminnal-lisissa osajärjestelmissä suunnilleen samantapaisissa asemissa. Sosioekonominen asema muodostuu useasta eri luokittelukriteeristä, koska yksittäistä jakoperustetta käytettäessä ei voitaisi ottaa huomioon kaikkia keskei-simpiä henkilön asemaan vaikuttavia tekijöitä. Luoki-tuksessa otetaan huomioon henkilön elämänvaihe (perheenjäsen, opiskelija, ammatissa toimiva, eläke-läinen jne.) sekä ammatti ja ammatiasema (yrittäjä, palkansaaja, yrittäjäperheenjäsen) ammatissa toimivien osalta. Lisäksi luokitusta täydennetään ammatin ja työn luonnetta kuvaavilla jaoilla (toimihenkilö- ja työntehtäjäjako). Jakoperusteena käytetään osittain myös toimialaa ja palkansaajien määrää. (Tilastokeskus, henkilöluokitukset.) Nuorisobarometrin tarpeisiin tämä luokittelu on turhan raskas.
 - 42 Kun Tilastokeskuksen vapaa-aikatutkimuksessa 2002 kysyttiin suomalaisilta, mihin yhteiskuntaluokkaan he katsovat kuuluvansa, nuoret arvioivat oman luokka-asemansa korkeammaksi kuin vanhemmat ikäluokat (Myllyniemi ym. 2005, 42). Sama havainto tehtiin Suomi 1999 -aineistosta. Tämä kertoo siitä, että kokemus luokka-asemasta ei palaudu taloudelliseen tilanteeseen tai ammatillisiin asemiin. Yksi selitysmalli nuorten arvioille on, että he arvioivat luokka-asemaansa tulevaisuusperspektiivistä käsin, ja esimerkiksi korkeakouluopiskelijat samastuvat jo opiskeluaikana ennakoita tulevaan luokka-asemaansa. (Wilska & Eresmaa 2003, 103.) Toisaalta kun Nuorten vapaa-aikatutkimuksessa kysyttiin yhteiskunnallista luokka-asemaa 10-portaisella asteikolla nimeämättä luokkia muuten kuin ”korkeaksi” ja ”matalaksi”, nimenomaan korkeakouluopiskelijat kokivat yhteiskunnallisen ase-mansa matalaksi (Myllyniemi 2009b, 15). Tämä ei tue käsitystä nuorten taipumuksesta sijoittaa itsensä tu-levaan luokkaan. Omalla tavallaan näiden ristiriitaiselta vaikuttavien tulosten voi tulkita kertovan luokkien nimitysten (kuten työväenluokka, keskiluokka) latau-tuneisuudesta.
 - 43 Vuonna 2004 barometrissa esitettiin avokysymys ”Mikä on ammattisi tai mihin ammattiin/mille alalle olet kouluttautumassa?” Avovastaukset ryhmiteltiin 10 pääluokkaan Tilastokeskuksen virallisen Ammatti-luokitus 2001 -luokituksen mukaisesti käyttäen apuna AmmattiExpertti-ohjelmaa, mutta lähes puolet vas-tauksista jouduttiin jättämään epäselvinä tapauksina analyyseista pois.
 - 44 Yksi tapa selvittää toimeentuloa perustuu kysymys-sarjaan materiaalisista oloista, kuten auton omista-misesta, huoneiden määrästä, lomista ja tietokoneista. Esimerkiksi WHO:n koululaistutkimuksessa tämä Family Affluence Scale (FAS) on keskeisessä asemassa. (Currie ym. 2012.)
 - 45 Britanniassa on viime aikoina käyty keskustelua siitä, missä määrin yhteiskuntaa on määrännyt se, ettei hyväosaisiin vähemmistö tajua, kuinka hyväosaisista se on muuhun kansaan verrattuna. Kun brittiläisen suurituloisimpaan promilleen kuuluvilta yläluokan edustajilta kysyttiin, missä he arvelevat köyhyysrajan kulkevan, he sijoittivat sen koko väestön tulojakauman keskikohdan yläpuolelle. (Toynbee & Walker 2008, 21–36.) Suomessa SDP:n puheenjohtaja Jutta Ur-pilainen arvioi pienituloisuuden rajaksi Suomessa 3 000 euron kuukausitulot, minkä mukaan lähes 80 prosenttia suomalaisista olisi pienituloisia (Ushanoff 2010, 123). Suomessa luokkakako tai tuloerot eivät kuitenkaan ole yhtä suuria kuin Britanniassa, eikä eliitti varmaankaan yhtä vieraantunutta muusta yh-teiskunnasta. Eriarvoistuminen ja tuloerojen kasvu voivat kuitenkin osin selittää perusturvan riittävyyden arviointiraportissa tehtyä havaintoa siitä, että väestön sopivaksi katsoman vähimmäistason ja perusturvan vähimmäistason välinen ero on kasvussa. Yhteiskun-nan elintason noustessa nousee myös yleinen käsitys

- kohtuullisesta elintasosta.
- 46 Vaiketta arvioida suhteellista taloudellista tilannetta kuvastaa myös se, että vaikka absoluuttinen toimeentulo yleensä kohentuu iän myötä ja lasten muutettua kotoa, ovat nuorten vanhempien arviot toimeentulostaan haastatteluhetkellä matalampia (keskiarvo oli 6,1) kuin nuorten arviossa lapsuudenkodin tilanteesta.
 - 47 Syksyllä 2011 toteutettu Terveys 2000 -tutkimuksen seurantatutkimus Terveys 2011 oli ensimmäinen väestötason aktiivisuuden mittaus, jossa mitattiin objektiivisesti fyysistä aktiivisuutta ja kuntoa. Se sisälsi terveystarkastuksen, haastatteluita ja kyselylomakkeita. Terveystarkastukseen kutsuttiin kaikki samat henkilöt, jotka kutsuttiin aiempaan Terveys 2000 -tutkimukseen: arviolta noin 8 800 henkilöä. Lisäksi kotiin postitettavien kyselyiden avulla tutkittiin noin 2 000 18–29-vuotiaista henkilöä. Tätä kirjoitettaessa näitä tuloksia ei vielä ole saatavilla, joten paras tietolähde on edelleen varusmiesten juoksutesti. Nuorten miesten ns. Cooperin testin metrimääränä mitattu fyysinen kunto on laskenut selvästi neljännesvuosisadan takaisesta tasosta. Samaan aikaan kyselyin selvitetty liikunta ja etenkin urheiluseuraliikunta ovat lisääntyneet. (Husu ym. 2011.) Ristiriitaisilta vaikuttavat trendit selittyvät todennäköisesti arkiliikunnan vähentymisellä.
 - 48 On mahdollista, että kysymyksen muotoilu ”Kuinka usein *harrastat* arkiliikuntaa” vaikuttaa eri sukupolvien vastauksiin eri tavoin. On mahdollista, etteivät vanhemmat esimerkiksi miellä työmatkapyöräilyä minkään harrastamiseksi, joten käsitteen käyttö voi tässä yhteydessä olla harhaanjohtavaa.
 - 49 Liikunnan määrän väheneminen 10 ja 18 ikävuoden välillä on havaittu esimerkiksi Nuorten terveystapatutkimuksessa (Fogelholm ym. 2007, 28–30), kansallisessa liikuntatutkimuksessa (2006, 7–8; 2010, 32), Maailman terveysjärjestön WHO:n koordinoimassa koululaistutkimuksessa (Fogelholm ym. 2007, 35; Samdal ym. 2006) ja Jaana Salmelan (2006) pitkittäistutkimuksessa.
 - 50 Kansallisen liikuntatutkimuksen 2009–2010 mukaan lähes puolet lapsista ja nuorista sanoi osallistuneensa turnauksiin, otteluihin tai kilpailuihin viimeisten 12 kuukauden aikana. Tämä tulos tosin koskee koko 3–18-vuotiaiden ikäryhmää. Kuitenkin suuri ero kysymykseen ”kilpaurheilun harrastamisesta” kertoo kysymyksen muotoilun suuresta vaikutuksesta tuloksiin.
 - 51 Koko väestön kattavien aineistojen (Terveiden ja hyvinvoinnin laitoksen toteuttama Kansallinen FINRISK 2002 -tutkimus ja sen liikunta-alaotos) perusteella liikunnan kilpailuaspekti korostuu enemmän vähemmän koulutetuilla. Mahdolliseksi selitykseksi Tomi Mäkinen (2011, 58) esittää sen, että kilpaurheiluharrastus voi vähän koulutetuille tarjota vaihtoehtoisia ei-akateemista menestystä.
 - 52 Kansallisessa liikuntatutkimuksessa 2009–2010 peruskouluikäisistä peräti yli 90 prosenttia sanoi harrastavansa urheilua tai liikuntaa (7–11-vuotiaista 93 prosenttia, 12–14-vuotiaista 94 prosenttia ja 15–18-vuotiaista 91 prosenttia). Tulosten ero saattaa johtua osin siitä, että Nuorisobarometrissa asiaa selvitettiin jälkikäteen nuorilta, joiden enemmistöllä peruskouluiästä on jo vuosia. Myös sillä voi olla oma vaikutuksensa, että Kansallisessa liikuntatutkimuksessa muotoilu oli ”harrastitko liikuntaa?” ja Nuorisobarometrissa ”oliko sinulla jokin liikuntaharrastus?”
 - 53 Vanhempien sosioekonomisen taustan ja nuorten suuremman liikunta-aktiivisuuden välisellä yhteydellä on yritetty selittää sitä ennakkokäsitysten vastaista havaintoa, että korkeammin koulutettujen äitien lapsilla on suurempi tapaturmariski, vaikka he käyttävät muita useammin eri suojavarusteita kuten pyöräilykypärää. Pidempään opiskelleiden äitien lapsilla voi korkeamman tulotason ansiosta olla mahdollisuus harrastaa yleisemmin liikuntalajeja, joissa tapaturmariski on suurempi. Liikuntatapaturmien osalta vastaavia tuloksia on saatu aiemmissa tutkimuksissa, eli ne ovat olleet yleisempiä nuorilla, joilla on korkeampi sosioekonominen tausta. (Ks. Simpson ym. 2005; Kaikkonen ym. 2012.)
 - 54 Liikunta on huomionarvoinen poikkeus, sillä yleisesti ottaen Suomi on kansainvälisesti verraten sosioekonomisten taustatekijöiden suhteen yhä mahdollisuuksien tasa-arvon maa – niin WHO:n koululaistutkimuksen kuin esimerkiksi PISA-tutkimuksenkin perusteella perhetausta on vähemmän ratkaisevassa asemassa kuin useimmissa muissa maissa.
 - 55 Yhteys on erilainen henkilön koulutustaustasta riippuen. Ylioppilastutkinnon tai sitä korkeamman koulutuksen saaneilla henkilöillä nuoruuden kuntoliikunta, matalammin koulutetuilla sen sijaan kilpaurheilun harrastaminen ennusti aikuisiän vapaa-ajan liikuntaa. (Mäkinen 2011.)
 - 56 Esimerkiksi Nuorten terveystapatutkimuksissa riittäväksi liikunnaksi arvioidaan yhteensä vähintään neljä kertaa viikossa tapahtuva vapaa-ajan liikunta, riittämättömäksi yhteensä korkeintaan kerran viikossa tapahtuva liikunta. Sosiaali- ja terveysministeriön liikuntasuositus on ainakin kolme kertaa viikossa (Fogelholm ym. 2007). Valtion ravitsemusneuvottelukunta suosittaa aikuiselle päivittäistä vähintään 30 minuuttia kestävää kohtuullisen kuormittavaa liikuntaa. Tarkasti ottaen tämän päivittäisen riittävän liikunnan määritelmän siis täyttäisi kyselyn nuorista vain kolme prosenttia, vähintään viidesti viikossa liikkuvia on sentään 15 prosenttia. Lapsille annettu terveysliikuntasuositus on vielä suurempi: mahdollisimman monipuolista liikuntaa vähintään tunti päivässä, mielellään enemmän. Kansallisten lasten ja

nuorten liikuntasuositusten päivityksen mukaan fyysisen aktiivisuuden perussuositus kaikille kouluikäisille, 7–18-vuotiaille, on vähintään 1–2 tuntia liikuntaa päivittäin monipuolisesti ja ikään sopivalla tavalla. Lisäksi suosituksissa linjataan, että yli kahden tunnin pituisia istumisjaksoja tulee välttää ja että ruutu-aikaa viihdemedian ääressä saa olla korkeintaan kaksi tuntia päivässä. (Nuori Suomi 2008.)

- 57 Jos kasvisyöjiä käyttää lisäksi maitotuotteita, puhutaan laktovegetaarista ruokavaliosta. Kananmunan lisääminen listalle tekee ruokavaliosta lakto-ovovegetaarisen. Muita kasvisyöjäryhmiä ovat esim. fennovegaanit ja elävän ravinnon syöjät. Pescovegetaarinen ruokavalio sisältää kasvien lisäksi maitotuotteita, kananmunaa ja kalaa. Myös kalaa syövät voivat siis kutsua itseään kasvisyöjiksi, mutta Nuorisobarometrin kyselyssä kasvisyönnin määritelmä pidettiin tiukkana puhumalla liha- tai kalaruokaerokseksi kasvisravinnolle. Käytännössä kasvisruokavaliosta on monenlaisia muunnelmia, kuten on sekaruokavaliotakin, mutta kyselyn vaihtoehdot haluttiin pitää yksinkertaisina.
- 58 Kuluttajatutkimuskeskuksen ja Maa- ja elintarviketalouden tutkimuskeskuksen 2010 tekemässä kyselyssä kuusi prosenttia ilmoitti syövänsä pääosin tai pelkästään kasvikuokunnan tuotteita (Niva & Mäkelä 2011). *Voima*-lehden (2009) tekemän tutkimuksen mukaan Suomessa oli erilaisia kasvisruokavaliota noudattavia 3–5 prosenttia väestöstä. Markus Vinnari (2010) yhdistää väitöskirjassaan laajoja kyselyaineistoja (Terveys 2000 -ravintotutkimukseen osallistuneet yli 18-vuotiaat (n= 6787) FINRISKI 1997 ja FINRISKI 2002 -tutkimusten ruoankäyttökysymyksiin vastanneet) ja päätyy siihen, että suomalaisista on määritelmästä riippuen kasvisyöjiä 0,5–3 prosenttia. Edelliset luvut koskevat koko väestöä, eikä suoraan Nuorisobarometrin kohderyhmään liittyvää vertailutietoa ollut saatavilla. Helsingin ilmatortjuntarykmentissä 2008 tehdyssä tutkimuksessa kasvisruokavaliota noudatti alle puoli prosenttia varusmiehistä, mutta joukko voi olla valikoitunut, ja varusmiespalvelus itessään ei välttämättä ole otollisin paikka kasvisyönnille (Kauppinen 2009). Vuoden 2001 Terveystapatutkimuksessa 13–18-vuotiaista tytöistä kasvisruokavaliota ilmoitti noudattavansa 8 prosenttia, pojista 1 prosentti. Pelkästään kasviksia sisältävää ruokavaliota ilmoitti noudattavansa noin 1 prosentti nuorista (Kosonen ym. 2005).
- 59 Tähän viittaa sekin, että “muu, mikä?” -vaihtoehdon valinneista 10 nuoresta 6 kuvailee ruokavaliotaan kasvien, kanan ja kalan yhdistelmäksi. Nämä vastaajat eivät siis ole kokeneet mitään annetuista valmiista vaihtoehdoista itselleen sopivaksi.
- 60 Ruokavaliion perusteella tehtyjen operationalisointien

perusteella saatujen kasvisyöjien osuuksien on havaittu olevan selvästi matalampia kuin kysyttäessä tutkittavilta itseltään suoraan, ovatko he kasvisyöjiä. Nämä erot voivat johtua vastaajien tutkijoita väljemmistä määritelmistä kasvisyönnille, mutta myös kyselyille tyypillisestä sosiaalisen suotavuuden paineesta, tässä tapauksessa siitä, että kasvisyönti on koettu positiiviseksi itseidentifikaatioksi. Tuloksissa voi olla vinoumaa myös toiseen suuntaan, jos tutkija määritellesään kasvisyöntiä ruokavaliion perusteella ei aina pysty tietämään, mitä ruokalajeja on mahdollista valmistaa myös ilman lihaa. (Vinnari 2010, 67.)

- 61 Vanhempien haastatteluaaineistossa on vain yksi kokonaan kasviksista pidättäytyvä.
- 62 Kasviksia suosivaksi on luokiteltu, mikäli vastaaja on vegaani, kasvisyöjä tai syö myös lihaa, mutta suosii kasviksia (liitteen 2 kyselylomakkeen K25 vaihtoehdot 3, 4 ja 5).
- 63 Vanhemmillä sukupuolierot ovat pienempiä: kasvisyöjiä on naisista 2 prosenttia, miehistä 1 prosentti, kasviksia ruokavaliiossaan suosivia naisista 30 prosenttia, miehistä 20 prosenttia.
- 64 Listaun valitut syyt (terveydelliset syyt, hyvä olo, uskonnolliset syyt, ekologiset syyt, eläinoikeudelliset syyt, lähipiirin esimerkki tai kannustus, halu olla itse esimerkkinä muille, imago) ovat siinä mielessä värityneitä, että luettelo tuskin olisi ollut sama kysyttäessä syitä lihansyönnille. Listasta puuttuvia motiiveja, jotka lihansyönnin motiiveja selvitettäessä olisivat helpommin tulleet mieleen, ovat esimerkiksi helppous, turtuus, maku, perinteet tai kulttuuriset ja taloudelliset perusteet. Osa näistä perusteista nousi myös nuorten avovastauksissa heidän kertoessaan muita kasvien suosimisen syitä (liite 7).
- 65 Kunkin faktorin muodostaa joukko muuttujia, jotka korreloivat vahvasti keskenään, mutta heikosti muiden muuttujien kanssa. Samalle faktorille voimakkaasti latautuvien muuttujien voi tulkita mittaavan samantyyppistä ominaisuutta. Tässä faktorien kuvaamat ulottuvuudet voi tulkita kasvisyönnin taustalla olevaksi yleisemmäksi motivaatiorakenteeksi.
- 66 Espad:n (European School Survey Project on Alcohol and Drugs) kohderyhmänä on tutkimusvuonna 16 vuotta täyttävät nuoret, eli peruskoulun yhdeksännellä luokalla olevat. Aineisto on kerätty vuodesta 1995 alkaen joka neljäs vuosi osittettua ryväsotantaa käyttäen anonymyminä luokkakyselynä maaliskuun lopulla kunkin tutkimusvuonna. Tutkimuksen vastausprosentti on vaihdellut 90 ja 92 prosentin välillä.
- 67 Sukupuolittaiset muutokset ovat tuoreen Nuorten terveystapatutkimuksen mukaan olleet samansuuntaisia myös Nuorisobarometrin kohderyhmää nuoremmassa ikäryhmässä, sillä etenkin tosi humalaan kuukausittain juovien 14–16-vuotiaiden poikien osuus on vähentynyt

- vuosituhannen taitteesta (Raisamo ym. 2011). Kouluterveyskyselyn mukaan ei peruskoululäisten kuukausittaisessa humalajuomisessa enää ole sukupuolieroja, ja lukiolaisillakin erot ovat hyvin pienet.
- 68 Sakari Karvonen (2010) on havainnut Espad-aineistossa vastaavan selvän yhteyden nuorten alkoholinkäytön ja koulumenestyksen välillä.
- 69 Nuorten terveystapauksissa poikien tupakointi on pitkällä aikavälillä vähentynyt enemmän kuin tyttöjen.
- 70 Aiemmassa tutkimuksessa on havaittu, että ydinperheissä asuvat nuoret tupakoivat enemmän kuin uusperheiden tai yksinhuoltajaperheiden nuoret (Ahlström ym. 2008, 78–81), Nuorisobarometri tavallaan jatkaa tulosta kertomalla lapsuudenkodin perhemuodon olevan yhteydessä myös myöhemmän tupakointiin.
- 71 Väitteitä siitä, että humalajuominen (tai huumet) kuuluvat nuorten vapaa-aikaan, ei voi pitää täysin onnistuneena kysymyksenasetteluna, sillä se on mahdollista ymmärtää eri tavoin. Mahdollisesti osa on ymmärtänyt kysymyksen faktaväitteenä, jonka mukaan vapaa-ajallaan nuoret juovat itsensä humalaan, osa puolestaan normatiivisena väitteestä siitä, että humalajuominen jotenkin kuuluu nuoruuteen, ja niin pitääkin olla.
- 72 Nuorille kotiin lähetetyssä postikyselyssä ei voi kysyä suoraan huumeidien käytöstä. Sen sijaan on mitattu sosiaalista altistumista huumeilta kysymällä, tietävätkö nuoret tuttavapiirissään huumaa-aineita kokeilleita ja onko heille itselleen tarjottu näitä aineita.
- 73 Näissä kyselyissä ikäryhmä tosin on barometria nuorempi 15–24 vuotta. Koko väestöä koskevista kyselyistä nähdään, että huumetarjonta on vuosituhannen vaihteesta vähentynyt alle 25-vuotiaiden, mutta lisääntynyt 25–34-vuotiaiden ikäryhmässä. Trendit ovat samansuuntaiset niin kysyttäessä huumeidien tarjoamisesta joskus elämän aikana kuin viimeisten 12 kuukauden aikana (Metso ym. 2012, 15.)
- 74 Nuorten asuminen 2010 -kyselyn mukaan yleisin syy muuttaa pois oli halu itsenäistyä. Muita suosittuja poismuuttosyytä olivat toiselle paikkakunnalle muuttaminen opiskelun vuoksi ja yhteen muuttaminen seurustelukumppanin tai puolison kanssa. Kyselyssä ei tosin selvitetty lapsuudenkodin ilmapiiriin liittyviä asioita. (Kupari 2011, 18.)
- 75 Finnish Educational Transitions (FinEdu) Studies on Jyväskylän yliopiston ja Helsingin yliopiston tutkijakollegiumin 2004 aloittama tutkimushanke, jonka tavoitteena on tutkia nuorten koulutuksellisia siirtymiä seuraamalla nuoria peruskoulusta työelämään tai jatkokoulutukseen.
- 76 Vastajailla oli mahdollisuus vastata ”kysymys ei koske minua”, mutta tämän vaihtoehdon valitsi vain muutama. Selvästi eniten ”ei koske minua”-vastauksia saatiin kysymyksiin tv:n katsomisesta (17 kpl) ja tietokone- tai konsolipelien pelaamisesta (25 kpl), mikä voisi viitata siihen, että vastaajien kodeissa ei ole ollut näitä laitteita.
- 77 Kunkin faktorin muodostaa joukko muuttujia, jotka korreloivat vahvasti keskenään, mutta heikosti muiden muuttujien kanssa. Samalle faktorille voimakkaasti latautuvien muuttujien voi tulkita mittavaan samantyyppistä ominaisuutta. Tässä faktorien kuvaamat ulottuvuudet voi tulkita lapsuudenkodin arkea kuvaaviksi yleisemmiksi toimintamalleiksi. Taustamuuttujien mukaiset erot on saatu selville laskemalla ns. faktoripisteet, ja tarkastelemalla eri vastaajaryhmien sijoittumista niiden suhteen. Taulukossa 5 kerrotaan, minkä taustamuuttujien luokissa lataukset ovat selvästi keskimääräistä vahvempia tai heikompia.
- 78 1990-luvun alussa 43 prosentilla perheistä oli vähintään kaksi televisiota, vuonna 2002 vähintään kaksi televisiota oli jo 57 prosentilla, ja viidenneksellä vähintään kolme televisiota. (Liikkanen 2004b, 88.)
- 79 Myös elämyksellisen kulutuskeskeisissä perheissä kasvaneissa on paljon kiireiseksi lapsuudenkotinsa kokeneita. Yhteys ei kuitenkaan ole suoraviivainen, sillä usein kulutuskeskeistä elämyksellisyyttä yhdessä kokeneita on vain niissä, joiden kokemus lapsuudenkodista oli melko kiireinen. Erittäin kiireisissä perheissä ei kenties ole ehditty edes shoppailemaan yhdessä.
- 80 K18 yhteensä 14 väitteestä mukana summamuuttujassa on 11 väitettä. Mukana ovat kaikki muuttujat lukuun ottamatta ulkomailla matkustelua (joka kuvaa yhteisyyden ohella liikaa taloudellista tilannetta) sekä politiikasta ja ajankohtaisista asioista tai politiikasta keskustelemista (jotka kuvaavat paitsi keskusteleuvuutta, myös yhteiskunnallista kiinnostusta ym. summamuuttujan kannalta vähemmän oleellisia asioita).
- 81 Nuorille esitetty kysymys muotoiltiin ”Miten hyvin seuraavat peruskoululäkäsi koskevat väitteet pitävät paikkaansa...?” Vanhemmille esitetty muotoilu oli ”Miten hyvin seuraavat väitteet sopivat kuvaamaan suhdettasi lapsesi/lapsiisi, kun hän/he olivat peruskoululäkäisiä...” Myös vastausvaihtoehdot oli muotoiltu vastaajaryhmälle sopiviksi, esim. ”Vanhempasi auttoivat/sinä autoit läksyen tekemisessä”.
- 82 Kysymyssarjassa K19 olleet liikuntaan liittyvät kysymykset käsitellään erikseen, eikä niitä ole mukana faktorianalysissa (taulukko 6). Näin siksi, että liikuntaharrastus ei liity suoraan kasvatukseen, ja ne poikkeavat muista siinä, että tarkentavat kysymykset esitettiin vain liikuntaa harrastaneille.
- 83 WHO:n koululaistutkimuksen mukaan 11-vuotiaista suomalaistytöistä 78 prosentin mielestä isän kanssa on helppo puhua vaikeista asioista. 13-vuotiaista tytöistä tätä mieltä on vain 59 prosenttia ja 15-vuotiaista enää 49 prosenttia. Pojilla vastaavat osuudet ovat 11-vuotiaana 90, 13-vuotiaana 84 ja 15-vuotiaana 76 prosenttia. Äitien kanssa on helppo puhua 92 prosentin

- 11-vuotiaista tytöistä ja 95 prosentin pojista, 83 prosentin 13-vuotiaista tytöistä ja 91 prosentin pojista, ja prosentin 15-vuotiaista tytöistä ja 83 prosentin pojista. (Currie 2012, 20–25.)
- 84 Myös WHO:n koululaiskyselyssä vanhemmat tiesivät paremmin tytärten kuin poikien vapaa-ajanvietosta, vaikka kyselyn kohderyhmä oli nuorempi, 11–15 vuotaa. Tämä johtui siitä, että vanhemmat esittivät tyttäriille enemmän kysymyksiä (Masche 2010, 271–284).
- 85 Nuoret ovat myös selvästi vanhempiaan useammin samaa mieltä siitä, että ”Vanhempasi tukivat liikuntaharrastuksiasi esimerkiksi maksamalla ne tai kuljettamalla niihin”. Tämä väite on kuitenkin vertailukelvottomana jätetty pois kuviosta 37, sillä se esitettiin kaikille haastatetuille vanhemmille, mutta vain niille nuorille, joilla oli jokin liikuntaharrastus.
- 86 Väkivaltaa ei Lastensuojelun keskusliiton kyselyssä juuri kukaan kuitenkaan ilmoita hyväksyvänsä. Väitteen ”Lasten ja vanhempien välillä esiintyviä ristiriitoja on ainakin poikkeustapauksessa oikeutettua ratkoa kohtuullista väkivaltaa käyttäen” kanssa samaa mieltä oli ehdottomasti vain yksi prosentti ja melkein samaa mieltä vain neljä prosenttia vastaajista. Kuitenkin 39 prosenttia hyväksyy melkein tai ehdottomasti väitteen ”Lapsen tukistaminen tai luunapin antaminen on ainakin poikkeustapauksessa hyväksyttävää”. (Sariola 2012.)
- 87 ”En osaa sanoa” -vastaukset on poistettu summamuutujasta, ja siihen on hyväksytty vain ne vastaajat, jotka ovat osanneet antaa arvion kaikissa 20 tapauksessa, mistä syystä summamuututtajassa on mukana vain 1352 tapausta.
- 88 Nuorisobarometrissa 2008 selvitettiin nuorten näkemyksiä eri tahojen vaikutuksesta elämän tärkeisiin valintoihin. Tuolloin vanhempien vaikutuksen ammatinvalintaan koki suureksi kolmannes nuorista toisen kolmanneksen pitäessä sitä vähäisenä ja viimeisen kolmanneksen koki ettei vanhemmilla ole lainkaan vaikutusta ammatinvalintaan. (Myllyniemi 2008, 69.)
- 89 Yhden lapsen vanhemmista kysymykseen vastasi vain 49.
- 90 Tilastoissa vanhempiensa luona asuviksi katsotaan sellaiset henkilöt, jotka ovat perheasemaltaan lapsen asemassa. Tällä on vaikutusta siihen, millä tavoin keskimääräistä lapsuudenkodista muuttamisen ikää kannattaa kuvata, sillä esimerkiksi vuoden 2010 perhetilastossa vanhin lapsen asemassa asuva henkilö oli 78-vuotias (Pietiläinen ym. 2011, 19). Niinpä aritmeettisen keskiarvon ei voi sanoa hyvin kuvaavan tyypillistä kodista muuttamisikää, ja kuvaavampi tunnusluku onkin mediaani, eli keskimäinen arvo, joka kertoo minkä ikäisistä puolet on muuttanut pois lapsuudenkodistaan.
- 91 Lapsuudenkodin toimeentulo-ongelmista raportointi sen sijaan ei ole kovin selvässä yhteydessä, mikäli vertailukohtana käytetään taloudelliseen tilanteeseen tytyväisyyden sijaan rekisteritietoa tulotastosta (Moisis & Karvonen 2007, 147).
- 92 Keväällä 2012 tätä kirjoitettaessa on juuri käynnissä Terveys 2011 -tutkimuksen analyysivaihe. Seuranta-tutkimukseen kuuluu haastattelujen lisäksi terveys-tarkastuksin selvitettäviä terveys- ja mittaustuloksia.
- 93 Koettua ja mitattua kuntoa on verrattu kolmessa aineistossa: 1) kertausharjoituksiin vuonna 2008 osallistuneet 18–30-vuotiaat miehet (n=764), 2) Terveys 2000-tutkimuksen lisätutkimukseen osallistuneet 30–69-vuotiaat miehet (n=260) ja naiset (n=318), 3) Kainuun elintavat ja terveys -tutkimuksen seuranta-mittauksiin vuonna 2002 osallistuneet miehet (n=309) ja naiset (n=412). Kaikissa tutkimuksissa osallistujia pyydettiin arvioimaan, millaiseksi he kokivat oman fyysisen kuntonsa suhteessa ikätovereiden kuntoon.
- 94 Edes vanheneminen ei näytä tuovan helpotusta, sillä tuoreen väitöstutkimuksen mukaan tyytymättömyys kehoon kalvaa aikuisiakin: yli puolet naisista ja joka kolmas mies koki olevansa vähemmän puoleensavetäviä kuin tahtoivat olla, yli puolet naisista ja kolmasosa miehistä ilmoitti laihtuttavansa (Ålgars 2012).
- 95 Ei kuitenkaan voi väittää, ettei ulkonäöllä olisi merkitystä: 63 prosenttia koki ulkonäön tärkeäksi, ja täysin yhdenkäväksi sen koki vain 9 prosenttia. 2005 barometrissa ulkonäkö oli tärkeämpää tytöille kuin pojille. Kiinnostavasti tyttöjen ikäluokittaisessa tarkastelussa ei ilmennyt muutoksia, mutta poikien kiinnostus ulkonäköön väheni. Itse asiassa sukupuolten välinen ero oli merkitsevä vasta 25–29-vuotiaiden ikäryhmässä (Valtari 2005, 84,85).
- 96 Sitä, että miehet silti kuolevat nuorempina, on selitetty miesten epäedullisemmillä elintavoilla, mutta ilmiölle on myös biologiaan, pojille yleisempiin sikiökauden tai varhaislapsuuden terveysongelmiin liittyvä selitysmalli (ks. Gissler ym. 2007, 18). Toisesta suunnasta ilmiötä on yritetty selittää siten, että tyttöjen heikompi subjektiivinen terveys heijastaa korkeampia odotuksia, tai että kysytyt oireet (kuten päänsärky, mahakipu, hermostuneisuus) olisivat naissukupuolelle tyypillisempiä stressireaktioita miesten reagoidessa useammin vihaustumalla. (Ruiz-Cantero ym. 2007; Eichler ym. 1992.)
- 97 Yleinen tyytyväisyys elämään saattaa edistää esimerkiksi sydämen hyvinvointia. Laajan Whitehall II -seurannan aineistoa hyödyntävässä tutkimuksessa kartoitettiin, miten tyytyväisyys eri elämän osa-alueisiin on yhteydessä sepelvaltimotautiin. Yhteys sepelvaltimotautiin oli ilmeinen työtä, perhettä, seksielämää ja omaa itseään koskevan tyytyväisyyden kohdalla. Se, kuinka tyydyttäväksi vastaajat kokivat rakkauselämänsä, harrastuksensa tai elintonsa ei vastaavasti vaikuttanut

sepelvaltimotautivaaraan.

- 98 WHO:n koululaiskyselyssä vastaava yhteys koulumenestyksen ja elämään tyytyväisyyden välillä on havaittu myös 11–13-vuotiailla (Ravens-Sieberer 2004).
- 99 Sosiaalisen pääoman tutkijoiden näkökulmat ja painopisteet poikkeavat toisistaan monin tavoin, eikä tarkoituksena ole ottaa kantaa käsitteen ympärillä käytyyn laajaan keskusteluun. Jouko Kajanoja (2009, 74) on vetänyt yhteen sosiaalisesta pääomasta tehtyä tutkimusta seuraavasti: ”Suomen Akatemian sosiaalisen pääoman ohjelman tutkimuksissa vuosina 2004–2007 sosiaalinen pääoma kytkettiin muun muassa demokratiaan, hoivaan, terveyteen, kansallisen teknologiaohjelman tehokkuuteen, innovaatioverkkoihin, vanhusten laitoshoidon, nuorten identiteettiin, naapurustoihin ja yhdistyksiin, kaupunkien toimijaverkkoihin, ikään-tymiseen työelämässä, palkkatyöyhteiskunnan syntyyn, sukupuolittuneisiin työyhteisöihin, liikkeenjohdollisiin tiimeihin, palkanmuodostukseen ja koulun”. Edes sosiaalisen pääoman tutkimuksen klassikoilta ei varsinaisesti saa luottamuksen määritelmää, eikä siitä muutoinkaan vallitse yksimielisyyttä. Sosiaalisen pääoman klassikoista James Colemanin (1988; 1990) sosiaalisen pääoman käsitteen painopiste on yhteisön tiiviydessä ja kyvyssä ylläpitää normeja, luottamusta ja tiedonkulkua. Robert Putnamille (2000) kyse ei ole vain jonakin ajankohtana vallitsevista verkostoista, normeista ja luottamuksesta, vaan se sitoutuu paikallisyhteisön historiallisesti muodostuneisiin käytäntöihin. Putnamille sosiaalisen pääoman rinnakkaiskäsitteitä ovatkin mm. kansalaisaktiivisuus ja kansalaishyveet. Pierre Bourdieu (1990, 1999) puolestaan kiinnittää huomion sosiaalisen pääoman eriarvoiseen yhteiskunnalliseen jakautumiseen korostaen sosiaalisen pääoman konfliktisuutta ja poissulkevuutta. Bourdieulainen sosiaalinen pääoma riippuu ryhmän sisäistämistä arvoista ja identiteetistä. On siis ymmärrettävää, että tapoja operationalisoida sosiaalista pääomaa mitattaviksi indikaattoreiksi on monia, ja niissä sekoittuvat helposti sosiaalisen pääoman lähteet, mekanismit ja tuotokset (Ruuskanen 2001, 51). Yhteistä eri tutkijoille on näkemys luottamuksesta sosiaalisen pääoman selkärankana, etenkin siksi, että se edesauttaa ihmisten yhteistoimintaa (Ilmonen 2002, 136).
- 100 Summamuuttujan Cronbachin alfa on vain 0,423, eli mittarin reliabiliteetti on suhteellisen heikko.
- 101 Aiempien väestötutkimusten mukaan sosiaalinen pääoma edistää terveyttä (Hyypä 2006). Mekanismia, jolla sosiaalinen pääoma välittyy terveydeksi, ei tiedetä, mutta tutkimukset osoittavat jo lapsuuden kokemuk-sista seuraavan pysyviä psykofysiologisia muutoksia, jotka vaikuttavat aikuisiän tilanteista selviämiseen. (Hyypä & Liikanen 2005.)
- 102 Nuorisobarometrin ei ole ollut tarkoituksaan kattaa kaikkia elämänaalueita, eikä kyselytutkimuksin ylipäätään päästä käsiksi moniin hyvinvoinnin kannalta keskeisiin tekijöihin, kuten geneeihin, ympäristöön tai persoonallisuuteen.
- 103 Allardt korostaa painokkaasti tällaisten vertailujen metodologisia ongelmia. Hyvinvointiin tai elämänlaatuun vaikuttavat niin monet tekijät, myös satunnaiset, ettei niitä saa mukaan parhaaseenkaan malliin. Tilastolliset analyysit eivät myöskään voi paljastaa todellisessa elämässä tapahtuvien ilmiöiden välisten vaikutusten suuntaa, ainoastaan niiden välisen yhteysvaihtelun. Allardt muistuttaa myös, että hyvinvoinnin eri osateki-jät eivät ole vain arvoja sinänsä, vaan myös resursseja, jotka voidaan muuntaa muiksi hyväiksi asioiksi (Allardt 1976, 213).

NUORTEN PERHETAUSTA JA POLITISOITUMINEN NUORISOBAROMETRIN VALOSSA

PERHE, POLITISOITUMINEN JA POLIITTINEN KIINNOSTUS

Harvasta aiheesta on yhtä vankkoja kansalais-mielipiteitä ja yhtä vähän tuoretta tutkimus-tietoa kuin vanhempien ja perheen vaikutuskes-ta nuorten poliittisiin näkemyksiin. Monenlaisia nyrkkisääntöjä kulkee arkitotuksina muun muassa siitä, miten puoluekanta ”periytyy” perheessä sukupolvelta toiselle. Monia meistä siis kiinnostaa, miten poliittiset kannat mah-dollisesti välittyvät (tai jäävät välittymättä) van-hemmilta lapsille – tai miten ne tulevat ehkä nuorten tietoisesti hylkäämiksi. Teema on osa poliittisen sosialisaaation tutkimuskenttää, jossa tarkastellaan yksilön kasvua poliittisen yhteisön jäseneksi: kuinka poliittinen kansalaisuus, iden-titeetti ja maailmankuva kehkeytyvät yksilön kasvu- ja sosialisaaatioprosessissa?

Perhetaustan vaikutus poliittisessa sosialisaa-tiossa on tärkeä mutta hankala tutkimuskohde. (Ks. esim. Tomperi 2011 yhteenvetona poliit-tisen perhesosialisaaation tutkimushistoriasta ja haasteista.) Aiheen tutkimisen hankaluudet ovat varmasti keskeinen syy siihen, että tuoretta tutkimustietoa on edelleen melko vähän. Tut-kimuskenttä on kuitenkin selvästi virkistynyt 2000-luvulla etenkin Yhdysvalloissa, Saksassa ja Britanniassa sekä toisaalta monissa niin kut-sutuissa ”uusissa demokratioissa” (mm. entisen

sosialistiblokin maissa), joissa tutkijat pohtivat kansalaisyhteiskunnan vahvistumisen edelly-tyksiä.

Osaltaan tutkimusten uuteen viriämiseen on johtanut myös tutkimusmenetelmien kehitys – laadullisten lähestymistapojen soveltaminen ja tilastomenetelmien käytön helpottuminen – sekä toisaalta ”politiikan” merkitysten moni-puolisempi analyysi. Myös käsitykset yksilöi-den suhteesta yhteiskuntajärjestelmään ovat muuttuneet monesti viime vuosikymmeninä. Nykyään lapsia ja nuoria pidetään sosialisaaio-teorioissakin aktiivisina toimijoina, ei passiivisi-na vastaanottajina ja järjestelmään mukautujina. (Ks. esim. kehityopsykologian pioneerin Eleanor Maccoby:n monipuolinen katsaus sosialisaaio-tutkimuksen historiaan, Maccoby 2006.)

Etenkin Yhdysvalloissa on tehty 2000-luvul-la useita uusia laajoja tutkimuksia perhetaustan poliittisista yhteyksistä. Erityisesti tutkijoita näyttää kiinnostavan jälleen vanhempien ja per-heen vaikutus puoluekiinnittymiseen (esim. Achen 2002; Dinas 2010; Jennings ym. 2009; Stoker & Jennings 2008; Verba ym. 2005), mikä on tietysti luontevaa Yhdysvaltain jäy-käksi vakiintuneessa kaksipuoluejärjestelmässä ja ideologisesti kaksijakoisessa (liberaalit vs. konservatiivit) poliittisessa kulttuurissa. Po-litiikan tutkimuksessa äänestysaktiivisuus ja puoluekiinnittyminen ovatkin yhä usein pää-teemoja kansalaisten politisoitumista kartoit-tettaessa, joten myös monissa muissa maissa juuri näihin keskittynyt poliittisen sosialisaaion tutkimus on nousussa (esim. Dalton & Weldon 2007; Kroh & Selb 2009a; Kroh & Selb 2009b; Zuckerman ym. 2007). Perhevaikutuksen ohella on jo pitkään tutkittu yhä enemmän koulun pa-nosta (esim. Grob 2007; Kahne & Spote 2008; Lopes ym. 2009; Morris ym. 2003; Pasek ym. 2008). Samoin median rooli on ollut etenkin 90-luvulta lähtien kasvavan kiinnostuksen koh-teena (esim. Buckingham 2000; Livingstone & Markham 2008; Shah 2008). Joissain tutkimus-asetelmissa on pyritty tuomaan yhteen kaikki nämä kolme eniten tutkittua sosialisaaiotekijää

(perhe, koulu ja media; ks. esim. Kiousis & McDevitt 2008; McDevitt & Kiousis 2007). Jonkin verran aivan uutta tutkimusta löytyy myös nuorten keskinäisestä, vertaisryhmissä tapahtuvasta vuorovaikutuksesta ja sen poliittisesta sosialisatioefektistä (esim. Gordon & Taft 2011).

Suomessa on moniin muihin maihin verrattuna tutkittu poliittista sosialisatiota varsin vähän. (Ks. esim. Elo 2011; Elo 2012; Koskimaa ym. 2010; Tomperi 2011; Wass 2008.) Toisaalta Suomea voi pitää yhtenä edelläkävijöistä nuorisotutkimuksellisen tiedon kartuttamisessa systemaattisesti ja pitkäjänteisesti – ja siinä keskeinen rooli on tietysti ollut vuonna 1994 käynnistyneillä Nuorisobarometreillä. Niinpä nuorten asenteista ja käsityksistä on varsin paljon vertailukelpoista tutkimusaineistoa, vaikka laajempia tutkimuksia asenteiden syntyysistä ei ole juurikaan tehty. Tuoreimpaan Nuorisobarometriin sisällytettiin ensimmäistä kertaa nuorten vastaajien lapsuudenaikaisille huoltajille suunnattu kysely sekä aiempaa enemmän myös nuorten kyselyyn kysymyksiä, jotka kartoittavat perhetaustaa. Barometrin aineisto tarjoaa täten useita mahdollisuuksia seuloa esiin perhevaikutusten poliittisuutta – yhden artikkelin puitteissa niistä on mahdollista sivuta vain osaa.

Barometrissa nuorilta tiedusteltiin poliittisen kiinnostuksen tasoa sekä sijoittumista vasemmisto–oikeisto-akselille. (Ks. Myllyniemen katsaus tässä teoksessa.) Hahmotan nämä kaksi seuraavassa ”politisoitumisen” indikaattoreiksi – viitaten politisoitumisella poliittisten valmiuksien vahvistumiseen. Näkökulma on ”perinteiseen” politiikkakäsitykseen rajattu ja sidottu siinä mielessä, että se jättää avoimeksi, missä määrin nuorten ikäluokissa kansalaisaktivismi mielletään tavalla, jota nämä indikaattorit eivät tavoita.¹ Tarkoitus ei ole suinkaan vähätellä muunlaisen – epämuodollisen, epävirallisen, uuden, suoran ja niin edelleen – yhteiskunnallisen aktivismin poliittista merkitystä (siitä ks. esim. Gretsche & Kiilakoski 2012; Hoikkala 2009; Laine 2012; Paakkunainen & Hoikkala 2007;

Peltola 2007). Jostakin on kuitenkin lähdeittävä liikkeelle, ja tämän barometrin kyselyaineistossa nuorten ilmaisema politiikkakiinnostus ja ideologinen sijoittuminen tarjoavat helposti hahmotettavat ja käyttökelpoiset muuttujat. Niihin mahdollisesti vaikuttavina tekijöinä voi tutkailla useita muita barometrin tarjoamia havaintoja huoltajien kyselystä ja nuorten perhettään koskevista vastauksista.

Poliittinen kiinnostus ja ideologinen sijoittuminen

Tiedetään hyvin niin varhaisimmista kuin tuoreimmistakin tutkimuksista, että poliittinen kiinnostus ennakoii vahvasti muita politisoitumisen osatekijöitä, kuten poliittista tietämystä, osallistumishalua ja äänestysaktiivisuutta. (Suomesta ks. esim. Elo 2009; Grönlund 2006; Rapeli 2010, 152–154.) Kiinnostusta onkin perusteltua pitää eräänlaisena perusmuuttujana, jonka antamalla signaaleilla voi olettaa olevan monipuolisesti heijastuvaa vaikutusta yksilöiden käytännön toimintaan.

Tämänvuotisessa barometrissa nuorten ilmaisema poliittinen kiinnostus on korkeammalla kuin kertaakaan ennen barometrin mitauksissa (vuodesta 1996 lähtien, ks. Myllyniemen katsaus). Koska vastaava kehityssuunta on näkynyt jo aiemmin 2000-luvun ensivuosikymmenellä, sen taustana voi olla nuorten politiikkakiinnostuksen kasvutendenssi, jolle ei ainakaan vielä ole ilmeisiä selityksiä. Toisaalta on tärkeä huomata, että juuri vuoden 2012 barometri on varmasti seurantaketjussa erityislaatuinen. Poliittiseen kiinnostukseen vaikuttavat vahvasti ajankohtaisuudet, mediajulkisuus sekä myös näkyvien poliittisten kilpailusietelmien olemassaolo (esim. Pacheco 2008; Sears & Valentino 1997; Valentino & Sears 1998). Niinpä on ollut täysin odotettavaa, että monet sellaisetkin nuoret, jotka aiemmin eivät ole ilmaisseet kiinnostusta politiikkaa kohtaan, ovat nyt aiempaa herkemmin vastanneet toisin. Kyselyn toteutusta edeltäneen vuoden kuluessa on nimittäin koettu kaksi suomalaisittain

poikkeuksellista ja poikkeuksellisen puhuttua vaali-ilmiötä: maaliskuun 2011 eduskuntavaaleissa perussuomalaisten menestys ja sen herättämä erittäin vilkas debatti, presidentinvaaleissa tammi–helmikuussa 2012 vihreiden Pekka Haaviston yllättävä nousu toiselle kierrokselle ja sosiaalisessa mediassa erittäin tehokkaasti levinnyt kampanja. Harvinaisen elävän julkisen keskustelun ja vahvan näkyvyyden lisäksi näissä molemmissa on huomattavaa se, että poliittinen kilpailuhaaste on tullut kolmen perinteisesti suuren puolueen ulkopuolelta. Molemmat vaalit ovat täten harvinaislaatuksella tavalla sähköistäneet suomalaisen politiikan tavallisesti tasapaksua tunnelmaa, joten ei ole ihme, että niiden vaikutus näkyy myös Nuorisobarometrin tuloksissa.

Tavallaan vaali-ilmiöt vahvistavat myös poliittisen kiinnostuksen asennemittarin luotettavuutta. Jos mitään selvää kiinnostuksen lisääntymistä ei olisi tässä kyselyssä havaittu, olisi syytä miettiä, onko mittari enää ylipäättään (nuorten ikäluokissa) toimiva. Nyt tulokset vastaavat täysin odotuksia, joten voidaan arvella, että nykynuoretkin mieltävät ”poliittisen kiinnostuksen” tarkoittavan kutakuinkin samaa kuin vanhemmat ikäpolvet. Niinpä se on edelleen nuorisokyselyissä tarkastelun arvoinen mittari ”politiikka”-termin mahdollisesti muuttuvista tulkinnosta huolimatta. Ajankohtauksien hyvinkin vahva näkyvyys mittarin tuloksissa antaa joka tapauksessa muistutuksen, että havaintoja on aina tarpeen pohtia myös kyselyajankohdan erityispiirteisiin nähden. Jos poikkeukselliset vaali-ilmiöt eivät jatku kunnallisvaaleissa, eikä mitään muutakaan vastaavaa nouse mediassa keskeiseen ja debatoituun asemaan, voi ennakoida nuorten kiinnostuksen tason jälleen laskevan hieman, jos samaa kysymystä käytetään vuoden 2013 barometrissä.

Vasemmisto–oikeisto-sijoittuminen on samoin jo varhaisimmissa politisoitumisen kyselytutkimuksissa sovellettu asennemittari. Siihenkin liittyy suomalaisessa poliittisessa maastossa piirteitä, jotka on syytä tiedostaa mittarin

tuottamia havaintoja arvioitaessa. Ideologisesti vahvan kaksijakoisissa ja aivan erityisesti kaksipuolueisissa järjestelmissä vasemmisto–oikeistomittarin tulkinta on helpompaa kuin täällä. Myös osa monipuoluejärjestelmistä jakaantuu varsin selvästi poliittiseen oikeistoon ja vasemmistoon (esim. Espanja, Iso-Britannia, Ranska, Ruotsi). Suomalaisen monipuoluejärjestelmän yhtenä erityispiirteenä voi sen sijaan pitää useiden sellaisten puolueiden melko korkeaa ja vaikiintunutta suosiota, joilla ei ole ilmeistä sijaintia yksilutoteisella skaalalla: keskusta, vihreät, perussuomalaiset, ruotsalainen kansanpuolue ja jopa kristilliset ovat kaikki omalla tavallaan hankalasti vasemmisto–oikeisto-jakoon sijoitettavissa.²

Niinpä Suomessa mittarin keskikohtaan hakeutuu vastaajia hyvin erilaisista syistä. Osa kokee olevansa aidosti ideologialtaan juuri ”keskustaa”, osa taas näkee itsensä vasemmisto–oikeisto-jaon ”tuolla puolen” (tai ”edellä”, kuten vihreiden slogaani on kuulunut). Luultavasti vielä näitäkin suurempi osa valitsee keskikohdan tällaisten mittareiden tavallisen psykologisen tulkinnan vuoksi – heille se ei olekaan ilmaisu ideologisesta kannasta vaan epäroinnistä, välinpitämättömyydestä aihetta kohtaan tai muunlaisesta ”ei-poliittisuudesta”. Näin voi tulkita myös barometrin signaaleista. Poliittinen kiinnostus vahvistuu sekä vasemmalle että oikealle itsensä sijoittaneiden vastaajien joukossa. Kiinnostumattomia on eniten skaalan keskikohtaan itsensä sijoittaneissa. (Ks. Myllyniemen katsaus.) Tämä tuskin voi ainakaan tässä ajankohtaisessa tilanteessa selittyä sillä, että skaalan keskivaiheille itsensä sijoittaneet vihreiden, perussuomalaisten tai keskustan kannattajat olisivat muita keskimääräistä vähäisemmin politiikasta kiinnostuneita. Niinpä monet ovat varmasti mieltäneet asteikon keskiosan ei-poliittiseksi valinnaksi.

Sekä politiikkakiinnostuksen neliportaisessa asteikossa että kymmenportaisessa vasemmisto–oikeisto-skaalassa on siis omat tulkinnalliset haasteensa politisoitumisen indikaattoreina. Ne

ovat kuitenkin yleisyytensä ja luontevuutensa ansiosta käyttökelpoisia mittareita, kunhan muistetaan mainitut erityispiirteet niistä tehtäviä tulkintoja arvioitaessa.

TUTKIMUKSELLISIA NÄKÖKULMIA PERHEVAIKUTUKSEN KARTOITTAMISEEN

Tarkastelen artikkelissa etenkin politiikka-kiinnostuksen vaihtelua useista sellaisista näkökulmista, joista on poliittisen sosialisointitutkimuksessa runsaasti esimerkkejä ja tutkimustuloksia. Poliittisen perhesosialisointitutkimushistoriasta voi jäsentää esiin tyypillisiä lähestymistapoja seuraavasti:

(1) Välittymisoletus ja suorat asennevastaavuudet

Aivan tutkimusaiheen varhaisimmista vaiheista alkaen (esim. Hyman 1959) on tehty eräänlaista perustutkimusta, jossa pyritään selvittämään lasten ja vanhempien välisiä yhtäläisyyksiä muun muassa asenteissa, tiedossa, kiinnostuksessa, osallistumishalussa tai esimerkiksi puoluekiinnittymisessä. Usein taustaoletuksena on ollut, että perheessä tapahtuva primaarisosialisointi on merkittävin vaikuttaja myös poliittisten asenteiden omaksumisessa. (Ks. Tomperi 2011.) Tavoitteena on ollut ensisijassa osoittaa, että vanhemmilla ja perhetaustalla on selvä vaikutuksensa ja vaikutus on tilastollisesti systemaattista. Monesti ei ole edes esitetty teorioita tai malleja siitä, mihin asenteiden välittyminen vanhemmilta lapsille perustuisi. Huomio kiinnittyy tällöin tiedostettuihin poliittisiin kantoihin, arvoihin ja asenteisiin. Vanhempien ja heidän lastensa asennevastaavuuksia ja niiden pitkäkestoista pysyvyyttä on tuoreimmissa tutkimuksissa onnistuttu todentamaan mittavilla tilastollisilla seuranta-aineistoilla (esim. Jennings ym. 2009; Murugesan ym. 2009; Plutzer 2002; Sears & Funk 1999).

(2) Perheen kasvatusilmapiiri ja keskustelukulttuuri

Toisen tyypillisen tutkimuskohteen on tarjonnut perheen vuorovaikutussuhteiden laatu, esimerkiksi kommunikaatitottumukset ja kasvatuksellinen ilmapiiri. Yksi suosittu tulkinta on ollut, että ne voivat ruokkia lapsessa ja nuoressa kiinnostusta ajankohtaisuuksiin ja yhteiskunnallisiin ilmiöihin sekä toisaalta halua ilmaista itse kantaansa. Heräävä kiinnostus ja itseilmaisun valmiudet ovat tällöin merkityksellisiä, niiden suuntautuminen ja maailmankuvalliset sisällöt (esim. vasemmisto–oikeisto-sijoittuminen) voivat sen sijaan ohjautua monien muiden myöhempien, satunnaisten, episodisten ja ikäkausille ominaisten tekijöiden (opinnot, ystäväpiiri, työ, oma perhe jne.) myötä. Huomio kiinnittyy tällöin enemmän toiminnan ja keskustelun käytäntöihin perheessä kuin vanhempien sisällöllisiin poliittisiin käsityksiin. Perheessä vallitseva toiminta-, kasvatus- ja tunnekulttuuri voidaan ajatella myös riippumattomaksi sekä perheen yhteiskunnallisesta asemasta että vanhempien poliittisista näkemyksistä.³ (Ks. esim. Chaffee ym. 1973; McDevitt & Chaffee 2002a; McDevitt & Chaffee 2002b; McDevitt & Kioussis 2007.)

(3) Perheen yhteiskunnallinen asema ja resurssit

Kolmas laajalti sovellettu lähestymistapa on tarkastella perheen tausta- ja kontekstitekijöitä eikä niinkään vanhempien asenteita ja katsoumuksia tai perheen vuorovaikutussuhteita. Perustavana oletuksena on ollut, että esimerkiksi luokka-asema (tai sosioekonominen status), taloudelliset ja sosiaaliset resurssit sekä muiden muassa vanhempien koulutustaso määrittävät lasten kasvuympäristöä tavalla, joka ohjaa poliittista sosialisointia. Toisinaan on myös esitetty, että vanhempien tietoiset pyrkimykset antaa poliittista kasvatusta tai välittää näkemyksiään vaikuttavat vähemmän kuin lasten ja nuorten sosiaalistuminen yhteiskunnallisen asemansa mukaiseen asennemaaperään. (Näkemyks oli tietysti keskeinen jo aikoinaan

ns. reproduktioteorioissa.) Siinä missä asenteiden välittymistä tutkiva lähestymistapa keskittyy yksilöiden sisällöllisiin, tiedostettuihin poliittisiin näkemyksiin ja perhekulttuurin tutkiminen puolestaan muodollisiin kasvatuksellisiin ja kommunikatiivisiin perhepiirteisiin, on perheen yhteiskunnallisiin asemiin ja resursseihin kohdistuvan tutkimuksen huomio kontekstuaalisissa, hitaasti muuttuvissa ja usein tiedostamattomissakin taustatekijöissä. Lähes kaikissa poliittisen sosialisoinnin tutkimuksissa käytetään ainakin joitain tällaisia taustatekijöitä kuvaavia muuttujia lasten ja nuorten politisoitumistendenssejä selittämään.

Vuosikymmenten kuluessa kertynyt tutkimusnäyttö on osoittanut, että kullekin näistä lähestymistavoista on hyvät perusteensa. Kaikille niistä löytyy runsaasti tilastollisia tukea vähintäänkin yleisen tason päätelmissä (ks. myös Tomperi 2011):

- Vanhempien tai muiden huoltajien mielipiteillä ja maailmankuvalla on vaikutuksensa lasten ja nuorten poliittiseen kehitykseen: keskimäärin vanhempien ja lasten asenteissa ja mielipiteissä on selviä vastaavuuksia, joilla on kestävä vaikutusta.
- Perheen kasvatus- ja keskustelukulttuurilla on yhteytensä lasten ja nuorten politisoitumiseen: esimerkiksi kotona käydyt poliittiset keskustelut, mielipiteenilmaisun kannustaminen ja demokraattinen kasvatusilmapiiri tukevat lasten ja nuorten yhteiskunnallista kiinnostusta ja osallistumista.
- Perhetaustalla on vaikutusta myös yleisemmän yhteiskunnallisen asemoitumisen myötä, joten resurssi- ja statustekijät ovat merkityksellisiä: esimerkiksi perheen korkeampi koulutustaso ja sosioekonominen asema ovat usein ennakoineet nuoren keskimäärin vahvempia poliittisia valmiuksia.

Perhevaikutuksia on todettu myös Suomessa useilla tuoreilla aineistoilla (Elo 2011; Elo 2012; Miklikowska & Hurme 2011; Suoninen, Kupari

& Törmäkangas 2010; Tomperi 2011). On toki suuria eroja siinä, millaisia efekttikokoja ja ”veto- tai työntövaikutuksia” näillä mainituilla tekijöillä on eri tutkimuksissa havaittu. Mitään muuta tuskin voi odottaakaan, kun kohteena on hyvin kompleksinen ilmiö. Prosessien monimutkaisuus ja pitkä kesto (varhaislapsuudesta aikuisuuteen), lähes rajaton yksilöllinen vaihtelu, satunnaistekijöiden moninaisuus sekä mahdollisuus missään tutkimuksessa eristää lähellekään kaikkia potentiaalisesti merkityksellisiä muuttujia johtavat siihen, että tutkimusten tulokset ovat parhaimmillaankin maltillisia, ehdollisia, jossain määrin aika- ja paikkasidonnaisia sekä tietenkin aina vain tilastollisia yleistyksiä. Tutkimusten jatkamiselle ja kehittälylle tähän mennessä saaduilla tuloksilla on kuitenkin yksisuuntainen viesti: perheellä, kodilla ja kasvuympäristöllä on selvä vaikutuksensa poliittiseen kehittymiseen ja nuorten keskinäiseen eriytymiseen siinä. Poliittisten valmiuksien ja osallistumisen erivertaisuus saa varhaiset suuntansa jo perhetaustan vuoksi.

Etenen seuraavassa barometriaineiston tarjoamiin tilastollisiin havaintoihin edellä mainittuja kolmea näkökulmaa seuraten ja kiinnittäen huomiota erityisesti vaihtelun vastakkaisiin ääripäihin: politiikasta erittäin kiinnostuneisiin ja täysin kiinnostumattomiin nuoriin. Yksilön poliittista osallistumista vahvimmin ennakoiva yksittäinen tekijä (esimerkiksi vaaleissa), on tunnetusti aiempi osallistuminen (kuten äänestäminen). (Plutzer 2002; Suomessa ks. esim. Martikainen & Wass 2002.) Ilmiö toimii kumpaankin suuntaan: sekä aktiivisuuden että passiivisuuden valinnat muuttuvat vähitellen tottumuksiksi. Aikuisuudessa tapahtuu ilmeisesti enemmän muutoksia yksilöiden mielipiteissä, katsomuksissa ja esimerkiksi puoluevalinnoissa kuin siirtymiä poliittisesti passiivisesta aktiiviseksi tai toisin päin. Juuri tästä syystä nuorten kiinnostuminen tai kiinnostumattomuus politiikasta on erityisen merkittävä kysymys.

HAVAINTOJA BAROMETRIN AINEISTOSTA

Asennevastaavuudet

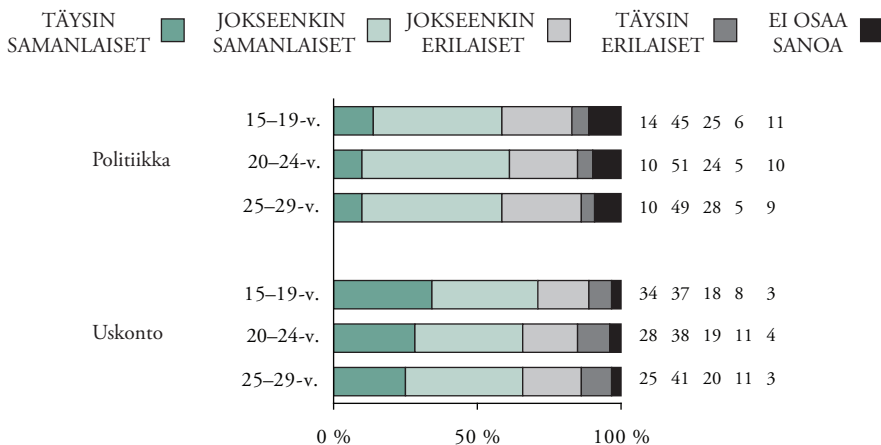
Varsinaista arvo- ja asennekysymysten patteristoa tämänvuotisessa barometrissä ei ollut, mutta kiinnostavan asetelman tarjoaa kuitenkin kysymyssarja, jossa vastaajien piti itse arvioida perheensisäisten asenteiden vastaavuuksia. Barometrissä tiedusteltiin nuorilta ja huoltajilta heidän näkemyksiään siitä, kuinka samanlaisiksi he arvioivat mielipiteensä toisiinsa verrattuina useissa eri aiheissa.⁴ (Ks. kuvio 1; vastausten jakaumat politiikan ja uskonnon suhteen ikäryhmittäin. Lisää Myllyniemen katsauksessa.)

Ensinnä huomion kiinnittää, miten vähän joukossa on vastaajia, jotka pitivät näkemyksiään missään aiheessa täysin erilaisina vanhempiinsa verrattuna. Aina on toki syytä ottaa huomioon kyselytutkimusten vastaajien mahdollinen lievä valikoituminen siten, että sopuisasti perheeseensä sosiaalistuneiden nuorten osuus painottuu jonkin verran. Kyselyn aineiston perusteella tätä oletusta ei voi tietenkään todentaa eikä siihen sisältyvää mahdollista ongelmaa ratkaista. Olipa otoksessa pientä vinoutumaa tai ei,

nuorten vastaajien suuri määrä ja prosentuaalisten jakaumien selkeys sallivat joka tapauksessa päätellä, ettei nuorten keskuudessa (missään ikäluokassa) esiinny mittavaa tai edes kovin merkillepantavaa avointa kapinointia vanhempien poliittista maailmankatsomusta kohtaan. Näin ei ole edes sellaisissa arvokulttuurisissa tai identiteettipoliittisissa erityisteemoissa, joissa sukupolvien välisten erojen voisi olettaa näkyvän: ekologisuudessa, tasa-arvossa, maahanmuutossa, monikulttuurisuudessa tai suhtautumisessa homoseksuaalisuuteen, joskin juuri viimeksi mainitussa ja uskonnollisissa näkemyksissä on eniten mielipiteensä täysin erilaisiksi olettavia nuoria. Eniten erimielisyyttä näissä on seuraavasti: noin 11 prosenttia 20–24-vuotiaista arvioi näkemyksensä uskonnosta täysin erilaiseksi kuin vanhemmillaan ja noin 8 prosenttia 15–19-vuotiaista arvioi näkemyksensä homoseksuaalisuudesta täysin vanhemmistaan poikkeavaksi. Varsin pieni on siis erimielisten osuus myös näissä teemoissa.

Havaintoa voi tulkita samaan tapaan kuin jo Hyman totesi 1920–50-lukujen tutkimusten osoittamista asennevastaavuuksista: ”Negatiivisten korrelaatioiden lähes täydellinen

KUVIO 1. ”Kuinka samanlaiseksi arvioit vanhempiesi mielipiteet verrattuna omiisi seuraavissa asioissa?” Ikäryhmittäinen vertailu (%)

puuttuminen tarjoaa huomattavan todisteen sitä teoriaa *vastaan*, että poliittiset asenteet kehittyisivät *yleisesti* kapinoinnin ja vanhempiin kohdistetun vastustuksen merkeissä.” (Hyman 1969/1959, 55. Suom. TT.) Vaikka toisinaan julkisuudessa esiintyy suorastaan stereotypiana oletus, että kapinointi kuuluu nuoruusikään, ei oletus selvästikään päde yhteiskunnallisiin ja maailmankatsomuksellisiin kantoihin. Nuorten identiteetin etsintään ja itsenäistymiseen usein yhdistetyt irtiotot käyttäytymisessä ja elämäntavassa näyttävät tämänkin havainnon valossa olevan eri asioita kuin poliittinen tai katsomuksellinen radikalismi suhteessa edeltäviin sukupolviin. Uusimpien yhdysvaltalais-tutkimusten karkea yleistys on jopa yllättävän samankaltainen kuin Hymanin teoksesta hahmottuva vastaava: yli puolet lapsista omaksuu vanhempiin muistuttavat poliittiset asenteet, ja heistä suurimmalla osalla vaikutus on pitkäjänteisesti pysyvä myös myöhemmällä iällä. (Esim. Jennings ym. 2009; Murugesan ym. 2009; Sears & Funk 1999.) Suomessa vastaavia mittavia seurantapaneeleita ei ole, mutta juuri nämä Nuorisobarometrin havainnot vastaavat varsin suoraan yhdysvaltalaisutkijoiden tuloksia prosentuaalisestikin.

Iän mukana vahvistuvaan itsenäistymiseen ja katsomusten erkaantumiseen viittaa kuitenkin se, miten nuorten arvioima erimielisyys vanhempiensa kanssa hieman kasvaa nuorimmasta ikäryhmästä vanhimpaan. Huoltajien arvio ei sen sijaan noudata samaa kaavaa, vaan joissain aiheissa päinvastoin juuri 15–19-vuotiaiden vanhemmat arvioivat näkemyserot suurimmiksi. Tämä voi olla ilmentymää juuri edellä mainitusta kaksijakoisuudesta: vielä kotona asuvien nuorten vanhemmat voivat olettaa itsenäistymisprosessin ristiriitojen kertovan myös katsomuksellisista ja yhteiskunnallisista mielipide-eroista, vaikka käytännössä arjessa heräävät riidat koskisivat esimerkiksi päihteitä, ajankäyttöä, seurustelua ja muita vastaavia käyttäytymisen sosiaalisia seikkoja.⁵ Kotoa pois muuttaneista nuorista on vanhempien sen sijaan

helpompi pitää yllä sopuisia mielikuvia, vaikka nämä puolestaan ovat irtaantuneet hieman etäämmälle vanhempiensa maailmankuvasta.

Konsensuaalisuuden kuvaa vahvistaa myös tarkastelu, jossa verrataan nuorten ja heidän huoltajiensa pareittaista sijoittumista vasemmisto–oikeisto-skaalalle. (Ks. Myllyniemen katsaus, s. 32.) Korrelaatiomatriisista huomataan, että kaikki yhteydet ovat vahvasti positiivisia ja tilastollisesti merkitseviä. Nuorten ja vanhempien itse ilmoittaman sijoittumisen korrelaatioita voi pitää skaalan asteikon ja sisällön huomioon ottaen varsin korkeina. Kun asteikko yksinkertaistetaan viisiportaiseksi, voidaan todeta, että 65 prosentilla itsensä kauimmas oikealle laidalle (alkuperäisellä asteikolla 9–10) sijoittavista nuorista myös kyselyyn vastannut huoltaja (V1) sijoittuu skaalassa oikealle keskustasta (7–10), ja vastaavasti 55 prosentilla laitimmaiseen vasemmistoon sijoittuvista nuorista huoltaja sijoittuu vasemmalle keskustasta. Ääripäihin meneviä vastakkaisuuksia vanhempi–nuorivertailupareissa on kummassakin suunnassa vain alle 10 prosenttia.

Erityisen kiinnostavaa on, että nuoret arvioivat läheisyytensä vanhempiensa poliittiseen asemoitumiseen vielä selvästi tiiviimmäksi kuin se vanhempien omaan vastaukseen verrattuna näyttäisi olevan. Etenkin tämä kertoo vahvasti perheissä laajasti vallitsevasta konsensuaalisuudesta: nuoret kokevat sijoittuvansa poliittiselta kannaltaan jopa lähemmäs vanhempien kuin todellisuudessa saattaa olla. Varsin harva nuori kokee tarvetta selvään irtiottoon vanhemmistaan poliittisissa näkemyksissään. Nuorten arvion ja vanhempien oman ilmoituksen väliin eroon saattaakin olla yhtenä syynä myös vanhempien taipumus arvioida kyselyissä omaa sijoittumistaan varovaisemmin, toisin sanoen keskustahakuisemmin. Jos mittari voitaisiin tässä mielessä ”kalibroida”, voisivat poliittisen sijoittumisen erot näyttää entistäkin vähäisemmiltä.⁶

Toisaalta ei pidä unohtaa, että ”en osaa sanoa”-vastaajien osuus vanhempien poliittisen

asemoitumisen arvioinneissa on suhteellisen suuri, noin neljännes (26 % ei ole osannut arvioida äitinsä ja 25 % isänsä sijoittumista). Runsas 9 % nuorista ei osannut tai halunnut sijoittaa myöskään itseään tälle skaalalle, joten osalle heistä koko jako lieenee siinä määrin epäselvä, ettei myöskään vanhempien sijoittaminen onnistu. Joka tapauksessa jäljelle jää merkittävä vähemmistö, jolla ei ole käsitystä vanhempiensa asemoitumisesta, vaikka he tavalla tai toisella hahmottavat skaalan luonteen ja osaavat sijoittaa itsensä sille.

Keskustelukulttuuri

Nuorten tiedot vanhempiensa poliittisista kannoista ja muun muassa puoluevalinnoista voivat kertoa epäsuorasti siitä, kuinka paljon kodeissa keskustellaan poliittisista aiheista. Perusolehtuk-sena tutkimuksissa on usein ollut, että nuorten tiedot vanhempiensa poliittisista mieltymyksistä heijastelevat kodeissa käytyjen keskustelujen määrää ja laatua: on luontevaa olettaa, että enemmän näistä aiheista vanhempiensa kanssa keskustelevat lapset ovat muita paremmin perillä vanhempiensa kannoista.

Kovin suoraviivaisia päätelmiä barometrin pohjalta ei voi kuitenkaan tehdä. Kuten Myllyniemi katsauksessaan toteaa, tieto vanhempien puoluekannasta tai lapsuudenkodissa käytyjen poliittisten keskustelujen yleisyys eivät näytä ainakaan selvästi heijastuvan siihen, kuinka tarkasti nuori on osannut sijoittaa vanhempiensa vasemmisto-oikeisto-skaalalle. Toisaalta juuri tässä yhtenä taustaselittäjänä voi olla skaalan puutteellisuus suomalaisen puoluekentän jäsentäjänä. Vaikka nuori tietäisikin vanhempiensa puoluekannan ja keskustelisi politiikasta keskimääräistä useammin heidän kanssaan, se ei silti edesauta vanhempien sijoittamista vasemmisto-oikeisto-jakoon, jos jako itsessään on häilyvä tai heikosti suomalaista puoluekenttää jäsentävä. Tätä kukin lukija voi testata helposti omalla kohdallaan: vaikka pitäisi itseään politiikkaan perehtyneenä ja samalla arvelisi tietävänsä tai tietäneensä kohtuullisen paljon

omien vanhempiensa poliittisista näkemyksistä tai äänestysvalinnoista, saattaa heidän sijoittamisensa yksiuotteiseen ideologiseen skaalaan olla silti varsin hankalaa.

Lapsuudenperheessä käytyjen poliittisten keskustelujen tavallisuutta tiedusteltiin barometrissä myös suoraan. Kysymyksen ”Kun olit peruskouluikäinen, kuinka usein perheessäsi keskusteltiin politiikasta?” vastausten jakauma kolmeen tasoon luokiteltuna muodostui seuraavaksi: usein tai melko usein politiikasta ilmoitti keskustellun 18 % vastaajista, melko harvoin tai hyvin harvoin 60 %, ja 22 % ilmoitti, ettei politiikasta keskusteltu koskaan. Vain pieni vähemmistö vastaajista muistaa siis saaneensa usein poliittisen keskustelun sosiaalista mallia vanhemmiltaan. Toki voitaisiin aina epäillä, etteivät vanhimmat vastaajat enää kovin luotettavasti muista yksityiskohtia peruskouluikävaiheensa perhearjesta. Se ei kuitenkaan tässä tapauksessa selitä muistikuvia poliittisten keskustelujen vähäisyydestä, sillä jakauma on lähes täysin samanlainen tarkasteltaessa vain 15–19-vuotiaiden ikäryhmää, joilla puolestaan peruskouluiän voi olettaa olevan tuoreessa muistissa: poliittisia keskusteluja ilmoittavat käydyn usein 21 %, harvoin 57 % ja ei koskaan 21 %. Keskustelut uutisista ja ajankohtaisista aiheista ovat sen sijaan selvästi tavallisempia, joskin niidenkin suhteen puolet nuorista on kokenut varsin vähäiseksi vuorovaikutuksen kotonaan: usein niistä muistaa keskustellun 51 % vastaajista, harvoin tai ei koskaan 49 %.

Keskustelujen yleisyydellä näyttää olevan sittenkin tietty yhteys lasten kykyyn (tai haluun) sijoittaa huoltajansa vasemmisto-oikeistomasteikolle: noin puolet niistä, jotka ilmoittivat, ettei heidän perheessään keskusteltu politiikasta lainkaan, ei osaa tai ei muusta syystä sijoita huoltajiaan skaalalle lainkaan; vastaava osuus usein tai melko usein politiikasta keskustelleissa on suhteessa puolet pienempi (alle neljänneksen) ja ero myös melko harvoin tai hyvin harvoin keskustelleisiin on selvä ja tilastollisesti merkitsevä.

Kun tarkastellaan vastaajien jakaumia

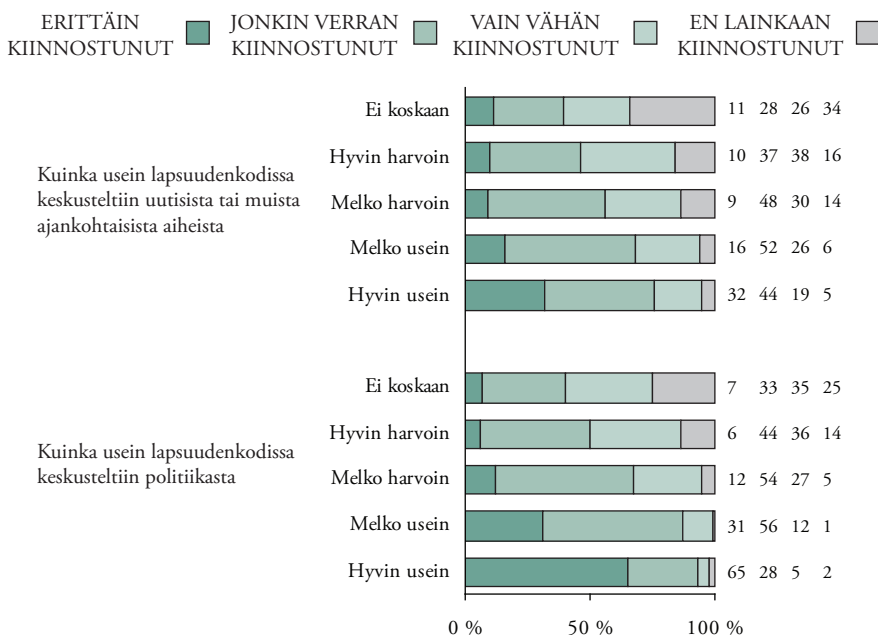
suhteessa politiikkakiinnostukseen, havainto on odotettu: politiikasta kiinnostuneita on selvästi eniten niiden vastaajien joukossa, joiden kodeissa on keskusteltu usein politiikasta; täysin kiinnostumattomien osuus on puolestaan vastaavalla tavalla korostunut niiden keskuudessa, joiden kodeissa politiikasta ei keskusteltu koskaan. (Ks. kuvio 2.) Lähes yhtä selvästi erottuvat toisistaan vastaajien jakaumat tarkasteltaessa nuorten politiikkakiinnostusta suhteessa uutisista ja ajankohtaisista asioista käytyjen keskustelujen yleisyyteen lapsuudenperheissä. Molemmissa tapauksissa erot ovat paitsi prosentuaalisesti selviä, myös tilastollisesti erittäin merkitseviä.

Usein poliittisen perheosialisaation tutkimuksissa on pidetty olennaisena indikaattorina nuorten tietämystä huoltajiensa puoluekannasta ja äänestysratkaisuista. Myös barometrin valossa näyttää siltä, että tietämyksellä on yhteys politisoitumiseen. Joko toisen tai molempien huoltajien puoluekannatuksen tienneet vastaajat

ovat selvästi keskimäärin kiinnostuneempia politiikasta kuin vastaajat, jotka eivät tiedä tai osaa sanoa huoltajiensa puoluekantaan. Kun samaa tilastotietoa katsotaan (tilastoanalyysin kannalta hieman epäortodoksisesti) vastakkaiseen suuntaan, poliittisen kiinnostuksen jakaumien mukaan, ilmiö havaitaan erityisen korostuneena: politiikasta erittäin kiinnostuneista nuorista peräti noin 60 % on tiennyt molempien huoltajiensa puoluekannan ja lisäksi 23 % ainakin toisen.

Ei toki voida pitää itsestään selvänä, mikä asetelmassa on riippumaton ja mikä riippuva muuttuja. Voi olla myös niin, että politiikasta kiinnostuneimmat nuoret muistavat herkemmin lapsuudenkotinsa poliittisia keskusteluja – vaikka poliittinen kiinnostus olisi herännyt vasta myöhemmin. Toinenkin vaikutussuuntia koskeva muistutus on tärkeä: ei voida yksilotteisesti olettaa, että keskustelujen synnyttäjinä perheissä olisivat vain vanhemmat.

KUVIO 2. “Kuinka kiinnostunut olet politiikasta?” Vertailu lapsuudenkodin keskustelujen mukaan (%)

Esimerkiksi nuorisokulttuurien, kouluopetuksen, mediaseurannan tai ystäväpiirin ansiosta poliittisista ja ajankohtaisista aiheista jo peruskouluiässään kiinnostunut nuori voi yhtä lailla olla perhekeskustelujen alullepanija ja virikemylly.

Keskustelukulttuurin kannalta voi lopuksi mainita yhdestä merkityksellisestä jaosta: lapsuudenkodin perhemuodosta eroteltuna molempien tai vain toisen vanhemman kanssa asuneisiin vastaajiin. Vaalitutkimuksissa on jo kauan tehty havaintoja siitä, että toisten ihmisten sosiaalinen läheisyys vahvistaa poliittisen osallistumisen (ainakin äänestämisen) todennäköisyyttä (esim. Zuckerman ym. 2005). Käänteisesti tämä näkyy muun muassa siten, että yksinään asuvat äänestävät perheellisiä harvemmin ja yksinhuoltajien lapset kiinnittyvät politiikkaan keskimäärin hieman kahden vanhemman perheissä kasvaneita lapsia heikommin (esim. Sandell & Plutzer 2005; Wass 2008, 17). Vastaava tilastollisesti merkitsevä ja vahvuudeltaan ainakin oireellinen ero havaitaan myös barometriaineistosta: molempien vanhempien kanssa peruskouluiässä asuneet ovat keskimäärin enemmän politiikasta kiinnostuneita kuin vain toisen vanhemman kanssa kasvaneet. Perheiden keskustelukulttuurin kanssa tällä on varsin ilmeinen yleistettävä yhteytensä. Jos vanhempia on kotona vain yksi, tällöin ainakaan vanhempien välisiä poliittisia keskusteluja perheen lapset eivät arjessaan kuule.

Perheiden yhteiskunnalliset asemat ja resurssit: poliittinen pääoma ja muut pääomamuodot

Perheen yhteiskunnallisen taustan vaikutusta nuorten sosialisatioon on tavallisimmin lähestytty sosioekonomisen aseman (SES) ja koulutustason määrein (ks. esim. Conger & Dogan 2006). Sekä varhaisissa että tuoreimmissa yhdysvaltalaisutkimuksissa sosioekonomisella asemalla ja koulutustasolla on havaittu olevan varsin selvä yhteys yksilöiden poliittiseen kiinnostukseen ja kompetenssiin. Koulutustaso on puolestaan sosioekonomisen aseman

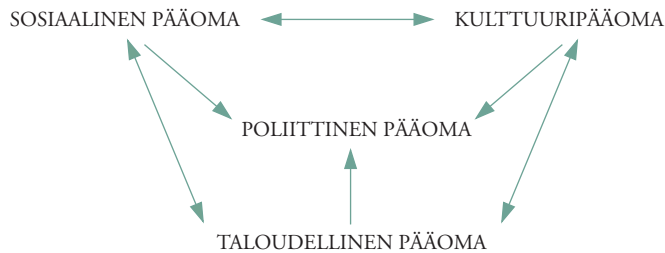
merkittävimpiä taustatekijöitä. Vanhempien sosioekonominen asema ja koulutustaso ovat puolestaan tunnetusti lasten koulutusodotuksen vahvimpia suuntaajia. Näin ollen vanhempien koulutustasoa ja perheen sosioekonomista asemaa ei voida jättää huomiotta poliittisen sosialisatation tutkimuksissa.

Sosioekonomisen aseman mittareiden soveltaminen ei kuitenkaan ole yksiselitteistä. Niiden hallitseva asema tutkimuksissa ansaitseekin siksi pohdintaa. Suomessa Tilastokeskuksen ja muiden demografisia tietoja kokoavien organisaatioiden tavallisesti käyttämä SES-määritelmä kuuluu seuraavasti: ”Sosioekonominen asema muodostuu useasta eri luokittelukriteeristä. Luokituksessa otetaan huomioon henkilön elämänvaihe (perheenjäsen, opiskelija, ammatissa toimiva, eläkeläinen jne.) sekä ammatti ja ammatiasema (yrittäjä, palkansaaja, yrittäjäperheenjäsen) ammatissa toimivien osalta. Lisäksi luokitusta täydennetään ammatin ja työn luonnetta kuvaavilla jaoilla (toimihenkilö- ja työntekijäjako). Jakoperusteena käytetään osittain myös toimialaa ja palkansaajien määrää.”⁷

Poliittisen sosialisatation tutkimukseen ammatteihin ja ammatiasemiin perustuva luokittelu ei sovellu kovin hyvin. Jaottelu on ensinnäkin liian karkea pääluokissaan ja toisaalta hankalakäyttöinen lukuisiin alaluokkiin pilkottuna. Toiseksi sen ongelmana on yksipuolisuus, sillä työmarkkina-asema tuottaa melko vähän poliittisen sosialisatation perhevaikutusten kannalta mielekästä tietoa.

Tutkimuksissa sosioekonomisen aseman mittari rakennetaankin yleensä monitahoisemmin.⁸ Suomessa on tavallista ottaa mukaan ammatiaseman (ja sitä määrittävän elämäntilanteen, esim. opiskelun, työttömyyden tai eläkeläisyyden) lisäksi tulotaso (joskus myös varallisuus), koulutustaso sekä toisinaan henkilöiden oma arvio yhteiskunnallisesta asemastaan. Yhdysvaltalaisissa tutkimuksissa on useimmin käytetty kolmiosaista mittaria, jonka indikaattoreina ovat ammatiasema, tulotaso sekä koulutus. Tällaisen kattavamman SES-mittarin

KUVIO 3. Pääomamuotojen malli poliittisen sosialisiaation tutkimuksessa.

ongelmana on puolestaan monitulkintaisuus. Mittarista tulee liian erilaisten muuttujien yhdistelmä tavalla, joka heikentää joidenkin merkityksellisten erojen havaitsemista. Etenkin elämäntilanteen ja koulutustason yhdistäminen mittarissa ammattialaan ja tulotasoon voi toimia harhaanjohtavasti.

Ehdotankin toisenlaista mallia perheen yhteiskunnallisen aseman ja resurssien jäsentämiseksi poliittisen sosialisiaation tutkimuksessa: politisoitumisen tarkastelua *sosiaalisen, kulttuurisen ja taloudellisen* pääoman indikaattoreiden valossa. (Ks. kuvio 3.)

Pääomamuotojen käsitteiden käyttö yhteiskuntatutkimuksessa yhdistetään usein Bourdieun sosiologiseen toiminnan kenttäteoriaan (ks. esim. Bourdieu 1986; Bourdieu 1998). Esittämässäni hahmotelmassa ei ole kuitenkaan tarkoitus lainkaan soveltaa Bourdieun näkemystä pääomalogiikasta.⁹ Pääomamuodot ovat tässä yhteydessä vain teknisesti käyttökelpoinen ja tutkimuksissa helposti operationalisoitava jäsenitys sinänsä tavanomaisille sosiaalisille kategorioille, taustatekijöille ja mittareille, joita käytetään yleisesti lomakekyselyissä. Jäsenyyksen etuna on sosioekonomista asemaa moniulotteisempi resurssi- ja statustekijöiden erottelu.

Taloudellinen pääoma on näistä kolmesta ilmeisin taustatekijä, jonka sisällyttäminen mihin tahansa poliittisen sosialisiaation tutkimusmalliin on perusteltua, sikäli kuin siitä

saadaan tietoa. On kuitenkin olennaista, että se irrotetaan koulutustasosta, toisin kuin monissa sosioekonomisen aseman mittareissa. Taloudellisen pääoman indikaattoreina voidaan käyttää esimerkiksi perheen tulotasoa ja varallisuutta, vanhempien työmarkkina-asemaa, koettua taloudellista tilannetta vanhempien tai nuoren arvioimana ja esimerkiksi perheen asuminenmuotoa ja -väljyyttä.

Sosiaalisen pääoman käsitettä on käytetty runsaasti osallistumista ja kansalaisaktiivisuutta koskevista tutkimuksista siitä lähtien, kun Colemanin (1988) ja Putnamin (1993) tulokset tulivat tunnetuiksi. (Suomessa ks. esim. Ilmonen & Jokinen 2002; Iisakka 2004; yhteydessä demokratiaindikaattoreihin Grönlund & Setälä 2006.) Empiiristen tulosten valossa sosiaalisen pääoman suhde poliittiseen kansalaisaktiivisuuteen ei ole näyttänyt kuitenkaan yhtä ilmeiseltä kuin varhaisemmissa teoreettisissa esityksissä oletettiin (vrt. esim. Hooghe & Stolle 2003; Stolle & Hooghe 2003). Lisäksi on herättänyt kriittistä keskustelua, mitä sosiaalinen pääoma ylipäätään lasten kohdalla tarkoittaa (esim. Ellonen 2008, 36–43). Sosiaalisen pääoman on kuitenkin todettu jossain määrin periytyvän vanhemmilta lapsille ja vaikuttavan moniulotteisesti lasten tulevaisuudennäkymiin (esim. Weiss 2012; Suomessa ks. esim. Ellonen 2008; Kärkkäinen 2004). Lapsi- ja nuorisotutkimuksissa sosiaalista pääomaa voidaan mitata esimerkiksi sosiaalisen luottamuksen

asennemittarilla (sekä vanhemmilta että lapsilta), perheen sosiaalisen verkoston laajuudella ja vahvuudella, järjestöosallistumisella ja perheen sosiaalisen koheesion mittareilla. (Ks. näistä barometrin osalta Myllyniemen katsaus, s. 37–46.)

Kulttuurisen pääoman käsitettä on sen sijaan sovellettu socialisaatiotutkimuksessa varsin vähän. Se yhdistetään etupäässä vain bourdieulaiseen näkemykseen habituksesta ja yhteiskunnallisesta distinktiosta eli kulttuurierotteluista symbolisen pääoman kasaamisen ja intressikilpailun kentillä. Nähdäkseni sillä voi kuitenkin olla runsaasti annettavaa socialisaatiotutkimukselle, kunhan se muotoillaan muista pääomamuodoista erottuvaksi mutta niiden kanssa tutkimuksellisesti yhteensopivaksi. Keskeiseksi alueeksi siinä voi asettaa koulutuksen (vrt. Kärkkäinen 2004; tosin monissa muissa pääomamuotojen hahmotelmissa koulutus jäsennetään ns. inhimillisen pääoman muodoksi). Kulttuuri- ja koulutus-pääoman indikaattoreita voivat olla esimerkiksi vanhempien koulutustaso ja lasten tai nuorten koulutus ja koulumenestys sekä perheen yhteiset tai lasten omat kulttuuriharrastukset ja muu kulttuurisuuntautuminen. Koulutusta lukuun ottamatta näitä kulttuuripääoman osatekijöitä on varsin harvoin pidetty poliittisen socialisaation kannalta merkityksellisinä. Kulttuuriharrastuksilla ja -suuntautuneisuudella saattaa kuitenkin olla oma yllättäväkin antinsa lasten ja nuorten poliittisen kiinnostuksen synnyssä (ks. Tomperi 2011, 15–17).

Poliittisen pääoman käsitettä ei ole tietääkseni tässä merkityksessä käytetty lainkaan ainakaan poliittisen socialisaation tai nuorten poliittisten valmiuksien tutkimuksissa. Käsite on tunnettu lähinnä vain tietyistä Bourdieun tarkasteluista, joissa hän on käyttänyt sitä ilmaisemaan yksilöiden suoria poliittisia resursseja, esimerkiksi yhteyksiä poliittiseen eliittiin ja kykyä ajaa etujaan poliittisella kentällä.¹⁰ Omassa hahmotelmassani tarkoitan sillä kuitenkin yksinkertaisesti sitä, mihin edellä on viitattu ”politisoitumisen” termillä: lapsuus- ja nuoruusiässä kertyviä poliittisia valmiuksia, orientaatioita ja resursseja.

”Poliittisen pääoman” käsitteen käyttöä tässä tarkoituksessa voi perustella seuraavasti:

- (1) Se kokoaa saman käsitteen alle useita poliittisen socialisaation indikaattoreita. Sitä voidaan mitata esimerkiksi poliittisena kiinnostuksena, tietämyksenä ja taitoina, osallistumishaluna, koettuna poliittisena kyvykkyytenä eli kompetenssina ja niin edelleen.
- (2) Sen on tarkoitus viitata näissä saatua ”alkupääomaan” nimenomaan lapsuuden ja nuoruuden ikävaiheissa, jolloin korostuu, että lapsuus- ja nuoruusiässä saadut vaikutteet luovat vähintäänkin perustan myöhemmälle politisoitumiselle: lapsuuden ja nuoruuden aikana kertynyt alkupääoma ”otetaan mukaan” itsenäistyttyessä.
- (3) Se pyrkii tuomaan esiin vaikutteiden kumuloituvuuden: alkupääoma vahvistaa mahdollisuuksia kartuttaa lisää vastaavaa pääomaa, resursseja tai kompetenssia myöhemmissä elämänvaiheissa.
- (4) Poliittisen socialisaation tutkimuksessa se painottaa juuri poliittisen pääoman osittain ”perittyä” luonnetta: perhe ja vanhemmat ovat merkittäviä pääoman siirtäjiä.
- (5) Tutkimuskäytössä sen hyödyllisyyttä vahvistaa, että se voidaan yhdistää toisiin jo entuudestaan kehiteltyihin tutkimuskäsitteisiin eli muihin pääomamuotoihin sekä niiden keskinäisiin vaikutussuhteisiin.

Pääomamuotoihin perustuvan mallin etuna on, että sen avulla voidaan jäsentää perheen yhteiskunnallista kontekstia, resursseja ja toiminnallista verkostoa yhtäältä eriytetymmin kuin vain sosioekonomisena statuksena, mutta toisaalta kyetään jäsentämään yksittäisistä indikaattoreista laajempia kontekstitekijöitä. Tämän artikkelin puitteissa mallia ei ole mahdollista kehitellä eikä perustella tämän syvemmin, mutta sovelletaan sitä seuraavassa esimerkinomaisesti barometriaineiston havaintojen erittelyssä: tarkastelen lyhyesti koulutustason (kulttuuripääoma),

sosiaalisen luottamuksen (sosiaalinen pääoma) ja toimeentulotason (taloudellinen pääoma) mahdollisia yhteyksiä nuorten politisoitumiseen.

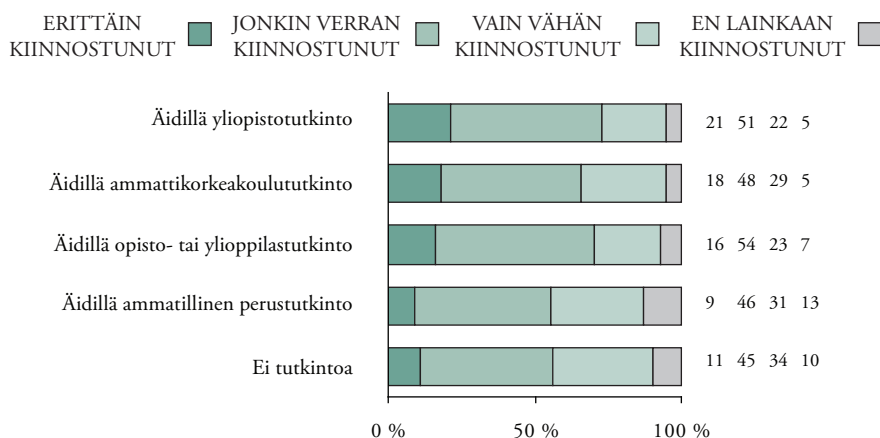
Kulttuuripääoma: huoltajien koulutustaso

Koulutus- ja kulttuuripääoman osalta sosiologia- ja kulttuuritutkimuksissa on aina syytä tarkastella ainakin vanhempien koulutustasoa. Sen merkityksestä on ensinnäkin tutkimusnäyttöä pitkältä ajalta ja hyvin erilaisista yhteiskunnallisista konteksteista. Toisekseen tiedetään hyvin koulutustason, etenkin yliopisto- ja korkeakoulutuksen, periytyvyyden tendenssi, myös Suomen kaltaisessa varsin tasa-arvoiseksi oletetussa ilmaisen korkeakoulutuksen maassa. (Kivinen & Rinne 1995; Kärkkäinen 2004; Myrskylä 2009; Nori 2011.) Vanhempien koulutustasolla on näin ollen kahdesti kerrannainen vaikutus sosialisatiossa: se vaikuttaa lapsiin jo heidän vanhempiensa koulutuksen efekteinä mutta lisäksi koulutustason periytyvyyden myötä myös lapsen oman koulutuksen vaikutuksina politisoitumiseen.

Poliittisen sosialisatation perushavainnot ovatkin olleet korkeakoulutuksen (Yhdysvalloissa college-taso) vaikutus poliittisen tietämyksen

ja osallistumishalun vahvistajana. (Esim. Delli Carpini & Keeter 1996; Hillygus 2005; Niemi & Junn 1998; Suomessa esim. Grönlund 2009; Rapeli 2010.) Uusimmissa tutkimuksissa oletus vaikutuksen suunnasta on kuitenkin alkanut näyttää epävarmalta. On tuotu esiin useita hyvin perusteltuja tutkimushavainnot siitä, että korkeakoulutettujen ja -kouluttamattomien nuorten väliset erot muun muassa poliittisissa tiedoissa ja asenteissa ovat näkyvissä jo *ennen* korkeakoulutusta. (Esim. Highton 2009; Kam & Palmer 2008.) Tällöin eroa ei synnyttäisikään koulutuksen sisältö tai sen tarjoama sosiaalisiaatiokonteksti (kokemukset, opiskelutoverit jne.), vaan jokin varhaisempi eriyttävä vaikutus sekä koulutusodotuksen että politisoitumisen suhteen. Tällainen hypoteesi suuntaa tietysti katseen perhesosialisaatioon kaikissa eri muodoissaan. On siten merkittävää ja huolestuttavaa, että Suomessa on vastaavasti todettu selviä eroja ammattikoululaisten ja lukiolaisten poliittisen tietämyksen ja osallistumishalun välillä lukio- ja lukiolaisten eduksi (Koskimaa ym. 2010). Havainnot vastaavat varsin osuvasti yhdysvaltalaisia tutkimustuloksia college-opintoihin suunnanneiden nuorten ja muiden nuorten eroista.¹¹

KUVIO 4. “Kuinka kiinnostunut olet politiikasta?” Vertailu äidin koulutustason mukaan. (%)

Politiikkakiinnostuksen jakaumissa barometriaineistosta havaitaan odotetusti, että yliopistotutkimnon suorittaneiden vanhempien lasten joukossa kiinnostus politiikkaa kohtaan on suurinta. Yliopistokoulutettujen lapset eroavat muista ryhmistä tilastollisesti merkitsevästi riippumatta siitä, minkä tiedon mukaan vanhempien koulutustasoa tarkastellaan (nuorten oma ilmoitus äidistään ja isästään tai vanhemmilta kysytyt koulutustasot). (Ks. kuvio 4.)

Politiikkakiinnostusta kannattaa tarkastella ehkä erityisesti nuorten vastaajien äitien koulutustason suhteen, sillä sen on myös Suomessa todettu pidentävän lasten koulutusuraa hieman isän koulutustasoa todennäköisemmin ja toisaalta hieman vahvemmin ehkäisevän lasten jäämistä vain peruskoulun varaan (Myrskylä 2009). Äidin ”koulutuskulttuurisen” perimävaikutuksen on todettu korostuvan myös laajemmin lasten tulevaisuudennäkymissä ja elämänhallinnassa (Kärkkäinen 2004). Lisäksi poliittista sosialisatiota tutkittaessa on havaittu äitien koulutustason isien koulutusta hieman vahvempi myönteinen vaikutus nuorten politisoitumiseen.¹²

Äidin koulutustaustan yhteyttä politiikkakiinnostukseen kannattaa katsoa myös eriytetysti nuorten ikäluokissa, jottei tilastoon jäisi piilovaikutuksia kahdella mahdollisella tavalla: yhtäältä koulutustason jatkuvan lievän keskimääräisen nousun vuoksi ja toisaalta siksi, että nuorimmalla ikäryhmällä (josta suuri osa ei ole vielä itse edennyt jatkokoulutukseen) saattaa olla muita epämääräisempi käsitys vanhempiensa koulutustasosta. Vertailusta kuitenkin huomataan, ettei nuorten iällä ole merkitystä, vaan äidin koulutustason mukainen vaihtelu on varsin samankaltaista kussakin ikäluokassa. Nuorten politiikkakiinnostus nousee äidin koulutustason noustessa. Ammattikorkeakoulutuksen yhteys kuitenkin näkyy selvästi vasta 15–24-vuotiaiden nuorten ikäryhmissä, luonnollisestikin siksi, että ammattikorkeakoulututkintoja on myönnetty vasta 90-luvun alkupuolelta lähtien.

Yleisenä ja tilastollisesti merkitsevä

havaintona siis on, että vanhempien koulutustaso näyttää ennakoivan nuorten politisoitumista. Efektiivisimmät (ja tilastollisesti erittäin merkitsevät) erot ilmenevät vanhempien yliopistokoulutuksessa (positiivisena erona) alempiin koulutustasoihin verrattuna ja vanhempien ammatillisessa peruskoulutuksessa (negatiivisena erona) korkeampiin koulutustasoihin nähden. En osaa sanoa -vastaajat erottuvat kuitenkin jälleen keskimäärin alhaisimman politiikkakiinnostuksen ryhmänä, eikä tämäkään selitys sillä, että nuorimmat vastaajat eivät yksinkertaisesti tietäisi vanhempiensa koulutustasoa. Tavalla tai toisella tietämättömyys, välinpitämättömyys tai haluttomuus vastata on tässäkin indikaattorissa yhteydessä poliittisen kiinnostuksen vähäisyyteen.

Sosiaalinen pääoma: sosiaalinen luottamus

Myös tuoreimmissa poliittisen sosialisoinnin tutkimuksissa sosiaalisen pääoman ja esimerkiksi sen yhtenä ilmaisimena pidetyn järjestöosallistumisen on esitetty vaikuttavan monin tavoin myönteisesti politisoitumiseen. (Esim. Metzger 2007; Zaff ym. 2008.) Barometriaineistolla olisikin mahdollista tarkastella monipuolisesti myös nuorten järjestöosallistumisen roolia politisoitumisessa, mutta se on laaja oma kysymyksensä, joka on syytä jättää toisten artikkelien aiheeksi. (Ks. kuitenkin myös tämän suhteen Myllyniemen katsaus.) Järjestöosallistumisen poliittisesti aktivoivasta vaikutuksesta on sekä myönteistä että ristiriitaista näyttöä. (Edellisistä ks. esim. Andolina ym. 2003; McFarland & Thomas 2006; Walker 2008; jälkimmäisistä esim. Obradovic & Masten 2007; Hooghe & Stolle 2003; Stolle & Hooghe 2003). Perusongelmana on tietysti se, ovatko sekä järjestöosallistuminen että poliittinen aktiivisuus pikemminkin samojen edeltävien kolmansien tekijöiden seurauksia kuin keskinäisessä vaikutussuhteessa toistensa kanssa. Joka tapauksessa järjestöosallistumisen määrää merkittävämpää on sen laatu. Esimerkiksi urheiluseuroihin osallistumisella ei näytä olevan yhteyttä poliittiseen aktiivisuuteen,

mutta sen sijaan joillain muilla järjestöharrastuksilla (esim. kansalais-, ihmisoikeus-, ympäristöjärjestöt) sellainen on havaittavissa.

Tässä yhteydessä katson kuitenkin sosiaalisen luottamuksen asennemittarin voivan toimia yksiselitteisempänä ja vakaampana sosiaalisen pääoman ilmaisimena.¹³ Sosiaalista luottamusta mitattiin kahdeksankohtaisella asennekysymyssarjalla, jota on tutkimuksissa yleisesti käytetty sekä kansainvälisesti että Suomessa (ks. Myllyniemi ja Kortteinen & Elovainio tässä teoksessa). Käytin mittarista versiota, jossa sosiaalisen luottamuksen taso laskettiin keskiarvona vastauksista, jos nuori tai vanhempi oli vastannut ainakin neljään sarjan kahdeksasta kysymyksestä.

Kun politiikkakiinnostuksen jakaumia katsotaan vanhemmilta lasketun sosiaalisen luottamuksen luokissa (matala, keskitaso, korkea), erot ovat tilastollisesti merkitseviä. Etenkin korkean luottamuksen vanhempien lapset erottuvat jonkin verran muita politiikasta kiinnostuneempina. Matalimman luottamustason vanhempien lapsissa on heihin verrattuna yli kolme kertaa suurempi osuus politiikasta täysin kiinnostumattomia ja noin puolet vähemmän erittäin kiinnostuneita. Kun sosiaalista luottamusta tarkastellaan sen sijaan nuorilta itseltään mitattuna, erot painuvat hyvin pieniksi. Vanhemman ja nuoren välinen korrelaatio sosiaalisessa luottamuksessa on selvä ja tilastollisesti erittäin merkitsevä, muttei kovin voimakas (ks. Myllyniemi, s. 45–46). Miksi vanhempien sosiaalisen luottamuksen yhteys nuorten politiikkakiinnostukseen tulee näkyviin, mutta nuorten sosiaalisesta luottamuksesta vastaavaa yhteyttä ei juuri näyttäisi olevan? Ehkä lasten sosiaalisen pääoman mittaamisen hankaluudet ilmenevät juuri tässä. Nuorin ikäryhmä erottuukin muista keskimäärin alhaisemmalla luottamustasomittarin tuloksellaan. Tämä lienee kuitenkin teini-ikäisten vastaajien identiteettiprosesseille ja kasvuvaiheelle ominaista ennemmin kuin luotettavasti mitattu ja hitaasti muuttuva sosiaalinen piirre, jollaiseksi se vanhempien kohdalla

tulkitaan.

Yllättävänä voi ehkä pitää myös sitä, että korkean sosiaalisen luottamuksen nuoret kallistuvat poliittiselta kannaltaan vasempaan sekä ryhmän sisäisissä osuuksissa että alempien luottamustasojen nuoriin verrattuna. Toisaalta vasemmistoon itsensä sijoittaneet nuoret luottivat instituutioihin keskimääräistä selvästi heikommin. Kaikkia vastaajia tarkastellen näiden kahden luottamuksen muodon välillä oli vahva yhteys, joten vasemmalle kallistuvien nuorten poikkeama korostuu entisestään. Näiden kahden luottamuksen muodon tarkempi tarkastelu voisi jatkossa tuottaa kiinnostavia havaintoja juuri vasemmistoon lukeutuvien nykynuorten ajattelutavoista: valtiollisten (byrokraattisten) instituutioiden kyseenalaistaminen yhdessä yleisen sosiaalisen ja toisiin ihmisiin kohdistuvan luottamuksen kanssa on monille heistä ilmeisen ominaista – mikä tietysti muistuttaa vasemmistoaanarkismin aatemaailmasta.

Taloudellinen pääoma: arvio lapsuudenperheen toimeentulosta

Yhtenä taustakysymyksenä nuorilta tiedusteltiin heidän arviotaan siitä, millainen oli lapsuudenperheen toimeentulo (kymmenportaisella asteikolla). Mittarissa saattaa olla hieman vastaava sisäänrakennettu ongelma kuin vasemmistooikeisto-jaossa: suomalaisessa suhteellisen pienten tulo- ja sosiaalisten erojen yhteiskunnassa ja vahvasti keskiluokkaisessa kulttuurissa vastaajien veto kohti toimeentulomittarin keskivaihetta on niin suuri, että se saattaa vaikeuttaa todellisten erojen havaitsemista. Etenkin mittarin alapäähän tulee tilastollisen tulkinnan kannalta liian vähän valintoja (kahdessa alimmassa toimeentuloluokassa on yhteensä vain 36 vastaajaa, kun kysymykseen vastanneita nuoria on kaikkiaan 1894). Niinpä muuttuja jälleen on yhdistelty kolmeksi luokaksi (matalan, keskitason, korkean toimeentulon luokat¹⁴).

Toimeentulojakaumassa nuorten politiikkakiinnostus onkin yllättäen vahvinta alimmas-
sa tuloluokassa, joskaan erot eivät ole suuria.

Jälleen tulkinta voi kääntää havainnon kahteen eri suuntaan: osa heikommin toimeen tulleiden perheiden lapsista aktivoituu poliittisesti hieman keskimääräistä enemmän (ehkä juuri taustansa vuoksi), tai sitten osalla poliittisesti valvutuneemmista nuorista on taipumus tulkita lapsuudenperheensä tulotaso hieman keskimääräistä matalammaksi (kuten voisi helposti kuvitella vasemmisto-orientoituneista nuorista).

Asian voi katsoa jäävän tässä yhteydessä ratkaisemattomaksi, sillä aineisto ei tarjoa mitään selvää näyttöä siitä, että nuorten arvioimalla lapsuusperheen tulotasolla olisi tilastollisesti merkitsevä yhteys politisoitumiseen. Joka tapauksessa jo tätäkin voi pitää myönteisenä signaalina: barometriaineiston valossa ei siis näytä siltä, että perheen taloudellinen pääoma olisi vaikuttanut Suomessa merkittävästi nuorten politisoitumiseen – ainakaan tähän mennessä: vastaajista vanhimmat ovat syntyneet 1983 ja nuorimmat 1997. Ehkäpä jotkin taloudellisen, sosiaalisen ja poliittisen tasa-arvoisuuden oletukset ovat vielä pitäneet kutinsa monista eriarvoistumisen kehityssuunnista huolimatta.

MITKÄ PERHETEKIJÄT VAIKUTTAVAT VAHVIMMIN POLITISOITUMISEEN?

Edeltävästä on jo huomattu, että ainakin yksinään tarkasteltuina useimmilla oletetusti merkityksellisillä tekijöillä näyttäisi Nuorisobarometrin aineiston perusteella olevan myös Suomessa yhteyksiä nuorten politisoitumiseen. Siitä ei voida vielä kuitenkaan päätellä paljoakaan eri tekijöiden vaikutuksen vahvuudesta eikä niiden kietoutumisesta toisiinsa. Niinpä tarkastelen lopuksi lyhyesti eri tekijöiden yhteisvaikutusta ja suhteellista voimakkuutta regressiomallien avulla.

Nuorten poliittista sosialisatiota tutkitessa on tarpeen pohtia erityisesti ääripäiden taustalta löytyviä syitä: miksi jotkut aktivoituvat muita enemmän ja toiset jäävät kokonaan passiivisiksi; mitkä taustatekijät kasautuvat yhtäältä politiikasta erityisen kiinnostuneille nuorille ja mitkä täysin kiinnostumattomille?

Poliittisen kiinnostuksen ääripäihin jakautuvia nuoria kannattaa tarkastella toisiinsa verrattuina myös siksi, että mittareiden ääriarvoinnat ovat vastaajien kannalta varmimpia ja pysyvimpiä valintoja. Laitaluokkien vastaukset (”erittäin kiinnostunut” / ”en lainkaan kiinnostunut”) ovat pysyvämmän valitsijaa määrittäviä asenteita kuin vastausten keskustat (”jonkin verran kiinnostunut” / ”vain vähän kiinnostunut”). Siten ne ovat tarkasteltujen vastaajien ominaisuuksia kiinteämmin kuin keskiarvoinnat, joiden rajat ylitetään helpommin kumpaankin suuntaan.

Seuraavassa onkin kaikista nuorista vastaajista eräänlaisena ajatuskokeena otettu erilleen ne, jotka ovat vastanneet jommankumman ääripään mukaisesti eli joko politiikasta erittäin kiinnostuneina tai täysin kiinnostumattomina. Tilastollisella analyysillä voidaan tarkastella, millaiset muut tekijät erityisen selvästi erottavat näitä kahta ryhmää toisistaan.¹⁵ Tällöin parasta löydettyä tilastollista mallia voi ajatella ikään kuin parhaana vedonlyönnin apuvälineenä. Oletetaan, että vedonlyöjä ei tiedä, onko satunnaisesti tästä joukosta valittu nuori erittäin vai ei lainkaan kiinnostunut politiikasta. Hänen on kuitenkin löydettävä sellaiset muut muuttujat, jotka tehokkaimmin ennustavat nuoren poliittisen kiinnostuksen tason. Tällöin paras tilastollinen malli ennustaa muihin vastauksiin perustuen tehokkaimmin sen, kumpaan ryhmään kukin vastaaja kuuluu.

Tarkastelin regressiomalleilla selitettävänä kaksiluokkaisena muuttujana kahta vastaajien ryhmää: politiikasta erittäin kiinnostuneita (268 vastaajaa) ja ei lainkaan kiinnostuneita (214 vastaajaa). Selittävinä muuttujina puolestaan tarkastelin useissa eri malleissa seuraavien yhdistelmiä¹⁶:

- nuoren sukupuoli
- nuoren ikä
- lapsuudenperheen taloudellinen asema (nuoren arvioimana)
- lapsuuden perhemuoto (kahden vanhemman koti / yhden vanhemman koti)

- nuoren arvio poliittisten mielipiteiden vastaavuudesta huoltajien kanssa
- nuoren sosiaalinen luottamus
- huoltajan sosiaalinen luottamus
- äidin ja isän koulutustaso
- kuinka usein lapsuudenperheessä keskusteltiin politiikasta
- tietääkö vanhempien puoluekannan

Sukupuolimuuttuja on yleensä aina perusteltua ottaa mukaan siksikin, että poikien poliittisen kiinnostuksen on usein todettu olevan tilastollisesti hieman tyttöjä korkeammalla. Näin oli myös tässä aineistossa, mutta ero osoittautui pieneksi, eikä se ollut tarkasteluissa malleissa tilastollisesti merkitsevä.

Ei tietenkään voida olettaa, että näiden tekijöiden myötä olisi saatu mukaan kaikki poliittisen sosialisatian kannalta mahdollisesti merkityksellinen. On paljon muuttujia, joista kysely ei tarjoa tietoa ja toisaalta on aina mahdollista etsiä näkökulmia, joista jotkin muut kyselyn muuttujat saattavat osoittautua merkityksellisiksi. Edellä luetellut ja malleissa testatut muuttujat nousevat kuitenkin esiin keskeisten tutkimuslähtökohtien jäsentelystä ja niihin perustuvasta aineiston tarkastelusta. Näin mukaan on otettu edeltävässä tarkastelussa todennäköisesti merkityksellisinä näyttäytyneet tekijät. Siksi voidaan olettaa, että ainakin suurin osa aineistosta hahmottuvasta relevantista informaatiosta on tarkasteluissa mukana.

Kun lueteltuja muuttujia sijoitetaan regressiomalleihin, löytyy yksi muita vahvasti ennustusvoimaisempi muuttuja: lapsuudenperheessä politiikasta käytyjen keskustelujen yleisyys. Toiseksi vahvimaksi ennustajaksi nousee tietous vanhempien puoluekannasta, jonka senkin jo edellä todettiin voivan joissain tapauksissa kertoa juuri perheen keskustelukulttuurista. Kolmantena tekijänä, joka säilytti ennustusvoimansa kaikissa malleissa, oli vanhempien koulutustaso. Äidin koulutustason merkitys oli hieman isän koulutustasoa suurempi. Näiden

kolmen muuttujan lisäksi olen sisällyttänyt lopulliseen malliin myös lapsuudenperheen tulotason. Kuten jo edellä todettiin, tulotason vaikutus ei näytä olevan yksiselitteinen ja joka tapauksessa se on vähäinen, joten sen voisikin mallista poistaa ilman, että mallin ennustuskky käytännössä heikkenisi. Olen silti jättänyt sen mukaan, koska voi pitää maininnan arvoisena, että hyvin toimeentuleva lapsuudenperhe näyttää hieman heikentävän nuoren todennäköisyyttä kuulua politiikasta erittäin kiinnostuneiden joukkoon, tai vastaavasti kääntäen, heikommin toimeentulevan perheen nuoren todennäköisyys kiinnostua politiikasta voi olla hieman muita suurempi. Mallin taulukkoesitys löytyy artikkelin viitteiden lopusta. (Ks. Taulukko 1)

Lopulliseen malliin jääneet selittävät muuttujat ovat muutamaa osaluokkaa lukuun ottamatta tilastollisesti erittäin merkitseviä. Malli selittää vaihtelua kohtuullisen hyvin, selityasteen tunnuslukujen perusteella jopa 43–58 % aineiston vaihtelusta. Samoin se ennustaa varsin hyvin havaintojen jakautumista (erittäin kiinnostuneista malli ennustaa oikein 84,2 %; ei lainkaan kiinnostuneista 75,6 %). Ajatuskokeeksi esitetyn ”vedonlyönnin” ”apuvälineenä” mallista olisi selvää hyötyä: mallin esiin poimimilla tekijöillä voidaan todellakin ennustaa vastaajien jakautumista politiikasta erittäin kiinnostuneisiin ja ei lainkaan kiinnostuneisiin.

Tietty varauksellisuus on kuitenkin tarpeen tuloksia arvioitaessa, eikä tunnuslukuihin ole syytä kiinnittää yksityiskohtaista huomiota. Analyysin erikoisuutena on ainoastaan vastaajien poliittisen kiinnostuksen ääripäiden luokkien ottaminen mukaan malleihin. Lopulliseen malliin jää tällöin vain 417 vastaajaa kaikista 1900:sta, sillä vastaajien suuri massa sijoittuu poliittisessa kiinnostuksessaan juuri keskivälille (jonkin verran tai vain vähän kiinnostuneisiin). Tämä vaikuttaa tilastoteknisesti analyysiin ja tietysti myös asettaa kyseenalaiseksi sen, missä määrin otos tällöin enää vastaa populaatiota. Toisaalta varauksellisuus on suhteellista, eikä

horjuta päätelmien yleistä linjaa, sillä analyysin päätulokset eivät muutu, kun mallia testataan koko vastaajajoukolla. Vastaavan analyysin voi suorittaa ottamalla mukaan kaikki vastaajat ja tarkastelemalla heidän jakautumistaan kaikkiin neljään poliittisen kiinnostuksen luokkaan tai esimerkiksi kaksiluokkaiseen jakoon (erittäin ja melko kiinnostuneet / vain vähän ja ei lainkaan kiinnostuneet). Eri malleja testattiin myös näillä tavoin. Mallien ennustuskkyky ja selitysaste tietenkin heikkenevät, mutta lopulliset päätelmät saavat vahvistusta: poliittisten keskustelujen yleisyys, tietous vanhempien puoluekannasta ja vanhempien koulutustaso säilyvät tilastollisesti merkitsevinä ja ennustuskyyvyltään vahvimpina muuttujina nuorten poliittisen kiinnostuksen tasossa myös silloin, kun mukana ovat kaikki vastaajat.

Ainakin tämän barometriaineiston perusteella voi näin ollen päätellä, että perheiden keskustelukulttuuri ja vanhempien koulutustaso ovat vahvasti yhteydessä nuorten poliittisen kiinnostuksen syttymiseen tai syttymättömyyteen. Tämä näkyy etenkin niiden nuorten kohdalla, jotka sijoittuvat kiinnostuksessaan vastakkaisille äärihaldoille. Jopa ennako-oletuksia suuremmaksi osoittautuu perheessä käytyjen keskustelujen merkitys. Analyysin tulos vahvistaa muita tuoreita tutkimushavaintoja. Vastaavalla tavalla mm. Kioussin & McDevittin (2008) tuloksissa Yhdysvalloissa ja Elon (2012) raportoimissa tuloksissa Suomessa perheessä käydyt poliittiset keskustelut ennakoivat vahvasti nuorten poliittisen kiinnostuksen tasoa ja äänestyshalukkuutta.

Näiden aineiston sisältämien muuttujien taustalla voi kuitenkin olla muita tekijöitä, jotka eivät tule suoraan esiin kyselyssä. On etenkin varsin todennäköistä, että poliittisten keskustelujen yleisyys ja lasten tietous vanhempiensa puoluekannasta ovat kumpikin samalla eräänlaisia sijais- tai korvikemuuttujia, jotka jossain mitassa viestivät myös vanhempien poliittisen aktiivisuuden tasosta. Arjessaan poliittisesti osallistuvat – esimerkiksi puoluetoiminnassa, kunnallispolitiikassa tai kansalaisjärjestöissä

aktiiviset – vanhemmat ovat varmasti keskiarvoa halukkaampia keskustelemaan politiikasta kotonaan niin puolisoidensa, ystäviensä kuin lastensakin kanssa. Niinpä havaintojen voi arvella kertovan myös poliittisen aktiivisuuden ja kiinnostuksen välittymisestä perheittäin sukupolvelta toiselle – politiikasta kiinnostuneiden ja poliittisesti aktiivisten vanhempien perheissä varttuneiden nuorten muita korkeammasta todennäköisyydestä kiinnostua politiikasta itsekin. Poliittinen pääoma voi erityisesti tällä tavoin todellakin olla osittain perittyä laatua.

Siitä huolimatta keskustelujen merkityksellisuuden havainto on tavallaan huojentava: keskustelujen yleisyys perheissä ei nimittäin ole suoraviivaisesti riippuvainen perheen sitovammista ja hitaammin muuttuvista yhteiskunnallisista taustatekijöistä, kuten taloudellisesta, sosiaalisesta tai koulutuksellisesta pääomasta. Poliittisesti virittäviä, kiinnostusta herättäviä keskusteluja voi syntyä millaisessa perheessä tahansa. Niinpä mikään perheiden yhteiskunnallisiin asemiin ja resursseihin tai vanhempien taustaan liittyvä tekijä ei Nuorisobarometrin aineiston perusteella näytä määräävän sitä, millaista poliittista pääomaa nuorille lapsuudenperheissään karttuu. Näin voi toki odottaa olevan jo siksikin, että hyvin monimutkaisessa ilmiössä vaikuttavia tekijöitä on paljon ja yksittäinen satunnaisvaihtelu erittäin suurta. Lapsuudenperheessä käytyjen keskustelujen merkitys on kuitenkin kiistaton. Muista olosuhteista riippumatta perheiden keskustelukulttuuri voi antaa osallistumisen kannustusta ja poliittisia valmiuksia nuorille.

Kysymys kuuluukin: mitä esimerkiksi koulu tai media voisivat tehdä edistääkseen tällaisten keskustelujen viriämistä suomalaisissa kodeissa – tai millaiseen suuntaan suomalaisen poliittisen kulttuurin pitäisi muuttua, jotta sukupolvien välinen poliittinen dialogi ja debatti yleistyisivät perheiden arkipäivässä?²¹⁷

VIITTEET

- 1 Ks. erilaisia jäsentelyitä aktiivisen ja poliittisen kansalaisuuden indikaattoreista esim. Borg 2006; Peltola 2007; de Weerd ym. 2005.
- 2 Jonkin verran enemmän puolueiden (ja tietysti myös yksittäisten kansalaisten) asemoitumista selkiyttää viime aikoina mediassa ja vaalikoneissa yleistynyt nelikenttä, jossa (paljolti talouspoliittisen) vasemisto-oikeisto-jaon lisäksi sovelletaan arvokulttuurista liberaalisuus-konservatiivisuus-jakaamaa. Sen käyttäminen nuorille suunnatussa kyselyssä tuskin toimisi sellaisenaan kuitenkaan kovin hyvin. Vaihtoehtona olisi huomattavasti työläämpi keino rakentaa sopivia asennekysymyspatteristoja ja jäsentää niiden vastausprofiilien perusteella vastaajien sijoittumista moniulotteisemmille asenneskaaloille.
- 3 Toisaalta yksi tunnetuimmista ja vanhimmissa poliittisen sosialisatiotutkimuksen suuntauksista on perustunut siihen oletukseen, että autoritaariset persoonallisuus- ja kasvatusasenteet toistuvat autoritaarisina poliittisina asenteina. (Erityisen kuuluisia olivat Theodor Adornon tutkimusryhmien tutkimukset autoritaarisesta persoonallisuudesta, Adorno ym. 1950; vrt. Hyman 1969/1959, 29–36.) Tuoreina empiirisinä esityksinä kasvatusasenteiden ja poliittisten asenteiden suhteesta ks. osin vastakkaisiin tulkintoihin päätyvät Barker & Tinnick 2006 ja Layman ym. 2007.
- 4 Nuorille suunnattu kysymys kuului: ”Kuinka samanaikaisesti arvioit vanhempiesi mielipiteet verrattuna omiisi seuraavissa asioissa?” Poliittisen sosialisatiion kannalta erityisen kiinnostavia kysytyistä aiheista ovat mm. poliittikka, uskonto, sukupuolten tasa-arvo, ekologisuus, homoseksuaalisuus, maahanmuutto ja monikulttuurisuus.
- 5 Eniten erimielisyyttä herättävät – täysin arvattavasti – mielipiteet alkoholinkäyttötavoista ja tupakoinnista 15–19-vuotiaiden kohdalla: mielipiteensä täysin erilaisiksi vanhempiensa nähden arvioi nuorista n. 13 % edellisen ja n. 18 % jälkimmäisen tapauksessa.
- 6 Kaiken päälle on muistettava poliittisen kompetenssin ja harkintakyvyn vaikutus: molemmilta arvioitsijoilta (nuori & huoltaja) vaaditaan suhteellista harkintaa, jolle ei ole mitään selkeitä yhteisiä kriteereitä. Nuori arvioi huoltajansa sijoittumista tämän puheiden ja muun esiintymisen ja oman poliittisen kompetenssin varassa, mutta aivan vastaavalla tavalla myös vanhemman oma sijoittuminen on vain hänen oma arvionsa omasta poliittisesta kannastaan skaalalla. Ei ole vaikea kuvitella tilanteita, joissa intersubjektiivisemmasta näkökulmasta katsellen voitaisiin pitää nuoren esittämää arviota vanhemmansa sijoittumisesta ”osuvampana” kuin vanhemman omaa arviota.
- 7 Määritelmä lainattu julkisen hallinnon tietohallinnon neuvottelukunnan (JUHTA) suosituksista: <http://www.jhs-suositukset.fi/web/guest/jhs/recommendations/126> (23.6.2012). Luokittelu jakaantuu edelleen useisiin alaluokkiin kussakin pääluokassa. Näiden kokonaisluettelo Tilastokeskuksen sivuilla: http://tilastokeskus.fi/tk/tt/luokitukset/lk/sosioekon_asema_index.html (23.6.2012).
- 8 Joskin myös esim. Yhteiskuntatieteellisen tietoarkiston jäsenyyksissä viitataan ainoastaan Tilastokeskuksen ja muiden hallinto-organisaatioiden ammatti- ja työmarkkina-asemaan perustuvaan luokitteluun: <http://www.fsd.uta.fi/ menetelmaopetus/taustamuuttajat/lisatiedot.html> (23.6.2012).
- 9 Hahmotelmani on sen sijaan hieman enemmän velkaa Oakesin & Rossin (2003) terveystieteellisen tutkimuksen tarpeisiin kehittelemälle mallille, jossa SES on pyritty korvaamaan aineellisen pääoman (*material capital*), inhimillisen pääoman (*human capital*) ja sosiaalisen pääoman (*social capital*) mittareilla, joskin siinä inhimilliseen pääomaan on luettu koulutuksen lisäksi myös palkkataso ja ammattiasema (ks. myös Conger & Dogan 2006). Ks. kuitenkin myös Bourdieulta esim. suomennotettu lyhyt esitelmätekstin Bourdieu 1987, jossa hän tarkastelee kiinnostavasti ja monia muita tekstejään suoraviivaisemmin kulttuuri- ja koulutuspääoman merkitystä suhteessa ns. poliittiseen pätevyyyteen ja mielipidekyselyissä vastaamiseen. Alkuperäisessä Bourdieun teoriassa pääomamuotoja oli nimenomaan kolme: taloudellinen, kulttuurinen ja sosiaalinen, joilla kaikilla on omia alatyyppejään.
- 10 Ks. kuitenkin poliittisen pääoman hieman toisenlainen hahmotelma Schugurensky 2000, joka muuntaa Bourdieun teoriaa ja on tarkoitettu aikuisten poliittisen kompetenssin tutkimiseen aikuiskasvatuksessa. Bourdieun teoriaan puhtaammin perustuvina ja sitä politiikan tutkimuksessa yksityiskohtaisemmaksi kehittelevinä näkemyksinä ks. esim. Casey 2008; Bennister & Worthy 2012.
- 11 Suomeen siirrettynä yhdysvaltalaiset havainnot tarjoutuvat hypoteesiksi, jonka mukaan politisoitumisen erot ammattikoululaisten ja lukiolaisten välillä näkyisivät jo mm. yläkoulun aikaisen koulutusodotuksen kautta. Tästä voisi ainakin johtaa päätelmän, että poliittisesti merkityksellistä sosialisatiota ja oppimista sekä tähän kietoutuvia persoonallisuuspiirteitä on syytä tutkia jo perinteisenä kohderyhmänä ollutta nuorisoa hieman varhaisemmissa ikävaiheissa. Yhdysvaltalaisitutkijat tarjoavat mahdollisiksi taustatekijöiksi kognitiivisten kykyjen eroja (eli viime kädessä geeniperimää; ks. esim. Highton 2009) tai lapsuuden ja varhaisnuoruuden kasvukokemuksia perheessä ja koulussa (esim. Kam & Palmer 2008).
- 12 Havainnon tulkinta on tietysti avoin, eikä mitään ilmeistä yksittäistä syytä ole osoitettu sille, miksi juuri äidin koulutustaso näyttäisi olevan hieman isän

koulutustasoa vahvempi ennakoija nuorten poliittiselle kiinnostukselle ja muille politisoitumisen indikaattoreille. Havainnon on kuitenkin esittänyt jo Langton (1969), ja se on vahvistunut myöhemminkin. Yksi luontevasti aiempina vuosikymmeninä tarjoutunut selitys on tietysti äitien keskimäärin isä harvinaisempi korkeakoulutus ja matalampi koulutusaste: korkeakoulutettujen äitien perheet ovat olleet harvinaisempia ja täten eroavuudeltaan efektiivisempiä; toisaalta korkeakoulutettujen äitien perheissä on todennäköisemmin ollut kaksi korkeakoulutettua vanhempaa. Naisten koulutustason nousun jälkeen tämä selitys ei kuitenkaan ole pätenyt enää Suomessa eikä monissa muissakaan maissa nuorimpien perheikäluokkien tapauksessa. Onkin esitetty, että äidin vaikutus näkyisi isää voimakkaammin siksi, että äiti on (yhä) useimmissa perheissä sosiaalisen vuorovaikutuksen keskiössä (Zuckerman ym. 2005; 2007; ks. myös Tomperi 2011, 13).

- 13 Perheen sosiaalisesta koheesiosta sosiaalisen pääoman kannalta ks. puolestaan muutama huomio Tomperi 2011, 13–14.
- 14 Näiden luokkien rajat kymmenportaisessa asteikossa asetettiin seuraavasti: 1–4=heikosti toimeentuleva (12 % vastaajista), 5–8=keskituloinen (76 %), 9–10=hyvin toimeentuleva (12 %).
- 15 Regressioanalyysillä, tässä tapauksessa logistisella regressiolla, voidaan tutkia muuttujien yhteisvaikutuksia ja pyrkiä etsimään mallia, joka parhaiten selittäisi esim. sen, mitkä tekijät vaikuttavat vastaajien jakautumiseen tiettyihin ryhmiin.
- 16 Useimmat muuttujat on luokiteltu analyysin tarpeita varten. Lopullisessa mallissa käytetyt luokittelut näkyvät mallin taulukkoesityksestä.
- 17 Kiitän Johanna Lättiä ja Sami Myllyniemeä kommenteista niin tilastanalyysien kuin muunkin sisällön suhteen.

TAULUKKO 1. Logistinen regressiomalli: politiikasta erittäin kiinnostuneet nuoret suhteessa ei lainkaan kiinnostuneisiin, eroa ennustavat tekijät.

Erittäin kiinnostuneet, ennustavat tekijät suhteessa ei lainkaan kiinnostuneisiin	Vetosuhde Exp(B) ja merkitsevyystaso
Kuinka usein politiikasta keskusteltiin lapsuudenkodissa	
Usein tai melko usein	33,4***
Melko harvoin tai hyvin harvoin	2,9***
Ei koskaan	1
Tietääkö vanhempien puoluekannan	
Tietää molempien	7,9***
Tietää toisen	5,8***
Ei tiedä kummankaan	1
Äidin koulutustaso	
Yliopisto tai ammattikorkeakoulu	3,4**
Opisto tai ylioppilas	3,1**
Ammattikoulu	1,2
Ei tutkintoa tai EOS	1
Lapsuudenperheen tulotaso	
Heikosti toimeentuleva	3,4*
Keskituloinen	1,7
Hyvin toimeentuleva	1

Merkitsevyystasot:

* $p < 0,05$ ** $< 0,01$ *** $< 0,001$

Mallin ennustuskkyky:

Ei lainkaan kiinnostuneet 75,6 %

Erittäin kiinnostuneet 84,2 %

Yhteensä 80,6 %

Mallin selitystaso:

43 %–58 % (Cox & Snell R^2 0,432 Nagelkerke R^2 0,580)

Taulukosta näkyvät vedonlyöntisuhteet tai lyhyemmin vetosuhteet (odds ratio; termi suomennettu myös mm. ristitulosuhteeksi tai vedonlyöntisuhteiden osamääräksi). Ne osoittavat, kuinka voimakkaasti malliin jääneet muuttujat ovat yhteydessä vastaajien jakautumiseen politiikasta erittäin kiinnostuneisiin ja ei lainkaan kiinnostuneisiin. Vetosuhde on logistisessa regressiossa käytetty tapa ilmaista tilastolliset estimaatit. On syytä korostaa, ettei vetosuhdetta ilmaiseva luku ole todennäköisyyskerroin eikä myöskään sama kuin suhteellinen riski (relative risk ratio). (Ks. esim. Rita 2004; Rita ym. 2008; Tabachnick & Fidell 2009, 461–463.) ”Veto” (odds) on jonkin tapahtuman todennäköisyys (p) suhteessa siihen, ettei sitä tapahdu ($p / 1 - p$). ”Vetosuhde” (odds ratio) on puolestaan tällä tavoin

laskettujen vetojen vertailun suhdeluku $(p / 1 - p) / (p / 1 - p)$. Vaikka mallin estimoina suurin vetosuhte on 33:1 lapsuudenkodissaan usein politiikasta keskustelleiden eduksi verrattuna ei lainkaan keskustelleisiin, tämä ei tarkoita, että usein keskustelleiden todennäköisyys kuulua erittäin kiinnostuneisiin olisi 33-kertainen ei lainkaan keskustelleisiin nähden. Jo aiemmasta vertailusta (ks. kuvio 2) voitiin havaita, että esimerkiksi lapsuudenkodin poliittisten keskustelujen määrästä arvion ”hyvin usein” antaneista vastaajista 65 % oli politiikasta ”erittäin kiinnostuneita”, kun taas ”ei koskaan”-vastaajista vain 7 % oli politiikasta ”erittäin kiinnostuneita”. Tällöin politiikasta hyvin usein keskustelleissa perheissä varttuneilla näyttääkin olevan (muuta muuttujia huomioon ottamatta) n. 9-kertainen todennäköisyys kuulua politiikasta erittäin kiinnostuneisiin verrattuna niihin, joiden kodeissa politiikasta ei keskusteltu lainkaan. Tämä suhdeluku ei kuitenkaan vielä ota huomioon eri tekijöiden yhdysvaikutuksia, mikä taas on yksi regressioanalyysin hyödyistä.

Vetosuhteen merkitys on ennen kaikkea toimia tilastollisena suureena, joka antaa regressiomallin sisällä suhteellisen estimaatin siitä, miten voimakkaita ovat riippumattomien muuttujien yhteydet tutkittuun riippuvaan muuttu-jaan (tässä politiikkakiinnostus) ja miten ne vertautuvat voimakkuudeltaan toisiinsa. Tämän lisäksi on tulosten merkitystä arvioitaessa otettava huomioon mallin suhteellinen selitysaste ja ennustuskky. Ei siis ole olemassa tapaa pelkistää kaikkia mallin antamia numeerisia estimaatteja vain yksittäisiin suhdelukuihin. Tilastollisen päättelyn kannalta mallissa merkilläpantavinta joka tapauksessa on, että lapsuudenperheessä käytyjen keskustelujen yhteys korkeaan politiikkakiinnostukseen on aineistosta löytyneistä yhteyksistä ylivoimaisesti vahvin, ja tämän lisäksi tilastollisesti vankka yhteys on myös tietoudella vanhempien puoluekannasta ja vanhempien koulutustasolla. Jää silti tietysti muuttujien mahdollisia vaikutussuhteita koskevien tulkintojen varaan, millaisia oletuksia perhevaikutusten poliittisuudesta tämän perusteella tehdään.

LÄHTEET

- Achen, Christopher (2002) Parental Socialization and Rational Party Identification. *Political Behavior* 24 (2), 151–170.
- Adorno, Theodor W. & Frenkel-Brunswik, Else & Levinson, Daniel & Sanford, Nevitt (1950) *The Authoritarian Personality*. New York: Norton.
- Andolina, Molina W. & Jenkins, Krista & Zukin, Cliff & Keeter, Scott (2003) Habits from Home, Lessons from School: Influences on Youth Civic Engagement. *PS: Political Science and Politics* 36 (2), 275–280.
- Barker, David C. & Tinnick, James D. III (2006) Competing Visions of Parental Roles and Ideological Constraint. *American Political Science Review* 100 (2), 249–263.
- Bennister, Mark & Worthy, Ben (2012) *Getting It, Spending It, Losing It: Exploring Political Capital*. Conference Paper, Political Studies Association 2012 Annual Conference. <http://www.ucl.ac.uk/constitution-unit/research/foi/political-capital.pdf> (Viitattu 23.6.2012.)
- Boozer, Robert W. & Forte, Monique (2007) The Relationship of Psychological Type to Political Self-Perceptions, Political Opinions, and Political Party Membership. *Journal of Psychological Type* 67 (3), 17–29.
- Borg, Sami (toim.) (2006) *Suomen demokratiaindikaattorit*. Oikeusministeriön julkaisuja 2006:1. Helsinki: Oikeusministeriö.
- Bourdieu, Pierre (1986) The Forms of Capital. Teoksessa John G. Richardson (eds) *The Handbook of Theory and Research for the Sociology of Education*. New York: Greenwood Press, 241–258.
- Bourdieu, Pierre (1987) Kulttuuri ja politiikka. Suom. J. P. Roos. Teoksessa Pierre Bourdieu *Sosiologian kysymyksiä*. Tampere: Vastapaino, 199–210.
- Bourdieu, Pierre (1998) *Järjen käytännöllisyys. Toiminnan teorian lähtökohia*. Suom. Mika Siimes. Tampere: Vastapaino.
- Buckingham, David (2000) *The Making of Citizens: Young People, News and Politics*. Lontoo: Routledge.
- Casey, Kimberley L. (2008) Defining Political Capital: A Reconsideration of Bourdieu's Interconvertibility Theory. *Critique – a worldwide student journal of politics Spring 2008*. <http://lilt.ilstu.edu/critique/archives-%20Coding/Spring%202008.htm> (Viitattu 23.6.2012.)
- Chaffee, Steven & McLeod, Jack & Wackman, Daniel (1973) Family Communication Patterns and Adolescent Political Participation. Teoksessa Jack Dennis (eds) *Socialization to Politics: A Reader*. New York: John Wiley & Sons, 349–364.
- Coleman, James S. (1988) Social Capital in the Creation of Human Capital. *American Journal of Sociology* 94, Supplement: Organizations and Institutions. Sociological and Economic Approaches to the Analysis of Social Structure, 95–120.

- Conger, Rand D. & Dogan, Shannon J. (2006) Social Class and Socialization in Families. Teoksessa Joan E. Grusec & Paul D. Hastings (eds) *Handbook of Socialization: Theory and Research*. New York: Guildford Press.
- Dalton, Russell J. & Weldon, Steven (2007) Partisanship and Party System Institutionalization. *Party Politics* 13 (2), 179–196.
- Delli Carpini, Michael & Keeter, Scott (1996) *What Americans Know about Politics and Why It Matters*. New Haven: Yale University Press.
- Dinas, Elias (2010) *The Impressionable Years: The Formative Role of Family, Vote and Political Events During Early Adulthood*. Dissertation. Fiesole Firenze: European University Institute.
- Ellonen, Noora (2008) *Kasvuyhteisö nuoren turvana. Sosiaalisen pääoman yhteys nuorten masentuneisuuteen ja rikekäyttäytymiseen*. Nuorisotutkimusverkosto/ Nuorisotutkimusseura, julkaisuja 82. Tampere: Tampere University Press.
- Elo, Kimmo (2009) Kiinnostuksesta se kaikki lähtee... Havaintoja äänestysikää lähestyvien nuorten politiikkatietämyksestä. *Kasvatus* 40 (1), 36–48.
- Elo, Kimmo (2011) Mistä nuoret äänestäjät tulevat? Havaintoja kodin poliittisuuden vaikutuksesta nuorten politiikkakiinnostukseen ja äänestämishalukkuuteen. *Politiikka* 53 (1), 5–15.
- Elo, Kimmo (2012) Yhdensuuntaista monologia vai sukupolvien välistä dialogia? Havaintoja kodin vaikutuksesta nuorten poliittiseen sosialisatioon. Teoksessa Jussi Ronkainen (toim.) *Nuoret ja ääni. Nuoret eduskuntavaaleissa 2011*. Helsinki: Nuorisotutkimusverkosto/ Nuorisotutkimusseura & Valtion nuorisosiain neuvottelukunta, 77–92.
- Elo, Kimmo & Rapeli, Lauri (2008) *Suomalaisten politiikkatietämys*. Helsinki: Oikeusministeriö.
- Gordon, Hava R. & Taft, Jessica K. (2011) Rethinking Youth Political Socialization: Teenage Activists Talk Back. *Youth & Society* 43 (4), 1499–1527.
- Gretschel, Anu & Kiilakoski, Tomi (toim.) (2012) *Demokratiaoppitunti. Lasten ja nuorten kunta 2010-luvun alussa*. Helsinki: Nuorisotutkimusverkosto & Nuorisotutkimusseura, julkaisuja 118.
- Grob, Urs (2007) School climate and political socialization: Does the perceived social climate in school influence political interest and tolerance in the long run? *Zeitschrift für Pädagogik* 53 (6), 774–799.
- Grönlund, Kimmo (2006) Osallistuva demokratia. Teoksessa Sami Borg (toim.) *Suomen demokratiaindikaattorit*. Helsinki: Oikeusministeriö, 154–172.
- Grönlund, Kimmo (2009) Poliittinen tietämys. Teoksessa Sami Borg & Heikki Paloheimo (toim.) *Vaalit yleisödemokratiassa. Eduskuntavaalitutkimus 2007*. Tampere: Tampere University Press, 175–205.
- Grönlund, Kimmo & Paloheimo, Heikki & Sundberg, Jan & Sankiaho, Risto & Wass, Hanna (2005) Kiinnittyminen politiikkaan. Teoksessa Heikki Paloheimo (toim.) *Vaalit ja demokratia Suomessa*. Helsinki: WSOY, 88–118.
- Grönlund, Kimmo & Setälä, Maija (2006) Sosiaalinen pääoma. Teoksessa Sami Borg (toim.) *Suomen demokratiaindikaattorit*. Helsinki: Oikeusministeriö, 154–172.
- Hart, Daniel & Atkins, Robert (2002) Civic Competence in Urban Youth. *Applied Development Science* 6 (4), 227–236.
- Highton, Benjamin (2009) Revisiting the Relationship between Educational Attainment and Political Sophistication. *The Journal of Politics* 71 (4), 1564–1576.
- Hillygus, D. Sunshine (2005) The Missing Link: Exploring the Relationship between Higher Education and Political Engagement. *Political Behavior* 27 (1), 25–47.
- Hoikkala, Tommi (2009) The diversity of youth citizenships in the European Union. *Young* 17 (1), 5–24.
- Hooghe, Marc & Stolle, Dietlind (2003) Introduction: Generating Social Capital. Teoksessa Marc Hooghe & Dietlind Stolle (eds) *Generating Social Capital: Civil Society and Institutions in Comparative Perspective*. Gordonsville: Palgrave Macmillan, 1–18.
- Hyman, Herbert H. (1959) *Political Socialization: A Study in the Psychology of Political Behavior*. New York: Free Press. 2. laitos 1969.
- Iisakka, Laura (2004) *Sosiaalinen pääoma suomalaisissa haastattelu- ja kyselyaineistoissa vuoden 1990 jälkeen*. Helsinki: Tilastokeskus. http://www.stat.fi/org/tut/dthemes/papers/sospaaoma_sospaa.html (Viitattu 23.6.2012.)
- Ilmonen, Kaj & Jokinen, Kimmo (2002) *Luottamus modernissa maailmassa*. SoPhi 60. Jyväskylä: Jyväskylän yliopisto.
- Jennings, M. Kent (1984) The Intergenerational Transfer of Political Ideology in Eight Western Nations. *European Journal of Political Research* 12 (3), 261–276.
- Jennings, M. Kent (1996) Political Knowledge Over Time and Across Generations. *Political Opinion Quarterly* 60 (2), 228–252.
- Jennings, M. Kent & Niemi, Richard (1968) The Transmission of Political Values from Parent to Child. *American Political Science Review* 62 (1), 169–184.
- Jennings, M. Kent & Stoker, Laura & Bowers, Jake (2009) Politics Across Generations: Family Transmission Re-examined. *The Journal of Politics* 71 (3), 782–799.
- Kahne, Joseph E. & Sporte, Susan E. (2008) Developing Citizens: The Impact of Civic Learning Opportunities on Students' Commitment to Civic Participation. *American Educational Research Journal* 45 (3), 738–766.
- Kam, Cindy D. & Palmer, Carl L. (2008) Reconsidering the Effects of Education on Political Participation. *The Journal of Politics* 70 (3), 612–631.

- Kiousis, Spiro & McDevitt, Michael (2008) Agenda Setting in Civic Development. Effects of Curricula and Issue Importance on Youth Voter Turnout. *Communication Research* 35 (4), 481–502.
- Kivinen, Osmo & Rinne, Risto (1995) *Koulutuksen periytyvyys. Nuorten koulutus ja tasa-arvo Suomessa. Koulutus 1995:4*. Helsinki: Tilastokeskus.
- Koskimaa, Vesa & Elo, Kimmo & Rapeli, Lauri (2010) Nuorten politiikka 2009. *Katsaus suomalaisnuorten yhteiskunnallisiin kasvuympäristöihin ja politiikkakiinnostukseen*. Poliittikatietämys-hankkeen työpapereita 1/2010. Turku: Turun yliopisto. Poliittikan tutkimuksen laitos.
- Kroh, Martin & Selb, Peter (2009a) Individual and Contextual Origins of Durable Partisanship. Teoksessa John Bartle & Paolo Bellucci (eds) *Political Parties and Partisanship: Social Identity and Individual Attitudes*. ECPR Studies in European Political Science. Lontoo: Routledge, 107–120.
- Kroh, Martin & Selb, Peter (2009b) Inheritance and Dynamics of Party Identification. *Political Behavior* 31 (4), 559–574.
- Kärkkäinen, Tuulikki (2004) *Koulutuksen ja lapsi-vanhempisuhteen yhteys elämässä selviytymiseen. Sosiaalinen perimä ja koulutuskulttuurisen pääoman periytyminen sukupolvesta toiseen*. Väitöskirja. Helsingin yliopiston soveltavan kasvatustieteen laitos, tutkimuksia 250. Helsinki: Helsingin yliopisto.
- Laine, Sofia (2012) *Young Actors in Transnational Agoras – Multi-Sided Ethnography of Cosmopolitan Micropolitical Orientations*. Dissertation. Helsinki: Finnish Youth Research Network & Finnish Youth Research Society, publications 121.
- Langton, Kenneth P. (1969) *Political Socialization*. New York: OUP.
- Lay, J. Celeste (2006) Learning About Politics in Low-Income Communities: Poverty and Political Knowledge. *American Politics Research* 34 (3), 319–340.
- Layman, Geoffrey & McTague, John Michael & Pearson-Merkowitz, Shanna & Spivey, Michael (2007) *Which Values Divide? The Impact of Competing Parenting Visions, Culture Wars Orientations, and other Core Values on American Political Behavior*. Paper, Annual Meeting of the Southern Political Science Association, January 4–6, 2007. <http://www.bsos.umd.edu/gvpt/apworkshop/layman0107.pdf> (Viitattu 23.6.2012.)
- Livingstone, Sonia & Markham, Tim (2008) The Contribution of Media Consumption to Civic Participation. *The British Journal of Sociology* 59 (2), 351–371.
- Lopes, Joana & Benton, Thomas & Cleaver, Elizabeth (2009) Young people's intended civic and political participation: does education matter? *Journal of Youth Studies* 12 (1), 1–20.
- Maccoby, Eleanor E. (2006) Historical Overview of Socialization Research and Theory. Teoksessa Joan Grusec (eds) *Handbook of Socialization: Theory and Research*. New York: Guilford Publications Inc.
- Martikainen, Tuomo & Wass, Hanna (2002) *Äänettömät yhtiömiehet. Tutkimus osallistumisesta vuosien 1987 ja 1999 eduskuntavaaleihin*. Helsinki: Edita.
- McDevitt, Michael & Chaffee, Steven (2002a) From Top-Down to Trickle-Up Influence: Revisiting Assumptions About the Family in Political Socialization. *Political Communication* 19 (3), 281–301.
- McDevitt, Michael & Chaffee, Steven (2002b) The Family in a Sequence of Political Activation: Why Civic Interventions Can Succeed. *Journalism & Communication Monographs* 4 (1), 5–42.
- McDevitt, Michael & Kiousis, Spiro (2007) The Red and Blue of Adolescence. Origins of the Compliant Voter and the Defiant Activist. *American Behavioral Scientist* 50 (9), 1214–1230.
- McFarland, Daniel A. & Thomas, Reuben J. (2006) Bowling Young: How Youth Voluntary Associations Influence Adult Political Participation. *American Sociological Review* 71 (3), 401–425.
- Metzger, Aaron (2007) *Domain-Specific Judgments of Civic and Political Engagement in Late Adolescence: Associations with Adolescent Activity Involvement*. Dissertation. Rochester: University of Rochester.
- Miklikowska, Marta & Hurme, Helena (2011) Democracy Begins at Home: Democratic Parenting and Adolescents' Support for Democratic Values. *European Journal of Developmental Psychology* 8 (5), 541–557.
- Morris, Zoë & John, Peter & Halpern, David (2003) Compulsory citizenship for the disenfranchised: benchmarking students, schools, and social and political attitudes before the Citizenship Order. *The Curriculum Journal* 14 (2), 181–199.
- Murugesan, Vani & Rodriguez, Javier & Sears, David (2009) *Impressionable Years: The Impact of Parental Political Socialization and College Education on Later Political Activity*. Paper presented at the annual meeting of the ISPP 32nd Annual Scientific Meeting, Dublin, Ireland, 14.7.2009. http://www.allacademic.com/meta/p307392_index.html (Viitattu 23.6.2012.)
- Myrskylä, Pekka (2009) Koulutus periytyy edelleen. *Hyvinvointikatsaus 1/2009*. Helsinki: Tilastokeskus. http://www.stat.fi/tup/hyvinvointikatsaus/hyka_2009_01.html (Viitattu 23.12.2012.)
- Niemi, Richard & Junn, Jane (1998) *Civic Education: What Makes Students Learn*. New Haven: Yale University Press.
- Nori, Hanna (2011) *Keille yliopiston portit avautuvat – tutkimus suomalaisiin yliopistoihin ja eri tieteenaloille valikoitumisesta 2000-luvun alussa*. Väitöskirja. Turun yliopiston julkaisuja, sarja C, 309, Turku: Turun

- yliopisto.
- Oakes, Michael J. & Rossi, Peter H. (2003) The measurement of SES in health research: current practice and steps towards a new approach. *Social Science & Medicine* 56 (4), 769–784.
- Obradovic, Jelena & Masten, Ann S. (2007) Developmental Antecedents of Young Adult Civic Engagement. *Applied Developmental Science* 11 (1), 2–19.
- Paakkunainen, Kari & Hoikkala, Tommi (2007) Sukupolvikamppailun kutsu – nuorten yksilöllistynyt politiikkasuhde. Teoksessa Kari Paakkunainen (toim.) *Sukupolvipolitiikka. Nuoret ja eduskuntavaalit 2007*. Helsinki: Opetusministeriö & Nuorisotutkimusverkosto & Nuorisosiain neuvottelukunta.
- Pacheco, Julianna S. (2008) Political Socialization in Context: The Effect of Political Competition on Youth Voter Turnout. *Political Behavior* 30 (4), 415–436.
- Pasek, Josh & Feldman, Lauren & Romer, Daniel & Jamieson, Kathleen Hall (2008) Schools as Incubators of Democratic Participation: Building Long-Term Political Efficacy with Civic Education. *Applied Developmental Science* 12 (1), 26–37.
- Peltola, Marja (2007) Konventioita ja vaihtoehtoja – nuoret muuttuvan yhteiskunnan poliittisina toimijoina. Teoksessa Kari Paakkunainen (toim.) *Sukupolvipolitiikka. Nuoret ja eduskuntavaalit 2007*. Helsinki: Opetusministeriö & Nuorisotutkimusverkosto & Nuorisosiain neuvottelukunta.
- Plutzer, Eric (2002) Becoming a Habitual Voter: Inertia, Resources, and Growth in Young Adulthood. *American Political Science Review* 96(1), 41–56.
- Putnam, Robert D. (1993) *Making Democracy Work: Civic Traditions in Modern Italy*. Princeton: Princeton University Press.
- Rapeli, Lauri (2002) *Tietääkö kansa? Kansalaisten politiikkatietämys teoreettisessa ja empiirisessä tarkastelussa*.
- Rita, Hannu (2004) Vetosuhde (odds ratio) ei ole todennäköisyyksien suhde. *Metsätieteen aikakauskirja* 2004:2, 207–212. Väitöskirja. Turku: Turun yliopisto.
- Rita, Hannu, Töttö, Pertti & Alastalo, Marja (2008) Voiko turkulaisten kirjoittamista artikkeleista yli 100% olla kvantitatiivisia. Vetosuhteen (odds ratio) ja vedon (odds) tulkintaa. *Janus* 16 (1), 72–80.
- Sandell, Julianna & Plutzer, Eric (2005) Families, Divorce and Voter Turnout in the US. *Political Behavior* 27 (2), 133–162.
- Schugurensky, Daniel (2000) *Citizenship Learning and democratic engagement: Political capital revisited*. Proceedings of the 41st Annual Adult Education Research Conference, June 2–4, Vancouver: AERC, 417–422. http://legacy.oise.utoronto.ca/research/edu20/documents/politicalcapitalDS_2000.pdf (Viitattu 23.6.2012.)
- Sears, David & Funk, Carolyn (1999) Evidence of the Long-Term Persistence of Adults' Political Predispositions. *The Journal of Politics* 61 (1), 1–28.
- Sears, David O. & Valentino, Nicholas A. (1997) Politics Matters: Political Events as Catalysts for Preadult Socialization. *American Political Science Review* 91 (1), 45–66.
- Shachar, Ron (2003) Party Loyalty as Habit Formation. *Journal of Applied Econometrics* 18, 251–269.
- Shah, Dhavan V. (2008) Political Socialization through the Media. Teoksessa Wolfgang Donsbach (eds) *The International Encyclopedia of Communication*. New York: Wiley-Blackwell. <http://www.communication-encyclopedia.com> (Viitattu 23.6.2012.)
- Stoker, Laura & Jennings, Kent M. (2008) Of Time and the Development of Partisan Polarization. *American Journal of Political Science* 52 (2), 619–635.
- Stolle, Dietlind & Hooghe, Marc (2003) Conclusion: The Sources of Social Capital Reconsidered. Teoksessa Marc Hooghe & Dietlind Stolle (eds) *Generating Social Capital: Civil Society and Institutions in Comparative Perspective*. Gordonsville: Palgrave Macmillan, 231–248.
- Suoninen, Annikka & Kupari, Pekka & Törmäkangas, Kari (2010) *Nuorten yhteiskunnalliset tiedot, osallistuminen ja asenteet*. Kansainvälisen ICCS 2009 -tutkimuksen päätulokset. Jyväskylä: Koulutuksen tutkimuslaitos, Jyväskylän yliopisto.
- Tabachnik, Barbara & Fidell, Linda (2007) *Using Multivariate Statistics*. 5th edition. Boston: Pearson.
- Tomperi, Tuukka (2011) Poliittinen sosialisatio perheissä. Tutkimuksen perinteestä nykynäkyymiin. *Nuorisotutkimus* 29 (3), 3–28.
- Valentino, Nicholas & Sears, David (1998) Event-Driven Political Communication and the Preadult Socialization of Partisanship. *Political Behavior* 20 (2), 127–154.
- Verba, Sidney & Scholzman, Key L. & Burns, Nancy (2005) Family Ties: Understanding the Intergenerational Transmission of Political Participation. Teoksessa Alan Zuckerman (eds) *The Social Logic of Politics: Personal Networks as Contexts for Political Behavior*. Philadelphia: Temple University Press, 94–114.
- Walker, Edward T. (2008) Contingent Pathways from Joiner to Activist: The Indirect Effect of Participation in Voluntary Associations on Civic Engagement. *Sociological Forum* 23 (1), 116–143.
- Wass, Hanna (2008) *Generations and turnout. Generational effect in electoral participation in Finland*. Dissertation. Acta Politica 35. Helsinki: Department of Political Science, University of Helsinki.
- de Weerd, Marga & Gemmeke, Mireille & Rigter, Josine & van Rij, Coen (2005) *Indicators for Monitoring Active Citizenship and Citizenship Education. Final Report. Research report for the European Commission/DGEAC*. Amsterdam: Regioplan Beleidsonderzoek.

- Weiss, Harold E. (2012) The Intergenerational Transmission of Social Capital: A Developmental Approach to Adolescent Social Capital Formation. *Sociological Inquiry* 82 (2), 212–235.
- Wolak, Jennifer (2009) Explaining Change in Party Identification in Adolescence. *Electoral Studies* 28 (4), 573–583.
- Zaff, Jonathan F. & Malanchuk, Oksana & Eccles, Jacquelynne S. (2008) Predicting Positive Citizenship from Adolescence to Young Adulthood: The Effects of a Civic Context. *Applied Development Science* 12 (1), 38–53.
- Zuckerman, Alan & Dasovic, Josip & Fitzgerald, Jennifer (2005) *How Family Networks Affect the Political Choices of Boundedly Rational Persons: Turnout and Vote Choice in Recent British Elections*. Paper presented at the annual meeting of the American Political Science Association, Washington, DC, 1.9.2005. research.allacademic.com/meta/p41437_index.html (Viitattu 23.6.2012.)
- Zuckerman, Alan S. & Dasovic, Josip & Fitzgerald, Jennifer (2007) *Partisan Families: The Social Logic of Partisanship in Germany and Britain*. Cambridge: Cambridge University Press.

MILLÄ TAVOIN HUONOSAISUUS PERIYTYY?

JOHDANTO

Viime vuosien aikana maassamme on alettu kantaa yhä enemmän huolta siitä, että yhteiskunnallinen huono-osaisuus olisi muuttumassa perinnölliseksi, toisin sanoen että se välittyisi yli sukupolvien, vanhemmilta lapsille. Jos tällaista on, tilannetta voi pitää epätoivottavana hyvinvointipolitiikan, erityisesti mahdollisuuksien tasa-arvon näkökulmasta. Uudet empiiriset tulokset ovat antaneet aiheita huoleen.

Tilastokeskuksen kehittämispäällikkö Pekka Myrskylä on tarkastellut tuoreesti (2009) koulutustason periytymistä. Tulos on, että lasten koulutus mukailee vanhempien koulutusta. Etenkin äidin koulutus vaikuttaa lasten korkeakoulututkinnon hankintaan: ylemmän korkeasteen tutkinnon suorittaneiden äitien tyttäristä yli puolet (55 %) oli suorittanut vähintään ylemmän korkeasteen tutkinnon; pojilla osuus oli samaa mittaluokkaa (47 %). Vastaavat osuudet olivat selvästi alle kymmeneksen luokkaa (9 % ja 7 %) niiden lasten ja nuorten joukossa, joiden äiti oli suorittanut vain perusasteen koulutuksen. Koulutustason periytyminen näyttääsikin olevan voimakkainta vähän koulutusta saaneiden joukossa. Vain perus- tai keskiasteen suorittaneiden äitien pojista peräti 74 % suoritti vain perus- tai keskiasteen koulutuksen, tytöistä 59 %.

Kun suomalaisen koulutuspolitiikan pitkäaikaisena tavoitteena on ollut antaa kaikille mahdollisuus kouluttautua vanhempien

asemasta ja taustasta riippumatta, tulosta ei voi pitää hyvänä.

Tulosten merkitystä korostaa se, mitä tiedämme koulutustason merkityksestä työmarkkinamenestyksen ja muun hyvinvoinnin kannalta. Vuonna 1987 Suomessa syntyneistä joka viides on 21 vuoden ikään mennessä saanut psykiatrasta erikoissairaanhoidtoa tai lääkitystä mielenterveysongelmiinsa. Peruskoulun jälkeinen tutkinto puuttuu 16 prosentilta tästä ikäluokasta, ja mielenterveysongelmien esiintyvyys tässä joukossa oli kaksinkertainen (40 %). Toimeentulotukeen on joutunut jossakin vaiheessa turvautumaan 23 prosenttia vuonna 1987 syntyneistä, ja 26 prosentilla on merkin­töjä joko lieviä rikkomuksista tai saaduista tuomioista. Kouluttamattomuus kasautuu toimeentulo- ja mielenterveysongelmien kanssa (Paananen & Gissler 2011), ja kaikki tämä on yhteydessä lapsuuden köyhyYTEEN.

Matala koulutustaso ennustaa työttömyyttä, ja työttömyys ja koulupudokkuus yhdessä lisäävät vakavan pahoinvoinnin todennäköisyyttä. Esimerkiksi väkivallan tekemisen ja uhriksi joutumisen todennäköisyys on tässä väestönosassa selvästi muuta väestöä korkeampi, ja erityisen korkea se on vakavan ja toistuvan väkivallan osalta (Aaltonen 2010, 220).

Jos tilannetta tarkastelee aineellisen toimeentulon näkökulmasta, tulokset antavat yhtä vähän aiheita tyytyväisyyteen. Toimeentulotuen asiakkuus näyttää periytyvän vanhemmilta lapsille (Moisio & Kauppinen 2010, 2011). Toimeentulotukea saaneessa perheessä kasva-neella on muuhun väestöön verrattuna noin kaksinkertainen todennäköisyys olla itse aikuise-na toimeentulotuen asiakas. Yhteys on voimakkaampi poikien kohdalla. (Mt.)

Myös Paanasen ja Gisslerin tutkimuksessa on selvinnyt, että vanhempien toimeentulotuen saaminen on yhteydessä lapsen ongelmiin monin tavoin. Lasten huostaanotot, mielenterveysongelmat, rikollisuus, kouluttamattomuus ja toimeentulo-ongelmat yleistyvät merkittävästi, jos vanhemmat ovat saaneet

pitkäaikaisesti toimeentulotukea. Myös tyttöjen teiniraskaudet ja klamydiatartunnat yleistyvät vanhempien toimeentulo-ongelmien myötä. Vanhempien koulutus ja erityisesti äitien korkeampi koulutus näyttäisi suojaavan lapsia. (Paananen & Gissler 2011.)

Erityistä huolta tältä perustalta on kannettu nuorten syrjäytymisestä. Pekka Myrskylän tilastollisen tarkastelun mukaan syrjäytyneitä 15–29-vuotiaita nuoria oli vuonna 2010 noin 51 300, ja tämän ryhmän ytimessä oli 32 500 sellaista nuorta, jotka eivät ole rekisteröityneet edes työttömiksi työnhakijoiksi. Nämä nuoret eivät näy missään tilastoissa, eikä kukaan tarkkaan tiedä, keitä he ovat ja mitä he tekevät. (Myrskylä 2011.)

Tähänastisessa julkisessa keskustelussa on peräänkuulutettu muun muassa syrjäytymisen mekanismien tutkimusta, toisin sanoen tutkimusta siitä, millä tavalla huono-osaisuus siirtyy sukupolvelta toiselle. Ajatuksena tällöin on, että yhteiskunta- ja sosiaalipoliittisin toimin olisi mahdollista jollain lailla puuttua näihin periytymisen mekanismeihin, tai että tämä olisi tavoitteenasetteluna kohtuullisempi kuin ajatus aikuisväestön välisten erojen poistamisesta. (Puska & Vaarama 2012.)

Tässä suhteessa kysymys periytymisen luonteesta ja taustasta on aivan keskeinen. Paananen ja Gissler puhuvat ”elämänhallinnan voimavaroista” – henkisistä, sosiaalisista, aineellisista ja kulttuurisista – jotka siirtyvät sukupolvelta toiselle, mutta prosessin tarkempi sisältö jää avoimeksi (mt., 2012). Moisio ja Kauppinen sivuavat kysymystä keskustellessaan siitä, mistä toimeentulotukiasiakkuuden periytyminen johtuu (2010, 22): ”Viimesijaisen sosiaaliturvan saamisen ylisukupolvisuuden tutkimus on keskittynyt Yhdysvaltoihin, jossa on keskusteltu runsaasti niin kutsutusta riippuvuuskulttuurista. Väittelyä on käyty siitä, onko kyse käyttäytymisen eli tuen hakemisen periytymisestä vai yksinkertaisesti pienituloisuuden periytymisestä.” (Mt.) Riippuvuushypoteesin mukaan lapset ja nuoret oppivat perheissään, että/kuinka

sosiaaliavustuksilla voi elää. Kysymys siitä, selettääkö tukiasiakkuutta riippuvuuskulttuurin vai pienituloisuuden periytyminen, on tutkimuksissa toistaiseksi jäänyt vastaamatta. (Mt.)

Moisio ja Kauppinen avaavat tärkeän kysymyksenasettelun. Kysymys on – hiukan yleisemmin muotoiltuna – siitä, onko huono-osaisuuden periytyminen rakenteellisesti tuotettua vai liittyykö siihen opittuja elementtejä. Kysymys on periytymisen mekanismien ymmärtämisen kannalta niin perustava, että siihen on hetkeksi syytä pysähtyä.

Rakenteiden käsitteellä sosiaalitieteellisessä tutkimuksessa tavataan viitata siihen, millaisia ovat yksittäisen toimijan näkökulmasta hänen toimintansa ulkoiset, annetut ehdot. Esimerkiksi perheen tausta, koulutus- ja tulotaso ovat lapsen näkökulmasta tällaisia. Opituilla elementeillä viitataan niihin ajattelu- ja käyttäytymistapoihin, jotka jäsentävät sitä, kuinka toimija ymmärtää tilanteensa ja kuinka hän siinä toiminnallisesti suuntautuu. Jos kysymys periytymisen mekanismeista jäsennetään tämän käsitteellisen erottelun näkökulmasta, on selvää, että vastaukset ovat hyvin voimakkaasti latautuneita myös ideologisesti ja poliittisesti. Kysymys on hyvin lähellä sitä, missä määrin huono-osaiset ymmärretään heikkojen rakenteellisten olojensa uhreiksi, missä määrin katsotaan, että he omalla ajattelullaan ja käyttäytymisellään luovat omat kurjat olonsa.

Lataus ja vastakohta-asetelma ovat niin voimakkaita, että teeman tutkimuslähtöinen pohdinta ja keskustelu on pitkään ollut asiallisesti ottaen estynyt, myös Yhdysvalloissa (Small ym. 2010). Hyvinkin maltillisesti muotoillut keskustelualoitteet ovat saaneet osakseen hyvinkin jyrkkiä julkisia teiloja.

Tilannetta ei yhtään helpota se, että nämä kaksi seikkaa – rakenteet ja opittu käyttäytyminen – ovat aivan ilmeisessä yhteydessä keskenään. Jos yritysjohtajat oppivat käyttäytymään yritysjohtajien lailla, olisi kovin ihmeellistä, jos köyhät eivät oppisi sitä, kuinka eletään köyhinä. Olennaista tässä yhteydessä on

se, että/kuinka rakenteet ja opittu käyttäytymisen tällaisen oppimisen kautta helposti muuttuvat toisikseen: annetuissa ahtaissa ehdoissa päätyy keskimääräistä useammin tekemään joitain valintoja, jotka toistuessaan voivat muodostua tavoiksi tai itsestäänselvyyksiksi. Nämä ajattelutavat ja toistuvuudet ovat – kasvavan sukupolven näkökulmasta – heidän toimintansa ulkoisia rakenteellisia ehtoja, jotka kasvamisen myötä voivat sisäistyä osaksi omaa ajattelua ja käyttäytymistä.

Ei ehkä olekaan viisasta suhtautua kysymykseen ideologisesti tai tehdä näennäisesti dikotomisia käsitteellisiä jakoja. Kysymys on mahdollista tulkita myös analyttisenä ongelmana, jolloin kysymys on siitä, liittyykö huono-osaisuuden periytymiseen opittuja elementtejä, ja jos liittyy, mitä ne ovat.

Puska ja Vaarama korostavat, että sosiaalisilla tukiverkostoilla on syrjäytymisen kannalta suurempi merkitys kuin usein ajatellaan. Aina-kin osalla syrjäytymisriskissä olevista nuorista on myös vahvoja sosiaalisia kiinnikkeitä, jotka auttavat heitä ulos vaikeuksista. Kaikille tämä ei kuitenkaan ole mahdollista. Kiinnostavaa on huomata, että uudempi kansainvälinen keskustelu on suuntautunut samaan suuntaan.

NÄKÖKULMA: UUSI KANSAINVÄLINEN KESKUSTELU KÖYHYYSKULTTUUREISTA

The Annals of the American Academy of Political and Social Science julkaisi vuonna 2010 kokonaisen vuosikirjan teemasta "Reconsidering Culture and Poverty". Toimittajina olivat Michiganin, Harvardin ja Chicagon yliopiston sosiologian professorit Harding, Lamont ja Small, jotka myös laativat yhteenvedoartikkelin erityisiä ryhmiä kuvaavien yksittäisten artikkelien pohjalta. Yhteenvedossaan he peräänkuuluttavat uudenlaista harkintaa köyhyyteen liittyvien kulttuuristen muotojen osalta.

Uudenlainen harkinta on heidän mielestään tarpeen sen vuoksi, että aiempi, 1960- ja 1970-luvuilla käyty keskustelu jäseni

pohdintaa epätarkoituksenmukaisella tavalla. Tällä keskustelulla kirjoittajat viittaavat Oscar Lewiksen (1966) ja Daniel Moynihanin (1965) tutkimuksiin, joissa ensimmäistä kertaa esitettiin köyhyyskulttuurin käsite ja jäsennettiin mustien köyhien kaupunkilaisperheiden elämää Yhdysvalloissa. "Lewisin mukaan pitkäkestoisen köyhyys loi syntyperustan aivan tietynlaisille kulttuurisille asenteille, uskomuksille, arvoille ja käytännöille. Tällä köyhyyden kulttuurilla oli Lewisin mukaan lisäksi taipumusta jatkua yli ajan, myös sellaisessa tilanteessa, jossa sen syntyperustana toimineet rakenteelliset ehdot olivat jo muuttuneet" (mt., 7 – käännös MK).

Seuraavien sukupolvien tutkijat pitivät tarkasti huolta siitä, etteivät lähde tähän ajatteluun mukaan, Hardingin, Lamontin ja Smallin mukaan hyvästä syystä: kuvattu ajattelu oli hyvin lähellä sellaista tulkintaa, jossa uhreista tehdään syyllisiä omaan ahdinkoonsa. Tässä tarkoituksessa köyhyyskulttuurin käsitettä Yhdysvalloissa myös käytettiin 1970-luvun politiikassa. Kysymys oli jostain sellaisesta, jonka synty haluttiin estää. Sama ajattelu leimasi sittemmin niin sanottua riippuvuuskulttuuri-keskustelua Brittein saarilla: kysymys on kulttuurista, jonka rakentuminen on epäedullista sekä huono-osaisen itsensä että muun yhteiskunnan näkökulmasta. Etuudet oli siis rakennettava niin, että pitkäkestoinen asettuminen niiden varaan oli mahdollisimman vaikeaa. Tulokseksi syntyi tilanne, jossa kulttuurista puhuminen köyhyyden yhteydessä oli itsessään poliittisesti ja ideologisesti leimattua ja epäilyttävää.

Smallin, Hardingin ja Lamontin mukaan uusi keskustelu köyhyyskulttuurista eroaa tästä aiemmasta sekä sisällön, teeman että yhteiskunnallisen ankkuroitumisen puolesta. Kirjoittajat näkevät erityistä vaivaa perustellakseen että/miksi/kuinka kulttuuri on ajankohtainen ja tärkeä termi myös köyhyyteen ja huono-osaisuuteen liittyvässä tutkimuksessa. Syitä he esittävät neljä.

Ilman ihmisten ajatteluun ja toimintaan liittyvää jäsentämistä olisi vaikea päästä kiinni

siihen, miksi jotkut selviytyvät, toiset eivät – miksi esimerkiksi toisten sosiaaliset verkostot kantavat, toisten eivät. Kirjoittajat liittävät tämän siihen, että eri ihmisten selviytymisen tavat rakentuvat eri tavoin ja tuottavat erilaisia tuloksia. Osa tästä vaihtelusta voi liittyä siihen, miten köyhyyteen on asetuttu elämään, ja tätä kautta erilaisiin köyhyyskulttuureihin. Vaikka syvä aineellinen deprivatio on vakava ja pysyvä ongelma, ”näennäisesti samanlaisissa rakenteellisissa oloissa elävien ihmisten käyttäytymisessä, päätöksenteossa ja elämäntapaolosuhteissa on merkittävää vaihtelua” (mt., 9 – käännös MK), ja osa tästä vaihtelusta liittyy – kirjoittajien mukaan – selvästi kulttuuriin syihin. Esimerkistä käyvät maahanmuuttajaväestön rakentamat mikroluottoyhteisöt, joilla on selvästi kansainväliset mitat (Sanyal 2009). Myös syvästi deprivoituneiden naapurustojen paikalliset kulttuurit voivat vaihdella tavalla, jolla näyttäisi olevan merkitystä ihmisten hyvinvoinnille ja selviytymiselle (Newman & Massengill 2006). Alustavaa näyttöä tällaisesta vaihtelusta on myös Suomen osalta.

Toiseksi kirjoittajat esittävät, että uudempi sosiologinen keskustelu on aiempaa hienoja-koisempaa, sekä käsitteellisesti että empiirisesti. Keskustelua ”rakenteellisista” vs. ”kulttuurisista” jaoista ei juurikaan enää käydä senkin vuoksi, että tällaista dikotomista kahtiajakoa ei useinkaan pidetä analyttisesti käyttökelpoisena. Huono-osaista tai köyhää väestönosaa ei ymmärretä tai tulkita yhdeksi ryhmäksi, vaan sen sisältä löydetään hyvinkin tarkkarajaista moninaisuutta. Kansakuntia tai väestönosia kokonaisuuksina luonnehtivien käsitteellistysten sijasta pyritään tuottamaan kapeita, mitattavia ja falsifioitavissa olevia tuloksia yksittäisistä ryhmistä tai väestönosista (”esimerkiksi siitä, miksi jotkut yksilöt tai ryhmät ovat taipuvaisia turvautumaan perhesiteisiin, toiset muodollisiin organisaatioihin, vaihtosuhteisiin tai käyttämään muita strategioita”, s. 9 – käännös MK).

Kolmanneksi kirjoittajien johtajatuksena on tältä pohjalta ymmärtää ja jäsentää

sitä, kuinka vaikeissa oloissa toimivat ihmiset kestävät. Hall ja Lamont kummatkin argumentoivat sen ajatuksen puolesta, että eri ihmisten ja ihmisryhmien erilainen sosiaalinen resilienssi, kestävyys, mukaan lukien heidän kykynsä käsitellä itseensä kohdistuvaa leimaamista ja stigmatisaatiota liittyy heidän kulttuuriseen identiteettiinsä ja sosiaaliseen jäsenyyteensä. Vuosikirjan artikkeleiden pääosan sanoma on juuri tässä: erilaisia kulttuurisia ja sosiaalisia jäsenyyksiä yhdistää se, että niissä on kysymys köyhien tavasta selvitä, tässä on moninaisuutta, mutta yhteistä on selviytymistapojen kollektiivinen ankuroituminen. (Hall & Lamont 2009, Lamont 2009.)

Resilienssiä koskevassa tutkimuksessa ja keskustelussa on ollut erilaisia vaiheita tai aaltoja (Richardson 2002), joista yksinkertaisimmissa luetellaan yksilöiden ja sosiaalisten ympäristöjen ominaisuuksia, eräänlaisia suojaavia piirteitä tai voimavaroja. Suurimmassa osassa keskustelua tunnutaan oletettavan, että resilienssi liittyy yksilöiden kykyyn olla sosiaalisessa vuorovaikutuksessa ympäristönsä kanssa tavalla, joka on heidän tulevan hyvinvointinsa kannalta tarkoituksenmukaista. Nimenomaan tässä merkityksessä myös Lamont ja Hall käyttävät käsitettä (2009).

Toki on selvää, että esimerkiksi työväenluokkaiseen kulttuuriin kuuluu sellaisia terveyskäyttäytymisen piirteitä (tupakointi, raskas juominen, suola ja rasva), jotka eivät ole terveyden kannalta tarkoituksenmukaisia. Hallin ja Lamontin fokus onkin resilienssin sosiaalisissa elementeissä, siinä, että/kuinka ankuroituminen omaan lähipiiriin ja sen tapoihin pitää yllä itsetuntoa ja identiteettiä myös sellaisissa oloissa, jotka ovat rakenteellisesti vaikeita.

Oletuksena tällöin ei ole se, että huonoissa oloissa elävät ihmiset eläisivät, ajattelisivat ja käyttäytyisivät pohjimmiltaan eri tavalla kuin muu väestö. Ajatus näyttäisi pikemminkin olevan se, että huono-osaisten pohjimmiltaan ajattelevat enemmän tai vähemmän samoin kuin muut, he vain elävät poikkeuksellisen vaikeissa

oloissa ja päätyvät tätä kautta keräämään erityisiä kokemuksia, joita tulkitsemalla he sitten kehittävät omia erityisiä ajattelu- ja toimintatapojaan. Osa näistä ankkuroituu ryhmiä yhdistäviksi kulttuurisiksi perinteiksi, jotka siirtyvät sosiaalistumisen kautta eteenpäin. Esimerkkinä tästä toimii se, kuinka mustat amerikkalaiset miehet oppivat selviytymään itseensä kohdistuvan stigmatisaation kanssa, ja päätyvät kehittämään omia, erityisiä, tähän nimenomaiseen seikkaan kohdistuvia tulkintojaan, joilla on kollektiivinen, kulttuurinen luonne. (Lamont ym. 2012.)

Neljänneksi kirjoittajat esittävät, että tätä sosiaalista ja kulttuurista moninaisuutta koskeva ymmärrys on avuksi, kun pohditaan sitä, mikä olisi sosiaali- tai muussa yhteiskuntapolitiikassa viisasta, mikä ei. Muutoin on vaarana, että auttamisen tavat ovat epäfunktionaalisia, eivät esimerkiksi tavoita kohteitaan. Esimerkkinä tästä tarjotaan Yhdysvaltain slummien mustille äideille suunnattuja valistuskampanjoita, joiden päämääränä on ollut kohottaa avioliiton arvostusta – ajatuksena on ollut tätä kautta ehkäistä yksinhuoltajuuden yleistymistä. Erillinen empiirinen tutkimus (Edin & Kefauver 2005) kuitenkin osoitti, että avioliiton arvostus köyhien mustien äitien keskuudessa on tavattoman suurta, jopa niin suurta, etteivät he halunneet mennä naimisiin paikallisesti tarjolla olevien miesten kanssa välttääkseen avioliittonsa epäonnistumisen. Valistuskampanja, joka korosti avioliiton arvoa, ei juurikaan auttanut tämän ongelman ratkaisemisessa.

On suorastaan yllättävää, kuinka hyvin edellä kuvattu kansainvälinen keskustelunavaus sopii yhteen niiden Suomessa aiemmin tehtyjen empiiristen tutkimusten kanssa, joissa on selvitetty, ketkä huono-osaisten keskuudessa selviytyvät, ketkä eivät. 1990-luvun alun lama oli tässä suhteessa suuri yhteiskunnallinen eksperimentti, jonka tuottamia erilaisia sosiaalisia muutoksia olemme sittemmin päässeet seuraamaan. Vuonna 2005 kirjoittamassamme artikkelissa ("Miten auttaa huono-osaista?") päädyimme peräänkuuluttamaan Hardingin ym. lailla

sitä, että huono-osaisten oma näkökulma ja ajattelutavat pitäisi ottaa vakavasti huomioon esimerkiksi keskusteltaessa siitä, mikä ketäkin kannustaa ja mikä ei (Kortteinen & Elovainio 2005).

Yksi ero edellä kuvatun vuosikirjan sisältämien analyysien ja oman selvityksemme välillä kuitenkin on selvä: uudempi yhdysvaltalainen tutkimus köyhien kulttuurisista muodoista rakentuu voimakkaasti yksittäisiin, suhteellisen pieniin ryhmiin kohdistuvien kvalitatiivisten tutkimusten varaan. Meillä sen sijaan on indikaattori, jonka avulla pääsemme kiinni samaan asiaan kvantitatiivisesti, edustavien otosten nojalla. Tästä on se etu, että pystymme esittelemään päätelmiä ilmiön yleisyydestä ja sen vaihtelusta koko väestössä. Saman välineen avulla pääsemme myös kiinni ilmiön sosiaaliseen dynamiikkaan.

AIEMPI SUOMALAINEN TUTKIMUS: SOSIAALINEN RESILIENSSI JA YHTEISÖLLINEN ANKKUROITUMINEN

Lamatyöttömien selviytymistä koskevan tutkimuksen (Kortteinen & Tuomikoski 1998) tulokset voi tiivistää sanomalla, että työttömien sosiaalinen selviytyminen näyttäisi tärkeällä tavalla liittyvän juuri sellaisiin seikkoihin, jotka Harding, Lamont ja Hall kirjoituksessaan nostavat esille. Sosiaalinen kestävyys, resilienssi, näyttäisi tämän tutkimuksen mukaan edellyttävän, että lamatyöttömällä on sellaisia läheisiä, joiden ajatteluun ja käyttäytymiseen voi luottaa ohitse ja ylitse laskelmoinnin ja hyötyajattelun. Ensisijaista näyttäisi olevan se, että tällaisia läheisiä on ja että heihin voi nojata, tai että on sellaisia muita, jotka merkityksellistävät omaa jaksamista myös sellaisessa tilanteessa, jossa on työmarkkinoilla tullut hylätyksi. Jos sen sijaan tällaista sosiaalista ja/tai kulttuurista ankkuria ei ole, ja kokee elävänsä yksin keskellä kovaa ja kylmää maailmaa, jossa ei ole ketään kehen luottaa, erilainen sairastavuus yleistyy nopeasti työttömyyden keston funktiona. (Mt., ks.

myös Barefoot ym. 1983; Julkunen ym. 1994; Koskenvuo ym. 1988; Miller ym. 1996; Siegler ym. 1992.)

Tämä tulos leikkaa lävitse hyvin erilaisen sosioekonomisten asemien ja tätä kautta ihmisten muodostamien kulttuuristen ryhmien. Myös arkkitehdit ja tuotantopäälliköt sukupuolesta riippumatta näyttäisivät päätyvän samankaltaisiin, vaikeasti hallittaviin elämäntilanteisiin – ilman tällaisia sosiaalisia/kulttuurisia ankkureita. Näyttäisi olevan toissijaista, mihin erityiseen osa-, ala- tai ryhmäkulttuuriin on soisaalistunut; olennaista on se, että tällainen ankuri on olemassa ja että se kantaa.

Tulos ilmeni hyvin selvästi suomalaista työikäistä väestöä edustavan otoksen kvantitatiivisessa analyysissä, jossa selitettiin työkykyä haittaavan sairastavuuden esiintyvyyttä työttömyyden keston funktiona. Työkykyä haittaava sairastavuus näyttää yleistävän työttömyyden keston funktiona. Kun vakioimme tutkittavien työttömyyttä edeltävän sairastavuuden, saimme selville, että työkykyä haittaavan sairastavuuden yleistymisen ei liittynyt pelkästään siihen, että terveet työttömät valikoitiin takaisin töihin. Kuitenkin kun vakioimme taloudellisen deprivaaion kärkimuuttujan (”oletko kahden viime kuukauden aikana joutunut olemaan vähintään vuorokauden syömättä sen vuoksi, että rahat eivät ole riittäneet ruokaan?”) ja läheissuhteet (koetko olevasi yksin keskellä laskelmoivaa maailmaa vai et), työttömyyden keston yhteys työkykyä haittaavaan sairastavuuteen kokonaan hävisi. (Kortteinen & Tuomikoski 1998, 168.)

Tulos siis oli, että Hardingin, Lamontin ja Hallin kuvaama sosiaalinen kannattelu oli suomalaisten työttömien resilienssille yhtä tärkeää kuin se, että heillä oli syötävää. Työttömät siis selviytyvät ihan hyvin, jos heidän taloutensa pysyy auttavasti kunnossa ja jos on sellaisia merkityksellisiä läheisiä, jotka antavat heidän jaksamiselleen merkitystä. Jos sen sijaan jompikumpi näistä ehdoista petti, tulos näkyi sairastavuuden kasvuna ja huono-osaisuuden kasautumisena. (Mt., 169–170.)

Tuloksemme siis paitsi tukee Hardingin ja kumppaneiden tulkintaa, samalla ikään kuin kääntää sen toisin päin, tai kohdistaa katseen niihin, jotka eivät selviydy, siihen mitä yhteistä heillä on. Lyhyesti: usko siihen, että ”on parempi olla luottamatta kehenkään”. Vastaajilta kysyttiin, mitä mieltä he olivat seuraavista väitteistä:

- Olen sitä mieltä, että useimmat ihmiset ovat valmiita valehtelemaan oman etunsa vuoksi.
- Useimmat ihmiset ovat rehellisiä ja kunniallisia pääasiassa kiinni joutumisen pelosta.
- Useimmat ihmiset ovat etuja saavuttaakseen valmiita käyttämään epärehellisiäkin keinoja, elleivät rehelliset auta.
- Mietin usein, mitkä voisivat olla ne todelliset syyt, jotka saavat toiset tekemään jotain hyväkseni.
- Kukaan ei välitä paljoakaan siitä, mitä toiselle tapahtuu.
- On paras olla luottamatta kehenkään.
- Useimmat ihmiset hankkivat ystäviä siksi että näistä todennäköisesti on heille hyötyä.
- Useimmat ihmiset eivät oikeastaan haluaisi nähdä vaivaa auttaakseen toisia.

Faktorianalyysissä kärkimuuttujaksi nousi (Kortteinen & Tuomikoski 1998) väite, jonka mukaan ”on paras olla luottamatta kehenkään”. Muut osiot mittaaavat muun muassa sitä, missä määrin vastaaja uskoo, että etujen ja hyötyjen tavoittelu, tähän liittyvä laskelmointi, epäluottamus ja valehtelu leimaavat hänen ystävyysuh-teitaan ja muuta sosiaalista elämäänsä.

Kysymys on siis muuttujasta, joka mittaa käänteisesti sellaisia seikkoja, joita arkikielessä kuvataan läheisyydeksi, ystävyudeksi tai rakkaudeksi. Vastaajat, jotka saavat korkeita arvoja tällä mittarilla tehdyissä mittauksissa, ovat ihmisiä, jotka eivät ankkuroidu läheisiinsä tällä tavoin. Jos yhteisön käsitettä käytetään sosiaalitieteiden perinteisimmässä ja klassisimmassa merkityksessä, voi tiivistäen sanoa, että tämän muuttujan avulla pystymme kvantitatiivisessa analyysissä leikkaamaan irti ne ihmiset, jotka

eivät ankkuroidu yhteisöllisesti ja jotka ovat tässä mielessä disintegroituineita.

Muuttuja on syntynyt psykologisen perinteen sisällä, ja sen alkuperäiset laatijat – Cook ja Medley (1954) – ovat ymmärtäneet tämän muuttujan kuvaavan kyynisesti hostiilia persoonallisuutta. Cookin ja Medleyn persoonallisuuden käsite (ks. mt.) pitää kuitenkin sisällään vahvan sosiaalisen elementin: persoonallisuus on suhteellisen vakaa, ihmiseen kiinnittyvä rakenne mutta samalla se myös rakentuu iän lävitse, sosiaalisen oppimisen myötä. Tähänastiset tutkimukset muuttujan taustasta ja määrittymisestä on ainakin helppo tulkita tämän yleisen ajatuksen avulla. Yhtäältä tiedämme, että asiantuntija-arvio seitsenvuotiaan lapsen aggressiivisuudesta ennustaa tilastollisesti merkitsevästi sitä, kuka ei 28 vuotta myöhemmin luota toisiinsa (Cates ym. 1993; Pulkkinen & Pitkänen 1993). Toisaalta on vahva tilastollinen näyttö siitä, että tällä tavalla ajattelevien ihmisten osuus kasvaa iän funktiona (Kortteinen & Tuomikoski 1998) ja että sen esiintyvyys vaihtelee aikuisten ongelmien esiintyvyyden myötä. Aiempi köyhyys, työttömyys, sairastavuus, jopa vihainen puoliso lisää ilmiön esiintyvyyttä (mt.; ks. myös Howe ym. 1995; Taylor ym. 1997). Tulokset on mahdollista tulkita ajattelemalla, että huonot, disorganisoituneet olot ja katkerat kokemukset sisäistyvät, minkä jälkeen niitä kantaa osana itseään.

Tältä perustalta – tämän tiedämme monista erilaisista lähteistä – kestää erilaisia vaikeuksia muita huonommin. Työttömien selviytymisen lisäksi sama seikka selittää ainakin väestön kuolleisuutta (Julkunen ym. 1994), työssäkäyvien terveyttä (Vahtera ym. 1997) ja muun muassa sepelvaltimotautiin sairastumista – jopa sitä, mitä tahtia infarktipotilaan suonenseinämät paksuuntuvat kuntoutuksen edistyessä (Julkunen 1991). Syntynyt on kokonainen empiiristen tutkimusten aalto, jossa erilaisten aineistojen avulla on tutkittu muuttujan taustaa ja kausaalista merkitystä. Keskeinen sanoma tuntuu olevan, että luottamuksensa

menettäneet ihmiset ovat hauraampia tai haavoittuvampia kuin muut. He kestävät muita heikommin erilaisia aikuiseen elämään liittyviä rasituksia – esimerkiksi työperäistä stressiä, työhön liittyviä uudelleenjärjestelyitä, koettua epäoikeudenmukaisuutta, työttömyyttä tai sosioekonomista laskua. Tällaisten ihmisten kohonnut sairastavuustaipumus helposti siis syventää ja pahentaa erilaisia vaikeuksia. (Ks. Kivimäki ym. 1998; Kivimäki ym. 2003; Elovainio ym. 2002; Virtanen ym. 2005.)

Ilmiön luonteeseen kuuluu, että se – ja sen merkitys – vaihtelee sosiaalisen aseman mukaan. Tällaiset yksilöt voivat menestyä elämässään hyvinkin, osin jopa poikkeuksellisen hyvin, jos he pääsevät toimimaan vakaissa oloissa, jotka jäsentyvät kilpailullisesti, esimerkiksi ylempinä toimihenkilöinä. Vastoinikäymisiä ja vaikeuksia tällaiset ihmiset kuitenkin kestävät muita heikommin – asemasta riippumatta. Kun vastoinikäymiset ja takaiskut samalla lisäävät ilmiön esiintyvyyden todennäköisyyttä, ei ole ihme, että yhteisöllisen disintegraation esiintyvyys on selvästi suurempaa huono-osaisten keskuudessa. (Ks. Barefoot ym. 1991; Marmot ym. 1991; Scherwitz ym. 1991.)

Yksi tapa kuvata ilmiön määrää ja merkitystä on viitata aiemmin tekemäämme analyysiin siitä, mikä on yhteisöllisen disintegraation merkitys siinä, kuinka orientoituu työmarkkinoilla. Stakesin vuonna 2005 keräämän edustavan aineiston (Kortteinen & Elovainio 2005) mukaan yhteisöllinen disintegraatio on iästä riippumaton, keskeinen selittäjä sille, ketkä pyrkivät vetäytymään työmarkkinoilta. Samat vastaajat pyrkivät vetäytymään työmarkkinoilta myös vaikean taloudellisen ahdingon oloissa, ja tässä suhteessa he eroavat muista. Keskimäärin ottaen näytti siltä, että taloudellinen ahdingko (toimeentulotukiriippuvuus) selvästi lisäsi työ- ja koulutushaluja. Näin on siis väestössä keskimäärin. Yhteisöllisesti disintegroituneiden kohdalla tällaista yhteyttä ei kuitenkaan ollut: he pyrkivät työmarkkinoilta pois myös sellaisessa tilanteessa, jossa eivät taloudellisesti

pärjänneet. Tässä mielessä kysymys on väestön-osasta, jonka kohdalla ekonomistisesti järkeilyt kannustavuuspolitiikka (ns. kepittäminen) ei toivotulla tavalla toimi.

Kaikki edellä kuvatut selitysaasteet ovat huomattavan korkeita. Kun kysymys on jatkuvasta muuttujasta, lukumäärät ja osuudet riippuvat siitä, mihin jakokohta asetetaan. Yksi tapa kuvata ilmiön yleisyyttä on käyttää niitä jakokohtia, joiden avulla merkitseviä yhteyksiä analyyseissa on ilmennyt. Tällä tavoin arvioituna ilmiön mittasuhteet eivät ole mitenkään vähäiset. Kun koko väestön keskuudesta noin neljännes (27 %) oli vuoden 2005 aineistossa tällä tavoin arvioiden yhteisöllisesti disintegroitunutta, tällaisen väen osuus kasautuneesti huono-osaisten (tuloköyhien ja sairaiden) keskuudessa oli karkeasti arvioiden kaksinkertainen (noin 50 %).

Nuorisobarometrin aineisto on ensimmäinen tarjolla oleva aineisto, joka tarjoaa mahdollisuuden kuvata ja arvioida ilmiön periytyvyyttä ja sen merkitystä siinä, missä määrin ja millaisten mekanismien kautta huono-osaisuudesta tulee ylisukupolvista. Uusien analyysien valossa näyttäisi siltä, että heikon sosiaalisen resilienssin periytyminen vanhemmilta lapsille on yksi tällainen mekanismi.

AINEISTO JA ANALYYSI: OPPIMISESTA JA PERIITYMISESTÄ

Nuorisobarometrin perusjoukkona ovat 15–29-vuotiaat nuoret koko maassa Ahvenanmaata lukuun ottamatta. Yhteensä haastateltiin 1902 nuorta, joista 1792 oli suomenkielistä nuorta, 105 ruotsinkielistä ja 5 äidinkieleltään muun kuin suomen- tai ruotsinkielistä nuorta. Haastattelun lopuksi nuorelta kysyttiin lupaa vanhemman haastatteluun. Yhteensä haastateltiin 597 vanhempaa. Nuorista 387:lla vanhempien haastatteluun vastasi vain toinen vanhemmista, 105 nuorella molemmat. Yhteydenottoja tehtiin 1338 vanhemmalle. Soittoja tehtiin 1988 kappaletta. Haastattelusta kieltäytyi 91 henkilöä, ja yksi haastattelu keskeytyi. Nuorten haastattelujen keskimääräinen kesto oli noin 34

minuuttia, vanhempien noin 30 minuuttia. Kun haastattelulomakkeissa kysyttiin muun muassa edellä mainittua yhteisöllistä disintegraatiota, tulokseksi syntyi aineisto, joka sisältää mittauksen tästä samasta asiasta sekä vanhemmilta että nuorilta, edustavassa otoksessa, yhdessä monien taustatekijöiden ja perheen sisäistä elämää koskevien kysymysten kanssa. Emme tunne yhtään aineistoa, emme miltään ajalta emmekä mistään, joka olisi rakenteeltaan samanlainen ja joka mahdollistaisi vastaavalla tavalla edustavaan otokseen perustuvan empiirisen tutkimuksen sosiaalisen resilienssin periytyvyydestä.

Analyysi yhteisöllisen disintegraation esiintyvyydestä kyselyyn osallistuneiden nuorten perhetaustassa osoittaa, kuinka ilmiö vaihtelee – oletusten mukaisesti – vanhempien koulutustaustan mukaan. On kuitenkin syytä erikseen kiinnittää huomiota siihen, että tämä yhteisvaihdelu on merkitsevää tai erittäin merkitsevää yhteisvaihtelusta huolimatta varsin väljä: selvästi keskimääräistä suurempi osa vain perus- tai keskiasteen koulutuksen suorittaneista vanhemmista näyttäisi olevan yhteisöllisesti disintegroituneita, mutta suurin osa heistä sitä ei kuitenkaan ole. Pitkälle koulutettujen vanhempien joukossa ilmiön esiintyvyys on keskimääräistä pienempää, mutta tästä huolimatta sitä esiintyy. On siis syytä korostaa, että emme nyt seuraavassa selitä huono-osaisuuden periytymistä vaan sosiaalisen resilienssin puutteita, alttiutta pudota. Kysymme tällaisen alttiuden periytymistä, periytyminen mekanismeja ja mahdollisia seurauksia.

Tässä tarkoituksessa suoritimme logistisen regressioanalyysin, jossa selitimme jälikasvun yhteisöllistä disintegraatiota saman perheen vanhempien vastaavalla. Käytimme logistista regressioanalyysia sen vuoksi, että se mahdollistaa useiden selittäjien yhtäaikaisten tarkastelun niin, että tulokseksi syntyy estimaatti kunkin selittäjän itsellisestä kausaalisesta yhteydestä selitettävään tilanteeseen, jossa kaikkien muiden analyysiin mukaan otettujen muuttujien vaikutus on vakioitu.¹ Vanhempien

yhteisöllisen disintegraation lisäksi otimme malliin mahdollisiksi selittäjiksi mukaan ne muuttujat, jotka aiempien tutkimusten valossa olivat tärkeimpiä: ikä, sukupuoli, perheen taloudellinen tila ja äidin koulutustaso.

Analyysi osoitti, että yhteisöllinen disintegraatio periytyy vahvasti vanhemmilta lapsille. Tulos säilyi samana vaikka malliin sisällytettiin sukupuoli, ikä ja perheen taloudellinen tila. Vanhempien yhteisöllinen disintegraatio ennustaa nuoren vastaavaa OR 1.53 (95 % CI 1.02–2.28), $p=0.039$. Sukupuoli ja ikä vakioituna OR 1.62 (95 % CI 1.07–2.44), $p=0.022$, edelleen perheen taloudellinen tila vakioituna OR 1.62 (95 % CI 1.07–2.43).

Äidin koulutus käyttäytyy mallissa mutkikkaammin. Äidin koulutuksen sisällyttäminen malliin pudottaa vanhempien ja nuoren yhteisöllisen disintegraation välisen yhteyden ei-merkittäväksi, mutta efektin muutos on varsin pieni OR 1.46 (95 % CI 0.93–2.27). Lisäksi näyttäisi siltä, että äidin koulutuksella ja vanhempien yhteisöllisellä disintegraatiolla on interaktio-efekti nuoren yhteisölliseen disintegraatioon ($Z=2.21$, $p=.027$). Tämän yhteisvaikutuksen järkevin tulkinta on tehdyn analyysin valossa se, että äidin koulutus on yhteydessä matalaan nuoren disintegraatioon (OR 0.53, 95 % CI 0.30–0.93) $p=.025$), jos vanhempien disintegraatio on matala, mutta ei, jos se on korkea OR 1.42.

Saman voi sanoa asiasisällön kautta seuraavasti: äidin korkeampi koulutus on sinänsä hyvä asia lapsen luottamuksen kehityksen kannalta, mutta jos vanhempien yhteisöllinen disintegraatio on korkea, vanhempien korkea koulutustaso ei lasta siltä suojaa.² Siis alhainen sosiaalinen resilienssi periytyy vanhemmilta lapsille, eikä lapsia suojaa edes äidin korkea koulutus. Myös korkeasti koulutettujen, yhteisöllisesti disintegroituneiden vanhempien lapset ovat sosiaalisen resilienssinsä puolesta keskimääräistä hauraampia.

Aineiston avulla on vaikea tulkita periytymisen mekanismeja, toisin sanoen sitä, mitä kautta

oppiminen tapahtuu. Aineisto kuitenkin sisältää kysymyksiä lapsuudenkodin ilmapiiristä, siitä, missä määrin sopuisa tai riitaisa se on vastaajan kokemana ollut, missä määrin perheessä tehtiin yhdessä erilaisia asioita ja missä määrin vastaaja koki vanhempiensa auttavan itseään käytännössä tai emotionaalisesti. Kun kysymys on retrospektiivisistä arvioista, kysymysten käsittelyä vaikeuttaa se, että vastauksiin sisältyy poikkeuksellisen paljon epämääräisyyttä. Erityisen hankalia kysymyksiä liittyy asetelmaan, jossa oletetaan – niin kuin tässä – että vanhempien yhteisöllisen disintegraation vaikutus lasten vastaavaan kulkee perheen sisäisen sosiaalisen elämän kautta. Jos selitettävä on nuoren asenne, ja selittäjä perustuu nuoren retrospektiivisiin arvioihin perheen ilmapiiristä, voi hyvin olla, että yhteys kulkee toisin päin: nuoren asenne selittää hänen muistikuviaan. Mahdollista harhaa kuitenkin pienentää, jos rakennamme asetelman toisin: selitämme nuoren arviota perheen ilmapiiristä ja käytämme selittäjänä vanhempien yhteiskunnallista asemaa.

Analyysin valossa näyttäisi siltä, että perheen heikko taloudellinen asema on erittäin merkittävällä tavalla yhteydessä nuoren kokemukseen perheen sisäisestä psykososiaalisesta ilmapiiristä. Tämä puolestaan yhteisvaihtelee erittäin merkittävällä tavalla nuoren sisäistämisen yhteisöllisen disintegraation kanssa. Tulos on linjassa sen tulkinnan kautta, jonka mukaan yhteisöllinen disintegraatio periytyy vanhemmilta lapsille perheen sisäisen sosiaalisen elämän kautta.

Jotta analyysin logiikka nyt säilyisi kirkkaana, on hetkeksi syytä pysähtyä, ottaa etäisyyttä aineistoista ja estimaateista, ja katsoa tutkimusasetelman sisältöä edellä käydyn teoreettisen keskustelun näkökulmasta. Tähänastinen empiirinen analyysi on ollut asetelmaltaan yksikäsitteistä ja selkeää: kysymys on ollut rakenteellisesta selittämisestä. Kun lapset eivät voi valita vanhempiaan, vanhempien taloudellinen asema ja perheen ilmapiiri on lasten/nuorten sosiaalistumisen ulkoinen rakenteellinen ehto. Analyysi osoittaa, että vanhempien yhteisöllinen

disintegraatio välittyä lapsille ja että yhteys näyttäisi kulkevan perheen sisäisen sosiaalisen elämän kautta.

Seuraavaksi muutamme asetelmaa. Ajatuksena on, että edellä kuvatun periytyksen kautta syntynyt sisäistymä ohjaa lapsen/nuoren omaa ajattelua ja toimintaa ja tätä kautta voi vaikuttaa esimerkiksi siihen, millaisia kouluarvosanoja hän saa. Tässä tarkoituksessa rakensimme uuden mallin, jossa selitettävänä on nuoren peruskoulun päättötodistuksen keskiarvo ja selittäjinä ne seikat, jotka aiemman tutkimuksen valossa oletettavasti ovat tässä tärkeitä, muun muassa äidin koulutustaso. Lisäsimme malliin myös tiedot vanhempien ja lasten yhteisöllisestä disintegraatiosta.

Vanhempien yhteisöllinen disintegraatio ei näyttäisi olevan (aivan) yhteydessä lapsen kouluarvosanaan OR 0.73, 95 % CI 0.49–1.07), mutta lapsen oma vastaava selittää peruskoulun päättötodistuksen keskiarvoa erittäin vahvasti OR 0.41 95 % CI 0.28–0.60. Lapsen oma yhteisöllinen disintegraatio selittää keskiarvon alhaisuutta, vaikka sukupuoli, ikä, perheen taloudellinen tilanne tai äidin koulutus vakioidaan OR 0.60, 95 % CI 0.48–0.76. Kouluarvosanan selittäjinä ovat mallissa sukupuoli OR 0.36, äidin koulutus OR 2.24 ja lapsen oma yhteisöllinen disintegraatio. Viimeksi mainittu seikka selittää siis päättötodistuksen keskiarvoa karkein piirtein yhtä voimakkaasti kuin lapsen sukupuoli ja äidin koulutustaso.

Olemme aiemmassa analyysissämme raportoineet tuloksesta, jonka mukaan yhteisöllisesti disintegroituneet ihmiset poikkeavat muista siinä, että taloudellinen ehdinko ei näyttäisi kannustavan heitä työmarkkinoille (Kortteinen & Elovainio 2005). Tulos, jonka mukaan sama ilmiö selittäisi – äidin koulutustason ohitse ja ylitse – päättötodistuksen keskiarvon alhaisuutta, on sisältönsä puolesta sukua tälle aiemmalle tulokselle. Tulkinta jää tämän aineiston valossa epävarmaksi, mutta sellainen olisi kyllä luontevasti tarjolla.

Indikaattori erottaa ne ihmiset, jotka eivät

luota kehenkään ja joilla on taipumusta hostiileihin muita koskeviin oletuksiin. Tuntuu si luontevalta ajatella, että myös koulussa ja työmarkkinoilla saatava negatiivinen palaute tulkitaan tästä näkökulmasta ja tällä asenteella: palautteeseen ei luoteta. Tulos on, että palaute motivoi näitä ihmisiä muita huonommin. Negatiivinen palaute tulkitaan keskimääräistä helpommin palautteen antajan viaksi, uudeksi kohtuuttomuudeksi, jolloin yhteistyöstä mieluummin pidättäydytään, ja tulos näkyy pikemminkin vetäytymisenä tai torjuntana kuin entistä ankarampana työntekona. Tätä kautta yhteisöllisen disintegraation tuottamat hostiilit tulkinnat tahtovat tuottaa sellaista ajattelua ja toimintaa, joka on oman aseman edistämisen kannalta dysfunktionaalista. Jos ympäristön vakavaksi tarkoitettu palaute torjutaan, hoidutellaan esiin uutta, vakavaksi tarkoitettua palautetta, ja kierre on valmis.

Nyt voimme vetää tulokset yhteen. Empiiriseltä kannalta tulos on se, että epäluottamus on yleisempää alemman koulutuksen ja sosioekonomisen ryhmän sisällä, epäluottamus periytyy vahvasti lapsille, vaikuttaa koulumenestykseen ja siltä ei suojaa edes äidin korkea koulutus.

Jos tuloksia tarkastelee analyysin teoreettisen logiikan näkökulmasta, syntyy kiinnostava kokonaiskuva. Analyysissa on kolme keskeistä elementtiä. Ensinnäkin näyttää siltä, että yhteisöllinen disintegraatio on yleisempää huono-osaisten keskuudessa. Toiseksi näyttäisi siltä, että se periytyy jälkipolville perheen sisäisen elämän kautta. Kolmanneksi näyttäisi siltä, että tämä rakenteellisesti tuotettu asenteellinen sisäistymä tuottaisi käyttäytymistä, joka on omiaan heikentämään toimijan omaa asemaa, esimerkiksi lapsen/nuoren tulevaa työmarkkina-asemaa. Kun heikkoon asemaan liittyy keskimääräistä suurempi vakavien vastotoinkäymisten ja ongelmien riski ja kun asenteellinen sisäistymä tarjoaa olemisen pohjaksi keskimääräistä heikompa sosiaalista resilienssiä, huono-osaisuus näyttäisi tässä periytyvän sekä

poikkeuksellisen haurauden että keskimääräistä heikomman aseman muodossa.

LOPUKSI: TULOKSET JA KESKUSTELU

Tekstimme lopuksi vedämme yhteen tulokset ja keskustelemme niiden yhteiskunnallisesta ja sosiaalipoliittisesta merkityksestä. Yhteenvedo ja keskustelu on syytä jakaa vastaavasti kahteen osaan.

Lähdimme liikkeelle siitä yleisestä kysymyksestä, onko huono-osaisuuden periytymisessä kysymys ahtaiden rakenteellisten ehtojen (esim. pienituloisuuden) siirtymisestä sukupolvien ketjussa eteenpäin vai liittyykö siihen myös jotain opittua, ja jos, mitä. Jäsensimme kysymystä sen uudemman, lähinnä yhdysvaltalaisen köyhyyskulttuureita koskevan keskustelun näkökulmasta, jossa huono-osaisten ajattelussa ja käyttäytymisessä erotetaan suurta, ryhmäkohtaista moninaisuutta. Tarkastelumme antaa tässä suhteessa aiheita kaksijakoiseen päätelmään: kyllä, huono-osaisuuden periytymiseen näyttäisi liittyvän myös opittuja elementtejä ja oppimista, ja lisäksi tällä oppimisella näyttäisi olevan merkitystä huono-osaisuuden synnyn kannalta, mutta ei, kyse ei näyttäisi olevan mistään sellaisesta, jota yhdysvaltalaisessa – tai aiemmassa brittiläisessä – keskustelussa on kutsuttu köyhyyskulttuuriksi. Kyse ei näyttäisi olevan yhteisöllisesti ankkuroituneista, kollektiivisista käyttäytymistavoista vaan pikemminkin kaiken tällaisen ryhmäkohtaisen, kollektiivisen ja vakiintuneen hajoamisesta, kulttuurisesta ja yhteisöllisestä disintegraatiosta. Tämä disintegraatio näyttäisi periytyvän ylitse sukupolvien ja muodostavan osaltaan perustaa huono-osaisuuden ylisukupolvisuudelle.

Tuloksen ja tulkinnan sisältöä on mahdollista tarkentaa keskustelemalla siitä kahteen erilaiseen, köyhyyskulttuureista käydyn keskustelun suuntaan.

Moisio ja Kauppinen nostavat omassa analyysissään (2011) yhtenä tulkintamahdollisuutena esille brittiläistä alkuperää olevan ajatuksen niin sanotusta riippuvuuskulttuurista:

ajatuksen siitä, että sosiaaliturvan varassa elävien lapset oppisivat vanhemmiltaan sen, kuinka ilman työtä eletään, ja tästä syntyisi perhe- tai naapurustokohtaisia kulttuurisia perinteitä, johon liittyy omat sisäiset tapansa ja tulkintansa. Tässä esitetty analyysi ei anna minkäänlaista tukea tällaiselle tulkinnalle, pikemminkin päinvastoin. Tässä keskeiseksi selittäjäksi ei nouse mikään sellainen perinne, joka olisi kollektiivinen, ja tätä kautta vakiintunut ja sitova, eikä periytymiseen liity riippuvuuden oppimista. Jos jostain, tässä on kyse ylikorostuneesta riippumattomuuden tavoittelusta, jonka perustana on se, että kehenkään ei kuitenkaan voi luottaa. Samasta syystä kysymys ei ole kollektiivisesta käyttäytymisestä vaan hajautuneesta, yksilöllisestä tulkinnasta ja toiminnasta: kun toiset kuitenkin ovat epäluotettavia, turvallisinta on pysyä itsellisenä ja nojata toisiin mahdollisimman vähän. Tämä näyttäisi siirtyvän sukupolvien ylitse ja selittävän sekä haurautta että huonoa selviytymistä, ei opittu riippuvuus.

Kysymys ei myöskään ole mistään erityisestä, ryhmäkohtaisesta ajattelun tai käyttäytymisen tavasta, jonka avulla jokin tietty ryhmä olisi oppinut selviytymään omassa erityisessä asemassaan (Small ym. 2010). Ajattelu- ja suhtautumistapa näyttäisi päinvastoin olevan siinä mielessä asemasta riippumaton, että myös taustaltaan hyväosaiset voivat hyvin kantaa sitä, ja samoin tuloksin (vrt. sairastavuus, huono-osaisuuden kasautuminen). Tämä ei ensisijaisesti näyttäisi liittyvän tausta- tai lähtökulttuurin piirteisiin, vaan siihen, mitä syntyy, kun luottamus taustatai lähtökulttuurin sitovaan voimaan hajoaa, ja syntyy tilanne, jossa subjekti kokee toimivansa yksin, keskellä kovaa, kylmää ja laskelmoivaa maailmaa – ilman että muulla on merkitystä.

Ehkä paras tapa jäsentää ja ymmärtää tätä on lähteä liikkeelle aivan sosiaalitieteellisen tutkimuksen perusteista, siitä, millä tavalla ”sosiaalinen” ja ”sosiaalistuminen” ymmärretään. Edellinen näistä käsitteistä viittaa yleisimmillään ihmisten keskinäiseen kanssakäymiseen ja sitä sitoviin arvoihin, normeihin, tulkintakehyksiin

ja/tai repertuaareihin; jälkimmäinen siihen, kuinka kasvava ihminen tapaa oppia ja sisäistää nämä oman kasvamisensa myötä. Ne ikään kuin sisäistyvät, muuttuvat itsestäänselvyyksiksi, joiden näkökulmasta muiden käyttäytymistä tulkitaan, ymmärretään ja ennakoidaan. Tällaisen oppimisen kautta – näin on tapana sanoa – kasvava subjekti integroituu sosiaalisesti omaan kulttuuripiiriinsä, ankkuroituu muihin näiden perinteiden ohjaamalla tavalla, ja rakentaa omat yhteisölliset suhteensa niiden rakenteistamassa kulttuurisessa kodissa.

Nyt näyttäisi olevan kysymys ilmiöstä, joka liittyy tällaisen oppimisen epäonnistumiseen, siihen, että subjekti oppiikin, että millään tällaisella ei ole mitään merkitystä, tai että mihinkään tällaiseen ei voi luottaa. Jos/kun kaikki tämä keskinäisen elämisen kulttuurinen ja sosiaalinen elementti puretaan pois, jäljelle ei jää kuin markkinat, vaihto, etujen ja hyötyjen tavoittelu – ja vieläpä sellaisella erityisellä tavalla, jota (tällaisen tulkinnan mukaan) mikään kulttuurinen tai sosiaalinen ei sido. Tässä mielessä, toisin sanoen käsitteen yleisimmässä mahdollisessa merkityksessä, kysymys on yhteisöllisestä disintegraatiosta.

Tämän tulkinnan kautta on mahdollista ymmärtää ilmiön taustaa, yleisyyttä ja rakennepiirteitä. Mitä enemmän elämä ihmistä lyö, sitä todennäköisemmin alkaa ajatella, että ei täällä kukaan toisesta piittaa (Bosma ym. 1999; Taylor ym. 1997). Tätä kautta ilmiö on myös mahdollista ymmärtää arkijärkisesti, kokemuksen kautta: kyse on jonkinlaisesta elämään pettymisestä, katkeroitumisesta ja kyynistymisestä, siitä että alkaa jo odottaakin pahinta. Tämä on sitä yleisempää, mitä huono-osaisemmasta väestä on kysymys, ja mitä voimakkaampaa tämä on, sitä hauraampi on (Kivimäki ym. 1998; Vahtera ym. 2000; Watkins ym. 1992; Williams ym. 1980) ja sitä huonommin osaa asiansa hoitaa.

Smallin ym. käyttämät käsitteet ”tulkintakehys” ja ”repertuaari” sopivat hyvin jäsentämään sitä, mitä toistaiseksi ilmiön vaikutustavoista tiedämme (2010). Kehys tässä on ajatus

siitä, että kaikki ajavat omaa etuaan ja että puhe muusta on vain peitto, jonka alla tämä tapahtuu. Kun tämä jäsentää toisia koskevia oletuksia, uudet takaiskut tulkitaan tältä perustalta (”joku on taas kussut linssiin”), ja niihin suhtaudutaan hostiilisti. Kun toisilta jo valmiiksi odotetaan tätä, ja muihin suhtaudutaan tämän oletuksen pohjalta, tulokseksi syntyy – näin oletuksemme kulkee – sellaista käyttäytymistä, joka toisten näkökulmasta koetaan hostiiliksi, ja siis loukkaavaksi. Tällöin disintegroitunut toimija itse asiassa kutsuu tai houkuttelee esiin juuri sitä itseensä kohdistuvaa torjuntaa, jota hän lähtökohtaisesti odottaa ja pelkää. (Appelberg ym. 1991; Kivimäki ym., 1998; Miller ym. 1996; Smith 1994; Smith & Christensen 1992.) Tulkintakehys siis tuottaa repertuaaria, joka vahvistaa lähtökohtaista kehystä.

Tältä perustalta on helppo ymmärtää se jo aiemmin esille nostettu tulos, jonka mukaan hyvissä, vakaissa oloissa – esim. ylempien toimihenkilöiden työssä – tällä tavalla ajatteleva ja toimiva ihminen voi pärjätä jopa poikkeuksellisen hyvin. Tiukan markkinaehtoisesti jäsenytneessä työyhteisössä kuvattu tulkintakehys ja repertuaari voivat tuottaa yksilön kannalta hyviäkin tuloksia. Ongelmallisempi on tilanne, jossa sama ilmiö liittyy heikkoon yhteiskunnalliseen asemaan ja epävakaiseen asemaan. Heikko yhteiskunnallinen asema lisää vakavien ongelmien ja takaiskujen todennäköisyyttä, eivätkä omat hostiilit sisäistymät auta tilanteiden hoitamisessa.

Keskustelu tulosten ja tulkintojen yhteiskunta- ja sosiaalipoliittisesta relevanssista on ehkä syytä pohjata sosiaalisen resilienssin käsitteeseen. Käsitteessä on samanlaista intuitiivista vetoavuutta kuin keskustelussa ”syrjäytymisestä”: on ikään kuin olisi intuitiivisesti selvää, mihin nämä käsitteet viittaavat, niillä ikään kuin olisi itsestään selvä sisältö ja viitekohta. Resilienssin käsite tuntuu lisäksi avaavan kysymystä syrjäytymisen mekanismeista tavalla, joka on ajankohtaiseen yhteiskunnalliseen muutoksen sopiva: olemme jo ainakin kahdenkymmenen

vuoden ajan eläneet sellaista, aiempaan verrattuna poikkeuksellista historiallista ajanjaksoa, jonka kuluessa olemme saaneet tottua suuriin ja turbulentteihin rakenteellisiin muutoksiin. Sikäli kuin tulevaisuus nyt on lainkaan ennakoitavissa, tulemme todennäköisimmin jatkossakin elämään samantyyppisen kehityksen keskellä. Tuskin kukaan on turvassa näiltä muutoksilta, ja jos ne iskevät vaikeuksien ja vastoinkäymisten muodossa kohdalle, kysymys on siitä, selviääkö vai ei, ja siitä, kuka selviää, kuka ei. Sosiaalisen resilienssin käsite jäsentää tätä ja tältä perustalta tapahtuvaa sosiaalista eriytymistä.

Jos tässä tekstissä esitetty tulkinta osuu oikeaan, on mahdollista sanoa, että kohtuullisesti tapahtunut, riittävä sosiaalinen integraatio on sosiaalisen resilienssin välttämätön ehto. Ihmiset, jotka ovat oppineet luottamaan ja nojaamaan omaan lähipiiriinsä, selviytyvät vaikeuksista ja vastoinkäymisistä muita paremmin. Ihmiset, jotka ovat tässä suhteessa disintegroituneita, ovat hauraimpia.

Niin yleinen kuin tämä tulkinta onkin, se yhtä kaikki tarjoaa perustaa keskustella analyysin yhteiskunta- ja sosiaalipoliittisesta merkityksestä. Jos huono-osaisuuden periytymistä ymmärretään ja jäsennetään tätä kautta, mikä olisi yhteiskunta- ja sosiaalipoliittisesti viisasta?

Tästä voi esittää ainakin kaksi yleistä huomautusta. Edellä esitetyn analyysin tuloksena on syntynyt ajatus kehästä, jossa heikko rakenteellinen lähtötilanne sisäistyy, tuottaa hostiileja ympäristöä koskevia tulkintoja, joiden virittämä repertuaari on oman aseman edistämisen kannalta haitaksi. Elämäänsä ja muihin pettyneet ihmiset ovat katkeria ja kyynisiä, ja heidän tapansa ajatella ja toimia tahtoo tuottaa torjuntaa. Tässä esitetty analyysi osoittaa, että/kuinka tällainen kehä voi käynnistyä jo varhain, lapsuudenkodissa tapahtuvan sosiaalistumisen vaikutuksesta. Keskeistä on kysyä, kuinka tällaisen kehän saisi poikki.

Kysymys ei ole helppo. Kuka tahansa, joka on tehnyt töitä vaikeimmin kärsineen väestönsä kanssa, saa luultavasti helposti kiinni

siitä, mistä tässä puhutaan: ne jotka kipeimmin apua tarvitsisivat, ovat usein vaikeimpia auttaa – erilainen, myös opettajiin ja ammattiauttajiin kohdistuva torjunta on niin voimakasta, että suurin osa ajasta menee pelkän yhteyden luomiseen. Yhdysvaltalainen keskustelu siitä, kuinka myönteinen vaikutus koulussa vietetyn ajan mitalla on ainakin osaan oppilaista, liittyy juuri tähän. Osalla oppilaista perhe ja lähipiiri ovat niin vaikeita, että heidän on parempi olla koulussa.

Katse kääntyykin nopeasti ehkäisevien toimien puoleen. Vertailu riippuvuuskulttuurikeskustelun virittämään keskusteluilmastoon nostaa nopeasti esille tämän tulkinnan sosiaalipoliittisen johtoajatuksen tai eetoksen. Jos ajatella, että ongelma on siinä kulttuurisessa ilmastossa, johon huono-osaiset sosiaalistuvat, loogista on yrittää estää tällaisten kulttuuristen muotojen vaikutusta, esimerkiksi ulottamalla markkinaperustaiset porkkanat ja kepit mahdollisimman suoraan mahdollisimman pitkälle. Jos sen sijaan nojaamme tässä esitettyyn tulkintaan, jonka mukaan ongelmana on yhteisöllinen disintegraatio, keskeistä olisi yrittää kaikin tavoin turvata ihmisten mahdollisuus pitää huolta toisistaan ja virittää sekä tuet että palvelut (ml. koulut) vastaavasti. Jos itsellä on merkityksellisiä muita, omalle jaksamiselle on itseä suuremmat syyt, ja jaksaa paremmin innostua myös jostain niin vähäisestä kuin arvosanat tai raha.

VIITTEET

- 1 Tätä tarkoitusta varten kaikki tarkasteltavat muuttujat pitää dikotomisoida, jاکaa 0/1 muuttujiksi. Laskimme aluksi selitettävän muuttujan summamuuttujat nuorille ja vanhemmille erikseen ja jaoimme ne kahtia siten, että muuttuja saa arvon yksi, kun se sijoittuu 33 % ääripäähän. Nuorten jakauma oli tarkasti 32.3 % (615)/67.7 % (1287) ja vanhempien jakauma 32.3 % (159)/67.7 % (333).
- 2 Äidin korkeampi koulutus on toki yhteydessä vanhempien matalampaan hostiliteettiin (OR 0.61, 95% CI 0.41–0.93).

KIRJALLISUUS

- Aaltonen, Mikko (2010) Nuorten aikuisten koulupudokkuus, työttömyys ja väkivaltarikollisuus. Väkivallan tekijät ja uhrin kansallisesti edustavan rekisteriaineiston valossa. *Oikeus* 2010 (39); 3: 220–247.
- Appelberg, K. & Romanov, K. & Honkasalo, M.-L. & Koskenvuo, M. (1991) Interpersonal conflicts at work and psychosocial characteristics of employees. *Social Science & Medicine*, 32, 1051–1056.
- Barefoot, J. C., Dahlstrom, W. G., & Williams Jr., R. B. (1983) Hostility, CHD incidence, and total mortality: A 25-year follow-up study of 255 physicians. *Psychosomatic Medicine* 45, 59–63.
- Barefoot, John. C. & Peterson, Bercedis L. & Dahlstrom, Grant W. & Siegler, Ilene C. & Anderson, Norman B. & Williams, Redford B. (1991) Hostility patterns and health implications: Correlates of Cook-Medley Hostility Scale scores in a national survey. *Health Psychology*, 10, 18–24.
- Bosma, Hans & Van de Mheen, H. Dike & Mackenbach, Johan P. (1999) Social class in childhood and general health in adulthood: Questionnaire study of contribution of psychological attributes. *British Medical Journal* 318, 18–22.
- Cates, David S. & Houston, B. Kent & Vavak, Christine R. & Crawford, Michael H. & Urtley, Meredith (1993) Heritability of hostility-related emotions, attitudes and behaviors. *Journal of Behavioral Medicine* 16, 237–256.
- Cook, W. W., & Medley, D. M. (1954) Proposed hostility and pharasaic-virtue scales for the MMPI. *Journal of Applied Psychology*, 38, 414–418.
- Edin, Kathryn & Kefales, Maria (2005) *Promises I can keep: Why poor women put motherhood before marriage*. Berkeley: University of California Press.
- Elovainio, Marko & Kivimäki, Mika & Vahtera, Jussi & Virtanen, Marianna & Keltikangas-Järvinen, Liisa (2002) Personality as a moderator in the relations between perceptions of organizational justice and sickness absence. *Journal of Vocational Behaviour* 63 (2002): 379–395.
- Fleming, Crystal M. & Lamont, Michèle & Welburn, Jessica S. (2012) African Americans respond to stigmatization: the meanings and salience of confronting, deflecting conflict, educating the ignorant and 'managing the self'. *Ethnic and Racial Studies*, 35:3, 400–417.
- Hall, Peter A. & Lamont Michele (2009) *Successful Societies: How institutions and culture influence health*. New York: Cambridge University Press.
- Howe, George W. & Caplan, Robert D. & Foster, David & Lockshin, Mindy & McGrath, Claire (1995) When couples cope with job loss: A strategy for developing and testing preventive interventions. Teoksessa Lawrence R. Murphy & Joseph J. Hurrell Jr. & Steven L. Sauter & Gwendolyn P. Keita (eds) *Job stress interventions*. Washington, DC: American Psychological Association, 139–158.
- Julkunen, J. & Salonen, R. & Kaplan, G. A. & Salonen, J. T. (1994) Hostility and the progression of carotid atherosclerosis. *Psychosomatic Medicine* 56, 519–525.
- Kivimäki, M. & Vahtera, J. & Koskenvuo, M. & Uutela, A. & Pentti, J. (1998) Response of hostile individuals to stressful changes in their working lives: Test of a psychosocial vulnerability model. *Psychological Medicine*, 28, 903–913.
- Kivimäki, Mika & Elovainio, Marko & Kokko, Katja & Pulkkinen, Lea & Kortteinen, Matti (2003) Hostility, unemployment and health status: testing three theoretical models. *Social Science & Medicine* 2003.
- Kivimäki, Mika & Elovainio, Marko & Vahtera, Jussi & Nurmi, Jari-Erik & Feldt, Taru & Keltikangas-Järvinen, Liisa & Pentti, Jaana (2002) Sense of coherence as a mediator between hostility and health. Seven year prospective study of female employees. *Journal of Psychosomatic Research* 52 (2002), 239–247.
- Kokko, K., & Pulkkinen, L. (1998) Unemployment and psychological distress: Mediator effects. *Journal of Adult Development* 5, 205–217.
- Kokko, K., & Pulkkinen, L. (2000) Aggression in childhood and long-term unemployment in adulthood: A cycle of maladaptation and some protective factors. *Developmental Psychology* 36, 463–472.
- Kortteinen, Matti (1999) Sosiaalinen luottamus työttömien selviytymisessä. Keskustelua Anthony Giddensin kanssa. Teoksessa *Tunteiden sosiologia II*, Hämeenlinna: Karisto, 343–371.
- Kortteinen, Matti & Elovainio, Marko (2005) Miten auttaa huono-osaisia? Teoksessa Matti Heikkilä & Mikko Kautto (toim.) *Suomalaisten hyvinvointi 2005*. Sosiaali- ja terveysalan tutkimus- ja kehittämiskeskus, Jyväskylä.
- Kortteinen, Matti & Tuomikoski, Hannu (1998) *Työtön: Tutkimus pitkäaikaistyöttömien selviytymisestä*. Helsinki: Tammi.
- Koskenvuo, M. & Kaprio, J. & Rose, R. J. & Kesaniemi, A. & Sarna, S. & Heikkilä, K., & Langinvainio, H. (1988) Hostility as a risk factor for mortality and ischemic heart disease in men. *Psychosomatic Medicine* 50, 330–340.
- Lamont, Michele (2009) Responses to racism. Health and social inclusion as dimensions of Successful societies. Teoksessa Peter A. Hall & Michele Lamont (2009) *Successful Societies: How institutions and culture influence health*. New York: Cambridge University Press.
- Lewis, Oscar (1966) *La Vida – A Puerto Rican family in the culture of poverty – San Juan and New York*. New York: Random House.
- Marmot, Michael G. & Smith, George D. & Stansfield, Stephen & Patel, Chandra & Head, Jenny & White, Ian & Brunner, Eric & Feeney, Amanda (1991)

- Health inequalities among British civil servants: The Whitehall II study. *Lancet* 337:1387–1393.
- Miller, Todd Q. & Smith, Timothy W. & Turner, Charles W. & Guijarro, Margarita L. & Hallet, Amanda J. (1996) Meta-analytic review of research on hostility and physical health. *Psychological Bulletin*, Vol 119(2), Mar 1996, 322–348.
- Moisio, Pasi & Kauppinen, Timo (2010) *Toimeentulotuen asiakkuus periytyy vanhemmilta lapsille*. Tilastokeskus, hyvinvointikatsaus 1/2010, 21–4.
- Moisio, Pasi & Kauppinen, Timo (2011) The intergenerational correlation of social assistance and selection bias in the Finnish population data. *Research on Finnish Society*, Vol. 4(2011), 7–15.
- Moynihan, Daniel P. (1965) *The Negro Family: the case for national action*. Washington DC: Office for Public Policy and Action. Department of Labour.
- Myrskylä, Pekka (2009) *Koulutus periytyy edelleen*. Tilastokeskus, hyvinvointikatsaus 1/2009.
- Myrskylä, Pekka (2011) *Nuoret työmarkkinoiden ja opiskelun ulkopuolella*. Helsinki: Työ- ja elinkeinoministeriön julkaisuja 12/2011.
- Newman, Katherine & Massengil (2006) The texture of hardship. *Qualitative Sociology of Poverty 1995–2005*. *Annual Review of Sociology* 32: 1–24.
- Paananen, Reijo & Gissler, Mika (2011) *Lapsuuden köyhyys heijastuu myöhempään elämään*. THL, verkkouutinen 14.1.2011.
- Pulkkinen, Lea & Pitkänen, Tuuli (1993) Continuities in aggressive behavior from childhood to adulthood. *Aggressive Behavior* 19, 249–263.
- Puska, Pekka & Vaarama, Marja (2012) Nuorten syrjäytymisen estämiseksi tarvitaan lisää tietoa ja konkreettisia toimia. *Helsingin Sanomat*, 23.5.2012.
- Richardson, Glenn E. (2002) The Metatheory of resilience and Resiliency. *Journal of Clinical Psychology* Vol 58 (3), 3007–321.
- Sanyal, Paomita (2009) From credit to collective action: the role of microfinance in promoting women's social capital and normative influence. *American Sociological Review* 74 (4), 529–550.
- Scherwitz, Larry & Perkins, Laura & Chesney, Margaret & Hughes, Glenn (1991) Cook-Medley Hostility Scale and subsets: Relationship to demographic and psychosocial characteristics in the CARDIA study. *Psychosomatic Medicine*, 43, 45–56.
- Siegler, Ilene C. & Peterson, Bercedis L. & Barefoot, John C. & Williams, Redford B. (1992) Hostility during late adolescence predicts coronary risk factors at mid-life. *American Journal of Epidemiology* 136, 146–154.
- Small, Mario Luis & Harding, David J. & Lamont, Michèle (2010) Reconsidering Culture and Poverty. *The Annals of the American Academy of Political and Social Science* 629:6–27.
- Smith, Timothy W. (1994) Concepts and methods in the study of anger, hostility and health. Teoksessa Aron W. Siegman, & Timothy W. Smith (eds) *Anger, hostility and the heart*. Hillsdale, NJ: Erlbaum, 23–42.
- Smith, Timothy W. & Christensen, Alan J. (1992) Cardiovascular reactivity and interpersonal relations: Psychosomatic processes in social context. Special issue: Social psychophysiology. *Journal of Social and Clinical Psychology* 11, 279–301.
- Taylor, Shelley E. & Repetti, Rena L. & Seeman, Teresa (1997) Health psychology: What is an unhealthy environment and how does it get under the skin? *Annual Review of Psychology* 48, 411–447.
- Vahtera, Jussi & Kivimäki, Mika & Uutela, Antti & Pentti, Jaana (2000) Hostility and ill health: Role of psychosocial resources in two contexts of working life. *Journal of Psychosomatic Research* 48, 89–98.
- Vahtera, J. & Kivimäki, M. & Koskenvuo, M. & Pentti, J. (1997) Hostility and Registered Sickness Absences: A Prospective Study of Municipal Employees. *Psychological Medicine* 27 (1997), 693–701.
- Virtanen, Marianna & Kivimäki, Mika & Elovainio, Marko & Vahtera, Jussi & Kokko, Katja & Pulkkinen, Lea (2005) Mental health and hostility as predictors of temporary employment: evidence from two prospective studies. *Social Science & Medicine* 2005.
- Watkins, Patti L. & Ward, Clay H. & Southard, Douglas R. & Fisher Jr., Edwin B. (1992) The Type A belief system: Relationships to hostility, social support, and life stress. *Behavioral Medicine* 18, 27–32.
- Williams, R. B. & Haney, T. L. & Lee, K. L. & Kong, Y. & Blumenthal, J. A. & Whalen, R. E. (1980) Type A behavior, hostility, and coronary atherosclerosis. *Psychosomatic Medicine* 42, 539–549.

VAPAAEHTOISTOIMINTA NUORTEN MIELIKUVISSA JA MOTIIVEISSA

Vuodet 2001 ja 2011 olivat vapaaehtois-toiminnan teemavuosia, ensin mainittu YK:n ja jälkimmäinen EU:n. Teemavuotta 2001 var-ten Suomessa perustettiin sosiaali- ja terveys-järjestöjen suunnitteluryhmä, jonka aloitteesta teetettiin Taloustutkimus Oy:llä tutkimus kan-salaisten asennoitumisesta ja osallistumisesta vapaaehtoistoimintaan. Tutkija Anne Birgitta Yeung (nyk. Pessi) analysoi aineiston, ja tutki-mus julkaistiin kirjana (Yeung 2002). Vuonna 2011 haluttiin jälleen huomiodia tutkimuksel-lisesti vapaaehtoistoiminnan juhluvuotta sisäl-lyttämällä vuoden 2012 Nuorisobarometriin laaja vuoden 2001 tutkimusta mukaileva osio.

Yeungin (2002) tutkimuksen kohderyh-mänä oli koko Suomen 15–74-vuotias väestö Ahvenanmaata lukuun ottamatta. Siinä haas-tateltiin yhteensä 997 henkilöä. Koko joukosta

vapaaehtoisessa toiminnassa oli ollut mukana 36 % (N=354), joista nuoria ja nuoria aikuisia eli 15–34-vuotiaita oli 33 % (n=118). Nuorten osuus kaikista haastatteluista oli 30 % (N=301). Vuoden 2012 Nuorisobarometrin aineisto koos-tuu kokonaan 15–29-vuotiaiden nuorten ja nuorten aikuisten haastatteluista (N=1902), joista vapaaehtoistoimintaan on osallistunut viimeisten parin vuoden aikana 37 % (n=697).

Tässä artikkelissa vastataan seuraaviin tut-kimuskysymyksiin vuoden 2012 Nuorisobaro-metrin aineiston perusteella:

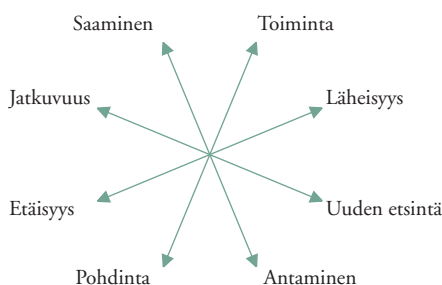
- (1) Millaisia ovat nuorten mielikuvat vapaa-ehtoistoiminnasta?
- (2) Mikä on motivoinut nuoria osallistumaan?
- (3) Miksi vapaaehtoistoimintaan ei ole osal-listuttu?

VAPAAEHTOISTOIMINNAN TIMANTTIMALLI

Mielikuvien ja motivaation analysoinnissa käy-tetään Anne Birgitta Yeungin (2004, 2005) luomaa vapaaehtoismotivaation timanttimal-lia, joka havainnollistaa ja jäsentää vapaaeh-toismotivaation moninaisuutta. Timanttimalli tai kahdeksankulmiomalli koostuu neljästä motivaation ulottuvuudesta ja kahdeksasta ääripäästä, joita ovat: saaminen–antaminen, jatkuvuus–uuden etsintä, etäisyys–läheisyys ja pohdinta–toiminta (kuvio 1).

Yeungin tutkimuksen mukaan *saaminen*–

KUVIO 1. Vapaaehtoismotivaation timanttimalli (vrt. Yeung 2005).

dimensioon sijoittuvat ne motiivit, joihin liittyvät esimerkiksi itsensä toteuttaminen ja vapaaehtoistyön kokeminen palkitsevana. *Antaminen*-pooliin sisältyvät halu auttaa, altruistinen luonne sekä erityistarpeet kuten tiettyjen eri kohderyhmien tarpeisiin vastaaminen. *Saaminen–antaminen*-välille sijoittuvat motiivit, joissa ilmenee antamalla saamista ja koettiin hyvää mieltä, kun voitiin toimia toisten hyväksi. *Jatkuvuus*-motiivit tarkoittavat tekijöitä, jotka liittyvät elämäntapaan, positiivisiin kokemuksiin vapaaehtoistoiminnasta ja identiteettiin. *Uuden etsintä*-poolille kuuluvat puolestaan ne motiivit, joissa vapaaehtoistoiminnan osallistumista innoittaa uusien asioiden oppiminen, halu laajentaa elämäntähtäintä tai kaipuu henkilökohtaiseen muutokseen. *Etäisyys*-ulottuvuuteen kuuluvia motiiveita ovat mahdollisuus itse päättää osallistumisensa tavasta ja joustavuudesta. *Läheisyys*-dimensioon sijoittuvat tekijät, joihin liittyy halu olla yhdessä toisten ihmisten kanssa, kuulua ryhmään, kokea yhteishenkeä ja toimia yhdessä. *Pohdinta* koskee eritoten motivaation taustalla olevia arvoja ja esikuvia. *Toiminta*-dimensio ilmentää vapaaehtoistyön toiminnallista ja konkreettisen tekemisen puolta. *Pohdinta–toiminta*-ääripäiden välillä olevia motiiveja ovat esimerkiksi se, että vapaaehtoistyössä saa toteuttaa arvojaan käytännön teoin. (Yeung 2004.)

Motivaatiopoolit sisältävät metatason, missä saaminen, jatkuvuus, etäisyys ja pohdinta ilmaisevat sisäänpäin kääntyneisyyttä. Antaminen, uuden etsintä, läheisyys ja toiminta kertovat ulospäin suuntautuneisuudesta. (Yeung 2004.)

NUORTEN MIELIKUVAT VAPAAEHTOISTOIMINNASTA

Vapaaehtoistyön mielikuvien analysointi toteutettiin ensin aineistolähtöisellä laadullisella sisällönanalyysillä (Kyngäs & Vanhanen 1999) hyödyntäen Atlas-ti-ohjelmaa. Näin saatiin esille mielikuvien koko kirjo ja voitiin huomioida se, että osa nuorista oli kertonut laajasti mielikuvistaan. Kvantitatiivista tarkastelua varten

jokaiselta luokiteltiin vastauksen päämerkitys SPSS-ohjelmaan, jotta voitiin tarkastella mielikuvien yhteyttä taustamuuttujiin: sukupuoleen, ikään, elämäntilanteeseen ja vapaaehtoistoimintaan osallistumiseen. Päämerkityksen analysointi suoritettiin esimerkiksi seuraavasti: Jos nuori oli luetellut viisi sanaa, joista kolme käsitteli vapaaehtoisten altruistisia luonteenpiirteitä ja kaksi vapaaehtoistoiminnan kohdetta, valittiin päämerkitykseksi altruistinen luonne. Päämerkitysten luokitukset koottiin timanttimallin teemojen mukaisesti. Mallin ulkopuolelle jääneistä mielikuvista tehtiin kaksi uutta kategoriaa. Vapaaehtoistoiminnan mielikuvien päämerkitykset on koottu taulukkoon 1.

ANTAMINEN. Yli puolet nuorista mielsi vapaaehtoistoiminnan antamiseksi (N=1062, 56 %) ja ennen kaikkea siihen liitettiin ajatus auttamisesta. Tässä nuoret heijastelevat suomalaista vapaaehtoistoiminnan motivaatio- maisemakuvaa laajemminkin: auttaminen on eri-ikäisille keskeisin motiivi lukuisten tutkimusten mukaan. *Auttamishalun*, auttamisen tai hyväntekeväisyyden mainitsi ainoana mielikuvaan 12 % nuorista (N=228). Suuri osa kertoi auttamisen edellyttävän *altruistista luonnetta* (N=451, 24 %). Vapaaehtoiisiin liitettiin sellaiset sanat kuin empaattisuus, hyvyys, vilpittömyys, pyyteettömyys, hyvä tahto, vastuuntuntoisuus, välittäminen, ystävällisyys ja humanisuus. Altruistisuus ilmeni myös auttamisena ilman palkkaa tai oman hyödyn tavoittelua. Monelle nuorelle vapaaehtoistoiminnan mielikuvat avautuivat toiminnan *erityistarpeiden* (N=399, 19 %) eli kohteiden, alojen ja auttamisjärjestöjen kautta. Vapaaehtoistoiminnan kohteet liitettiin eniten *sosiaali- ja terveysalaan*. Auttamisen kohteiksi miellettiin erityisesti vähäosaiset, köyhät ja vanhukset. Auttamistavoiksi tunnistettiin rahankeräykset, ruoka-avustukset ja ystävöityminen. Suomen Punaisen Ristin ja sen tukemisen mainitsi 95 (5 %) nuorta, mikä teki SPR:stä tunnetuimman vapaaehtoistoiminnan järjestön. Muita kohteita ja aloja olivat:

kristillinen toiminta: 50 nuorta yhdisti vapaaehtoistoiminnan kirkkoon, joka oli siten toiseksi eniten mainittu yksittäinen taho; *kansainvälinen avustustoiminta*: kehitysapu, ihmisoikeudet ja katastrofiapu; *luonnonsuojelu*: eläinten auttaminen ja ympäristönsuojelu; *lapsi- ja nuorisotyö*: partio ja koulujen tukioppilastoiminta; *ryhmä- ja järjestötoiminta*: vapaapalokunta, maanpuolustustoiminta, poliittinen toiminta; sekä *urheilu*: urheilutapahtumissa auttaminen ja valmennustoiminta. Lisäksi muutama nuori liitti vapaaehtoistoimintaan *lähikohteiden* kuten kaverien, sukulaisten, paikallisen yhteisön, taloyhtiön auttamisen. Pienelle osalle nuorista vapaaehtoistoiminnan mielikuva ilmeni *toiveena auttamishalun levittämisestä* (N=17, 1 %) seuraavien lainauksien tapaan:

Toivoisin, että muut ihmiset olisivat innokkaampia tekemään vapaaehtoistoimintaa.

Toivoo, että ihmiset auttaisivat enemmän.

Kaikkien pitäisi osallistua siihen [vapaaehtoistoimintaan].

SAAMINEN–ANTAMINEN. Nuorten mielikuvissa saaminen-ulottuvuuden sisältämiä asioita ei tullut esille ilman, että niitä olisi yhdistetty antamiseen. Saaminen–antaminen-ääripäiden keskelle sijoittui 3 % vastauksista (N=52). Nuoret kertoivat vapaaehtoistoiminnan tuottamasta *hyvästä mielestä* (N=29, 2 %) ja *antamisen kautta saamisesta* (N=20, 1 %). Muutamalle vapaaehtoistyö merkitsi *henkilökohtaisen kasvun* (N=3) mahdollisuutta, kuten:

Tehdään jotain tavoittelematta voittoa ja saadaan siitä henkistä pääomaa.

Saaminen-ääripää ei tullut mielikuvissa esille, kuten ei myöskään uuden etsintä -pooli.

JATKUVUUS. Jatkuvuus-ääripäähän luokiteltiin vastaukset, joissa kuvattiin *positiivisia kokemuksia* tai positiivista ja arvostavaa asennetta (N=112, 6 %) vapaaehtoistoimintaa kohtaan. Vapaaehtoistoiminta nähtiin merkittävänä

yhteiskunnan hyvinvoinnin ylläpitäjänä (N=26, 1 %) ja edistäjänä ja kanavana pitää yhteisistä asioista huolta. Osa nuorista ilmaisi, että he ovat olleet vapaaehtoistyössä pitkään mukana ja halusivat myös jatkaa sitä. Vapaaehtoistoiminta oli siten tärkeä osa *elämänskulkua* (N=20, 1 %) ja jopa *identiteettiä* (N=1).

ETÄISYYS. Nuorten mielikuvissa vapaaehtoistoimintaa kuvaa *joustavuus* (N=161, 8 %). Heille oli tärkeää, että vapaaehtoistoiminta on nimensä mukaisesti vapaaehtoista, omaehtoista, omasta tahdosta lähtevää ja vapaata kaikesta pakottamisesta. Vapaaehtoistoiminta näyttäytyi myös kanavana *yhteistoimintaan*, jossa säilyi *riittävä etäisyys* (N=2). Esimerkiksi vapaaehtoistoiminnassa yhdistyi yhdessä tekeminen ja vapaus ulkopuolisista auktoriteeteista (ks. myös Kuusisto 2011):

Joku ryhmä tekemässä jotakin työtä, mikä heitä kiinnostaa ilman ulkopuolista painostusta.

LÄHEISYYS. Yeungin (2004) tutkimuksessa läheisyyteen liittyvät motiivit olivat kaikkein eniten mainittuja. Mielikuvissa sen sijaan läheisyyden liitti vapaaehtoistoimintaan vain 73 nuorta (4 %). *Toiminnan sosiaalisuus* (N=48, 3 %) ilmeni yhdessä tekemisenä ja talkoina. Vapaaehtoistoimintaan liitettiin myös *ryhmähenki* (N=16, 1 %) yhteisöllisyytenä ja yhteishenkenä sekä *ryhmään kuulumisena* (N=8). Yksi nuori puhui vapaaehtoistyöstä *uusien ihmisten tapaan*.

POHDINTA. Vaikka auttaminen voidaan nähdä vahvasti arvosidonmaisena asiana, jotkut nuoret viittasivat *taustalla oleviin arvoihin* (N=18, 1 %) eksplisiittisesti, kuten:

Motivaatio tulee henkilökohtaisista arvoista.

TOIMINTA. Vapaaehtoistoimintaan liitettiin tekeminen ja toiminta (N=83, 4 %). Se miellettiin *vapaa-ajan täyttämiseksi*, harrastukseksi

ja toiminnaksi, joka sopii erityisesti niille, joilla on paljon vapaa-aikaa (N=33, 2 %). Vapaaehtoistoiminnassa kiinnitettiin huomiota *toiminnallisuuteen* ja tekemiseen (N=23, 1 %). Lisäksi nuoret puhuivat vapaaehtoistoiminnan *organisointitavasta* (N=27, 1 %), joka on yhdistys- ja järjestöpohjaista.

POHDINTA–TOIMINTA. Joillekin nuorista vapaaehtoistointia merkitsi mahdollisuutta laittaa *arvot toimintaan* (N=51, 3 %), kuten:

Ihmisellä on jokin asia, jonka hän kokee tärkeäksi ja on valmis tekemään sen eteen töitä.
Oman ajan ja energian antamista toimintaan, jolla voi edistää sitä asiaa, joka on lähellä omia arvoja.

Vapaaehtoistointiaan voidaan liittää monenlaisia arvoja ja elämäntavomuksia, jotka saattavat olla keskenään hyvin erilaisia. (Grönlund 2012.)

VAPAAEHTOISTOIMINNAN ONGELMAT
Nuorista 38 (2 %) kertoi vapaaehtoistointiaan liittyvistä ongelmista. Osa heistä vaikutti olevan aidosti *huolissaan* (N=12, 1 %) vapaaehtoistointinnasta. Yhtäältä tuotiin esille, että valtio ei tue tarpeeksi vapaaehtoistointijoita ja toisaalta, että vapaaehtoistointia ei saisi korvata julkisen sektorin palveluita. Esille tuotiin myös huoli siitä, että monesti vapaaehtoistyöstä kantaa vastuuta pieni joukko ihmisiä, joille ”valitettavasti kaatuu suuri työmäärä” tai ”kaatuu kaikki tekeminen”.

Mielikuvissa vapaaehtoistointin ikävinä puolina nähtiin *oman edun tavoittelu* (N=16, 1 %), sosiaalisen hyväksynnän etsintä, omantunnon parantaminen ja vapaaehtoistointiaan liitetty tekopyhyys. Lisäksi muutaman nuoren mielikuvat liittyivät vapaaehtoistointin väärinkäytöksiin ja niihin liittyviin *negatiivisiin ilmiöihin* (N=10, 1 %).

Viimeiseksi muodostettiin muu-luokka, johon kuului 10 % vastauksista (N=196). Se sisältää ”ei osaa sanoa”-vastaukset (N=145, 8 %), vaikeasti luokiteltavat ja epäselvät vastaukset

TAULUKKO 1. Nuorten mielikuvat vapaaehtoistointinnasta.

Vapaaehtoistointin mielikuvat	N	%
Antaminen	1062	56
Kohteet, erityistarpeet	366	19
Auttamishalu/auttaminen/hyväntekeväisyys	228	12
Altruistinen luonne	451	24
Toive auttamishalun levittämisestä	17	1
Saaminen–antaminen	52	3
Hyvä mieli	29	2
Antamisen kautta saaminen	20	1
Henkilökohtainen kasvu	3	0
Jatkuvuus	159	8
Positiiviset kokemukset, hyvä asia	112	6
Elämäntavomus	20	1
Identiteetti	1	0
Yhteiskunnan hyvinvoinnin ylläpito	26	1
Etäisyys	163	9
Joustavuus, omaehtoisuus, pakottomuus	161	8
Yhteistointia, riittävä etäisyys	2	0
Läheisyys	73	4
Ryhmään kuuluminen	8	0
Uusien ihmisten tapaaminen	1	0
Ryhmähenki	16	1
Toiminnan sosiaalisuus	48	3
Pohdinta	18	1
Arvot taustalla	18	1
Toiminta	83	4
Vapaa-ajan täyttämisen	33	2
Toiminnallisuus	23	1
Organisointitapa	27	1
Pohdinta-toiminta	51	3
Arvot toimintaan	51	3
Vapaaehtoistointin ongelmat	38	2
Huolet	12	1
Oman edun tavoittelu	16	1
Negatiiviset ilmiöt	10	1
Muu	196	10
Negatiiviset ilmaukset	15	1
Vaikea luokitella	36	2
EOS	145	8
Yhteensä	1895	100

(N=36, 2 %) sekä negatiiviset ilmaukset, joita oli vain 15 nuorella. Seitsemän nuorta ei vassannut mitään.

Seuraavaksi analysoitiin mielikuvien yhteyttä taustatekijöihin: sukupuoleen, ikään, elämäntilanteeseen ja vapaaehtoistyöhön osallistumiseen.² Elämäntilanteella ei ollut yhteyttä mielikuviiin. Sen sijaan sukupuolella, ikäryhmällä ja vapaaehtoistoiimintaan osallistumisella havaittiin olevan yhteys vapaaehtoistoiiminnan mielikuviiin. Taulukkoon 1 on koottu ne mielikuvat, joiden prosenttiosuuksissa erot olivat.

Molempien sukupuolten osalta tulokset olivat aiempien suomalaistutkimusten suuntaisia. Naisten mielikuvissa korostuivat miehiä enemmän antaminen, mikä heijastanee muissa tutkimuksissa havaittua naisten välittämisorientaatiota. Miehillä sen sijaan painottui läheisyys eli sosiaalisten kontaktien ja ryhmän rooli. Lisäksi kaikki negatiiviset ilmaisut olivat miesten sanomia, kuten myös suurin osa ”ei osaa sanoa”-vastauksista (EOS).

Ikäryhmistä nuorimmat eli 15–19-vuotiaat painottivat etäisyyttä, joka kertonee nuorien halusta olla itsenäisiä. 15–19-vuotiaiden ikäryhmässä oli myös eniten EOS-vastauksia. Vanhemmat ikäryhmät taas korostivat antamista, jatkuvuutta ja läheisyyttä enemmän kuin nuorin ikäryhmä.

Vapaaehtoistyöhön osallistuneilla painottui jatkuvuus, läheisyys ja toiminta. Sen sijaan niillä, jotka eivät olleet osallistuneet tai jotka eivät osanneet sanoa, ovatko osallistuneet, korostuivat etäisyys, negatiiviset ilmaisut ja se, ettei osata kuvata omia vapaaehtoistoiiminnan mielikuvia.

NUORTEN VAPAAEHTOISTEN MOTIIVIT

Nuorista 37 % (N=697) oli ollut mukana viimeisten parin vuoden aikana vapaaehtoistoiiminnassa. Heiltä kysyttiin osallistumisen motiiveja, jota kysyttiin 20 väittämän avulla, jotka perustuivat osin vuoden 2001 tutkimukseen ja osin Yeungin (2004) timanttimalliin (taulukko 2; liitteessä 1 kaikki 47 motiiviteemaa). Vapaaehtoisena toimineita pyydettiin arvioimaan 20 väitettä asteikolla 1–5 (1 hyvin tärkeätä, 5 täysin yhdentekevää). Siten mitä lähempänä motiivin keskiarvo on ykköstä, sitä tärkeämpi motiivi on kyseessä. Kun keskiarvo on lähellä viitosta, sitä kaukaisempi merkitys motiivilla on vapaaehtoistoiimintaan osallistumisessa. Väittämien analyysi³ toi esille, että motiiviteemat tiivistyivät viiteen timanttimallin mukaiseen motiivikokonaisuuteen (taulukko 3).

Kuten vapaaehtoistoiiminnan mielikuvissa, *antaminen* (M=1.9) korostui myös

TAULUKKO 2. Mielikuvien yhteys sukupuoleen, ikäryhmään ja vapaaehtoistoiimintaan osallistumiseen.

		Yhteensä N=1895		Antaminen		Jatkuvuus		Etäisyys		Läheisyys		Toiminta		Neg.ilmaisu		EOS	
		N		N	%	N	%	N	%	N	%	N	%	N	%	N	%
Sukupuoli	Nainen	927		562	61					29	3			0	0	62	7
	Mies	968		500	52					44	5			15	2	119	12
Ikäryhmät	15–19	637		336	53	38	6	89	14	12	2					91	14
	20–24	629		363	58	54	9	48	8	29	5					47	7
	25–29	629		363	58	67	11	26	4	32	5					43	7
Osallistuminen	Kyllä	697				68	10	47	7	48	7	46	7	1	0	35	5
	Ei	1104				83	8	102	9	24	2	33	3	13	1	134	12
	EOS	101				8	8	14	14	1	1	4	4	1	1	12	12

N=nuorten lukumäärä, EOS=e ei osaa sanoa.

TAULUKKO 3. Vapaaehtoisten nuorten motiivikokonaisuudet.

Poolit	Motiiviteemat	M	SD	Alfa
Antaminen		1,9	0,7	0,458
	Halu auttaa muita	1,6	0,7	
	Pääsen toteuttamaan arvojeni teoissa	2,1	1,1	
Läheisyys		2,1	0,8	0,684
	Kaverit ja yhdessä tekeminen	1,8	1	
	Toiminta on hauskaa	1,8	0,9	
	Uusien ihmisten tapaaminen	2,1	1,1	
	Kaveripiirissäni muutkin osallistuvat vapaaehtoistoimintaan	2,8	1,3	
Etäisyys-toiminta		2,8	0,8	0,627
	Toiminta tuo merkitystä elämään	2,1	1	
	Toiminnan joustavuus	2,7	1,2	
	Minulla on ylimääräistä aikaa, jonka haluan käyttää johonkin hyödylliseen	2,8	1,3	
	Vapaaehtoisuus tuo minulle oman jutun, jota lähipiirilläni ei ole	3,6	1,3	
Uuden etsintä		2,3	0,9	0,687
	Elämänkokemuksen saaminen	1,8	0,9	
	Uusien asioiden oppiminen	2	1	
	Hyöty opintojen tai työelämän kannalta	2,9	1,4	
Jatkuvuus-pohdinta		3,9	0,8	0,479
	Lapsuudenkodissani on tai oli tavallista osallistua vapaaehtoistoimintaan	3,2	1,4	
	Uskonnollinen vakaumus	3,9	1,3	
	Poliittinen vakaumus	4	1,2	
	Jonkun painostus	4,6	0,8	

M=keskiarvo, SD=keskihajonta, Alfa=kokonaisuuden yhtenäisyys.

vapaaehtoistyöhön osallistuneiden motiiveissa. Antaminen motiivikokonaisuutena koostui auttamisen halusta ja arvojen toteuttamisesta teoissa, joista jälkimmäinen on sijoitettu timanttimallissa pohdinta-toiminta-akselille. Se, että faktorianalyysissä nämä kaksi yhdistyivät, kertonee siitä, että auttaminen ja arvojen mukaisesti toimiminen ovat ilmiöinä hyvin lähellä toisiaan ja kuvannevat samaa ilmiötä.

Läheisyys (M=2.1) oli motiiveissa vahvemmin esillä kuin mielikuvissa. Eli sosiaalisten sidosten ja ryhmähengen sekä yhdessä tekemisen merkitys vapaaehtoistoiminnassa on erityisen keskeinen osa nuorten omakohtaista suhdetta – siis motivaatiota – vapaaehtoistoiminnassa.

Vapaaehtois-nuorille ovat tärkeitä kaverit ja yhdessä tekemisen merkitys sekä toiminnan hauskuus. Vapaaehtoistoimintaan osallistumista on innoittanut myös sekä uusiin ihmisiin tutustuminen että kaveripiiri. Läheisyys-ääripäässä sosiaalisuuteen nivoutui tekeminen ja toiminta. Samalla tavoin läheisyyden vastapooli etäisyys on yhteydessä toiminnallisuuteen. Kolmas motiivikokonaisuus nimettiin *etäisyys-toiminnaksi* (M=2.8). Motiiveissa kuten vapaaehtoistoiminnan mielikuvissa nuorille oli tärkeää myös omaan päätöksentekoon liittyvät asiat eli toiminnan joustavuus, johon sisältyy pakottomuus ja omaehtoisuus, sekä se, että vapaaehtoisuus tuo oman jutun, jota lähipiirillä ei ole. Lisäksi tässä

kokonaisuudessa tulee esille toimimisen tärkeys, sillä toiminnan oli koettu tuovan merkitystä elämään, ja vapaa-aikaa oli haluttu käyttää johonkin hyödylliseen.

Uuden etsintä (M=2.3) eli halu oppia uutta, halu saada elämäkokemusta ja hyötyä opintoihin tai työelämään tuli vahvasti esille nuorten motiiveissa, mikä taas ei tullut esille mielikuvissa lainkaan. Samasta on runsaasti viitteitä myös aiemmista nuorisotutkimuksista, esimerkiksi Britannista (Grönlund 2012). Sen sijaan vapaaehtoisia nuoria ei vaikuta motivoineen *jatkuvuuteen-pohdintaan* (M=3.9) liittyvät seikat, kuten lapsuudenkodin tavat tai uskonnolliset ja poliittiset arvot. Painostus ei nuorille ole ollut vapaaehtoistoimintaan motivoitumisen taustalla.

Analyysin perusteella näyttää siltä, että tiimantimallin kahdeksasta ääripäästä väittämät tavoittivat viisi. Antamisen vastapooli saaminen ei tullut esille itsenäisesti. Samoin pohdinta ja toiminta -ääripäät eivät kantaneet omina

kokonaisuuksinaan. Näyttäisikin siltä, että jatkuvuus-uuden etsintä -akseli on yhteydessä pohdintaan, kun taas etäisyys-läheisyys-akseli sisältää toiminnan ulottuvuuden.

Taulukkoon 4 on koottu tiedot motiivien yhteydestä taustatekijöihin: sukupuoleen, ikäryhmään ja elämäntilanteeseen sekä vapaaehtoistoiminnan muotojen määrän eli vapaaehtoisen toiminnan kasautumiseen. Lihavoinnilla on merkitty tilastollisesti merkitsevät erot. Verrattuna kategorian muihin alaryhmiin lihavointi ilmaisee alaryhmän, jolle tämä motiivitekijä oli keskeisempi. Esimerkiksi naisilla korostui antaminen miehiä enemmän.⁴

Antaminen korostui motiiveissa erityisesti naisilla, kuten mielikuvienkin kohdalla. Antaminen oli tärkeä motiivi myös nuorilla, jotka olivat osallistuneet vähintään neljään eri vapaaehtoistoiminnan muotoon. Näille aktiivisille nuorille antamisen lisäksi myös läheisyys eli yhdessä tekeminen, kaverit ja uusien ihmisten tapaaminen, olivat tärkeämpiä osallistumisen

TAULUKKO 4. Motiivikokonaisuuksien yhteys taustatekijöihin.

		Yhteensä	Antaminen	Läheisyys	Etäisyystoiminta	Uuden etsintä	Jatkuvuus-pohdinta
		N=697	M=1,9	M=2,1	M=2,8	M=2,3	M=3,9
Sukupuoli	Nainen	360	1,7	2,1	2,7	2,2	3,9
	Mies	337	2,0	2,2	2,9	2,4	3,9
Ikäryhmät	15–19	234	1,9	2,0	2,7	2,2	3,8
	20–24	235	1,9	2,2	2,8	2,2	4,0
	25–29	228	1,8	2,2	2,9	2,4	4,0
Elämäntilanne	Koululainen, opiskelija	390	1,9	2,1	2,8	2,2	3,9
	Työssä	227	1,8	2,2	2,8	2,3	4,0
	Työtön	32	2,1	2,4	2,7	2,7	4,1
Vapaaehtois-toiminnan muotojen määrä	1	94	2,2	2,3	3,0	2,4	4,2
	2	135	2,0	2,2	2,8	2,4	4,1
	3	123	1,9	2,1	2,8	2,3	3,9
	4	105	1,8	2,0	2,7	2,2	3,8
	Yli 5	227	1,7	2,0	2,7	2,0	3,8

N=vapaaehtoisten lukumäärä, M=keskiarvo, 1=hyvin tärkeä, 5=täysin yhdentekevä.

innoittajia kuin niille, jotka olivat osallistuneet vain yhteen tai kahteen toimintamuotoon. Vahva sitoutuminen vapaaehtoisuuteen näkyi myös uuden etsintänä eli haluna oppia uusia asioita. Aktiivisilla toimijoilla oli myös eniten jatkuvuuteen ja pohdintaan liittyviä motiiveja kuten poliittisia ja uskonnollisia arvoja sekä lapsuudenkodin perinnön jatkamista. Voidaan myös olettaa, että vahvasti sitoutuneet saattavat toimia osin myös painostuksesta tai velvollisuudentunteesta, sillä he voivat kuulua siihen pienen joukkoon, jolle kasaantuu vastuutehtäviä, jotka on vain hoidettava (ks. Kuusisto 2011).

Läheisyys painottui nuorimmalla ikäryhmällä eli 15–19-vuotiailla sekä koululaisilla ja opiskelijoilla. 15–19-vuotiaat arvostivat myös toiminnallisuuteen ja etäisyyteen liittyviä seikkoja, kuten mielikuvissakin. Vapaaehtoistoiminta on siis tuonut merkitystä elämään, ja se on voinut antaa tilaa itsenäistymiselle ja omalle tahdolle toiminnan joustavuuden kautta. Kuitenkin lapsuudenkodin tapa osallistua vapaaehtoistoimintaan näyttää heijastuneen 15–19-vuotiaiden motiiveihin enemmän kuin muilla ikäryhmillä.

Uuden etsintä motivoi erityisesti naisia sekä koululaisia ja opiskelijoita. Koululaisten ja opiskelijoiden kohdalla uusien asioiden oppiminen ja elämäkokemuksen saaminen sekä vapaaehtoistoiminnan hyöty opinnoissa vaikuttaa luonnolliselta, kun heidän elämänvaiheeseensa sisältyy luonnollisesti oman paikan etsimistä ja kasvaminen ihmisenä.

NUORTEN SYYT, MIKSI VAPAAEHTOISTOIMINTAAN EI OLE OSALLISTUTTU

Nuorista 63 % (N=1104) ei ollut osallistunut vapaaehtoistoimintaan viimeisten parin vuoden aikana. Seuraavaksi analysoidaan taustatekijöiden yhteyttä syihin miksi ei ole osallistuttu⁵. Liitteen 2 taulukoissa erot on merkitty lihavoinneilla. Verrattuna kategorian muihin alaryhmiin lihavointi ilmaisee keillä syy korostui muita enemmän. Esimerkiksi ikäryhmistä

25–29-vuotiaat korostivat ajanpuutetta enemmän kuin muut ikäryhmät

Yleisesti suurin syy, miksi vapaaehtoistyöhön ei ole osallistuttu oli ajanpuute – tekijä, joka on noussut esille myös aiemmissa tutkimuksissa. Kuitenkin niin, että suhteessa taustamuuttujiin eroja löytyi: 15–19- ja 20–24-vuotiaiden ikäryhmissä sekä työttömillä ajanpuute ei ollut yhtä suurta kuin vanhimmassa ikäryhmässä ja muissa elämäntilanteissa. Työttömien ja muissa elämäntilanteissa olevien ongelmana oli, että heitä ei ole pyydetty mukaan. Sen sijaan saamatomuutta oli erityisesti 20 vuotta täyttäneillä. Naiset kokivat miehiä enemmän, että heillä ei ole tietoa siitä, miten päästä mukaan. Miehet kokivat taas naisia enemmän, ettei vapaaehtoistoiminta ole houkuttelevaa tai ettei toiminnasta ole heille hyötyä. Miehet myös ilmaisivat naisia useammin, etteivät uskoneet asiaan tai että heillä ei ollut mitään erityistä syytä. Miehet kuten työttömät eivät myöskään vain olleet ajatelleet vapaaehtoistoimintaan osallistumista. Lisäksi työttömillä varojen puute, terveydelliset syyt ja huonot aikaisemmat kokemukset estivät osallistumista. Varojen puute vaikutti myös yli 20-vuotiaiden osallistumiseen. Sen sijaan usein vielä kotona asuvien 15–19-vuotiaiden kohdalla varojen puute ei ollut yhtä tärkeä syy. Nuorin ikäryhmä oli kuitenkin kokenut, että tarjonnassa on puutteita. Myös muissa elämäntilanteissa oli koettu sopivan seuran ja ryhmän puutetta. Poliittisia ja aatteellisia syitä oli miehillä ja yli 20-vuotiailla.

YHTEENVETO

Vuoden 2012 Nuorisobarometrissa haluttiin huomioida vapaaehtoistoiminta ja näin osallistua vuonna 2011 vietettyyn YK:n vapaaehtoistoiminnan teemavuoteen. Samalla haluttiin tarkastella, onko kymmenen vuoden aikana tapahtunut muutoksia vapaaehtoistoiminnan mielikuvissa, osallistumismotiiveissa ja syissä olla osallistumatta (vrt. Yeung 2002).

Vuoden 2012 Nuorisobarometriä varten haastateltiin lähes 2000 nuorta. Heidän

mielikuviaan ja osallistumismotiivejaan analysoitiin tässä artikkelissa niin sanotun timanttimallin avulla (Yeung 2004). Lisäksi tarkasteltiin syitä, miksi vapaaehtoistoimintaan ei ollut osallistuttu.

Mielenkiintoista kyllä, nuorten mielikuvissa vapaaehtoistoiminta näyttäytyi lähes yksinomaan antamisena ja altruismin areenana: auttamisena ja hyväntekeväisyytenä. Mielikuvissa korostuivat vapaaehtoisten altruistiset luonteenpiirteet kuten pyyteettömyys ja empaattisuus sekä auttaminen ilman palkkaa tai muuta omaa hyötyä. Vapaaehtoistoiminta miellettiin vahvasti myös auttamisen kohteiden kautta, joina pidettiin erityisesti vähäosaisia, köyhiä ja vanhuksia. Lisäksi nuoret toivat esille lukuisia järjestöjä, joiden kautta auttaminen saattoi kanavoitua. Näistä tahoista mainittiin useimmiten Suomen Punainen Risti ja kirkko. Auttamisen korostaminen sekä auttamisen kohteiden kautta vapaaehtoistoiminnan mielikuvat ovat hyvin samansuuntaisia kuin vuoden 2001 tutkimuksessa (ks. Yeung 2002). Keskeisimpänä erona näyttää olevan se, että vuonna 2001 ei tuotu esille samassa määrin vapaaehtoisten altruistiseen luonteeseen liittyviä asioita eikä sitä, että osa halusi edistää auttamistavan leviämistä.

Mielikuvissa vapaaehtoistoiminta miellettiin pakottomaksi ja omaehtoiseksi toiminnaksi, kuten vuoden 2001 tutkimuksessakin. Lisäksi mielikuvissa tuli esille vapaaehtoistoiminnan sosiaalinen ulottuvuus: yhdessä tekeminen, yhteishenki ja talkoot, joista vuonna 2001 oli havaittu ainoastaan talkoot.

Kun mielikuvia tarkastellaan timanttimallin metatasojen kautta, huomataan, että mielikuvissa vapaaehtoistoiminta näyttäytyy ulospäin suuntautuvana, sillä ääripäät antaminen, läheisyys ja toiminta sisältävät ajatuksen suuntautumisesta itsen tai oman ryhmän ulkopuolelle. Toisaalta ilman pakotetta toimiminen ja vapaaehtoistoiminnan jatkumiseen liittyvät pohdinnat toivat esille sisäänpäin suuntautuneen metatason. Mielikuvien voidaan siten sanoa heijastavan vapaaehtoistoiminnan tutkimuksissa

havaittua moninaisuutta. Timanttimallin kahdeksasta ääripäästä löytyi kuusi. Saaminen ja uuden etsintä-ääripäitä ei mielikuvissa esiintynyt. Eli itsensä toteuttaminen, emotionaaliset palkinnot tai uuden oppiminen ja elämänpiirin laajennus eivät olleet osa vapaaehtoistoiminnan mielikuvia. Tässä voidaankin nähdä yksi keskeinen ero mielikuvien ja motivaation välillä. Mielikuvissa keskitytään auttamisen, antamisen näkökulmaan. Ja jos saamista käsiteltiin, se nivottiin antamiseen: ”antaessaan saa”. Timanttimallin voidaan siten arvioida toimineen hyvin mielikuvien jäsentäjänä, vaikka malli on alun perin liitetty vapaaehtoismotivaatioihin.

Yleisellä tasolla nuorten vapaaehtoistoiminnan mielikuvat olivat pääasiassa hyvin myönteisiä ja arvostavia ja kunnioittavia. Joitakin vapaaehtoistoimintaan liittyviä kielteisiä tai epäileviä kantoja tuotiin esille, mutta vain 15 nuorta käytti vapaaehtoistoimintaan liittyen negatiivisia ilmauksia. Nuorista 8 % (N=145) ei osannut kuvata ollenkaan mielikuviaan.

Nuorista 37 % (N=697) oli toiminut vapaaehtoisena viimeisen parin vuoden aikana, mikä on hieman enemmän kuin vuonna 2001, jolloin nuorten prosentuaalinen osuus oli 33 %. Tärkein motiivi oli halu auttaa muita. Tämä ei ole yllättävää, sillä auttaminen oli sekä vuonna 2001 (Yeung 2002) että laajassa kansainvälisessä vertailututkimuksessa (Grönlund ym. 2011) suomalaisten nuorten tärkein motiivi vapaaehtoistoimintaan. Vuoden 2012 Nuorisobarometrissä korostuivat myös muut nuorille tyypilliset vapaaehtoistoiminnan motiivit, jotka liittyvät läheisyyteen ja uuden etsintään, kuten kaverit ja yhdessä tekeminen sekä uusien ihmisten tapaaminen ja elämäkokemuksen saaminen. Kuten mielikuvien kohdalla myös motiiveissa korostuivat ulospäin suuntautumista ilmentävät timanttimallin ääripäät. Sisäänpäin suuntautuneisuus kuten etäisyyttä ja jatkuvuutta heijastavat motiivit tulivat kyllä esille, mutta niiden merkitys ei ollut yhtä suuri. Kun nuorilta (N=1104, 63%), jotka eivät olleet osallistuneet vapaaehtoistoimintaan, kysyttiin

syitä, tärkeimmäksi selitykseksi nousi ajanpuute, kuten vuonna 2001.

Kokonaaisuudessaan voidaan todeta, että viimeisten kymmenen vuoden sisällä nuorten mielikuvissa, osallistumismotiiveissa tai osallistumattomuudessa ei ole tapahtunut suuria muutoksia. Myönteisenä kehityksenä voidaan kuitenkin huomioda, että nuorten osuus vapaaehtoistoimintaan osallistujista on jonkin verran kasvanut. Tälle pohjalle on hyvä rakentaa vapaaehtoistoiminnan dynaamista huomista.

VIITTEET

- 1 Kuusisto on tämän artikkelin ykköskirjoittaja ja vattannut primaaristi sekä aineiston analysoinnista että myös artikkelin kirjoittamisesta.
 - 2 Analyysi suoritettiin ristiintaulukoinnilla ja Pearsonin Chin neliön testillä. Tilastollisesti merkitsevät erot olivat yhteydessä sukupuoleen ($\chi^2(10)=54.9$, $p=.000$), ikäryhmään ($\chi^2(20)=93.8$, $p=.000$) ja vapaaehtoistoimintaan osallistumiseen ($\chi^2(20)=87.1$, $p=.000$).
 - 3 Motiivien tarkastelussa suoritettiin ensin eksploratiivinen faktorianalyysi, joka oli mahdollista suorittaa, sillä determinantti oli $p=.013$, Kaiser-Meyer-Olkin testin arvo oli .839 ja Bartletin testiin tulos oli $p=.000$. Kommunaliteetit olivat melko alhaisia. Alhaisin kommunaliteetti oli väittämällä ”velvollisuuden tunne” (.145) ja korkein väittämällä ”uusien asioiden oppiminen” (.611). Maximum Likelihood -metodia käytettiin analyysissä Direct Oblimin -rotaatiolla. Ominaisarvojen analyysi ja scree plot puolsivat viiden faktorin ratkaisua, jonka selitysosuus oli 52 %. Faktoriantalysin perusteella muodostettiin summamuuttujat, jotka nimettiin väittämien sisältöjen perusteella. Kolme väittämää jouduttiin jättämään analyysien ulkopuolelle, sillä niiden faktorilataukset olivat joko liian alhaisia (alle 0.3) (halu vaikuttaa $M=2.3$; velvollisuuden tunne $M=2.5$), tai väittämä latautui kahdelle eri faktorille (toiminta on osa elämäntapaa $M=2.6$). Osioanalyysillä tarkasteltiin faktoreilla latautuneiden väittämien yhteneväisyyttä. Cronbachin alfat olivat osin kohtuullisia (Etäisyys-toiminta .629; Uuden etsintä .687; Läheisyys .684) ja osin heikkoja (Antaminen .458; Jatkuvuus-pohdinta .479). Näyttää siten siltä, että 20 väittämän kokonaisuus on kohtuullinen vapaaehtoismotivaation kuvaajana, mutta väittämien sisältöjä tulee muokata ja jopa lisätä, jotta saataisiin useampi tai kaikki timanttimallin kahdeksan ääripäätä esille.
 - 4 Sukupuolten välinen vertailu suoritettiin T-testillä:
 - antaminen $t(639,493)=-5.5$, $p=.000$, uuden etsintä $t(663,620)=-3.3$, $p=.001$.
- Ikäryhmien välinen vertailu tehtiin yksisuuntaisella varianssianalyysillä (ANOVA):
- läheisyys $F(2)=4.030$, $p=.018$, $\eta_p^2=.01$, Levenen testi .164, Tukeyn testi: tilastollisesti merkitsevä ero $p=.017$ nuorimman ja vanhimman ikäryhmien välillä.
 - etäisyys-toiminta $F(2)=3.041$, $p=.048$, $\eta_p^2=.01$, Levenen testi .289, Tukeyn testi: tilastollisesti merkitsevä ero nuorimman ja vanhimman ikäryhmän välillä $p=.045$.
 - jatkuvuus-pohdinta $F(2)=6.404$, $p=.002$, $\eta_p^2=.018$, Levenen testi .366, Tukeyn testi: tilastollisesti merkitsevät erot: nuorimman ja keskimmäisen ikäryhmän välillä $p=.044$, nuorimman ja vanhimman ikäryhmän välillä $p=.001$.
- Elämäntilanteiden välinen vertailu suoritettiin yksisuuntaisella varianssianalyysillä (ANOVA):
- läheisyys $F(2)=5.304$, $p=.005$, $\eta_p^2=.02$, Levenen testi .110, Tukeyn testi: tilastollisesti merkitsevät erot: koululainen tai opiskelija – työssä käyvä $p=.031$, koululainen tai opiskelija – työtön $p=.039$
 - uuden etsintä $F(2)=4.244$, $p=.015$, $\eta_p^2=.01$, Levenen testi .900, Tukeyn testi: tilastollisesti merkitsevä ero: koululainen tai opiskelija – työtön $p=.012$
- Vapaaehtoistoiminnan kasautumisen yhteyttä motiiveihin tarkasteltiin yksisuuntaisella varianssianalyysillä (ANOVA):
- antaminen $F(4)=8.565$, $p=.000$, $\eta_p^2=.05$, Levenen testi .000, Games-Howellin testi: tilastollisesti merkitsevät erot: 1-4 $p=.003$, 1-5 $p=.000$, 2-5 $p=.004$, 3-5 $p=.034$
 - läheisyys $F(4)=4.302$, $p=.002$, $\eta_p^2=.03$, Levenen testi .135, Tukeyn testi: tilastollisesti merkitsevät erot: 1-4,5 $p=.006$
 - uuden etsintä $F(4)=5.886$, $p=.000$, $\eta_p^2=.03$, Levenen testi .099, Tukeyn testi: tilastollisesti merkitsevä erot: 1-5 $p=.001$, 2-5 $p=.002$, 3-5 $p=.019$
 - jatkuvuus-pohdinta $F(4)=8.051$, $p=.000$, $\eta_p^2=.05$, Levenen testi .036, Games Howellin testi: 1-4 $p=.009$, 1,2-5 $p=.000$, 2-4 $p=.014$
- 5 Analyysi suoritettiin ristiintaulukoinnilla ja Pearsonin Chin neliön testillä.
 - Sukupuolella oli tilastollisesti merkitsevä yhteys: en tiedä miten päästä mukaan ($\chi^2(1)=7.518$, $p=.006$), en usko asiaan ($\chi^2(1)=14.553$, $p=.000$), poliittiset tai aatteelliset syyt ($\chi^2(1)=11.288$, $p=.001$), toiminta ei ole houkuttelevaa ($\chi^2(1)=18.418$, $p=.000$), toiminnasta ei ole minulle hyötyä ($\chi^2(1)=25.405$, $p=.000$), tunnen, ettei minulla ole mitään annettavaa ($\chi^2(1)=6.327$, $p=.012$), en ole tullut ajatelleeksi ($\chi^2(1)=6.646$, $p=.010$), ei ole erityistä syytä ($\chi^2(1)=7.443$, $p=.006$)
 - Ikäryhmällä oli tilastollisesti merkitsevä yhteys:

ajanpuute ($\chi^2(2)=15.358$, $p=.000$), saamat-
tomuus ($\chi^2(2)=36.112$, $p=.000$), tarjonnan
puute ($\chi^2(2)=7.771$, $p=.021$), varojen puute
($\chi^2(2)=24.073$, $p=.000$), poliittiset tai aatteelliset
syyt ($\chi^2(2)=7.416$, $p=.025$)

- Elämäntilanteella oli tilastollisesti merkitsevä yhteys: ajanpuute ($\chi^2(3)=9.757$, $p=.021$), ei ole pyydetty mukaan ($\chi^2(3)=14.654$, $p=.002$), ei ole tullut ajatelleeksi ($\chi^2(3)=17.065$, $p=.001$), sopivan seuran tai ryhmän puute ($\chi^2(3)=1.044$, $p=.011$), varojen puute ($\chi^2(3)=20.376$, $p=.000$), terveydelliset syyt ($\chi^2(3)=28.616$, $p=.000$), aikaisemmat huonot kokemukset ($\chi^2(3)=8.302$, $p=.040$)

LÄHTEET

- Grönlund, Henrietta (2012) Voluntarism as a mirror of individuals and society: reflections from young adults in Finland. Diss. Helsingin yliopisto.
- Grönlund, Henrietta & Holmes, Kirsten & Kang, Chulhee & Cnaan, Ram A. & Handy, Femida & Brudney, Jeffrey L. & Haski-Leventhal, Debbie & Hustinx, Lesley & Kassam, Meenaz & Meijs, Lucas C. P. M. & Pessi, Anne B. & Ranade, Bhagyashree & Smith, Karen A. & Yamauchi, Naoto & Zrinščak, Siniša (2011) Cultural Values and Volunteering: A Cross-cultural Comparison of Students' Motivation to Volunteer in 13 Countries. *Journal of Academic Ethics*, 9, 87–106.
- Kuusisto, Elina (2011) Avoimesti sitoutuneena – Lähetystyö ja kristillinen kasvatus vapaaehtoistyössä. Diss. Helsingin yliopisto.
- Kyngäs, Helvi & Vanhanen, Liisa (1999) Sisällön analyysi. *Hoitotiede* 11, 3–12.
- Yeung, Anne B. (2005) Vapaaehtoistoiminnan timantti. Teoksessa Marianne Nylund & Anne B. Yeung (toim.) *Vapaaehtoistointa. Anti, arvot ja osallisuus*. Tampere: Vastapaino, 104–125.
- Yeung, Anne B. (2004) The Octagon Model of Volunteer Motivation: Results of a Phenomenological Analysis. *Voluntas* 15 (1), 21–46.
- Yeung, Anne Birgitta (2002) *Vapaaehtoistointa osana kansalaisyhteiskuntaa – ihanteita vai todellisuutta? Tutkimus suomalaisten asennoitumisesta ja osallistumisesta vapaaehtoistointaan*. Helsinki: Sosiaali- ja terveysjärjestöjen yhteistyöyhdistys.

LIITE 1

POOLIT	MOTIIIVITEEMAT
Saaminen	T1 Itsensä toteuttaminen
	T2 Henkilökohtainen hyvinvointi
	T3 Toimintamuotojen palkitsevuus
	T4 Emotionaaliset palkinnot
	T5 Ryhtiä ajankäyttöön
	T6 Työkokemus
Antaminen	T7 Erityistarpeet
	T8 Halu auttaa
	T9 Altruistinen luonne
	T10 Toive auttamishalun leviämisestä
	T11 Vastavuoroinen, sosiaalinen tuki
	T12 Elämäkokemukset
Saaminen–antaminen	T13 Keskinäinen apu
	T14 Hyvä mieli
	T15 Antamisen kautta saaminen
	T16 Henkilökohtainen kasvu
	T17 Aiheen tutuus
	T18 Positiiviset kokemukset
Jatkuvuus	T19 Elämäkulkua
	T20 Identiteetti
	T21 Jatke palkkatyölle
	T22 Hyvinvoinnin ja jaksamisen ylläpito
	T23 Uuden teeman kiinnostavuus
	T24 Vastapaino
Uuden etsintä	T25 Laajennusta elämänpäiiriin
	T26 Uuden oppiminen
	T27 Oma muutos
	T28 Joustavuus
	T29 Epäyökrattisuus
	T30 Yhteistointa, riittävä etäisyys
Etäisyys	T31 Ryhmään kuuluminen
	T32 Uusien ihmisten tapaaminen
	T33 Ryhmähenki
	T34 Sanallinen vuorovaikutus
	T35 Toiminnan sosiaalisuus
	T36 Sosiaalisen vuorovaikutuksen edistäminen
Läheisyys	T37 Arvot taustana
	T38 Roolimallit
	T39 Oma henkinen kasvu
	T40 Omien asioiden läpikäynti
	T41 Vapaa-ajan täyttäminen
	T42 Toiminnallisuus
Pohdinta	T42 Organisoitintapa
	T44 Arvot toimintaan
	T45 Evankelointikanava
	T46 Hengellinen välikappale
	T47 Hengellisyys toiminnassa

LIITE 2

TAULUKKO. Syyt, miksi ei ole osallistunut vapaaehtoistoimintaan.

Syy, miksi ei ole osallistunut vapaaehtoistoimintaan	Kaikki			Sukupuoli				Ikäryhmät						Elämäntilanne								
				Nainen		Mies		15–19		20–24		25–29		Koululainen tai opiskelija		Työssä		Työtön		Muu		
	N	%		N	%	N	%	N	%	N	%	N	%	N	%	N	%	N	%	N	%	
	1104			525		579		354		370		380		554		394		81		75		
	713	65		363	69	350	60	206	58	236	64	271	71	350	63	268	68	40	49	55	73	
	451	41		214	41	237	41	139	39	162	44	150	39	215	39	157	40	40	49	39	51	
	385	35		202	38	183	32	80	23	147	40	158	41	184	33	149	38	25	30	27	35	
	375	34		161	31	214	37	112	31	129	35	124	32	180	32	130	33	39	46	26	33	
	365	33		173	33	192	33	115	32	135	36	115	30	174	31	127	32	29	34	35	44	
	294	27		145	27	149	26	117	33	97	26	80	21	146	26	100	25	26	30	22	28	
	276	25		102	19	174	30	93	26	101	27	82	21	149	27	96	24	18	21	13	16	
	232	21		133	25	99	17	91	25	74	20	67	17	121	22	75	19	16	18	20	24	
	234	21		127	24	107	18	48	13	104	28	82	21	108	19	80	20	29	33	17	20	
	221	20		89	17	132	22	85	23	77	20	59	15	113	20	77	19	17	19	14	17	
	107	10		27	5	80	14	41	11	41	11	25	6	62	11	34	8	7	8	4	5	
	114	10		36	7	78	13	35	10	46	12	33	8	57	10	45	11	4	4	7	8	
	75	7		26	5	49	8	31	8	26	7	18	5	42	7	21	5	8	9	4	5	
	56	5		15	3	41	7	10	3	26	7	20	5	23	4	25	6	3	3	5	6	
	44	4		18	3	26	4	15	4	12	3	17	4	18	3	13	3	11	12	2	2	
	34	3		13	2	21	4	13	4	10	3	11	3	15	3	11	3	6	6	2	2	

VAPAAEHTOISUUTTA VAILLA VERTAA?

JOHDANTO

Toukokuisessa Helsingissä yhteisöllisiä ilmais- tapahtumia riittää. Kallio kukkii, Käpylän kyläjuhlat ja Maailma kylässä -festivaalit tuovat ja luovat helposti tavoitettavissa olevaa kulttuuritarjontaa eri-ikäisille ihmisille. Kaikkien edellä mainittujen sekä kymmenien muiden ilmaisten tai edullisten tapahtumien toteuttamisen mahdollistavat sadat vapaaehtoiset. Vapaaehtoistyö on arvokasta ja yksi suomalaisen yhteiskunnan kantavista voimista. Esimerkiksi varsin monet kulttuuri- ja urheilutapahtumat jäisivät toteutumatta, monet palvelut saamatta ja vaikkapa keskustelutilaisuudet organisoimatta ilman aktiivisia vapaaehtoisia toimijoita.

Yhteiseksi hyväksi toimiminen eri tavoin kiinnostaa eri-ikäisiä ihmisiä. Etenkin nuorten ja nuorten aikuisten suhde vapaaehtoisuuteen ja vapaaehtoistyön tekemiseen ansaitsee erityisen huomion, koska vapaaehtoistyön tekemiselle ja konkreettisille vapaaehtoistyön tekijöille on tulevaisuudessa epäilemättä entistä enemmän tarvetta. Nuorten näkemykset ovat kiinnostavia siksikin, että vapaaehtoistyön haasteeksi mainitaan usein teesi nuoremman polven individualismista ja vapaaehtoisuuteen motivoitumisen puutteesta. Toisaalta vapaaehtoistoimintaan ladataan uudenlaisia paineita, kun niistä yhä useammin toivotaan repaleiseksi käyvien julkisten palveluiden paikkaajaa (Kumpulainen 2008, 45–46).

Tässä artikkelissa tarkastelemme Nuoriso-

barometrin 2012 avokysymystä ”Mitä sana vapaaehtoistoiminta tuo mieleesi”. Avokysymyksessä vastaajia pyydettiin kertomaan vapaaehtoistoiminnasta mieleen tulevista asioista. Tarkastelimme 15–29-vuotiaiden vastaajien (n=1902) avovastauksia yhtenä kokonaisuutena ja kerrontana. Avovastauksiin haastatteluvaiheessa on kirjattu mukaan jokaiseen kohtaan vastaus ja tämän vuoksi saimme myös lukuisia ”en tiedä /ei tule mitään mieleen” -vastauksia. Nämäkin ovat tärkeää tietoa. Aina vapaaehtoistoiminnassa mukana olevat eivät määritä omaa toimintaansa vapaaehtoiseksi työkseen. Usein oma vapaaehtoistoiminta määritetään ennemmin harrastamisena ja osallistumisena kuin vapaaehtoisen työn tekemisenä.

Tämän tutkimuksen vastaajat lähestyivät vapaaehtoisuutta eri tavoin. Osa nosti vastauksissaan esille konkreettisia järjestöjä tai muita tahoja, joiden toiminnassa voi olla mukana. Osa kirjoitti toisten auttamisesta, ystävällisyydestä toisia kohtaan tai mielenkiintoisesta toiminnasta. Vastauksissa lähestyttiin vapaaehtoisuutta myös niin, että kyse on jostakin uniikista, erityisestä, jota tehdään oman mielenkiinnon pohjalta, mutta kuitenkin yhteistyössä toisten toimijoiden kera.

Jaottelimme vastaukset väljästi temaattisiin lohkoihin sen mukaan, mistä näkökulmasta vastauksessa vapaaehtoistyötä oli lähestytty. Nämä ovat auttaminen ja solidaarisuus, vapaaehtoistyön toimijat, toiminnan muodot ja sosiaaliset motiivit, sekä kriittiset äänenpainot. Temaattinen luokittelu on väljää, mutta helpottaa jäsentämää erilaisia mielikuvia, joita vapaaehtoistoimintaan oli aineistossa liitetty.

AUTTAMINEN, SOLIDAARISUUS JA VELVOLLISUUDENTUNNE

”Auttavaisuutta”

”Man frivilligt hjälper någon annan”

”Auttaminen hyvä asia”

”Ihminen joka auttaa toisia pyytämättä vastapalvelusta”

”Halutaan saada hyvää aikaan vähäosaisen hyväksi”

”Työtä toisten hyväksi”

”Omasta halustaan autetaan toisia ihmisiä”

”Någon som hjälper andra människor som inte har bostad eller pengar”

Avovastauksissa nimenomaan auttaminen oli lukuisille vastaajille vapaaehtoistoiminnasta mieleen tuleva asia. Auttaminen mainittiin ylivoimaisesti useimmiten jokaisessa vastaajaikäryhmässä. Vapaaehtoisuuden määrittelyminen auttamiseksi kuvastaa nähdäkseni samalla myös solidaarisuuden tunnetta. Auttamisen kohteeksi vastauksissa määrittäivät ne, joilla menee jollakin tavalla huonommin. Auttamisesta puhuttaessa toiminnan motiivi nähdään suoraan huono-osaisten kautta, pikemmin kuin panoksena yhteiskunnan hyväksi.

Auttamiseksi mielletty vapaaehtoisuus voidaan nähdä omastaan antamisena: aikaa voi antaa, kun siihen on varaa. Toisaalta solidaarisuudessa on kyse myös oman ja toisen edun erottamattomasta limittymisestä (Laitinen & Pessi 2010, 267). Solidaarisuudessa korostuvat empatia ja samaistuminen, jolloin auttamisen kohde ei voi olla pelkkä objekti.

Tällainen solidaarisuus saattaa kuulostaa idealisoidulta, mutta aiempienkin tutkimusten mukaan nuorten solidaarisuus on vahvaa. Esimerkiksi Arto Laitinen ja Anne Birgitta Pessi ovat vetäneet vuodelta 2006 olevan Suomalaisen auttamisen asenteet ja teot -aineiston pohjalta johtopäätöksen, jonka mukaan ”suomalaisten auttamismotivaatio vaikuttaa kertovan vahvasta solidaarisesta velvollisuudentunnosta” (Laitinen & Pessi 2010, 368). Samojen kirjoittajien mukaan auttaminen koetaan myös velvollisuudeksi. Lukemamme aineisto vahvistaa useiden nuorten ajatusten olevan samansuuntaisia. Mitään asenteiden kovenemista ei tästä aineistosta pysty lukemaan.

Laitisen ja Pessin mukaan nuorten solidaarisuudessa korostuu sen globaalius (Laitinen & Pessi 2010, 267). Laitisen ja Pessin mukaan nykynuorilla tietoisuus globaaleista ongelmista on varhaisemmassa ikävaiheessa omaksuttua (mt.). Myös Kirsi Lähdesmäen mukaan ”nuoret tiedostavat roolinsa yhteiskunnan jäseninä

ja eettisesti toimivina kansalaisina, joille kuuluu osavastuu yhteiskunnan hyvinvoinnin ja maapallon elinvoimaisuuden turvaamisesta” (Lähdesmäki 2010, 101). Tarkastelemissamme aineistossa taas korostuu auttaminen yleisesti, eikä erityistä painotusta globaaleihin tai etäisiin ongelmiin ole nähtävissä – on tosin mahdollista, että tätä pidetään itsestäänselvyyttenä, eikä sitä siksi mainita erikseen.

Solidaarisuuden ja vapaaehtoistyön suhde on kaksisuuntainen – solidaarisuuden tunne motivoi vapaaehtoistyöhön, mutta vapaaehtoistyö myös kasvattaa solidaarisuuteen. Antti Eskolan sanoin: ”Vapaaehtoistyössä ihminen näkee, että maailma ei ole aina ja kaikille oikeudenmukainen paikka. Samalla hän oppii huomaamaan, että itseään jossain suhteessa vähäosaisemman auttaminen ei ole ujostelun aihe, vaan osoittaa rohkeutta ja on kunnioitettavaa” (Eskola 2002, 29).

Anne Birgitta Pessin mukaan 15–24-vuotiaat ovat kaikkein auttamishaluisimpia suomalaisia (Pessi 2008, 55). Pessin analysoimassa aineistossa ”nuoret aikuiset piirtyvät rahan-keräysvalmiina: rahan antamiseen ovat erityisen valmiita 25–34-vuotiaat”. Pessi kirjoittaa: ”nuorten auttamismotivaatio on omanlaistaan: heitä motivoi vahvasti auttamisen ilo – kuten muitakin suomalaisia – mutta muita enemmän auttaminen oikeana tekona, velvollisuutena. Nuorten auttamismotiiveissa korostuu siis muita enemmän velvollisuudentunto” (Pessi 2008, 56). Myös Kirsi Lähdesmäen tutkimukseen osallistuneet lukiolaiset pitivät lähes itsestään selvänä sitä, että vähäosaisista kuuluu huolehtia. Lähdesmäen aineistossa nuoret naiset olivat selkeimmin tällä kannalla. (Lähdesmäki 2010, 71–72.)

Samaan tapaan tässä tutkimassamme aineistossa vapaaehtoisuuden perusteluksi määrittyi vilpittömän halu auttaa pyyteettömästi vähempiosaisia. Auttamisen kohteiksi vastauksissa nousivat varsinkin vanhukset, lapset, köyhät, vammaiset, kodittomat, eläimet ja luonto. Tämän pohjalta voidaan yhtyä Tomi Oravaaaren

käsitykseen, jonka mukaan hyvä tapa kannustaa osallistumaan olisi kysyä, millä tavoin ihmiset haluaisivat auttaa toisia (Oravasaari 2011, 151). Enemmistö nuorista olisi kiinnostunut vapaaehtoistyöstä, jos vain löytäisi itselleen mielekkään paikan toimia (Niemelä 2007; Yeung 2004).

KETKÄ TEKEVÄT

Monet kyselyyn vastanneista lähestyivät vapaaehtoisuutta sen kautta, minkälaiset tahot tarjoavat puitteet toiminnalle. Keskiöön vastauksissa nousivat erilaiset kansalaisjärjestöt ja yhdistykset. Yksittäisistä henkilöistä mainintoja sai Veikko Hursti. Järjestöistä lukuisia mainintoja keräsivät muun muassa SPR, UNICEF ja Amnesty. Näiden järjestöjen mainintoja voi tulkita osoitukseksi niiden tunnettuudesta pikemmin kuin toiminnan muodosta. Kyse on hyvin ammattimaisista organisaatioista, joilla on toki paljonkin vapaaehtoistoimijoita, mutta vapaaehtoistyö ei välttämättä ole toiminnan ytimessä. Monille pienille yhdistyksille vapaaehtoistyö on taas ainoa mahdollisuus toimia (Ilvonen 2011, 24).

Myös opiskelijajärjestöt (ainejärjestöt), Greenpeace, vapaapalokunta, reserviyhdistys, Mannerheimin lastensuojeluliitto, partio, Kirkon ulkomaanapu, Helsinki Missio, Helsingin eläinsuojeluyhdistys, Roosanauha, Mielenterveysseura (puhelinpäivystys), 4H, Nuorten Akatemia, liikuntaseurat (esimerkiksi Vantaan voimisteluseura ry) sekä Animalia keräsivät mainintoja. Yhdistysten ohella Lääkärit ilman rajoja, kirkko, seurakunnat, nuorisotyö, maanpuolustus, auttavat puhelimet, diakoniatyö, pelastusarmeija ja järjestyksenvalvonta mainittiin vastauksissa.

Kaikkiaan vastausten voi katsoa vahvistavan aiemmin käsiteltyä ajatusta vapaaehtoistyöstä auttamisena tai solidaarisuutena. Vastauksissa korostuvat vähäosaisten auttamiseen keskittyvät ”yhteiskunnalliset” järjestöt. Sen sijaan sosiaali- ja terveysalan järjestöjen, lapsi- ja nuorisotyön sekä liikuntajärjestöjen ja muiden hyvin laajasti vapaaehtoistyöhön osallistavien järjestöjen

maininnat olivat satunnaisempia ja yksittäisiä.

Tietty instituutiokeskeisyys on myös näkyvillä vastauksissa. Hurstia lukuun ottamatta yksityishenkilöitä ei mainittu. Vapaaehtoistyö näyttäytyy järjestökeskeisenä. Suomessa ei ilmeisesti juuri ole tunnettuja ja esimerkillisinä pidettyjä vapaaehtoistyön tekijöitä, tai ainakaan he eivät nouse esille nuorille tutussa julkisuudessa. Toki julkisuuden lisäksi myös katunäkyvyydellä lienee roolinsa: suuret järjestöt tunnetaan esimerkiksi kaduilla näkyvistä varainhankkijoista.

TOIMINNAN MUODOT JA SOSIAALISET MOTIIVIT

”Halu vaikuttaa johonkin asiaan”

”Luottamus, kiinnostusta yhteisiä asioita kohtaan”

”Man samlar in för fattiga eller gör nån...”

Vapaaehtoistyötä tulkittiin osassa vastauksista tavanomaista vapaaehtoisuuden käsitettä laajemmin yleisesti vaikuttamisena. Toki samat järjestöt, jotka hallitsivat vastauksissa mielikuvia vapaaehtoisuudesta, ovat monille myös merkittäviä yhteiskunnallisen vaikuttamisen kanavia. Toisaalta vaikuttamiseen ei tarvita järjestöjä – yhteiskunnallinen aktiivisuus voi näkyä esimerkiksi työpaikalla tai arkipäivän valintoina.

Kuten muillakin kansalaisilla, nuorilla on hyvin erilaisia tapoja toimia yhteiskunnallisesti. Puhe kansalaisista ja keskiarvoista peittää helposti alleen sen, miten erilaisia olemme vaikuttajina (Niemelä 2007, 51). Yksilön näkökulmasta aktiivinen kansalaisuus voi olla pieniä, mutta merkityksellisiä koettuja tekoja, kuten kulutusvalintojen kautta vaikuttamista tai oman lähiympäristön viihtyvyydestä huolehtimista. Toiselle puolestaan aktiivinen kansalaisuus voi tarkoittaa kaikilla mahdollisilla poliittisilla keinoilla toimimista ammattiyhdistystoiminnasta kunnallispolitiikointiin (Lundbom & Eskelinen 2008). Usein mielikuvaa vapaaehtoistyöstä hallitsevat jälkimmäisen kaltaiset ääri-aktiiviset toimijat, vaikka yhteiskunnallisesti ”kevyt-aktivismi” on yhtä lailla tärkeää.

Tutkimassamme aineistossa vastaajat kuitenkin lähestyivät vapaaehtoistoiminnan keinoja varsin erilaisista tulokulmista, vaikkakaan aivan arkisia toimintamalleja ei kuvailtu. Vaalityön tekeminen, mainosten jakaminen, ruuan jakaminen, ympäristönsuojelu, rahankerääminen, katastrofiapu, seurakunnan äiti-lapsityö ja Afrikan kaivojen puhdistaminen sekä talojen rakentaminen esimerkiksi olivat vastaajien mukaan vapaaehtoistointaa. Myös erilaiset talkoot mainittiin lukuisissa vastauksissa.

”Auttamisen halu, itselle hyvä mieli”

”Se on mulle harrastus”

”Iloista yhdessä oloa ja tekemisen meininkiä”

Vaikka yleensä kiinnostus toimia yhteisten asioiden hyväksi herää halusta saada johonkin asiantilaan muutosta, myös sosiaalinen kanssakäyminen saattaa kannustaa osallistumaan. Tällöin keskeisiä motivaatiotekijöitä ovat kaverit, halu olla osa isompaa joukkoa ja uuden oppimisen into. Nuorten vastauksia on kiinnostavaa tutkia myös tätä taustaa vasten. Esimerkiksi tukioppilastoimintaa tutkineen Sini Perhon mukaan tukioppilastoiminta on merkittävää toimijoille itselleen, niin lyhytkestoisina ilon hetkinä kuin pitempiäaikaisena kuulumisen ja oppimisen kokemuksina. Perhon (2006, 20) tutkimien tukioppilaiden mielestä tukioppilastoiminnan antia oli tekemällä oppiminen, vaihtelu koulutyölle, auttamisen ilo, uudet ystävät ja ihmisiin tutustuminen, kiitoksen ja palkitsemisen saaminen ja hyöty tulevaisuudessa. Myös Tiina Pönnin haastattelemat vapaaehtoiset toivat esille toiminnan motiivina paitsi auttamisen halun, myös sosiaalisen kontaktin muihin samanikäisiin vapaaehtoiisiin (Pönni 2006).

Kyselyn vastaajat kuvasivat vapaaehtoistoiminnan antavan ja tuottavan mielihyvää ja sisältöä elämään. Vapaaehtoistoiminta näyttäytyi osalle kivana, positiivisena työnä. Maailmassa on paljon ongelmia ja epäkohtia, joihin yksilönä ei välttämättä suoraan koe voivansa vaikuttaa, mutta esimerkiksi vapaaehtoistyössä voi olla kuitenkin toimimassa ruohonjuuritasolla

itselleen tärkeiksi kokemiensa asioiden puolesta. Vapaaehtoisuuden anniksi voi kiteyttää erään vastaajan huomion: ”kaunis asia, joka luo yhteisöllisyyttä”. Vapaaehtoistoiminnan arveltiin vaativan omistautumista, mutta perustuvan muuhun kuin pakkoon.

Yhdessä tekemisen ja yhteisöllisyyden korostuminen viittaa siihen, että vapaaehtoistyön positiivinen motivaatio näyttää monelle olevan jonkinlaisen velvollisuudentunteen tai auttamisen halun ohella sosiaalisten suhteiden luominen. Erityisesti järjestöt koetaan myönteisen yhteisöllisyyden luojiiksi ja vaalijoiksi.

KRIITTISIÄ HUOMIOITA

”Meikäläisen tuttavapiirissä ei harrasteta vapaaehtoistointaa”

”Ei tällä hetkellä trendikäs”

”Ei kukaan tee mitään vapaaehtoisesti”

”Vapaa-ajan riistoo”

”Omantuntonsa parantaminen”

”Oman statuksen pönkittäminen”

Vastauksissa oli myös jonkin verran kriittisiä arveluja vapaaehtoistyön motiiveista. On toki selvää, että osallistuminen yhteisen hyvän tuottamiseen voi lähteä paitsi altruistisista, myös itsekäistä motiiveista (Saari 2011, 253). Esimerkiksi vapaaehtoistyö voi näyttäytyä lähinnä CV-merkintänä muiden joukossa. Nykyisen kilpailun ja itsensä brändäämisen kulttuurin olosuhteissa tämä on mielestämme hyvinkin ymmärrettävää, puhutaanhan toisinaan jopa ”cv-sukupolvesta”. Vapaaehtoisuus järjestöissä voi avata ovia työuralla. Toisaalta monille nuorille toimijoille se, että toiminnassa mukana oleminen voidaan huomioida esimerkiksi tulevissa opiskeluvaihto- tai osana opintoja, voisi olla positiivinen kannustin. Tämän kannustimen merkitys luultavasti korostuu tulevaisuudessa, jos opinto- ja valmistumisaikojen rajoituksia lisätään eri opintoaloilla.

Vapaaehtoistointaa kritisoitiin jonkin verran myös muista näkökulmista. Vapaaehtoisuus on ”olevinaan kivaa”, mutta on käytännössä

jotakin epämieluisaa, jonka tekemiseen vaa-
ditaan kutsumusta. Erään vastaajan mukaan
vapaaehtoistoiminta on aivopesuun pohjautuvaa
hihhuleiden hommaa. Vapaaehtoistoiminnan
katsottiin myös olevan riitelyä, hyväuskoisten
hyväksikäyttöä, ilmaista työvoimaa ja rahan
käyttämistä väärään paikkaan. Vapaaehtoisto-
iminnan ei arveltu myöskään sopivan kaikille,
koska kaikilla ei ole kiinnostusta. Toimijoiksi
ehdotettiin työttömiä työnhakijoita ja niitä joil-
la on aikaa. Näissä vastauksissa näkyy ajatus
vapaaehtoistoiminnalle omistettavissa olevasta
vapaa-ajasta jonkinlaisena luksuksena, jota ta-
vallisilla ihmisillä ei ole.

"Se on ihan mukavaa toimintaa, jos on ylimääräistä
aikaa"

"Schän on hyvä homma. Jos aika riittää tehdä sem-
moista, niin arvostan"

Ajatus ihmisten hyväksikäytöstä herättää
pohtimaan, onko väitteellä todellisuuspohjaa.
Millaisia odotuksia vapaaehtoisia tekijöitä koh-
taan on? Myös tutkimuksen parissa on huo-
mioitu riski siitä, että vapaaehtoisille kasautuu
liiallista vastuuta. Monet vapaaehtoisjärjestöt
toimivat aloilla, joiden ydintoiminnot ovat
valtion tai kuntien vastuulla. Tomi Orava-
saari toteaa, että kun vapaaehtoisia pyydetään
ammattillisiin tehtäviin, taustalla voi olla halu
paikata henkilökuntavajetta (Orava-
saari 2011, 151). Liian suurien saappaiden tarjoaminen
tai pelko ylikuormittumisesta saattavat jättää
mahdollisia tekijöitä ja puurtajia pois yhteisen
hyvän ääreltä. Vapaaehtoistyön liiallinen kasau-
tuminen harvoille tekijöille perustelee osittain
mielikuvaa hyväksikäytöstä – mikä taas aiheut-
taa sen, että entistä harvempi on kiinnostunut
vapaaehtoisuudesta.

Kuten jo aiemmin kirjoitimme, hyvin mo-
net kansalaisjärjestöt eivät olisi olemassa ilman
palkatta ahertavia luottamushenkilöitään. Jär-
jestöjen kannalta eräs kriittisistä kysymyksistä
on, kuinka hyvin nuoret kokevat omakseen jär-
jestöissä toimimisen (Lundbom 2009) ja min-
käläisen mielikuvan järjestöt pystyvät itsestään

antamaan. Toiminnan ammattimaistuminen
ja ammatillisuuden lisääntyminen ovat muut-
taneet kansalaistoiminnan luonnetta (Harju
2008, 72). Jos hallitsevaksi mielikuvaksi vapaa-
ehtoistoiminnasta nousee palkkatyön tekemi-
nen palkatta, tässä aineistossa selvästi näkyvät
solidaarisuuden ja sosiaalisen mielekkyyden
motivaatiotekijät joutuvat tulevaisuudessa
haastetuiksi.

POHDINTAA

Tässä tekstissä olemme käsitelleet vapaaehtoi-
suuden sisältöä nuorten vastaajien avovastausten
pohjalta. Oletimme aineistosta paikantuvan
enemmän niin sanottuja kriittisiä äänenpainoja.
Aineiston perusteella kuitenkin vapaaehtoisuus
näyttyy auttamisena, hyvän tekemisenä ja yh-
teisen hyvän edistämisenä – kuten aiemmissakin
tutkimuksissa. Solidaarisuuden tunne näkyy
aineistossa vahvasti. Toisaalta vapaaehtoistyöhön
kytketyt motiivit ovat sikäli moninaisia, että
velvollisuudentunteen rinnalla korostuu yhdessä
tekemisen ilo ja sosiaalinen yhteenkuuluvuus.
Aineistossa vapaaehtoistoiminnan eri muodot
tulevat esille, ja toiminta nähdään monipuoli-
sena, olkoonkin että mielikuvaa vapaaehtoisuu-
desta hallitsee vapaaehtoistoimintaa organisoiva
instituutio. Arkipäiväisempi vaikuttaminen ei
jäsenny vapaaehtoisuutena.

Vapaaehtoisuus, vapaaehtoistyö ja vapaaeh-
toistoiminta linkittyvät ja kietoutuvat toisiinsa,
mutta ovat määritettävissä ja ymmärrettävissä
monin eri tavoin. Toisaalta tämän kyselyn kon-
tekstissa voidaan pohtia sitäkin, miten paljon
sanavalinnat ohjaavat mielikuvia. Olisivatko
vastaukset olleet toisenlaisia, jos vapaaehtoi-
suuden sijasta olisi kysytty vaikkapa yhteiskun-
nallisesta osallistumisesta? Aineistossa näkynyt
vapaaehtoistoiminnan kritiikki saattaa osittain
kummuta vapaaehtoisen työn käsitteellisestä
mielikuvasta – palkkatyötä palkatta. Toisaalta
mielikuvaan sisältyy keskeinen tulevaisuuden
haaste. Jos vapaaehtoistyöstä uhkaa tulla am-
mattilaisten työn korvaamista, motivaatio va-
paaehtoisuuteen on taatusti koetuksella.

KIRJALLISUUS

- Eskola, Antti (2002) Vapaaehtoistoiminta yksilön ja sosiaalisen yhteisön suojana. *Tiedepolitiikka* 27 (3), 25–29.
- Harju, Aaro (2008) Ammatillaisuuden ja kansalaistoiminnan suhde. Teoksessa Anne Holopainen & Kimmo Lind & Jorma Niemelä (toim.) *Ammattikorkeakoulut kansalaistoiminnassa*. Oikeusministeriö julkaisuja 2008:7. Humanistinen ammattikorkeakoulu Sarja C. Oppimateriaalit 16. Diakonia-ammattikorkeakoulujen julkaisuja 2008:15 c, 67–77. Sähköisenä <http://www.humak.fi/documents/kansalaistoiminta.pdf> (Viitattu 18.6.2012.)
- Ilvonen, Anne (2011) *Miten vaikutan? Kansalaistoimijan vaikuttamisopas*. Helsinki: OK-Opintokeskus.
- Kumpula, Kristiina (2008) Vapaaehtoiset arvoyhteisönä. *Tiedepolitiikka* 33 (4), 45–49.
- Laitinen, Arto & Pessi, Anne Birgitta (2010) Vaatiiko solidaarisuus auttamaan? Solidaarisuus suomalaisten auttamisteoissa ja -asenteissa. *Janus* 18(4), 355–373.
- Lundbom, Pia (2009) *Järjestötyön ammatillisuus ja muuttuvat osaamistarpeet*. *osaaja.net*, No 4 (2009) <http://ojs.seamk.fi/index.php/osaaja/article/viewArticle/1154/1042> (Viitattu 18.6.2012.)
- Lundbom, Pia & Eskelinen, Teppo (2008) Kansalaistoiminta ja sivistys. Teoksessa Pekka Nummela & Mervi Friman & Osmo Lampinen & Matti Vesa Volanen (toim.) *Ammattikorkeakoulut ja sivistys*. Helsinki: Opetusministeriö julkaisuja 34.
- Lähdesmäki, Kirsi (2010) *Hyvää hallintoa – ketä kiinnostaa? Nuorten käsityksiä hyvästä hallinnosta ja reilusta yhteiskunnasta*. Vaasan yliopisto tutkimuksia 292. Julkistohtaminen 38. Vaasa: Vaasan yliopisto.
- Niemelä, Seppo (2007) *Kansanvallan elvytys. Kiistakirjoitus demokratia politiikasta*. Helsinki: Kansanvalistusseura.
- Orvasaari, Tomi (2011) Vapaaehtoistoiminnan todellinen luonne. Teoksessa Arto Laitinen & Anne Birgitta Pessi (toim.) *Solidaarisuus*. Helsinki: Gaudeamus Helsinki University Press, 151–152.
- Perho, Sini (2006) *Vertaisuuden voimaa. Tukioppilastoiminta koulun yhteisöllisyyden ja oppilaiden osallisuuden tukijana*. Arviointitutkimuksen loppuraportti. <http://mll-fi-bin.directo.fi/@Bin/9830c8e9370494f2b5fc930f5b99dc32/1338239725/application/pdf/1673612/Vertaisuuden%20voimaa.pdf> (Viitattu 18.6.2012.)
- Pessi, Anne Birgitta (2008) *Suomalaiset auttajina ja luottamus avun lähteisiin. RAY:n juhlavuoden kansalaiskyselyn tulokset. Avustustoiminnan raportteja 19*. Helsinki: RAY.
- Pönni, Tiina (2006) ”Onks se arvo sinänsä etsiä elämän tarkoitusta?” Tutkimus Nyyti ry:n vapaaehtoisten uskonnollisuudesta ja arvoista. Uskontotieteen pro gradu -tutkielma. Teologinen tiedekunta. Helsingin yliopisto.
- Saari, Juho (2011) Yhteisen hyvän vartijat. Kollektiivisten hyödykkeiden yhteiskunnallinen sääntely. Teoksessa Anne Birgitta Pessi & Juho Saari (toim.) *Hyvien ihmisten maa. Auttaminen kilpailukyky-yhteiskunnassa*. Helsinki: Diakonia-ammattikorkeakoulu, 249–277.
- Yeung, Anne Birgitta (2004) *Individually Together. Volunteering in Late Modernity: Social Work in the Finnish Church*. Helsinki: The Finnish Federation for Social Welfare and Health

SUKUPOLVIEN VÄLISET SUHTEET NUOREN TERVEYSTOTTUMUSTEN SUUNTAAJINA

Ihminen kuuluu elämänsä aikana pysyvästi kahden eri sukupolveen, biologiseen ja sosiaaliseen. Edellinen viittaa asemaan perheeksi kutsutussa instituutiossa, lapsena ja lapsenlapsena, mahdollisesti puolisona, kumppanina, sisaruksena ja vanhempana tai isovanhempana. Yksilö kuuluu myös horisontaaliseen ikäkohorttiin, ikävertaistensa ryhmään, joiden mukana hän kasvaa ja joihin hän elämänsä aikana eri tavoin kytkeytyy sosiaalisesti, osin henkisesti, ja joissakin tapauksissa myös toiminnallisesti. Hänellä on jäsenyys sekä perheessä ja suvussa (laajassa mielessä) että ikäistensä joukossa. Vaikka perhe sosiaalisena järjestyksenä on muuttunut ja horisontaalisen sukupolven sisällä on useita mahdollisia erilaisia liikkuvia fraktioita, molemmat ovat ihmisen kasvamisen, sosiaalistamisen, enkulturoitumisen, arvojen, käsitysten ja käytäntöjen oppimisen ja sisäistämisen kannalta keskeisiä instituutioita. Yksilöiden kautta nämä instituutiot kytkeytyvät toisiinsa. (Burnett 2010, 41–58.)

Sukupolvien välinen, molempiin suuntiin kulkeva vuorovaikutus on osa kulttuurin ydintä. Kulttuurit ja yhteiskunnat muuttuvat, mutta silti kielten, uskontojen ja tapojen siirtäminen sukupolvelta toiselle on yhteisöjemme immanenti piirre. (Bertaux & Thompson 2007, 1.) Esimerkillään, kommunikoimalla sekä esittämällä ja suhteuttamalla menneisyyttä nykyiseen vanhemmat sukupolvet välittävät tietoaan ja

traditionaalisia käsityksiään eteenpäin. Näin traditioita vahvistetaan ja syntyy kulttuurista jatkumoa (Siikala & Siikala 2005, 40–41). Menneen ja nykyisen merkitysten välittämiseen voi sisältyä myös vallankäyttöä, jolla jälkipolven ajattelutapoja pyritään kiistämään ja ohjaamaan. Vastaavalla tavalla nuoremmat sukupolvet tapavat haastaa ja kieltää vanhemman polven mallit, arvot ja asenteet omiin kokemuksiinsa ja näkemyksiinsä tukeutuen. Kyseessä on kahteen suuntaan liikkuva prosessi, jossa (kulttuuriset) tiedot taistelevat keskenään erilaisilla areenoilla, perheiden sisällä ja niiden ulkopuolisessa julkisuudessa (Stark 2011, 398–400). Lopputulos voi olla kulttuurinen, ylisukupolvinen jatkumo tai katkos.

Perheinstituutio on tärkein ylisukupolvisten käsitysten välittämisen ja neuvottelun areena, mutta ei suinkaan ainoa. Koululaitos ja aiemmin niin sanottu kiltajärjestelmä ovat välittäneet ja luoneet ammatillisia taitoja, kirkko uskonnollisia käsityksiä, kirjallisuus kieltä ja merkitysrakenteita, tiedotusvälineet tietämystä ja maailmankuvaa, ystävyys- ja lähiyhteisöverkostot identiteettirakennusaineita ja minäkuvaa. Perheen ja suvun sosiaalistava merkitys on kuitenkin kestänyt sitä haastaneet muut sosiaaliset instituutiot, koska sen vaikutus on pitkäaikainen (periaatteessa elinikäinen), se on läheinen (fyysisesti ja emotionaalisesti), se on vahva (juridisesti tuettu) ja sen vaikutus on monipuolinen (henkinen ja taloudellinen pääoma). (Giddens 1989, 383–415; Bertaux & Thompson 2007, 1.) Muiden instituutioiden monikerroksisten sosiaalisten verkostojen välityksellä ihmiset kytkeytyvät yhteiskuntaan ja vaikuttavat ja saavat vaikutteita niiden kautta (Elder Jr. ym. 2006, 13). Usein nämä vaikutteet saadaan, koetaan ja jaetaan samaan ikäkohorttiin, samaan sukupolveen kuuluvien henkilöiden kautta, ja se tekee myös sukupolvesta tärkeän. Sukupolvikokemus on oman aikakautensa, omien rakenteellisten ehtojensa ja käsitystensä synnyttämä näkemys, joka ei ole staattinen.

Jotta yksilön kokemuksellisuuteen,

sosiaaliin yhteyksiin ja tietoon perustuvat näkemykset ja käytännöt esimerkiksi terveydestä ja sen edistämisestä kävisivät ymmärrettäviksi, hänen terveystajunsa on nähtävä toteutuneen ja toteutumassa olevan elämänkulun näkökulmasta. Elämänkulunäkökulma pyrkii asettamaan ihmiselämän analyysin yhteiskunnan rakenteellisiin, kulttuurisiin ja sosiaalisiin konteksteihin. Elämänkulku on käsite, joka voidaan määrittellä sarjaksi sosiaalisesti määrittyneitä tapahtumia ja rooleja, joihin yksilö osallistuu ja joita hän toteuttaa elämänsä aikana. Elämänkulkuanalyysi on ”(...) heuristinen menetelmä tutkia yksittäisten elämänkulkujen ja yhteiskunnallisen muutoksen välistä vuorovaikutusta. Se on tapa jolla elämänkulut voidaan käsitteellistää perheen, yhteiskunnan ja historiallisen ajan kontekstissa” (Kok 2007, 204). Elämänkulut ovat uniikkeja, vaihtelevia, muuttuvia ja joskus yllättäviä. Vanhempien sukupolvien terveyskäsitteet määrittävät monesti elämänkulkua kontekstualisoineiden vaiheiden, nälän, tautien ja fyysisen raadannan muovaamina. Nuoremmille sukupolville terveyden edistämisen eetos on asettunut luontevasti nousseen elintason ja parantuneen terveyden ansiosta. Se, mikä vanhemmille sukupolville näyttäytyy mahdollisesti joutavana ajanhukkana, on nuorille tehokasta kuntoliikuntaa. (Häkkinen ym. 2005.)

Perhe voidaan nähdä myös sosiaalisena instituutiona, jossa eri perheenjäsenten – isovanhempien, vanhempien ja lasten – elämänkulut leikkaavat toisensa (Glick 1947). Kohtaavia elämäнкаaria ei voida nähdä ennalta määrättyinä ”polkuina”, ikään perustuvina asemoina, vaan kukin perheenjäsen luo oman elämänkulkunsa, jolloin erilaisten kombinaatioiden määrä kasvaa suureksi (Billington ym. 1998, 59). Perhe on täten tila ja paikka, jossa sekä biologinen että sosiaalinen sukupolvi kohtaavat toisensa (Burnett 2010, 41–58). Tässä suhteessa perheessä vallitsevaa kulloistakin tilannetta luonnehtii parhaiten sosiaalisen konfiguraation käsite. Sosiaalinen konfiguraatio voidaan tässä yhteydessä ymmärtää perheenjäsenten keskenään synnyttämäksi

jännitteelliseksi keskinäiseksi muodostelmaksi, jossa kunkin toisiin perheenjäseniin kohdistamat toimet ja odotukset muodostavat konfiguraation (Elias 1978, 130, vrt. Lonkila 1999). Oman elämänkulkunsa kokemuksellisesta näkökulmasta kukin perheenjäsen tuo yhteiseen ”pöytään” neuvoteltavaksi omat käsityksensä ja näkemyksensä, tietämyksensä ja taitonsa, sekä erilaiset käytäntönsä. Konfiguraatio on siten vuorovaikutuksellinen muuttuva tila perheen muodostamalla areenalla, josta sekä opitaan että johon myös panostetaan. On huomattava, että tila on enemmänkin teoreettinen kuin käytännöllinen. Perhe on olemassa ilman fyysisiä läheisyyttäkin. Lasten ja isovanhempien välinen suhde on olemassa, vaikka he eläisivätkin etäällä toisistaan.

Perheareena ei ole vain mielipiteiden kenttä, vaan toteutuneisiin käytäntöihin vaikuttavat lukuisat institutionaaliset sisäiset ja ulkoiset tekijät. Perheen konfiguraation voidaan ajatella heijastavan perheen sisäisiä valtasuhteita: kenellä on valta päättää terveyteen liittyvistä käytännön ratkaisuista. Millaiset taloudelliset resurssit perheellä on käytettävissään ja kuka tai ketkä niiden käytöstä päättävät. Millaisia mahdollisuuksia asuinpaikassa on noudattaa terveitä ravintotottumuksia tai harrastaa liikuntaa. Vaikka perheiden terveyskäsitteet ja -käytännöt vaikuttavat kestävilä ja pitkäaikaisilta, institutionaaliset muutokset voivat vaikuttaa nopeastikin perheen sisäiseen konfiguraatioon ja muuttaa asetelmaa terveyttä edistävään tai sitä heikentävään suuntaan. Perheen vanhempien eroaminen, lasten kotoalähtö, työttömyys tai sairaus ovat tyypillisiä katkostatilanteita, joissa konfiguraatio voi radikaalisti muuttua.

Tärkeitä perheen areenalle tai ”pöytään” tuotavia asioita ovat terveyteen, ravintoon ja liikuntaan liittyvät kysymykset. Ne ovat perheen arkeen välittömästi kytkeytyviä käytännöllisiä kysymyksiä (perheen ateriointi, ajankäyttö, talous, työnjako, vapaa-aika jne.) tai laajempia periaatteellisia kysymyksiä ravinto- tai liikunta-asenteista (ravintoon ja liikuntaan liittyvät

elämäntavalliset kysymykset). Tarkastelemme tässä artikkelissa sosiaalisen konfiguraation muotoutumista muun muassa syömistä ja liikkumista koskevien elämäntapatottumusten yhteydessä erityisesti perhesukupolven ja yleisemmin sukupolvien näkökulmista.

YHTEINEN AIKA, SYÖMINEN JA VANHEMPIEN OHJEET

Perheellä ja perhetaustalla, kuten vanhempien koulutusasteella ja sosioekonomisella asemalla, on nykytutkimuksen mukaan keskeinen rooli lasten terveyttä edistävien olosuhteiden luojana. Vanhempien taloudellisten mahdollisuuksien ohella myös heidän elämäntyyliinsä kytkeytyvä kulttuurinen pääoma – tiedot, taidot, arvot, asenteet, ajattelu- ja puhutavat – muovaa jälkipolven asenteita, näkemyksiä, kykyä ja mahdollisuuksia muodostaa omaa terveystajuaan. (Bourdieu & Passeron 1977; Hoikkala, Hakkarainen & Laine 2004.) Vanhemmat tukevat näin suorasti ja epäsuorasti monia lastensa terveystottumuksia muokkaavia ajattelutapoja, arvoja ja arvostuksia (esim. Karvonen ym. 2000).

Viimeaikaisissa tutkimuksissa ja niin kansainvälisessä kuin kansallisessa terveyspolitiikassa onkin yhä enemmän kiinnitetty huomiota niin sanottujen ei-tarttuvien tautien (NCD; noncommunicable diseases) ylisukupolviseen sosiaaliseen periytymiseen. Ei-tarttuvina tautina pidetään muun muassa sydän- ja verisuonitautia, kroonisia keuhkosairauksia, syöpää, diabetesta, maksakirroosia, itsemurhia ja tapaturmia. Niillä on yhteys (epäterveellisiin) elämäntapoihin, joiden oppiminen alkaa jo lapsuudessa ja nuoruudessa. Tässä yhteydessä huomio on kohdistettu kysymykseen siitä, missä määrin epäterveellinen syöminen tai liikku-maton elämäntapa opitaan kotona. (WHO/ NCD-2011: http://www.who.int/nmh/events/moscow_ncds_2011/en/.)

Perheessä kasvatusta on ennen kaikkea läsnäoloa. Arjen käytäntöjen rinnalla kasvatuskulttuurin pohjana on lasten ja vanhempien yhdessä viettämä aika. Ilman yhteistä aikaa ei

kasvatusta voida käytännössä toteuttaa. Yhdessä oleminen lisää mahdollisuutta myös avoimeen vuoropuheluun ja kommunikointiin, joka on jo itsessään nuorten terveyttä suojaava tekijä. Tutkimusten mukaan niillä nuorilla, jotka kertoivat vanhempiensa kanssa kommunikoinnin olevan helppoa, oli myös muita yleisemmin hyvä (itse arvioitu) terveydentila ja vähemmän fyysisiä ja psyykkisiä vaivoja (Currie ym. 2012, 19; ks. myös Brener ym. 2007; Woodward ym. 2003). Myös Nuorisobarometrissa on löydettävissä tätä tukevia tuloksia. Monipuolinen ja aktiivinen yhdessä tekeminen lasten ja vanhempien kesken lisäsi nuorten keskustelua vanhempiensa kanssa elämän iloista ja suruista (ks. kuvio 1, s.189). Kiteyttäen voisi sanoa yhdessäolon lisäävän perheen sisäistä kommunikointia ja avoimen kommunikoinnin lisäävän nuorten koettua terveyttä.

Nuorisobarometrissa kysyttiin, mitä asioita perheessä tehtiin yhdessä, kun nuoret olivat peruskouluikäisiä. Muodostamalla kysymyksestä summamuuttujan¹ voi tarkastella myös sitä, miten aktiivisesti ja monipuolisesti nuoret viettivät vanhempiensa kanssa aikaa.

Ajanvietto yhdessä vanhempien kanssa ei eronnut iän eikä sukupuolen mukaan. Ajanvietto vanhempien kanssa ei näyttäisi näin ollen ainakaan tutkittavien ikäryhmien välillä (15–29 v.) yksinkertaistuneen tai vähentyneen. Sen sijaan perheen sisäisessä dynamiikassa äidin korkea koulutustaso lisäsi perheen yhdessäolon moninaisuutta. Isän koulutustaso vaikutti perheen yhdessä viettämien tapojen moninaisuuteen, joskaan ei aivan yhtä suoraviivaisesti. Myös nuorten arvioima perheen toimeentulotaso lisäsi yhdessä olemisen ja tekemisen tapoja. Nämä tulokset ovat samansuuntaisia uusimman WHO:n koululaistutkimuksen kanssa. Sen mukaan perheen hyväksi koettu taloudellinen tilanne liittyi vahvasti vanhempien ja nuorten hyviin vuorovaikutussuhteisiin (Currie ym. 2012). Yhdessä oleminen ja avoin kommunikointi näyttävät näin ollen nivoutuvan yhteen perhetaustan (vanhempien koulutustausta, taloudellinen

tilanne) kanssa. Nuorisobarometrin tulokset näyttäisivät vahvistavan jo aiemmin tiedettyä – hyvinvointi ja pahoinvointi kasautuvat huolestuttavasti sosioekonomisten tekijöiden mukaan.

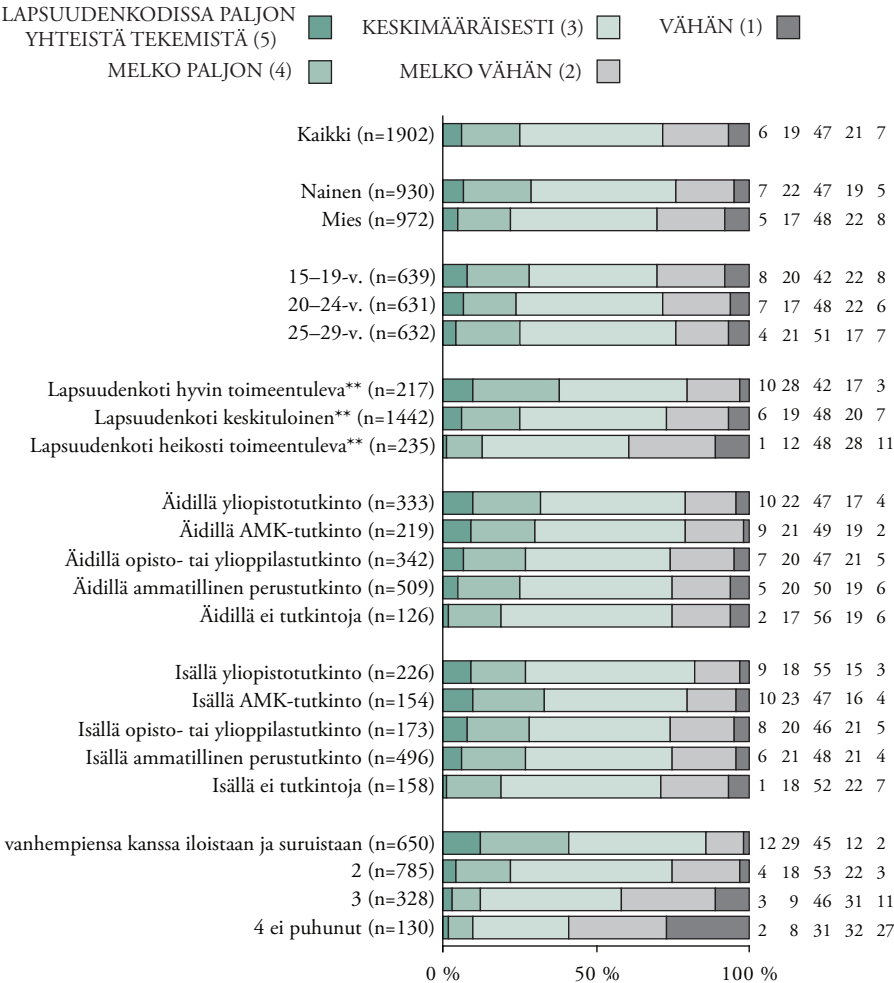
Seuraavassa tarkastellaan lähemmin sitä, miten perheen vuorovaikutus muodostuu syömiseen ja liikuntaan liittyen. Molemmat ovat ajankohtaisia teemoja, sillä huonot ruokailu-

tottumukset ja ylipaino ovat eräitä suurimpia nuorten elämäntapoihin liittyviä huolenaiheita.

Yhdessä syöminen

Hyvinvoinnin kannalta perheiden yhteiset ateriahetket ja syömiseen sosiaaliset käytännöt ovat tärkeitä. Unicefin Innocenti Report Card -sarjan raportin mukaan suomalaiset perheet

KUVIO 1. Lapsuudenkodin yhdessä tekemistä kuvaava summamuuttuja* (%)

* Nuorten kyselylomakkeen (liite 2) K18:sta lukuunottamatta muuttujia 9, 10 ja 14 tehty summamuuttuja, jossa ”hyvin usein” tai ”melko usein” saavat arvon 1, muut arvon 0. Summamuuttujasta on ryhmitelty 5 luokkaa siten, että arvot 0,1 = 1; 2,3 = 2; 4,5,6 = 3; 7,8 = 4; 9,10,11 = 5.

** 10-portaisella asteikolla määriteltiin heikosti toimeentulevaksi arvot 1–4, keskituloiseksi arvot 5–8 ja hyvätuloiseksi arvot 9–10.

syövät OECD-maista harvimmin yhdessä (UNICEF 2007). Kouluterveyskyselyn (2011) mukaan vain alle puolet peruskouluikäisistä lapsista syö yhteisen aterian perheen kanssa iltapäivällä tai illalla.

Ruokatutkimuksen viimeaikaisen keskustelun kuuma peruna on ollut ruokailurytmi ja aterijärjestämisen hajoaminen, niin sanottu gastro-anomia-ilmio. Fischler (1980) viittaa gastro-anomialla syömisestä sosiaalisuuden muutoksiin. Teknologisoituneessa ja aikapirstaloituneessa nyky-yhteiskunnassa ihmiset kokevat hämmennystä siitä, missä, milloin, kenen kanssa, kuinka paljon ja mitä tulisi syödä (Mäkelä 2000a; Fischler 1980). Ateriarakenne on pirstoutunut, ja ravinto nautitaan koko perheen yhteisten ruokailuhetkien sijaan välipaloina pitkin päivää. Samalla ruokahetkiin sidottu sosiaalisuus häviää tai vähintäänkin muuttaa muotoaan (mm. Hoikkala 2009, 352). Gastro-anomia-ilmion yhtenä laajana taustanimittäjänä pidetään nykyisen elämäntyylin kiireisyyttä. Silällä nähdään olevan osuutta myös terveyden kannalta epäedullisten tapojen muotoutumiseen.

Nuorisobarometriin vastanneet nuoret ja nuoret aikuiset ovat syntyneet 1980-luvun puolivälissä ja 1990-luvulla. Heidän vanhempinsa ruokailua ja syömistä koskevien tottumusten taustamuovajana voidaan nähdä kyseinen ruokakulttuurin muutoksia kuvaava ilmiö.

Yhdessä syöminen oli yhteydessä nuorten arvioon oman lapsuudenkodin toimeentulosta siten, että mitä paremmaksi lapsuudenkodin toimeentulo arvioitiin, sitä useammin oli syöty yhdessä. Yhdessä syöminen ei eronnut vanhempien koulutustason mukaan, mutta kiireisyys vaikutti yhdessä syömiseen. Kodin ilmapiiriin kiireiseksi arvioineet söivät perheen kanssa selvästi muita harvemmin (ks. taulukko). Gastro-anomia-ilmion lävitse asiaa tulkittaessa voidaan arvioida, että se on erityisen hyvin tunnistettavissa ilmapiiriltään ”erittäin paljon kiireiseksi” koetuissa ja muistetuissa kodeissa. Gastro-anomia-ilmion yleistymisen puolesta puhuu myös se, että nuoremmat ikäluokat söivät vanhempia ikäluokkia harvemmin vanhempien kanssa.

TAULUKKO 1. Perheen yhdessä syöminen kodin ilmapiiriin, ikäluokkien ja arvioitun toimeentulon mukaan (%).

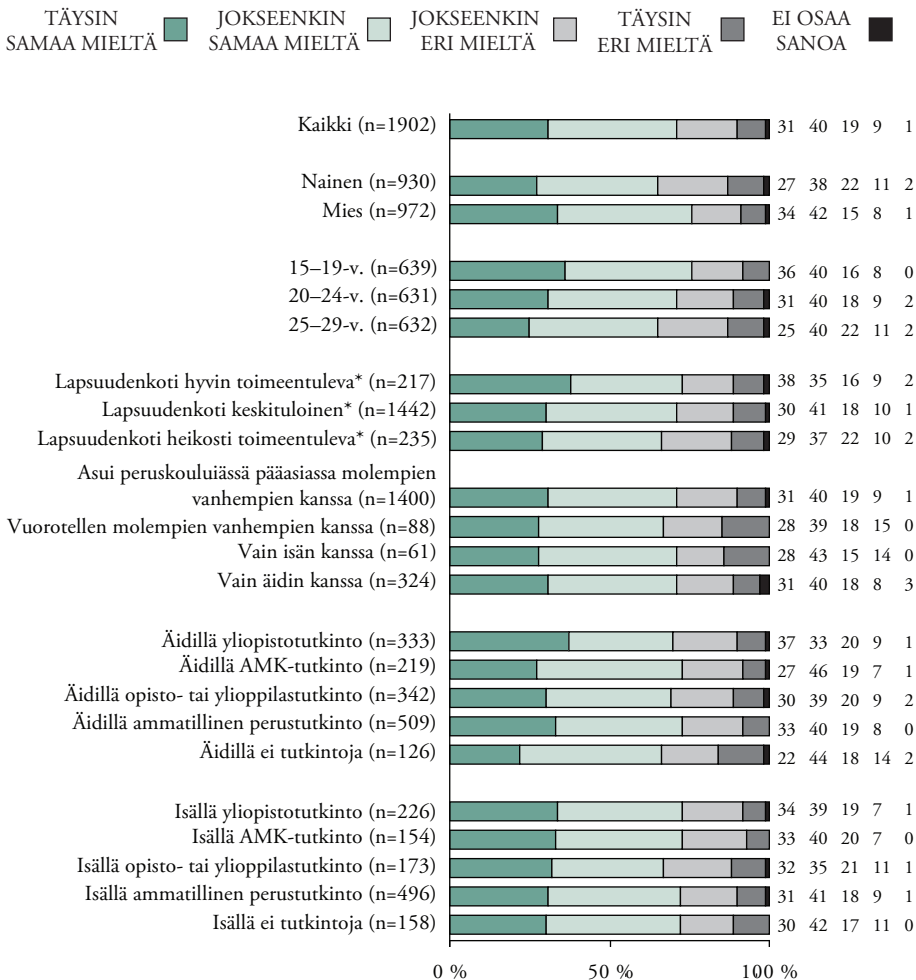
		Kuinka usein perheessäs syötiin yhdessä kotona					p-arvo
		hyvin usein	melko usein	melko harvoin	hyvin harvoin	ei koskaan	
Kodin ilmapiiri	erittäin paljon (n=121)	40	31	21	5	4	***
	melko paljon (n=673)	41	39	15	5	0	
	melko vähän (n=741)	52	32	13	2	1	
	erittäin vähän (n=235)	56	31	10	3	1	
	ei ollenkaan (n=110)	59	26	7	7	0	
Ikäluokat	15–19 (n=633)	43	37	14	4	1	***
	20–24 (n=627)	48	34	13	4	1	
	25–29 (n=629)	55	30	13	2	0	
Arvioitu toimeentulo 1–10-asteikolla	1–3 (n=122)	41	32	17	9	1	**
	4–7 (n=1175)	48	33	14	4	1	
	8–10 (n=584)	50	36	12	2	0	

p-arvo= ryhmien välisen eron merkitsevyys

Vanhempien kehotukset terveelliseen ruokailuun
Arjen ruokailukäytäntöjen tarkastelun (yhdes-
sä syöminen) lisäksi on hyvä tarkastella myös
sitä, millaiseen toimintaan vanhemmat lapsiaan
verbaalisesti kehottavat ja kannustavat. Nuoriso-
barometrissä pyydettiin arvioimaan sitä, miten
usein vanhemmat kehottivat nuoria ”syömään
terveellisemmin”. Nuorten oman arvion

mukaan suurin osa vanhemmista kiinnittää
huomiota peruskouluikäisten lastensa terveel-
liseen syömiseen. Väitteen kanssa täysin samaa
mieltä on lähes kolmannes ja jokseenkin samaa
mieltä 40 prosenttia nuorista. Tämä on positiiv-
inen perhearjesta kertova viesti, jos nuoresta
välittämisen yhtenä muotona nähdään lapsen
kannustaminen terveellisiin ruokavalintoihin.

KUVIO 2. “Peruskouluikäsi vanhemmasi kehottivat sinua syömään terveellisemmin” (%)

* 10-portaisella asteikolla määriteltiin heikosti toimeentulevaksi arvot 1–4, keskituloiseksi arvot 5–8 ja hyvätuloiseksi arvot 9–10.

Miehiä oli kehoitettu naisia enemmän terveelliseen syömiseen. Johtuuko ero siitä, että poikien ruokailussa on ollut enemmän ohjelmallista syömistä määrittävä sukupuoliolettamus, jonka mukaan tytöt nähdään terveellisestä syömisestä kiinnostuneemmiksi kuin pojat (Välimaa 2000)? Tyttöjen mielletään huolehtivan terveellisestä syömisestään poikia itsenäisemmin. Tämän terveellistä syömistä sukupuolittavan käsityksen mukaan poikia tulee kehottaa tyttöjä enemmän terveelliseen syömiseen. Syömistä koskevat sukupuoliolettamukset ja stereotyyppiat ohjaavat terveellistä syömistä kehystävää kasvatusajattelua.

Sukupuolen lisäksi kehoitus terveellisempään syömiseen oli yhteydessä lapsuuden aikaan arvioituun toimeentuloon ja ikään. Nuoremmat muistivat selvästi yleisemmin kuulleensa kehoituksen terveellisestä ruokailusta ja toisaalta paremmin toimeentulevissa perheissä kehoitukset olivat muita yleisempiä. Isän koulustausta ei näyttänyt vaikuttavan ohjeistukseen, mutta kouluttamattomien äitien lapset muistivat muita harvemmin saaneensa kehoituksia terveellisemmästä syömisestä. Tämä tulos on yhdenmukainen niiden väitteiden kanssa, joiden mukaan elämäntavat ja terveyttä edistävät asenteet, arvot ja arvostukset näyttäisivät periytyvän eri lailla riippuen perheen koulutustaustasta. Myös muiden aineistojen näyttäessä nuorten sosioekonomisen taustan olevan yhteydessä terveystottumusten eroihin, tulisi mielestämme pelkkien terveyserojen toteamisen sijaan kohdistaa huomio laajemmin terveyskäsitysten, -tottumusten ja -arvojen ylisukupolvisen periytymiseen (Currie ym. 2012).

Vanhempien tavat pitää kiinni säännöllisistä ruoka- ja nukkumisyhtymistä

Aiempien tutkimusten perusteella tiedetään, että vanhempien koulutuksella on yhteys niin yhteisten ateriaketien järjestelyihin kuin perheestä löytyviin ruuanvalmistusresursseihin (Prättälä 1989; Mäkelä 2000a/b). Myös

uudemman Terveys 2000 -tutkimuksen mukaan suomalaisten elintavoissa on eroja, jotka vaihtelevat koulutuksen mukaan. Esimerkiksi alimmissa koulutusryhmissä epäterveelliset ruokatottumukset ovat yleisempiä kuin ylimmissä koulutusryhmissä. Toisaalta Terveys 2000 -tutkimuksen mukaan erot eri koulutusryhmien välillä terveellisissä ruokatottumuksissa ovat viime aikoina kaventuneet (http://www.ktl.fi/portal/suomi/tietoa_terveydesta/elintavat/).

Nuorisobarometrin mukaan suurin osa vanhemmista pitää kiinni lastensa säännöllisistä ruoka- ja nukkumaanmenoajoista. Nuorista, joiden isällä tai äidillä ei ole ammatillista tutkintoa, noin puolet on säännöllisistä ruoka- ja nukkumaanmenoajoista kiinnipitämisestä täysin samaa mieltä. Muilla vastaava osuus on vain noin 40 prosenttia. Se viittaa siihen, että kouluttamattomampien perheiden sisällä elämänrytmin säännönmukaisuudesta pidettäisiin jopa tiukemmin kiinni kuin paremmin koulutettujen perheissä. Erot eivät kuitenkaan ole tilastollisesti merkitseviä.

Tilanne herättää kiinnostavia kysymyksiä. Voitaisiko säännönmukaisista elämänrytmeistä kiinnipitäminen tulkita esimerkiksi konservatiivisten kasvatusarvojen ilmentymäksi? Mielletäänkö säännöllisistä ruoka- ja nukkumaanmenoajoista kiinnipitäminen tärkeäksi terveyden edistämiskehysten kautta vai näyttäytyvätkö ne yksinkertaisesti vain tarkoituksenmukaisina linjanvetoina lapsiperheen arjen kehysten kannalta? Koulutustaustasta riippumatta vanhempien on nykyään mahdollista saada tietoa lasten tervettä kehitystä ja kasvua tukevista terveellisistä elintavoista useasta lähteestä. Olipa tilanteen tulkinta mikä tahansa, sen viesti on positiivinen väestöryhmien välisen hyvinvointi- ja terveyserojen kannalta. Seuraavaksi samaa ilmiötä tarkastellaan liikunnan sukupolvisen periytyksen näkökulmasta.

Liikunnan muuttunut paikka sukujen polvissa

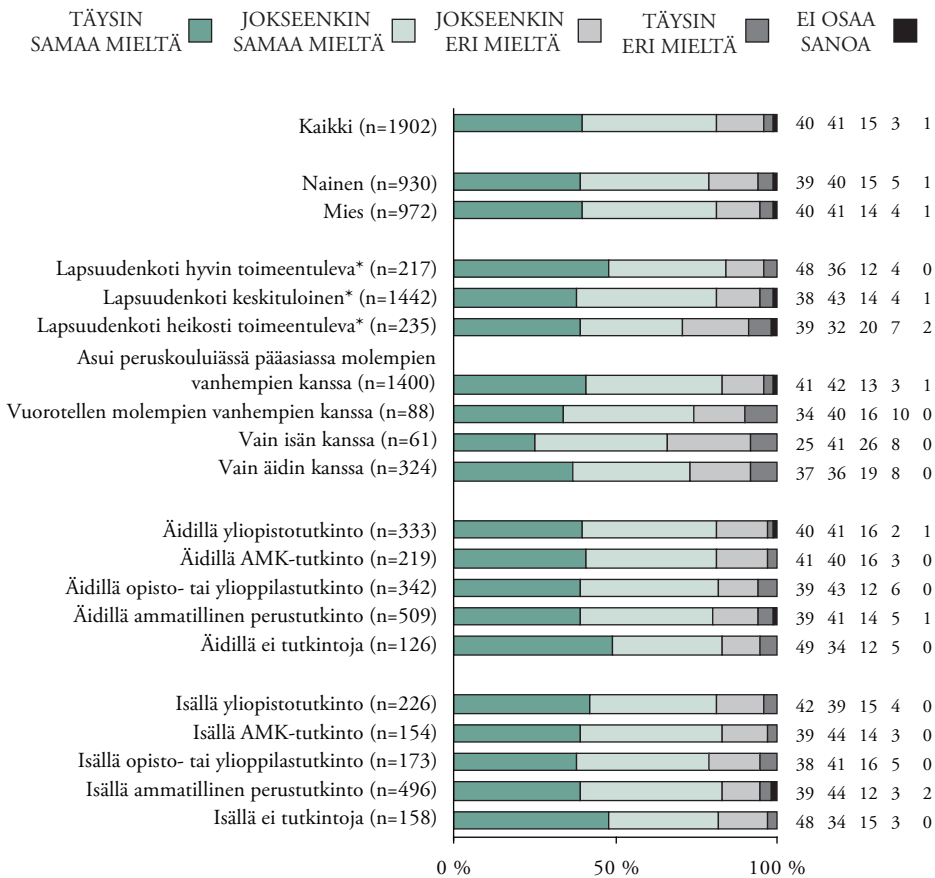
Lasten ja nuorten ylipaino ja liikalihavuus ovat nousseet 2000-luvulla laajaksi kansalliseksi ja

kansainväliseksi huolenaiheeksi (mm. Ogden ym. 2007). Huolella on myös perustansa, sillä liikalihavuus on Suomessa lähes kolminkertaistunut 1980-luvun alusta nykypäivään. Samanaikaisesti lasten ja nuorten fyysinen kunto on selvästi heikentynyt (Vuori 2005; Santtila ym. 2006; Fogelholm ym. 2007; Kautiainen 2008). Kehitystä on selitetty lähinnä epäterveellisillä ruokailutottumuksilla, mutta myös vähentyneellä liikunta-aktiivisuudella. Lääketieteessä puhutaan yleisemmin lihavuutta tuottavasta

ympäristöstä (obesogeenisestä), jolla tarkoitetaan kaikkia elinympäristössä lihavuutta edistäviä tekijöitä (Kautiainen 2008).

Eräs lasten ja nuorten elinympäristössä lihavuutta tuottava elementti on niin kutsuttu liikkumattomuus – fyysisen aktiivisuuden vähäisyys. Siihen on tarjottu selitykseksi ennen kaikkea horisontaalisia (sosiaaliset) sukupolvi-vaikutuksia (mm. Zacheus 2008; Karvinen ym. 2010; Salasuo & Koski 2010). Yhteiskunnan teknistymisen ja motorisoitumisen myötä arjessa

KUVIO 3. “Peruskouluiässä vanhempasi pitivät kiinni säännöllisistä ruoka- ja nukkumaanmenoajoista” (%)

* 10-portaisella asteikolla määriteltiin heikosti toimeentulevaksi arvot 1–4, keskituloiseksi arvot 5–8 ja hyvätuloiseksi arvot 9–10.

kulutetaan aiempaa vähemmän energiaa. Tämä koskee laajasti monia elämänalueita, ja yleisesti puhutaankin arkiliikunnan vähenemisestä (mm. Lehmuskallio 2011). Myös informaatioteknologian ja kaupallisen viihdekulttuurin nopea leviäminen on vienyt nuorten vapaa-aikaa jatkuvasti liikunnallisesti passivoivempien harrasteiden, kuten tietokoneiden ja TV:n pariin. (Kautiainen 2008.)

Kaikkiaan siirtyminen maatalousyhteiskunnasta teknistyneeseen kaupunkikulttuuriin on vaikuttanut monin tavoin liikunnan asemaan ja merkitykseen lasten ja nuorten elämässä. Urbani kaupunkielämä ei tarjoa agraariyhteiskunnan tapaan luonnollista liikuntaympäristöä, vaan on siirrytty harrastamaan kuntoliikuntaa sitä varten erikseen rakennetuissa, kodin ulkopuolisissa, yhä useammin maksullisissa puitteissa (ks. esim. Zacheus 2008). Liikunnasta on tullut rutiinin sijaan erikseen suoritettava toiminto, johon tarvitaan erilliset suorituspaikat, varusteet ja ohjaajat. Kehitys on johtanut lajien ja urheiluseurojen lukumäärän kasvuun. Samalla on kuitenkin syntynyt lajien välinen kilpailutilanne harrastajista, ja liikuntakulttuuri on kaupallistunut (esim. Itonen 1996; Zacheus 2010).

Monien lasten ja nuorten vapaa-aikakäsityksessä liikunta rinnastuu rehkimiseen ja suorittamiseen – siis välillisesti koulunkäyntiin tai työhön. Vapaa-aika sen sijaan tarkoittaa useille nykynuorille kirjaimellisesti ”vapautta” ja aikaa omalle itselle. Silloin ei tarvitse suorittaa tai rehkiä, vaan saa virkistäytyä itse haluamallaan tavalla arjen vastapainona. (Liikkanen 2005; Määttä & Tolonen 2011.) Liikunnan muuttunut paikka on tehnyt aiemmin normaalista arjen osasta erillisen toimen – luonnollisesta on tullut luonnotonta. Asetelmaa voi pitää historiallisen jatkumon merkittävänä käänteenä, jonka seuraukset eivät ole kaikilta osin toivottavia.

Nousua, laskua ja polarisoitumista

Huolimatta lasten ja nuorten liikuntaaktiivisuuden vähenemisestä on liikunnan harrastaminen lisääntynyt. Kansallisten

liikuntatutkimusten (2006; 2010) mukaan suomalaisten lasten ja nuorten liikuntaharrastus nousi 16 prosenttia vuosien 1995 ja 2010 välillä. Liikuntaa, jossain muodossa ja joskus, kertoo eri kyselyissä harrastavansa noin 90 prosenttia lapsista ja nuorista (Husu ym. 2011). Tästä urheiluseuroissa liikkumisen osuus on niin Kansallisen liikuntatutkimuksen (2010) kuin Nuorten terveystapatutkimuksen (Husu ym. 2011) mukaan 40–50 prosenttia. Erityisesti seuramuotoinen liikkuminen vaikuttaa kasvaneen 2000-luvun alussa².

Liikuntatutkimusten esiintuomaa ristiriitaa rajusti kasvaneen liikuntaharrastuneisuuden ja lisääntyneen huonokuntoisuuden välillä selittää Kansallisessa liikuntatutkimuksessa (2010) seuraavasti:

Samanaikaisesti lasten ja nuorten on arvioitu olevan huonokuntoisempia kuin ennen. Ristiriita selittyy sillä, että peruselämän fyysinen aktiivisuus on vähentynyt, mitä tiettyjen urheilulajien harrastamisen yleistymisen ei pysty paikkaamaan. Lasten liikunta on muuttunut pysyvästi päivittäisestä pihalla ja lähialueilla leikkimisestä ja pelaamisesta enemmän määrätyn ajoin tapahtuvaksi lajien harjoittelemiseksi. (Kansallinen liikuntatutkimus 2010.)

Kaikkiaan terveyden kannalta riittävän liikkumisen määrä laskee huolestuttavasti iän mukana. Pauliina Husu ym. (2011) arvioivat lasten ja nuorten liikuntaa muun muassa Nuorten terveystapatutkimuksen perusteella. Heidän katsauksessaan ”riittäväksi liikunnaksi arvioitiin, NNTT:n tietojen perusteella, liikkuminen vapaa-ajalla vähintään viisi kertaa viikossa joko urheiluseurassa ja/tai urheiluseuran ulkopuolella”. Tarkastelun mukaan vuonna 2009 liikuntaa harrastettiin riittävästi ikäluokittain seuraavasti: 12-vuotiaista 62 prosenttia, 14-vuotiaista 45 prosenttia, 16-vuotiaista 35 prosenttia ja 18-vuotiaista enää 27 prosenttia. Tulokset kertovat liikunta-aktiivisuuden laskevan merkittävästi iän karttuessa. Mikäli riittävän liikunnan kriteereinä käytettäisiin tiukempia raja-arvoja, laskisivat prosentit selvästi jokaisen ikäluokan

kohdalla. Tutkimusten valossa voidaankin todeta, että liikunta-aktiivisuus tai liikkumisesta aiheutuva kokonaiskuormitus eivät ole terveyden kannalta riittäviä (esim. Santtila ym. 2006; Husu ym. 2011).

Lasten liikunta-aktiivisuuden – tai pikemminkin passiivisuuden – rinnalla on viime aikoina noussut esille kysymys seuraharrastamisen polarisoitumisesta (mm. HS 6.9.2009; Yle 5.10.2010; Yle 27.2.2012; Kaleva 17.5.2012). Olemassa olevan tiedon pohjalta voidaan sanoa, että 2000-luvulla liikuntakulttuurissa on tapahtunut selvää polarisaatiota, joka vaikuttaa kiihtyneen viime vuosina. Liikunnan kansalais-toiminnan keskiluokkaistumisesta on viitteitä useissa tutkimuksissa. Puhutaan liikuntakulttuurista, jotka ovat järjestöjen ”asiakkaita” (mm. Mäkinen 2012). Asiakkuus-ajattelu on läpäissyt urheiluliikkeen ja muuttanut kansalaistoiminnan luonnetta kaupallisen palveluntarjonnan suuntaan. (Mm. Puronaho 2006; Zacheus ym. 2011; Mäkinen ym. 2012; Suomi ym. 2012.)

Liikunta sukujen polvissa

Eräänä liikuntakulttuurin kehityskulkuna voidaan hahmottaa muutosprosessi, jossa seuratoiminta tavoittaa yhä selvemmin vain aktiiviset ja energiset ihmiset, jotka ovat kouluttautuneita ja pärjäävät työelämässä, sekä heidän jälkikasvunsa. Vanhempien sosioekonominen tausta siis vaikuttaa olennaisesti siihen, ketkä nuoret hakeutuvat ja pääsevät liikuntajärjestöjen toiminnan piiriin.

Nuorisobarometrin tulokset osoittavat perheen sosioekonomisen aseman korreloivan lasten ja nuorten liikunta-aktiivisuuden kanssa (kuvio 22, s. 55). Hyvin toimeentulevien perheiden lapsista 36 prosenttia harrasti kuntoliikuntaa joka päivä tai vähintään 5 kertaa viikossa. Vastaava luku oli heikosti toimeentulevissa perheissä 21 prosenttia. Kun tarkastellaan liikkumattomien määrää, kerran tai vähemmän viikossa liikuntaa harrasti 12 prosenttia hyvin toimeentulevien perheiden lapsista ja 20 prosenttia heikosti toimeentulevien

perheiden lapsista. Myös Tomi Mäkinen (2010) havaitsi väitöstutkimuksessaan selviä perheen koulutukseen, ammattiasemaan ja tulotasoon liittyviä eroja. Hänen mukaansa vähäinen liikkuminen kasaantuu vähän koulutusta saaneisiin ja pienituloisiin perheisiin.

Perheinstituution vaikutus näkyy Nuorisobarometrissä muun muassa siten, että vanhempien ja lasten yhteinen liikunnan harrastaminen nosti lasten ja nuorten liikunta-aktiivisuutta (kuvio 22, s. 55). Peräti 42 prosenttia niistä nuorista, jotka olivat harrastaneet liikuntaa vanhempien kanssa, liikkui päivittäin tai vähintään viisi kertaa viikossa. Niiden perheiden lapsista, joissa yhteisharrastamista ei esiintynyt, vain 21 prosenttia ylsi päivittäiseen tai viiteen liikuntakertaan viikossa. Yhteisharrastamisen vaikutukset liikkumattomuuteen olivat myös huomattavat. Peräti 24 prosenttia yhdessä liikkumattomien perheiden lapsista liikkui kerran viikossa tai vähemmän. Vastaava prosenttiluku oli yhdessä liikkuvien perheiden lapsilla kymmenen.

Aika vapaalla -tutkimuksessa esitettiin kysymys siitä, oliko taloustilanne harrastusten esteenä (Myllyniemi 2009). Kaikista kyselyyn vastanneista 18 prosenttia oli jokseenkin sitä mieltä, että raha oli esteenä harrastamiselle. Kiinnostavaa oli, että iän karttuessa rahan vaikutus harrastusten esteenä kasvoi. Kun 10–14-vuotiaista 12 prosenttia piti rahaa osittain esteenä, oli vastaava luku 20–24-vuotiailla jo 22 prosenttia. 25–29-vuotiaista peräti 36 prosenttia piti rahaa osittain harrastuksiin osallistumisen esteenä. Liikunnan ollessa yleisin harrastusmuoto voidaan rahan aiheuttamien esteiden katsoa koskevan erityisesti liikuntaa.

Monikulttuuristen nuorten kohdalla rahan merkitys esteenä oli vielä selvempi (Harinen 2005; Junkkala & Lallukka 2012). Tuomas Zacheuksen ym. (2011) mukaan Suomessa asuvat maahanmuuttajat liikkuvat kantaväestöä vähemmän. Viidennes maahanmuuttajista kertoi kustannusten haittaavan erittäin paljon liikunnan harrastamista, ja yli kolmasosan

liikkumista maksut haittasivat melko tai erittäin paljon.

Perhe ”lenkkipolulla”

Kvantitatiiviset tutkimukset osoittavat vähäisen liikunta-aktiivisuuden ja liikkumattomuuden periytyvän ja kasautuvan. Silmiinpistävä on sosioekonomisten tekijöiden vaikutus. Markkinaliberalistisen ajattelun tunkeutuessa liikuntakulttuuriin alkaa polarisoituminen kiihtyä. Tilaa- ja tuottaja-ajattelun myötä liikunnan tasa-arvoisen saatavuuden periaatteet muuttuvat. Juha Heikkala (2009) kirjoittaa:

Julkinen sektori näyttää vetäytyvän ainakin osin perinteisestä roolistaan kattavien ja tasa-arvoisten, koko väestölle tarjolla olevien liikunta- ja hyvinvointipalvelujen tuottamisesta. Tästä ovat merkkeinä liikuntapalvelujen ulkoistaminen, tilaa- ja tuottaja-mallin käyttöönotto ja ostopalvelusopimukset sekä erilaiset kumppanuudet muun muassa seurojen kanssa liikuntapalvelujen tuottamisessa. Kuntakohtaiset erot ovat kuitenkin suuria. Jos kansalaisten liikunnalliset tarpeet pysyvät ennallaan tai kasvavat, nousee kysymykseksi se, miten ne tyydytetään.

Heikkala (2009) viittaa julkisen sektorin vastuuseen, mutta muutos on Kimmo Suomen (2012; ks. myös Mäkinen 2012) mukaan tapahtunut ennen kaikkea kolmannen sektorin järjestöjen – urheiluliikkeen – piirissä. Urheiluseuraliikunnan hinta on karannut 1990-luvulta lähtien yhä useamman tavoittamattomiin (mm. Puronaho 2006; Junkkala & Lallukka 2012; Suomi ym. 2012). Kimmo Suomen (2012) tutkimuksessa kävi ilmi, että raha on urheiluseuratoimintaan osallistumisen esteenä peräti 27 prosentille lapsista ja nuorista.

Jarmo Mäkinen (2012) toimittamasta liikunnan Toimialaraportista käy ilmi, että urheiluliikkeessä panostus on viime vuosina kohdistunut lasten ja nuorten sijaan huippu-urheiluun. Kun lasten ja nuorten liikkumattomuus on laajemmin koko yhteiskuntaa huolestuttava kehityssuunta, herättävät toimet urheiluliikkeen sisällä hämmästyttä. Lisäksi samasta selvityksestä käy

ilmi, että lajiliittojen kasvaneet kustannukset on pääosin katettu harrastajilta kerätyistä maksuista. Tämä on luonnollisesti vaikuttanut myös polarisaatiokehityksen kiihtymiseen hintojen nousun kautta.

Kyse on myös sukupolvien välisen vaihdon mekanismeista, sillä perheen yhteisliikunta vaikuttaa merkittävästi lasten ja nuorten liikunta-aktiivisuuteen. Liikuntaan vaikuttava sosiaalinen konfiguraatio saa muotonsa lasten ja vanhempien yhteisissä liikuntaharrasteissa. Sukupolvien kohdatessa yhteisellä ”lenkkipolulla” perheenjäsenet tuovat neuvoteltavaksi omat käsityksensä ja näkemyksensä, tietämyksensä ja taitonsa, sekä erilaiset käytäntönsä. Yhteisliikunnassa sukupolvelta toiselle siirtyy sellaisia käytäntöjä ja merkityksiä, jotka lapset ja nuoret ottavat mukaansa omalle elämänpolulle.

Mari Lehmuskallio (2011) on tarkastellut liikuntasosialisaatiota nykypäivän kontekstissa. Myös hänen tutkimuksessaan vanhempien vaikutus on tärkein konstruoitaessa lasten ja nuorten pysyväisluonteisia toimintatapoja. Sukupolvien yhteisellä lenkkipolulla muodostuu muun muassa liikuntamyönteinen perheilmapiiri, liikunnan ja penkkiurheilun asema perheenjäsenien arjessa ja vapaa-ajassa. Nämä liikuntakulttuuriset ajattelumallit näkyvät myöhemmin lasten valitsemisissa liikuntamuodoissa.

Aika vapaalla -tutkimuksen (Myllyniemi 2009) tuloksissa näkyvät myös kiinnostavasti nuorten elämänsä elämänkulun murrosvaiheet. Taloudelliset tekijät näyttäytyvät kasvavina esteinä harrastuksille sekä koulutuspolun murroskohdissa että kodista irtaantumisen aikaan. Rahaa pidetään kaikkein suurimpana esteenä harrastamiselle juuri siinä elämänvaiheessa, kun muutetaan pois lapsuudenkodista (ks. myös Nikander 2009).

Tutkimusten valossa vaikuttaakin siltä, että jos sukupolvien välillä on jatkuva, pitkäkestoinen liikunnallinen yhteys, joka pitää sisällään esimerkiksi opastusta, ohjeistusta, yhteistä liikkumista ja taloudellisia resursseja, liikunta-harrastus periytyy parhaiten.

YLISUKUPOLVISUUS NUOREN TERVEYSTOTTUMUSTEN MENTAALISENA TAUSTANA, ARJEN KÄYTÄNTÖINÄ JA MUUTTAJANA

Perhe on areena, jossa sekä vertikaaliset (biologiset) että horisontaaliset (sosiaaliset) sukupolvet leikkaavat toisensa. Asetelma, konfiguraatio, ei ole pysyvä, ja erilaiset elämänkulkukombinaatiot johtavat moniin erilaisiin variaatioihin. Kulttuuriset jatkuvuudet ja murrokset, kuten tässä artikkelissa yhdessä tekemistä, ruokailua, riittävää unta ja liikuntaa koskevat käsitykset, konkretisoituvat perheen areenalla. Perheen ”pöydässä” erilaisista terveyteen liittyvistä merkityksistä, käsityksistä ja käytännöistä neuvottelaan, joskus myös taistellaan. Neuvottelujen ja käytäntöjen raameja rajaavat institutionaaliset tekijät, joiden vaikutus terveyden kannalta voi olla joko positiivinen tai negatiivinen.

Ruokakulttuurin muutokset voidaan nähdä osaksi myös yleisempää terveyskulttuurin muutosta. Nuorisobarometrin kysely toteutettiin alkuvuodesta 2012. Samaan aikaan julkinen keskustelu karppauksesta eli vähähiilihydraattisesta ruokavaliosta kävi vilkkaimmillaan niin perinteisen kuin sosiaalisen median puolella. Nuorten arvioissa omien ja vanhempiensa ruokailua koskevista mielipiteistä ei näy erilaisten trendidieettien vaikutuksia. Sen sijaan vastauksista on mahdollista löytää viitteitä eettis-moraalisten kannanottojen lisääntymisestä.

Nuorten vastaukset peilaavat laajemman ruokatutkimuksen näkemyksiä siitä, miten vastuu omasta terveydestä, ympäristön hyvinvoinnista, eläinoikeuksista ja globaalista ruokataloudesta tulevat esille ruokaa koskevissa arvostuksissa (ks. esim. Ruokatieto 2009).

Nuorisobarometrissa nuoria pyydettiin arvioimaan eri kanteilta omia ja vanhempiensa ruokailua koskevia mielipiteitä. Vastausten kautta oli mahdollista karkeasti arvioida ruokailua yleisesti määrittävien kantojen vallitsevuutta ja siirtymistä perhearjassa yhden sukupolven aikana – vanhempien ja lasten välillä. Yhdessä oleminen, yhteiset ruokahetket ja terveelliseen

ruokailuun ohjeistaminen olivat yhteydessä nuorten arvioon lapsuudenkodin toimeentulosta. Nuoret itse arvioivat myös omat ruokailua koskevat tottumuksensa hyvin yleisesti vanhempiensa kaltaiseksi. Vaikuttaakin siltä, että ruokailua koskevat mielipiteet uusiintuvat jokseenkin samankaltaisina siirtyessään sukupolvelta toiselle. Yli puolet nuorista (58 prosenttia) arvioi omat ja vanhempien ruokailua koskevat mielipiteet jokseenkin samanlaisiksi, ja täysin samanlaisina niitä piti 28 prosenttia³. Erot nuorten terveystottumuksissa ennustavat myöhemmän aikuisiän terveyseroja (Kestilä 2008).

Myös muutosta perheen ruokailussa on tapahtunut. Perheiden ateriahetkien funktio on kuluneiden sadan vuoden aikana muuttunut ruokahuollosta myös yhteiseksi kommunikaatiohetkeksi (ks. Mäkelä 2000b). Nuorisobarometrin vastausten pohjalta huomio kiinnittyy perheaterian ja kodin ilmapiirin kiireiseksi kokemiseen, laajempaan taustanaan ruokakulttuurin gastro-anomia-ilmiö (Fischler 1980). Perheenjäsenten eriaikaiset ja heitä myös erilleen johdattavat (työ-, opiskelu- sekä harrastus- ja vapaa-ajan) aikataulut ovat osa perhearjen sosiaalisia käytäntöjä. Gastro-anomiasta käsin katsoen voidaan esittää, että myös yhteiseen perheateriaan käytetyn ajan luonne vaikuttaa muuttuneen, ”välipalaistuneen”. Konfiguroitumisen näkökulmasta voidaan esittää, että todennamme parhaillaan perheateriaa koskevaa muutosta. Sellaista muutosta, jossa perheaterian nykyinen asema kommunikaatiohetkenä on hakemassa seuraavaa, erityisesti perheenjäsenten eriaikaisiin sosiaalisiin ajankäyttöihin liittyvää muotoaan.

Tarkastelimme artikkelissa myös lasten ja nuorten liikkumisen ja liikuntakulttuurin muuttumista. Liikunta on muuttunut päivittäisestä pihalla ja kodin lähialueilla leikkimisestä ja pelaamisesta määrättyinä aikoina tapahtuvaksi tiettyjen urheilulajien harrastamiseksi. Ilmiöön kuuluu olennaisesti ohjatun harrastamisen lisääntyminen. Tämä ei kuitenkaan riitä paikkaamaan liikunta-aktiivisuuden kokonaismäärän

Kasvatuksen näkökulmasta tulokset ovat kiinnostavia. Tulosten perusteella perinteinen yhdessäolo ja tekeminen ovat otollisia areenoita pääomien välittymiselle. Tämä viittaa siihen, ettei tärkeintä ole se mitä tekee, vaan yleensäkin yhdessäolo ja -tekeminen. Aikana, jona vanhemmuuden sanotaan olevan hukassa, saattaa lasten ja nuorten elämänsänsä kannalta tärkeiden tapojen omaksuminen ja oppiminen olla lopulta helposti toteutettavissa. Perheiden tulisi kokoontua useammin yhteisen pöydän ääreen, jolloin positiiviset käyttäytymismallit voivat siirtyä ilman pedagogista kikkailua. Yhteys perheen sosioekonomiseen taustaan näkyy kuitenkin tuloksissa selvästi. Tätä tietoa tulisi hyödyntää terveysvalistuksen suunnittelussa ja toteuttamisessa.

- New York: Springer, 3–19.
- Elias, Norbert (1978) *The Civilizing process. Vol. 1: The history of manners*. Oxford: Basil Blackwell.
- Fischler, Claude (1980) Food habits, social change and the nature/culture dilemma. *Social Science Information* 19, 937–953.
- Fogelholm, Mikael & Paronen, Olavi & Miettinen, Mari (2007) *Liikunta – hyvinvointipoliittinen mahdollisuus. Suomalaisen terveysliikunnan tila ja kehittyminen 2006*. Helsinki: Sosiaali- ja terveysministeriön selvityksiä 2007:1.
- Giddens, Anthony (1989) *Sociology*. Cambridge: Polity Press.
- Glick, Paul C. (1947) The Family Cycle. *American Journal of Sociology* 12, 164–174.
- Harinen, Päivi (2005) *Mitähän tekis? Monikulttuuriset nuoret, vapaa-aika ja kansalaisyhteiskuntaan osallistuminen*. Nuorisotutkimusverkoston verkkojulkaisusarja. <http://www.nuorisotutkimusseura.fi/julkaisuja/mitahantekis.pdf> Helsinki: Nuorisotutkimusseura.
- Heikkala, Juha (2009) *Johdatus liikuntakulttuuriin*. Helsinki: SLU.
- Helsingin Sanomat 6.9.2009 Lapsen liikuntaharrastus voi maksaa satoja euroja. Jorma Erkkilä. <http://www.hs.fi/kaupunki/artikkeli/Lapsen+liikuntaharrastus+voi++maksaa+satoja+euroja+kuukaudessa/HS20090906SI-1KA01nbp> (Viitattu 25.5.2012.)
- Hoikkala, Tommi (2009) Syömisen käytänteet. Teoksessa Tommi Hoikkala & Mikko Salasuo & Anni Ojajärvi (2009) *Tunnetut sotilaat. Varusmiesten kokemus ja terveystaju*. Nuorisotutkimusverkoston/Nuorisotutkimusseuran julkaisuja 94. Helsinki: Nuorisotutkimusseura, 349–392.
- Hoikkala, Tommi & Hakkarainen, Pekka & Laine, Sofia (eds) (2005) *Beyond Health Literacy. Youth Cultures, Prevention and Policy*. Helsinki: Finnish Youth Research Network Publications 52.
- Husu, Pauliina & Paronen, Olavi & Suni, Jaana & Vasankari, Tommi (2011) *Suomalaisten fyysinen aktiivisuus ja kunto*. Helsinki: Opetus- ja kulttuuriministeriön julkaisuja 2011:15.
- Häkkinen, Antti & Linnamäki, Eila & Leino-Kaukiainen, Pirkko (2005) Suomi, johon suuret ikäluokat syntyivät. Teoksessa Antti Karisto (toim.) *Suuret ikäluokat*. Tampere: Vastapaino.
- Itkonen, Hannu (1996) *Kenttien kutsu. Tutkimus liikuntakulttuurin muutoksesta*. Helsinki: Gaudeamus.
- Junkkala, Pekka & Lallukka, Kirsi (2012) *Yhteiset kentät? Pubeita ja tekoja vähemmistöihin kuuluvien nuorten yhdenvertaisen liikunnan ja urheilun edistämiseksi*. Helsinki: Sisäasiainministeriön julkaisu 1/2012.
- Jussila, Anne-Mari & Oksanen, Raija (2011) Lasten ja nuorten liikkuminen vähenee – miten keltä käännetään? *Terveysliikunta-asetukset. Liikkumattomuus haasteena*. Helsinki: UKK-instituutti, 8–9.
- Kaleva 17.5.2012 Urheilu usein liian kallista. Pääkirjoitus. <http://www.kaleva.fi/mielipide/paakirjoitukset/urheilu-usein-liian-kallista/594109/> (Viitattu 25.5.2012.)
- Kansallinen liikuntatutkimus 2005–2006 (2006) Lapset ja Nuoret. Helsinki: SLU:n julkaisusarja 4.
- Kansallinen liikuntatutkimus 2009–2010 (2010) Lapset ja Nuoret. Helsinki: SLU:n julkaisusarja 7.
- Karvinen, Jukka & Rätty, Kirsi & Rautio, Sari (2010) *Haasteena liikkumattomat lapset ja nuoret*. Helsinki: Nuori Suomi. http://www.nuorisuomi.fi/files/ns2/erityinen%20tuki/liselyt_raportti_netti.pdf (Viitattu 25.5.2012.)
- Karvonen, Sakari & Abel, Thomas & Calmonte, Roland & Rimpelä, Arja (2000) Patterns of Health-related Behaviour and Their Cross Cultural Validity. A comparative Study of two populations of Young people. *Social and Preventive Medicine* 45 (1), 35–45.
- Kautiainen, Susanna (2008) *Overweight and obesity in adolescence – secular trends and associations with perceived weight, sociodemographic factors and screen time*. Tampere University Press.
- Kestilä, Laura (2008) *Pathways to Health. Determinants of Health, Health Behaviour and Health Inequalities in Early Adulthood*. Helsinki: Kansanterveyslaitoksen julkaisuja A23.
- Kok, Jan (2007) Principles and Prospects of the Life Course Paradigm. *Annales de Démographie Historique* 1/2007, 203–230.
- Kouluterveys 2011. Peruskoulu 8. ja 9. luokan oppilaiden hyvinvointi vuosina 2000/2001–2010/2011. http://info.stakes.fi/kouluterveys/tulokset/ktkysely_kokoma_200001_201011_pk.pdf (Viitattu 17.3.2012; 28.5.2012.)
- Lehmuskallio, Mari (2011) Ei VilleGalle vaan vertaiset, valmentajat ja vanhemmat – lasten ja nuorten näkemyksiä liikuntakiinnostukseensa vaikuttajista. *Liikunta & Tiede* 48 (6), 24–31.
- Liikkanen, Mirja (2005) Vapaa-aika muutoksessa – merkitykset, rajoitteet ja valinnat. Teoksessa Mirja Liikkanen & Riitta Hanifi & Ulla Hannula (toim.) *Yksilöllisiä valintoja, kulttuurien pysyvyyttä. Vapaa-ajan muutokset 1981–2002*. Helsinki: Tilastokeskus, 5–30.
- Lonkila, Markku (1999) *Social Networks in Post-Soviet Russia, Continuity and Change in the Everyday Life of St. Petersburg Teachers*. Helsinki: Kikimora Publications.
- Määttä, Mirja & Tolonen, Tarja (2011) Johdanto. Mirja Määttä & Tarja Tolonen (toim.) *Annettu, otettu, itse tehty. Nuorten vapaa-aika tänään*. Nuorisotutkimusverkoston/Nuorisotutkimusseuran julkaisuja 112. Helsinki: Nuorisotutkimusseura.
- Mäkelä, Johanna (2000a) Hyvä ruoka ja paha ruoka. Teoksessa Tommi Hoikkala & J.P. Roos (toim.) *2000-luvun elämä. Sosiologisia teorioita vuosituhannen vaihteesta*.

- Helsinki: Gaudeamus, 201–217.
- Mäkelä, Johanna (2000b) Cultural Dimensions of the Meal. Teoksessa Herbert. L. Maiselman (ed.) *Dimensions of the Meal – The Science, Culture, Business and Art of Eating*. Maryland: Aspen Publication, 7–18.
- Mäkinen, Jarmo (toim.) (2012) *Toimialaselvitys. Liikuntajärjestöjen toimialaselvitys*. Jyväskylä: Kihu.
- Mäkinen, Tomi (2010) *Trends and Explanations for Socio-economic Differences in Physical Activity*. Helsinki: Terveyden ja hyvinvoinnin laitos, tutkimuksia 41.
- Moisio, Pasi & Karvonen, Sakari (2007) Mitä subjektiiviset kysymykset lapsuudenkodin toimeentulosta oikeastaan mittaavat? *Sosiaalilääketieteellinen aikakauslehti* 44, 144–152.
- Myllyniemi, Sami (2009) *Aika vapaalla. Nuorten vapaa-aikatutkimus 2009*. Nuorisotutkimusverkoston/Nuorisotutkimusseuran julkaisuja 92 & Nuorisosiain neuvottelukunta, julkaisuja 40. Helsinki: Nuorisotutkimusseura.
- Nikander, Timo (2009) *Nuoret muuttavat omilleen yhä nuorempina*. http://www.stat.fi/artikkelit/2009/art_2009-03-16_004.html (Viitattu 25.5.2012.)
- Ogden, Cynthia L. & Yanovski, Susan Z. & Carroll, Margaret D. & Flegal, Katherine M. (2007) The epidemiology of obesity. *Gastroenterology* 132(6), 2087–2102.
- Prättälä, Ritva (1989) *Young People and Food. Socio-cultural Studies on Food Consumption Patterns*. Helsinki: Yliopistopaino.
- Puronaho, Kari (2006) *Liikuntaseurojen lasten ja nuorten liikunnan markkinointi. Tutkimus lasten ja nuorten liikunnan tuotantoprosessista, resursseista ja kustannuksista*. Jyväskylä: Jyväskylä Studies in Business and Economics.
- Ruokatieto 2009 (2009) *Suomalaisen ruokakulttuurin ulottuvuuksia. Suomalaisen ruokakulttuurin edistämishjelma (SRE)*. Helsinki: Finfood – Suomen ruokatieto ry.
- Salasuo, Mikko & Koski, Pasi (2010) Miten kilpaurheilu istuu nykynuorten sielunmaisemaan: näkökulmia liikuntasuhdetta vahvistaviin ja heikentäviin tekijöihin. *Liikunta & Tiede* 47, 2–9.
- Santtila, Matti & Kyröläinen, Heikki & Vasankari, Tommi & Tiainen, Seppo & Palvalin, Kauko & Häkkinen, Arja & Häkkinen, Keijo (2006) Physical Fitness Profiles in Young Finnish Men during the Years 1975–2004. *Medical Science Sports Exercise*, Vol. 38, No. 11, 1990–1994.
- Siikala, Anna-Leena & Siikala, Jukka (2005) *Return to Culture. Oral Tradition and Society in the Southern Cook Islands*. Helsinki: Suomalainen tiedeakatemia.
- Stark, Eija (2011) *Köyhyyden perintö: Tutkimus kulttuurisen tiedon sisällöistä ja jatkuvuuksista suomalaisissa elämäkerta- ja sananlaskuaineistoissa*. Suomalaisen Kirjallisuuden Seuran toimituksia 1320. Helsinki: Suomalaisen Kirjallisuuden Seura.
- Suomi, Kimmo & Sjöholm, Kari & Matilainen, Pertti & Glan, Virva & Nuutinen, Laura & Myllylä, Susanna & Pavelka, Béla & Vettenranta, Jouni & Vehkakoski, Kirsti & Lee, Anna (2012) *Liikuntapaikkapalvelut ja väestön tasa-arvo. Seurantatutkimus liikuntapaikkapalveluiden muutoksista 1998–2009*. Helsinki: Opetus- ja kulttuuriministeriö.
- Terveys 2000 -tutkimus. http://www.ktl.fi/portal/suomi/tietoa_terveydesta/elintavat/ (Viitattu 17.3.2012.)
- UNICEF (2007) Innocenti Research Centre, Report Card 7. http://www.unicef-irc.org/publications/pdf/rc7_eng.pdf (Viitattu 13.3.2012.)
- Välimaa, Raili (2000) *Nuorten koettu terveys kyselyaineistojen ja ryhmähaastattelujen valossa*. Jyväskylä: Jyväskylän yliopisto. Studies on sport, physical education and health 68.
- Vuori, Ilkka (2005) Liikunta. Teoksessa Arpo Aromaa & Jussi Huttunen & Seppo Koskinen & Juha Teperi (toim.) *Suomalaisten terveys*. Helsinki: Kustannus Oy Duodecim, Kansanterveyslaitos, Sosiaali- ja terveysalan tutkimus- ja kehittämiskeskus, 78–83.
- WHO/NCD-2011. Noncommunicable diseases and mental health. http://www.who.int/nmh/events/moscow_ncds_2011/en/ (Viitattu 15.3.2012.)
- Woodward, Mark & Oliphant, Jane & Lowe, Gordon & Tunstall-Pedoe, Hugh (2003) Contribution of contemporaneous risk factors to social inequality in coronary heart disease and all causes mortality. *Preventive Medicine*, 36 (5), 561–568.
- Yle 27.2.2012 Urheiluharrastusten hinnat hirtittävät. Petra Thüren http://yle.fi/uutiset/urheiluharrastusten_hinnat_hirtittavat/5066291 (Viitattu 25.5.2012.)
- Yle 5.10.2010 Lasten liikuntaharrastukset kallistuvat. Anna-Stina Toivonen http://yle.fi/uutiset/lasten_liikuntaharrastukset_kallistuvat/2022646 (Viitattu 25.5.2012.)
- Zacheus, Tuomas (2008) *Luonnonmukaisesta arkiliikunnasta liikunnan eriytymiseen. Suomalaiset liikuntasukupolvet ja liikuntakulttuurin muutos*. Turku: Turun yliopisto.
- Zacheus, Tuomas (2010) Liikuntaan ja urheiluun liittyvät merkitykset suomalaisten elämän aikana. *Kasvatus & Aika* 4 (2), 55–68.
- Zacheus, Tuomas & Koski, Pasi & Mäkinen, Suvi (2011) Naiset paitsiessa? Maahanmuuttajanaisten liikunnan tunnusomaisia piirteitä Suomessa. *Liikunta & Tiede* 48:6/2012, 63–70.

NUORTEN JA HEIDÄN VANHEMPIENSA SUKUPOLVET JA KÄSITYKSET MIELIPITEIDEN KESKINÄISESTÄ SAMANLAISUUDESTA

Maaliskuussa 2012 julkaistiin *Hyvinvointi-katsaus*-lehdessä Outi Sarpilan artikkeli ”Minun sukupolveni, sinun sukupolvesi”, jossa selvitettiin, minkä nimisiin sukupolviin eri-ikäiset suomalaisten katsovat kuuluvansa. Kevään 2012 Nuorisobarometrin nuoria vastaajia lähimmäksi osuvassa 1980-luvulla syntyneiden ikäryhmässä kolme yleisintä vastausta olivat tietotekniikkasukupolvi (30 %), hyvinvoinnin sukupolvi (18 %) ja pullamössösukupolvi (9 %). Näissä on yhteensä yli puolet tuon ikäluokan vastaajista. 10 prosenttia ikäryhmästä ei osannut valita tarjolla olleista yli 10 vaihtoehtoisesta sukupolven nimestä yhtäkään, johon he katsoisivat kuuluvansa.

Sukupolvikysymys oli esillä Nuorisobarometrissa jo vuonna 2004, jolloin muun muassa Terhi-Anna Wilska (2004) perkesi nuorten omaa sukupolvitietoisuutta ja eri sukupolvista käytettyjä nimityksiä. Silloisten 15–29-vuotiaiden suosituin nimitys omalle sukupolvelleen oli ”tietotekniikkasukupolvi”, johon katsoi kuuluvansa lähes kolmannes miespuolisista ja viidennes naispuolisista vastaajista. Toiseksi suositun oman nuorisosukupolven nimityksistä oli ”kännykkasukupolvi”. Nyt käsillä olevassa

kirjoituksessa ei ole tarkoitus selvittää, miten tämä tietoisuus ja sukupolvinimitykset ovat muuttuneet vajaan kymmenen vuoden aikana, kun aineisto ei anna siihen mahdollisuuksia. Lisäksi Outi Sarpila (2012) on artikkelissaan vastikään käsitellyt perusteellisesti juuri tätä kysymystä ja sen selvittelyyn liittyviä vaikeuksia. Sarpila muun muassa huomauttaa, että varsinkin nuorimpien syntymäikäluokkien ”mahdollinen sukupolvitietoisuus on vasta kehittymässä” ja voi vakiintua vasta myöhemmällä iällä. Siksi nuorimpien ikäluokkien käsityksiä koskeviin tuloksiin voi vaikuttaa paljonkin se, millaisia sukupolvien nimitys- ja ikärajoja heille tarjotaan, kun asiaa tutkitaan kyselyaineistoilla.

Näistä tavanomaisista varoituksista huolimatta on kuitenkin uskallettava kysyä, mitä aikaisemmat tutkimusaineistot voisivat kertoa, kun tarkastellaan vuoden 2012 Nuorisobarometrin nuoria vastaajia. Tässä tapauksessa on kiinnostavaa katsoa, minkälaisiin ikäluokkiin Nuorisobarometriin vastanneiden nuorten vanhemmat ovat katsoneet kuuluvansa. Nuorten, nyt 15–29-vuotiaiden vastaajien vanhemmat ovat pääosin syntyneet 1950- ja 1960-luvulla, osa tietysti jo 1940-luvulla ja osa vasta 1970-luvulla. Nuorisobarometrin vuoden 2012 aineistossa 80 prosenttia nuorten vastaajien vanhemmista on nyt 40–59-vuotiaita. Edellä mainituista Outi Sarpilan (2012) tuloksista voidaan katsoa, miten nuo 1950- ja 1960-luvulla syntyneet arvioivat omaa sukupolvijäsenyyttään. 1950-luvulla syntyneistä yli 70 prosenttia katsoi kuuluvansa suurten ikäluokkien sukupolveen ja vain pari prosenttia ei osaa sanoa, mihin sukupolveen kuuluisi. 1960-luvulla syntyneillä oli jo enemmän vaikeuksia oman sukupolvensa nimeämisessä. Sarpilan tuloksissa kolme erinimistä sukupolvea saivat kukin noin 20 prosenttia 1960-luvulla syntyneiden nimeämisistä: suuret ikäluokat, suuren murroksen sukupolvi ja hyvinvoinnin sukupolvi.

MINKÄ NIMISIIN SUKUPOLVIIN NUORISOBAROMETRIN 2012 NUORET VASTAAJAT JA HEIDÄN VANHEMPANSA ETUPÄÄSSÄ KUULUISIVAT?

Nuorisobarometrin nuorista vastaajista ja heidän vanhemmistaan saataisiin näitä tuloksia soveltamalla alempana oleva yksinkertaistettu asetelma, jossa Sarpilan tuloksissa yli 40 prosentin osuudet vanhemmista ja vastaavasti heidän lapsistaan saadut sukupolvitunnistautumiset on merkitty isoilla kirjaimilla ja lihavoitu, yli 20 prosentin osuudet lihavoitu, vähemmän painavat maininnat jätetty ilman korostusta.

Nuorisobarometrin nuorissa vastaajissa on siis useimmiten kysymys tietotekniikan kanssa kasvaneesta hyvinvointisukupolvesta – ja heidän vanhemmistaan, joita lähellä ovat suurten ikäluokkien ja 1960-luvun suuren murroksen (kaupungistuminen, maaltapako, Ruotsiin muutto) kokemukset. Vanhemmatkin ovat päässeet maistamaan kunnon hyvinvointia, ja heidän lapsensa ovat joissakin tapauksissa ajautuneet jo äärimmäisen hyvinvoinnin pullamössösukupolveen.

Nyt kiinnostava kysymys, jonka selvittelyyn Nuorisobarometrin vuoden 2012 aineisto antaa mahdollisuuksia, kuuluu: miten näiden kahden vastaajaryhmän, nuorten ja heidän vanhempien, näkemykset ja kokemukset maailmasta eroavat toisistaan? Tarkkaan ottaen kysymykseen ei pysty täydellisesti vastaamaan pelkästään yhtenä vuotena kerättyjen tietojen varassa. Sukupolvi, siis se, mihin maailmanaikaan ja minkälaiseen

syntymäikäluokkaan sattuu syntymään, on vain yksi kolmesta tuloksiin vaikuttavasta ajatekijästä. Muut ovat ikävaikutus (esimerkiksi nuoruusikä ja keski-ikä, jotka ovat nuorten vastaajien ja heidän vanhempiansa tämänhetkiset ikävaiheet) ja ajankohtavaikutus (esimerkiksi tiedonkeruuajankohta 2010-luvulla). Vuoden 2012 nuorisobarometriaineisto on tarkoitettu alkupisteeksi pitemmälle tiedonkeruiden sarakkeelle, joka mahdollistaa tulevaisuudessa eri ikävaikutusten huomioon ottamisen. Tulevissa aineistoissa päästään myös käsiksi siihen, mitä nuoret ja heidän vanhempansa todella ajattelevat eri ilmiöistä ja onko heidän välillään tässä eroja ja muuttuvatko erot. Nyt tässä luvussa on käytettävissä vain tietoa siitä, miten samanlaisia omien käsitystensä kanssa nuoret ja heidän vanhempansa luulevat toistensa käsitysten olevan.

Mitä siis pystymme nyt sanomaan sukupolvieroista, jos vertaamme parikymppisiä nuoria heidän neli-viisikymppisiin vanhempiinsa? Meillähän ei ole tietoa, mitä nämä vanhemmat itse ajattelivat maailmasta ollessaan 15–29-vuotiaita. Ja miten on otettava huomioon, että kunkin ikävaiheen kokemuksiin vaikuttaa se, että maailmassa sattuu suuria asioita, jotka värittävät esimerkiksi 20–29-vuotiaiden maailmankuvaa? Tyypiesimerkki on tietysti 1990-luvun talouslama. Silloin 20–29-vuotiaiden maailma oli kovin toisenlainen kuin 2010-luvulla samassa ikävaiheessa olevien – huolimatta siitä, että nytkin talouskriisi runtelee meitä. Tämän hetken 20–29-vuotiaat elävät Suomessa yleisesti ottaen tavattoman paljon vauraampaa,

KUVIO 1. Asetelma

Asetelma: *Minkä nimisiin ikäluokkiin Nuorisobarometrin 2012 nuoret vastaajat ja heidän vanhempansa pääosin näyttäisivät kuuluvan Outi Sarpilan (2012) tulosten valossa?*

Vuoden 2012 nuorten
vastaajien vanhemmat:

SUURET IKÄLUOKAT

Suuren murroksen sukupolvi
Hyvinvoinnin sukupolvi

Vuoden 2012 nuoret vastaajat (laman ja
lamasta nousun lapset):

Tietotekniikkasukupolvi

Hyvinvoinnin sukupolvi
Pullamössösukupolvi

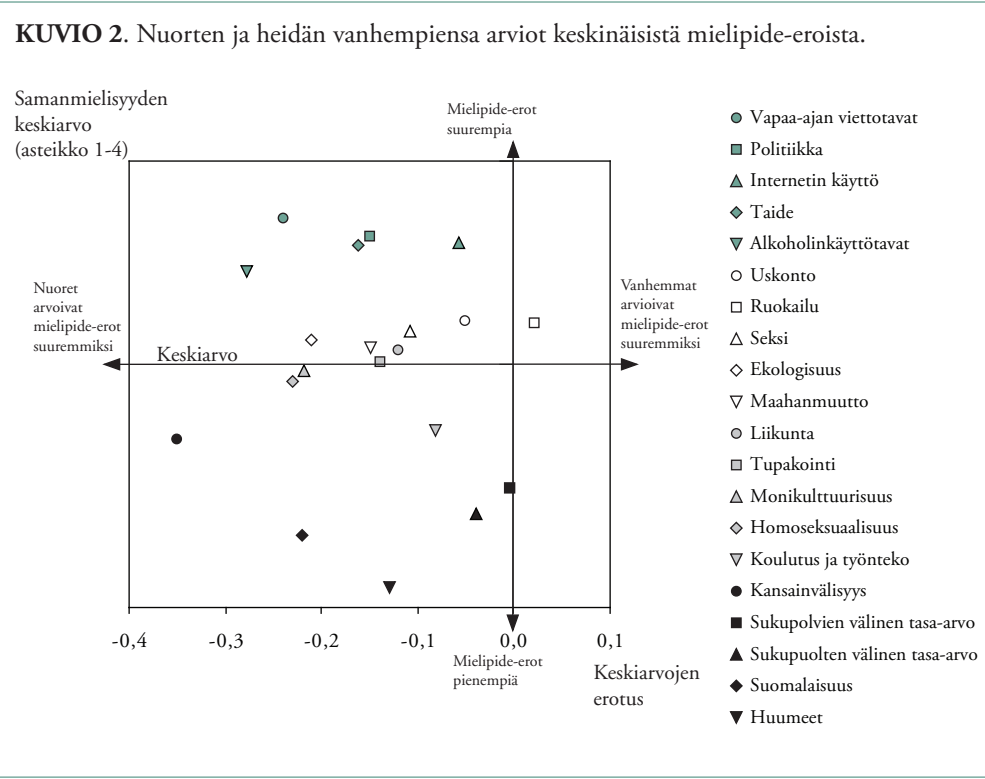
kansainvälisempää, terveempää, ja tietotekniikan sekä matkustamisen ja autojen syvemmälle läpitunkemaa elämää kuin vastaavan ikäiset vain vajaan parikymmentä vuotta sitten.

Ja kun vertaillaan nykyisten 15–29-vuotiaiden elämää heidän vanhempiansa elämään samassa ikävaiheessa, tulee ajankohtatekijöiden ja sukupolvitekijöiden yhteisvaikutus vielä voimakkaammin näkyviin. Pääosa Nuorisobarometrin 15–29-vuotiaiden vastaajien vanhemmista oli tuossa samassa ikävaiheessa 1970- ja 1980-luvuilla. Mitä silloin koettiin nousevien lähiöiden Suomessa: ensimmäinen öljykriisi ja sitä seurannut pysähdys 1970-luvun puolivälissä, ”juppikaudeksi” kutsuttu ennennäkemätön nousu ja samaan aikaan osunut Neuvostoliiton hajoaminen 1980-luvun lopulla. Ne olivat väkeviä kokemuksia, joiden voisi kuvitella tuottaneen myös erityistä sukupolvikohtaista

kokemusta silloisille nuorille aikuisille, vaikka tapahtumien kokonaismerkitys paljastuikin vasta vähitellen. Myöhemmin 1990-luvun lama tuotti nykyisten nuorten ja nuorten aikuisten vanhemmille sukupolvikohtaisia kokemuksia, jollaisiin heidän lapsensa eivät vielä ole joutuneet törmäämään.

MISSÄ ASIOISSA VUODEN 2012 NUORISOBAROMETRIN NUORET VASTAAJAT ARVIOIVAT KÄSITYKSENSÄ SAMANLAISIKSI KUIN VANHEMPIENSA KÄSITYKSET, MISSÄ ASIOISSA ERILAISIKSI?

Sain käyttööni Nuorisobarometrin vuoden 2012 aineistosta tehdyn kuvion (alla), joka kuvaa nuorten vastaajien ja heidän vanhempiansa käsityksiä siitä, kuinka samanlaisia nuorten mielipiteet 20 asiassa ovat heidän vanhempiansa

mielipiteiden kanssa – ja päinvastoin. Kuvio samoin kuin kysymys, jota se on tarkoitettu valaisemaan, on hieman monimutkainen ja lukijaa on kehoitettava lukemaan edellinen lause ja sen kohta annettava selkeytys tarkkaan. Lisäselvyyttä ja myös lisää monimutkaisuutta on Sami Myllyniemen katsauksessa luku ”Sukupuolvien arviot toistensa mielipiteistä”.

On siis kaksi eri aineistoa, nuorten vastaajien ja heidän vanhempiansa. Nuorilta on kysytty, miten samanlaisia tai erilaisia omien mielipiteidensä kanssa he arvelevat vanhempiansa mielipiteiden olevan. Vastaavasti vanhemmilta on kysytty, miten samanlaisia tai erilaisia omien mielipiteidensä kanssa he arvelevat lastensa mielipiteiden olevan. Tärkeää on huomata, että tässä nuoret vastaajat vertailevat omia henkilökohtaisia mielipiteitään olettamiinsa omien vanhempiansa mielipiteisiin. Tässä eivät siis nuoret vertaile kuvittelemiaan nuoren sukupuolven yleisiä käsityksiä kuviteltuihin vanhempiansa sukupuolven käsityksiin. Samalla tavalla vanhemmat eivät peilaa luulemiaan oman ikäpolvensa yleisiä käsityksiä luulemiinsa nuorisoikäpolven yleisiin käsityksiin, vaan arvioivat, miten pitkälle heidän omat henkilökohtaiset käsityksensä vastaavat heidän oman lapsensa, nyt nuorena tai nuorena aikuisena, omaksumia käsityksiä. Mukana asetelmassa ovat vain ne vuoden 2012 nuoret vastaajat, joiden oma vanhempi haastateltiin.

Ennen kuin mennään itse kuvion tulkitaan, on ensin todettava, että kaikissa 20 asiassa vähintään puolet vastaajista, niin nuorista kuin heidän vanhemmistaankin, katsoo, että nuorten ja heidän vanhempiansa mielipiteet asioista ovat jokseenkin tai jopa täysin samanlaiset. Kolmessa asiassa tämä samanmielisyys yltää 90 prosentin tasolle: huumeista, naisten ja miesten tasa-arvosta ja suomalaisuudesta vallitsee tällainen vahva yhteisymmärrys nuorten vastaajien ja heidän vanhempiansa välillä. Kuviossa nämä asiat sijoittuvat alareunaan, jossa samanmielisyys on suurinta. On makuasia, mitä nuorten ja heidän vanhempiansa välistä mielipide-eroa pitää tässä tarkastelussa pienenä, mitä suurena.

Asteikon toisessa päässä, jossa nuorten ja heidän vanhempiansa mielestä sukupuolvien näkemys-erot ovat suurimmat, ovat käsitykset vapaa-ajan viettotavoista, politiikasta, taiteesta ja internetin käytöstä. Ovatko nämäkään erot vielä suuria vai eivät, jää siis tässä vielä avoimeksi (ks. kuitenkin Sami Myllyniemen tulkintoja luvussa ”Sukupuolvien arviot toistensa mielipiteistä”). Oma käsitykseni on, että eroja ei pitäisi pitää suurina, ja päähavaintona on nuorten ja heidän vanhempiansa huomattavan suuri, vaikkakin vaihteleva, toisistaan uskoma samanmielisyys kaikissa tarkastelluissa ilmiöissä. Mutta kuten sanottu, ”suuren” ja ”pienen” rajaa on tässä asetelmassa vaikea asettaa.

Kuvioon piirretyn pystysuoran akselin vasemmalla puolella ovat ne ilmiöt, joissa nuoret arvioivat sukupuolvien välisen näkemyseron suuremmaksi kuin vanhemmat. Näin näyttää käyvän miltei kaikissa 20 ilmiössä. Äärimmäisenä vasemmalla ovat ne ilmiöt, joissa sukupuolvien näkemyserot ovat nuorten mielestä suurimmat. Tällaisia ovat kansainvälisyys ja monikulttuurisuus niiden asioiden joukossa, joissa samanmielisyys on korkealla tasolla (kuvion alareuna) ja alkoholinkäyttö ja vapaa-ajan viettotavat niiden asioiden joukossa, joissa samanmielisyys on matalammalla tasolla (kuvion yläreuna).

Keskenään samanmielisiä nuoret ja heidän vanhempansa uskovat olevansa kysymyksissä, jotka kuvaavat perinteisiä yhdessä jaettuina arvoja (kuvion alareuna). Niissä asioissa, joissa nuorten ja heidän vanhempiansa keskinäinen samanmielisyys uskotaan hieman vähäisemmäksi, näyttäisi olevan kysymys nuorten omaan elämänpääpiiriin liittyvistä vapaa-ajan viettotavoista tai perinteiselle suomalaiselle kulttuurille vieraammista tai uudemmista ilmiöistä, kuten netinkäytöstä. Toisesta näkökulmasta kysymys näyttää olevan siitä, että jotkin asiat ovat ”ylisukupolvisia”, jokseenkin suuren samanmielisyyden alaa (nämä ilmiöt ovat etupäässä kuvion alareunassa), ja jotkin muut asiat ”nuoruuden ikävaihekohtaisia” heikomman samanmielisyyden ilmiöitä (kuvion yläreunassa).

Tämä jaottelu nuoruuden ikävaihekohtaisiin ja ylisukupolvisiin ilmiöihin näyttäisi kulkevan kuviossa vinosti ylävasemmalta (alkoholin käyttö ja vapaa-ajanvietto ikävaihekohtaisina) alaoikealle (sukupuolten ja sukupolvien tas-arvo esimerkkeinä ylisukupolvisista samanmielisyyden ilmiöistä). Kun nuoret olettavat näkemyserot vanhempiensa kanssa suuremmiksi juuri ikävaihekohtaisissa ilmiöissä, voi se vielä olla seurausta korostuneesta ikävaihe- ja sukupolvinäkemyksen kietoutumisesta toisiinsa. Se, mikä voi näyttää sukupolvierolta, saattaaakin sisältää pääosin ikävaihekohtaista kokemuseroa: nuoret eivät ehkä usko, että myös heidän vanhempansa ovat olleet joskus nuoria ja tuntevat sen ikävaiheen erityiskysymyksiä.

NUORTEN JA VANHEMPIEN SAMANMIELISYYSKÄSITYKSET: MITÄ SUKUPOLVIEROT OVAT JA ONKO NIITÄ JUURI LAINKAAN?

Nuorisobarometrin tulosten perusteella näyttäisi siltä, että hyvin monessa asiassa nuoret vastaajat ja heidän vanhempansa olettavat, että toisen osapuolen – nuoremman tai vanhemman sukupolven, jonka edustajana on oma lapsi tai oma vanhempi – käsitykset ovat melko samanlaisia kuin heidän omansa. Näissä asioissa on vaikea puhua sukupolvien välisistä näkemyseroista, olivatpa sukupolvet minkä nimisiä tahansa. Tämä samanmielisyyt herättää kysymään, missä elämänsä vaiheessa sukupolvi-identiteetti muodostuu, jos on muodostuakseen. Ja toisaalta: jos asenteet ja mielipiteet väestössä muuttuvat, muuttuvatko ne sukupolven vaihtuessa vai läpäiseekö muutos kaikki ikäryhmät ja kulloinkin elossa olevat sukupolvet? Ensimmäiseen kysymykseen, sukupolvi-identiteetin muodostumiseen, tämänkertaiset tulokset antavat vain vähän vastauksen alkioita: ehkä vielä 30 ikävuoteen mennessäkään ei aina muodostu selvää sukupolvi-identiteettiä. Toiseen kysymykseen mielipiteiden ja asenteiden muutoksesta tulokset vihjaavat, että muutokset eivät mitenkään välttämättä tapahdu vahvimmin sukupolven

vaihtuessa – kun samanmielisyyt ja myös usko samanmielisyyteen ovat niin vahvoja Nuorisobarometrin nuorten vastaajien ja heidän vanhempiensa välillä. Emme tietenkään voi tämän aineiston perusteella tietää juuri vihjausta enempää muuta asenteiden ja mielipiteiden muutoksesta.

Lopulta jää vielä mietittäväksi kysymys elämänsä vaihekohtaisesta nuorten ja heidän vanhempiensa samanmielisyyden eroista. Sitä ei siis mielestäni pidä automaattisesti kutsua sukupolvieroksi vaan mieluummin ikävaihe-eroksi, ja se kohdistuu nuoruusvaiheessa erityisen ajankohtaisiin ilmiöihin. Lähivuosina kerättävät uudet Nuorisobarometrin aineistot auttavat kertomaan, miten nämä nuoret lopulta aikuistuttuaan, esimerkiksi kolmissakymenissä, ovat samanlaistuneet vanhempiensa kanssa nykyistäkin enemmän myös näissä ikävaihekohtaisissa kysymyksissä. Jos tällaista samanlaistumista ilmeni, se vahvistaisi vanhaa sananlaskunomaista viisautta: Nuoruus on tauti, jonka aika melkein aina parantaa.

VIITTEET

- Myllyniemi, Sami (2012) Tilasto-osio tässä kirjassa.
 Sarpila, Outi (2012) Minun sukupolveni, sinun sukupolvesi. *Hyvinvointikatsaus* 1/2012, 14–18.
 Wilska, Terhi-Anna (2004) Nuorten kollektiivinen sukupolvi-tietoisuus Nuorisobarometrin valossa. Teoksessa Terhi-Anna Wilska (toim.) *Oman elämänsä yrittäjät? Nuorisobarometri 2004*. Helsinki: Opetusministeriö & Nuorisotutkimusverkosto & Nuorisosiain neuvottelukunta, 100–112.

LIITE 1. VASTAAJAT TAUSTAMUUTTUJITTAIN / NUORET

SUKUPUOLI	n	%
Nainen	930	49
Mies	972	51
Yhteensä	1902	100
IKÄRYHMÄ	n	%
15–19	639	34
20–24	631	33
25–29	632	33
Yhteensä	1902	100
ÄIDINKIELI	n	%
Suomi	1792	94
Ruotsi	105	6
Muu	5	0
Yhteensä	1902	100
KUNTATYYPPI	n	%
Pääkaupunkiseutu	526	28
Kaupunkimainen	984	52
Taajaan asuttu	202	11
Maaseutumainen	190	10
Yhteensä	1902	100
PERHEMUOTO	n	%
Vanhempien/vanhemman/muun huoltajan luona asuva	566	30
Yksin asuva (myös soluasunto)	686	36
”Kimppakämpässä” ystävien tai sisarusten kanssa	71	4
Yksinhuoltaja	28	1
Avio- tai avoliitossa, lapseton	385	20
Avio- tai avoliitossa, lapsia	152	8
Muu perhemuoto tai ei vastausta	14	1
Yhteensä	1902	100
OPISKELU	n	%
Peruskoulussa	62	6
Lukiossa	291	26
Toisen asteen ammatillisessa	249	22
Ammattikorkeakoulussa	222	20
Yliopistossa	254	23
Muulla	35	3
Yhteensä	1113	100

YLIN SUORITETTU TUTKINTO	n	%
Vain ylioppilastutkinto	507	27
Vain ammatillinen perustutkinto	447	24
Ammattikorkeakoulututkinto	221	12
Yliopistotutkinto	214	11
Ei mitään edellä mainituista	509	27
Yhteensä	1888	100

PÄÄASIALLINEN TOIMINTA	n	%
Koululainen tai opiskelija	1011	53
Palkkatyössä	649	34
Yrittäjä	32	2
Työtön tai lomautettu	115	6
Muu	88	5
Yhteensä	1895	100

VASTAAJAT TAUSTAMUUTTUJITTAIN / VANHEMMAT

SUHDE VASTANNEESEEN NUOREEN	n	%
Äiti	364	61
Muu naispuolinen huoltaja	1	0
Isä	223	37
Muu miespuolinen huoltaja	6	1
Muu	3	1
Yhteensä	597	100
ÄIDINKIELI	n	%
Suomi	568	95
Ruotsi	27	5
Muu	2	0
Yhteensä	597	100
PERHEMUOTO	n	%
Ydinperhe: biologiset vanhemmat ja lapsi tai lapsia	230	39
Pariskunta, lapset muuttaneet pois	229	38
Yksinhuoltajaperhe	27	5
Uusperhe	37	6
Yksinasuva	68	11
Muu	6	1
Yhteensä	597	100
YLIN SUORITETTU TUTKINTO	n	%
Yliopistotutkinto	112	19
Ammattikorkeakoulututkinto	51	9
Opisto- tai ylioppilastutkinto	171	29
Ammatillinen perustutkinto	189	32
Ei tutkintoa	72	12
Yhteensä	595	100
PÄÄASIAALLINEN TOIMINTA	n	%
Palkkatyössä	390	65
Yrittäjä	88	15
Työtön tai lomautettu	22	4
Eläkeläinen	79	13
Opiskelija	4	1
Muu	14	2
Yhteensä	597	100

LIITE 2. KYSELYLOMAKE / NUORET

Hyvää päivää/iltaa, täällä on NN Tutkimustoimisto IRO Research Oy:stä. Teemme Valtion nuorisosiain neuvottelukunnan toimeksiannosta tutkimusta, joka koskee nuorten mielipiteitä heidän omaan elämäänsä liittyvistä asioista. Olisiko sinulla hetki aikaa vastata näihin kysymyksiin?

Aivan aluksi kysyn muutamia taustatietoja haastattelukiintiöitä varten.

T1 Mikä on sukupuolesi?

- 1) Nainen
- 2) Mies
- 3) Muu, mikä?

T2 Minkä ikäinen olet?

T3 Mikä on tämänhetkisen asuinpaikkasi postinumero?

T4 Mikä on äidinkielesi?

- 1) Suomi
- 2) Ruotsi
- 3) Muu, mikä?

T5 Mikä on perhemuotosi? Oletko

- 1) Vanhempien tai muun huoltajan luona asuva
- 2) Yksin asuva
- 3) Avio- tai avoliitossa, lapseton
- 4) Avio- tai avoliitossa, lapsia
- 5) Yksinhuoltaja
- 6) Kimppakämpässä ystävien tai sisarusten kanssa
- 7) Muu perhemuoto
- 8) eos

T6 Ajattele aikaa, kun olit peruskouluiässä. Keiden kanssa pääasiassa asuit? Mikä vaihtoehto soveltuu parhaiten tilanteeseesi...

- 1) Molempien vanhempien kanssa
- 2) Vuorotellen molempien vanhempien kanssa
- 3) Vain isän kanssa
- 4) Vain äidin kanssa
- 5) Jokin muu järjestely, mikä?
- 6) Ei osaa sanoa

T7a Keitä kuului kotitalouteen, jossa pääasiassa asuit peruskouluikäisenä? Kotitaloudella tarkoitetaan henkilöitä, jotka asuvat ja ruokailevat yhdessä tai jotka muuten käyttävät tulojaan yhdessä. Mikäli sinulla oli useampia perheitä, vastaa sen mukaan, joka mielestäsi oli lapsuudessasi merkityksellisin.

Kuuluiko kotitalouteesi silloin...

- 1) Äiti
- 2) Muu naispuolinen huoltaja
- 3) Isä
- 4) Muu miespuolinen huoltaja
- 5) Sisaruksia: veli tai sisko tai veli- tai sisarpuoli
- 6) Muu, kuka?

T7b Kuinka monta sisarusta sinulla oli? Siis siskot, veljet, siskopuolet ja velipuolet siinä kotitaloudessa, jossa pääasiassa asuit peruskouluikäisenä.

T7c Sitten kysyn sisarustesi ikää. Kuinka monta vuotta ensimmäinen sisarus on nyt? Minkä ikäinen on toinen sisaruksesi? Entä kolmas? Neljäs? Viides? Kuudes? Seitsemäs? Kahdeksas? Yhdeksäs? Kymmenes? Yhdestoista? Kahdestoista? Kolmastoista? Neljästoista? Viidestoista? Kuudestoista? Seitsemästoista? Kahdeksastoista? Yhdeksästoista? Kahdeskymmenes sisaruksesi?

T8 Millainen perheesi toimeentulo oli lapsuudessasi? Arvioi sitä asteikolla yhdestä kymmeneen siten, että 1=heikosti toimeentuleva, 5=keskituloinen ja 10=hyvin toimeentuleva. Jos sinulla oli useampia perheitä, arvioi sitä, joka mielestäsi oli lapsuudessasi merkityksellisin. Minkä numeron antaisit?

T9a Mikä on äitisi koulutustaso?

- 1) Yliopistotutkinto
- 2) Ammattikorkeakoulututkinto
- 3) Opisto- tai ylioppilastutkinto
- 4) Ammatillinen perustutkinto
- 5) Ei tutkintoa
- 6) Ei osaa sanoa

T9b Mikä on muun naispuolisen huoltajasi koulutustaso?

T10a Mikä on isäsi koulutustaso?

T10b Mikä on muun miespuolisen huoltajasi koulutustaso?

T11 Entä mikä on oma koulutustasosi? Mikä on ylin tähän mennessä suorittamasi tutkinto?

- 1) Yliopistotutkinto
- 2) Ammattikorkeakoulututkinto
- 3) Ylioppilastutkinto eli lukio
- 4) Ammatillinen perustutkinto
- 5) Ei mitään näistä
- 6) Ei vastausta

T12 Opiskeletko tai käytkö koulua tällä hetkellä tai oletko ammatillisessa koulutuksessa?

- 1) Kyllä

- 2) Ei
- 3) Ei vastausta

T13 Opiskeletko tällä hetkellä...

- 1) Peruskoulussa
- 2) Lukiossa
- 3) Toisen asteen ammatillisessa oppilaitoksessa
- 4) Ammattikorkeakoulussa
- 5) Yliopistossa
- 6) Jossain muualla
- 7) Ei osaa sanoa

T14a Mikä oli viimeisimmän todistuksesi kaikkien aineiden keskiarvo?

T14b Mikä oli peruskoulun päättötodistuksesi kaikkien aineiden keskiarvo?

T15 Teetkö tällä hetkellä palkkatyötä?

- 1) Kyllä
- 2) Ei
- 3) Ei osaa sanoa

T16 Mikä on tällä hetkellä pääasiallinen toimintasi? Oletko...

- 1) Koululainen tai opiskelija
- 2) Palkkatyössä
- 3) Yrittäjä
- 4) Työtön tai lomautettu
- 5) Muu, mikä?
- 6) Ei vastausta

T17 Kuinka pitkään olet nyt ollut yhtäjaksoisesti työttömänä tai lomautettuna? Arvioi aika kuukausina: suunnilleen montako kuukautta?

K1 Sitten pääsemme varsinaisiin haastattelukysymyksiin. Ensimmäiseksi tässä kysytään, kuinka paljon luotat eri instituutioiden toimintaan. Vastausvaihtoehdot ovat: luotat paljon, jonkin verran, vähän tai et lainkaan. Ensinnäkin...

- 1) Poliittiset puolueet
- 2) Kunnan virkamiehet
- 3) Valtion virkamiehet
- 4) Ammattiyhdistysliike
- 5) Kirkko
- 6) Puolustusvoimat
- 7) Poliisi
- 8) Eduskunta
- 9) Maan hallitus
- 10) Tasavallan presidentti

- 11) Kunnanvaltuusto
- 12) Euroopan unioni
- 13) Pankit
- 14) Suuryritykset
- 15) Oikeuslaitos
- 16) Nato

K2 Kuinka kiinnostunut olet politiikasta

- 1) Erittäin kiinnostunut
- 2) Jonkin verran kiinnostunut
- 3) Vain vähän kiinnostunut
- 4) En lainkaan kiinnostunut
- 5) En osaa sanoa

K3 Politiikasta keskusteltaessa puhutaan usein vasemmistosta ja oikeistosta. Jos asteikolla yhdestä kymmeneen 1=vasemmisto ja 10=oikeisto, niin mihin kohtaan sijoittaisit oman kantasi tällä asteikolla?

Entä jos ajattelet vanhempiasi...

K4a Mihin kohtaan sijoittaisit äitisi poliittisen kannan asteikolla yhdestä kymmeneen, jossa 1=vasemmisto ja 10=oikeisto?

K4b Mihin kohtaan sijoittaisit muun naispuolisen huoltajasi poliittisen kannan asteikolla yhdestä kymmeneen?

K5a Mihin kohtaan sijoittaisit isäsi poliittisen kannan asteikolla yhdestä kymmeneen?

K5b Mihin kohtaan sijoittaisit muun miespuolisen huoltajasi poliittisen kannan asteikolla yhdestä kymmeneen?

K6 Tiedätkö, mitä puoluetta vanhempasi äänestävät tai kannattavat? Tässä ei kysytä puolueen nimeä, vaan vain sitä, tiedätkö molempien vanhempiesi tai jommankumman puoluekannan.

- 1) Tiedän molemmista
- 2) Tiedän vain toisesta
- 3) En tiedä kummastakaan
- 4) En osaa sanoa

K7a Kuinka kiinteästi tunnet kuuluvasi perheeseen?

- 1) Erittäin kiinteästi
- 2) Melko kiinteästi
- 3) Ei kiinteästi eikä löyhästi
- 4) Melko löyhästi
- 5) Erittäin löyhästi
- 6) Ei osaa sanoa

K7b Entä kuinka kiinteästi tunnet kuuluvasi sukuun?

K7c Ystäväpiiriin?

K7d Koulu- tai työyhteisöön?

K7d Eniten käyttämäsi nettiyhteisöön?

K7e Johonkin yhdistykseen, seuraan tai kansalaisjärjestöön?

K7f Seurakuntaan tai uskonnolliseen yhteisöön?

K7g Suomalaiseen yhteiskuntaan?

Sitten luen joitakin väittämiä. Sano, missä määrin samaa tai eri mieltä olet. Vastausvaihtoehdot ovat: täysin samaa mieltä, jokseenkin samaa mieltä, ei samaa eikä eri mieltä, jokseenkin eri mieltä tai täysin eri mieltä. Ensimmäinen väite on...

K8a Useimmat ihmiset ovat valmiita valehtelemaan oman etunsa vuoksi.

Oletko...

- 1) Täysin samaa mieltä
- 2) Jokseenkin samaa mieltä
- 3) Ei samaa eikä eri mieltä
- 4) Jokseenkin eri mieltä
- 5) Täysin eri mieltä
- 6) Ei osaa sanoa

K8b Useimmat ihmiset ovat rehellisiä ja kunniallisia pääasiassa kiinnijoutumisen pelosta

K8c Useimmat ihmiset ovat etuja saavuttaakseen valmiita käyttämään epärehellisiäkin keinoja, elleivät rehelliset auta

K8d Mietin usein, mitkä voisivat olla ne todelliset syyt, jotka saavat toiset tekemään jotain hyväkseni

K8e Kukaan ei välitä paljoakaan siitä, mitä toiselle tapahtuu

K8f On paras olla luottamatta keneenkään

K8g Useimmat ihmiset hankkivat ystäviä siksi, että näistä on todennäköisesti heille hyötyä

K8h Useimmat ihmiset eivät oikeastaan haluaisi nähdä vaivaa auttaakseen toisia

K9 Mitä sana ”vapaaehtoistoiminta” tuo mieleesi? Tuleeko siitä mieleen vielä jotain muuta? Entä vielä?

K10 Oletko parin viime vuoden aikana ollut mukana jossain vapaaehtoistoiminnassa?

K11 Luettelen seuraavaksi erilaisia vapaaehtoistoiminnan alueita ja kysyn, oletko osallistunut niihin. Ensimmäinen alue on...

- 1) terveys- ja sosiaalipalvelut (esim. vanhusten ja vammaisten palvelut)
- 2) lasten tai nuorten kasvatus
- 3) koulun oppilaskunta- tai tukioppilastoiminta
- 4) poliittinen tai yhteiskunnallinen toiminta
- 5) urheilu ja liikunta
- 6) kulttuuri ja taide
- 7) asuinalueen toiminta
- 8) eläintensuojelu
- 9) luonnonsuojelu
- 10) ympäristönsuojelu
- 11) ammattiyhdistystoiminta
- 12) kansainvälisyys
- 13) ihmisoikeudet
- 14) uskonnollinen toiminta
- 15) monikulttuurisuus, maahanmuuttajatoiminta tai etniset yhdistykset
- 16) maanpuolustus
- 17) pelastuspalvelut
- 18) muu, mikä?

K12 Ajattele sitten, mitkä eri syyt ovat vaikuttaneet siihen, että olet osallistunut vapaaehtoistoimintaan. Luettelen mahdollisia osallistumisen syitä, sano kuinka tärkeitä ne ovat sinulle. Vastausvaihtoehdot ovat: hyvin tärkeää, melko tärkeää, ei tärkeää mutta ei yhdentekevääkään, melko yhdentekevää tai täysin yhdentekevää.

- 1) halu auttaa muita
- 2) velvollisuudentunne
- 3) uskonnollinen vakaumus
- 4) poliittinen vakaumus
- 5) halu vaikuttaa
- 6) tuo merkitystä elämään
- 7) uusien ihmisten tapaaminen
- 8) kaverit ja yhdessä tekeminen
- 9) lapsuudenkodissani on / oli tavallista osallistua vapaaehtoistoimintaan
- 10) kaveripiirissäni muutkin osallistuvat vapaaehtoistoimintaan
- 11) jonkun painostus
- 12) hyöty opintojen tai työelämän kannalta
- 13) uusien asioiden oppiminen
- 14) elämäkokemuksen saaminen
- 15) toiminta on hauskaa
- 16) minulla on ylimääräistä aikaa, jonka haluan käyttää hyödylliseen
- 17) osa elämäntapaa

- 18) vapaaehtoisuus tuo minulle oman jutun, jota lähipiirilläni ei ole
- 19) toiminnan joustavuus
- 20) pääsen toteuttamaan arvojani teoissa
- 21) onko jokin muu syy, miksi osallistut vapaaehtoistoimintaan? Mikä?

K13 Mitkä syyt ovat vaikuttaneet siihen, että et ole osallistunut vapaaehtoistoimintaan? Luettelen erilaisia mahdollisia syitä, valitse kaikki ne vaihtoehdot, jotka sopivat sinuun. Onko syynä ollut...

- 1) Ajanpuute
- 2) Varojen puute
- 3) Tarjonnan puute asuinpaikkakunnallani
- 4) Sopivan seuran tai ryhmän puute
- 5) Terveydelliset syyt
- 6) Aiemmat huonot kokemukset
- 7) Saamattomuus
- 8) Ei ole pyydetty mukaan
- 9) En tiedä miten päästä mukaan
- 10) En usko asiaan
- 11) Poliittiset tai aatteelliset syyt
- 12) Toiminta ei ole houkuttelevaa
- 13) Toiminnasta ei ole minulle hyötyä
- 14) Tunnen, ettei minulla ole mitään annettavaa
- 15) En ole tullut ajatelleeksi
- 16) Ei ole erityistä syytä
- 17) Jokin muu syy, mikä?

K14 Haluaisitko osallistua vapaaehtoistoimintaan, jos pyydetäisiin?

K15 Seuraavaksi kysyn, kuinka usein tapaat ystäviä, sukulaisia ja muita huoltajiasi. Vaihtoehdot ovat: lähes päivittäin, suunnilleen joka viikko, suunnilleen joka kuukausi, muutaman kerran vuodessa, kerran vuodessa, harvemmin kuin kerran vuodessa, ei koskaan. Voit myös vastata ”kysymys ei koske minua”, esimerkiksi jos isovanhempasi ovat jo kuolleet tai sinulla ei ole sisaruksia tai kysyttyä huoltajaa. Ensimmäiseksi...

- 1) ystäviäsi
- 2) isovanhempiasi
- 3) äitiäsi
- 4) muuta naispuolista huoltajaa
- 5) isääsi
- 6) muuta miespuolista huoltajaa
- 7) sisaruksiasi

(Vanhempien/vanhemman/muun huoltajan luona asuvat)

K16 Ajattele nyt kotisi ilmapiiriä.

(Lapsuudenkodista muuttaneet)

K17 Ajattele nyt lapsuudenkotisi ilmapiiriä. Luettelen erilaisia sanoja ja kysyn, kuinka paljon nämä

määreet mahdollisesti kuvaavat lapsuudenkotisi / kotisi ilmapiiriä. Vastausvaihtoehdot ovat: kuvaa erittäin paljon, melko paljon, melko vähän, erittäin vähän tai ei ollenkaan.

- 1) sopuisa
- 2) riitaisa
- 3) rakastava
- 4) välinpitämätön
- 5) kannustava
- 6) kiireinen

K18 Kun olit peruskouluikäinen, kuinka usein perheessäsi tehtiin seuraavia asioita? Vaihtoehdot ovat: hyvin usein, melko usein, melko harvoin, hyvin harvoin tai ei koskaan. Voit myös valita vaihtoehdon ”kysymys ei koske minua”.

- 1) syötiin yhdessä kotona
- 2) katsottiin yhdessä tv:tä
- 3) tehtiin yhdessä kotitöitä (kuten ruoan valmistus, siivoaminen, pihatyöt)
- 4) pelattiin yhdessä tietokonepelejä tai konsolipelejä
- 5) pelattiin yhdessä lautapelejä tai korttia
- 6) sienestettiin, marjastettiin tai retkeiltiin luonnossa
- 7) harrastettiin yhdessä liikuntaa
- 8) käytiin yhdessä kulttuuritapahtumissa (kuten elokuvissa tai teatterissa)
- 9) keskusteltiin uutisista tai muista ajankohtaisista asioista
- 10) keskusteltiin politiikasta
- 11) vietettiin aikaa yhdessä ”shoppaillen” (esim. kauppakeskuksissa)
- 12) käytiin yhdessä syömässä ravintoloissa
- 13) vierailtiin ystäväperheiden tai sukulaisten luona Suomessa
- 14) matkailtiin yhdessä ulkomailla

K19 Luen vielä lasten peruskouluikää ja vanhempien toimintaa koskevia väitteitä. Kerro, miten hyvin ne pitävät paikkansa sinun kohdallasi. Vastausvaihtoehdot ovat: olet täysin samaa mieltä, jokseenkin samaa mieltä, jokseenkin eri mieltä tai täysin eri mieltä. Ensimmäinen väite on...

- 1) vanhempi kehottivat sinua syömään terveellisemmin
- 2) vanhempi pitivät kiinni säännöllisistä ruoka- ja nukkumaanmenoajoista
- 3) vanhempi järjestivät tai ehdottivat sinulle liikuntaharrastuksia
- 4) sinulla oli jokin liikuntaharrastus (JOS JOKSEENKIN ERI MIELTÄ TAI TÄYSIN ERI MIELTÄ, SIIRRY KOHTAAN 6)
- 5) vanhempi tukivat liikuntaharrastuksiasi esim. maksamalla ne tai kuljettamalla niihin
- 6) vanhempi seurasivat television katseluun ja tietokonepelin pelaamiseen käyttämäsi aikaa
- 7) vanhempi innostivat sinua liittymään yhdistys/järjestötoimintaan
- 8) vanhempi tiesivät missä vietit vapaa-aikaasi ja kenen kanssa
- 9) vanhempi auttoivat sinua läksyjen tekemisessä
- 10) vanhempi osallistuivat koulun vanhempainiltoihin
- 11) vanhempi kertoivat kuinka rakas ja tärkeä heille olet
- 12) vanhempi antoivat sinulle myönteistä palautetta kasvamisesi ja taitojesi kehittymisestä
- 13) puhuit vanhempiesi kanssa iloistasi ja suruistasi
- 14) puhuit vanhempiesi kanssa seksiin ja seksuaalisuuteen liittyvistä asioista

15) kurinpitotapana oli kovaääninen sanominen tai huutaminen

16) kurinpitotapana oli fyysinen puuttuminen

K20 Kuinka samanlaisiksi arvioit vanhempiesi mielipiteet verrattuna omiisi seuraavaksi luettelemissani asioissa? Ovatko mielipiteenne: täysin samanlaiset, jokseenkin samanlaiset, jokseenkin erilaiset vai täysin erilaiset...

- 1) Ruokailu
- 2) Liikunta
- 3) Alkoholinikäyttötavat
- 4) Tupakointi
- 5) Taide
- 6) Uskonto
- 7) Koulutus ja työnteke
- 8) Vapaa-ajan viettotavat
- 9) Naisten ja miesten välinen tasa-arvo
- 10) Sukupolvien välinen tasa-arvo (eri-ikäisten ihmisten)
- 11) Seksi
- 12) Huumeet
- 13) Internetin käyttö
- 14) Politiikka
- 15) Ekologisuus
- 16) Homoseksuaalisuus
- 17) Suomalaisuus
- 18) Kansainvälisyys
- 19) Maahanmuutto
- 20) Monikulttuurisuus

K21 Sitten kysyn terveyteen ja hyvinvointiin liittyviä asioita. Missä määrin yrität nykyisin itse vaikuttaa hyvinvointiisi seuraavaksi mainitsemillani tavoilla? Vaihtoehdot ovat: suuressa määrin, jonkin verran, vähän tai en ollenkaan.

- 1) Terveellinen ruokavalio
- 2) Säännöllinen nukkumisrytmi
- 3) Sosiaaliset suhteet
- 4) Yhteiskunnallinen osallistuminen (esim. yhdistys- ja järjestötoiminta)

K22 Kuinka monena päivänä viikossa harrastat arkiliikuntaa, kuten työ- tai koulumatkojen kävelyä, pyöräilyä, pihatöitä tai muuta vastaavaa?

- 1) Päivittäin / 7 kertaa viikossa
- 2) Kuusi kertaa viikossa
- 3) Viisi kertaa viikossa
- 4) Neljä kertaa viikossa
- 5) Kolme kertaa viikossa
- 6) Kaksi kertaa viikossa
- 7) Noin kerran viikossa
- 8) Harvemmin

- 9) En koskaan
- 10) Ei osaa sanoa

K23 Entä kuinka usein nykyisin harrastat sellaista liikuntaa, joka kestää vähintään puoli tuntia ja aiheuttaa kevyesti hengästymistä ja hikoilua?

K24 Harrastatko kilpaurheilua?

K25 Mikä seuraavista vaihtoehtoista kuvaa parhaiten kasvisten roolia ruokavaliossasi?

- 1) En syö lainkaan kasviksia
- 2) Syön kasviksia liha- tai kalaruokien ohella tai lisukkeena
- 3) Syön myös lihaa, mutta suosin kasviksia
- 4) Olen kasvissyöjä, mutta syön myös maitotuotteita
- 5) En syö mitään eläinkunnasta peräisin olevia tuotteita, vegaani
- 6) Muu, mikä?
- 7) Ei osaa sanoa

K26 Luettelen muutamia asioita, jotka voivat vaikuttaa kasvisten suosimiseen. Kerro, kuinka paljon näillä asioilla on ollut vaikutusta siihen, että sinä suosit ruokavaliossasi kasviksia. Vaihtoehdot ovat: vaikuttaa paljon, jonkin verran, vähän, ei vaikutusta. Ensinnäkin...

- 1) terveydelliset syyt (kuten painonhallinta, kolesteroli)
- 2) hyvä olo
- 3) uskonnolliset syyt
- 4) ekologiset syyt (kuten liharuokien ympäristökuormitus, hiilijalanjälki)
- 5) eläinoikeudelliset syyt (tappaminen, tuotantoeläinten kärsimys)
- 6) lähipiirin esimerkki tai kannustus
- 7) halu olla itse esimerkkinä muille
- 8) imago
- 9) onko jokin muu syy, miksi suosit ruokavaliossasi kasviksia? Mikä?

K27 Kuinka lapsuudenkodissasi käytettiin alkoholia?

- 1) Ei käytetty
- 2) Käytettiin vähän
- 3) Kohtalaisesti
- 4) Paljon
- 5) Ei osaa sanoa

K28 Oletko samaa vai eri mieltä seuraavien väittämien kanssa? Vastausvaihtoehdot ovat: täysin samaa mieltä, joihinkin samaa mieltä, joihinkin eri mieltä tai täysin eri mieltä.

- 1) Lapsuudenkodissani alkoholia käytettiin lähinnä juhlatilaisuuksissa
- 2) Lapsuudenkodissani käytettiin alkoholia liikaa
- 3) Nuorten vapaa-aikaan kuuluu humalahakuinen alkoholin käyttö
- 4) On hyväksyttävää käyttää huumeita
- 5) On hyväksyttävää käyttää mietoja huumeita kuten kannabistuotteita
- 6) On hyväksyttävää tupakoida

- 7) Huumeiden käytöstä annettavia rangaistuksia tulisi lieventää
- 8) Huumeet kuuluvat nuorten vapaa-ajan viettoon
- 9) Huumeita saa tänä päivänä helposti

K29 Oletko viimeksi kuluneiden kuuden kuukauden aikana tehnyt seuraavaksi luettelemiani asioita säännöllisesti, satunnaisesti vai et lainkaan...

- 1) Polttanut tupakkatuotteita (savukkeita, piippua, sikaria)
- 2) Käyttänyt nuuskaa
- 3) Nauttinut alkoholia humalaan asti
- 4) Käyttänyt tai kokeillut huumeita
- 5) Käyttänyt tai kokeillut lääkkeitä päihtymistarkoituksessa

K30 Kuinka tyytyväinen olet tällä hetkellä omaan taloudelliseen tilanteeseesi kouluarvosana-asteikolla 4–10?

K31 Kuinka tyytyväinen olet vapaa-aikaasi kouluarvosana-asteikolla 4–10?

K32 Kuinka tyytyväinen olet ihmissuhteisiisi kouluarvosana-asteikolla 4–10?

K33 Kuinka tyytyväinen olet terveydentilaasi kouluarvosana-asteikolla 4–10?

K34 Kuinka tyytyväinen olet fyysiseen kuntoosi kouluarvosana-asteikolla 4–10?

K35 Kuinka tyytyväinen olet ulkonäköösi kouluarvosana-asteikolla 4–10?

K36 Kuinka tyytyväinen olet nykyiseen elämääsi kaiken kaikkiaan kouluarvosana-asteikolla 4–10?

K37 Minkä arvosanan annat vanhemillesi terveellisten elintapojen välittämisestä sinulle kouluarvosana-asteikolla 4–10?

Pyrimme haastattelemaan tätä samaa tutkimusta varten myös nuorten vanhempia. Tällöin tutkija yhdistää sinulta saadut kyselyn tiedot vanhemmiltasi tai huoltajiltasi haastattelussa saatuihin tietoihin. Vastauksiasi ei siis missään tapauksessa kerrota vanhemillesi tai huoltajillesi, vaan kerättyä aineistoa käsitellään luottamuksellisesti ja analysoidaan tilastollisesti. Tutkimuksen tulokset julkaistaan niin, että yksittäisiä tutkittavia ei voi tunnistaa. Tutkimuksen onnistumiselle olisi erittäin tärkeää, että voisimme haastatella sinun vanhempiasi tai huoltajiasi, ja siksi tässä pyydetään sinua nimeämään kaksi lapsuudessasi merkityksellistä vanhempaa tai muuta huoltajaa, kuten isä ja äiti, ottovanhemmat, uusperheen isä tai äiti, isovanhempi tai muu henkilö, joka on osallistunut kasvatukseeni peruskouluiässä.

Voisitko nyt antaa isäsi tai muun miespuolisen huoltajasi yhteystiedot haastattelua varten?

- 1) Kyllä, antaa yhteystiedot
- 2) Ei

Mikä on tämän huoltajasi nimi? Etunimi ja sukunimi? Mikä on hänen puhelinnumerossa? Entä katuosoite? Postinumero? Ja postitoimipaikka?

Saisimmeko sitten äitisi tai muun naispuolisen huoltajasi yhteystiedot, jotta voimme haastatella häntä?

Tähän nuorten haastatteluun kuuluu myös myöhemmin tehtävä jatkotutkimus. Sitä varten tarvitsemme osoitteesi ja syntymäaikasi, jonka perusteella voimme löytää uudet yhteystietosi, mikäli olet vaihtanut asuinpaikkaa. Jatkotutkimukseen osallistuminen on samalla tavalla vapaaehtoista kuin tämä puhelinhaastattelukin. Yhteystietojen antaminen ei velvoita osallistumaan jatkotutkimukseen, mikäli et siihen aikanaan ole halukas. Kaikki yhteystiedot säilytetään tietoturvallisesti erillään analysoitavasta aineistosta ja ne hävitetään jatkotutkimuksen päätyttyä.

Kertoisitko vielä yhteystietosi jatkotutkimusta varten?

Sitten otan tähän ylös nimesi... Mikä on osoitteesi? Entä postinumero ja postitoimipaikka? Ja syntymäaikasi? (päivä, kuukausi, vuosi)

LIITE 3. KYSELYLOMAKE / VANHEMMAT

Hyvää päivää/iltaa, täällä on NN Tutkimustoimisto IRO Research Oy:stä. Teemme Valtion nuorisosiain neuvottelukunnan toimeksiannosta tutkimusta, johon olemme haastatelleet liki 2000 nuorta eri puolilta Suomea. NN vastasi tähän kyselyyn, ja saimme häneltä sinun nimesi huoltajana, jota voimme haastatella. Tutkimus koskee nuorten hyvinvointia ja hyvinvoinnin eri osatekijöiden siirtymistä vanhemmilta lapsille. Jotta tutkimus onnistuisi, on tärkeää saada yhdistetyksi haastatellun nuoren mielipiteisiin myös sinun näkemyksesi asioista. Olisiko sinulla hetki aikaa vastata näihin kysymyksiin?

Aivan aluksi kysyn muutamia taustatietoja haastattelukiintiöitä varten.

T1 Mikä on sukupuolesi?

- 1) Nainen
- 2) Mies
- 3) Muu, mikä?

T2 Minkä ikäinen olet?

T3 Mikä on tämänhetkisen asuinpaikkasi postinumero?

T4 Mikä on äidinkielesi?

- 1) Suomi
- 2) Ruotsi
- 3) Muu, mikä?

T5 Mikä on koulutustasosi?

- 1) Korkeakoulututkinto (tarvittaessa selitys: ammattikorkeakoulu- tai yliopistotutkinto)
- 2) Opisto tai ylioppilastutkinto
- 3) Ammatillinen perustutkinto
- 4) Ei tutkintoa
- 5) En osaa sanoa

T6 Mikä on tällä hetkellä pääasiallinen toimintasi? Oletko ...

- 1) Palkkatyössä
- 2) Yrittäjä
- 3) Työtön tai lomautettu
- 4) Eläkeläinen
- 5) Opiskelija
- 6) Muu, mikä?
- 7) EOS

T7 Kuinka pitkään olet nyt ollut yhtäjaksoisesti työttömänä tai lomautettuna? Arvioi aika kuukausina: suunnilleen montako kuukautta?

T8A Onko työsuhteesi?

- 1) Täysipäiväinen
- 2) Osa-aikainen

T8B Entä onko työsuhteesi?

- 1) Vakinainen, vai
- 2) Määräaikainen

T9) Mikä perhemuoto kuvaa parhaiten nykyistä perhettäsi

- 1) Ydinperhe: biologiset vanhemmat ja lapsi tai lapsia
- 2) Pariskunta, lapset muuttaneet pois
- 3) Yksinhuoltajaperhe
- 4) Uusperhe
- 5) Sateenkaariperhe
- 6) Yksinasuva
- 7) Muu, mikä?

T10 Millaiseksi arvioisit perheesi toimeentulon? Arvioi sitä asteikolla yhdestä kymmeneen siten, että 1=heikosti toimeentuleva, 5=keskituloinen ja 10=hyvin toimeentuleva. Minkä numeron antaisit?

T11a Kuinka monta lasta sinulla on? Tässä tarkoitetaan sekä omia biologisia lapsiasi että muita huollettaviasi.

T11b Sitten kysyn ensimmäisen lapsesi ikää. Minkä ikäinen on toinen lapsesi? Minkä ikäinen on kolmas lapsesi? Neljäs? Viides? Kuudes? Seitsemäs? Kahdeksas? Yhdeksäs? Kymmenes? Yhdestoista? Kahdestoista? Kolmastoista? Neljästoista? Viidestoista? Kuudestoista? Seitsemästoista? Kahdeksastoista? Yhdeksästoista? Kahdeskymmenes?

K1 Sitten pääsemme varsinaisiin haastattelukysymyksiin. Ensimmäiseksi tässä kysytään, kuinka paljon luotat eri instituutioiden toimintaan. Vastausvaihtoehdot ovat: luotat paljon, jonkin verran, vähän tai et lainkaan. Ensinnäkin...

- 1) Poliittiset puolueet
- 2) Kunnan virkamiehet
- 3) Valtion virkamiehet
- 4) Ammattiyhdistysliike
- 5) Kirkko
- 6) Puolustusvoimat
- 7) Poliisi
- 8) Eduskunta
- 9) Maan hallitus
- 10) Tasavallan presidentti
- 11) Kunnanvaltuusto
- 12) Euroopan unioni
- 13) Pankit

- 14) Suuryritykset
- 15) Oikeuslaitos
- 16) Nato

K2 Kuinka kiinnostunut olet politiikasta

- 1) Erittäin kiinnostunut
- 2) Jonkin verran kiinnostunut
- 3) Vain vähän kiinnostunut
- 4) En lainkaan kiinnostunut
- 5) En osaa sanoa

K3 Politiikasta keskusteltaessa puhutaan usein vasemmistosta ja oikeistosta. Jos asteikolla yhdestä kymmeneen 1=vasemmisto ja 10=oikeisto, niin mihin kohtaan sijoittaisit oman kantasi tällä asteikolla?

Sitten luen joitakin väittämiä. Sano, missä määrin samaa tai eri mieltä olet. Vastausvaihtoehdot ovat: täysin samaa mieltä, jokseenkin samaa mieltä, ei samaa eikä eri mieltä, jokseenkin eri mieltä tai täysin eri mieltä. Ensimmäinen väite on...

K8a Useimmat ihmiset ovat valmiita valehtelemaan oman etunsa vuoksi.

Oletko...

- 1) Täysin samaa mieltä
- 2) Jokseenkin samaa mieltä
- 3) Ei samaa eikä eri mieltä
- 4) Jokseenkin eri mieltä
- 5) Täysin eri mieltä
- 6) Ei osaa sanoa

K8b Useimmat ihmiset ovat rehellisiä ja kunniallisia pääasiassa kiinnijoutumisen pelosta

K8c Useimmat ihmiset ovat etuja saavuttaakseen valmiita käyttämään epärehellisiäkin keinoja, elleivät rehelliset auta

K8d Mietin usein, mitkä voisivat olla ne todelliset syyt, jotka saavat toiset tekemään jotain hyväkseni

K8e Kukaan ei välitä paljoakaan siitä, mitä toiselle tapahtuu

K8f On paras olla luottamatta keneenkään

K8g Useimmat ihmiset hankkivat ystäviä siksi, että näistä on todennäköisesti heille hyötyä

K8h Useimmat ihmiset eivät oikeastaan haluaisi nähdä vaivaa auttaakseen toisia

K5 Seuraavaksi kysyn, kuinka usein tapaat sukulaisia ja ystäviä. Vaihtoehdot ovat: lähes päivittäin, suunnilleen joka viikko, suunnilleen joka kuukausi, muutaman kerran vuodessa, kerran vuodessa, harvemmin kuin kerran vuodessa, ei koskaan. Voit myös vastata ”kysymys ei koske minua”, esimerkiksi jos isovanhempasi ovat jo kuolleet tai sinulla ei ole sisaruksia tai kysyttyä huoltajaa. Ensimmäiseksi...

- a) Kuinka usein tapaat lastasi tai lapsiasi?
- b) Entä äitiäsi
- c) Isääsi
- d) Sisaruksiasi
- e) Ystäviäsi

K6 Ajattele nyt kotisi ilmapiiriä. Luettelen erilaisia sanoja ja kysyn, kuinka paljon nämä määreet mahdollisesti kuvaavat lapsuudenkotisi / kotisi ilmapiiriä. Vastausvaihtoehdot ovat: kuvaa erittäin paljon, melko paljon, melko vähän, erittäin vähän tai ei ollenkaan.

- 1) sopuisa
- 2) riitaisa
- 3) rakastava
- 4) välinpitämätön
- 5) kannustava
- 6) kiireinen

K7 Kun lapsesi oli/olivat peruskouluikäisiä, kuinka usein perheessäsi tehtiin seuraavia asioita? Vaihtoehdot ovat: hyvin usein, melko usein, melko harvoin, hyvin harvoin tai ei koskaan. Voit myös valita vaihtoehdon ”kysymys ei koske minua”.

- 1) syötiin yhdessä kotona
- 2) katsottiin yhdessä tv:tä
- 3) tehtiin yhdessä kotitöitä (kuten ruoan valmistus, siivoaminen, pihatyöt)
- 4) pelattiin yhdessä tietokonepelejä tai konsolipelejä
- 5) pelattiin yhdessä lautapelejä tai korttia
- 6) sienestettiin, marjastettiin tai retkeiltiin luonnossa
- 7) harrastettiin yhdessä liikuntaa
- 8) käytiin yhdessä kulttuuritapahtumissa (kuten elokuvissa tai teatterissa)
- 9) keskusteltiin uutisista tai muista ajankohtaisista asioista
- 10) keskusteltiin politiikasta
- 11) vietettiin aikaa yhdessä ”shoppaillen” (esim. kauppakeskuksissa)
- 12) käytiin yhdessä syömässä ravintoloissa
- 13) vierailtiin ystäväperheiden tai sukulaisten luona Suomessa
- 14) matkailtiin yhdessä ulkomailla

K8 Luen vielä lasten peruskouluikää ja vanhempien toimintaa koskevia väitteitä. Kerro, kuinka hyvin ne sopivat kuvaamaan sinun suhdettasi lapsiisi, kun he olivat peruskouluikäisiä. Vastausvaihtoehdot ovat: olet täysin samaa mieltä, jokseenkin samaa mieltä, jokseenkin eri mieltä tai täysin eri mieltä. Ensimmäinen väite on...

- 1) kehotit lastasi syömään terveellisemmin
- 2) pidit kiinni säännöllisistä ruoka- ja nukkumaanmenoajoista

- 3) järjestit tai ehdotit jotain liikuntaharrastusta
- 4) tuit lapsen liikuntaharrastuksia esim. maksamalla ne tai kuljettamalla niihin
- 5) seurasi television katseluun ja tietokonepelin pelaamiseen käytettyä aikaa
- 6) innostit liittymään yhdistys/järjestötoimintaan
- 7) tiesit missä lapsesi vietti vapaa-aikaansa ja kenen kanssa
- 8) autoit läksyjen tekemisessä
- 9) osallistuit koulun vanhempainiltoihin
- 10) muistit kertoa kuinka rakas ja tärkeä lapsesi on
- 11) annoit myönteistä palautetta kasvamisesta ja taitojen kehittämisestä
- 12) puhuit lapsen iloista ja suruista hänen kanssaan
- 13) puhuit seksiin ja seksuaalisuuteen liittyvistä asioista hänen kanssaan
- 14) käytit kurinpitona kovaäänistä sanomista tai huutamista
- 15) käytit kurinpitona fyysistä puutumista

K9 Kuinka samanlaisiksi arvioit lastesi/lapsesi mielipiteet verrattuna omiisi seuraavaksi luettelemissani asioissa? Ovatko mielipiteenne: täysin samanlaiset, jokseenkin samanlaiset, jokseenkin erilaiset vai täysin erilaiset?

- 1) Ruokailu
- 2) Liikunta
- 3) Alkoholinikäyttötavat
- 4) Tupakointi
- 5) Taide
- 6) Uskonto
- 7) Koulutus ja työnteke
- 8) Vapaa-ajan viettotavat
- 9) Naisten ja miesten välinen tasa-arvo
- 10) Sukupolvien välinen tasa-arvo (eri-ikäisten ihmisten välinen)
- 11) Seksi
- 12) Huumeet
- 13) Internetin käyttö
- 14) Poliitiikka
- 15) Ekologisuus
- 16) Homoseksuaalisuus
- 17) Suomalaisuus
- 18) Kansainvälisyys
- 19) Maahanmuutto
- 20) Monikulttuurisuus

K10 Sitten kysyn terveyteen ja hyvinvointiin liittyviä asioita. Missä määrin yrität nykyisin itse vaikuttaa hyvinvointiisi seuraavaksi mainitsemillani tavoilla? Vaihtoehdot ovat: suuressa määrin, jonkin verran, vähän tai en ollenkaan.

- 1) Terveellinen ruokavalio
- 2) Säännöllinen nukkumisrytmi
- 3) Sosiaaliset suhteet

4) Yhteiskunnallinen osallistuminen (esim. yhdistys- ja järjestötoiminta)

K11 Kuinka monena päivänä viikossa harrastat arkiliikuntaa, kuten työ- tai koulumatkojen kävelyä, pyöräilyä, pihatöitä tai muuta vastaavaa?

- 1) Päivittäin / 7 kertaa viikossa
- 2) Kuusi kertaa viikossa
- 3) Viisi kertaa viikossa
- 4) Neljä kertaa viikossa
- 5) Kolme kertaa viikossa
- 6) Kaksi kertaa viikossa
- 7) Noin kerran viikossa
- 8) Harvemmin
- 9) En koskaan
- 10) Ei osaa sanoa

K12 Entä kuinka usein nykyisin harrastat sellaista liikuntaa, joka kestää vähintään puoli tuntia ja aiheuttaa kevyesti hengästy mistä ja hikoilua?

K13 Harrastatko tai oletko joskus harrastanut kilpaurheilua?

K14 Mikä seuraavista vaihtoehtoista kuvaa parhaiten kasvisten roolia ruokavaliossasi?

- 1) En syö lainkaan kasviksia
- 2) Syön kasviksia liha- tai kalaruokien ohella tai lisukkeena
- 3) Syön myös lihaa, mutta suosin kasviksia
- 4) Olen kasvissyöjä, mutta syön myös maitotuotteita
- 5) En syö mitään eläinkunnasta peräisin olevia tuotteita, vegaani
- 6) Muu, mikä?
- 7) Ei osaa sanoa

K15 Luettelen muutamia asioita, jotka voivat vaikuttaa kasvisten suosimiseen. Kerro, kuinka paljon näillä asioilla on ollut vaikutusta siihen, että sinä suosit ruokavaliossasi kasviksia. Vaihtoehdot ovat: vaikuttaa paljon, jonkin verran, vähän, ei vaikutusta. Ensinnäkin...

- 1) terveydelliset syyt (kuten painonhallinta, kolesteroli)
- 2) hyvä olo
- 3) uskonnolliset syyt
- 4) ekologiset syyt (kuten liharuoan ympäristökuormitus, hiilijalanjälki)
- 5) eläinoikeudelliset syyt (tappaminen, tuotantoeläinten kärsimys)
- 6) lähipiirin esimerkki tai kannustus
- 7) halu olla itse esimerkkinä muille
- 8) imago
- 9) onko jokin muu syy, miksi suosit ruokavaliossasi kasviksia? Mikä?

K16 Kuinka lapsuudenkodissasi käytettiin alkoholia?

- 1) Ei käytetty
- 2) Käytettiin vähän

- 3) Kohtalaisesti
- 4) Paljon
- 5) Ei osaa sanoa

K17 Oletko samaa vai eri mieltä seuraavien väittämien kanssa? Vastausvaihtoehdot ovat: täysin samaa mieltä, jokseenkin samaa mieltä, jokseenkin eri mieltä tai täysin eri mieltä.

- 1) Lapsuudenkodissani alkoholia käytettiin lähinnä juhlatilaisuuksissa
- 2) Lapsuudenkodissani käytettiin alkoholia liikaa
- 3) Nuorten vapaa-aikaan kuuluu humalahakuinen alkoholin käyttö
- 4) On hyväksyttävää käyttää huumeita
- 5) On hyväksyttävää käyttää mietoja huumeita kuten kannabistuotteita
- 6) On hyväksyttävää tupakoida
- 7) Huumeiden käytöstä annettavia rangaistuksia tulisi lieventää
- 8) Huumeet kuuluvat nuorten vapaa-ajan viettoon
- 9) Huumeita saa tänä päivänä helposti

K18 Oletko viimeksi kuluneiden kuuden kuukauden aikana tehnyt seuraavaksi luettelemiani asioita säännöllisesti, satunnaisesti vai et lainkaan...

- 1) Polttanut tupakkatuotteita (savukkeita, piippua, sikaria)
- 2) Käyttänyt nuuskaa
- 3) Nauttinut alkoholia humalaan asti
- 4) Käyttänyt tai kokeillut huumeita
- 5) Käyttänyt tai kokeillut lääkkeitä päihtymistarkoituksessa

K19 Kuinka tyytyväinen olet tällä hetkellä omaan taloudelliseen tilanteeseesi kouluarvosana-asteikolla 4–10?

K20 Kuinka tyytyväinen olet vapaa-aikaasi kouluarvosana-asteikolla 4–10?

K21 Kuinka tyytyväinen olet ihmissuhteisiisi kouluarvosana-asteikolla 4–10?

K22 Kuinka tyytyväinen olet terveydentilaasi kouluarvosana-asteikolla 4–10?

K23 Kuinka tyytyväinen olet fyysiseen kuntoosi kouluarvosana-asteikolla 4–10?

K24 Kuinka tyytyväinen olet ulkonäköösi kouluarvosana-asteikolla 4–10?

K25 Kuinka tyytyväinen olet nykyiseen elämäsi kaiken kaikkiaan kouluarvosana-asteikolla 4–10?

K26 Minkä arvosanan annat itsellesi terveellisten elintapojen välittämisestä lapsellesi/lapsillesi kouluarvosana-asteikolla 4–10?

LIITE 4. LAPSUUDENPERHEEN ARKI.

Varimax-rotatoitu faktorianalyysi (principal axis factoring).

	Faktori 1. Elämyksellinen, kulutuskeskeinen	Faktori 2. Aktiivinen, seurallinen	Faktori 3. Yhteiskunnallisesti keskusteleva	Faktori 3. Perhekeskeinen, kotisuuntautunut
Käytiin yhdessä syömässä ravintoloissa	0,75	0,07	0,05	0,07
Vietettiin aikaa yhdessä shoppaillen	0,55	0,09	0,04	0,10
Käytiin yhdessä kulttuuritapahtumissa, kuten elokuvissa tai teatterissa	0,49	0,17	0,21	0,20
Matkailtiin yhdessä ulkomailla	0,47	0,04	0,13	0,01
Pelattiin yhdessä lautapelejä tai korttia	0,09	0,76	0,03	0,15
Pelattiin yhdessä tietokonepelejä tai konsolipelejä	0,07	0,42	-0,00	0,05
Sienestettiin, marjastettiin tai retkeiltiin luonnossa	0,02	0,41	0,15	0,26
Harrastettiin yhdessä liikuntaa	0,23	0,40	0,15	0,25
Vierailtiin ystäväperheiden tai sukulaisten luona Suomessa	0,26	0,30	0,05	0,20
Keskusteltiin politiikasta	0,14	0,09	0,75	0,02
Keskusteltiin uutisista tai muista ajankohtaisista asioista	0,19	0,07	0,75	0,16
Syötiin yhdessä kotona	0,05	0,16	0,04	0,64
Tehtiin yhdessä kotitöitä, kuten ruoan valmistus, siivoaminen, pihatyöt	0,07	0,37	0,13	0,49
Katsottiin yhdessä tv:tä	0,15	0,11	0,05	0,49

LIITE 5. LAPSUUSKODIN KASVATUSKÄYTÄNTÖJÄ.

Varimax-rotatoitu faktorianalyysi (principal axis factoring).

	Faktori 1. Avoin, kes- kusteleva	Faktori 2. Huolehtiva, rajoja asettava	Faktori 3. Kannustava, aktivoiva	Faktori 3. Autoritaari- nen, kurittava
Puhuit vanhempiesi kanssa iloistasi ja suruistasi	0,76	0,23	0,07	-0,10
Vanhempasi kertoivat, kuinka rakas ja tärkeä heille olet	0,62	0,23	0,19	-0,23
Vanhempasi antoivat sinulle myönteistä palautetta kasvamisestasi ja taitojesi kehittämisestä	0,56	0,25	0,23	-0,25
Puhuit vanhempiesi kanssa seksiin ja seksuaalisuuteen liittyvistä asioista	0,51	0,10	0,09	-0,06
Vanhempasi pitivät kiinni säännöllisistä ruoka- ja nukkumaanmenoajoista	0,06	0,56	0,25	0,01
Vanhempasi auttoivat sinua läksyjen tekemisessä	0,33	0,47	0,15	-0,04
Vanhempasi seurasivat television katseluun ja tietokonepelien pelaamiseen käyttämäsi aikaa	0,10	0,46	0,30	-0,00
Vanhempasi tiesivät, missä vietit vapaa-aikaasi ja kenen kanssa	0,21	0,41	0,01	-0,06
Vanhempasi osallistuivat koulun vanhempainiltoihin	0,17	0,39	0,15	-0,12
Vanhempasi järjestivät tai ehdottivat sinulle liikuntaharrastuksia	0,10	0,16	0,63	0,01
Vanhempasi kehottivat sinua syömään terveellisesti	0,09	0,13	0,48	0,01
Vanhempasi innostivat sinua liittymään yhdistys- tai järjestötoimintaan	0,14	0,16	0,25	-0,04
Kurinpitotapana oli fyysinen puuttuminen	-0,14	-0,02	-0,04	0,56
Kurinpitotapana oli kovaaääninen sanominen tai huutaminen	-0,09	-0,07	0,05	0,53

LIITE 6. KASVISTEN SUOSIMISEN SYYT.

Varimax-rotatoitu faktorianalyysi (maximum likelihood factoring).

	Faktori 1. Ekologia ja eläinoikeudet	Faktori 2. Hyvä olo ja terveys	Faktori 3. Sosiaaliset syyt
Eläinoikeudelliset syyt, eläinten tappaminen, tuotantoeläinten kärsimys	0,91	-0,04	0,06
Ekologiset syyt, kuten liharuoan ympäristökuormitus, hiilijalan- jälki	0,71	0,07	0,16
Hyvä olo	0,09	0,79	0,00
Terveydelliset syyt, kuten painonhallinta, kolesteroli	-0,05	0,61	0,18
Halu olla itse esimerkkinä muille	0,23	0,05	0,56
Imago	0,06	0,13	0,52
Lähipiirin esimerkki tai kannustus	0,01	0,05	0,48

LIITE 7. AVOKOMMENTIT KYSYMYKSEEN K11 VAPAAEHTOISTOIMINTAAN OSALLISTUMISESTA ”MUU, MIKÄ?”

- Adoptiojärjestöjen kautta, vertaistukiryhmien kautta
- Antanut rahaa vapaaehtoisesti keräyksiin
- Bara det här som är i skolan.
- Ei tule kyllä mieleen, no tämmöiseen mielenterveyskuntoutujien auttamistoimintaan.
- Ei tule mieleen, ehkä verenluovutusta.
- Ei tule nyt mieleen. Olin kertausharjoituksessa.
- Ei tuu äkkiseltään mieleen, jotain kirkkohommia.
- Emmä oo jaksanut osallistua
- En muuhun kuin järjestyksenvalvontaan
- Ennaltaehkäisevässä lastensuojelutyössä oon ollut.
- Eos ensiapu-toiminta-kurssi
- Eri yhdistysten hallitustoimintaa.
- Etsintäkurssi
- Festaritoimintaan
- Fritta brandkåret
- Harjottelussa tansaniassa... Jos tää lasketaan
- Helsinki-missio, aamukorva-puhelinpäivystyksessä, vanhoille ihmisille suunnattu ja verenluovutus
- Inte mycke andra än fbk
- Isoisena
- Isot urheilutapahtumat
- Ja, unga finska seglare
- Jag har varit hjälp i min kören.
- Jotain semmosta oman kunnan puolesta, on rakennettu ja laitettu kuntoon semmosta taloa, siitä ei oo saanu itelle mitään palkkaa, kunnalle käyttöön eri tilaisuuksia varten se talo tulee, juhliin ja tilaisuuksiin ja semmosiin,
- Järjestetään hirvenhaukkukokeita, tuomarina ja sihteerinä näissä
- Järjestyksenvalvojana toimin vapaaehtoisena.
- Kaikkee autan mitä pystyy
- Kerhon vapaa-aikatoimintaan.
- Koulun tutortoiminta
- Koulutukseen liittyvä asia liittyy lukioon
- Kulttuuri elokuvan tekoon ja sukulaisten kanssa punasen ristin tapaiseen järjestössä ollut mukana
- Kummilapsitoiminta ulkomailta
- Kummilapsitoimintaan järjestön kautta
- Kustomkulttuuritoiminta palkattomana sai hyvän mielen
- Kyllä olen, ihan siis harrastuspohjaisiin, etenkin autourheiluun, jos sitä nyt urheiluksi voi

sanoa.

- Käyn luovuttamassa säännöllisesti verta
- Käynyt traktorilla lumitöitä tekemässä vanhoille ihmisille, jotka eivät jaksakaan itse tehdä
- Lasten kasvatukseen
- Lähimmäisten auttamiseen suuntautunut, lähimmäisille siivousta ynnä muuta lähimmäisen auttamista
- Metsästyksen ja riistanhoitoon liittyvää toimintaa
- Metsästyseuran talkoot
- Minulla oli kummilapsi järjestön kautta.
- Musiikki ja kulttuuri
- Nettiyhdistys, sharewood, siellä saa valita 40:sta mihin haluaa laittaa tai kerätä rahaa.
- No olisi urheilun joku harrastusseuran apujuttu, en oikeen muista kunnolla.
- Näihin punaisen ristin keräyslipashommiin
- Nälkäpäiväkeräykseen.
- Nälkäpäiväkeräykseen
- Nälkäpäiväkerääjänä olen ollut
- Näytelmät – ilman korvausta
- Olen auttanut sukulaisia mökin rakentamisessa vapaaehtoisesti.
- Olen nälkäpäiväpäiväkerääjä.
- Olen ollut järjestämässä muutamaa tapahtumaa
- Olen osallistunut urheilu toimintaan, lasten ja nuorten urheilutoimintaan.
- Olen: Helsingin Savolaisen osakunnan ympäristövastaavana.
- Olin Afrikassa vapaaehtoistyössä.
- Oman kaveripiirin yhdistystoiminta
- Opiskelijajärjestöön
- Opiskelijajärjestö
- Opiskelijajärjestö... Jos se nyt tähän kuuluu?
- Opiskelijajärjestötoimintaan
- Partio
- Partion pitoon.
- Pilkkomassa puita semmosella ay-liikkeen mökillä, vaikkei se liity siihen yhdistykseen vaan vain sen tutun kautta olin siellä
- Potilasjärjestötoiminta.
- Presidenttikampanja
- Punainen risti keräykset
- Punaisen ristin lipaskeräys.
- Punaisen ristin nälkäpäiväkeräys
- Punaisen ristin rahankeräykseen.
- Punaisen ristin rahan kerääminen
- Päihdetyö
- Rahallisesti ja antanut vaatteita ja leluja
- Röda korset
- Saapas-koulutus
- Seurakunnassa lastenkasvatusjuttuun
- Seurakunnassa toimiminen

- Seurakunta
- Siinä olikin jo parikin mainittu, että ei, en ole osallistunut mihinkään niitten lisäksi.
- Siinä tuli ihan hyvin
- Sisälty tohon äsköseen kaikki
- Sotainvalidit, jos ei liity edellisiin.
- Sotaveteraanikeräyksesissä
- SPR
- SPR tehny jotain juttuja ilmaiseksi
- SPR varainkeräys.
- Synnytyksissä tukihenkilönä
- Taide- ja leffaprojekteja, artikkelin kirjoittaminen lehteen, käsiksen kirjoittaminen jne.
- Talkoisiin
- Teater och dans
- Tossa tuli kyllä jo kaikki
- Twitterin kääntäminen
- Työpajatoiminta.
- Ulkomailla järjestö Kirgisiassa ja se oli kristillisen seurakunnan vapaaehtoistyötä.
- Universitetens nationer
- Urbaani unelma. Pestiin ihmisten autoja ja pakattiin ruokakasseja ja jaettiin kahvia.
- Urheiluseuran talkoot
- Urheilussa
- Vapaapalokunta
- Vapaapalokuntatoimintaan ja Punaisen ristin toimintaan
- Verenluovutus
- Verenluovutus.
- Veteraanien avustukseen
- Veteraanien varainkeruu
- Veteraanikeräys
- Viljelijän apulaisena
- Vois kokeilla muitakin mitä ei ollu
- Yhteishyväkeräykseen
- Yliopiston ainejärjestötoiminta.
- Yliopiston ainejärjestötoiminta.
- Ympäristönsuojelu
- Öö, no, oiks sile joku ainejärjestö, opiskelu, lasketaanko toi verenluovutus

LIITE 8. AVOKOMMENTIT KYSYMYKSEEN K26 ”ONKO JOKIN MUU SYY, MIKSI SUOSIT RUOKAVALIOSSASI KASVIKSIA? MIKÄ?”

- En minä tiedä, minä tykkään niistä.
- Halvempi yleensä kuin liha.
- Kasvikset ovat terveellisiä ja niistä ei tule raskas olo.
- Tykkään kasvien mausta.
- Aliravitsemus: jos kaikki ihmiset söisivät kasviksia, ruokaa riittäisi kaikille.
- Använder inte
- Det är gott
- Det är gott.
- Edullisuus.
- Eettiset eläinten tehotuotantoa vastustavat syyt
- Eettisyys
- Eettisyys.
- Ei mitään erikoisempia syitä, muutenkin en tee tästä suurta numeroa
- Ei muita, mutta tykkään niistä.
- Ei muuta kuin, että se on terveellistä.
- Ei oikeastaan, lähinnä ympäristöasiat
- Ei oikeastaan, paitsi hyvä olo ja maistuu hyvälle. Enemmänkin pitäisi syödä.
- Ei ole oikeen mitään erikoista syytä. Hyvä olo!
- Ei ole, ne ovat terveellisiä ihan vaan sen takia.
- Ei, emäntä pakottaa siis niin et sen takia
- Ei, oon tottunut niihin lapsuudesta asti niin
- Eipä oikeastaan. Hyvä maku
- Ekologiska orsak
- En jaksakaan selittää, semmonen jonkunlainen vastenmielisyys lihaa kohtaan, liha tuntuu inhottavalta mässäykseltä, mut et tää on liian pitkä asia selittää tämmöseen tutkimukseen.
- En minä tiedä, tykkään vain niitä syödä.
- En ole oikein koskaan syönyt lihaa
- En pidä lihan mausta
- En pidä liharuoista
- En pidä lihasta
- En tykkää punaisesta lihasta enkä kalasta.
- Halvempia
- Halvempia
- Helpompi vaihtaa syy puhtaampia kun lihan alkuperä. Helpompi hallittavissa.
- Hintaa, kasvisruuat ovat halvempia.
- Hintaa.
- Hintakysymys

- Hivenaineet ja muut vitamiinit
- Hyviä
- Hyvä ja raikas maku
- Hyvä maku
- Hyvä maku.
- Hyvä olo ja terveellisyys
- Hyvän makuisia
- Hyvän makuisia.
- Hyvän makuisia. Vaihtelua ruokaan.
- Hyvän maun vuoksi
- Hyvää ovat.
- Ihminen ei ehkä tarvitse mitään eläinkunnantuotteita ravinnokseen ja minulla on vuosien kokemus tästä, että ilman eläinkunnan tuotteita pärjää
- Jag har vant mig sedan tio års åldern.
- Joskus ollut hyvin epäilyttäviä lihakokemuksia
- Kasvikset maistuu hyviltä
- Kasvikset maistuu hyviltä.
- Kasvikset maistuvat hyvälle.
- Kasvikset on hyviä.
- Kasvisten maku
- Kasvisten maku, välillä hyviäkin salaatteja
- Kasvisten maku.
- Keittiöpuolen opiskelija
- Kesäsin monipuolisuus ja edullisuus.
- Keveys ylipäättensä pysyminen mitoissa painonhallinta hyvä olo
- Korvaan sillä viljatuotteita, vatsa ei siedä viljatuotteita
- Koska ne maistuu hyvältä
- Kun koko muu perhe on kanssa, olen ollut ihan koko elämäni, vauvasta asti, ja sitten haluan olla edelleen
- Lapsuus on vaikuttanut siihen, että suosin kasviksia. Meillä on ollut sikoja, saimme seurata sikojen teurastamista, joten tiedän, mistä ruoka tulee ja miltä se näyttää
- Liha on kallista
- Lähinnä eettisyys
- Maistuu hyvälle
- Maistuu hyvältä.
- Maistuvat paremmilta
- Maku
- Maku, monipuolisuus
- Makukysymys, pidän niiden mausta
- Monipuolisuus.
- Muun muassa kasvisten edullisuus ja se ettei tarvitse kypsentää. Hyvä maku.
- Ne on halvempia kuin liha.
- Ne on hyviä
- Ne on hyviä, maun takia
- Ne on hyvän makuisia

- Ne on hyvän makuisia ja terveellisiä ja yritän syödä monipuolisesti
- Ne on hyvänmakuisia
- Ne on hyvänmakuisia.
- Ne on niin paljon edullisempia kuin liha
- Ne ovat hyviä.
- Ne ovat parempia ja hyvää.
- Niiden edullisuus
- Niis on vähän kaloreita, ei tarvii miettiä painonhallintaa
- Niistä saa vitamiinia, on terveellisiä ja maistuu hyvälle.
- Niitä kuuluu olla vähän ruoan syönnin yhteydessä
- No ei kai, ne on vaan hyviä ja tulee edullisemmaksi syödä niitä kun lihaa
- No se on myöskin se että sen vaikutukset maailmanlaajuiseen ruokatilanteeseen (nälänhätään) on suuri. Idea se et maailmas riittäis paremmin ruoka, jos ihmiset ei söis lihaa.
- No siis ihan vaan ku yrittää syödä vähä kevyemmin. Voi ahmia eikä lihoa ja hyvän makusia on.
- No siis mä oon ollut jo 11 vuotta kasvissyöjä, siitä on tullut elämäntapa
- No, hyvä maku
- Olen syönyt pienestä asti kasviksia paljon
- Olin etelän maissa ja siellä oli niin paljon hyviä kasviksia ja ne tuli siellä tutummaksi.
- Oma filosofiani.
- Oma hyvinvointi
- On hyviä.
- On hyvä maku
- On makuasia
- On, kasvikset on edullisia
- Ovat hyviä
- Pakon edessä
- Paremman makuisia
- Periaatteessa terveellinen ruokavalio, koska harrastan kilpaurheilua ja tarvitsen myös vitamiineja
- Pidän niistä.
- Poikaystävä kasvissyöjä. On järjetöntä että suomalainen syö sen verran vähän lihaa, ettei sillä maailma pelastu jos sen jättää kokonaan pois – suosin kasvien lisäksi eettisesti tuotettua lihaa
- Pysyn pirteämpänä ja oloni on tasapainoisempi
- Sairauden takia.
- Se ettei oikein tykkää lihan mausta
- Se että tyttöystävä on kasvissyöjä
- Se on edullisempaa
- Se on kevyttä
- Se on terveellistä
- Se vaikuttaa lihasten kasvuun. Esim. riisi ja makaroni
- Sopii paremmin vatsalle.
- Suoliston imeytymisongelma
- Suositukset, lautasmaalin mukaan.
- Taloudelliset syyt edullisempaa
- Terveellinen elämä

- Terveellisyys
- Terveellisyys.
- Terveenä pysyminen.
- Terveelliset syyt
- Terveelliset syyt. Tasapainoinen ja kevyt olo.
- Terveelliset, ei painonhallinta vaan muuten.
- Terveellisistä syistä.
- Tottumuskysymys.
- Tykkää enemmän kasviksista
- Tykkään kasviksista
- Tämmöset globaalit ihmisoikeudelliset kysymykset
- Ulkoinen hyvinvointi: esim. iho, hiukset, silmät ja suu hyvässä kunnossa.
- Vanhemmat syövät ihan liikaa lihaa, joten kyllästyin itse jatkuvaan lihan syöntiin.
- Vatsan toiminta
- Vatsan täyte
- Veriryhmädieetti jonka mukaan a-ryhmäläisille sopii parhaiten
- Vitamiinit
- Vitamiinit.
- Yleinen moraali
- Ällötys lihaa (lähinnä raakaa) kohtaan
- Öö no ei oikeastaan siinä olo kaikki, ja maku. Kasvikset maistuu paremmalle.

KIRJOITTAJAT

Marko Elovainio, VTT, Helsingin yliopiston dosentti ja THL:n tutkimusprofessori on tutkinut erityisesti työhön liittyvien psykososiaalisten tekijöiden terveysvaikutuksia, mielenterveysongelmien taustaa ja sosioekonomisia terveyseroja. Elovainio on työskennellyt myös Työterveyslaitoksella ja Helsingin yliopistossa sekä vierailevana tutkijana mm. University of Newcastle ja University College London -yliopistoissa.

Teppo Eskelinen, dosentti, toimii yhteiskuntapolitiikan ma yliopistonlehtorina Itä-Suomen yliopistossa. Hänen tutkimuksensa liittyvät ennen kaikkea yhteiskuntafilosofiaan, globalisaatioon ja talouden yhteiskunnalliseen tutkimukseen. Vapaaehtoisuus on hänelle tuttua pikemmin oman aktiivisuuden kuin tutkimusten kautta.

Antti Häkkinen, VTT, sosiaalihistorian dosentti, on sosiaalihistorioitsija, jonka kiinnostuksen ja tutkimuksen kohteina ovat olleet mm. terveys, köyhyys, syrjäytyneisyys, rikollisuus, yhteiskuntakriisit ja ylipäänsä yhteiskunnan valo- ja varjopuolet. Tutkimusmetodisesti Häkkinen on vahvasti kiinnittynyt elämänkulku- ja verkostanalyysiin. Meneillään olevan päätutkimushankkeen ”Kymmenen sukupolvea – kolmesataa vuotta” tarkoituksena on kirjoittaa Suomen sosiaalihistoria sukujen ja perheiden historian näkökulmasta. Häkkinen toimii tällä hetkellä akatemiatutkijana politiikan ja talouden tutkimuksen laitoksella Helsingin yliopistossa.

Matti Kortteinen, kaupunkisosiologian professori, Helsingin yliopisto, on keskittynyt tutkimuksissaan lähiöelämään (*Lähiö*, 1982), suomalaisen työelämän muutokseen (*Kunnian kenttä*, 1992), työttömien selviytymistapoihin (*Työtön*, 1998), ja sittemmin (1998 alkaen) Helsingin seudun eriytymiseen seurauksineen. Kortteinen on suuntautunut sekä kvantitatiiviseen että kvalitatiiviseen analyysiin pannen erityistä painoa niiden yhdistämiseen.

Elina Kuusisto, teologian tohtori, väitteli vuonna 2011 nuorten aikuisten vapaaehtoisuustoiminnasta kristillisen kasvatuksen parissa. Tällä hetkellä Kuusisto työskentelee tutkijatohtorina Helsingin yliopiston Opettajankoulutuslaitoksella, ja hänen postdoc-tutkimuksensa käsittelee eettistä kasvatusta ja opettajan moraalista kompetenssia.

Pia Lundbom, YTM, kansalaistoiminnan ja nuorisotyön lehtori, Humanistinen ammattikorkeakoulu, järjestö- ja nuorisotyön yksikkö. Lundbom on tutkinut eläinoikeusaktivismia, nuorten kansalaisvaikuttamista ja poliittista osallistumista. Parhaillaan Lundbom on mukana opetus- ja kulttuuriministeriön Nuorisoasiain neuvottelukunnan rahoittamassa ja HUMAKin koordinoimassa Tee SOMething-projektissa, jossa tavoitteena on lisätä yhteisöpedagogiopiskelijoiden ja toisen asteen ammatillista tutkintoa opiskelevien yhteiskunnallisen vaikuttamisen tietoja ja taitoja.

Sami Myllyniemi, VTM, työskentelee tilastotutkijana Nuorisotutkimusverkostossa.

Anni Ojajarvi, VTM, toimii tutkijana Nuorisotutkimusverkostossa. Ojajarvi viimeistelee parhaillaan etnografiseen kenttätööhön ja haastatteluihin perustuvaa väitöskirjaa nuorten armeijakokemuksista, terveystajusta ja armeijan terveyden edistämisen käytännöistä työotsikolla ”Terve sotilas! Etnografinen tutkimus varusmiesten terveystajusta sosiaalisena ilmiönä”.

Oajärven tutkimuskiinnostus on suuntautunut nuorten raittiutta tukevien alakulttuurien tutkimiseen, laadulliseen terveystutkimukseen ja nuorisokulttuureihin.

Anne Birgitta Pessi, Helsingin yliopiston käytännöllisen teologian professori, teologian ja sosiologian dosentti on tutkinut mm. vapaaehtoistoimintaa, altruismia, hyvän elämän kokemuksia ja solidaarisuutta. Pessi on mukana lukuisissa kansainvälisissä tutkimushankkeissa ja johti 2008–2011 Suomen Akatemian projektia ”Religion in Transforming Solidarity”. Parhailaan Pessi tutkii mm. oma-apukirjallisuutta ja spirituaalisuutta.

Anne Puurosen, FT, uskontotiede ja sosiologian dosentti, kiinnostuksen kohteita ovat terveyden ja sairauden kokemuksen tutkimus, terveystottumusten sosiokulttuuriset ulottuvuudet ja sukupuolittuneisuus. Hänen erityisalaansa on nuorten syömishäiriöiden ja terveyden edistämisen laadullinen tutkimus. Puurosen valmismassassa oleva tutkimus tarkastelee nuorten tupakkavalistuksen tavoitettavuutta ja vaikuttavuutta kulttuurintutkimuksen näkökulmasta. Tällä hetkellä hän toimii tutkijana Nuorisotutkimusseurassa.

Mikko Salasuo, VTT, talous- ja sosiaalhistorian dosentti on nuorisotutkija, jonka kiinnostuksen ja tutkimuksen kohteina ovat olleet mm. päihde-

kuvioiden eri puolet, nuoriso-, kaupunki- ja populaarikulttuuri, varusmieskulttuuri, liikunta ja huippu-urheilu, nuorisotyö ja risteilevät terveysteemat. Tutkimusmetodisesti Salasuo on erikoistunut aineistolähtöisiin menetelmiin ja monitieteisyyteen. Meneillään olevasta päättämishankkeesta ”Menestyjien elämäntapa – selittäviä tekijöitä huippu-urheilijoiden ja kulttuuriosajien elämässä” on tarkoituksena kirjoittaa laaja monitieteinen teos elämäntavan näkökulmasta. Salasuo toimii vastaavana tutkijana Nuorisotutkimusverkostossa.

Jussi Simpura, VTT, sosiaalipolitiikan dosentti työskentelee tutkimusprofessorina THL:n strategia- ja kehittämissyksikössä. Hänen aikaisempi tutkimustyönsä on koskenut mm. alkoholin käyttötapoja ja erilaisia sosiaalisia ongelmia. Viime vuosina hän on työskennellyt mm. väestön elinolojen kuvaamisen ja tilastoinnin sekä hyvinvointi-indikaattorien parissa.

Tuukka Tomperi, FM, KM, on toiminut tutkijana Nuorisotutkimusverkoston Nuoret ja sukupolvet -tutkimusohjelmassa 2011–2012. Hän on erikoistunut yhteiskunnallisen ja eettisen sosialisoinnin, kasvatuksen ja opetuksen kysymyksiin. Hänen tutkimuskohteitaan ovat olleet mm. poliittinen sosialisointi, koulutuspolitiikka monikulttuurisessa yhteiskunnassa sekä kriittisen ajattelun taitojen ja filosofian opetus.

ARTIKKELEIDEN TIIVISTELMÄT

NUORTEN PERHETAUSTA JA POLITISOITUMINEN NUORISOBAROMETRIN VALOSSA

Tuukka Tomperi

Artikkelissa käsitellään perheen vaikutusta nuorten poliittiseen sosialisointiin eli heidän poliittisten asenteidensa ja mielipiteidensä muodostumiseen. Aiheesta on viime vuosina tehty lukuisia tutkimuksia muissa maissa, ja kiinnostus aihepiiriä kohtaan on herännyt myös Suomessa. Aiemmistä tutkimuksista tiedetään, että perhetausta vaikuttaa poliittisesti. Vuoden 2012 Nuorisobarometrin aineiston valossa tarkastellaan erityisesti nuorten ilmaise-
maa poliittista kiinnostusta ja sen mahdollisia taustatekijöitä lapsuudenperheessä ja nuorten suhteessa vanhempiinsa. Tarkastelun näkökulmina ovat nuorten ja heidän vanhempiensa asennevastaavuudet, perheen keskustelutottumukset sekä perheen yhteiskunnalliset asemat ja resurssit. Viimeksi mainitut jaetaan taloudelliseen, sosiaaliseen ja kulttuuriseen pääomaan arvioiden näiden suhdetta nuorten ns. poliittiseen pääomaan. Aineistosta havaitaan, että etenkin perheiden tottumus keskustella politiikasta näyttää erittäin selvästi ennakoivan nuorten poliittisen kiinnostuksen vahvistumista. Merkitystä on myös nuorten tietoudella vanhempiensa poliittisesta kannasta, mikä sekin voi kertoa perheiden keskustelukulttuurista ja vanhempien poliittisesta avoimuudesta ja aktiivisuudesta. Myös vanhempien koulutustasolla

näyttää olevan yhteytensä nuorten poliittiseen kiinnostukseen, joskin edellä mainittuja tekijöitä vähäisempänä.

MILLÄ TAVOIN HUONO-OSAISUUS PERIYTYY?

Matti Kortteinen & Marko Elovainio

Artikkelissa tarkastellaan kysymystä siitä, liittyykö huono-osaisuuden periytymiseen opittuja elementtejä, ja jos liittyy, mitä ne ovat. Näkökulmana on uudempi kansainvälinen, ns. köyhyyskulttuuria koskeva keskustelu (Small ym. 2010) ja aiempi suomalainen tutkimus (Kortteinen & Tuomikoski 1998, Kortteinen & Elovainio 2005). Aineistona on ns. Nuorisobarometri, jossa on haastateltu 1902 nuorta sekä 597 heidän vanhempiensa joukosta. Analyysissa keskitytään tarkastelemaan sellaista indikaattoria, jonka tulkitaan kuvaavan käänteisesti nuoren sosiaalistumisen onnistuneisuutta, yhteisöllistä disintegraatiota – sitä, missä määrin nuori on oppinut luottamaan muihin ihmisiin ja siihen, että yhteisesti sovitulla säännöllä, moraalilla ja ystävyydellä on merkitystä. Analyysi osoittaa, että yhteisöllinen disintegraatio periytyy tilastollisesti merkitsevällä tavalla vanhemmilta lapsille ja selittää – kaikki muut tekijät vakioiden – nuorten alhaisia arvosanoja koulussa. Kyse ei kuitenkaan näyttäisi olevan ns. köyhyyskulttuurin periytymisestä vaan pikemminkin kaiken ryhmäkohtaisen, kollektiivisen ja vakiintuneen hajoamisesta. Tulos siis on, että tällainen sosiaalinen ja kulttuurinen hajoaminen näyttäisi periytyvän ylitse sukupolvien ja muodostavan osaltaan perustaa huono-osaisuuden ylisukupolvisuudelle. Lopuksi artikkelissa keskustellaan tuloksen sosiaalipoliittisesta merkityksestä.

VAPAAEHTOISTOIMINTA NUORTEN MIELIKUVISSA JA MOTIIVEISSA

Elina Kuusisto & Anne Birgitta Pessi

Tutkimus käsittelee vapaaehtoistoimintaa nuorten mielikuvissa ja motiiveissa. Tutkimukseen osallistui 15–29-vuotiaita 1902. Heistä 37 % (N=697) oli toiminut vapaaehtoisena parin

viime vuoden aikana. Nuorten mielikuvat ja motiivit analysoitiin Anne Birgitta Yeungin (nyk. Pessi) (2004) timanttimalin avulla. Nuorten mielikuvissa vapaaehtoistoiminta näyttäytyi lähes yksinomaan auttamisen ja altruismin areenana. Vapaaehtoistoiminta miellettiin myös auttamisen kohteiden, erityisesti vähäosaisien, köyhien ja vanhuksien sekä järjestöjen kautta. Itsensä toteuttaminen tai uuden oppiminen eivät olleet osa vapaaehtoistoiminnan mielikuvia. Vapaaehtoistoimintaan osallistuneilla tärkein motiivi oli halu auttaa muita. Myös muut nuorille tyypilliset vapaaehtoistoiminnan motiivit korostuivat, kuten kaverit ja yhdessä tekeminen sekä uusien ihmisten tapaaminen ja elämäkokemuksen saaminen. Nuorilla, jotka eivät olleet osallistuneet (N=1104, 63 %) vapaaehtoistoimintaan, tärkeimmäksi selitykseksi nousi ajanpuute. Kokonaisuudessaan voidaan todeta, että viimeisen kymmenen vuoden sisällä nuorten mielikuvissa, osallistumismotiiveissa tai osallistumattomuudessa ei ole tapahtunut suuria muutoksia. Myönteisenä kehityksenä voidaan kuitenkin huomioida, että nuorten osuus vapaaehtoistoimintaan osallistujista on jonkin verran kasvanut. Tälle pohjalle on hyvä rakentaa vapaaehtoistoiminnan dynaamista huomista.

VAPAAEHTOISUUTTA VAILLA VERTAA?

Pia Lundbom & Teppo Eskelinen

Artikkelissa tutkitaan avovastausaineistoa kysymykseen ”mitä sana vapaaehtoistoiminta tuo mieleesi?”. Vastaukset on jaoteltu näkökulman mukaan: osassa vastauksista korostettiin vapaaehtoistoiminnan motiiveja, osassa toimijoita, osassa toimintaa itseään ja osassa vapaaehtoisuuteen suhtauduttiin kriittisesti. Esitämme, että aineisto vahvistaa aiempien tutkimusten havaintoa nuorten voimakkaasta auttamishalusta ja siihen liittyvästä velvollisuudentunteesta. Erityisesti heikompiosaisten auttaminen näkyy keskeisenä vapaaehtoisuuden motiivina. Toisaalta tähän sekoittuu yhteisöllisyyden tavoittelua: monet pitivät toimintaa myös mukavana

yhdessä tekemisenä. Mainittujen vapaaehtois-toimijoiden joukossa korostuvat isot järjestöt, vaikka ne usein ovatkin ammattimaisempia organisaatioita. Kriittisiä äänenpainoja aineistossa on vähänlaisesti, ja niissä näkyy vapaaehtoisuuden luonne oman uran edistäjänä tai hyväksikäyttönä. Vaikka kritiikki on kärjistettyä, sitä on syytä pitää myös vapaaehtoistoimintaa koskevien reaalisten uhkien ilmaisuna.

SUKUPOLVIEN VÄLISET SUHTEET NUOREN TERVEYSTOTTUMUSTEN SUUNTAAJINA

Antti Häkkinen, Anni Ojajärvi, Anne Puuronen & Mikko Salasuo

Perheellä on tärkeä rooli lasten terveyttä koskevien käyttäytymismallien muodostumisessa. Lapsuuskodin olosuhteet luovat terveyteen liittyvän perustan. Perhe sosiaalisena instituutiona, jossa perheenjäsenten elämäkulut leikkaavat toisensa, toimii terveyttä koskevien kokemusten, käsitysten ja käytäntöjen kasvualustana. Artikkelissa tarkastellaan perheinstituution dynamiikassa tapahtuvaa terveystottumusten sosiaalista muokkautumista ylisukupolvisen elämäkulun näkökulmasta. Huomio kohdistetaan erityisesti perheenjäsenten yhdessä olemiseen ja tekemiseen, ateriointiin, liikkumiseen ja yleensä säännöllisistä elämänrytmeistä kiinnipitämiseen. Perheinstituution vaikutus tulee esille Nuorisobarometrin vastauksissa muun muassa siten, että ruokailua koskevat mielipiteet uusiintuvat jokseenkin samankaltaisina sukupolvelta toiselle. Nuoret arvioivat omat ruokailutottumuksensa vanhempiensa kaltaisiksi. Huomio kiinnittyy perheaterian ja kodin ilmapiirin kiireiseksi kokemiseen. Yhdessä olominen, yhteiset ruokahetket ja terveelliseen ruokailuun ohjeistaminen olivat yhteydessä nuorten omaan arvioon lapsuudenkotinsa toimeentulosta. Perheinstituution vaikutus on nähtävissä myös niin, että vanhempien ja lasten yhteinen liikunnan harrastaminen on vahvasti yhteydessä lasten ja nuorten liikunta-aktiivisuuteen. Tulokset osoittavat myös perheen sosioekonomisen

aseman korreloivan lasten ja nuorten liikunta-aktiivisuuden kanssa. Artikkelin kirjoittajat ovat tekemässä aiheeseen liittyvää kirjaa, joka julkaistaan keväällä 2013.

**NUORTEN JA HEIDÄN
VANHEMPIENSA SUKUPOLVET
JA KÄSITYKSET MIELIPITEIDEN
KESKINÄISESTÄ SAMANLAISUUDESTA**

Jussi Simpura

Miten samanlaisiksi nuoret ja heidän vanhempansa arvioivat toistensa mielipiteitä? Aukeaako tässä sukupolvien kuilu vai onko merkkejä sukupolvirajat ylittävästä samanmielisyydestä? Muiden tutkimusten mukaan vuoden 2012 nuoret ja heidän vanhempansa katsovat kuuluvansa leimaa antavilta piirteiltään kovin erilaisiin sukupolviin. Vanhemmat ovat etupäässä suurten ikäluokkien sukupolvea, heidän

lapsensa vaihtelevasti tietokonesukupolvea tai hyvinvoinnin sukupolvea. Kun vuoden 2012 Nuorisobarometrista katsotaan, kuinka samanlaisiksi tai erilaisiksi nuoret vastaajat ja heidän vanhempansa kuvittelevat toistensa mielipiteet 20 asian kohdalla, on päätuloksena hämmästyttävän vahva molemminpuolinen käsitys samanaisuudesta. Sitä uskotaan esiintyvän erityisesti perustavanlaatuisissa kysymyksissä (naisten ja miesten sekä sukupolvien tasa-arvoisuus, suomalaisuus) ja ääri-ilmiöissä (huumeet). Vähiten, mutta silti tuntuvasti, samanmielisyyttä sukupolvien välillä uskotaan olevan nuoruuden ikävaiheeseen liittyvissä asioissa (alkoholin käyttö, vapaa-ajan vietto). Avoimeksi jää, missä vaiheessa sukupolvi-identiteetti lopulta muodostuu ja miten hitaasti käsitykset lopulta muuttuvat sukupolvesta toiseen. Tähän tarvitaan tulevien vuosien Nuorisobarometrin aineistoja.

SAMMANDRAG AV ARTIKLAR

FAMILJEBAKGRUNDER OCH POLITISERING HOS UNGA ENLIGT UNGDOMSBAROMETERN

Tuukka Tomperi

Artikeln behandlar familjens inverkan på de ungas politiska socialisering, alltså hur deras politiska attityder och åsikter formas. Många undersökningar om detta tema har under de senaste åren genomförts i andra länder, och intresset för det har väckts även i Finland. Tidigare forskningsrön har visat att familjebakgrunden har en politisk verkan. Materialet för Ungdomsbarometern 2012 belyser i synnerhet det politiska intresse som ungdomarna visar, och dess möjliga bakgrundsfaktorer i barndomsfamiljen och de ungas förhållande till sina föräldrar. Synvinklar för analysen är korrelationen mellan de ungas och föräldrarnas attityder, diskussionsvanorna inom familjen, samt familjens samhällsposition och resurser. De sistnämnda indelas i ekonomiskt, socialt och kulturellt kapital, och de analyseras i förhållande till ungdomarnas så kallade politiska kapital. Av materialet kan man se att särskilt familjens vana att diskutera politik tycks leda till att ungdomarnas intresse för politik förstärks. Också ungdomarnas kunskap om föräldrarnas politiska åsikter inverkar, och detta kan vittna om diskussionskulturen inom familjerna, och föräldrarnas öppenhet och aktivitet ifråga om politik. Också föräldrarnas utbildningsbakgrund tycks ha ett samband med de ungas

politiska intresse, om också i mindre mån än de ovannämnda faktorerna.

HUR ÄRVER MAN EN SÄMRE LOTT I LIVET?

Matti Kortteinen & Marko Elovainio

Artikeln behandlar frågan om ifall det finns inlärd element i den nedärvda förfördeltheten, och vilka dessa i så fall är. Synvinkeln är den nyare internationella diskussionen om den så kallade fattigdomskulturen (Small m.fl. 2010) och den tidigare finska forskningen (Kortteinen & Tuomikoski 1998, Kortteinen & Elovainio 2005). Som material används den så kallade Ungdomsbarometern, där man har intervjuat 1902 ungdomar och 597 av deras föräldrar. Analysen koncentreras på en indikator som omvänt beskriver den ungas lyckade socialisering, och samfundets disintegrering – i vilken mån den unga har lärt sig lita på andra människor, och att lita på att gemensamt skapade regler, moral och vänskap har betydelse. Analysen visar att disintegreringen inom samfundet nedärvs på ett för statistiken märkbart sätt från föräldrar till barn, och förklarar – när alla andra faktorer är konstanta – de ungas sämre vitsord i skolan. Det tycks dock inte vara fråga om att den så kallade fattigdomskulturen är nedärvd, utan snarare en splittring av grupper, kollektiv och etablerade vanor. Resultatet är alltså att denna typ av social och kulturell distintegrering ser ut att gå i arv över generationer, och den förklarar delvis varför förfördeltheten är nedärvd. I slutet av artikeln diskuteras resultatets socialpolitiska betydelse.

FRIVILLIGVERKSAMHETEN I DE UNGAS FÖRESTÄLLNINGAR OCH MOTIV

Elina Kuusisto & Anne Birgitta Pessi

Undersökningen beskriver frivilligverksamheten i ungdomars föreställningar och motiv. 1902 ungdomar i åldern 15–29 deltog i undersökningen. Av dessa hade 37 % (N=697) deltagit i frivilligverksamhet under de senaste åren. De

ungas föreställningar och motiv analyserades med Anne Birgitta Yeungs (nu: Pessi) diamantmodell (2004). I de ungas föreställningar var frivilligverksamheten nästan genomgående en arena för hjälpande och altruism. Man gjorde sig också föreställningar om frivilligverksamheten genom dess målgrupper, i synnerhet de förfördelade, fattiga och äldre människor, och genom organisationer. För de som deltagit i frivilligverksamhet var det viktigaste motivet viljan att hjälpa andra. Även andra typiska motiv för ungdomarnas frivilligverksamhet betonades, t.ex. vänner, att göra saker tillsammans, att träffa nya människor och få livserfarenhet. Av de unga som inte deltagit i frivilligverksamhet (N=1104, 63 %), angavs tidsbristen som den viktigaste förklaringen. Sammanfattat kan man konstatera att det under de senaste tio åren inte har skett stora förändringar i de ungas föreställningar eller motiv att delta eller inte delta. Man kan dock märka en positiv utveckling i att de ungas andel av frivilligverksamheten har ökat något. Det ger en bra grund att bygga på för en dynamisk framtid för frivilligverksamheten.

FRIVILLIGHET UTAN LIKE?

Pia Lundbom & Teppo Eskelinen

Artikelns material består av svar på den öppna frågan "Vad tänker du på när du hör ordet frivilligverksamhet?" Svaren har indelats enligt synvinkel: en del av svaren betonade frivilligverksamhetens motiv, en del aktörerna, en del själva verksamheten, och en del förhöll sig negativt till frivilligverksamheten. Vi framför som vår åsikt att materialet bestyrker de tidigare undersökningarnas rön om att de unga har en stark vilja att hjälpa, och är medvetna om sitt ansvar. I synnerhet hjälpanDET av sämre lottade är ett centralt motiv för frivilligverksamheten. Å andra sidan syns här också en önskan om gemenskap: många tycker att frivilligverksamheten innebär något roligt som man kan göra tillsammans. De frivilligaktörer som nämns är företrädesvis stora organisationer, trots att dessa ofta är mer professionella. Det finns få

kritiska inlägg i materialet, och i dem framhävs att frivilligarbete kan användas som sporre för den egna karriären, eller som missbruk. Trots att kritiken är tillspetsad, är det skäl att läsa den som en yttran av de reella hot som frivilligverksamheten kan utsättas för.

FÖRHÅLLANDEN MELLAN GENERATIONERNA SOM RIKTGIVARE FÖR DE UNGAS HÄLSOVANOR

*Antti Häkkinen, Anni Ojajärvi, Anne Puuronen
& Mikko Salasuo*

Familjen har en viktig roll i formandet av barnens beteendemodeller när det gäller hälsan. Förhållandena i barndomshemmet bildar grunden till hälsan. Familjen som en social institution, där familjemedlemmarnas livsbanor korsar varandra, bildar grogrunden för upplevelser, uppfattningar och praxis ifråga om hälsan. Artikeln analyserat hälsovanornas sociala utformning inom familjeinstitutionens dynamik över generationerna ur livsloppet perspektiv. Fokus fästs i synnerhet på det som familjen gör gemensamt, måltider, motion och regelbundna vanor i allmänhet. I Ungdomsbarometerns svar syns familjeinstitutionens betydelse bland annat genom att åsikterna om måltider återkommer i relativt likadan form i flera generationer. De unga anser att deras matvanor är ungefär likadana som föräldrarnas. Man betonar att familjemåltiderna och hemmets allmänna atmosfär känns jäktade. Samvaron, de gemensamma måltiderna och råden om hälsosam mat hade ett samband med hur de unga uppfattade barndomshemmets uppehålle. Familjeinstitutionens påverkan syns också genom att familjens gemensamma motionsintresse har ett starkt samband med barnens och ungdomarnas motionsaktivitet. Resultaten visar också att familjens socioekonomiska situation korrelerar med barnens och ungdomarnas motionsaktivitet. Artikel-författarna håller på med att skriva en bok om temat, som ska publiceras under våren 2013.

UNGDOMARNAS OCH DERAS FÖRÄLDRARS GENERATIONER OCH UPPFATTNINGAR OM ÅSIKTERNAS LIKHEIT

Jussi Simpura

Anser de unga och deras föräldrar att deras åsikter är likartade? Öppnas en klyfta mellan generationerna, eller finns det tecken på en likstämdhet som övergår generationsgränserna? Enligt andra undersökningar anser sig de unga av 2012 och deras föräldrar höra till generationer vars karaktärer är väldigt olika. De flesta av föräldrarna hör till de stora årskullarna, medan deras barn hör till antingen datorgenerationen eller välfärdsgenerationen. När man ser på Ungdomsbarometern 2012

och på hur lika eller olika föräldrar och unga tror att den andra parten förhåller sig till 20 frågor, är huvudresultatet en förvånande stark uppfattning om samstämmighet. Man tror sig tycka likadant i synnerhet om grundläggande frågor (jämskildhet mellan kvinnor och män, samt mellan generationer, finskhet) och om extrema fenomen (narkotika). Minst, men ändå betydande, ansåg man sig vara samstämmiga i frågor som berör ungdomen som livsfas (alkoholbruk, fritidssysselsättning). Frågan om när generationsidentiteten formas förblev öppen, liksom frågan om hur långsamt förändringar i själva verket förändras över generationer. För att få svar på dessa frågor behövs framtida material från Ungdomsbarometern.

ARTICLE ABSTRACTS

YOUNG PEOPLE'S FAMILY BACKGROUNDS AND POLITICISATION ACCORDING TO THE YOUTH BAROMETER STUDY

Tuukka Tomperi

The article deals with the family's influence on the political socialisation of young people, meaning the formation of their political attitudes and opinions. The topic has been the subject of many studies in a number of countries in recent years, and has become a matter of interest in Finland too. It is known from previous studies that one's family background exerts influences on one's politics. The article will focus on what the 2012 Youth Barometer data reveals about young people's political opinions and how they are affected by family background and their parents. The paper looks at the attitudes that young people and their parents have in common, the family's conversation patterns, and the family's social status and resources. Resources are divided into financial, social and cultural capital, and the question is how they affect political capital. The data reveals that if families discuss politics, it is very likely that young people will develop an interest in politics too. Furthermore, if young people are aware of their parents' political attitudes they are more likely to become interested in politics, perhaps as a result of the family's conversations and the way that the parents express their political views openly and actively. The parents' levels of education also seems to be connected to

young people's interest in politics, although not as much as the previously-mentioned factors.

IN WHAT WAY IS BEING DISADVANTAGED INHERITED?

Matti Kortteinen & Marko Elovainio

The article studies the question of whether marginalization is linked to learned elements that are inherited and, if so, what is "inherited"? The starting point for the paper is the recent international literature on the so-called culture of poverty (Small e.g. 2010) and previous Finnish research (Kortteinen & Tuomikoski 1998, Kortteinen & Elovainio 2005). The data comes from the Youth Barometer 2012 study, in which 1902 young people and 597 of their parents were interviewed. The analysis focuses on examining the kind of indicator which conversely depicts the successful socialization of young people, namely social disintegration. Successful socialization means e.g. that young people have learned to trust other people and commonly-agreed rules, morals and friendships mean something to them. The analysis demonstrates that societal disintegration is passed down from parent to child and it explains young people's low grades in school. The issue does not however seem to be the "inheritance" of the so-called poverty culture but rather the collapse of collective and established values. The result is thus that this kind of social and cultural collapse seems to be inherited through the generations and plays a part in the process in which marginalization is "inherited". The end of the article has a discussion on the socio-political meaning of the results.

VOLUNTARY ACTIVITY IN YOUNG PEOPLE'S IDEAS AND MOTIVES

Elina Kuusisto & Anne Birgitta Pessi

The study looks at voluntary work from young people's perspectives. 1902 young people between the ages of 15 and 29 participated in the study. Of the participants, 37 % (N=697) had participated in voluntary work within the

preceding 2 years. The young people's ideas and motives were analysed with the help of Anne Birgitta Yeung's (now Pessi) (2004) diamond model. Young people's ideas about voluntary work would appear to be almost solely linked to the arena of aid and altruism. Voluntary work is also thought of as a way of helping especially poor people and the aged, and it is linked to NGOs. Self-fulfilment or learning new things were not part of the idea of voluntary work. For those who had participated in voluntary work the most important motive was a desire to help others. Other typical motives for voluntary work among young people were also emphasized, such as working together with friends and other people, meeting new people and experiencing new things. Among young people who haven't participated in voluntary work (N=1104, 63 %), the most common explanation is a lack of time. In general it can be claimed that there have been no great changes with regards to young people's ideas about, motives for participating in, or failure to get involved in voluntary work. It may be seen as a positive development, however, that a larger proportion of young people have participated in voluntary work. This is a good base on which to build a dynamic future for voluntary work.

VOLUNTARY ACTIVITY WITHOUT COMPARISON?

Pia Lundbom & Teppo Eskelinen

The article looks at the open-reply data with the question "what word does voluntary activity bring to mind?" The answers have been divided according to perspective: some of the answers emphasize the motives for voluntary activity, others the participants, some the work itself, and some looked upon the matter critically. We claim that the data confirms observations made by earlier studies about young people's strong desire to help and the duty that they feel accompanies that. Helping the weakest appears to be a central motive to volunteer. On the other hand this is mixed with social aims: many people

regard the activity as enjoyable cooperation. Large NGOs were often mentioned as central actors in voluntary work, even though in reality these organisations may rely mostly on professionals. The data did not include many critical voices, but these regard voluntary work as a way of furthering one's own career or as exploitation. Although the criticism was harsh, it may express some realistic threats that are linked to voluntary work.

RELATIONS BETWEEN GENERATIONS INFLUENCE YOUNG PEOPLE'S HEALTH BEHAVIOUR

Antti Häkkinen, Anni Ojajarvi, Anne Puuronen & Mikko Salasuo

The family has an important role to play in the formation of behavioural models that affect children's health. Conditions in the childhood home create a basis for health-related behaviour. The family is a social institution whose members live together and it is a breeding ground for health-related experiences, perceptions and behaviour. The article examines how the family institution influences health behaviour inter-generationally. Attention is centred on the way the family members act and do things together, meal-times, moving around and sticking to a conventional daily rhythm. The influence of the family institution can be seen in the answers in the Youth Barometer survey, e.g. in the way that opinions about food are similar from one generation to the next. Young people are of the opinion that they eat in much the same way as their parents. The focus is on whether young people experience the family meal in the family home as being generally characterized by a lack of time. Being together, eating together and promoting a healthy diet were linked to the young people's own estimation of their parents' financial status. The influence of the family can also be seen in the way that a common parent-child exercise hobby has a big influence on children's and young people's exercise activities. The results also demonstrate a correlation

between the family's socio-economic status and children's and young people's exercise activities. The article's writers are preparing a book on the subject which will be published in spring 2013.

YOUNG PEOPLE AND THEIR PARENTS, AND SIMILARITY OF OPINION

Jussi Simpura

How similar do young people and their parents consider one another's opinions to be? Is there a generation gap or are there similarities that bring the different generations together. According to other studies on the subject, young people and their parents in 2012 find that they belong to very different generations. The parents are mainly baby-boomers while their children are of the computer or wellbeing generations. The data

from the 2012 Youth Barometer survey shows how similar or different the young respondents and their parents consider one another's opinions to be, based on 20 questions, and the result was an astonishingly strong mutual understanding of similarity. Young people and their parents imagine that their opinions are similar especially when it comes to the very basic questions (sexual and generational equality, Finnishness) and extreme phenomena (drugs). Gradually, but perceptibly, there seems to be agreement between the generations on youth-related matters (alcohol use, use of free time). The study does not shed any light on when generational identity is formed and how slowly opinions change from one generation to the next. Future Youth Barometer data could illuminate these areas.

Monipolvinen hyvinvointi pureutuu hyvinvoinnin sosiaaliseen periytyvyyteen. Sisällöllisesti julkaisun kärki on moniteräinen. Perheiden arkeen ja kasvatukseen liittyvien teemojen ohella barometri pureutuu monipuolisesti hyvinvoinnin kysymyksiin, kuten terveystottumuksiin ja elämään tyytyväisyyteen, mutta myös vapaaehtoistoimintaan, politiikkaan, yhteisöllisyyteen ja luottamukseen. Tulosten perusteella lapsuudenkodin yhteinen tekeminen ja oleminen linkittyvät nuorten hyvinvointiin hyvin kokonaisvaltaisesti. Aineistossa barometrin kattoteemat, lapsuudenkodin eväät, arvot, osallistuminen, luottamus, sosiaaliset verkostot, terveys ja elintavat punoutuvat kaikki erottamattomasti toisiinsa.

Nuorisobarometrit ovat vuodesta 1994 lähtien keränneet luotettavaa tietoa nuorista, heidän arvoistaan ja asenteistaan. Vuoden 2012 Nuorisobarometrin kattoteemana ovat sukupolvisuhteet. Tiedonkeruu toteutettiin uudella tavalla siten, että nuorten itsensä lisäksi haastateltiin heidän omia vanhempiaan. Nuorten ja vanhempien vastausten yhdistäminen tuo näkyviin nuorten ja vanhempien näkemyseroja ja mahdollistaa hyvinvoinnin ylisukupolvisen rakentumisen monipuolisen tarkastelun.

OPETUS- JA KULTTUURIMINISTERIÖ

NUORISOTUTKIMUSVERKOSTO

NUORISOASIAIN NEUVOTTELUKUNTA

ISBN 978-952-5994-16-2
ISSN 1458-8110